

नालन्दा-देवनागरी-पालि-ग्रन्थमालाय

सुत्तपिटके

संयुत्तनिकायपालि

(२-३. निदानवग्गोखन्धवग्गो च)

पधानसंसोधको

भिक्षु जगदीसकरूपो

क्र० २५०३

बिहारराजकीयेन पालिपकासनमण्डलेन

पकासित्त

१९५६

वि० २०१६

Nālandā-Devanāgarī-Pāli-Series

THE
SAMYUTTA NIKĀYA
(2-3. NIDĀNAVAGGA & KHANDHAVAGGA')

General Editor
BHIKKHU J. KASHYAP

R. E. 2503

PĀLI PUBLICATION BOARD
(BIHAR GOVERNMENT)

1959

V. E. 2016

GENERAL PREFACE

The teaching of the prophets is generally distorted by the beliefs of the world and the interpretations of the priests. If we wish to ascertain what the founders of great religions taught, we have to get back to the original sources.

Buddhism in all its forms goes back to the life and teaching of the Buddha. While the austerities practised by him till he attained enlightenment appeal to the Hīnayāna, the Pāli, or the Southern school, his life of service and compassion for 45 years after the attainment of enlightenment is the authority for the Mahāyāna, the Sanskrit or the Northern school.

The religious quest springs from the consciousness of the imperfection and suffering of the world. The questions which worried Tolstoy in the fiftieth year of his life disturb all thinking men. "What is life? Why should I live? Why should I do anything? Is there any meaning in life that can overcome inevitable death?" Nijinzky summed up the whole problem in his *Diary* when he wrote: "The whole life of my wife and of all mankind is death." How can we be saved from the body of this death? This is the problem of religion.

The Buddha traces suffering to selfish desire. Suffering is the result of tension between a living creature's essential impulse to try to make itself into the centre of the universe and its essential dependence on the rest of creation. Craving is that which binds the individual to the creative process. The individual with selfish desire becomes the slave of the universe. We can overcome suffering only if we get rid of *trṣṇā* or *taṇhā*. To attempt to get rid of suffering through the various devices of self-deception is not to cease to suffer but to suffer in a different way.

The Buddha formulates the eight-fold path of morality which helps us to eliminate selfish desire and overcome suffering. When the Upaniṣads declare, "That thou art", *Idi tvam asi*, it is not a mere statement of fact. It is a call to action,

Make thyself that which thou know thou canst be. Whereas the Hindu mind believes in a permanent element in the individual which can stand firm and unshaken in the midst of change, the Buddhist stresses the dynamic character of the self. No change is possible with an unchanging consciousness. We can achieve the possibilities in us by the exertion of the will rather than by the play of the intellect. Religion is not a creed, but a vital process. It is no use railing against God or destiny when we are ourselves the authors of our disgrace. If few are chosen, it is because few choose to be chosen. The Buddha laid stress on the creative freedom of man. The Buddha did not encourage dependence on the supernatural. He could not conceive of a being capable of creating a world for the express purpose of its creatures praising him. The ten veramanīs or prohibitions or abstinences called *daśaśīla* or *daśaśikṣāpada* which the novices in the path of Buddhism utter are given in these words : "I take upon myself the abstinence, (1) from destroying life, (2) from taking what is not given, (3) from leading an unchaste life, (4) from speaking untruth, (5) from giving myself to intoxicating drugs, (6) from eating at irregular hours, (7) from seeing musical and dancing performances and other shows and pageants, (8) from wearing garlands, perfumes, unguents and other bodily decorations, (9) from using high couches and seats, (10) from accepting gifts of gold and silver." The first five are the Buddhist *pañcaśīla*.

Pāṇātipātā veramanī sikkhāpadaṃ samādiyāmi
 Adinnādānā veramanī sikkhāpadaṃ samādiyāmi
 Kāmesu micchācārā veramanī sikkhāpadam samā-
 diyāmi

Musāvādā veramanī sikkhāpadaṃ samādiyāmi
 Surā-merayamajja-pamādatthānā
 veramanī sikkhāpadaṃ samādiyāmi

Conflicts in the world are conflicts in the human soul enlarged. If men were at peace within themselves, the other conflicts between nations would inevitably cease. By practising the Buddha's *pañcaśīla* we will develop patience, courage, love and unselfishness. The Buddha teaches us that even in an

age of anxiety and violence, it is possible to gain and maintain inner harmony, which is not at the mercy of outward circumstance.

Nirvānaṃ paramaṃ sukham : Nirvāna is the highest bliss. It is not a negative state of annihilation but a positive state of joy, consciousness grown from an unhappy to a beatific one. The Buddha does not tell us that man is but a bubble on the turbulent surface of nature and that he has no destiny save to undergo dissolution. The Hindu affirms that man can realise his identity with Brahman, the ground of all being; the Buddhist says that man can live in a transfigured world where *saṃsāra* and *nirvāna* are one. In *Mahā-saccaka Sutta*, the Buddha himself is reported to have described the supreme triumph of reaching the goal of his quest as follows:

“When this knowledge, this insight had arisen within me, my heart was set free from intoxication of lusts, set free from the intoxication of becomings, set free from the intoxication of ignorance. In me, thus emancipated, there arose the certainty of that emancipation. And I come to know : “Rebirth is at an end. The higher life has been fulfilled. What had to be done has been accomplished. After this present life there is no further for this or that. This last insight did I attain to in the last watch of the night. Ignorance was beaten down, insight arose, darkness was destroyed, the light came, inasmuch as I was there strenuous, earnest, master of myself.” Thus ended the struggle of six long years.

The Buddha is said to be a physician. Even as the physician strives to restore to health a sick man, the Buddha tries to restore us to our normal condition. If our leaders become normal, we may be able to replace the present social order in which division, falsehood and violence prevail, by a new one in which humanity, truth and brotherhood will reign.

On the occasion of the 2,500th anniversary of the Buddha's parinirvāna, the Government of India decided to publish standard versions in Devanāgarī script of the complete Pāli

and the Sanskrit texts of the two schools, Southern and Northern, in the hope that some of the readers of these books may be impelled to love the good, to practise altruism and hold their spirit aloof from the desires and ambitions of the world.

17

S. Radhakrishnan

General Editor's Preface

In this Volume we are publishing the second and the third Chapters of the Saṃyutta Nikāya, namely—Nidāna-Vagga and Khandha-Vagga. As we have already given an introduction to these in the first Volume of the book, it is not necessary to write any thing more about it.

The present edition has been prepared on the basis of the following versions of the text:—Burmese—Chaṭṭha-Saṅgāyana publication, 1954; Sinhalese—edited by Rev. Bandaramulle Amaraseeha Mahāthera, 1926; Siamese—Mahāmakuṭa Government publication, 1926; Roman—edited by M. Leon Feer (P.T.S. 1888, 1890).

**

**

**

Our learned Editor Sri Birbal Sharma, M. A. and his associates have worked very hard in preparing the Press Copy and in seeing it through the press.

Varanasi.
7. 9. 59.

Bhikkhu J. Kashyap.

सम्पादकीय

इस भाग में संयुक्तनिकाय के अगले दो वर्ग—निदानवग्ग और खन्धवग्ग—प्रकाशित किये जा रहे हैं। इनका परिचय पहले भाग की भूमिका में ही दे दिया है। उसके विषय में यहाँ कुछ लिखना आवश्यक नहीं है।

यह संस्करण निम्नलिखित ग्रन्थों के आधार पर तैयार किया गया है—वर्मी-संस्करण, छद्म-सङ्ग्राह्यन प्रकाशन (१९५४), स्यामी-संस्करण, महामुकुट राजकीय प्रकाशन (१९२६), सिंहल-संस्करण, भिक्षु वन्दरमूले अमरसीह महाथरे द्वारा सम्पादित (१९२६), रोमन-संस्करण, श्री एम० लियोन फ़ियर द्वारा सम्पादित (पालि टेक्स्ट सोसाइटी, १८८८, १८९०)।

**

**

**

पाण्डुलिपि तैयार करने तथा अर्वाधि के भीतर सुद्वर्ण समाप्त कर लेने में हमारे विद्वान् सम्पादक श्री वीरबल शर्मा, एम० ए० और उनकी मण्डली ने बड़ा परिश्रम किया है।

वाराणसी

७-९-५९

भिक्षु ज० काश्यप

**THE PĀLI ALPHABET IN
DEVANĀGARĪ AND ROMAN CHARACTERS**

VOWELS

अ a   आ ā   इ i   ई ī   उ u   ऊ ū   ए e   ओ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

क ka	ख kha	ग ga	घ gha	ङ ṅa
च ca	छ cha	ज ja	झ, ञ jha	ञ ña
ट ṭa	ठ ṭha	ड ḍa	ढ dha	ण ṇa
त ta	थ tha	द ḍa	ध dha	न na
प pa	फ pha	ब ba	भ bha	म ma
य ya	र ra	ल la	व va	श sa
		ह ha	ळ ḷa	अ arh

VOWELS IN COMBINATION

क ka	का kā	कि ki	की kī	कु ku	कू kū	के ke	को ko
ख kha	खा khā	खि khi	खी khī	खु khu	खू khū	खे khe	खो kho

CONJUNCT-CONSONANTS

कक kka	ञ्च ŋca	द्व dva	म्ब mba
कख kkha	ञ्च ङ्का ŋcha	द्वय dhya	म्बम्ब mbha
क्य kya	ञ्ज ŋja	द्वध dhva	म्बम्ब mma
क्री kri	ञ्ज, ञ्ज ŋjha	न्त nta	म्य mya
कल kla	दृट् दृ ङ्गा ṛṭṭa	न्त्व ntva	म्ह mha
कव kva	दृठ्, दृ ङ्गा ṛṭṭha	न्थ ntha	म्य य्या yya
क्य khya	ङ्, ङ्ङ ṅga	न्द nda	म्ह य्या yha
क्य khya	ङ्, ङ्ङ ṅga	न्द्र ndra	ल्ल lla
ग gga	ण्ट ṅṭa	न्ध ndha	ल्य lya
गघ gggha	ण्ठ ṅṭha	न्न nna	ल्ह lha
ग्य gya	ण्ड ṅḍa	न्य nya	व्ह vha
ग्र gra	ण्ण ṅṇa	न्ह nha	स्त sta
ङ् ṅka	ण्ण ṅha	पप ppa	स्त्र stra
ङ्क ṅkha	त्त tta	फफ ppha	सन् sna
ङ्ग, ङ्ग ṅga	त्थ ttha	प्य pya	स्य sya
ङ्घ ṅgha	त्व tva	प्ल pla	स्स ssa
ञ्च cca	त्य त्या tya	ब्व bba	स्म sma
ञ्च च्च ccha	त्र tra	ब्वम्ब bbha	स्व sva
ञ्ज jja	द्, द्द dda	व्य bya	ह्य hma
ञ्ज, ञ्ज jjha	द द्द dha	ब्र bra	ह्व hva
ञ्ज ङ्गा ŋga	द्य dya	म्प mpa	ह्व ह्य hha
ञ्ह ṅha	द्र dra	म्फ mpha	

ī=ā;	ī=ī;	ī=ī;	ū=u;	ū=ū;	ē=e;	ō=o			
१	२	३	४	५	६	७	८	९	०
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

संयुक्तनिकायपालि

(२. निदानवग्गो)

सूची

	पिट्ठङ्का		पिट्ठङ्का
१२. निदानसंयुत्तं		२१. दसबलसुत्तं	२५
१. पटिच्चसमुप्पादसुत्तं	३	२२. दुतियदसबलसुत्तं	२६
२. विभङ्गसुत्तं	४	२३. उपनिससुत्तं	२७
३. पटिपदासुत्तं	६	२४. अञ्जतित्थियसुत्तं	२९
४. विपस्सीसुत्तं	६	२५. भूमिजसुत्तं	३३
५. सिखीसुत्तं	१०	२६. उपवाणसुत्तं	३६
६. वेस्सभूसुत्तं	१०	२७. पच्चयसुत्तं	३७
७. ककुसन्धसुत्तं	१०	२८. भिक्खुसुत्तं	३८
८. कोणागमनसुत्तं	११	२९. समणब्राह्मणसुत्तं	३९
९. कस्सपसुत्तं	११	३०. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं	४०
१०. गीतमसुत्तं	११	तस्सुद्धानं	४१
तस्सुद्धानं	१२	३१. भूतसुत्तं	४१
११. आहारसुत्तं	१२	३२. कळारसुत्तं	४३
१२. मोळियफग्गुनसुत्तं	१३	३३. ज्ञाणवत्थुसुत्तं	४८
१३. समणब्राह्मणसुत्तं	१५	३४. दुतियज्ञाणवत्थुसुत्तं	५१
१४. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं	१६	३५. अविज्जापच्चयसुत्तं	५२
१५. कच्चानगोत्तसुत्तं	१७	३६. दुतियअविज्जापच्चयसुत्तं	५४
१६. धम्मकथिकसुत्तं	१७	३७. ननुम्हसुत्तं	५५
१७. अचेलकस्सपसुत्तं	१८	३८. चेतनासुत्तं	५६
१८. तिम्बरुकसुत्तं	२१	३९. दुतियचेतनासुत्तं	५६
१९. बालपण्डितसुत्तं	२२	४०. ततियचेतनासुत्तं	५७
२०. पच्चयसुत्तं	२३	तस्सुद्धानं	५८
तस्सुद्धानं	२५	४१. पच्चवेरभयसुत्तं	५८

४२. दुतियपञ्चवेरभयसुत्तं	६०	विदुङ्का	विदुङ्का
४३. दुक्खसुत्तं	६१	७१ जरामरणसुत्तं	१११
४४. लोकसुत्तं	६२	७२-८१. जातिसुत्तादिदसकं	१११
४५. जातिकसुत्तं	६३	तस्सुद्धानं	११२
४६. अञ्जतरब्राह्मणसुत्तं	६४	वग्गुद्धानं	११२
४७. जाणुस्सोणिसुत्तं	६५	८२. सत्थुसुत्तं	११२
४८. लोकायतिकसुत्तं	६५	८३-९२. दुतियसत्थुसुत्तादि-	
४९. अरियसावकसुत्तं	६६	दसक	११२
५०. दुतियअरियसावकसुत्तं	६७	९३-१०३ सिक्खासुत्तादिपेय्याल-	
तस्सुद्धानं	६८	एकादसकं	११३
५१. परिवीमसनसुत्तं	६९	तस्सुद्धानं	११४
५२. उपादानसुत्तं	७३	१३ अभिसमयसंयुत्तं	
५३. संयोजनसुत्तं	७४	१. नखसिखासुत्तं	११४
५४. दुतियसंयोजनसुत्तं	७४	२. पोक्खरणीसुत्तं	११५
५५. महारुक्खसुत्तं	७५	३. सम्भेज्जउदकसुत्तं	११६
५६. दुतियमहारुक्खसुत्तं	७६	४. दुतियसम्भेज्जउदकसुत्तं	११६
५७. तरुणरुक्खसुत्तं	७७	५. पठवीसुत्तं	११७
५८. नामरूपसुत्तं	७७	६. दुतियपठवीसुत्तं	११७
५९. विञ्जाणसुत्तं	७८	७. समुद्दसुत्तं	११७
६०. निदानसुत्तं	७९	८. दुतियसमुद्दसुत्तं	११८
तस्सुद्धानं	८०	९. पब्बतसुत्तं	११८
६१. अस्सुतवासुत्तं	८०	१०. दुतियपब्बतसुत्तं	११९
६२. दुतियअस्सुतवासुत्तं	८२	११. ततियपब्बतसुत्तं	११९
६३. पुत्तमंससुत्तं	८३	तस्सुद्धानं	१२०
६४. अत्थिरागसुत्तं	८६	१४ धातुसंयुत्तं	
६५. नगरसुत्तं	८९	१. धातुनानत्तसुत्तं	१२१
६६. सम्मससुत्तं	९२	२. फस्सनानत्तसुत्तं	१२१
६७. नळकलापीसुत्तं	९६	३. नोफस्सनानत्तसुत्तं	१२१
६८. कोसम्बिसुत्तं	९८	४. वेदनानानत्तसुत्तं	१२२
६९. उपयन्तिसुत्तं	१०२	५. दुतियवेदनानानत्तसुत्तं	१२२
७०. सुसिमपरिब्बाजकसुत्तं	१०२	६. बाहिरधातुनानत्तसुत्तं	१२३
तस्सुद्धानं	१११	७. सञ्जानानत्तसुत्तं	१२३
		८. नोपरियेसनानानत्तसुत्तं	१२४
		९. बाहिरफस्सनानत्तसुत्तं	१२५

१०. द्वितीयबाहिरफस्त-
नानत्तसुत्तं

पिठुङ्का

१२६

१२७

तस्सुदान

१२७

११. सत्तघातुसुत्तं

१२८

१२. सनिदानसुत्तं

१३०

१३. गिञ्जकावसथसुत्तं

१३१

१४. हीनाधिमुत्तिकसुत्तं

१३२

१५. चङ्कमसुत्तं

१३३

१६. सगाथासुत्तं

१३५

१७. अस्सद्धसन्दनसुत्तं

१३६

१८. अस्सद्धमूलकसुत्तं

१३७

१९. अहिरिकमूलकसुत्तं

१३८

२०. अनोत्तप्पमूलकसुत्तं

१३९

२१. अप्पस्युत्तमूलकसुत्तं

१३९

२२. कुसीतमूलकसुत्तं

१४०

तस्सुदानं

१४०

२३. असमाहितसुत्तं

१४०

२४. दुस्सीलसुत्तं

१४१

२५. पञ्चसिक्खापदसुत्तं

१४१

२६. सत्तकम्मपथसुत्तं

१४२

२७. दसकम्मपथसुत्तं

१४२

२८. अट्टङ्गिकसुत्तं

१४३

२९. दसङ्गसुत्तं

१४३

सत्तन्न सुत्तन्तानं उद्दानं

१४३

३०. चतुघातुसुत्तं

१४३

३१. पुब्बेसम्बोधसुत्तं

१४४

३२. अवरिसुत्तं

१४५

३३. नोचेदंसुत्तं

१४५

३४. एकन्तदुक्खसुत्तं

१४७

३५. अभिनन्दसुत्तं

१४७

३६. उप्पादसुत्तं

१४८

३७. समणब्राह्मणसुत्तं

३८. द्वितीयसमणब्राह्मणसुत्तं

३९. ततियसमणब्राह्मणसुत्तं

तस्सुदानं

१५. अनमत्तगसंयुत्तं

१. तिणकट्टसुत्तं

२. पठवीसुत्तं

३. अस्सुसुत्तं

४. खीरसुत्तं

५. पव्वतसुत्तं

६. सासपसुत्तं

७. सावकसुत्तं

८. गङ्गासुत्तं

९. दण्डसुत्तं

१०. पुग्गलसुत्तं

तस्सुदानं

११. दुग्गतसुत्तं

१२. सुखितसुत्तं

१३. तिसमत्तसुत्तं

१४. मातुसुत्तं

१५. पितुसुत्तं

१६. भातुसुत्तं

१७. भगिनिसुत्तं

१८. पुत्तसुत्तं

१९. धीतुसुत्तं

२०. वेपुल्लपव्वतसुत्तं

तस्सुदानं

१६. कस्सपसंयुत्तं

१. सन्तुट्टसुत्तं

२. अनोत्तप्पीसुत्तं

३. चन्दूपमासुत्तं

पिठुङ्का

१४८

१४९

१४९

१५०

१५१

१५१

१५२

१५३

१५३

१५४

१५४

१५५

१५६

१५६

१५७

१५७

१५८

१५९

१५९

१५९

१५९

१६०

१६०

१६०

१६२

१६३

१६४

१६५

	पिटृङ्गा		पिटृङ्गा
४. कुलूपकसुत्तं	१६७	२४. एकधीतुसुत्तं	१६६
५. जिष्णसुत्तं	१६९	२५. समणब्राह्मणसुत्तं	१६७
६. श्रोवादसुत्तं	१७०	२६. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं	१६७
७. दुतियश्रोवादसुत्तं	१७२	२७. ततियसमणब्राह्मणसुत्तं	१६८
८. ततियश्रोवादसुत्तं	१७४	२८. छविसुत्तं	१६८
९. ज्ञानाभिञ्जसुत्तं	१७६	२९. रज्जुसुत्तं	१६८
१०. उपस्सयसुत्तं	१८०	३०. भिक्खुसुत्तं	१६९
११. चीवरसुत्तं	१८२	तस्सुद्धानं	१६९
१२. परम्मरणसुत्तं	१८५	३१. भिन्दिसुत्तं	१६९
१३. सद्धम्मप्पतिरूपकसुत्तं	१८७	३२. कुसलमूलसुत्तं	१६९
तस्सुद्धानं	१८८	३३. कुसलधम्मसुत्तं	२००
१७. लाभसक्कारसंयुत्तं		३४. सुक्कधम्मसुत्तं	२००
१. दारुणसुत्तं	१८९	३५. अचिरपक्कन्तसुत्तं	२००
२. बळिससुत्तं	१८९	३६. पञ्चरथसतसुत्तं	२०१
३. कुम्मसुत्तं	१९०	३७. मातुसुत्तं	२०२
४. दीघलोमिकसुत्तं	१९१	३८-४३. पितुसुत्तादिछक्क	२०२
५. मीह्हकसुत्तं	१९१	तस्सुद्धानं	२०२
६. असनिसुत्तं	१९२	१८. राह्लसंयुत्तं	
७. दिद्धसुत्तं	१९२	१. चक्खुसुत्तं	२०३
८. सिङ्गलसुत्तं	१९२	२. रूपसुत्तं	२०४
९. वेरम्मसुत्तं	१९३	३. विञ्जाणसुत्तं	२०४
१०. सगाथकसुत्तं	१९३	४. सम्फस्ससुत्तं	२०५
तस्सुद्धानं	१९४	५. वेदनासुत्तं	२०५
११. सुवण्णपातिसुत्तं	१९४	६. सञ्जासुत्तं	२०५
१२. रूपियपातिसुत्तं	१९५	७. सञ्चेतनासुत्तं	२०६
१३-२०. सुवण्णनिकखसुत्तादि-		८. तण्हासुत्तं	२०६
अट्टक	१९५	९. धातुसुत्तं	२०७
तस्सुद्धानं	१९५	१०. खन्धसुत्तं	२०७
२१. मातुगामसुत्तं	१९५	तस्सुद्धानं	२०७
२२. कल्याणीसुत्तं	१९६	११. चक्खुसुत्तं	२०८
२३. एकपुत्तकसुत्तं	१९६	१२-२०. रूपादिसुत्तनवक	२०८

	पिठङ्का		पिठङ्का
२१. अनुसयसुत्तं	२०६✓	४. ओक्खासुत्तं	२२०
२२. अपगतसुत्तं	२१०	५. सत्तिसुत्तं	२२०
तस्सुद्धानं	२१०	६. धनुग्गहसुत्तं	२२१
१६. लक्खणसंयुत्तं		७. आणिसुत्तं	२२२
१. अट्टिसुत्तं	२११	८. कलिङ्गरसुत्तं	२२२
२. पेसिसुत्तं	२१२	९. नागसुत्तं	२२३
३. पिण्डसुत्तं	२१२	१०. विळारसुत्तं	२२५
४. निच्छविसुत्तं	२१३	११. सिङ्गालसुत्तं	२२६
५. असिलोमसुत्तं	२१३	१२. दुतियसिङ्गालसुत्तं	२२६
६. सत्तिसुत्तं	२१३	तस्सुद्धानं	२२६
७. उयुलोमसुत्तं	२१३	२१. भिक्खुसंयुत्तं	
८. सूचिलोमसुत्तं	२१३	१. कोलितसुत्तं	२२७
९. दुतियसूचिलोमसुत्तं	२१४	२. उपतिस्ससुत्तं	२२८
१०. कुम्भण्डसुत्तं	२१४	३. घटसुत्तं	२२८
तस्सुद्धानं	२१४	४. नवसुत्तं	२३१
११. ससीसकसुत्तं	२१४	५. मुजातसुत्तं	२३१
१२. गूथखादसुत्तं	२१५	६. लकुण्डकभदियसुत्तं	२३२
१३. निच्छवित्थिसुत्तं	२१५	७. विसाखसुत्तं	२३२
१४. मङ्गुलित्थिसुत्तं	२१५	८. नन्दसुत्तं	२३३
१५. ओकिलिनीसुत्तं	२१५	९. तिस्ससुत्तं	२३४
१६. असिसकसुत्तं	२१६	१०. थेरनामकसुत्तं	२३५
१७. पापभिक्खुसुत्तं	२१६	११. महाकप्पिनसुत्तं	२३६
१८. पापभिक्खुनीसुत्तं	२१६	१२. सहायकसुत्तं	२३७
१९. पापसिक्खमानसुत्तं	२१६	तस्सुद्धानं	२३७
२०. पापसामणेरसुत्तं	२१७		
२१. पापसामणेरीसुत्तं	२१७	३. खन्धवग्गो	
तस्सुद्धानं	२१७		
२०. ओपम्मसंयुत्तं		२२. खन्धसंयुत्तं	
१. कूटसुत्तं	२१६	१. नकुलपित्तुसुत्तं	२४१
२. नखसिखसुत्तं	२१६	२. देवदहसुत्तं	२४५
३. कुलसुत्तं	२१६	३. हालिहिकानिसुत्तं	२४८
		४. दुतियहालिकानिसुत्तं	२५१

	पिड्डा		पिड्डा
५. समाधिसुत्तं	२५२	३३. ननुम्हाकसुत्त	२६७
६. पटिसल्लणसुत्तं	२५३	३४. दुतियननुम्हाकसुत्त	२६८
७. उपादापरितस्सनासुत्तं	२५४	३५. अञ्जतरभिवखुसुत्तं	२६८
८. दुतियउपादापरितस्सना- सुत्तं	२५६	३६. दुतियअञ्जतरभिवखु- सुत्तं	२६९
९. कालत्तयअनिच्चसुत्तं	२५७	३७. आनन्दसुत्तं	२७०
१०. कालत्तयदुक्खसुत्तं	२५७	३८. दुतियआनन्दसुत्त	२७१
११. कालत्तयअनत्तसुत्त तस्सुद्धान	२५७ २५८	३९. अनुधम्मसुत्त	२७३
१२. अनिच्चसुत्तं	२५८	४०. दुतियअनुधम्मसुत्तं	२७३
१३. दुक्खसुत्त	२५८	४१. ततियअनुधम्मसुत्त	२७४
१४. अनत्तसुत्त	२५८	४२. चतुत्थअनुधम्मसुत्तं तस्सुद्धान	२७४ २७४
१५. यदनिच्चसुत्तं	२५९	४३. अत्तदीपसुत्त	२७४
१६. यंदुक्खसुत्तं	२५९	४४. पटिपदासुत्तं	२७६
१७. यदनत्तासुत्तं	२५९	४५. अनिच्चसुत्तं	२७६
१८. सहेतुअनिच्चसुत्तं	२६०	४६. दुतियअनिच्चसुत्त	२७७
१९. सहेतुदुक्खसुत्तं	२६०	४७. समनुपस्सनासुत्तं	२७८
२०. सहेतुअनत्तसुत्त	२६०	४८. खन्धसुत्तं	२७८
२१. आनन्दसुत्त तस्सुद्धान	२६० २६१	४९. सोणसुत्तं	२७९
२२. भारसुत्त	२६१	५०. दुतियसोणसुत्तं	२८१
२३. परिञ्जसुत्त	२६२	५१. नन्दिक्खयसुत्त	२८२
२४. अभिजानसुत्तं	२६२	५२. दुतियनन्दिक्खयसुत्त तस्सुद्धान	२८३ २८३
२५. छन्दरागसुत्तं	२६२	तस्स मूलपण्णासकस्स वग्गुद्धान	२८३
२६. अस्सादसुत्तं	२६३	५३. उपयसुत्तं	२८४
२७. दुतियअस्सादसुत्तं	२६४	५४. बीजसुत्तं	२८४
२८. ततियअस्सादसुत्तं	२६५	५५. उदानसुत्तं	२८५
२९. अभिनन्दनसुत्त	२६६	५६. उपादानपरिवत्तसुत्तं	२८८
३०. उप्पादसुत्तं	२६६	५७. सत्तद्धानसुत्तं	२९१
३१. अघमूलसुत्तं	२६६	५८. सम्मासम्बुद्धसुत्तं	२९४
३२. पभङ्गसुत्तं तस्सुद्धानं	२६७ २६७	५९. अनत्तलक्खणसुत्तं	२९५

	पिटुङ्का		पिटुङ्का
६०. महालिसुत्तं	२६७	८८. अस्सजिसुत्तं	३४४
६१. आदित्तसुत्तं	२६९	८९. खेमकसुत्तं	३४६
६२. निरुत्तिपथसुत्तं	२६९	९०. छन्नसुत्तं	३५१
तस्सुद्धानं	३०१	९१. राहुलसुत्तं	३५४
६३. उपादियमानसुत्तं	३०१	९२. दुतियराहुलसुत्तं	३५४
६४. मञ्जमानसुत्तं	३०२	तस्सुद्धानं	३५५
६५. अभिनन्दमानसुत्तं	३०३	९३. नदीसुत्तं	३५५
६६. अनिच्चसुत्तं	३०४	९४. पुप्फसुत्तं	३५६
६७. दुक्खसुत्तं	३०४	९५. फेणपिण्डूपमसुत्तं	३५८
६८. अनत्तसुत्तं	३०५	९६. गोमयपिण्डसुत्तं	३६०
६९. अनत्तनियसुत्तं	३०६	९७. नखसिखासुत्तं	३६३
७०. रजनीयसण्ठित्तसुत्तं	३०६	९८. सुद्धिकसुत्तं	३६४
७१. रावसुत्तं	३०७	९९. गद्दुलवद्धसुत्तं	३६५
७२. सुरावसुत्तं	३०७	१००. दुतियगद्दुलवद्धसुत्तं	३६६
तस्सुद्धानं	३०८	१०१. वासिजटसुत्तं	३६८
७३. अस्सादसुत्तं	३०८	१०२. अनिच्चसञ्जासुत्तं	३७०
७४. समुदयसुत्तं	३०८	तस्सुद्धानं	३७
७५. दुतियसमुदयसुत्तं	३०९	तस्स मज्झिमपण्णासकस्स	
७६. अरहन्तसुत्तं	३०९	वग्गुद्धानं	३७२
७७. दुतियअरहन्तसुत्तं	३१०	१०३. अन्तसुत्तं	३७२
७८. सीहसुत्तं	३१०	१०४. दुक्खसुत्तं	३७३
७९. खज्जनीयसुत्तं	३१२	१०५. सक्कायसुत्तं	३७३
८०. पिण्डोल्यसुत्तं	३१६	१०६. परिञ्जेय्यसुत्तं	३७४
८१. पालिलेय्यसुत्तं	३१६	१०७. समणसुत्तं	३७४
८२. पुण्णमसुत्तं	३२३	१०८. दुतियसमणसुत्तं	३७४
तस्सुद्धानं	३२७	१०९. सौतापन्नसुत्तं	३७५
८३. आनन्दसुत्तं	३२७	११०. अरहन्तसुत्तं	३७५
८४. तिस्ससुत्तं	३२८	१११. छन्दप्पहानसुत्तं	३७५
८५. यमकसुत्तं	३३१	११२. दुतियछन्दप्पहानसुत्तं	३७६
८६. अनुरावसुत्तं	३३७	तस्सुद्धानं	३७६
८७. वक्कनिसुत्तं	३४०	११३. अविज्जासुत्तं	३७६

	पिठङ्का		पिठङ्का
११४ विज्जासुत्तं	३७६	१४३ अनत्तसुत्त	३६१
११५ धम्मकथिकसुत्तं	३७७	१४४ दुतियअनत्तसुत्त	३६१
११६ दुतियधम्मकथिकसुत्त	३७७	१४५ ततियअनत्तसुत्तं	३६२
११७ वन्धनसुत्तं	३७८	१४६ निव्विदावहुलसुत्तं	३६२
११८ परिपुच्छित्तसुत्त	३७९	१४७. अनिच्चानुपस्सीसुत्तं	३६२
११९ दुतियपरिपुच्छित्तसुत्तं	३७९	१४८ दुक्खानुपस्सीसुत्त	३६३
१२० संयोजनियसुत्तं	३८०	१४९ अनत्तानुपस्सीसुत्त	३६३
१२१ उपादानियसुत्त	३८०	तस्सुदान	३६३
१२२ सीलवन्तसुत्त	३८०	१५० अज्झत्तसुत्तं	३६३
१२३ सुतवन्तसुत्त	३८२	१५१ एतममसुत्त	३६४
१२४ कप्पसुत्त	३८३	१५२ सोअत्तासुत्त	३६५
१२५ दुतियकप्पसुत्त	३८३	१५३ नोचमेसियासुत्तं	३६६
तस्सुदान	३८४	१५४. मिच्छादिद्विसुत्त	३६७
१२६ समुदयधम्मसुत्तं	३८४	१५५. सक्कायदिद्विसुत्त	३६८
१२७ दुतियसमुदयधम्मसुत्त	३८५	१५६ अत्तानुदिद्विसुत्तं	३६८
१२८. ततियसमुदयधम्मसुत्त	३८६	१५७ अभिनिवेससुत्त	३६९
१२९ अस्सादसुत्तं	३८६	१५८ दुतियअभिनिवेससुत्त	३६९
१३०. दुतियअस्सादसुत्त	३८७	१५९ आनन्दसुत्त	४००
१३१. समुदयसुत्तं	३८७	तस्सुदान	४०१
१३२. दुतियसमुदयसुत्त	३८७	तस्स उपरिपण्णासकस्स	
१३३ कोट्टिकसुत्तं	३८८	वग्गुदान	४०१
१३४ दुतियकोट्टिकसुत्त	३८८	२३ राधसंयुत्तं	
१३५ ततियकोट्टिकसुत्त	३८९	१ मारसुत्त	४०२
तस्सुदान	३९०	२ सत्तसुत्त	४०३
१३६ कुक्कुळसुत्त	३९०	३ भवनेत्तिसुत्त	४०३
१३७ अनिच्चसुत्त	३९०	४ परिञ्जेय्यसुत्त	४०४
१३८. दुतियअनिच्चसुत्त	३९०	५. समणसुत्त	४०४
१३९ ततियअनिच्चसुत्तं	३९१	६. दुतियसमणसुत्त	४०५
१४० दुक्खसुत्तं	३९१	७. सोतापन्नसुत्त	४०५
१४१ दुतियदुक्खसुत्तं	३९१	८. अरहन्तसुत्त	४०५
१४२. ततियदुक्खसुत्त	३९१	९. छन्दरागसुत्तं	४०६

	पिठुङ्का		पिठुङ्का
१०. द्वितियङ्गन्दरागसुत्तं	४०६	८. महादिद्विसुत्तं	४२३
तस्सुद्धानं	४०७	९. सस्सतदिद्विसुत्तं	४२४
११ मारसुत्तं	४०७	१०. असस्सतदिद्विसुत्तं	४२५
१२. मारधम्मसुत्तं	४०७	११. अन्तवासुत्तं	४२६
१३. अनिच्चसुत्तं	४०८	१२. अनन्तवासुत्तं	४२६
१४ अनिच्चधम्मसुत्तं	४०८	१३. तंजीवंतंसरीरंसुत्तं	४२७
१५ दुक्खसुत्तं	४०८	१४. अञ्जंजीवअञ्जं-	
१६. दुक्खधम्मसुत्तं	४०८	सरीरंसुत्तं	४२७
१७ अनत्तसुत्तं	४०९	१५. होतितथागतोसुत्तं	४२७
१८. अनत्तधम्मसुत्तं	४०९	१६. नहोतितथागतोसुत्तं	४२७
१९ खयधम्मसुत्तं	४०९	१७. होतिचनचहोति-	
२०. वयधम्मसुत्तं	४०९	तथागतोसुत्तं	४२७
२१. समुदयधम्मसुत्तं	४१०	१८. नेवहोतिननहोति-	
२२. निरोधधम्मसुत्तं	४१०	तथागतोसुत्तं	४२८
तस्सुद्धानं	४१०	तस्सुद्धानं	४२९
२३-३३. मारादिसुत्तएका-		१९. वातसुत्तं	४२९
दसकं	४१०	२०-३५. पुरिमवग्गे विय अट्टारस	
३४. निरोधधम्मसुत्तं	४११	वेय्याकरणानि वित्थारे-	
तस्सुद्धानं	४१२	तब्बानि	४३०
३५-४५. मारादिसुत्तएका-		३६. नवहोतिननहोतिसुत्तं	४३०
दसकं	४१२	३७. रूपीअत्तासुत्तं	४३१
४६. निरोधधम्मसुत्तं	४१३	३८. अरूपीअत्तासुत्तं	४३१
तस्सुद्धानं	४१३	३९. रूपीचअरूपीचअत्तासुत्तं	४३२
२४. विद्विसंयुत्तं		४०. नेवरूपीनारूपीअत्तासुत्तं	४३२
१. वातसुत्तं	४१४	४१. एकन्तसुखीसुत्तं	४३२
२. एतंभमसुत्तं	४१६	४२. एकन्नदुक्खीसुत्तं	४३२
३. सोअत्तासुत्तं	४१६	४३. सुखदुक्खीसुत्तं	४३२
४. नोचमेसियासुत्तं	४१७	४४. अदुक्खमसुखीसुत्तं	४३२
५. नत्थिदिन्नसुत्तं	४१८	तस्सुद्धानं	४३३
६. करोतोसुत्तं	४२०	४५. नवातसुत्तं	४३३
७. हेतुसुत्तं	४२२		

	पिडुङ्का		पिडुङ्का
४६-६६. द्वितियवग्गे विय चतु- वीसति सुत्तानि पूरेतब्बानि	४३४	१० खन्धसुत्तं तस्सुद्धान	४४६ ४४६
७०. अद्रुक्खमसुखीसुत्तं	४३४	२७ किलेससंयुत्तं	
७१. नवातसुत्तं	४३५	१. चक्खुसुत्त	४४७
७२-६५. द्वितियवग्गे विय चतु- वीसति सुत्तानि पूरेतब्बानि	४३६	२. रूपसुत्त	४४७
६६. अद्रुक्खमसुखीसुत्तं	४३६	३. विञ्जाणसुत्त	४४७
२५. ओक्कन्तसंयुत्तं		४. सम्फस्ससुत्तं	४४८
१. चक्खुसुत्तं	४३६	५. सम्फस्सजसुत्त	४४८
२. रूपसुत्तं	४३६	६. सञ्जासुत्तं	४४८
३. विञ्जाणसुत्त	४४०	७. सञ्चेतनासुत्त	४४८
४. सम्फस्ससुत्तं	४४०	८. तण्हासुत्त	४४८
५. सम्फस्सजासुत्तं	४४०	९. धातुसुत्तं	४४९
६. रूपसञ्जासुत्तं	४४१	१०. खन्धसुत्तं तस्सुद्धान	४४९ ४४९
७. रूपसञ्चेतनासुत्तं	४४१	२८. सारिपुत्तसंयुत्तं	
८. रूपतण्हासुत्तं	४४१	१. विवेकजसुत्तं	४५०
९. पठवीघातुसुत्त	४४१	२. अविक्कसुत्त	४५०
१०. खन्धसुत्तं तस्सुद्धान	४४१ ४४२	३. पीतिसुत्तं	४५१
२६. उप्पादसंयुत्तं		४. उपेक्खासुत्त	४५१
१. चक्खुसुत्तं	४४३	५. आकासानञ्चायतनसुत्त	४५२
२. रूपसुत्तं	४४३	६. विञ्जाणञ्चायतनसुत्तं	४५२
३. विञ्जाणसुत्तं	४४३	७. आकिञ्चञ्जायतनसुत्तं	४५२
४. सम्फस्ससुत्तं	४४४	८. नेवसञ्जानासञ्जायतन- सुत्त	४५२
५. सम्फस्सजसुत्तं	४४४	९. निरोधसमापत्तिसुत्त	४५३
६. सञ्जासुत्तं	४४४	१०. सूचिसुखीसुत्तं तस्सुद्धानं	४५३ ४५५
७. सञ्चेतनासुत्तं	४४५	२९. नागसंयुत्तं	
८. तण्हासुत्तं	४४५	१. सुद्धिकसुत्त	४५६
९. धातुसुत्तं	४४५	२. पणीततरसुत्त	४५६
		३. उपोसथसुत्त	४५६

	विद्वङ्का		विद्वङ्का
४. द्वुतियउपोसथसुत्तं	४५७	२३-११२. सारगन्धादिदानूप-	
५. ततियउपोसथसुत्तं	४५७	कारसुत्तनवृत्तिकं	४६६
६. चतुत्थउपोसथसुत्तं	४५७	तस्सुद्धानं	४६७
७. सुत्तसुत्तं	४५८	३२. वलाहकसंयुत्तं	
८. द्वुतियसुत्तसुत्तं	४५८	१. सुद्धिकसुत्तं	४६८
९. ततियसुत्तसुत्तं	४५८	२. सुचरितसुत्तं	४६८
१०. चतुत्थसुत्तसुत्तं	४५९	३-१२. सीतवलाहकदानूपकार-	
११-२०. अण्डजदानूपकार-		सुत्तदसकं	४६८
सुत्तदसकं	४५९	१३-५२. उण्हवलाहकदानूप-	
२१-५०. जलाबुजादिदानूपकार-		कारसुत्तं	४६९
सुत्तत्तिसकं	४५९	५३. सीतवलाहकसुत्तं	४६९
तस्सुद्धानं	४६०	५४. उण्हवलाहकसुत्तं	४७०
३०. सुपणसंयुत्तं		५५. अम्भवलाहकसुत्तं	४७०
१. सुद्धिकसुत्तं	४६१	५६. वातवलाहकसुत्तं	४७०
२. हरन्तिसुत्तं	४६१	५७. वस्सवलाहकसुत्तं	४७०
३. द्वयकारीसुत्तं	४६१	तस्सुद्धानं	४७१
४-६. द्वुतियादिद्वयकारी-		३३ वच्छगोत्तसंयुत्तं	
सुत्तत्तिकं	४६२	१. रूपअञ्जाणसुत्तं	४७२
७-१६. अण्डजदानूपकारसुत्त-		२ वेदनाअञ्जाणसुत्तं	४७२
दसकं	४६२	३. सञ्जाअञ्जाणसुत्तं	४७३
१७-४६. जलाबुजदानूपकार-		४. सञ्चारअञ्जाणसुत्तं	४७३
सुत्तं	४६३	५. विञ्जाणअञ्जाणसुत्तं	४७४
तस्सुद्धानं	४६३	६-१०. रूपअदस्सनादिसुत्त-	
३१. गन्धबकायसंयुत्तं		पञ्चकं	४७४
१. सुद्धिकसुत्तं	४६४	११-१५ रूपअनभिसमयादि-	
२ सुचरितसुत्तं	४६४	सुत्तपञ्चकं	४७५
३ मूलगन्धवातासुत्त	४६४	१६-२०. रूपअननुबोधादिसुत्त-	
४-१२ सारगन्धादिदाता-		पञ्चकं	४७५
सुत्तनवकं	४६५	२१-२५. रूपअप्पटिवेधादिसुत्त-	
१३-२२. मूलगन्धदानूपकार-		पञ्चकं	४७५
सुत्तदसकं	४६६	२६-३०. रूपअसल्लक्खणादि-	
		सुत्तपञ्चकं	४७६

विद्वद्वा

विद्वद्वा

३१-३५	स्वप्नसुषुप्त्यवस्थादि-	
	मुनयज्जकं	४७६
३६-४०	स्वप्नसुषुप्त्यवस्थादि-	
	मुनयज्जकं	४७६
४१-४५	स्वप्नसुषुप्त्यवस्थादि-	
	मुनयज्जकं	४७६
४६-५०	स्वप्नसुषुप्त्यवस्थादि-	
	मुनयज्जकं	४७६
५१-५४	स्वप्नसुषुप्त्यवस्थादि-	
	मुनयज्जकं	४७६
५५	विज्ञानाद्यवस्थादि-	
	वन्ममुक्तं	४७७
	वन्ममुक्तं	४७७
३४. ज्ञानमयुक्तं		
१	गर्भादिमूलकगमापत्ति-	
	मुन	४७८
२	गर्भादिमूलकतित्तिमुक्त	४७८
३	गर्भादिमूलकवद्वान्मुन	४७९
४	गर्भादिमूलककालनमुन	४७९
५	गर्भादिमूलकधारम्भ-	
	मुन	४८०
६	गर्भादिमूलकगोनर-	
	मुन	४८०
७	गर्भादिमूलकश्रमिनीहार-	
	मुन	४८०
८	गर्भादिमूलकसातक-	
	रागमुन	४८१
९	गर्भादिमूलकसातकगो-	
	मुन	४८१
१०	गर्भादिमूलकसातकगो-	
	मुन	४८२
११	गर्भादिमूलकसातकगो-	
	मुन	४८२
१२	गर्भादिमूलकसातकगो-	
	मुन	४८२

१३	गमापत्तिमूलककल्पित-	
	मुन	४८३
१४	गमापत्तिमूलकधारम्भ-	
	मुन	४८३
१५	गमापत्तिमूलकगोनर-	
	मुन	४८३
१६	गमापत्तिमूलकश्रमिनीहार-	
	मुन	४८४
१७	गमापत्तिमूलकसातक-	
	मुन	४८४
१८	गमापत्तिमूलकसातक-	
	मुन	४८४
१९	गमापत्तिमूलकसातकगो-	
	मुन	४८५
२०-२७	तित्तिमूलकवद्वान-	
	मुनादिश्रुतक	४८५
२८-३५	वद्वान्मुनस्य कल्पित-	
	मुनादिमूलक	४८६
३५-४०	कल्पितमूलकधारम्भ-	
	मुनादिश्रुतक	४८६
४१-४५	धारम्भमूलकगोनर-	
	मुनादिज्जकं	४८६
४६-४९	गोनरमूलकश्रमिनीहार-	
	मुनादिज्जकं	४८६
५०-५२	श्रमिनीहारमूलक-	
	सातकमुनादिश्रुतक	४८७
५३-५४	सातकमूलकगो-	
	वर्गमुनादिश्रुतक	४८७
५५	सातकमूलकसातकगो-	
	मुन	४८८
	वद्वान्	४८८
	वद्वान्	४८८

मुत्तपिटके
संयुत्तनिकायो
(निदानवग्गो)

संयुत्तनिकायपालि

निदानवग्गो

१२. निदानसंयुतं

१. पटिच्चसमुप्पादसुत्तं

१. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच — “पटिच्चसमुप्पादं वो, भिक्खवे, देसेस्सामि^१ ; तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी” ति । “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू 5 भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच —

B. 243,
R. vol. II; 1

“कतमो च, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पादो ? अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विज्जाण, विज्जाणपच्चया नाम- रूपं; नामरूपपच्चया सळायतनं; सळायतनपच्चया फस्सो; फस्सपच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा; तण्हापच्चया उपादानं; उपादानपच्चया 10 भवो; भवपच्चया जाति; जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्ख- दोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पादो^२ ।

“अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खार- निरोधा विज्जाणनिरोधो; विज्जाणनिरोधा नामरूपनिरोधो; नाम- रूपनिरोधा सळायतननिरोधो, सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो; फस्स- निरोधा वेदनानिरोधो; वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो; तण्हानिरोधा उपा- दाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो; 15

B 244,
R 2

जातिनिरोधा जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

२. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दु ति ।

२ विभङ्गसुत्तं

५ ३. सावत्थियं विहरति । “पटिच्चसमुप्पादं वो, भिक्खवे, देसेस्सामि विभजिस्सामि । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी” ति । “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच -

“कतमो च, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पादो ? अविज्जापच्चया,
१० भिक्खवे, सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विञ्जाण, विञ्जाणपच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया सळायतन, सळायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा; तण्हापच्चया उपादान; उपादानपच्चया भवो; भवपच्चया जाति; जातिपच्चया जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समु-
१५ दयो होति ।

“कतम च भिक्खवे, जरामरण ? या तेसं तेस सत्तान तम्हि तम्हि सत्तनिकाये जरा जीरणता खण्डिच्चं पालिच्च वलित्तचता आयुनो
R. 3 सहानि इन्द्रियानं परिपाको, अथ वुच्चति जरा । या^१ तेसं तेसं सत्तानं तम्हा तम्हा सत्तनिकाया चुति चवनता भेदो अन्तरधानं मच्चु मरणं
२० कालकिरिया खन्धान भेदो कळेवरस्स निक्खेपो जीवित्तिन्द्रियस्स^२ उपच्छेदो^३; इदं वुच्चति मरणं । इति अयं च जरा, इद च मरणं । इद वुच्चति, भिक्खवे, जरामरण ।

“कतमा च, भिक्खवे, जाति ? या तेसं तेस सत्तानं तम्हि तम्हि सत्तनिकाये जाति सञ्जाति ओक्कन्ति निव्वत्ति^३ अभिनिव्वत्ति खन्धानं
२५ पातुभावो आयतनानं पटिलाभो । अथ वुच्चति, भिक्खवे, जाति ।

B. 245 “कतमो च, भिक्खवे, भवो ? तथो मे, भिक्खवे, भवा - कामभवो, रूपभवो, अरूपभवो । अथ वुच्चति, भिक्खवे, भवो ।

१ यं - सी०, रो० । २-२ सी०, रो०, म० पोत्यकेसु नत्वि । ३ सी०, रो०, म० पोत्यकेसु नत्वि ।

“कतम च, भिक्खवे, उपादान ? चत्तारिमानि, भिक्खवे, उपादानानि — कामुपादान, दिट्ठुपादान, सीलव्वतुपादानं, अत्तवादुपादान । इदं वुच्चति, भिक्खवे, उपादानं ।

“कतमा च, भिक्खवे, तण्हा ? छयिमे, भिक्खवे, तण्हाकाया — रूपतण्हा, सद्दतण्हा, गन्धतण्हा, रसतण्हा, फोटुव्वतण्हा, धम्मतण्हा । अयं वुच्चति, भिक्खवे, तण्हा ।

“कतमा च, भिक्खवे, वेदना ? छयिमे, भिक्खवे, वेदनाकाया — चक्खुसम्फस्सजा वेदना, सोतसम्फस्सजा वेदना, घाणसम्फस्सजा वेदना, जिह्वासम्फस्सजा वेदना, कायसम्फस्सजा वेदना, मनोसम्फस्सजा वेदना । अयं वुच्चति, भिक्खवे, वेदना ।

“कतमो च, भिक्खवे, फस्सो ? छयिमे, भिक्खवे, फस्सकाया — चक्खुसम्फस्सो, सोतसम्फस्सो, घाणसम्फस्सो, जिह्वासम्फस्सो, कायसम्फस्सो, मनोसम्फस्सो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, फस्सो ।

“कतमं च, भिक्खवे, सल्लायतनं ? चक्खायतनं, सोतायतनं, घाणायतनं, जिह्वायतनं, कायायतनं, मनायतनं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, सल्लायतनं ।

“कतमं च, भिक्खवे, नामरूपं ? वेदना, सञ्जा, चेतना, फस्सो, मनसिकारो — इदं वुच्चति नामं । चत्तारो च महाभूता, चतुन्नं च महाभूतानं उपादायरूपं । इदं वुच्चति रूप । इति इदं च नामं, इदं च रूपं । इदं वुच्चति, भिक्खवे, नामरूप ।

“कतमं च, भिक्खवे, विञ्जाण ? छयिमे, भिक्खवे, विञ्जाणकाया — चक्खुविञ्जाणं, सोतविञ्जाण, घाणविञ्जाणं, जिह्वाविञ्जाणं, कायविञ्जाणं, मनोविञ्जाण । इदं वुच्चति, भिक्खवे, विञ्जाणं ।

“कतमे च, भिक्खवे, सङ्खारा ? तयोमे, भिक्खवे, सङ्खारा — कायसङ्खारो, वचीसङ्खारो, चित्तसङ्खारो । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सङ्खारा ।

“कतमा च, भिक्खवे, अविज्जा ? यं खो, भिक्खवे, दुक्खे अञ्जाणं, दुक्खसमुदये अञ्जाणं, दुक्खनिरोधे अञ्जाणं, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्जाणं । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अविज्जा ।

“इति खो, भिक्खवे, अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विञ्जाणं ...पे०.. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विञ्जाणनिरोधो .. पे०...एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

३. पटिपदासुत्तं

४. सावत्थियं विहरति । मिच्छापटिपदं च वो, भिक्खवे,
5 देसेस्सामि सम्मापटिपदं च । तं सुणाय, साधुकं मनसिकरोथ, भासि-
स्सामी” ति । “एवं भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा
एतदवोच -

“कतमा च, भिक्खवे, मिच्छापटिपदा ? अविज्जापच्चया,
भिक्खवे, सङ्खाराः सङ्खारपच्चया विञ्जाणं . पे० . एवमेतस्स केवलस्स
10 दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, मिच्छापटिपदा ।

R. 5

“कतमा च, भिक्खवे, सम्मापटिपदा ? अविज्जाय त्वेव असेस-
विरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विञ्जाणनिरोधो
...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अयं वुच्चति,
भिक्खवे, सम्मापटिपदा” ति ।

४. विपत्सीसुत्तं

15 ५. सावत्थियं विहरति । “विपत्तिस्स, भिक्खवे, भगवतो अर-
हतो सम्मासम्बुद्धस्स पुत्रेव सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव^१
सतो एतदहोसि - ‘किच्छं वताय लोको आपन्नो जायति च जीयति च
मीयति च चवति च उपपज्जति च । अथ च पनिमस्स दुक्खस्स निस्सरणं
नप्पजानाति जरामरणस्स । कुदास्सु^२ नाम डमस्स दुक्खस्स निस्सरणं
20 पञ्जायिस्सति जरामरणस्सा’ ति ?

“अथ खो भिक्खवे, विपत्तिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि - ‘किम्हि
नु खो सति जरामरणं होति, किपच्चया जरामरणं’ ति ? अथ खो,
भिक्खवे, विपत्तिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय
अभिसमयो - ‘जातिया खो सति जरामरणं होति, जातिपच्चया^३ जरा-
मरणं’ ति ।
25

“अथ खो, भिक्खवे, विपत्तिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि - ‘किम्हि

B 247

१. बोधिसत्तस्स - रो० । २. कुदस्सु - स्या०, रो० । ३. जातिपच्चया - नो० ।

नु खो सति जाति होति, किंपच्चया जाती' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो-
'भवे खो सति जाति होति, भवपच्चया जाती' ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि -
'किम्हि नु खो सति भवो होति, किंपच्चया भवो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, 5
विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो-
'उपादाने खो सति भवो होति, उपादानपच्चया भवो' ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि -
'किम्हि नु खो सति उपादानं होति, किंपच्चया उपादानं' ति ? अथ खो, 10 R 6
भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय
अभिसमयो- 'तण्हाय खो सति उपादानं होति, तण्हापच्चया उपादानं' ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि -
'किम्हि नु खो सति तण्हा होति, किंपच्चया तण्हा' ति ? अथ खो, भिक्खवे,
विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो -
'वेदनाय खो सति तण्हा होति, वेदनापच्चया तण्हा' ति । 15

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि -
'किम्हि नु खो सति वेदना होति, किंपच्चया वेदना' ति ? अथ खो,
भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय
अभिसमयो - 'फस्से खो सति वेदना होति, फस्सपच्चया वेदना' ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि - 20
'किम्हि नु खो सति फस्सो होति, किंपच्चया फस्सो' ति ? अथ खो,
भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय
अभिसमयो - 'सळायतने खो सति फस्सो होति, सळायतनपच्चया
फस्सो' ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि - 25 B 248
'किम्हि नु खो सति सळायतनं होति, किंपच्चया सळायतनं' ति ? अथ
खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय
अभिसमयो - 'नामरूपे खो सति सळायतनं होति, नामरूपपच्चया सळा-
यतनं' ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि - 30
'किम्हि नु खो सति नामरूपं होति, किंपच्चया नामरूपं' ति ? अथ खो,

भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो - 'विञ्जाणे खो सति नामरूपं होति, विञ्जाणपच्चया नामरूपं' ति ।

- 5 "अथ खो, भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि - 'किम्हि नु खो सति विञ्जाणं होति, किपच्चया विञ्जाणं' ति ? अथ खो, भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो - 'सङ्खारेसु खो सति विञ्जाणं होति, सङ्खारपच्चया विञ्जाणं' ति ।

R. 7

- 10 "अथ खो, भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि - 'किम्हि नु खो सति सङ्खारा होन्ति, किपच्चया सङ्खारा' ति ? अथ खो, भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो - 'अविज्जाय खो सति सङ्खारा होन्ति, अविज्जापच्चया सङ्खारा' ति ।

- 15 "इति हिदं अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्जाण ...पे०.. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । 'समुदयो, समुदयो' ति खो, भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि, ज्ञाण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

- 20 "अथ खो, भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि - 'किम्हि नु खो असति जरामरण न होति, किस्स निरोधा जरामरणनिरोधो' ति ? अथ खो, भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो - 'जातिया खो असति जरामरण न होति, जाति-निरोधा जरामरणनिरोधो' ति ।

B 249

- 25 "अथ खो, भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि - 'किम्हि नु खो असति जाति न होति, किस्स निरोधा जातिनिरोधो' ति ? अथ खो, भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो - 'भवे खो असति जाति न होति, भवनिरोधा जाति-निरोधो' ति^१ ।

- 30 "अथ खो, भिक्षवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि - 'किम्हि नु खो असति भवो न होति, किस्स निरोधा भवनिरोधो' ति ?

अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो - 'उपादाने खो असति भवो न होति, उपादान-
निरोधा भवनिरोधो' ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि -
'किम्हि नु खो असति उपादानं न होति, किस्स निरोधा उपादाननिरोधो' 5
ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा
अहु पञ्जाय अभिसमयो - 'तण्हाय खो असति उपादानं न होति, तण्हा-
निरोधा उपादाननिरोधो' ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि - R 8
'किम्हि नु खो असति तण्हा न होति, किस्स निरोधा तण्हानिरोधो' ति ? 10
अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु
पञ्जाय अभिसमयो - 'वेदनाय खो असति तण्हा न होति, वेदानानिरोधा
तण्हानिरोधो' ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि - 15
'किम्हि नु खो असति वेदना न होति, किस्स निरोधा वेदानानिरोधो' ति ?
अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु
पञ्जाय अभिसमयो - 'फस्से खो असति वेदना न होति, फस्सनिरोधा
वेदानानिरोधो' ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि -
'किम्हि नु खो असति फस्सो न होति, किस्स निरोधा फस्सनिरोधो' ति ? 20
अथ खो भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा अहु
पञ्जाय अभिसमयो - 'सळायतने खो असति फस्सो न होति, सळायतन-
निरोधा फस्सनिरोधो' ति । B. 250

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि -
'किम्हि नु खो असति सळायतनं न होति, किस्स निरोधा सळायतन- 25
निरोधो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो
मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो - 'नामरूपे खो असति सळायतनं
न होति, नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो' ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि -
'किम्हि नु खो असति नामरूपं न होति, किस्स निरोधा नामरूपनिरोधो' 30
ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिस्सो मनसिकारा
स०२-२

अहु पञ्जाय अभिसमयो - 'विञ्जाणे खो असति नामरूप न होति. विञ्जाणनिरोधा नामरूपनिरोधो' ति ।

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि - 'किम्हि नु खो असति विञ्जाणं न होति, किस्स निरोधा विञ्जाण-
5 निरोधो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो - 'सङ्घारेसु खो असति विञ्जाण न होति, सङ्घारनिरोधा विञ्जाणनिरोधो' ति ।

R. 9

“अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि - 'किम्हि नु खो असति सङ्घारा न होन्ति, किस्स निरोधा सङ्घारनिरोधो'
10 ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो - 'अविज्जाय खो असति सङ्घारा न होन्ति, अविज्जानिरोधा सङ्घारनिरोधो' ति ।

“इति हिदं अविज्जानिरोधा सङ्घारनिरोधो, सङ्घारनिरोधा विञ्जाणनिरोधो ...पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो
15 होती ति । 'निरोधो, निरोधो' ति खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मोसु चक्खु उदपादि, ज्ञाण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि” ।

(सत्तन्न पि बुद्धानं एव वित्यारेतव्वो ।)

५. सिखीसुत्तं

६. सिखिस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स
B 251 ... पे० . ।

६. वेस्सभूसुत्तं

७ वेस्सभुस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स
20 .. पे०... ।

७. ककुसन्धसुत्तं

८ ककुसन्धस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स
.. पे०.. ।

८. कोणागमनसुत्तं

६. कोणागमनस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स
...पे०... ।

९. कस्सपसुत्तं

१० कस्सपस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स
...पे०... ।

१०. गोतमसुत्तं

११. “पुब्बेव मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधि- 5 R. 10
सत्तस्सेव सतो एतदहोसि — ‘किञ्छ वताय लोको आपन्नो जायति च
जीयति^१ च मीयति च चवति च उपपज्जति च, अथ च पनिमस्स दुक्खस्स
निस्सरण नप्पजानाति जरामरणस्स । कुदास्सु^२ नाम इमस्स दुक्खस्स
निस्सरण पञ्जायिस्सति जरामरणस्सा’ ति ?

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि — ‘किम्हि नु खो सति जरा- 10
मरणं होति, किपच्चया जरामरणं’ ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिंसो
मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो — ‘जातिया खो सति जरामरणं
होति, जातिपच्चया जरामरणं’ ति ।

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि — ‘किम्हि नु खो सति जाति 15
होति ...पे०.. भवो .. उपादानं ... तण्हा ... वेदना ... फस्सो ... सल्लायतनं
... नामरूपं ... विञ्जाणं ... सङ्खारा होन्ति, किपच्चया सङ्खारा’ ति ?
तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिंसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो — B 252
‘अविज्जाय खो सति सङ्खारा होन्ति, अविज्जापच्चया सङ्खारा’ ति ।

“इति हिद अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विञ्जाणं 20
.. पे०.. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । ‘समुदयो,
समुदयो’ ति खो मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि,
जाणं उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि — ‘किम्हि नु खो असति जरा-
मरणं न होति, किस्स निरोधा जरामरणनिरोधो’ ति ? तस्स मय्हं

भिक्षवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो - 'जातिया खो असति जरामरण न होति, जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो' ति ।

R 11

तस्स मय्ह^१, भिक्षवे, एतदहोसि - 'किमिह नुं खो असति जाति न होति . पे० भवो उपादान तण्हा . वेदना फस्सो सळाय-
5 तन . नामरूप . विञ्जाण सङ्कारा न होन्ति, किं स निरोधा सङ्कारनिरोधो' ति ? तस्स मय्ह, भिक्षवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो - 'अविज्जाय खो असति सङ्कारा न होन्ति, प्रविज्जानिरोधा सङ्कारनिरोधो' ति ।

"इति हिदं अविज्जानिरोधा सङ्कारनिरोधो; सङ्कारनिरोधा
10 विञ्जाणनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्सं दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । 'निरोधो, निरोधो' ति खो मे, भिक्षवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि, ज्ञाण उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादी" ति ।

बुद्धवग्गो पठमो ।

तस्सुद्दान

15 देसना विभङ्गपटिपदा^२ च, विपस्सी सिखी च वेस्सभू^३ ।
ककुसन्धो कोणागमनो^४ कस्सपो, महासक्यमुनि^५ च गोतमो^६ ति ॥

११ आहारसुत्तं

B 253

१२ एव मे सुत्तं । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । "चत्तारोमे, भिक्षवे, आहारा भूतान वा सत्तान ठितिया सम्भवेसीन वा अनुग्गहाय । कतमे चत्तारो ? कवळीकारो^७ आहारो^८ ओळारिको वा सुखमो वा, फस्सो द्रुतियो, मनोसञ्चेतना
20 ततिया^९, विञ्जाणं चतुत्थ । इमे खो, भिक्षवे, चत्तारो आहारा भूतान वा सत्तान ठितिया सम्भवेसीन वा अनुग्गहाय ।

R 12

"इमे खो^९, भिक्षवे, चत्तारो आहारा किनिदाना किसमुदया किजातिका किपभवा ? इमे चत्तारो आहारा तण्हानिदाना तण्हासमुदया

१ मय्हे - सी० । २ विभङ्ग पटिपदा - सी०, रो०, विभङ्ग पटिपद - स्या० ।
३ वेस्सभु - रो० । ४ कोणागमनो - सी०, रो० । ५ मह्यसो सक्यमुनि - सी०,
महासक्यमुनी - स्या० । ६ गोतम - रो० । ७-७ कवळीकारो आहारो - स्या०,
कवळिङ्काराहारो - सी०; कवलिङ्कारो आहारो - रो० । ८ ततियो - रो० । ९ च -
स्या०, रो०, म० पीत्यकेसु नत्थि ।

तण्हाजातिका तण्हापभवा^१ । तण्हा चायं, भिक्खवे, किंनिदाना किसमुदया किंजातिका किपभवा ? तण्हा वेदनानिदाना वेदनासमुदया वेदनाजातिका वेदनापभवा । वेदना चायं, भिक्खवे, किंनिदाना किसमुदया किजातिका किपभवा ? वेदना फस्सनिदाना फस्ससमुदया फस्सजातिका फस्सपभवा । फस्सो चाय, भिक्खवे, किंनिदानो किसमुदयो किजातिको किपभवो ? 5 फस्सो सळायतननिदानो सळायतनसमुदयो सळायतनजातिको सळायतनपभवो । सळायतनं चिदं, भिक्खवे, किंनिदानं किसमुदयं किजातिकं किपभव ? सळायतन नामरूपनिदानं नामरूपसमुदयं नामरूपजातिकं नामरूपपभव । नामरूपं चिदं, भिक्खवे, किंनिदानं किसमुदयं किजातिकं किपभवं ? नामरूपं विञ्जाणनिदानं विञ्जाणसमुदयं विञ्जाण- 10 जातिकं विञ्जाणपभवं । विञ्जाणं चिदं, भिक्खवे, किंनिदानं किसमुदयं किजातिकं किपभव ? विञ्जाणं सङ्खारनिदानं सङ्खारसमुदयं सङ्खारजातिकं सङ्खारपभवं । सङ्खारा चिमे, भिक्खवे, किंनिदाना किसमुदया किजातिका किपभवा ? सङ्खारा अविज्जानिदाना अविज्जासमुदया अविज्जाजातिका अविज्जापभवा । 15

“इति खो, भिक्खवे, अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विञ्जाणं . पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विञ्जाणनिरोधो ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति । 20

B. 254

20

१२. मौलियफग्गुनसुत्तं

१३. सावत्थिय विहरति । “चत्तारोमे, भिक्खवे, आहारा भूतानं वा सत्तानं ठितिया सम्भवेसीन वा अनुग्गहाय । कतमे चत्तारो ? कबळीकारो आहारो ओळारिको वा सुखुमो वा, फस्सो दुतियो, मनो-सञ्चेतना ततिया, विञ्जाणं चतुत्थ । इमं खो, भिक्खवे, चत्तारो आहारा भूतानं वा सत्तानं ठितिया सम्भवेसीनं वा अनुग्गहाया” ति । 25

R. 13

25

एव वुत्ते, आयस्सा मौलियफग्गुनो^२ भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते विञ्जाणाहारं आहारेत्ती” ति ?

१ तण्हापभवा - सी० । २ मौलियफग्गुनो - स्या०, रो० ।

“नो कल्लो पञ्हो,” ति भगवा अबोच “‘आहारेती’ ति अह न वदामि । ‘आहारेती’ ति चाह वदेय्य, तत्रस्स कल्लो पञ्हो – ‘को नु खो, भन्ते, आहारेती’ ति । एव चाहं न वदामि । एवं म अबदन्त यो एव पुच्छेय्य – ‘किस्स नु खो, भन्ते, विञ्जाणाहारो’ ति, एस कल्लो पञ्हो ।
5 तत्र कल्ल वेय्याकरण – ‘विञ्जाणाहारो आयाति पुनब्भवाभिनिव्वत्तिया पच्चयो, तस्मि भूते सति सळायतन, सळायतनपच्चया फस्सो’” ति ।

“को नु खो, भन्ते, फुसती” ति ?

“नो कल्लो पञ्हो,” ति भगवा अबोच “‘फुसती’ ति अह न वदामि । ‘फुसती’ ति चाह वदेय्य, तत्रस्स कल्लो पञ्हो – ‘को नु खो, भन्ते, ‘फुसती’ ति ? एव चाह न वदामि । एव म अबदन्त यो एव पुच्छेय्य –
10 ‘किपच्चया नु खो, भन्ते, फस्सो’ ति, एस कल्लो पञ्हो । तत्र कल्ल वेय्याकरण – ‘सळायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना’” ति ।

“को नु खो, भन्ते, वेदयती” ति ?

“नो कल्लो पञ्हो,” ति भगवा अबोच “‘वेदयती’ ति अह न वदामि । ‘वेदयती’ ति चाह वदेय्य, तत्रस्स कल्लो पञ्हो – ‘को नु खो, भन्ते, वेदयती’ ति ? एव चाह न वदामि । एवं म अबदन्त यो एवं पुच्छेय्य – ‘किपच्चया नु खो, भन्ते, वेदना’ ति, एस कल्लो पञ्हो । तत्र
15 कल्ल वेय्याकरण – ‘फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा’” ति ।

“को नु खो, भन्ते, तसती” ति ?

B 255

“नो कल्लो पञ्हो,” ति भगवा अबोच “‘तसती’ ति अह न वदामि । ‘तसती’ ति चाह वदेय्य, तत्रस्स कल्लो पञ्हो – ‘को नु खो, भन्ते, तसती’ ति ? एव चाह न वदामि । एव म अबदन्त यो एव पुच्छेय्य –
20 ‘किपच्चया नु खो, भन्ते, तण्हा’ ति, एस कल्लो पञ्हो । तत्र कल्ल वेय्याकरण – ‘वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादान’” ति ।

R 14

“को नु खो, भन्ते, उपादियती” ति ?

25

“नो कल्लो पञ्हो,” ति भगवा अबोच “‘उपादियती’ ति अह न वदामि । ‘उपादियती’ ति चाह वदेय्य, तत्रस्स कल्लो पञ्हो – ‘को नु खो, भन्ते, उपादियती’ ति ? एव चाह न वदामि । एव म अबदन्त यो एव पुच्छेय्य – ‘किपच्चया नु खो, भन्ते, उपादान’ ति, एस कल्लो
30 पञ्हो । तत्र कल्ल वेय्याकरण – ‘तण्हापच्चया उपादान, उपादान-

पच्चया भवो ति ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

“छ्खं त्वेव, फग्गुन, फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा फस्स-निरोधो; फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो; वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो, तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो; भव-निरोधा जातिनिरोधो; जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्ख-दोमनस्सुपायासा निरुज्जन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

१३. समणब्राह्मणसुत्तं

१४. सावत्थियं विहरति । “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं नप्पजानन्ति, जरामरणसमुदयं नप्पजानन्ति, जरा-मरणनिरोधं नप्पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति, जाति . पे०. भवं. उपादान . तण्ह .. वेदनं ... फस्सं . सळायतन .. नामरूप ... विञ्जाणं सङ्खारे नप्पजानन्ति, सङ्खारसमुदयं नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधं नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु वा समणसम्मता ब्राह्म-णेषु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो सामञ्जत्थं वा ब्रह्म-ञ्जत्थं^१ वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं पजानन्ति, जरामरणसमुदयं पजानन्ति, जरामरणनिरोधं पजानन्ति, जरा-मरणनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति; जाति ...पे०. . भवं .. उपादानं तण्हं . वेदनं .. फस्सं ... सळायतनं .. नामरूपं ... विञ्जाणं ... सङ्खारे पजानन्ति, सङ्खारसमुदयं पजानन्ति, सङ्खारनिरोधं पजानन्ति, सङ्खार-निरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति, ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु चैव समणसम्मता ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनाय-स्मन्तो सामञ्जत्थं च ब्रह्मञ्जत्थं च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छि-क्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

१ ब्राह्मञ्जत्थं - स्या० ।

१४. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं

'१५ सावत्थियं विहरति । "ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमे धम्मे नप्पजानन्ति, इमेस धम्मान समुदय नप्पजानन्ति, इमेस धम्मान निरोध नप्पजानन्ति, इमेस धम्मान निरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति, कतमे धम्मे नप्पजानन्ति, कतमेस धम्मान समुदय नप्प-
 5 जानन्ति, कतमेस धम्मान निरोध नप्पजानन्ति, कतमेस धम्मान निरोध-
 गामिनि पटिपदं नप्पजानन्ति ?

"जरामरण नप्पजानन्ति, जरामरणसमुदय नप्पजानन्ति, जरा-
 मरणनिरोध नप्पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति,
 जातिं . पे० . भव . उपादान ... तण्ह ... वेदन फस्स . सळायतन .
 10 नामरूप . विञ्जाण .. सङ्खारे नप्पजानन्ति, सङ्खारसमुदय नप्प-
 जानन्ति, सङ्खारनिरोध नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपद
 नप्पजानन्ति । इमे धम्मे नप्पजानन्ति, इमेस धम्मान समुदय नप्पजानन्ति,
 इमेस धम्मान निरोध नप्पजानन्ति, इमेस धम्मान निरोधगामिनि पटिपद
 नप्पजानन्ति । न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु वा
 15 समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आर्यस्मन्तो
 सामञ्जत्थ वा ब्रह्मञ्जत्थं वा दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
 उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इम धम्म पजा-
 नन्ति, इमेस धम्मानं समुदयं पजानन्ति, इमेसं धम्मान निरोध पजानन्ति,
 20 इमेस धम्मान निरोधगामिनि पटिपद पजानन्ति, कतमे धम्मे पजानन्ति,
 कतमेसं धम्मान समुदयं पजानन्ति, कतमेस धम्मानं निरोध पजानन्ति,
 कतमेसं धम्मानं निरोधगामिनि पटिपद पजानन्ति ?

"जरामरणं पजानन्ति, जरामरणसमुदयं पजानन्ति, जरामरण-
 निरोध पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपद पजानन्ति, जाति
 25 पे० . भव उपादान ... तण्ह वेदनं ... फस्सं ... सळायतन . नाम-
 रूपं . विञ्जाण .. सङ्खारे पजानन्ति, सङ्खारसमुदय पजानन्ति, सङ्खार-
 निरोध पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपद पजानन्ति । इमे धम्मे
 पजानन्ति, इमेसं धम्मानं समुदय पजानन्ति, इमेसं धम्मानं निरोध पजा-
 नन्ति, इमेस धम्मानं निरोधगामिनि पटिपदं पजानन्ति । ते खो मे,
 30 भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु चैव समणसम्मता, ब्राह्मणेषु च

ब्राह्मणसम्मता । ते च पनायस्मन्तो सामञ्जस्यं च ब्रह्माञ्जस्यं च
दिद्वेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

१५. कच्चानगोत्तसुत्तं

१६. सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्मा कच्चानगोत्तो येन R. 17
भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्त
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा कच्चानगोत्तो भगवन्तं एतद- 5
वोच - “सम्मादिट्ठि सम्मादिट्ठी” ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता
नु खो, भन्ते, सम्मादिट्ठि होती” ति ?

“द्वयनिस्सितो ख्वायं”, कच्चान, लोको येभ्युयेन - अत्थितं चैव
नत्थितं च । लोकसमुदयं खो, कच्चान, यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय पस्सतो
या लोके नत्थिता सा न होति । लोकनिरोधं खो, कच्चान, यथाभूतं 10
सम्मप्यञ्जाय पस्सतो या लोके अत्थिता सा न होति । उपयुपादाना-
भिनिवेशविनिवन्धो^३ ख्वायं, कच्चान, लोको येभ्युयेन । तं चायं
उपयुपादानं चेतसो अघिट्ठानं अभिनिवेशानुसयं न उपेति न उपादियति
नाघिट्ठाति - ‘अत्ता मे’ ति । ‘दुक्खमेव उप्यज्जमानं उप्यज्जति, दुक्खं
निरुञ्जमानं निरुञ्जती’ ति न कञ्चति न विचिकिच्छति अपरपच्चया 15
जाणमेवस्स एत्थ होति । एत्तावता खो, कच्चान, सम्मादिट्ठि होति ।

“सव्वमत्थी” ति खो, कच्चान, अयमेको अन्तो । ‘सव्वे नत्थी’
ति अयं दुत्तियो अन्तो । एते ते, कच्चान, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन
तथागतो धम्मं देसेति - ‘अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया
विञ्जाणं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । 20
अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा
विञ्जाणनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो
होती’ ति ।

१६. धम्मकथिकसुत्तं

१७. सावत्थियं । अथ खो अञ्जातरो भिक्खु येन भगवा तेनुप- R. 18
सङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । 25

१. खोयं - सी०, स्या० । २. उपायुपादानाभिनिवेशविनिवन्धो - स्या०, रो० ।

एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच - “धम्मकथिको धम्मकथिको” ति, भन्ते, वुच्चति । किन्तावता नु खो, भन्ते, धम्मकथिको होती” ति ?

“जरामरणस्स चे भिक्खु निव्विदाय विरागाय निरोधाय धम्म
5 देसेति, ‘धम्मकथिको भिक्खू’ ति अल वचनाय । जरामरणस्स चे भिक्खु
निव्विदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, ‘धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो
भिक्खू’ ति अल वचनाय । जरामरणस्स चे भिक्खु निव्विदा विरागा
निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति, ‘द्विट्ठधम्मनिव्वानप्पत्तो भिक्खू’ ति
अल वचनाय ।

10 “जातिया चे भिक्खु . पे० भवस्स चे भिक्खु उपादानस्स चे
भिक्खु .. तण्हाय चे भिक्खु वेदनाय चे भिक्खु फस्सस्स चे भिक्खु
सळायतनस्स चे भिक्खु . नामरूपस्स चे भिक्खु . विञ्जाणस्स चे
भिक्खु . सङ्खारान चे भिक्खु . अविज्जाय चे भिक्खु निव्विदाय विरा-
गाय निरोधाय धम्म देसेति, ‘धम्मकथिको भिक्खू’ ति अल वचनाय ।
15 अविज्जाय चे भिक्खु निव्विदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति,
‘धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू’ ति अल वचनाय । अविज्जाय चे भिक्खु
निव्विदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति, ‘द्विट्ठधम्मनिव्वानप्पत्तो
भिक्खू’ ति अल वचनाया” ति ।

१७. अचेलकस्सपसुत्तं

B.259
R 19 20 १८ एवं से सुत । एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने
कलन्दकनिवापे । अय खो भगवा पुव्वण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवर-
मादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि । अहसा खो अचेलो कस्सपो भगवन्त
दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा
भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीयं^३ वीतिसारेत्वा एक-
मन्तं अट्ठासि । एकमन्त ठितो खो अचेलो कस्सपो भगवन्त एतदवोच -
25 “पुच्छेय्याम मय भवन्त गोतम कञ्चिदेव देसं, सचे नो भव गोतमो
ओकास करोति पञ्हस्स वेय्याकरणाया” ति ।

“अकालो खो ताव, कस्सप, पञ्हस्स, अन्तरधर पविट्ठम्हा” ति ।

१ गजगह - स्या० । २ मारागीय - मी०, म्या०, रो० । ३ पिञ्चिदेव - रो० ।

दुतियं पि खो अचेलो कस्सपो भगवन्तं एतदवोच “पुच्छेय्याम मयं भवन्तं गोतमं कञ्चिदेव देसं, सचे नो भवं गोतमो ओकासं करोति पञ्हुस्स वेय्याकरणाया” ति ।

“अकालो खो ताव, कस्सप, पञ्हुस्सः अन्तरघरं पविट्टम्हा” ति ।

ततियं पि खो अचेलो कस्सपो ...पे०... अन्तरघरं पविट्टम्हा 5
ति । एवं दुत्ते, अचेलो कस्सपो भगवन्तं एतदवोच —“न खो पन मयं भगवन्तं गोतमं वहूदेव पुच्छितुकामा” ति ।

“पुच्छ, कस्सप, यदाकह्वसी” ति ।

“किं नु खो, भो गोतम, सयंकत्तं दुक्खं” ति ? “मा हेवं, कस्सपा” ति भगवा अवोच । “किं पन, भो गोतम, परंकत्तं दुक्खं” ति ? “मा हेवं, 10
कस्सपा” ति भगवा अवोच । “किं नु खो, भो गोतम, सयंकत्तं च परंकत्तं च दुक्खं” ति ? “मा हेवं, कस्सपा” ति भगवा अवोच । “किं पन भो
गोतम, असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं” ति ? “मा हेवं, R 20
कस्सपा” ति भगवा अवोच ।

“किं नु खो, भो गोतम, नत्थि दुक्खं” ति ?

“न खो, कस्सप, नत्थि दुक्खं । अत्थि खो, कस्सप, दुक्खं” ति ।

“तेन हि भवं गोतमो दुक्खं न जानाति न पस्सती” ति ।

“न ख्वाहं, कस्सप, दुक्खं न जानामि न पस्सामि । जानामि ख्वाहं, 15
कस्सप, दुक्खं; पस्सामि ख्वाहं, कस्सप, दुक्खं” ति ।

“किं नु खो, भो गोतम, ‘सयंकत्तं दुक्खं’ ति इति पुट्टो समानो 20
‘मा हेवं, कस्सपा’ ति वदेसि । ‘किं पन, भो गोतम, परंकत्तं दुक्खं’ ति इति पुट्टो समानो ‘मा हेवं, कस्सपा’ ति वदेसि । ‘किं नु खो, भो गोतम, सयंकत्तं च परंकत्तं च दुक्खं’ ति इति पुट्टो समानो ‘मा हेवं, कस्सपा’ ति वदेसि । ‘किं पन, भो गोतम, असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं’ ति इति पुट्टो समानो ‘मा हेवं, कस्सपा’ ति वदेसि । ‘किं नु खो, 25
भो गोतम, नत्थि दुक्खं ति इति पुट्टो समानो ‘न खो, कस्सप, नत्थि दुक्खं, अत्थि खो, कस्सप, दुक्खं’ ति वदेसि । ‘तेन हि भवं गोतमो दुक्खं न जानाति न पस्सती’ ति इति पुट्टो समानो ‘न ख्वाहं, कस्सप, दुक्खं न जानामि न पस्सामि; जानामि ख्वाहं, कस्सप, दुक्खं, पस्सामि ख्वाहं,

कस्सप, दुक्ख' ति वदेसि । आचिक्खतु च मे, भन्ते, भगवा दुक्खं । देसेतु च मे भन्ते भगवा दुक्ख" ति ।

“सो करोति सो पटिसवेदयती” ति खो, कस्सप, आदित्तो सतो ‘सयंकत्तं दुक्ख’ ति इति वदं सस्सत्तं एत्तं परेति । ‘अञ्जो करोति
 5 अञ्जो पटिसंवेदयती’ ति खो, कस्सप, वेदनाभितुन्नस्स सतो ‘परंकत्तं दुक्खं’ ति इति वदं उच्छेदं एत्तं परेति । एते ते, कस्सप, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्म देसेति – ‘अविज्जापच्चया सङ्गार, सङ्गारपच्चया विञ्जाण .. पे०.. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्गारनिरोधो;
 10 सङ्गारनिरोधा विञ्जाणनिरोधो .. पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

R 21

एवं वुत्ते, अचेलो कस्सपो भगवन्त एतदवोच – “अभिककन्त, भन्ते, अभिककन्तं, भन्ते ! सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जित वा उक्कुजेय्य ...पे० .. चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती” ति; एवमेवं भगवता अनेकपरिया-
 15 येन धम्मो पकासितो । एसाह, भन्ते, भगवन्त सरण गच्छामि धम्म च भिक्खुसङ्घं च । लभेय्याह, भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्ज, लभेय्य उपसम्पद” ति ।

“यो खो, कस्सप, अञ्जतित्थियपुब्बो इमस्मि धम्मविनये आकङ्कति पब्बज्ज, आकङ्कति उपसम्पद, सो चत्तारो मासे परिवसति ।
 20 चतुन्न मासानं अच्चयेन परिवुत्थपरिवास^१ आरद्धचित्ता भिक्खू^२ पब्बाजेन्ति उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय । अपि च मया पुगलवेमत्तता विदिता^३” ति ।

B.261

“सचे, भन्ते, अञ्जतित्थियपुब्बो^४ इमस्मि धम्मविनये आकङ्कति^५ पब्बज्ज, आकङ्कति उपसम्पद, चत्तारो मासे परिवसति, चतुन्न मासानं अच्चयेन परिवुत्थपरिवास आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति उप-
 25 सम्पादेन्ति भिक्खुभावाय, अह चत्तारि वस्सानि परिवसिस्सामि, चतुन्न वस्सानं अच्चयेन परिवुत्थपरिवास आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्तु उपसम्पादेन्तु भिक्खुभावाया” ति ।

अलत्थ खो अचेलो कस्सपो भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थ

१ पटिसवेदियती – सी०, रो० । २ दक्खन्ती – सी०, रो० । ३ म० पोत्वके नत्थि । ४ भिक्खू आकङ्कमाना – सी०, रो० । ५ विनीता – स्या० । ६ अञ्जतित्थिय-पुब्बा – सी०, स्या० । ७ आकङ्कन्ता – सी०, स्या० ।

उपसम्पदं । अचिरूपसम्पन्नो च पनायस्मा कस्सपो एको वूपकट्टो अप्प-
 मत्तो आतापी पहित्तो विहरन्तो नचिरस्सेव - यस्सत्थाय कुलपुत्ता
 सम्भदेव अगारस्मा अनगारियं पव्वजन्ति तदनुत्तरं - ब्रह्मचरिय-
 परियोसान दिट्ठेव धम्मो सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि ।
 “खीणा जाति वुसितं ब्रह्मचरिय, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया” ति 5
 अब्भञ्जासि । अब्भन्तरो च पनायस्मा कस्सपो अरहत्तं अहोसी ति ।

R 22

१८. तिम्बरुकसुत्तं

१६. सावत्थियं विहरति । अथ खो तिम्बरुको^१ परिब्बाजको येन
 भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोद-
 नीयं कथं सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो
 खो तिम्बरुको परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच - 10

“कि नु खो, भो गोतम, सयंकतं सुखदुक्खं” ति ? “मा हेवं,
 तिम्बरुका” ति भगवा अवोच । “कि पन, भो गोतम, परंकतं सुखदुक्खं”
 ति ? “मा हेवं, तिम्बरुका” ति भगवा अवोच । “कि नु खो, भो गोतम,
 सयंकतं च परंकतं च सुखदुक्खं ” ति ? “मा हेव, तिम्बरुका” ति भगवा
 अवोच । “कि पन, भो गोतम, असयकार अपरंकार अधिच्चसंमुप्पन्नं 15
 सुखदुक्खं ति ? “मा हेवं, तिम्बरुका” ति भगवा अवोच ।

“कि नु खो, भो गोतम, नत्थि सुखदुक्खं” ति ?

“न खो, तिम्बरुक, नत्थि सुखदुक्खं; अत्थि खो, तिम्बरुक,
 सुखदुक्खं” ति ।

“तेन हि भवं गोतमो सुखदुक्खं न जानाति न पस्सती” ति । 20

“न ख्वाहं, तिम्बरुक, सुखदुक्खं न जानामि न पस्सामि । जानामि
 ख्वाहं, तिम्बरुक, सुखदुक्खं; पस्सामि ख्वाहं, तिम्बरुक, सुखदुक्खं” ति ।

“कि नु खो, भो गोतम, सयंकतं सुखदुक्खं ति इति पुट्ठो समानो
 ‘मा हेवं, तिम्बरुका’ ति वदेसि । ‘किं पन, भो गोतम, परकतं सुखदुक्खं’ ति
 इति पुट्ठो समानो ‘मा हेवं, तिम्बरुका’ ति वदेसि । ‘कि नु खो, भो गोतम,
 सयंकतं च परंकतं च सुखदुक्खं’ ति इति पुट्ठो समानो ‘मा हेवं, तिम्बरुका’ 25

B 262

R 23

१. तिम्बरुको - स्या० । २ परकत - सी०, स्या० । ३ दुक्खसुख - रो० ।

४-४. रो० पोत्यके नत्थि ।

ति वदेसि । 'किं पन, भो गोतम, असयकारं अपरकार अधिच्चसमुप्यन्न सुखदुक्खं' ति इति पुट्टो समानो 'मा हेव, तिम्बरुका' ति वदेसि । 'किं नु खो, भो गोतम, नत्थि सुखदुक्खं' ति इति पुट्टो समानो 'न खो, तिम्बरुक, नत्थि सुखदुक्खं, अत्थि खो, तिम्बरुक, सुखदुक्खं' ति वदेसि । 'तेन हि भवं गोतमो सुखदुक्खं न जानाति न पस्सती' ति इति पुट्टो समानो 'न ख्वाहं, तिम्बरुक, सुखदुक्खं न जानामि न पस्सामि, जानामि ख्वाह, तिम्बरुक, सुखदुक्खं, पस्सामि ख्वाहं, तिम्बरुक, सुखदुक्खं' ति वदेसि । आचिक्खतु च मे भवं गोतमो सुखदुक्खं । देसेतु च मे भव गोतमो सुखदुक्खं" ति ।

10 "सा वेदना सो वेदयती" ति खो, तिम्बरुक, आदितो सतो 'सयंकतं सुखदुक्खं' ति एवम्पाह^१ न वदामि 'अञ्जा वेदना अञ्जो वेदयती' ति खो, तिम्बरुक, वेदनाभितुन्नस्स सतो 'परंकत सुखदुक्खं' ति एवम्पाहं न वदामि । एते ते, तिम्बरुक, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्जेन तथागतो धम्मं देसेति - 'अविज्जापच्चया सङ्कारा, सङ्कारपच्चया 15 विञ्जाणं . पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्कारनिरोधो, सङ्कारनिरोधा विञ्जाणनिरोधो . पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

एवं वुत्ते, तिम्बरुको परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच - "अभि- 20 वकन्तं, भो गोतम . पे०. एसाह भवन्तं गोतम सरण गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं म भव गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गतं" ति ।

१६. बालपण्डितमुत्तं

२०. सावत्थिय विहरति । "अविज्जानीवरणस्स, भिक्खवे, - R 24 वालस्स तण्हाय सम्पयुत्तस्स^१ एवमय कायो समुदागतो । इति अयं चैव B 263 25 कायो वहिद्धा च नामरूपं, इत्थेतं द्वयं, द्वयं पटिच्च फस्सो सल्लेवायतनानि येहि फुट्टो बालो सुखदुक्खं पटिसंवेदयति एतेस वा अञ्जतरेण ।

"अविज्जानीवरणस्स, भिक्खवे, पण्डितस्स तण्हाय सम्पयुत्तस्स

१ वेदियती - मी०, रो० । २ एवञ्चाह - स्या० । ३ भन्ते भगवन्त - मी०, भन्ते भवन्तं - स्या० । ४ संयुत्तस्स - स्या० ।

एवमयं कायो समुदागतो । इति अयं चैव कायो बहिद्धा च नामरूप,
इत्थेत्तं द्वय, द्वय पटिच्च फस्सो सल्लेवायतनानि, येहिं फुट्ठो पण्डितो सुख-
दुक्खं पटिसवेदयति एतेस वा अञ्जतरेण ।

“तत्र, भिक्खवे, को विसेसो को अधिप्पयासो^१ किं नानाकरणं
पण्डितस्स बालेना” ति ? “भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा, भगवन्नेत्तिका,
भगवम्पटिसरणा^२ । साधु वत्त, भन्ते^३, भगवन्तञ्जेव^४ पटिभातु एतस्स
भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

“तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुक मनसि कगेथ, भासिस्सामी”
ति । “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चसोसुं । भगवा एतद-
वोच — “याय च, भिक्खवे, अविज्जाय निवुत्तस्स बालस्स याय च तण्हाय
सम्पयुत्तस्स अयं कायो समुदागतो, सा चैव अविज्जा बालस्स अप्पहीना
सा च तण्हा अपरिक्खीणा । तं किस्स हेतु ? न, भिक्खवे, बालो अचरि
ब्रह्मचरियं सम्मा दुक्खक्खयाय । तस्मा बालो कायस्स भेदा कायूपगो
होति, सो कायूपगो समानो न परिमुच्चति जातिया जरामरणेण सोकेहि
परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । न परिमुच्चति दुक्खस्मा ति
वदामि ।

“याय च, भिक्खवे, अविज्जाय निवुत्तस्स पण्डितस्स याय च
तण्हाय सम्पयुत्तस्स अयं कायो समुदागतो, सा चैव अविज्जा पण्डितस्स
पहीना, सा च तण्हा परिक्खीणा । तं किस्स हेतु ? अचरि, भिक्खवे,
पण्डितो ब्रह्मचरियं सम्मा दुक्खक्खयाय । तस्मा पण्डितो कायस्स भेदा
न कायूपगो होति । सो अकायूपगो समानो परिमुच्चति जातिया जरा-
मरणेण सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । परिमुच्चति
दुक्खस्मा ति वदामि । अयं खो, भिक्खवे, विसेसो, अयं अधिप्पयासो, इदं
नानाकरणं पण्डितस्स बालेन यदिदं ब्रह्मचरियवासो” ति ।

२०. पञ्चयसुत्तं

२१. सावत्थियं विहरति । “पटिच्चसमुप्पादं च वो, भिक्खवे,
देसेस्सामि पटिच्चसमुप्पन्ने च धम्मे । तं सुणाथ, साधुक मनसि करोथ,

१ अधिप्पयासो - सी०, रो०, अधिप्पयासो - स्या० । २ भगवंपटिसरणा - रो० ।
३ भे भन्ते - स्या० । ४ भगवन्तयेव - स्या०, रो०, म० ।

भासिस्सामी” ति । “एव, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु ।
भगवा एतदवोच -

“कतमो च, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पादो ? जातिपच्चया,
भिक्खवे, जरामरण । उप्पादा^१ वा तथागतान अनुप्पादा^१ वा तथागतान,
5 ठिता व सा धातु धम्मट्ठितता धम्मनियामता इदप्पच्चयता । त तथागतो
अभिसम्बुज्झति अभिसमेति । अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा आचि-
क्खति देसेति पञ्जापेति^२ पट्टपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति ।
‘पस्सथा’ ति चाह - ‘जातिपच्चया, भिक्खवे, जरामरण’ ।

“भवपच्चया, भिक्खवे, जाति . पे०. उपादानपच्चया, भिक्खवे,
10 भवो . तण्हापच्चया, भिक्खवे, उपादान वेदनापच्चया, भिक्खवे,
तण्हा फस्सपच्चया, भिक्खवे, वेदना . सळायतनपच्चया, भिक्खवे,
फस्सो . नामरूपपच्चया, भिक्खवे, सळायतन . विञ्जाणपच्चया,
भिक्खवे, नामरूप सङ्खारपच्चया, भिक्खवे, विञ्जाण .. अविज्जा-
पच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा । उप्पादा वा तथागतान अनुप्पादा वा तथा-
15 गतान, ठिता व सा धातु धम्मट्ठितता धम्मनियामता इदप्पच्चयता । त
R 26 तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति । अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा
आचिक्खति देसेति पञ्जापेति पट्टपेति विवरति विभजति उत्तानी-
करोति । ‘पस्सथा,’ ति चाह ‘अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा’ ।
इति खो, भिक्खवे, या तत्र तथता अविथता अनञ्जथता इदप्पच्चयता
20 - अयं वुच्चति, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पादो ।

“कतमे च, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पन्ना धम्मा ? जरामरण,
भिक्खवे, अनिच्च सङ्गतं पटिच्चसमुप्पन्नं खयधम्म वयधम्म विरागधम्म
निरोधधम्म । जाति, भिक्खवे, अनिच्चा सङ्गता पटिच्चसमुप्पन्ना खय-
धम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा । भवो, भिक्खवे, अनिच्चो
25 सङ्गतो पटिच्चसमुप्पन्नो खयधम्मो वयधम्मो विरागधम्मो निरोधधम्मो ।
उपादान भिक्खवे पे० .. तण्हा, भिक्खवे वेदना, भिक्खवे . फस्सो,
भिक्खवे सळायतन, भिक्खवे नामरूप, भिक्खवे विञ्जाणं,
भिक्खवे . सङ्खारा, भिक्खवे . अविज्जा, भिक्खवे, अनिच्चा सङ्गता
पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा । इमे
30 वुच्चन्ति, भिक्खवे पटिच्चसमुप्पन्ना धम्मा ।

१ उप्पादे - सी० । २ अनुप्पादे - सी० । ३ पञ्जापेति - स्या० ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स ‘अयं च पटिच्चसमुप्पादो, इमे च पटिच्चसमुपन्ना धम्मा’ यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुदिट्ठा होन्ति, सो वत पुब्बन्तं वा पटिधाविस्सति—‘अहोसि नु खो’ अहं’ अतीतमद्धानं, ननु खो अहोसि अतीतमद्धानं, किं नु खो अहोसि अतीतमद्धानं, कथं नु खो अहोसि अतीतमद्धानं, किं हुत्वा किं अहोसि नु खो अहं अतीतमद्धानं’ ति; अपरन्तं वा उपधाविस्सति—‘भविस्सामि नु खो अहं अनागतमद्धानं, ननु खो भविस्सामि अनागतमद्धानं, किं नु खो भविस्सामि अनागतमद्धानं, कथं नु खो भविस्सामि अनागतमद्धानं, किं हुत्वा किं भविस्सामि नु खो अहं अनागतमद्धानं’ ति; एतरहि वा पच्चुप्पन्नं अद्धानं अज्झत्तं कथङ्कथी भविस्सति—‘अहं नु खोस्मि, नो^२ नु खोस्मि, किं नु खोस्मि, कथं नु खोस्मि, अयं नु खो सत्तो कुतो आगतो, सो कुहि गमिस्सती’ ति—नेतं ठान विज्जति । त किस्स हेतु ? तथाहि, भिक्खवे, अरियसावकस्स अयं च पटिच्चसमुप्पादो इमे च पटिच्चसमुपन्ना^३ धम्मा यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुदिट्ठा’ ति ।

R. 27

आहारवग्गो दुत्तियो ।

तस्सुद्धानं

आहारं^४ फग्गुनो^५ चेव, द्वे च^६ समणब्राह्मणा ।
कच्चानगोत्तो^७ धम्मकथिकं^८, अचेलं^९ तिम्वरुकेनं^{१०} च ।
वालपण्डिततो^{११} चेव, दसमो पच्चयेन चा ति ॥

१

15

२१. दसबलसुत्तं

२२. सावत्थियं विहरति । “दसबलसमन्नागतो, भिक्खवे, तथागतो चतूहि च वेसारज्जेहि समन्नागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिसामु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्क पवत्तेति— इति रूपं इति रूपस्स समुदयो इति रूपस्स अत्थङ्गमो^१, इति वेदना इति वेदनाय समुदयो इति

20 B 266,
R 28

१-१. स्वाहं-रो० । २ न-रो० । ३ समुपन्ना-रो० । ४-४. आहारफग्गुनो-सी०, आहारफग्गुन-स्या० । ५ रो० पोत्थके नत्थि । ६ कच्चानगोत्त-म०, कच्चानगोत्तं-स्या० । ७ धम्मकथी-सी० । ८-८. अचेलतिम्वरुकेन-सी०; अचेल तिम्वरुकेन-म्या० । ९ वालपण्डितं-स्या०, वालेन पण्डितो-रो० । १०. अत्थगम्भे-सी० ।

वेदनाय अत्यङ्गमो, इति सञ्ज्ञा इति सञ्ज्ञाय समुदयो इति सञ्ज्ञाय
 अत्यङ्गमो, इति सङ्कारा इति सङ्कारान समुदयो इति सङ्कारान अत्यङ्गमो,
 इति विञ्ज्ञाण इति विञ्ज्ञाणस्स समुदयो इति विञ्ज्ञाणस्स अत्यङ्गमो ।
 इति इमस्मि मति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति । इमस्मि असति
 5 इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्जति । यदिदं अविज्जापच्चया
 सङ्कारा; सङ्कारपच्चया विञ्ज्ञाण .. पे० . एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
 क्वन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्कार-
 निरोधो, सङ्कारनिरोधा विञ्ज्ञाणनिरोधो . पे० एवमेतस्स केवलस्स
 दुक्खक्वन्धस्स निरोधो होती' ति ।

२२ दुत्तियदसवत्तसुत्तं

10 २३ सावत्थिय विहरति । “दसवलसमन्नागतो, भिक्खवे,
 तथागतो चतूहि च वेसारज्जेहि समन्नागतो आसभ ठान पट्टिजानाति,
 परिसासु सीहनाद नदति, ब्रह्मचक्क पवत्तेति — ‘इति रूप इति रूपस्स
 समुदयो इति रूपस्स अत्यङ्गमो, इति वेदना इति वेदनाय समुदयो इति
 वेदनाय अत्यङ्गमो, इति सञ्ज्ञा इति सञ्ज्ञाय समुदयो इति सञ्ज्ञाय
 15 अत्यङ्गमो, इति सङ्कारा इति सङ्कारानं समुदयो इति सङ्कारान अत्यङ्गमो,
 इति विञ्ज्ञाण इति विञ्ज्ञाणस्स समुदयो इति विञ्ज्ञाणस्स अत्यङ्गमो ।
 इति इमस्मि सति इदं होति इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति, इमस्मि असति
 इदं न होति इमस्स निरोधा इदं निरुज्जति । यदिदं अविज्जापच्चया
 सङ्कारा, सङ्कारपच्चया विञ्ज्ञाण पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
 20 क्वन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्कार-
 निरोधो; सङ्कारनिरोधा विञ्ज्ञाणनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स
 दुक्खक्वन्धस्स निरोधो होती’ ।

“एवं स्वाक्खातो, भिक्खवे, मया धम्मो उत्तानो विवटो पका-
 सितो छिन्नपिलोतिको । एव स्वाक्खाते खो, भिक्खवे, मया धम्म उत्ताने
 25 विवटे पकासिते छिन्नपिलोतिके अलमेव सद्धापव्वजितेन कुलपुत्तेन
 विरिय आरभितुं — ‘काम तचो च न्हारू’ च अट्टि च अवसिस्सतु, सरीरे
 उपसुत्सतु मसलोहित । य त पुरिसथामेन पुरिसविरियेन पुरिसपरक्कमेन
 पत्तव्व न तं अपापुणित्वा विरियस्स सण्ठान भविस्सती’ ति ।

B. 267

“दुःखं, भिक्खवे, कुसीतो विहरति वोकिण्णो पापकेहि अकुसलेहि धम्महेहि, महन्त च सदत्थ परिहापेति; आरद्धविरियो च खो, भिक्खवे, सुख विहरति पविवित्तो पापकेहि अकुसलेहि धम्महेहि, महन्तं च सदत्थं परिपूरेति । न, भिक्खवे, हीनेन अग्गस्स पत्तिं होति । अग्गेन च खो, भिक्खवे, अग्गस्स पत्तिं होति । मण्डपेय्यमिदं, भिक्खवे, ब्रह्मचरियं, 5 सत्था सम्मुखीभूतो । तस्मातिह, भिक्खवे, विरियं आरभथ अप्पत्तस्स पत्तिया, अनधिगतस्स अधिगमाय, असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । ‘एवं नो अयं अम्हाकं पब्बज्जा अवञ्जा^३ भविस्सति सफला सउड्ढया । येसं^४ च^५ मय परिभुञ्जाम चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्ज-परिक्खारं^६ तेसं ते^७ कारा अम्हेसु महप्फला भविस्सन्ति महानिसंसा’ 10 ति—एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं । अत्तत्थं वा हि, भिक्खवे, सम्पस्समानेन अलमेव अप्पमादेन सम्पादेतुं; परत्थं वा हि, भिक्खवे, सम्पस्समानेन अलमेव अप्पमादेन सम्पादेतुं; उभयत्थं वा हि, भिक्खवे, सम्पस्समानेन अलमेव अप्पमादेन सम्पादेतुं” ति ।

२३. उपनिषत्सुतं

२४. सावत्थियं विहरति । “जानतो अहं, भिक्खवे, पस्सतो 15 आसवानं खयं वदामि, नो अजानतो नो अपस्सतो । किञ्च, भिक्खवे, जानतो किं पस्सतो आसवानं खयो होति ? इति रूपं इति रूपस्स समुदयो इति रूपस्स अत्थङ्गमो^१, इति वेदना ...पे०... इति सञ्जा... इति सङ्खारा... इति विञ्जाणं इति विञ्जाणस्स समुदयो इति विञ्जाणस्स अत्थङ्गमो ति । एवं खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो आसवानं 20 खयो होति ।

“यं पिस्स तं, भिक्खवे, खयास्मि खयेञ्जाणं तं पि सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं । का च, भिक्खवे, खयेञ्जाणस्स उपनिसा ? ‘विमुत्ती’ तिस्स वचनीयं । विमुत्ति पाहं”, भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं । का च, भिक्खवे, विमुत्तिया उपनिसा ? ‘विरागो’ 25 तिस्स वचनीयं । विरागं पाहं, भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं ।

१. सत्त्वस्स—सी० । २. अवकजा—स्या० । ३-३. येसं—सी०, स्या, येसं हि—रो० । ४. ० पच्चय०—रो० । ५. वो—रो० । ६. अत्थगमो—सी० । ७. पड्ढ सी०, स्या०, रो० ।

का च, भिक्खवे, विरागस्स उपनिसा ? 'निब्बिदा' तिस्स वचनीय ।
निब्बिदा पाह् भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे,
निब्बिदाय उपनिसा ? 'यथाभूतञ्जाणदस्सन' तिस्स वचनीय । यथा-
भूतञ्जाणदस्सन पाह्, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च,
5 भिक्खवे, यथाभूतञ्जाणदस्सनस्स उपनिसा ? 'समाधी' तिस्स वचनीय ।
समाधि पाह्, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस ।

"का च, भिक्खवे, समाधिस्स उपनिसा ? 'सुख' तिस्स वचनीय ।
सुख पाह्, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे,
सुखस्स उपनिसा ? 'पस्सद्धी' तिस्स वचनीय । पस्सद्धि पाह्, भिक्खवे,
10 सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे, पस्सद्धिया उपनिसा ?
'पीती' तिस्स वचनीय । पीति पाह्, भिक्खवे, सउपनिस वदामि, नो
अनुपनिस । का च, भिक्खवे, पीतिया उपनिसा ? 'पामोज्ज' तिस्स
वचनीय । पामोज्ज पाह्, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस ।
का च, भिक्खवे, पामोज्जस्स उपनिसा ? 'सद्धा' तिस्स वचनीय । सद्ध
15 पाह्, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस ।

R 31

"का च, भिक्खवे, सद्धाय उपनिसा ? 'दुक्खं' तिस्स वचनीयं ।
दुक्ख पाह्, भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं । का च, भिक्खवे,
दुक्खस्स उपनिसा ? 'जाती' तिस्स वचनीय । जाति पाह्, भिक्खवे,
सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे, जातिया उपनिसा ?
20 'भवो' तिस्स वचनीयं । भवं पाह्, भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुप-
निसं । का च, भिक्खवे, भवस्स उपनिसा ? 'उपादानं' तिस्स वचनीय ।
उपादानं पाह्, भिक्खवे, सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं । का च, भिक्खवे,
उपादानस्स उपनिसा ? 'तण्हा' तिस्स वचनीयं । तण्ह पाह्, भिक्खवे,
सउपनिसं वदामि नो अनुपनिसं ।

25 "का च, भिक्खवे, तण्हाय उपनिसा ? 'वेदना' तिस्स वचनीय
... पे० .. 'फस्सो' तिस्स वचनीय 'सळायतन' तिस्स वचनीय ...
'नामरूप' तिस्स वचनीय ... 'विञ्जाण' तिस्स वचनीय ... 'सङ्खारा'
तिस्स वचनीय । सङ्खारे पाह्, भिक्खवे, सउपनिसे वदामि नो अनुपनिसे ।
का च, भिक्खवे, सङ्खारान उपनिसा ? 'अविज्जा' तिस्स वचनीय ।

B 269

30

"इति खो, भिक्खवे, अविज्जूपनिसा सङ्खारा, सङ्खारूपनिस

विञ्जाणं, विञ्जाणूपनिसं नामरूपं, नामरूपूपनिसं सळायतनं, सळाय-
तनूपनिसो फस्सो, फस्सूपनिसा वेदना, वेदनूपनिसा तण्हा, तण्हूपनिसं
उपादानं, उपादानूपनिसो भवो, भवूपनिसा जाति, जातूपनिसं दुक्खं,
दुक्खूपनिसा सद्धा, सद्धूपनिसं पामोज्जं, पामोज्जूपनिसा पीति, पीतूपनिसा
पस्सद्धि, पस्सद्धूपनिसं सुखं, सुखूपनिसो समाधि, समाधूपनिसं यथाभूत- 5
जाणदस्सनं, यथाभूतजाणदस्सनूपनिसा निब्बिदा, निब्बिदूपनिसो
विरागो, विरागूपनिसा विमुत्ति, विमुत्तूपनिसं खयेञ्जाणं ।

R 32

“सेय्यथापि, भिक्खवे, उपरिपव्वते थुल्लफुसितके^१ देवे वस्सत्ते
तं उदक यथानिन्नं पवत्तमानं पव्वतकन्दरपदरसाखा परिपूरेति । पव्वत-
कन्दरपदरसाखापरिपूरा कुसोब्भे^२ परिपूरेन्ति । कुसोब्भा परिपूरा^३
महासोब्भे परिपूरेन्ति । महासोब्भा परिपूरा कुल्लदियो परिपूरेन्ति ।
कुल्लदियो परिपूरा महानदियो परिपूरेन्ति । महानदियो परिपूरा^४ महा-
त्तमुद्दं^५ परिपूरेन्ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, ग्विज्जूपनिसा सङ्खारा, सङ्खारूपनिसं
विञ्जाणं, विञ्जाणूपनिसं नामरूपं, नामरूपूपनिसं सळायतनं, सळाय- 15
तनूपनिसो फस्सो, फस्सूपनिसा वेदना, वेदनूपनिसा तण्हा, तण्हूपनिसं
उपादानं, उपादानूपनिसो भवो, भवूपनिसा जाति, जातूपनिसं दुक्खं,
दुक्खूपनिसा सद्धा, सद्धूपनिसं पामोज्जं, पामोज्जूपनिसा पीति, पीतूपनिसा
पस्सद्धि, पस्सद्धूपनिसं सुखं, सुखूपनिसो समाधि, समाधूपनिसं यथाभूत-
जाणदस्सनं, यथाभूतजाणदस्सनूपनिसा निब्बिदा, निब्बिदूपनिसो 20
विरागो, विरागूपनिसा विमुत्ति, विमुत्तूपनिसं खयेञ्जाणं” ति ।

२४ अञ्जलित्थियमुत्तं

२५. राजगहे विहरति वेळुवने । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो
पुव्वप्पहसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि ।
अथ खो आयस्मतो सारिपुत्तस्स एतदहोसि — “अतिप्पगो खो ताव राज-
गहे पिण्डाय चरित्तु । यञ्जनाहं येन अञ्जलित्थियानं परिब्बाजकानं 25
आरामो तेनुपसङ्गमेय्यं” ति ।

१ कुल्लफुसितके - रो० । २ कुसुब्भे - सी०, स्या०, कुसुब्भ - रो० । ३ परिपूरायो -
सी० । ४ महात्तमुद्दं सागरं - सी०, रो० ।

B. 270,
R. 33

अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन अञ्जतित्थियान् परिब्बाजकानं
आरामो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा तेहि अञ्जतित्थियेहि परिब्बाज-
केहि सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय^१ वीतिसारेत्वा एकमन्त
निसीदि । एकमन्तं निसिन्न खो आयस्मन्त सारिपुत्त ते अञ्जतित्थिया
5 परिब्बाजका एतदवोचु -

“सन्तावुसो, सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत
दुक्ख पञ्जापेन्ति^२ । सन्ति पनावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्म-
वादा परकत^३ दुक्खं पञ्जापेन्ति । सन्तावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा
कम्मवादा सयंकत च परकत च दुक्ख पञ्जापेन्ति । सन्ति पनावुसो
10 सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकार अपरकार अधिच्च-
समुप्पन्न दुक्ख पञ्जापेन्ति । इध पनावुसो सारिपुत्त, समणो गोतमो
किवादी किमक्खायी ? कथ ब्याकरमाना^४ च मय वुत्तवादिनो चैव
समणस्स गोतमस्स अस्साम, न च समण गोतम अभूतेन अब्भाचिक्खेय्याम,
धम्मस्स चानुधम्म व्याकरेय्याम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो
15 गारय्हं ठानं आगच्छेय्या” ति ?

“पटिच्चसमुप्पन्न खो, आवुसो, दुक्ख वुत्तं भगवता । किं पटिच्च ?
फस्स पटिच्च । इति वद वुत्तवादी चैव भगवतो अस्स, न च भगवन्त
अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्म व्याकरेय्य, न च कोचि सह-
धम्मिको वादानुपातो गारय्ह ठान आगच्छेय्य ।

20 “तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत दुक्ख पञ्जा-
पेन्ति तदपि फस्सपच्चया^५ । ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा परकत
दुक्ख पञ्जापेन्ति तदपि फस्सपच्चया । ये पि ते समणब्राह्मणा
कम्मवादा सयकत च परकत च दुक्ख पञ्जापेन्ति तदपि फस्सपच्चया ।
ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न
R. 34 25 दुक्ख पञ्जापेन्ति तदपि फस्सपच्चया ।

“तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत दुक्ख
पञ्जापेन्ति, ते वत अञ्जत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती^६ ति नेत ठान विज्जति ।
ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा परकत दुक्ख पञ्जापेन्ति ते वत अञ्जत्र
फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेतं ठान विज्जति । ये पि ते समणब्राह्मणा
30 कम्मवादा सयकतं च परकत च दुक्खं पञ्जापेन्ति ते वत अञ्जत्र फस्सा

B. 271

१ सारणीय - सी०, स्या०, रो० । २ पञ्जापेन्ति - म० । ३ पक्कं - सी०,
स्या० । ४ ब्याकरमाना - रो० । ५ फस्सपच्चया - सी० । ६ पटिसवेदयन्ती - स्या० ।

पटिसवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जति । ये पि ते समणब्राह्मणा कम्म-
वादा असयंकार अपरकारं^१ अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं पञ्जापेन्ति ते वत
अञ्जत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जती” ति ।

अस्सोसि खो आयस्सा आनन्दो आयस्मतो सारिपुत्तस्स तेहि
अञ्जतिस्थियेहि परिब्बाजकेहि सद्धि इमं^२ कथासल्लापं । अथ खो आयस्सा
आनन्दो राजगहे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन
भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्सा आनन्दो यावतको आयस्मतो
सारिपुत्तस्स तेहि अञ्जतिस्थियेहि परिब्बाजकेहि सद्धि अहोसि कथा-
सल्लापो तं सब्बं भगवतो आरोचेसि ।

“साधु साधु, आनन्द, यथा तं सारिपुत्तो सम्मा व्याकरमानो
व्याकरेय्य । पटिच्चसमुप्पन्न खो, आनन्द, दुक्ख वुत्तं मया । किं पटिच्च ?
फस्सं पटिच्च । इति वद वुत्तवादी चेव मे अस्स, न च म अभूतेन अब्भा-
चिक्खेय्य^३, धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको
वादानुपातो गारय्हं ठानं आगच्छेय्य ।

“तत्रानन्द, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत दुक्ख पञ्जा-
पेन्ति तदपि फस्सपच्चया । ये पि ते ..पे० .. ये पि ते ... पे० .. ये पि ते
समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकार अपरकारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं
पञ्जापेन्ति तदपि फस्सपच्चया ।

“तत्रानन्द, ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकत दुक्खं
पञ्जापेन्ति ते वत अञ्जत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं
विज्जति । ये पि ते ..पे०.. ये पि ते ...पे०... ये पि ते समणब्राह्मणा कम्म-
वादा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न दुक्खं पञ्जापेन्ति ते वत
अञ्जत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जति ।

“एकमिदाह, आनन्द, समय इधेव राजगहे विहरामि वेळुवने
कलन्दकनिवापे । अथ ख्वाहं, आनन्द, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्त-
चीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि । तस्स मय्ह, आनन्द, एतदहोसि-
अतिप्पगो खो ताव राजगहे पिण्डाय चरित्तु । यन्नूनाहं येन अञ्ज-
तिस्थियान परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमेय्य’ ति ।

“अथ ख्वाह, आनन्द, येन अञ्जतिस्थियानं परिब्बाजकानं

१ रो० पोत्यके नत्थि । २ रो० पोत्यके नत्थि । ३-३. रो० पोत्यके नत्थि ।

आरामो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तेहि अञ्जतित्थियेहि परिब्बाजकेहि सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथं सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नं खो म, आनन्द, ते अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एतदवोचु -

5 'सन्तावुसो गोतम, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत दुक्ख पञ्जापेन्ति । सन्ति पनावुसो गोतम, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा परकत दुक्ख पञ्जापेन्ति । सन्तावुसो गोतम, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकतं च परकत च दुक्ख पञ्जापेन्ति । सन्ति पनावुसो गोतम, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकारं अपरकार अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्ख
10 पञ्जापेन्ति । इध नो आयस्सा गोतमो किवादी किमक्खायी ? कथं व्याकरमाना च मय वुत्तवादिनो चैव आयस्मतो गोतमस्स अस्साम, न च आयस्मन्त गोतम अभूतेन अब्भाचिक्खेय्याम, धम्मस्स चानुधम्म व्याकरेय्याम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्ह ठान आगच्छेय्या' ति ?

R 36

15 "एव वुत्ताह, आनन्द, ते अञ्जतित्थिये परिब्बाजके एतदवोच - 'पटिच्चसमुप्पन्नं खो, आवुसो, दुक्ख वुत्त मया । किं पटिच्च ? फस्स पटिच्च । इति वद वुत्तवादी चैव मे अस्स, न च म अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्म व्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्हं ठानं आगच्छेय्या' ति ।

20 "तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत दुक्ख पञ्जापेन्ति तदपि फस्सपच्चया । ये पि ते पे० ये पि ते पे० ये पि ते पे० ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्ख पञ्जापेन्ति तदपि फस्सपच्चया ।

८३

25 "तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत दुक्ख पञ्जापेन्ति ते वत अञ्जत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेत ठान विज्जति । ये पि ते पे० ये पि ते पे० ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्ख पञ्जापेन्ति ते वत अञ्जत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेत ठानं विज्जती" ति ।

B 273

30 "अच्छरिय भन्ते, अब्भुत^१ भन्ते । यत्र हि नाम एकेन पदेन सब्बो अत्थो वुत्तो भविस्सति । सिया नु खो, भन्ते, एसेवत्थो वित्त्यारेन वुच्चमानो गम्भीरो चैव अस्स गम्भीरावभासो चा" ति ?

१ अब्भुत - स्या०, री० ।

“तेनहानन्द, तञ्ज्वेत्थ पटिभात्” ति । “सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं — ‘जरामरणं, आवुसो आनन्द, किनिदानं किसमुदयं किजातिकं किपभवं’ ति, एव पुट्टोहं^१, भन्ते, एव व्याकरेय्यं — ‘जरामरणं खो, आवुसो, जातिनिदानं जातिसमुदय जातिजातिक जातिपभवं’ ति । एवं पुट्टोहं, भन्ते, एवं व्याकरेय्य ।

5

“सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्यु — ‘जाति पनावुसो आनन्द, किनिदाना किसमुदया किजातिका किपभवा’ ति, एवं पुट्टोहं, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं — ‘जाति खो, आवुसो, भवनिदाना भवसमुदया भवजातिका भवप्पभवा’ ति । एवं पुट्टोह, भन्ते, एवं व्याकरेय्य ।

सचे मं, भन्ते, एव पुच्छेय्यु — ‘भवो पनावुसो आनन्द, किनिदानो किसमुदयो किजातिको किपभवो’ ति, एवं पुट्टोह, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं— ‘भवो खो, आवुसो, उपादाननिदानो उपादानसमुदयो उपादानजातिको उपादानप्पभवो’ ति । एव पुट्टोह, भन्ते, एव व्याकरेय्यं ।

10

“सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्यु — उपादान पनावुसो ..पे० .. तण्हा पनावुसो ...पे०... वेदना पनावुसो ..पे०... सचे मं, भन्ते, एव पुच्छेय्यु — ‘फस्सो पनावुसो आनन्द, किनिदानो किसमुदयो किजातिको किपभवो’ ति, एवं पुट्टोह, भन्ते, एवं व्याकरेय्य— ‘फस्सो खो, आवुसो, सळायतननिदानो सळायतनसमुदयो सळायतनजातिको सळायतनप्पभवो’ ति । ‘अन्न त्वेव, आवुसो, फस्सायतनान असेसविरागनिरोधा फस्सनिरोधो; फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो; वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो; तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुञ्जन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती’ ति । एवं पुट्टोहं, भन्ते, एव व्याकरेय्य” ति ।

15

20

२५. भूमिजसुत्तं

२६ सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्मा भूमिजो सायन्हसमय^२ पटिसल्लाना बुद्धितो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथ

25 B 274

R 38

१. पुट्टोहं — सी०, रो० । २. सायण्हसमय — सी०, स्या०, रो० ।
सं० २-५

सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो
आयस्मा भूमिजो आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच -

“सन्तावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत
सुखदुक्ख पञ्जापेन्ति । सन्ति पनावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा
5 कम्मवादा परकत सुखदुक्ख पञ्जापेन्ति । सन्तावुसो^१ सारिपुत्त, एके
समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत च परकत च सुखदुक्ख पञ्जापेन्ति ।
सन्ति पनावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकार अपर-
कार अधिच्चसमुप्पन्न सुखदुक्ख पञ्जापेन्ति । इध नो, आवुसो सारिपुत्त,
भगवा किवादी किमक्खायी कथ व्याकरमाना च मय वुत्तवादिनो चेव
10 भगवतो अस्साम, न च भगवन्त अभूतेन अब्भाचिक्खेय्याम, धम्मस्स
चानुधम्मं व्याकरेय्याम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्ह
ठान आगच्छेय्या” ति ?

“पटिच्चसमुप्पन्न खो, आवुसो, सुखदुक्ख वुत्त भगवता । कि
पटिच्च ? फस्स पटिच्च । इति वद वुत्तवादी चेव भगवतो अस्स, न च
15 भगवन्त अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरेय्य, न च
कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्ह ठानं आगच्छेय्य ।

“तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत सुखदुक्ख
पञ्जापेन्ति तदपि फस्सपच्चया^२ । ये पि ते .पे० ये पि ते .पे० .
ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकार अपरकारं अधिच्चसमुप्पन्न
20 सुखदुक्खं पञ्जापेन्ति तदपि फस्सपच्चया ।

“तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत सुखदुक्ख
पञ्जापेन्ति ते वत अञ्जत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेत ठान
R 39 विज्जति । ये पि ते पे० ये पि ते पे० ये पि ते समणब्राह्मणा कम्म-
वादा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न सुखदुक्खं पञ्जापेन्ति ते वत
25 अञ्जत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेत ठान विज्जती” ति ।

B 275 अस्सोसि खो आयस्मा आनन्दो आयस्मतो सारिपुत्तस्स आयस्मतो
भूमिजेन सद्धि इम कथासल्लापं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा
तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि ।
एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो यावतको आयस्मतो सारिपुत्तस्स

१ सन्ति पनावुसो - सी०, रो० । २ फस्सपच्चया - सी० ।

आयस्मता भूमिजेन सर्द्धि अहोसि कथासल्लापो तं सब्बं भगवतो
आरोचेसि ।

“साधु साधु, आनन्द, यथा तं सारिपुत्तो सम्मा व्याकरमाना^१
व्याकरेय्य । पटिच्चसमुप्पन्न खो, आनन्द, सुखदुक्खं वुत्तं मया । कि
पटिच्च ? फस्सं पटिच्च । इति वद वुत्तवादी चेव मे अस्स, न च मं 5
अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरेय्य, न च कोचि सह-
धम्मिको वादानुपातो गारय्हं ठान आगच्छेय्य ।

“तत्रानन्द, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकत्तं सुखदुक्ख
पञ्जापेन्ति^२ तदपि फस्सपच्चया । ये पि ते ...पे०... ये पि ते ...पे०... ये
पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं 10
सुखदुक्खं पञ्जापेन्ति तदपि फस्सपच्चया ।

“तत्रानन्द, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकत्तं सुखदुक्खं
पञ्जापेन्ति ते वत अञ्जत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं
विज्जति । ये पि ते . . पे०... ये पि ते ...पे०... ये पि ते समणब्राह्मणा-
कम्मवादा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं सुखदुक्खं पञ्जापेन्ति 15
ते वत अञ्जत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जति ।

“काये वा हानन्द, सति कायसञ्चेतनाहेतु उप्पज्जति अज्झत्तं
सुखदुक्खं । वाचाय वा हानन्द, सति वचीसञ्चेतनाहेतु उप्पज्जति
अज्झत्तं सुखदुक्खं । मने वा हानन्द, सति मनोसञ्चेतनाहेतु उप्पज्जति
अज्झत्तं सुखदुक्खं अविज्जापच्चया च । R. 40

“सामं वा तं, आनन्द, कायसङ्खार अभिसङ्खरोति, यंपच्चयास्स^३
तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । परे^४ वा तं, आनन्द, कायसङ्खारं अभि-
सङ्खरोन्ति, यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । सम्पजानो वा
तं, आनन्द, कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं
सुखदुक्खं । असम्पजानो वा तं, आनन्द, कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति 20 B. 276
यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं ।

“सामं वा तं, आनन्द, वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति यंपच्चयास्स
तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । परे वा तं, आनन्द, वचीसङ्खारं अभि-
सङ्खरोन्ति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्खं । सम्पजानो

१ व्याकरमानो - सी०, रो० । २ पञ्जापेन्ति - म० । ३ य पच्चयाय -
स्या० । ४-४ परे वास्स त - सी०, रो०, परे वायत्तं - स्या० ।

वा त, आनन्द ...पे०.. असम्पजानो वा त, आनन्द, वचीसङ्घार अभि-
सङ्घरोति यपच्चयास्स त उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख ।

“सामं वा तं, आनन्द, मनोसङ्घार अभिसङ्घरोति यपच्चयास्स
उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख । परे वा त, आनन्द, मनोसङ्घारं अभि-
5 सङ्घरोन्ति यपच्चयास्स त उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्खं । सम्पजानो वा
त, आनन्द ...पे०. असम्पजानो वा त, आनन्द, मनोसङ्घार अभिसङ्घ-
रोति यपच्चयास्स त उप्पज्जति अज्झत्तं सुखदुक्ख ।

“इमेषु, आनन्द, धम्मेषु^१ अविज्जा अनुपतिता । अविज्जाय त्वेव,
आनन्द, असेसविरागनिरोधा सो कायो न होति यपच्चयास्स तं उप्पज्जति
10 अज्झत्त सुखदुक्ख । सा वाचा न होति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्त
R. 41 सुखदुक्ख । सो मनो न होति यंपच्चयास्स तं उप्पज्जति अज्झत्त सुख-
दुक्ख । खेतं तं^२ न होति प०. वत्थु त न होति . पे० आयतन त न
होति . पे०... अधिकरणं त न होति यंपच्चयास्स त उप्पज्जति अज्झत्त
सुखदुक्ख” ति ।

२६. उपवाणसुत्तं

15 २७ सावत्थिय विहरति । अथ खो आयस्मा उपवाणो येन
भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्त
निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा उपवाणो भगवन्त एतद्वोच -
“सन्ति पन, भन्ते, एके समणब्राह्मणा सयकत दुक्ख पञ्जा-
पेन्ति^३ । सन्ति पन^४, भन्ते, एके समणब्राह्मणा परकत दुक्ख पञ्जा-
20 पेन्ति । सन्ति पन, भन्ते, एके समणब्राह्मणा सयकतं च परकतं च दुक्ख पञ्जा-
पेन्ति । सन्ति पन, भन्ते, एके समणब्राह्मणा असयकार अपरकार
अधिच्चसमुप्पन्न दुक्ख पञ्जापेन्ति । इध नो, भन्ते, भगवा किवादी
किमक्खायी कथ व्याकरमाना च मय वुत्तवादिनो चैव भगवतो अस्साम,
न च भगवन्त अभूतेन अब्भाचिक्खेय्याम, धम्मस्स चानुधम्म व्याकरे-
B. 277 25 'य्याम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्ह ठान आग-
च्छेय्या” ति ?

“पटिच्चसमुप्पन्न खो, उपवाण, दुक्खं वुत्तं मया । कि पटिच्च ?

१ छमु-रो० । २ वा-स्या० । ३ पञ्जापेन्ति-म० । ४ सो० पोत्वके
नत्थि ।

फस्सं पटिच्च । इति वदं वुत्तवादी चेव मे अस्स, न च मं अभूतेन अब्भा-
चिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको
वादानुपातो गारय्हं ठानं आगच्छेय्य ।

“तत्र, उपवाण, ये ते समणब्राह्मणा सयंकतं दुक्खं पञ्जापेन्ति
तदपि फस्सपच्चया । ये पि ते ...पे०... ये पि ते ...पे०... ये पि ते समण- 5
ब्राह्मणा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं पञ्जापेन्ति तदपि
फस्सपच्चया ।

“तत्र, उपवाण, ये ते समणब्राह्मणा सयंकतं दुक्खं पञ्जापेन्ति
ते वत अञ्जत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती^१ ति नेतं ठानं विज्जति । ये पि
ते ... पे०... ये पि ते ... पे०... ये पि ते समणब्राह्मणा असयंकारं अपरं- 10
कारं अधिच्चसमुप्पन्नं दुक्खं पञ्जापेन्ति ते वत अञ्जत्र फस्सा
पटिसवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जती” ति ।

R 42

२७. पञ्चयसुत्तं

२८. सावत्थियं विहरति । “अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्गारा;
सङ्गारपच्चया विज्जाणं ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स
समुदयो होति । 15

“कतमं च, भिक्खवे, जरामरणं ? या तेसं तेसं सत्तानं तम्हि
तम्हि सत्तनिकाये जरा जीरणता खण्डिच्चं पालिच्चं वलित्तचत्ता आयुनो
संहानि इन्द्रियानं परिपाको – अयं वुच्चति जरा । या तेसं तेसं सत्तानं
तम्हा तम्हा सत्तनिकाया चुत्ति चवनता भेदो अन्तरधान मच्चु मरणं
कालकिरिया खन्धानं भेदो कळेवरस्स निक्खेपो जीवितिन्द्रियस्स^२ उप- 20
च्छेदो^३; इदं वुच्चति मरणं । इति अयं च जरा इदं च मरणं । इदं वुच्चति,
भिक्खवे, जरामरणं । जातिसमुदया जरामरणसमुदयो; जातिनिरोधा
जरामरणनिरोधो । अयमेव अरियो अट्टिङ्गिको मग्गो जरामरणनिरोध-
गाभिनी पटिपदा । सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा,
सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि । 25

“कतमा^४ च, भिक्खवे, जाति ... पे०... कतमो च, भिक्खवे,
भवो ... कतमं च, भिक्खवे, उपादानं ... कतमा च, भिक्खवे, तण्हा ...

B. 278

R. 43

१ पटिसवेदयन्ती – स्या० । २-२. सी०, रो०, म० पौत्थकेसु नत्थि । ३ कतमो-
रो० ।

कतमा च, भिक्खवे, वेदना .. कतमो च, भिक्खवे, फस्सो ... कतमं च, भिक्खवे, सळायतनं ... कतम च, भिक्खवे, नामरूपं . कतम च, भिक्खवे, विञ्जाणं ... ।

“कतमे” च, भिक्खवे, सङ्खारा ? तयोमे, भिक्खवे, सङ्खारा-
 5 कायसङ्खारो, वचीसङ्खारो, चित्तसङ्खारो । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सङ्खारा । अविज्जासमुदया सङ्खारसमुदयो, अविज्जानिरोधा सङ्खार-निरोधो । अयमेव अरियो अट्टङ्गिको मग्गो सङ्खारनिरोधगामिनी पटि-पदा । सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि पे०. सम्मासमाधि ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको एवं पच्चयं पजानाति,
 10 एवं पच्चयसमुदय पजानाति, एव पच्चयनिरोधं पजानाति, एवं पच्चय-निरोधगामिनि पटिपद पजानाति । अय वुच्चति, भिक्खवे, अरिय-सावको दिट्ठिसम्पन्नो इति पि, दस्सनसम्पन्नो इति पि, आगतो इमं सद्धम्मं इति पि, पस्सति इम सद्धम्म इति पि, सेक्खेन^१ ज्ञाणेन समन्नागतो इति पि, सेक्खाय विज्जाय समन्नागतो इति पि, धम्मसोत समापन्नो इति
 15 पि, अरियो निब्बेधिकपञ्चो इति पि, अमतद्वार आहच्च तिट्ठति इति पी” ति ।

२८. भिक्खुसुत्तं

२९. सावत्थियं विहरति । तत्र खो ... पे० . इध, भिक्खवे, भिक्खु जरामरण पजानाति, जरामरणसमुदयं पजानाति, जरामरणनिरोधं पजानाति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपदं पजानाति, जाति पजानाति
 R. 44 20 .. पे०.. भव पजानाति .. उपादान पजानाति तण्ह पजानाति ... वेदनं पजानाति . फस्सं पजानाति .. सळायतन पजानाति ... नामरूप पजा-नाति ... विञ्जाण पजानाति .. सङ्खारे पजानाति .. सङ्खारसमुदय पजानाति .. सङ्खारनिरोध पजानाति सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपद पजानाति ।

25 “कतमं च, भिक्खवे, जरामरण ? या तेस तेसं सत्तान तम्हि तम्हि सत्तनिकाये जरा जीरणता खण्डिच्चं पालिच्चं वलित्तचता आयुनो संहानि इन्द्रियानं परिपाको – अयं वुच्चति जरा । या तेसं तेसं सत्तानं

१. कतमा – रो० । २ सेक्खेन – सी०, रो० ।

तम्हा^१ तम्हा^१ सत्तनिकाया^२ चुति चवनता भेदो अन्तरधानं मच्चु मरणं कालकिरिया खन्धानं भेदो कळेवरस्स निक्खेपो जीवितिन्द्रियस्स^३ उपच्छेदो^४; इदं वुच्चति मरणं । इति अयं च जरा इदं च मरणं । इदं वुच्चति, भिक्खवे, जरामरणं । जातिसमुदया जरामरणसमुदयो; जाति-निरोधा जरामरणनिरोधो । अयमेव अरियो अट्टङ्गिको मग्गो जरा-मरणनिरोधगामिनी पटिपदा । सेय्यथीदं - सम्मादिट्ठि . पे०... सम्मा-समाधि ।

B. 279

“कतमा च, भिक्खवे, जाति पे०.. कतमो च, भिक्खवे, भवो ... कतमं च, भिक्खवे, उपादानं ... कतमा च, भिक्खवे, तण्हा ... वेदना ... फस्सो ... सळायतनं ... नामरूपं ... विञ्जाणं .. ।

10

“कतमे च, भिक्खवे, सङ्कारा ? तयोमे, भिक्खवे, सङ्कारा - कायसङ्कारो, वचीसङ्कारो, चित्तसङ्कारो । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सङ्कारा । अविज्जासमुदया सङ्कारसमुदयो; अविज्जानिरोधा सङ्कार-निरोधो । अयमेव अरियो अट्टङ्गिको मग्गो सङ्कारनिरोधगामिनी पटि-पदा । सेय्यथीदं - सम्मादिट्ठि . पे०... सम्मासमाधि ।

15

“यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु एवं जरामरणं पजानाति, एवं जरामरणसमुदयं पजानाति, एवं जरामरणनिरोधं पजानाति, एवं जरा-मरणनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानाति, एवं जाति पजानाति ... पे०... भवं ... उपादानं ... तण्हं ... वेदनं ... फस्सं ... सळायतनं ... नामरूपं .. विञ्जाणं ... सङ्कारे ... सङ्कारसमुदयं ... सङ्कारनिरोधं ... एवं सङ्कार-निरोधगामिनिं पटिपदं पजानाति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु दिट्ठि-सम्पन्नो इति पि, दस्सनसम्पन्नो इति पि, आगतो इमं सद्वम्मं इति पि, पस्सति इमं सद्वम्मं इति पि, सेक्खेन^५ जाणेन समन्नागतो इति पि^६, सेक्खाय विज्जाय समन्नागतो इति पि, धम्मसोतं समापन्नो इति पि, अरियो निब्बे-धिकपञ्चो इति पि, अमतद्वारं आहच्च तिट्ठति इति पी^७ ति ।

20 R. 45

25

२६. समणब्राह्मणसुत्तं

३०. सावत्थियं विहरति । तत्र खो ... पे०... ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं न परिजानन्ति, जरामरणसमुदयं न

१-१. तम्ह तम्ह - रो० । २ मत्तनिकाये - रो० । ३-३ सी०, रो०, म० पोत्यकेषु नत्थि । ४-४. रो० पोत्यके नत्थि ।

परिजानन्ति, जरामरणनिरोधं न परिजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि
 पटिपदं न परिजानन्ति, जातिं न परिजानन्ति ...पे०. . भवं ... उपादानं..
 तण्हं ... वेदनं ... फस्सं ... सळायतनं .. नामरूप .. विञ्जाणं .. सङ्कारे
 सङ्कारसमुदयं ... सङ्कारनिरोधं . . सङ्कारनिरोधगामिनि पटिपदं न परि-
 5 जानन्ति । न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेमु वा समण-
 सम्मता^१ ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मणसम्मता^२ । न च पनेते आयस्मन्तो
 सामञ्जत्थं वा ब्रह्मञ्जत्थं^३ वा दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा
 उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

B. 200

R. 46

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं
 10 परिजानन्ति, जरामरणसमुदयं परिजानन्ति, जरामरणनिरोधपरिजानन्ति,
 जरामरणनिरोधगामिनि पटिपदं परिजानन्ति, जातिं परिजानन्ति
 ...पे० .. भवं ... उपादानं .. तण्हं .. वेदनं ... फस्सं . सळायतनं .. नाम-
 रूपं ... विञ्जाणं ... सङ्कारे परिजानन्ति, सङ्कारसमुदयं परिजानन्ति,
 सङ्कारनिरोधं परिजानन्ति, सङ्कारनिरोधगामिनि पटिपदं परिजानन्ति ।
 15 ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेमु चैव समणसम्मता
 ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता । ते च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थं च
 ब्रह्मञ्जत्थं च दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
 विहरन्ती” ति ।

३०. द्रुतियसमणब्राह्मणसुत्तं

३१. सावत्थियं विहरति । “तत्र खो . . पे० . . ये हि केचि,
 20 भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं नप्यजानन्ति, जरामरणसमुदयं
 नप्यजानन्ति, जरामरणनिरोधं नप्यजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि
 पटिपदं नप्यजानन्ति ते वत्तं जरामरणं समतिक्रमं ठम्मन्ती ति नेतं टानं
 विज्जति । जातिं नप्यजानन्ति .. पे० .. भवं ... उपादानं .. तण्हं ...
 वेदनं ... फस्सं .. सळायतनं ... नामरूपं ... विञ्जाणं ... सङ्कारे नप्य-
 25 जानन्ति, सङ्कारसमुदयं नप्यजानन्ति, सङ्कारनिरोधं नप्यजानन्ति, सङ्कार-
 निरोधगामिनि पटिपदं नप्यजानन्ति ते वत्तं सङ्कारे समतिक्कमं ठम्मन्ती
 ति नेतं टानं विज्जति ।

१. समणा सम्मता - रो० । २. ब्राह्मण सम्मता - रो० । ३. सामञ्जत्थं - पे० ।
 रो० ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं पजानन्ति, जरामरणसमुदयं पजानन्ति, जरामरणनिरोधं पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति ते वत जरामरण समतिक्कम्म ठस्सन्ती ति ठानमेतं विज्जति । जाति पजानन्ति ... पे० .. भवं ... उपादानं ... तण्हं ... वेदनं ... फस्सं ... सळायतनं ... नामरूपं .. विज्ज्जाणं .. सङ्खारे 5 पजानन्ति, सङ्खारसमुदयं पजानन्ति, सङ्खारनिरोध पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति । ते वत सङ्खारे समतिक्कम्म ठस्सन्ती ति ठानमेतं विज्जती” ति ।

दसवलवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं

द्वे दसबला उपनिंसा च, अञ्जतित्थियभूमिजो^१ ।

B. 281,
R. 47

उपवाणो पच्चयो भिक्खु, द्वे च समणब्राह्मणा ति ॥ 10

— ० —

३१. भूतसुत्तं

३२. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति । तत्र खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्तं आमन्तेसि — “वुत्तमिदं, सारिपुत्त, पारायने^२ अजितपञ्हे —

‘ये च सङ्खातधम्मासे, ये च सेक्खा^३ पुथू इध ।

तेसं मे निपको इरियं, पुट्टो पबूहि^४ मारिसा’ ति ॥

15

“इमस्स नु खो, सारिपुत्त, सङ्खित्तेन भासितस्स कथं वित्थारेन अत्थो दट्टुब्बो” ति ? एवं वुत्ते, आयस्मा सारिपुत्तो तुण्ही अहोसि । दुतियं पि खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्तं आमन्तेसि ... पे० ... दुतियं पि खो आयस्मा सारिपुत्तो तुण्ही अहोसि । ततियं पि खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्तं आमन्तेसि — “वुत्तमिदं, सारिपुत्त, पारायने अजितपञ्हे —

20

‘ये च सङ्खातधम्मासे, ये च सेक्खा पुथू इध ।

तेसं मे निपको इरियं, पुट्टो पबूहि मारिसा’ ति ॥

“इमस्स नु खो, सारिपुत्त, सङ्खित्तेन भासितस्स कथं वित्थारेन

R. 48

१. अञ्जतित्थिया भूमिजं - रो० । २ पारायने - रो० । ३. सेक्खा - सी०, रो० ।

४. च बूहि - स्या०; मे बूहि - रो० ।

अथो ददुब्बो" ति ? ततिय पि खो आयस्मा सारिपुत्तो तुण्ही अहोसि ।

"भूतमिदं ति, सारिपुत्त, पस्ससी" ति ?

"भूतमिदं ति, भन्ते, यथाभूत सम्मप्पञ्जाय पस्सति । भूतमिद

त्त यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दिस्वा भूतस्स निव्विदाय विरागाय निरोधाय

5 पटिपन्नो होति । तदाहारसम्भव^१ ति यथाभूत सम्मप्पञ्जाय पस्सति ।

तदाहारसम्भवं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा आहारसम्भवस्स निव्वि-

B. 282 .

दाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । तदाहारनिरोधा यं भूत त

निरोधधम्मं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । तदाहारनिरोधा य

भूतं त निरोधधम्मं ति यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दिस्वा निरोधधम्मस्स

10 निव्विदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । एव खो, भन्ते, सेक्खो

होति ।

"कथं च, भन्ते, सङ्घातधम्मो होति ? भूतमिदं ति, भन्ते, यथा-

भूत सम्मप्पञ्जाय पस्सति । भूतमिदं ति यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दिस्वा

भूतस्स निव्विदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति । तदाहार-

15 सम्भव ति यथाभूत सम्मप्पञ्जाय पस्सति । तदाहारसम्भवं ति यथाभूतं

सम्मप्पञ्जाय दिस्वा आहारसम्भवस्स निव्विदा विरागा निरोधा अनु-

पादा विमुत्तो होति । तदाहारनिरोधा य भूतं त निरोधधम्मं ति यथाभूत

सम्मप्पञ्जाय पस्सति । तदाहारनिरोधा य भूतं तं निरोधधम्मं ति

R 49

20 यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दिस्वा निरोधधम्मस्स निव्विदा विरागा निरोधा

अनुपादा विमुत्तो होति । एव खो, भन्ते, सङ्घातधम्मो होति । इति खो,

भन्ते, य तं वुत्त पारायने अजितपञ्हे -

'ये च सङ्घातधम्मासे, ये च सेक्खा पुथू इध ।

तेस मे निपको इरियं, पुट्ठो पब्रूहि मारिसा' ति ॥

"इयस्स ख्वाह, भन्ते, सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेण अत्थ

25 आजानामी" ति ।

"साधु साधु, सारिपुत्त, भूतमिदं ति, सारिपुत्त, यथाभूत सम्मप्प-

ञ्जाय पस्सति । भूतमिदं ति यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दिस्वा भूतस्स

निव्विदाय विरागाय निरोधाय पटिप्पन्नो होति । तदाहारसम्भव ति

यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । तदाहारसम्भव ति यथाभूतं सम्मप्प-

30 ञ्जाय दिस्वा आहारसम्भवस्स निव्विदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो

होति । तदाहारनिरोधा यं भूतं त निरोधधम्मं ति यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय पस्सति । तदाहारनिरोधा यं भूतं त निरोधधम्मं ति यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय दिस्वा निरोधधम्मस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । एवं खो, सारिपुत्त, सेक्खो होति ।

“कथं च, सारिपुत्त, सङ्घातधम्मो होति ? भूतमिदं ति, सारि- 5
पुत्त, यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय पस्सति । भूतमिदं ति यथाभूतं सम्मप्य-
ञ्जाय दिस्वा भूतस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो B. 283
होति । तदाहारसम्भवं ति यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय पस्सति । तदाहार-
सम्भवं ति यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय दिस्वा आहारसम्भवस्स निब्बिदा
विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति । तदाहारनिरोधा यं भूतं तं 10
निरोधधम्मं ति यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय पस्सति । तदाहारनिरोधा यं भूतं
तं निरोधधम्मं ति यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय दिस्वा निरोधधम्मस्स
निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति । एवं खो, सारिपुत्त, R 50
सङ्घातधम्मो होति । इति खो, सारिपुत्त, यं तं वुत्त पारायने अजितपञ्हे-

‘ये च सङ्घातधम्मासे, ये च सेक्खा पुथू इध । 15
तेस मे निपको इरियं, पुट्ठो पबूहि मारिसा’ ति ॥

“इमस्स खो सारिपुत्त सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेण
अत्थो ददुब्बो” ति ।

३२. कळारसुत्तं

३३. सावत्थियं विहरति । अथ खो कळारखत्तियो भिक्खु
येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन 20
सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं^१ वीतिसारेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो कळारखत्तियो भिक्खु आयस्मन्तं सारि-
पुत्तं एतदवोच — “मोळियफग्गुनो,^२ आवुसो सारिपुत्त, भिक्खु सिक्खं
पच्चक्खाय हीनायावत्तो ति । न हि नून सो आयस्मा इमस्मि धम्मविनये
अस्सासमलत्था ति । तेन हायस्मा सारिपुत्तो इमस्मि धम्मविनये अस्सासं 25
पत्तो” ति ?

१ नागणीयं - जी०, स्या०, रो० । २ मोलियफग्गुनो - स्या०, रो० ।

“न ख्वाहं, आवुसो, कङ्खामी” ति ।

“आयति, पनावुसो” ति ?

“न ख्वाह, आवुसो, विचिकिच्छामी” ति ।

अथ खो कळारखत्तियो भिक्खु उट्टायासना येन भगवा तेनुप-

R. 51 5 सङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो कळारखत्तियो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच - “आयस्मता, भन्ते, सारिपुत्तेन अञ्जा व्याकता^१ - ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति पजानामी” ति ।

B 284 20 अथ खो भगवा अञ्जतरं भिक्खु आमन्तेसि - “एहि त्व, भिक्खु, मम वचनेन सारिपुत्तं आमन्तेहि - ‘सत्था त, आवुसो सारिपुत्त, आमन्तेती” ति ।

“एव, भन्ते” ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्त एतदवोच - “सत्था तं, आवुसो सारिपुत्त, आमन्तेती” ति ।

15 “एव, आवुसो” ति खो आयस्मा सारिपुत्तो तस्स भिक्खुनो पटि-
स्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा
एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्त सारिपुत्तं भगवा
एतदवोच - “सच्चं किरतया, सारिपुत्त, अञ्जा व्याकता - ‘खीणा
जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीय, नापरं इत्थत्ताया’ ति
20 पजानामी” ति ?

“न खो, भन्ते, एतेहि पदेहि एतेहि व्यञ्जनेहि^२ अत्थो^३
वुत्तो” ति ।

“येन केनचि पि, सारिपुत्त, परियायेन कुलपुत्तो अञ्जं व्या-
करोति, अथ खो व्याकतं व्याकततो दट्टुब्ब” ति ।

25 “ननु अह पि, भन्ते, एव वदामि - ‘न खो, भन्ते, एतेहि पदेहि
एतेहि व्यञ्जनेहि अत्थो वुत्तो” ति ।

30 “सच्चे तं, सारिपुत्त, एव पुच्छेय्युं - ‘कथ जानता पन तथा,
आवुसो सारिपुत्त, कथ पस्सता अञ्जा व्याकता - खीणा जाति वुसित
ब्रह्मचरिय कत करणीयं नापरं इत्थत्ताया ति पजानामी’ ति । एव पुट्ठो
त्वं, सारिपुत्त, किन्ति व्याकरेय्यासी” ति ?

१. व्याकता - रो० । २. व्यञ्जनेहि - रो० । ३. अत्थो च - सी०, स्या० ।

“सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं — ‘कथं जानता पन तथा, आवुसो सारिपुत्त, कथं पस्सता अञ्जा व्याकता — खीणा जाति वुसितं ब्रह्मचरियं कतं करणीयं नापरं इत्थत्ताया ति पजानामी’ ति; एवं पुट्ठोहं^१, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं — ‘यंनिदाना, आवुसो, जाति, तस्स निदानस्स खया खीणस्मि खीणाग्ही^२ ति^३ विदितं । खीणाग्ही^४ ति^५ विदित्वा — खीणाजाति वुसितं ब्रह्मचरियं कतं करणीयं नापरं इत्थत्ताया ति पजानामी’ ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं” ति ।

R. 52

“सचे पन तं, सारिपुत्त, एवं पुच्छेय्युं — ‘जाति पनावुसो सारिपुत्त, किनिदाना किसमुदया किजातिका किपभवा’ ति ? एवं पुट्ठो तं, सारिपुत्त, किन्ति व्याकरेय्यासी” ति ?

10

“सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं — ‘जाति पनावुसो सारिपुत्त, किनिदाना किसमुदया किजातिका किपभवा’ ति ? एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं — ‘जाति खो, आवुसो, भवनिदाना भवसमुदया भवजातिका भवप्पभवा’ ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं” ति ।

J. 285

“सचे पन तं, सारिपुत्त, एवं पुच्छेय्युं — ‘भवो पनावुसो सारिपुत्त, किनिदानो किसमुदयो किजातिको किपभवो’ ति ? एवं पुट्ठो त्व, सारिपुत्त, किन्ति व्याकरेय्यासी” ति ?

15

“सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं — ‘भवो पनावुसो सारिपुत्त, किनिदानो किसमुदयो किजातिको किपभवो’ ति ? एव पुट्ठोहं, भन्ते, एव व्याकरेय्यं — ‘भवो खो, आवुसो, उपादाननिदानो उपादानसमुदयो उपादानजातिको उपादानप्पभवो’ ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं” ति ।

20

“सचे पन तं, सारिपुत्त, एवं पुच्छेय्युं — ‘उपादानं पनावुसो ...पे०... सचे पन तं, सारिपुत्त, एवं पुच्छेय्युं — ‘तण्हा पनावुसो सारिपुत्त, किनिदाना किसमुदया किजातिका किपभवा’ ति । एवं पुट्ठो त्व, सारिपुत्त, किन्ति व्याकरेय्यासी” ति ?

25

“सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं — ‘तण्हा पनावुसो सारिपुत्त, किनिदाना किसमुदया किजातिका किपभवा’ ति ? एव पुट्ठोहं, भन्ते, एव व्याकरेय्यं — ‘तण्हा खो, आवुसो, वेदनानिदाना वेदनासमुदया वेदनाजातिका वेदनापभवा’ ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एव व्याकरेय्यं” ति ।

R. 53

१ पुट्ठोहं - रो० । २-३ खीणमिति - सी०, स्या०, रो० । ३-३. खीणस्मि खीणमिति - रो० ।

“सचे पन त, सारिपुत्त, एव पुच्छेय्यु — ‘कथं जानतो पन ते, आवुसो सारिपुत्त, कथ पस्सतो या वेदनासु नन्दी सा न उपट्ठासी’ ति । एव पुट्ठो त्वं, सारिपुत्त, किन्ति ब्याकरेय्यासी” ति ?

“सचे म, भन्ते, एव पुच्छेय्यु — ‘कथं जानतो पन ते, आवुसो 5 सारिपुत्त, कथ पस्सतो या वेदनासु नन्दी सा न उपट्ठासी’ ति एव पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्य — ‘तिस्सो खो इमा, आवुसो, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना । इमा खो, आवुसो, तिस्सो वेदना अनिच्चा । यदनिच्च त दुक्ख ति विदित, या वेदनासु नन्दी सा न उपट्ठासी’ ति । एव, पुट्ठोह, भन्ते, एव 10 ब्याकरेय्यं” ति ।

“साधु साधु, सारिपुत्त । अयं पि खो, सारिपुत्त, परियायो, एतस्सेव अत्थस्स^१ सङ्घित्तेन वेय्याकरणाय — ‘य किञ्चि वेदयित त दुक्खस्मि’ ति ।

B 286

“सचे पन त, सारिपुत्त, एव पुच्छेय्यु — ‘कथं विमोक्खा पन तथा, 15 आवुसो सारिपुत्त, अञ्जा ब्याकता — खीणा जाति वुसित ब्रह्मचरिय कत करणीयं नापरं इत्थत्ताया ति पजानामी’ ति ? एवं पुट्ठो त्व, सारिपुत्त, किन्ति ब्याकरेय्यासी” ति ?

R. 54

“सचे म, भन्ते, एवं पुच्छेय्यु — ‘कथं विमोक्खा पन तथा, आवुसो 20 सारिपुत्त, अञ्जा ब्याकता — खीणा जाति वुसित ब्रह्मचरिय कत करणीय नापर इत्थात्ताया ति पजानामी’ ति एव पुट्ठोह, भन्ते, एव ब्याकरेय्य — ‘अञ्जात्तं विमोक्खा ख्वाह, आवुसो, सब्बुपादानक्खया तथा सतो विहरामि यथा सतं विहरन्त आसवा नानुस्सवन्ति, अत्तानं च नावजानामी’ ति । एव पुट्ठोहं, भन्ते, एव ब्याकरेय्यं” ति ।

“साधु साधु, सारिपुत्त । अयं पि खो सारिपुत्त, परियायो 25 एतस्सेव अत्थस्स सङ्घित्तेन वेय्याकरणाय — ये आसवा समणेन वुत्ता तेस्वाह न कङ्गामि, ते मे पहीना^२ ति न विचिकिच्छामी” ति । इदमवोच भगवा । इदं वत्वा^३ सुगतो उट्ठायासना विहार पाविसि ।

तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो अचिरपक्कन्तस्स भगवतो भिक्खू आमन्तेसि — “पुब्बे अप्पटिसविदित म, आवुसो, भगवा पठमं पञ्च 30 अपुच्छि, तस्स मे अहोसि दन्वायितत्त । यतो च खो मे, आवुसो, भगवा

१ रो० नीत्यके तल्लि । २ पहीणा—सी० । ३ वत्तान—सी० ।

पठमं पञ्च अनुमोदि, तस्स मय्हं, आवुसो एतदहोसि - 'दिवस चे पि मं भगवा एतमत्थ पुच्छेय्य अञ्जमञ्जेहि पदेहि अञ्जमञ्जेहि परियायेहि, दिवस' पाहं' भगवतो एतमत्थं व्याकरेय्यं अञ्जमञ्जेहि पदेहि अञ्जमञ्जेहि परियायेहि । रत्तिं चे पि मं भगवा एतमत्थं पुच्छेय्य अञ्जमञ्जेहि पदेहि अञ्जमञ्जेहि परियायेहि, रत्ति पाहं भगवतो 5 एतमत्थं व्याकरेय्यं अञ्जमञ्जेहि पदेहि अञ्जमञ्जेहि परियायेहि । रत्तिन्दिव चे पि मं भगवा एतमत्थं पुच्छेय्य अञ्जमञ्जेहि पदेहि अञ्जमञ्जेहि परियायेहि, रत्तिन्दिवं पाहं भगवतो एतमत्थं व्याकरेय्यं अञ्जमञ्जेहि पदेहि अञ्जमञ्जेहि परियायेहि । द्वे रत्तिन्दिवानि चे पि मं भगवा एतमत्थं पुच्छेय्य .. पे०... द्वे रत्तिन्दिवानि पाहं भगवतो एतमत्थं 10 व्याकरेय्यं .. पे०... तीणि ३ रत्तिन्दिवानि चे पि मं भगवा एतमत्थं पुच्छेय्य .. पे०... तीणि रत्तिन्दिवानि पाहं भगवतो एतमत्थं व्याकरेय्यं ... पे०... चत्तारि रत्तिन्दिवानि चे पि मं भगवा एतमत्थं पुच्छेय्य ... पे०... चत्तारि रत्तिन्दिवानि पाहं भगवतो एतमत्थं व्याकरेय्यं ... पे०... पञ्च रत्तिन्दिवानि 15 चे पि मं भगवा एतमत्थं पुच्छेय्य ... पे०... पञ्च रत्तिन्दिवानि पाहं भगवतो एतमत्थं व्याकरेय्यं .. पे०... छ रत्तिन्दिवानि चे पि मं भगवा एतमत्थं पुच्छेय्य .. पे०... छ रत्तिन्दिवानि पाहं भगवतो एतमत्थं व्याकरेय्यं .. पे०... सत्त रत्तिन्दिवानि चे पि मं भगवा एतमत्थं पुच्छेय्य अञ्जमञ्जेहि पदेहि अञ्जमञ्जेहि परियायेहि, सत्त रत्तिन्दिवानि पाहं भगवतो 20 एतमत्थं अञ्जमञ्जेहि पदेहि अञ्जमञ्जेहि परियायेहि" ति ।

अथ खो कळारखत्तियो भिक्खु उट्ठायासना येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो कळारखत्तियो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच - "आयस्मता, भन्ते, सारिपुत्तेन सीहनादो नदितो - 'पुब्बे अप्पटिसविदितं म, आवुसो, भगवा पठमं पञ्च अपुच्छि', तस्स मे अहोसि दन्वायितत्तं । यतो 25 च खो मे, आवुसो, भगवा पठमं पञ्च अनुमोदि, तस्स मय्हं, आवुसो, एतदहोसि - 'दिवसं चे पि मं भगवा एतमत्थं पुच्छेय्य अञ्जमञ्जेहि पदेहि अञ्जमञ्जेहि परियायेहि, दिवसं पाहं भगवतो एतमत्थं व्याकरेय्यं अञ्जमञ्जेहि पदेहि अञ्जमञ्जेहि परियायेहि; रत्तिं चे पि .. पे०...

१ - १ दिवसपोह - सी; दिवस पद - स्या०, रो० । २ तीणि - रो० ।
३ आपुच्छि - रो० ।

R 56

रत्तिन्दिवं चे पि म भगवा . पे० . द्वे रत्तिन्दिवानि चे पि मं भगवा पे०
 तीणि . चत्तारि .. पञ्च .. छ . सत्त रत्तिन्दिवानि चे पि म भगवा
 एतमत्थ पुच्छेय्य अञ्जमञ्जेहि पदेहि अञ्जमञ्जेहि परियायेहि,
 सत्त रत्तिन्दिवानि पाहं भगवतो एतमत्थं व्याकरेय्य अञ्जमञ्जेहि पदेहि
 5 अञ्जमञ्जेहि परियायेही” ति ।

B 288

“सा हि, भिक्खु, सारिपुत्तस्स धम्मधातु सुप्पटिविद्धा यस्सा
 धम्मधातुया सुप्पटिविद्धता दिवस चे पाह सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य
 अञ्जमञ्जेहि पदेहि अञ्जमञ्जेहि परियायेहि, दिवस पि मे सारि-
 पुत्तो एतमत्थ व्याकरेय्य अञ्जमञ्जेहि पदेहि अञ्जमञ्जेहि परिया-
 10 येहि । रत्ति चे पाहं सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य अञ्जमञ्जेहि पदेहि
 अञ्जमञ्जेहि परियायेहि, रत्ति पि मे सारिपुत्तो एतमत्थ व्याकरेय्य
 . पे० रत्तिन्दिव^१ चे पाह सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य, रत्तिन्दिव पि मे
 सारिपुत्तो एतमत्थ व्याकरेय्य द्वे रत्तिन्दिवानि चे पाह सारिपुत्त एतमत्थ
 पुच्छेय्य, द्वे रत्तिन्दिवानि पि मे सारिपुत्तो एतमत्थ व्याकरेय्य तीणि
 15 रत्तिन्दिवानि चे पाहं सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य, तीणि रत्तिन्दिवानि
 पि मे सारिपुत्तो एतमत्थ व्याकरेय्य .. चत्तारि रत्तिन्दिवानि चे पाह
 सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य, चत्तारि रत्तिन्दिवानि पि मे सारिपुत्तो एतमत्थं
 व्याकरेय्य .. पञ्च रत्तिन्दिवानि चे पाह सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य,
 पञ्च रत्तिन्दिवानि पि मे सारिपुत्तो एतमत्थ व्याकरेय्य छ रत्तिन्दि-
 20 वानि चे पाह सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य, छ रत्तिन्दिवानि पि मे सारि-
 पुत्तो एतमत्थं व्याकरेय्य . सत्त रत्तिन्दिवानि चे पाह सारिपुत्त एतमत्थं
 पुच्छेय्यं अञ्जमञ्जेहि पदेहि अञ्जमञ्जेहि परियायेहि, सत्त रत्तिन्दि-
 वानि पि मे सारिपुत्तो एतमत्थ व्याकरेय्य अञ्जमञ्जेहि पदेहि अञ्ज-
 मञ्जेहि परियायेही” ति ।

३३ जाणवत्थुसुत्त

25

३४ सावत्थिय । “चतुचत्तारीस वो, भिक्खवे, जाणवत्थूनि
 देसेस्सामि, त सुणाय, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी” ति । “एव,
 भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच -

१. रत्तिन्दिवानि - रो० । २ चतुचत्ताळीस - सी०, स्या० ।

“कतमानि, भिक्खवे, चतुचत्तारीस जाणवत्थूनि ? जरामरणे जाणं, जरामरणसमुदये जाणं, जरामरणनिरोधे जाणं, जरामरण-निरोधगामिनिया पटिपदाय जाणं; जातिया जाणं, जातिसमुदये जाणं, जातिनिरोधे जाणं, जातिनिरोधगामिनिया पटिपदाय जाणं; भवे जाणं, भवसमुदये जाणं, भवनिरोधे जाणं, भवनिरोधगामिनिया पटि- 5 पदाय जाणं; उपादाने जाणं, उपादानसमुदये जाणं, उपादाननिरोधे जाणं, उपादाननिरोधगामिनिया पटिपदाय जाणं; तण्हाय जाणं, तण्हा-समुदये जाणं, तण्हानिरोधे जाणं, तण्हानिरोधगामिनिया पटिपदाय जाणं; वेदनाय जाणं, वेदनासमुदये जाणं, वेदनानिरोधे जाणं, वेदना-निरोधगामिनिया पटिपदाय जाणं; फस्से जाणं ... पे०... सळायतने जाणं 10 ... नामरूपे जाणं ... विञ्जाणे जाणं सङ्खारेसु जाणं, सङ्खारसमुदये जाणं, सङ्खारनिरोधे जाणं, सङ्खारनिरोधगामिनिया पटिपदाय जाणं । इमानि वुच्चन्ति, भिक्खवे, चतुचत्तारीस जाणवत्थूनि ।

“कतम च, भिक्खवे, जरामरणं या तेसं तेसं सत्तानं तम्हि तम्हि सत्तनिकाये जरा जीरणता खण्डिच्चं पालिच्चं वलित्तचता आयुनो संहानि 15 B 289 इन्द्रियानं परिपाको, अयं वुच्चति जरा । या तेसं तेसं सत्तानं तम्हा तम्हा सत्तनिकाया चुति चवनता भेदो अन्तरधानं मच्चु मरणं कालकिरिया खन्धानं भेदो कळेवरस्स निक्खेपो जीवित्तिन्द्रियस्स उपच्छेदो, इदं वुच्चति मरणं । इति अयं च जरा इदं च मरणं; इदं वुच्चति, भिक्खवे, जरामरणं ।

“जातिसमुदया जरामरणसमुदयो; जातिनिरोधा जरामरण- 20 निरोधो; अयमेव अरियो अट्टङ्गिको मग्गी जरामरणनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि । १

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको एवं जरामरणं पजानाति, एवं जरामरणसमुदय पजानाति, एवं जरामरणनिरोधं पजानाति, एवं 25 जरामरणनिरोधगामिनि पटिपदं पजानाति, इदमस्स धम्मे जाणं । सो इमिना धम्मेन दिट्ठेन विदितेन अकालिकेन पत्तेन परियोगाब्हेन अतीता-नागतो न यं नेति ।

“ये खो केचि अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरणं 30 अग्गमञ्जसु, जरामरणसमुदयं अग्गमञ्जसु, जरामरणनिरोधं अग्गमञ्जसु, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपदं अग्गमञ्जसु, सब्बे ते एवमेव अग्गमञ्जसु, सेय्यथापाहं^१ एतरहि ।

१ सेय्यथापह – रो०; सेय्यथापिह – स्या० ।

“ये पि हि केचि अनागतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरण
अभिजानिस्सन्ति, जरामरणसमुदय अभिजानिस्सन्ति, जरामरणनिरोध
अभिजानिस्सन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपद अभिजानिस्सन्ति,
सब्बे ते एवमेव अभिजानिस्सन्ति, सेय्यथापाह एतरही ति । इदमस्स
5 अन्वये जाणं ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावर्कस्स इमानि द्वे जाणानि परि-
सुद्धानि होन्ति परियोदातानि — धम्मे जाण च अन्वये जाण च । अय
वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको दिट्ठिसम्पन्नो इति पि, दस्सनसम्पन्नो इति
पि, आगतो इम सद्धम्म इति पि, पस्सति इम सद्धम्मं इति पि, सेक्खेन^१
10 जाणेन समन्नागतो इति पि, सेक्खाय विज्जाय समन्नागतो इति पि,
धम्मसोतं समापन्नो इति पि, अरियो निब्बेधिकपञ्चो इति पि, अमतद्वार
आहच्च तिट्ठति इति पी ति ।

“कतमा च, भिक्खवे, जाति . पे० . कतमो च, भिक्खवे, भवो
... कतमं च, भिक्खवे, उपादान कतमा च, भिक्खवे तण्हा
15 कतमा च, भिक्खवे, वेदना . कतमो च, भिक्खवे, फस्सो कतम च,
290 भिक्खवे, सळायतन कतम च भिक्खवे, नामरूप .. कतमं च, भिक्खवे
R 59 विञ्जाण . कतमे च, भिक्खवे, सङ्खारा ? तयोमे, भिक्खवे, सङ्खारा-
कायसङ्खारो, वचीसङ्खारो, चित्तसङ्खारो ति । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे,
सङ्खारा ।

20 “अविज्जासमुदया सङ्खारसमुदयो; अविज्जानिरोधा सङ्खार-
निरोधो, अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सङ्खारनिरोधगामिनी पटि-
पदा, सेय्यथीदं — सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको एव सङ्खारे पजानाति, एव
सङ्खारसमुदयं पजानाति, एव सङ्खारनिरोध पजानाति, एव सङ्खार-
25 निरोधगामिनि पटिपद पजानाति, इदमस्स धम्मे जाण । सो इमिना
धम्मेन दिट्ठेन विदितेन अकालिकेन पत्तेन परियोगाब्हेन अतीतानागतेन
यं नेति ।

“ये खो केचि अतीतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा सङ्खारे अब्भ-
ञ्जसु, सङ्खारसमुदय अब्भञ्जसु, सङ्खारनिरोध अब्भञ्जसु, सङ्खार-

निरोधगामिनिं पटिपदं अब्भञ्जंसु, सब्बे ते एवमेव^१ अब्भञ्जंसु, सेय्यथा-
पाहं एतरहि ।

“ये हि^२ पि^३ केचि अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा सङ्घारे
अभिजानिस्सन्ति, सङ्घारसमुदयं अभिजानिस्सन्ति, सङ्घारनिरोधं अभि-
जानिस्सन्ति, सङ्घारनिरोधगामिनिं पटिपदं अभिजानिस्सन्ति, सब्बे ते 5
एवमेव अभिजानिस्सन्ति, सेय्यथापाहं एतरहि । इदमस्स अन्वये ज्ञाणं ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमानि द्वे ज्ञाणानि परि-
सुद्धानि होन्ति परियोदातानि - धम्मं ज्ञाणं च अन्वये ज्ञाणं च । अयं ✓
वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको दिट्ठिसम्पन्नो इति पि, दस्सनसम्पन्नो
इति पि, आगतो इमं सद्धम्मं इति पि, पस्सति इमं सद्धम्मं इति पि, सेक्खेन 10
ज्ञाणेन समन्नागतो इति पि, सेक्खाय विज्जाय समन्नागतो इति पि,
धम्मसोतं समापन्नो इति पि, अरियो निब्बेधिकपञ्चो इति पि, अमत-
द्वारं आहच्च तिट्ठति इति पी” ति ।

३४. द्वितीयज्जाणवत्थुमुत्तं

३५ सावत्थियं विहरति । “सत्तसत्तरि^३ वो, भिक्खवे, ज्ञाण-
वत्थूनि देसेस्सामि । तं सुणाय, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी” ति । 15
“एव, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच -

“कतमानि, भिक्खवे, सत्तसत्तरि ज्ञाणवत्थूनि ? जातिपच्चया
जरामरणं ति ज्ञाणं, असति जातिया नत्थि जरामरणं ति ज्ञाण, अतीतं
पि अद्धानं जातिपच्चया जरामरणं ति ज्ञाणं, असति जातिया नत्थि
जरामरणं ति ज्ञाणं, अनागतं पि अद्धानं जातिपच्चया^४ जरामरणं ति 20
ज्ञाणं, असति जातिया नत्थि जरामरणं ति ज्ञाणं, यम्पिस्स तं धम्म-
द्वितिज्ञाणं तम्पि खयधम्मं वयधम्मं विरागधम्मं निरोधधम्मं ति ज्ञाणं ।

“भवपच्चया^५ जाती ति ज्ञाणं ...पे०.. उपादानच्चया भवो
ति ज्ञाणं तण्हापच्चया उपादानं ति ज्ञाणं ... वेदनापच्चया तण्हा ति
ज्ञाणं . फस्सपच्चया वेदना ति ज्ञाणं .. सट्ठायतनपच्चया फस्सो ति 25
ज्ञाणं ... नामरूपपच्चया सट्ठायतनं ति ज्ञाणं . विज्जाणपच्चया नाम-
रूपं ति ज्ञाणं . सङ्घारपच्चया विज्जाणं ति ज्ञाणं; अविज्जापच्चया
सङ्घारा ति ज्ञाणं, असति अविज्जाय नत्थि सङ्घारा ति ज्ञाणं; अतीत

१ एवमेव - सी०, रो० । २-२ पि हि - सी०, स्या०, रो० । ३ सत्तसत्तरि -
सी० । ४ जातिपच्चया - सी० । ५ भवपच्चया - सी० ।

पि अद्धानं अविज्जापच्चया सङ्खारा ति ज्ञाण, असति अविज्जाय नत्थि सङ्खारा ति ज्ञाण; अनागत पि अद्धान अविज्जापच्चया सङ्खारा ति ज्ञाण, असति अविज्जाय नत्थि सङ्खारा ति ज्ञाण, यम्पिस्स त धम्म-
द्वित्तिज्ञाण तम्पि खयधम्म वयधम्म विरागधम्म निरोधधम्मं ति
5 ज्ञाण । इमानि वुच्चन्ति, भिक्खवे, सत्तसत्तरि ज्ञाणवत्थूनी” ति ।

३५. अविज्जापच्चयसुत्तं

३६. सावत्थिय विहरति । “अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ज्जाण . पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती” ति । एव वुत्ते, अञ्ज्जतरो भिक्खु भगवन्त एतदवोच -
“कतमं नु खो, भन्ते, जरामरणं, कस्स च पनिद जरामरणं” ति ?
R 61 10 “नो कल्लो पञ्चो,” ति भगवा अवोच, “कतमं जरामरण, कस्स च पनिद जरामरण’ ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, ‘अञ्ज्ज जरामरण अञ्ज्जस्स च पनिद जरामरण’ ति, इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, उभयमेत एकत्थं व्यञ्जनमेव नान । तं जीव त सरीरं ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । अञ्ज्ज जीव अञ्ज्जं सरीर ति वा, भिक्खु,
15 दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । एते ते, भिक्खु, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्म देसेति - ‘जातिपच्चया जरामरणं” ति ।
“कतमा नु खो भन्ते, जाति, कस्स च पनाय जाती” ति ?
“नो कल्लो पञ्चो,” ति भगवा अवोच, “कतमा जाति, कस्स च पनाय जाती’ ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, ‘अञ्जा जाति अञ्ज्जस्स
B 292 च पनाय जाती’ ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, उभयमेत एकत्थ व्यञ्जनमेव नान । त जीव त सरीर ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति^३ ब्रह्मचरिय-
20 वासो न होति । अञ्ज्ज जीव अञ्ज्जं सरीर ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । एते ते, भिक्खु, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्म देसेति - ‘भवपच्चया जाती” ति ।

25 “कतमो नु खो, भन्ते, भवो, कस्स च पनाय भवो” ति ?

“नो कल्लो पञ्चो,” ति भगवा अवोच, “कतमो भवो, कस्स च पनायं भवो’ ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, ‘अञ्जो भवो अञ्ज्जस्स च पनायं भवो’ ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, उभयमेतं एकत्थं व्यञ्जनमेव

नानं । त जीवं त सरीरं ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति; अञ्ज जीव अञ्जं सरीर ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरिय-वासो न होति । एते ते, भिक्खु, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्जेन तथागतो धम्मं देसेति - 'उपादानपच्चया भवो' ति ... पे० ... तण्हापच्चया उपादानं ति ... वेदनापच्चया तण्हा ति ... फस्सपच्चया वेदना 5 ति ... सळायतनपच्चया फस्सो ति ... नामरूपपच्चया सळायतनं ति... विञ्जाणपच्चया नामरूपं ति . सङ्खारपच्चया विञ्जाण' ति ।

R 62

“कतमे नु खो, भन्ते, सङ्खारा, कस्स च पनिमे सङ्खारा” ति ?

“नो कल्लो पञ्चो,” ति भगवा अबोच, “कतमे सङ्खारा कस्स च पनिमे सङ्खारा’ ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, ‘अञ्जे सङ्खारा 10 अञ्जस्स च पनिमे सङ्खारा’ ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, उभयमेतं एकत्थं व्यञ्जनमेव नानं । तं जीव तं सरीर ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति; अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । एते ते, भिक्खु, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्जेन तथागतो धम्मं देसेति - ‘अविज्जापच्चया सङ्खारा’ ति । 15

“अविज्जाय त्वेव, भिक्खु, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि विसूकायिकानि^१ विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि । ‘कतमं जरामरणं, कस्स च पनिदं जरामरणं’ इति वा, ‘अञ्जं जरामरणं, अञ्जस्स च पनिदं जरामरणं’ इति वा, ‘तं जीवं तं सरीरं’ इति वा, ‘अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं’ इति वा सब्बानिस्स तानि पहीनानि^२ भवन्ति उच्छिन्न- 20 मूलानि तालावत्थुकतानि अनभावङ्कतानि आयति अनुप्पादधम्मानि ।

“अविज्जाय त्वेव, भिक्खु, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि विसूकायिकानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि । ‘कतमा जाति, कस्स च पनायं जाति’ इति वा, ‘अञ्जा जाति, अञ्जस्स च पनायं जाति’ इति वा, ‘तं जीवं तं सरीरं’ इति वा, ‘अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं’ इति वा सब्बानिस्स तानि पहीनानि भवन्ति उच्छिन्नमूलानि 25 तालावत्थुकतानि अनभावङ्कतानि आयति अनुप्पादधम्मानि ।

B, 293

“अविज्जाय त्वेव, भिक्खु, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि विसूकायिकानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि ।

१. विसूकायितानि - सो०, स्या०, रो० । २ पहीणानि - सो० । ३ अनभाव गतानि - स्या० ।

R 63

कतमो भवो पे०... कतमं उपादानं . कतमा तप्हा कतमा वेदना .. कतमो फस्सो . कतम सल्लायतन .. कतमं नामरूपं .. कतमं विञ्जाणं ... पे० .. ।

“अविज्जाय त्वेव, भिक्खु, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि

5. विसूकायिकानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि ।
 ‘कतमे सङ्खारा, कस्स च पनिमे सङ्खारा’ इति वा, ‘अञ्जे सङ्खारा, अञ्जस्स च पनिमे सङ्खारा’ इति वा, ‘तं जीवं त सरीरं’ इति वा, ‘अञ्जं जीवं, अञ्जं सरीरं’ इति वा सव्वानिस्स तानि पहीनानि भवन्ति उच्छिन्नमूलानि तालावत्थुकतानि अनभावद्धतानि आर्याति
 10 अनुप्पादघम्मानो” ति ।

३६ दुतियअविज्जापच्चयमुत्तं

३७. सावत्थियं विहरति । “अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विञ्जाणं . पे०. . एवमेतस्स केवलस्स दुक्खकखन्वस्स समुदयो होति ।

- “कतमं जरामरणं, कस्स च पनिद जरामरणं’ ति इति वा,
 15 भिक्खवे, यो वदेय्य, ‘अञ्जं जरामरणं, अञ्जस्स च पनिद जरामरणं’ ति इति वा, भिक्खवे, यो वदेय्य, उभयमेतं एकत्थं व्यञ्जनमेव नातं । ‘तं जीवं तं सरीरं’ इति वा, भिक्खवे, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । ‘अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं’ इति वा, भिक्खवे, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । एते ते, भिक्खवे, उभो अन्ते अनुपगम्म
 20 मज्जेन तथागतो घम्मं देसेति – ‘जातिपच्चया जरामरणं’ ति ।

B 29†

R. 64

- “कतमा जाति ... पे०... कतमो भवो ... कतमं उपादानं ...
 कतमा तप्हा ... कतमा वेदना .. कतमो फस्सो ... कतमं सल्लायतनं ...
 कतमं नामरूपं ... कतम विञ्जाणं ... कतमे सङ्खारा, कस्स च पनिमे
 25 सङ्खारा ति इति वा, भिक्खवे, यो वदेय्य, ‘अञ्जे सङ्खारा अञ्जस्स च पनिमे सङ्खारा’ ति इति वा, भिक्खवे, यो वदेय्य, उभयमेतं एकत्थं व्यञ्जनमेव नातं । ‘तं जीवं तं सरीरं’ इति वा, भिक्खवे, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । ‘अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं’ इति वा, भिक्खवे, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । एते ते, भिक्खवे, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्जेन तथागतो घम्म देसेति – ‘अविज्जापच्चया
 30 सङ्खारा’ ति ।

“अविज्जाय त्वेव, भिक्खवे, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि
 विसूकायिकानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि । ‘कतमं
 जरामरणं, कस्स च पनिदं जरामरणं’ इति वा, ‘अञ्जं जरामरणं,
 अञ्जस्स च पनिदं जरामरणं’ इति वा, ‘तं जीवं तं सरीरं’ इति वा,
 ‘अञ्जं जीवं, अञ्जं सरीरं’ इति वा सब्बानिस्स तानि पहीनानि 5
 भवन्ति उच्छिन्नमूलानि तालावत्थुकतानि अनभावङ्कतानि आयति अनु-
 प्पादधम्मानि ।

“अविज्जाय त्वेव, भिक्खवे, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि
 विसूकायिकानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि । कतमा
 जाति ... पे०... कतमो भवो ... कतमं उपादानं ... कतमा तण्हा ... 10
 कतमा वेदना ... कतमो फस्सो ... कतमं सळायतनं ... कतमं नामरूपं
 ... कतमं विञ्जाणं ... ‘कतमे सङ्खारा, कस्स च पनिमे सङ्खारा’ इति
 वा, ‘अञ्जे सङ्खारा, अञ्जस्स च पनिमे सङ्खारा’ इति वा; ‘तं जीवं
 तं सरीरं’ इति वा, ‘अञ्ज जीवं अञ्ज सरीरं’ इति वा सब्बानिस्स
 तानि पहीनानि भवन्ति उच्छिन्नमूलानि तालावत्थुकतानि अनभाव- 15
 ङ्कतानि आयति अनुप्पादधम्मानी” ति ।

३७. नतुम्हसुत्तं

३८. सावत्थिय विहरति । “नायं, भिक्खवे, कायो तुम्हाकं न पि
 अञ्जेसं । पुराणमिदं, भिक्खवे, कम्मं अभिसङ्कतं अभिसञ्चेतयितं
 वेदनियं” दट्ठब्बं ।

R 65

“तत्र खो, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको पटिच्चसमुप्पादञ्जेव 20 B. 295
 साधुकं योनिसो मनसि करोति — ‘इति इमस्मि सति इदं होति, इमस्सु-
 प्पादा इदं उप्पज्जति; इमस्मि असति इदं न होति, इमस्स निरोधा
 इदं निरुज्जति, यदिदं — अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया
 विञ्जाणं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।
 अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा 25
 विञ्जाणनिरोधो .. पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो
 होती” ति ।

३८. चेतनामुत्तं

३९. सावत्थियं विहरति । “यं च, भिक्खवे, चेतेंति यं च पकप्पेति यं च अनुसेति, आरम्मणमेतं होति विञ्जाणस्स ठित्थिया । आरम्मणे सति पत्तिट्ठा विञ्जाणस्स होति । तस्मिं पत्तिट्ठिने विञ्जाणे विरूह्हे आर्यातिं पुनब्भवाभिनिव्वत्ति होति । आर्यातिं पुनब्भवाभिनिव्वत्तिया सति आर्यातिं जानि जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्वस्स समुदयो होति ।

- “नो चे, भिक्खवे, चेतेंति नो चे पकप्पेति अयं च अनुसेति, आरम्मणमेतं होति विञ्जाणस्स ठित्थिया । आरम्मणे सति पत्तिट्ठा विञ्जाणस्स होति । तस्मिं पत्तिट्ठिने विञ्जाणे विरूह्हे आर्यातिं पुनब्भवाभिनिव्वत्ति होति । आर्यातिं पुनब्भवाभिनिव्वत्तिया सति आर्यातिं जातिजरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्वस्स समुदयो होति ।

“यतो च खो, भिक्खवे, नो चैव चेतेंति नो च पकप्पेति नो च अनुसेति, आरम्मणमेतं न होति विञ्जाणस्स ठित्थिया । आरम्मणे असति पत्तिट्ठा विञ्जाणस्स न होति । तदप्पत्तिट्ठिने विञ्जाणे अविरूह्हे आर्यातिं पुनब्भवाभिनिव्वत्ति न होति । आर्यातिं पुनब्भवाभिनिव्वत्तिया असति आर्यातिं जातिजरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्वस्स निरोधो होती” ति ।

३९. दुत्थियचेतनामुत्तं

४०. सावत्थियं विहरति । “यं च, भिक्खवे, चेतेंति यं च पकप्पेति यं च अनुसेति, आरम्मणमेतं होति विञ्जाणस्स ठित्थिया । आरम्मणे सति पत्तिट्ठा विञ्जाणस्स होति । तस्मिं पत्तिट्ठिने विञ्जाणे विरूह्हे नामरूपस्स अवक्कन्ति होति । नामरूपपच्चया सल्लायतनं; सल्लायतनपच्चया फस्सो; फस्सपच्चया वेदना ... पे०... तण्हा ... उपादानं... भवो ... जाति... जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्वस्स समुदयो होति ।

“नो चे, भिक्खवे, चेतेंति नो चे पकप्पेति अयं च अनुसेति, आरम्मणमेतं होति विञ्जाणस्स ठित्थिया । आरम्मणे सति पत्तिट्ठा

विञ्जाणस्स होति । तस्मि पत्तिट्ठिते विञ्जाणे विरूढ्हे नामरूपस्स अवक्कन्ति होति । नामरूपपच्चया सल्लायतनं .. पे० .. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

“यतो च खो, भिक्खवे, नो चैव चेतैति नो च पक्कपेति नो च अनुसेति, आरम्मणमेतं न होति विञ्जाणस्स ठितिया । आरम्मणे असति पत्तिट्ठा विञ्जाणस्स न होति । तदप्पत्तिट्ठिते विञ्जाणे अवि-
रूढ्हे नामरूपस्स अवक्कन्ति न होति । नामरूपनिरोधा सल्लायतननिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

४०. तत्त्वचेतनासुत्तं

४१. सावत्थियं विहरति । “यं च, भिक्खवे, चेतैति यं च पक्-
पेति यं च अनुसेति आरम्मणमेतं होति विञ्जाणस्स ठितिया । आरम्मणे
सति पत्तिट्ठा विञ्जाणस्स होति । तस्मि पत्तिट्ठिते विञ्जाणे विरूढ्हे नति
होति । नतिया सति आगतिगति होति । आगतिगतिया सति चुतूपपातो
होति । चुतूपपाते सति आर्याति जातिजरामरणं सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स
समुदयो होति ।

“नो चे, भिक्खवे, चेतैति नो चे पक्कपेति अथ चे अनुसेति,
आरम्मणमेतं होति विञ्जाणस्स ठितिया । आरम्मणे सति पत्तिट्ठा
विञ्जाणस्स होति । तस्मि पत्तिट्ठिते विञ्जाणे विरूढ्हे नति होति ।
नतिया सति आगतिगति होति । आगतिगतिया सति चुतूपपातो होति ।
चुतूपपाते सति आर्याति जातिजरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा
सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

“यतो च खो, भिक्खवे, नो चैव चेतैति नो च पक्कपेति नो च
अनुसेति, आरम्मणमेतं न होति विञ्जाणस्स ठितिया । आरम्मणे असति
पत्तिट्ठा विञ्जाणस्स न होति । तदप्पत्तिट्ठिते विञ्जाणे अवि-
रूढ्हे नति होति । नतिया असति आगतिगति न होति । आगतिगतिया असति
चुतूपपातो न होति । चुतूपपाते असति आर्याति जाति जरामरणं सोक-
परिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
क्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

कळारखत्तियवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं

भूतमिदं कळारं च, दुवे^१ च आणवत्थुनि^२ ।

R. 68

अविज्जापच्चया च द्वे, नतुम्हा चेतना तयो ति ॥

— ० —

१

४१ पञ्चवेरभयसुत्तं

४२. सावत्थियं विहरति । अथ खो अनाथपिण्डको गहपति येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्त
5 निसीदि । एकमन्त निसिन्नं खो अनाथपिण्डक गहपति भगवा एतद-
वोच -

“यतो खो, गहपति, अरियसावकस्स पञ्च भयानि वेरानि वूप-
सन्तानि होन्ति, चतूहि च सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति, अरियो
चस्स आयो पञ्जाय सुद्धिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो, सो आकङ्खमानो अत्तना
10 व अत्तानं व्याकरेय्य^३ - “खीणनिरयोस्मिं खीणतिरच्छानयोनं” खीणपेत्ति-
त्रिसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो
नियत्तो सम्बोधिपरायनो” ति ।

B. 298

“कतमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति ? य, गह-
पति, पाणातिपाती पाणातिपातपच्चया दिट्ठधम्मिकं पि भय वेरं पसवति,
15 सम्परायिकं पि भयं वेरं पसवति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटि-
सवेदयति, पाणातिपाता पटिविरतस्स एवं त भय वेर वूपसन्त होति ।

“यं, गहपति, अदिन्नादायी अदिन्नादानपच्चया दिट्ठधम्मिक पि
भयं वेरं पसवति, सम्परायिकं पि भय वेरं पसवति, चेतसिक पि दुक्ख
दोमनस्सं पटिसवेदयति, अदिन्नादाना पटिविरतस्स एव त भय वेरं वूपसन्त
20 होति ।

R. 69

“यं, गहपति, कामेसुमिच्छाचारी कामेसुमिच्छाचारपच्चया दिट्ठ-
धम्मिकं पि भयं वेरं पसवति, सम्परायिक पि भयं वेरं पसवति, चेतसिकं
पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसवेदयति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतस्स एवं
तं भयं वेरं वूपसन्तं होति ।

१. द्वे - स्या०, रो० । २ आणवत्थुनि - स्या० । ३ व्याकरेय्य - रो० ।
४. ० योनिं ढीं, स्या०, रो० ।

“यं, गृहपति, मुसावादी मुसावादपच्चया दिदृधम्मिकं पि भयं वेरं पसवति, सम्परायिकं^१ पि भयं वेरं पसवति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति, मुसावादा पटिविरतस्स एवं तं भयं वेरं वूपसन्तं होति ।

“यं, गृहपति, सुरामेरयमज्जपमादट्टायी सुरामेरयमज्जपमाद- 5'
ट्टानपच्चया दिदृधम्मिकं पि भयं वेरं पसवति, सम्परायिकं पि भयं वेरं पसवति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदयति, सुरामेरय-
मज्जपमादट्टाना पटिविरतस्स एवं तं भयं वेरं वूपसन्तं होति । इमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति ।

“कतमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति ? इध, 10
गृहपति, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — ‘इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविद् अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ ति ।

“धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — ‘स्वाक्खातो भग-
वता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको’ पच्चत्तं 15
वेदितव्वो विञ्जूही’ ति ।

“सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — ‘सुप्पटिपन्नो’ भग-
वतो सावकसङ्घो, उजुप्पटिपन्नो^२ भगवतो सावकसङ्घो, आयप्पटिपन्नो
भगवतो सावकसङ्घो, सामीचिप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, यदिदं
चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ट पुरिसपुग्गला, एस भगवतो सावकसङ्घो 20 R. 70
आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिण्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुञ्जक्खेत्त
लोकस्सा’ ति ।

“अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि अच्छिद्देहि.
असवलेहि अकम्मासेहि भुजिस्सेहि विञ्जुप्पसत्थेहि^३ अपरामट्ठेहि समाधि-
सवत्तनिकेहि । इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति । 25

“कतमो चस्स अरियो आयो पञ्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटि-
विद्धो ? इध, गृहपति, अरियसावको पटिच्चसमुप्पादञ्जेव सधिं कुं-
योनि सो मनसि करोति — ‘इति इमस्मि सति इदं होति, इमस्मि असत्तिं-

१. ओपनयिको — सी०, स्या०, रो० । २ सुपटिपन्नो — सी०, स्या०, रो० ।
३ उजुपटिपन्नो — सी०, स्या०, रो० । ४ विञ्जुपसत्थेहि — स्या०, विञ्जुपसत्थेहि — रो० ।

इदं न होति; इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति, इमस्स निरोधा इद निरु-
ज्जति । यदिद अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विज्जाण
... पे०. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय
त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विज्जाण-
5 निरोधो ... पे० .. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।
अयमस्स अरियो आयो पञ्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो ।

“यतो^१ खो, गहपति, अरियसावकस्स इमानि पञ्च भयानि
वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो
होति, अयं चस्स अरियो आयो पञ्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो,
10 सो आकङ्खमानो अत्तना व अत्तान व्याकरेय्य^२ - ‘खीणनिरयोमिह
खीणतिरच्छानयोनि^३ खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो,
सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो” ति ।

४२. द्वितियपञ्चवेरभयसुत्तं

R 71

४३. सावत्थिय विहरति । “यतो खो, भिक्खवे, अरियसाव-
कस्स पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, चतूहि च सोतापत्ति-
B 300 15 यङ्गेहि समन्नागतो होति, अरियो चस्स आयो पञ्जाय सुदिट्ठो होति
सुप्पटिविद्धो, सो आकङ्खमानो अत्तना व अत्तान व्याकरेय्य - ‘खीण-
निरयोमिह . पे०... अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो’ ति ।

“कतमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति ? य,
भिक्खवे, पाणातिपाती .. पे० . यं, भिक्खवे, अदिन्नादायी . पे० .
20 यं, भिक्खवे, कामेसुमिच्छाचारी ... य, भिक्खवे, मुसावादी य,
भिक्खवे, सुरामेरयमज्जपमादट्ठायी .. पे० इमानि पञ्च भयानि
वेरानि वूपसन्तानि होन्ति ।

“कतमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति ? इव,
भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे पे०. धम्मो . सङ्गे .. अरियकत्तेहि
25 सीलेहि समन्नागतो होति । इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो
होति ।

१ यतो च - सी०, रो० । २ व्याकरेय्य - रो० । ३ ० योनियो - सी०,
स्या०, रो० ।

“कतमो चस्स अरियो जायो पञ्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटि-
विट्ठो ? इध, भिक्खवे, अरियसावको पटिच्चसमुप्पादञ्जेव साधुकं
योनिं मनसि करोति ... पे०... अयमस्स अरियो जायो पञ्जाय
सुदिट्ठो होति सुप्पटिविट्ठो ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमानि पञ्च भयानि 5
वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो
होति, अयं चस्स अरियो जायो पञ्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविट्ठो,
सो आकङ्खमानो अत्तना व अत्तानं ब्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोमिह
खीणतिरच्छानयोनिं खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो,
सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो” ति । 10

४३. दुःखसुत्तं

४४ सावत्थिय विहरति । “दुक्खस्स, भिक्खवे, समुदयं च
अत्थङ्गम^१ च देसेस्सामि^२ । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासि-
स्सामी” ति । “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु ।
भगवा एतदवोच —

R. 72

“कतमो च, भिक्खवे, दुक्खस्स समुदयो ? चक्खु च पटिच्च 15
रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्जाण । तिण्णं सङ्गतिं फस्सो । फस्स-
पच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा । अयं खो, भिक्खवे, दुक्खस्स
समुदयो ।

“सोतं च पटिच्चं सद्दे च उप्पज्जति सोतविञ्जाणं ... पे०...
धानं च पटिच्चं गन्धे च ... पे०... जिण्हं च पटिच्चं रसे च ... पे०... 20
कायं च पटिच्चं फोट्टुब्बे च ... पे० . मनं च पटिच्चं धम्मं च उप्पज्जति
मनोविञ्जाणं । तिण्णं सङ्गतिं फस्सो । फस्सपच्चया वेदना; वेदना-
पच्चया तण्हा । अयं खो, भिक्खवे, दुक्खस्स समुदयो ।

B. 301

“कतमो च, भिक्खवे, दुक्खस्स अत्थङ्गमो ? चक्खुं च पटिच्च
रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्जाणं । तिण्णं सङ्गतिं फस्सो । फस्स- 25
पच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविराग-
निरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो; भवनिरोधा
जातिनिरोधो; जातिनिरोधा जराभरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु-

१ अत्थङ्गम — सी० । २ देसिस्सामि — सी०, रो० ।

पायासा निरुञ्जन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अयं खो, भिक्खवे, दुक्खस्स अत्थङ्गमो ।

“सोतं च पटिच्च सद्दे च उप्पज्जति सोतविञ्जाण . पे० . धानं च पटिच्च गन्धे च .. पे०.. जिह्वं च पटिच्च रसे च . पे० काय च पटिच्च फोटुब्बे च .. पे० मनं च पटिच्च धम्मं च उप्पज्जति मनो-विञ्जाणं । तिण्णं सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो; जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुञ्जन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अयं खो, भिक्खवे, दुक्खस्स अत्थङ्गमो” ति ।

R 73

10

४४. लोकसुत्तं

४५ सावत्थियं विहरति । “लोकस्स, भिक्खवे, समुदय च अत्थङ्गमं च देसेस्सामि । तं सुणाय, साधुकं मनसि करोथ, भासिस्सामी” ति । “एव, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतद्वोच -

15

“कतमो च, भिक्खवे, लोकस्स समुदयो ? चक्खु च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्जाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा; तण्हापच्चया उपादान, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति; जातिपच्चया जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । अयं खो, भिक्खवे, लोकस्स समुदयो ।

20

B 302

“सोतं च पटिच्च सद्दे च . पे० धानं च पटिच्च गन्धे च ... जिह्वं च पटिच्च रसे च .. कायं च पटिच्च फोटुब्बे च . मनं च पटिच्च धम्मं च उप्पज्जति मनोविञ्जाणं । तिण्णं सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना पे०.. जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । अयं खो, भिक्खवे, लोकस्स समुदयो ।

25

“कतमो च, भिक्खवे, लोकस्स अत्थङ्गमो ? चक्खुं च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्जाणं । तिण्णं सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविराग-

निरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो ... पे०... एव-
मेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अयं खो, भिक्खवे,
लोकस्स अत्थङ्गमो ।

“सोतं च पटिच्च सहे च ... पे०... धानं च पटिच्च गन्धे च ...
जिह्वं च पटिच्च रसे च ... कायं च पटिच्च फोट्टुब्बे च ... मनं च
पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्जाणं । तिण्णं सङ्गति फस्सो ।
फस्सपच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेस-
विरागनिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो ... पे०...
एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अयं खो, भिक्खवे,
लोकस्स अत्थङ्गमो” ति ।

R. 74

10

४५. जातिकसुतं

४६. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा जातिके विहरति
गिञ्जकावसथे । अथ खो भगवा रहोगतो पटिसल्लानो^१ इमं धम्म-
परियायं अभसि —

“चक्खुं च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्जाणं । तिण्णं
सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा; तण्हा-
पच्चया उपादानं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो
होति ।

15

“सोतं च पटिच्च सहे च ... पे०... धानं च पटिच्च गन्धे च...
जिह्वं च पटिच्च रसे च ... कायं च पटिच्च फोट्टुब्बे च ... मनं च
पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्जाणं । तिण्णं सङ्गति फस्सो ।
फस्सपच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा; तण्हापच्चया उपादानं
... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

20

“चक्खुं च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्जाणं । तिण्णं
सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना; वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा
येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा
भवनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

B 303

25

“सोतं च पटिच्च सहे च ... पे०... मनं च पटिच्च धम्मे च
उप्पज्जति मनोविञ्जाणं । तिण्णं सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया

R. 75

१. पटिसल्लानो - सो०; पटिसल्लानो - स्या०, रो० ।

वेदना; वेदनापञ्चैया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो . पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

४७ तेन खो पन समयेन अञ्जतरो भिक्खु भगवतो उपस्सुति^१
 5 ठितो होति । अद्दसा खो भगवा तं भिक्खुं उपस्सुति ठित । दिस्वान तं भिक्खुं एतदवोच – “अस्सोसि नो त्वं, भिक्खु, इम धम्मपरियाय” ति ?

“एवं, भन्ते” ति ।

“उग्गण्हाहि त्व, भिक्खु, इमं धम्मपरियायं, परियापुणाहि
 त्वं, भिक्खु, इमं धम्मपरियायं, धारेहि^२ त्वं, भिक्खु, इमं धम्मपरियाय^३ ।
 10 अत्थसहितो^३ अय, भिक्खु, धम्मपरियायो आदिब्रह्मचरियको” ति ।

४६. अञ्जतरब्राह्मणमुत्तं

४८ सावत्थियं विहरति । अथ खो अञ्जतरो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सङ्घि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो सो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच –

15 “किं नु खो, भो गोतम, सो करोति सो पटिसवेदयती” ति ?

“सो करोति सो पटिसवेदयती” ति खो, ब्राह्मण, अयमेको अन्तो” ।

R 76 “किं पन, भो गोतम, अञ्जो करोति, अञ्जो पटिसवेदयती” ति ?

20 “अञ्जो करोति, अञ्जो पटिसवेदयती” ति खो, ब्राह्मण, अयं दुतियो अन्तो । एते ते, ब्राह्मण, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्मं देसेति – ‘अविज्जापच्चया सङ्कारा, सङ्कारपच्चया विञ्जाणं . पे० .. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

B 304

25 ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

१ उपस्सुति – सी०, रो० । २-२ रो० पोत्थके नत्थि । ३ अत्थसहितो – सी० स्या० । ४ पटिसवेदयती – सी०, पटिसवेदयती – रो० ।

एवं वृत्ते, सो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच - “अभिवक्तं, भो गोतम ... पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतम्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

४७. जाणुस्सोणिमुत्तं

४६. सावत्थियं विहरति । अथ खो जाणुस्सोणि^१ ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि ... पे०... एकमन्तं 5
निसिन्नो खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच -

“किं नु खो, भो, गोतम, सव्वमत्थी” ति ?

“सव्वमत्थी” ति खो, ब्राह्मणो, अयमेको अन्तो” ।

“किं पन, भो गोतम, सव्वं नत्थी” ति ? “सव्वं नत्थी” ति खो, ब्राह्मण, अयं दुतियो अन्तो । एते ते, ब्राह्मण, उभो अन्ते अनुपगम्म 10
मज्जेन तथागतो घम्मं देसेति - अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खार-
पच्चया विज्जाणं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो
होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खार-
निरोधा विज्जाणनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स
निरोधो होती” ति । 15

एवं वृत्ते, जाणुस्सोणि^२ ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच - “अभि-
वक्तं भो गोतम ... पे०... पाणुपेतं सरणं गतं” ति । R. 77

४८. लोकायतिकसुत्तं

५०. सावत्थियं विहरति । अथ खो लोकायतिको ब्राह्मणो येन भगवा ... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो लोकायतिको ब्राह्मणो भग-
वन्तं एतदवोच - 20

“किं नु खो, भो गोतम, सव्वमत्थी” ति ?

“सव्वमत्थी” ति खो, ब्राह्मण, जेट्टमेतं लोकायतं” ।

“किं पन, भो गोतम, सव्वं नत्थी” ति ?

“सव्वं नत्थी” ति खो, ब्राह्मण, दुतियमेतं लोकायतं” । B. 305

“किं नु खो, भो गोतम, सव्वमेकत्तं” ति ? 25

१. जाणुस्सोणि - रो० । २. सो जाणुस्सोणि - रो० ।

“सब्वमेकत्तं” ति खो, ब्राह्मण, ततियमेतं लोकायतं” ।

“किं पत्त, भो गोतम, सब्वं प्थुत्त” ति ?

“सब्वं प्थुत्तं” ति खो, ब्राह्मण, चतुत्थमेतं लोकायतं । एते ते ब्राह्मण, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्जेन तथागतो धम्मं देसेति -
5 ‘अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्जाणं .. पे० . एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवखन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्जाणनिरोधो ...पे० . . एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवखन्धस्स निरोधो होती” ति ।

एव वुत्ते, लोकायतिको ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच - “अभि-
10 क्कन्तं, भो गोतम ...पे०... अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत्तं” ति ।

४९. अरियसावकसुत्तं

R. 78

५१. सावत्थिय विहरति । “न, भिक्खवे, सुतवतो अरिय-
सावकस्स एवं होति - ‘किं नु खो किस्मिं सति किं होति, किस्सुप्पादा
कि उप्पज्जति ? किस्मिं सति सङ्खारा होन्ति, किस्मिं सति विञ्जाणं
होति’, किस्मिं सति नामरूपं होति, किस्मिं सति सळायतनं होति,
15 किस्मिं सति फस्सो होति, किस्मिं सति वेदना होति, किस्मिं सति तण्हा
होति, किस्मिं सति उपादानं होति, किस्मिं सति भवो होति, किस्मिं
सति जाति होति, किस्मिं सति जरामरणं होती’ ति ?

B. 306

“अथ खो, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स अपरप्पच्चया^२
ज्जाणमेवेत्थ होति - ‘इमस्मिं सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्प-
20 ज्जति । अविज्जाय सति सङ्खारा होन्ति; सङ्खारेसु सति विञ्जाण
होति; विञ्जाणे सति नामरूपं होति, नामरूपे सति सळायतनं होति;
सळायतने सति फस्सो होति; फस्से सति वेदना होति; वेदनाय सति
तण्हा होति; तण्हाय सति उपादानं होति, उपादाने सति भवो होति,
भवे सति जाति होति; जातिया सति जरामरणं होती’ ति । सो एवं
25 पजानाति - ‘एवमयं लोको समुदयती’ ति ।

“न, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स एवं होति - ‘किं नु खो
किस्मिं असति किं न होति, किस्स निरोधा किं निरुज्जति ? किस्मिं

असति संह्वारां न होन्ति, किस्मिं असति विञ्जाण न होति, किस्मिं असति नामरूपं न होति, किस्मिं असति सळायतनं न होति, किस्मिं असति फस्सो न होति, किस्मिं असति वेदना न होति, किस्मिं असति तण्हा न होति, किस्मिं असति उपादानं न होति, किस्मिं असति भवो न होति, किस्मिं असति जाति न होति, किस्मिं असति जरामरणं न होती' ति ?

“अथ खो, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स अपरप्पच्चया ज्ञाणमेवेत्थं होति — ‘इमस्मिं असति इदं होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्जति । अविज्जाय असति सङ्खारा न होन्ति, सङ्खारेसु असति विञ्जाणं न होति, विञ्जाणे असति नामरूपं न होति, नामरूपे असति सळायतनं न होति ...पे० .. भवो न होति ... जाति न होति ... जातिया असति जरामरणं न होती’ ति । सो एवं पजानाति — ‘एवमयं लोको निरुज्जती’ ति ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको एवं लोकस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च यथाभूतं पजानाति, अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको दिट्ठिसम्पन्नो इति पि ...पे०... अमतद्वारं आहच्च तिट्ठति इति पी” ति ।

५०. द्वितीयअरियसावकसुत्तं

५२. सावत्थियं विहरति । “न, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स एवं होति — ‘किं नु खो किस्मिं सति किं होति, किस्सुप्पादा किं उप्पज्जति ? किस्मिं सति सङ्खारा होन्ति, किस्मिं सति विञ्जाणं होति, किस्मिं सति नामरूपं होति, किस्मिं सति सळायतनं होति, किस्मिं सति फस्सो होति, किस्मिं सति वेदना होति, किस्मिं सति तण्हा होति, किस्मिं सति उपादानं होति, किस्मिं सति भवो होति, किस्मिं सति जाति होति, किस्मिं सति जरामरणं होती’ ति ?

“अथ खो, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स अपरप्पच्चया ज्ञाणमेवेत्थं होति — ‘इमस्मिं सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति । अविज्जाय सति सङ्खारा होन्ति; सङ्खारेसु सति विञ्जाणं होति, विञ्जाणे सति नामरूपं होति; नामरूपे सति सळायतनं होति; सळायतने सति फस्सो होति; फस्से सति वेदना होति; वेदनाय सति

तण्हा होति, तण्हाय सति उपादानं होति; उपादाने सति भवो होति; भवे सति जाति होति; जातिया सति जरामरणं होती' ति । सो एव पजानाति' - 'एवमयं लोको समुदयती' ति ।

- “न, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स एवं होति - ‘किं नु खो किस्मिं असति किं न होति, किस्स निरोधा किं निरुज्झति ? किस्मिं असति सङ्घारा न होन्ति, किस्मिं असति विञ्जाण न होति, किस्मिं असति नामरूप न होति, किस्मिं असति सळायतन न होति, किस्मिं असति फस्सो न होति, किस्मिं असति वेदना न होति, किस्मिं असति तण्हा न होति . पे०. . उपादान .. भवो .. जाति ... किस्मिं असति जरामरण न होती’ ति ?

- R. 80 “अथ खो, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स अपरप्पच्चया ज्ञाणमेवेत्थ होति - ‘इमस्मिं असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्झति । अविज्जाय असति सङ्घारा न होन्ति, सङ्घारेसु असति विञ्जाण न होति; विञ्जाणे असति नामरूप न होति, नामरूपे असति सळायतनं न होति पे०. जातिया असति जरामरण न होती’ ति । सो एव पजानाति - ‘एवमयं लोको निरुज्झती’ ति ।

- B. 308 “यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको एव लोकस्स समुदय च अत्थङ्गम च यथाभूत पजानाति, अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको दिट्ठिसम्पन्नो इति पि, दस्सनसम्पन्नो^१ इति पि, आगतो इमं सद्धम्मं इति पि^२, पस्सति इमं सद्धम्मं इति पि, सेक्खेन^३ ज्ञाणेन समन्नागतो इति पि, सेक्खाय विज्जाय समन्नागतो इति पि, धम्मसोतं समापन्नो इति पि, अरियो निब्बेधिकपञ्चो इति पि, अमतद्वारं आहच्च तिट्ठति इति पी’ ति ।

गहपतिवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं

- 25 द्वे पञ्चवेरभया वुत्ता, दुक्खं लोको च ज्ञातिकं ।
अञ्जातरं जाणुस्सोणिं च, लोकायतिकेन अट्टमं ।
द्वे अरियसावका वुत्ता, वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥

१ जानाति - रो० । २-२ रो० पोत्यके नत्थि । ३ सेक्खेन - सो०, रो० ।

५१. परिवीमंसनसुतं

५३. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि --“भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच --

“कित्तावता नु खो, भिक्खवे, भिक्खू परिवीमंसमानो परि- 5
वीमंसेय्य सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाया” ति ?

“भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवञ्चेत्तिका भगवम्पटि- 8
सरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्तं येव’ पटिभातु एतस्स भासितस्स
अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

“तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ, भासि- 10
स्सामी” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा
एतदवोच --

“इध, भिक्खवे, भिक्खू परिवीमंसमानो परिवीमंसति -- ‘यं
खो इदं अनेकविधं नानप्पकारकं दुक्खं लोके उप्पज्जति जरामरणं; 15
इदं नु खो दुक्खं किनिदानं किसमुदयं किजातिकं किपभवं ? किस्मि
सति जरामरणं होति, किस्मि असति जरामरणं न होती’ ति ? सो
परिवीमंसमानो एव पजानाति -- ‘यं खो इदं अनेकविधं नानप्पकारकं
दुक्खं लोके उप्पज्जति जरामरण, इदं खो दुक्खं जातिनिदानं जाति-
समुदयं जातिजातिकं जातिप्पभवं । जातिया सति जरामरणं होति, 20
जातिया असति जरामरण न होती’ ति ।

“सो जरामरणं च पजानाति, जरामरणसमुदयं च पजानाति,
जरामरणनिरोधं च पजानाति, या च जरामरणनिरोधसारुप्पगाभिनी
पटिपदा तं च पजानाति, तथा पटिपन्नो च होति अनुधम्मचारी; अयं
वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खू सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय पटिपन्नो जरा- 25
मरणनिरोधाय ।

“अथापरं परिवीमंसमानो परिवीमंसति-- ‘जाति पनायं कि-
निदाना किसमुदया किजातिका किपभवा, किस्मि सति जाति होति,

किस्मि असति जाति न होती' ति ? सो परिवीमसमानो एवं पजानाति—
'जाति भवनिदाना भवसमुदया भवजातिका भवप्पभवा, भवे सति
जाति होति, भवे असति जाति न होती' ति ।

“सो जाति च पजानाति, जातिसमुदय च पजानाति, जाति-
5 निरोधं च पजानाति, या च जातिनिरोधसारुप्पगामिनी पटिपदा तं च
पजानाति, तथा पटिपन्नो च होति अनुधम्मचारी; अय वुच्चति,
भिक्खवे, भिक्खु सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय पटिपन्नो जातिनिरोधाय ।

“अथापरं परिवीमसमानो परिवीमसति—‘भवो पनाय कि-
निदानो ... पे० . उपादान पनिद किनिदान . . तण्हा पनाय किनिदाना
10 ... वेदना ... फस्सो . सळायतन पनिद किनिदान नामरूप पनिद . .
विञ्जाणं पनिद . सङ्खारा पनिमे किनिदाना किसमुदया किजातिका
किपभवा; किस्मि सति सङ्खारा होन्ति, किस्मि असति सङ्खारा न
होन्ती’ ति ? सो परिवीमसमानो एव पजानाति—‘सङ्खारा अविज्जा-
R 82 निदाना अविज्जासमुदया अविज्जाजातिका अविज्जापभवा; अविज्जाय
15 सति सङ्खारा होन्ति, अविज्जाय असति सङ्खारा न होन्ती’ ति ।

“सो सङ्खारे च पजानाति, सङ्खारसमुदय च पजानाति, सङ्खार-
निरोधं च पजानाति, या च सङ्खारनिरोधसारुप्पगामिनी पटिपदा तं च
पजानाति, तथा पटिपन्नो च होति अनुधम्मचारी, अय वुच्चति, भिक्खवे,
भिक्खु सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय पटिपन्नो सङ्खारनिरोधाय ।

B, 810 20 “अविज्जागतो य, भिक्खवे, पुरिसपुगगलो पुञ्ज चे सङ्खार
अभिसङ्खरोति, पुञ्चूपगं होति विञ्जाणं । अपुञ्जं चे सङ्खारं अभि-
सङ्खरोति, अपुञ्चूपग होति विञ्जाणं । आनेञ्ज^१ चे^२ सङ्खारं अभि-
सङ्खरोति आनेञ्जूपग होति विञ्जाण । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो
अविज्जा पहीना^३ होति विज्जा उप्पन्ना, सो अविज्जाविरागा विज्जु-
25 प्पादा नेव पुञ्जाभिसङ्खार अभिसङ्खरोति न अपुञ्जाभिसङ्खारं अभि-
सङ्खरोति न आनेञ्जाभिसङ्खार अभिसङ्खरोति । अनभिसङ्खरोन्तो
अनभिसञ्चेतयन्तो न किञ्चि लोके उपादियति, अनुपादिय न परि-
तस्सति, अपरितस्स पच्चत्तञ्चेव परिनिब्बायति । ‘खीणा जाति,
वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाति ।

“सो सुखं चे वेदनं वेदयति”, सा अनिच्चा ति पजानाति, अनज्ज्ञोसिता ति पजानाति, अनभिनन्दिता ति पजानाति । दुक्खं चे वेदनं वेदयति, सा अनिच्चा ति पजानाति, अनज्ज्ञोसिता ति पजानाति, अनभिनन्दिता ति पजानाति । अदुक्खमसुखं चे वेदनं वेदयति, सा अनिच्चा ति पजानाति, अनज्ज्ञोसिता ति पजानाति, अनभिनन्दिता ति पजानाति । सो सुखं चे वेदनं वेदयति, विसंयुत्तो नं^३ वेदयति । दुक्खं चे वेदनं वेदयति, विसंयुत्तो नं वेदयति । अदुक्खमसुखं चे वेदनं वेदयति, विसंयुत्तो नं वेदयति ।

“सो कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी ति पजानाति, जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी ति पजानाति । कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ति^१, सरीरानि अवसिस्सन्ती ति पजानाति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो कुम्भकारपाका उण्हं कुम्भं उद्धरित्वा समे भूमिभागे पटिसिस्सेय्य^५ । तत्र यायं उस्मा सा तत्थेव वूपसमेय्य, कपल्लानि अवसिस्सेय्युं । एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी ति पजानाति, जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी ति पजानाति । कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ति, सरीरानि अवसिस्सन्ती^३ ति पजानाति ।

“तं कि मज्जाथ, भिक्खवे, अपि नु खो खीणासवो भिक्खु पुञ्जाभिसङ्गारं वा अभिसङ्गरेय्य अपुञ्जाभिसङ्गारं वा अभिसङ्गरेय्य आनेज्जाभिसङ्गारं वा अभिसङ्गरेय्या” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“सब्बसो वा पन सङ्गारेसु असति, सङ्गारनिरोधा अपि नु खो विञ्जाणं पञ्जापेथा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

१. वेदयति - सी० । २ तं वेदन - सी०, रो० । ३. सीतिभविस्सन्ति - रो० । ४ पतिविसेय्य - सी; पतिट्ठपेय्य - स्या०, रो० । ५ अवसिसिस्सन्ती - स्या० ।

“सब्सो वा पन विञ्जाणे असति, विञ्जाणनिरोधा अपि नु खो नामरूप पञ्जायेथा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

5 “सब्सो वा पन नामरूपे असति, नामरूपनिरोधा अपि नु खो सळायतन पञ्जायेथा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“सब्सो वा पन सळायतने असति, सळायतननिरोधा अपि नु खो फस्सो पञ्जायेथा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

R 84 10 “सब्सो वा पन फस्से असति, फस्सनिरोधा अपि नु खो वेदना पञ्जायेथा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“सब्सो वा पन वेदनाय असति, वेदनानिरोधा अपि नु खो तण्हा पञ्जायेथा” ति ?

15 “नो हेतं, भन्ते” ।

“सब्सो वा पन तण्हाय असति, तण्हानिरोधा अपि नु खो उपादानं पञ्जायेथा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

20 “सब्सो वा पन उपादाने असति, उपादाननिरोधा अपि नु खो भवो पञ्जायेथा” ति ।

“नो हेतं, भन्ते” ।

“सब्सो वा पन भवे असति, भवनिरोधा अपि नु खो जाति पञ्जायेथा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

25 “सब्सो वा पन जातिया असति, जातिनिरोधा अपि नु खो जरामरणं पञ्जायेथा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

30 “साधु साधु, भिक्खवे, एवमेतं, भिक्खवे, नेतं अञ्जाथा । सदहथ मे तं, भिक्खवे, अधिमुच्चथ^१, निक्कह्हा एत्थ होथ निद्विचि- किच्छा । एसेवन्तो दुक्खस्सा” ति ।

५२. उपादानसुत्तं

५४. सावत्थियं विहरति । “उपादानियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु
अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया^१ उपादानं ;
उपादानपच्चया^२ भवो; भवपच्चया जाति, जातिपच्चया^३ जरामरणं
सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स
दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

5

“सेय्यथापि, भिक्खवे, दसन्न वा कट्टवाहान वीसाय वा कट्टवाहानं
तिसाय वा कट्टवाहानं चत्तारीसाय^४ वा कट्टवाहानं महाअग्गिक्खन्धो
जलेय्य; तत्र पुरिसो कालेन कालं सुक्खानि चैव तिणानि पक्खिपेय्य,
सुक्खानि च गोमयानि पक्खिपेय्य, सुक्खानि च कट्टानि पक्खिपेय्य ।
एवं हि सो, भिक्खवे, महाअग्गिक्खन्धो तदाहारो तदुपादानो चिरं
दीघमद्धानं जलेय्य^५ । एवमेव खो, भिक्खवे, उपादानियेसु धम्मेसु अस्सा-
दानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं ... पे०...
एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

B. 312,
R. 85

10

“उपादानियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो
तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा
भवनिरोधो; भवनिरोधा जातिनिरोधो; जातिनिरोधा जरामरणं सोक-
परिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख
क्खन्धस्स निरोधो होति ।

15

“सेय्यथापि, भिक्खवे, दसन्न वा कट्टवाहानं वीसाय वा तिसाय
वा चत्तारीसाय वा कट्टवाहानं महाअग्गिक्खन्धो जलेय्य; तत्र पुरिसो
न कालेन कालं सुक्खानि चैव तिणानि पक्खिपेय्य, न सुक्खानि च
गोमयानि पक्खिपेय्य, न सुक्खानि च कट्टानि^६ पक्खिपेय्य । एवं हि सो
भिक्खवे, महाअग्गिक्खन्धो पुरिमस्स च उपादानस्स परियादाना
अञ्जस्स च अनुपहारा^७ अनाहारो निब्बायेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे,
उपादानियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरु-
ज्झति, तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स
दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

20

25

१. तण्हापच्चया - सी० । २. उपादानपच्चया - सी० । ३. जातिपच्चया - सी० ।

४. चत्तारिसाय - सी० । ५. जलेय्य - सी० । ६. सुक्खानि च कट्टानि - सी०, रो० ।

७. अनुपाहारा - रो० ।

५३. संयोजनसुत्तं

R 86

५५. सावत्थियं विहरति । “संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेषु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादान, उपादानपच्चया भवो; भवपच्चया जाति; जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

B 313

“सेय्यथापि, भिक्खवे, तेलं च पटिच्चं वट्ठिं च पटिच्चं तेलप्पदीपो ज्ञायेय्य; तत्र पुरिसो कालेन कालं तेलं आसिञ्चेय्य वट्ठिं उपसहरेय्य । एव हि सो, भिक्खवे, तेलप्पदीपो तदाहारो तदुपादानो चिरं दीघमद्दानं जलेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेषु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादान, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

“संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेषु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हां निरुज्झति । तण्हा निरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो; भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, तेलं च पटिच्चं वट्ठिं च पटिच्चं तेलप्पदीपो ज्ञायेय्य; तत्र पुरिसो न कालेन कालं तेलं आसिञ्चेय्य न वट्ठिं उपसहरेय्य । एवं हि सो, भिक्खवे, तेलप्पदीपो पुरिमस्स च उपादानस्स परियादाना अञ्जस्स च अनुपहारा अनाहारो निब्बायेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेषु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हां निरुज्झति । तण्हा निरोधा उपादाननिरोधो ... पे०.. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

R. 87

५४. दुतियसंयोजनसुत्तं

५६. सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, तेलं च पटिच्चं वट्ठिं च पटिच्चं तेलप्पदीपो ज्ञायेय्य; तत्र पुरिसो कालेन कालं

तेल आसिञ्चेय्य^१ वट्टि उपसंहरेय्य । एवं हि सो, भिक्खवे, तेलप्पदीपो तदाहारो तदुपादानो चिरं दीघमद्धानं जलेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

5

“सेय्यथापि, भिक्खवे, तेलं च पटिच्च वट्टि च पटिच्च तेलप्पदीपो ज्ञायेय्य, तत्र पुरिसो^२ न कालेन कालं तेलं आसिञ्चेय्य न वट्टि उपसंहरेय्य । एव हि सो, भिक्खवे, तेलप्पदीपो पुरिमस्स च उपादानस्स परियादाना अञ्जस्स च अनुपहारा अनाहारो निब्बायेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

B 314

10

५५. महारुक्खसुत्तं

५७. सावत्थियं विहरति । “उपादानियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं; उपादानपच्चया भवो .. पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

15

“सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । तस्स यानि चैव मूलानि अधोगमानि यानि च तिरियङ्गमानि सब्बानि तानि उद्धं ओजं अभिहरन्ति । एव हि सो, भिक्खवे, महारुक्खो तदाहारो तदुपादानो चिरं दीघमद्धानं तिट्ठेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, उपादानियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो^३ होति ।

20

“उपादानियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

R. 88

25

“सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य कुद्दालपिटकं^४ आदाय; सो तं रुक्खं मूले छिन्देय्य, मूलं छिन्दित्वा^५

१ अभिसिञ्चेय्य - सी० । २ रो० पौत्यके नत्थिय । ३ निरोधो - रो० ।

४ कुद्दालपिटक - इति पि । ५-५ मूले छेत्वा - सी०, स्या०; मलेन त्वा - रो० ।

पलिखण्येय^१, पलिखणित्वा मूलानि उद्धरेय्य अन्तमसो उसीरनालि-
 मत्तानि^२पि । सो तं रुक्ख खण्डाखण्डिकं छिन्देय्य, खण्डाखण्डिकं छिन्दित्वा
 फालेय्य^३, फालेत्वा सकलिक सकलिक करेय्य, सकलिकं सकलिक करित्वा
 वातातपे विसोसेय्य; वातातपे विसोसेत्वा अग्गिना डहेय्य, अग्गिना
 5 डहेत्वा मसि करेय्य, मसि करित्वा महावाते वा ओफुणेय्य^४ नदिया वा
 B.315 सीघसोताय पवाहेय्य । एवं हि सो, भिक्खवे, महारुक्खो उच्छिन्नमूलो
 अस्स तालावत्थुकतो अनभावङ्गतो^५ आयति अनुप्पादधम्मो । एवमेव खो,
 भिक्खवे, उपादानियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा
 निरुञ्जति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भव-
 10 निरोधो . पे० . एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

५६. दुतियमहारुक्खसुत्तं

५८. सावत्थिय विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो ।
 तस्स यानि च्चैव मूलानि अधोगमानि यानि च तिरियङ्गमानि सब्बानि
 तानि उद्ध ओजं अभिहरन्ति । एव हि सो, भिक्खवे, महारुक्खो तदा-
 हारो तदुपादानो चिरं दीघमद्धान तिट्ठेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे,
 15 उपादानियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति ।
 R 89 तण्हापच्चया उपादानं . पे० .. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स
 समुदयो होति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य
 कुद्दालपिटकं आदाय । सो तं रुक्ख मूले छिन्देय्य, मूले छेत्वा पलि-
 20 खण्येय्य, पलिखणित्वा मूलानि उद्धरेय्य . पे० . नदिया वा सीघसोताय
 पवाहेय्य । एवं हि सो, भिक्खवे, महारुक्खो उच्छिन्नमूलो अस्स ताला-
 वत्थुकतो अनभावङ्गतो आयति अनुप्पादधम्मो । एवमेव खो, भिक्खवे,
 उपादानियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुञ्जति ।
 तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो . पे० . एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
 25 क्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

१ पलि खण्येय्य - रो० । २ उसीरनालमत्तानि - सी० । ३ फालेय्य - सी० ।
 ४ ओफुणेय्य - सी० रो० । ५ अनभावङ्गतो - सी०, रो०, अनभावङ्गतो - स्या० ।

५७. तरुणरुक्खसुत्तं

५६. सावत्थियं विहरति । “संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेषु
अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं
.. पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, तरुणो रुक्खो । तस्स पुरिसो कालेन
काल मूलानि पल्लिमज्जेय्य^१, कालेन काल पसु ददेय्य, कालेन कालं उदकं 5 B 316
ददेय्य । एव हि सो, भिक्खवे, तरुणो रुक्खो तदाहारो तदुपादानो वुद्धिं^२
विरुद्धिं वेपुल्ल आपज्जेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेषु
अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं
... पे०. एवमेवतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

“संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेषु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो 10
तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो ... पे०... एवमेतस्स
केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, तरुणो रुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य R 90
कुहालपिटक आदाय ... पे०ः. नदिया वा सीघसोताय पवाहेय्य । एव हि
सो, भिक्खवे, तरुणो रुक्खो उच्छिन्नमूलो अस्स तालावत्थुकतो अन- 15
भावद्धतो आर्याति अनुप्पादधम्मो । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु
धम्मेषु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा
उपादाननिरोधो ... पे०.. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो
होती” ति ।

५८. नामरूपसुत्तं

६०. सावत्थियं विहरति । “संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेषु 20
अस्सादानुपस्सिनो विहरतो नामरूपस्स अवकन्ति होति । नामरूप-
पच्चया सळायतनं .. पे० . एवमेतस्स केवलस्स दुक्खन्धस्स समुदयो
होति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । तस्स यानि चैव मूलानि
अधोगमानि यानि च तिरियङ्गमानि सब्बानि तानि उद्धं ओजं अभि- 25
हरन्ति । एवं हि सो, भिक्खवे, महारुक्खो तदाहारो तदुपादानो चिरं

१ फलिसज्जेय्य - सी०; पलिसज्जेय्य - स्या०, रो० । २. वुद्धिं - स्या० ।

दीघमद्धान तिट्ठेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेषु
अस्सादानुपस्सिनो विहरतो नामरूपस्स अवक्कन्ति होति .. पे० .. ।

R. 91 “संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेषु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो
नामरूपस्स अवक्कन्ति न होति । नामरूपनिरोधा सञ्जायतननिरोधो
5 ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

B 317 “सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य
कुद्दालपिटकं आदाय ... पे०... आर्याति अनुप्पादधम्मो । एवमेव खो,
भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेषु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो नामरूपस्स
अवक्कन्ति न होति । नामरूपनिरोधा सञ्जायतननिरोधो ... पे० .
10 एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

५६. विञ्जाणसुत्तं

६१. सावत्थिय विहरति । “संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेषु
अस्सादानुपस्सिनो विहरतो विञ्जाणस्स अवक्कन्ति होति । विञ्जाण-
पच्चया नामरूप .. पे०.. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो
होति ।

15 “सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । तस्स यानि चैव मूलानि
... पे०.. एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेषु अस्सादानु-
पस्सिनो^१ विहरतो विञ्जाणस्स अवक्कन्ति होति .. पे० ।

“संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेषु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो
विञ्जाणस्स अवक्कन्ति न होति । विञ्जाणनिरोधा नामरूपनिरोधो
20 ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खन्धस्स निरोधो होति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य
कुद्दालपिटकं आदाय .. पे०.. आर्याति अनुप्पादधम्मो । एवमेव खो,
भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेषु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो
विञ्जाणस्स अवक्कन्ति न होति । विञ्जाणस्स निरोधा नामरूप-
25 निरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

६०. निदानसुत्तं

६२. एक समयं भगवा कुरुसु विहरति कम्मासधम्मं^१ नाम कुरुन निगमो । अथ खो आर्यस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिल्लो खो आर्यस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच - “अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं”, भन्ते ! याव गम्भीरो चाय, भन्ते, पटिच्चसमुप्पादो गम्भीराव- 5 भासो च, अथ च पन मे उत्तानकुत्तानको विय खायती” ति ।

“मा हेवं, आनन्द, मा हेवं, आनन्द ! गम्भीरो चायं, आनन्द, पटिच्चसमुप्पादो गम्भीरावभासो च । एतस्स, आनन्द, धम्मस्स अननु- बोधा अप्पटिवेधा एवमय पजा तन्ताकुलकजाता कुलगण्ठिकजाता^२ मुञ्जपव्वजभूता^३ अपायं दुग्गति विनिपात संसारं नातिवत्तति । 10

“उपादानियेसु, आनन्द, धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं; उपादानपच्चया भवो; भव- पच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु- पायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

“सेय्यथापि, आनन्द, महास्खो । तस्स यानि चैव मूलानि 15 अधोगमानि यानि च तिरियङ्गमानि सब्बानि तानि उद्ध ओजं अभि- हरन्ति । एवं हि सो, आनन्द, महास्खो तदाहारो तदुपादानो चिरं दीघमद्धान तिट्ठेय्य । एवमेव खो, आनन्द, उपादानियेसु धम्मेसु अस्सा- दानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादानं; 20 उपादानपच्चया भवो . पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

“उपादानियेसु, आनन्द, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो ... पे० . एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

“सेय्यथापि, आनन्द, महास्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य 25 कुद्दालपिटकं आदाय । सो त स्खं मूले छिन्देय्य, मूले छेत्वा पलि-

१ कम्मासधम्म - स्या०, रो०; कम्मासधम्म - सी० । २ अब्भूत - सी०, स्या० । ३ गुळगुळीकजाता - सी०, गुळिगान्धिकजाता - रो०; गुळिगुण्ठिकजाता - स्या० । ४. मुञ्ज- पव्वजभूता - म०, स्या०; मुञ्जपव्वजभूता - रो० ।

- खणेर्य, पलिखणित्वा मूलानि उद्धरेय्य अन्तमसो उसीरनाळिमत्तानि पि ।
 सो तं रक्खं खण्डाखण्डिक छिन्देय्य । खण्डाखण्डिकं छिन्दित्वा फालेय्य ;
 फालेत्वा सकलिक सकलिक करेय्य, सकलिकं सकलिक करित्वा वाता-
 तपे विसोसेय्य, वातातपे विसोसेत्वा अग्गिना डहेय्य, अग्गिना डहेत्वा
 5 मसि करेय्य, मसि करित्वा महावाते वा ओफुणेय्य^१, नदिया वा सीघ-
 सोत्ताय पवाहेय्य । एव हि सो, आनन्द, महारक्खो उच्छिन्नमूलो अस्स
 B 319 तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आर्याति अनुप्पादधम्मो । एवमेव खो,
 आनन्द, उपादानियेसु धम्मेषु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरु-
 ज्जति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो ;
 10 भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्ख-
 दोमनस्सुपायासा निरुज्जन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स
 निरोधो होती” ति ।

दुक्खवग्गो^२ छडो ।

तस्सुदानं

- परिवीमंसनुपादान^३, द्वे च सयोजनानि च ।
 महारक्खेन द्वे वुत्ता, तरुणेन च सत्तम ।
 15 नामरूप च विञ्जाण, निदानेन च ते दसा ति ॥

६१. अस्सुतवासुत्तं

- R 94 ६३. एवं मे सुत्तं । एकं समय भगवा सावत्थिय विहरति
 जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे ।

- “अस्सुतवा, भिक्खवे, पुथुज्जनो इमस्मि चातुमहाभूतिकस्मि^४
 कायस्मि निब्बिन्देय्य पि विरज्जेय्य पि विमुच्चेय्य पि । त किस्स
 20 हेतु ? दिस्सनि, भिक्खवे, इमस्स चातुमहाभूतिकस्स कायस्स आचयो
 पि अपचयो पि आदान पि निक्खेपन^५ पि । तस्मा तत्रास्सुतवा पुथुज्जनो
 निब्बिन्देय्य पि विरज्जेय्य पि विमुच्चेय्य पि ।

“यं च खो एत, भिक्खवे, वुच्चति चित्त इति पि, मनो इति पि,
 विञ्जाण इति पि, तत्रास्सुतवा^६ पुथुज्जनो नाल निब्बिन्दित्वा नाल

१. ओफुणेय्य - स्या०, रो०, ओफुणेय्य - सी० । २. रक्खवग्गो - रो० । ३. परि-
 विमसानुपादान - सी० । ४. चातुमहाभूतिकस्मि - सी०, स्या० । ५. निक्खेप - सी० ।
 ६. तत्रास्सुतवा - रो० ।

विरज्जित्तं नालं विमुच्चित्तं । तं किस्स हेतु ? दीघरत्तं हेतं, भिक्खवे,
अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स अज्झोसितं ममायितं परामट्ठ - 'एतं मम,
एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति । तस्मा तत्रास्सुतवा पुथुज्जनो नालं
निब्बिन्दित्तं नालं विरज्जित्तं नालं विमुच्चित्तं ।

“वरं, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो इमं चातुमहाभूतिकं कायं 5 B 320
अत्ततो उपगच्छेय्य, न त्वेव चित्तं । तं किस्स हेतु ? दिस्सतायं,
भिक्खवे, चातुमहाभूतिको कायो एकं पि वस्सं तिट्ठमानो द्वे पि वस्सानि
तिट्ठमानो तीणि पि वस्सानि तिट्ठमानो चत्तारि पि वस्सानि तिट्ठमानो
पञ्च पि वस्सानि तिट्ठमानो दस पि वस्सानि तिट्ठमानो वीसति पि
वस्सानि तिट्ठमानो तिसं पि वस्सानि तिट्ठमानो चत्तारीसं पि वस्सानि 10
तिट्ठमानो पञ्चासं पि वस्सानि तिट्ठमानो वस्ससत्तं पि तिट्ठमानो,
भिय्यो पि तिट्ठमानो ।

R 95

“थं च खो एत, भिक्खवे, वुच्चति चित्तं इति पि, मनो इति पि,
विञ्जाणं इति पि, तं रत्तिया च दिवसस्स च अञ्जादेव उप्पज्जति अञ्जं
निरुज्जति । सेय्यथापि, भिक्खवे, मक्कटो अरञ्जे पवने चरमानो 15
साखं गण्हति, तं मुच्चित्वा अञ्जं गण्हति, तं मुच्चित्वा अञ्जं
गण्हति; एवमेव खो, भिक्खवे, यमिदं वुच्चति चित्तं इति पि, मनो इति
पि, विञ्जाणं इति पि, तं रत्तिया च दिवसस्स च अञ्जादेव उप्पज्जति
अञ्जं निरुज्जति ।

“तत्र, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको पटिच्चसमुप्पादं येव 20
साधुकं योनिसो मनसि करोति - 'इति इमस्मि सति इदं होति, इमस्सु-
प्पादा इदं उप्पज्जति; इमस्मि असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं
निरुज्जति - यदिदं अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विञ्जाणं
... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय
त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो; सङ्खारनिरोधा विञ्जाण- 25
निरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती' ति ।

“एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बि-
न्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्जाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि
निब्बिन्दति, विञ्जाणस्मि पि निब्बिन्दति; निब्बिन्दं विरज्जति,
विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ज्ञाणं होति । 'खीणा 30

जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

६२. दुतियग्रस्सुतवामुत्तं

६४. सावत्थिय विहरति । "अस्सुतवा, भिक्खवे, पुथुज्जनो इमस्मिं चातुमहाभूतिकस्मिं कायस्मिं निब्बिन्देय्य पि विरज्जेय्य पि विमुच्चेय्य पि । तं किस्स हेतु ? दिस्सति, भिक्खवे, इमस्स चातुमहा-
 5 भूतिकस्स कायस्स आचयो पि अपचयो पि आदानं पि निक्खेपनं पि । तस्मा तत्रास्सुतवा पुथुज्जनो निब्बिन्देय्य पि विरज्जेय्य पि विमुच्चेय्य पि । यं च खो एतं, भिक्खवे, वुच्चति चित्तं इति पि, मनो इति पि, विञ्जाणं इति पि, तत्रास्सुतवा पुथुज्जनो नाल निब्बिन्दित्तुं नाल
 10 विरज्जित्तुं नाल विमुच्चित्तुं । तं किस्स हेतु ? दीघरत्तं हेतं, भिक्खवे, अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स अज्जोसित ममायित परामद्दं - 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति । तस्मा तत्रास्सुतवा पुथुज्जनो नाल निब्बिन्दित्तुं नालं विरज्जित्तुं नालं विमुच्चित्तुं ।

"वरं, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो इम चातुमहाभूतिकं काय
 15 अत्ततो उपगच्छेय्य, न त्वेव चित्त । त किस्स हेतु ? दिस्सतायं, भिक्खवे, चातुमहाभूतिको कायो एकं पि वस्स तिट्ठमानो द्वे पि वस्सानि तिट्ठमानो तीणि पि वस्सानि तिट्ठमानो चत्तारि पि वस्सानि तिट्ठमानो पञ्च पि वस्सानि तिट्ठमानो दस पि वस्सानि तिट्ठमानो वीसति' पि वस्सानि तिट्ठमानो तिसं पि वस्सानि तिट्ठमानो चत्तारीसं पि वस्सानि तिट्ठमानो
 20 पञ्चासं पि वस्सानि तिट्ठमानो वस्ससत पि तिट्ठमानो, भिय्यो पि तिट्ठमानो । यं च खो एतं, भिक्खवे, वुच्चति चित्त इति पि, मनो इति पि, विञ्जाणं इति पि, तं रत्तिया च दिवसस्स च अञ्जादेव उप्पज्जति अञ्ज निरुज्जति ।

"तत्र, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको पटिच्चसमुप्पादं येव
 25 साधुकं योनियो मनसि करोति - 'इति इमस्मिं सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति, इमस्मिं असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्जती' ति । सुखवेदनियं, भिक्खवे, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति सुखवेदना । तस्सेव सुखवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा यं तज्जं वेदयितं

सुखवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पन्ना सुखवेदना^१ सा निरुज्झति सा वूप-
सम्मति । दुक्खवेदनियं, भिक्खवे, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति दुक्खवेदना ।
तस्सेव दुक्खवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा य तज्जं वेदयितं दुक्खवेदनियं R. 97
फस्सं पटिच्च उप्पन्ना दुक्खवेदना सा निरुज्झति सा वूपसम्मति ।
अदुक्खमसुखवेदनिय, भिक्खवे, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति अदुक्खमसुख- 5
वेदना । तस्सेव अदुक्खमसुखवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा यं तज्जं
वेदयितं अदुक्खमसुखवेदनिय फस्सं पटिच्च उप्पन्ना अदुक्खमसुखवेदना
सा निरुज्झति सा वूपसम्मति^२ ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, द्विन्नं कट्टानं सङ्घट्टनसमोधाना^३ उस्मा
जायति तेजो अभिनिब्बत्तति । तेसं येव द्विन्नं कट्टानं नानाकतविनिब्भोगा^४ 10
या तज्जा उस्मा सा निरुज्झति सा वूपसम्मति; एवमेव खो, भिक्खवे,
सुखवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पज्जति सुखवेदना । तस्सेव सुखवेदनियस्स
फस्सस्स निरोधा य तज्जं वेदयितं सुखवेदनिय फस्सं पटिच्च उप्पन्ना
सुखवेदना सा निरुज्झति सा वूपसम्मति ... पे०... दुक्खवेदनियं फस्सं
पटिच्च । अदुक्खमसुखवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पज्जति अदुक्खमसुख- 15
वेदना । तस्सेव अदुक्खमसुखवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा यं तज्जं
वेदयितं अदुक्खमसुखवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पन्ना अदुक्खमसुखवेदना
सा निरुज्झति सा वूपसम्मति ।

“एव पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको फस्से पि निब्बि-
न्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्जाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि 20
निब्बिन्दति, विञ्जाणस्मि पि निब्बिन्दति; निब्बिन्दं विरज्जति,
विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ज्ञाणं होति । ‘खीणा जाति,
वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

६३. पुत्रमंससुतं

६५. सावत्थियं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, आहारा भूतानं वा
सत्तानं ठितिया सम्भवेसीनं वा अनुग्गहाय । कतमे चत्तारो? कबळी- 25
कारो^५ आहारो ओळारिको वा सुखुमो वा, फस्सो दुतियो, मनो-

१ सुखा वेदना - सी०, स्या०, रो० । २ वूपसमति - स्या० । ३ संबट्टसमोधाना -
सी०, रो०; सङ्घट्टसमोधाना - स्या० । ४ नानाभावा विनिक्लेपा - सी०, रो० । ५ कबळी-
कारो - सी०, कवलिकारो - रो० ।

सञ्चेतना ततिया, विञ्जाणं चतुत्थं । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो
आहारा भूतान वा सत्तान ठितिया सम्भवेसीनं वा अनुग्गहाय ।

“कथं च, भिक्खवे, कबळीकारो आहारो दट्ठब्बो ? सेय्यथापि,
भिक्खवे, द्वे जायम्पतिका^१ परित्तं सम्बलं आदाय कन्तारमग्गं पटि-
५ प्पेज्जेय्यु । तेसमस्स एकपुत्तको पियो मनापो । अथ खो तेस, भिक्खवे,
द्विन्नं जायम्पतिकान कन्तारगतान या परित्ता सम्बलमत्ता सा परिक्खय
परियादान गच्छेय्य । सिया च नेस कन्तारावसेसो अनतिण्णो^२ । अथ खो
तेस, भिक्खवे, द्विन्नं जायम्पतिकानं एवमस्स – ‘अम्हाकं खो या परित्ता
सम्बलमत्ता सा परिक्खीणं परियादिण्णा^३ । अत्थि चाय कन्तारावसेसो
10 अनितिण्णो । यन्नून मयं इमं एकपुत्तकं पिय मनापं वधित्वा वल्लूर च
सोण्डिकं च करित्वा पुत्तमसानि खादन्ता^४ एव तं कन्तारावसेस नित्थ-
रेय्याम, मा सब्बेव तयो विनस्सिम्हा^५” ति । अथ खो ते, भिक्खवे, द्वे
जायम्पतिका त एकपुत्तक पिय मनापं वधित्वा वल्लूर च सोण्डिक च
करित्वा पुत्तमसानि खादन्ता एव त कन्तारावसेसं नित्थरेय्यु, ते पुत्त-
15 मंसानि चैव खादेय्युं, उरे च पटिपिसेय्यु^६ – ‘कहं, एकपुत्तक, कह,
एकपुत्तका’ ति ।

B. 328

R. 99

“तं कि मञ्जथ, भिक्खवे, अपि नु ते दवाय वा आहारं
आहारेय्यु, मदाय वा आहार आहारेय्युं, मण्डनाय वा आहारं आहारेय्युं,
विभूसनाय वा आहार आहारेय्युं” ति ?

20 “नो हेतं, भन्ते” ।

“ननु ते, भिक्खवे, यावदेव कन्तारस्स नित्थरणत्थाय आहारं
आहारेय्युं” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“एवमेव ख्वाहं, भिक्खवे, कबळीकारो आहारो दट्ठब्बो ति
25 वदामि । कबळीकारे, भिक्खवे, आहारे परिञ्जाते पञ्चकामगुणिको
रागो परिञ्जातो होति । पञ्चकामगुणिके रागे परिञ्जाते नत्थि तं
संयोजनं येन संयोजनेन संयुत्ते अरियसावको पुन इमं लोकं प्रागच्छेय्य ।

“कथं च, भिक्खवे, फस्साहारो दट्ठब्बो ? सेय्यथापि, भिक्खवे,

१ जायम्पतिका – सी०, रो०, जायपतिका – स्या० । २ अनितिण्णो – स्या०,
रो० । ३ परियादिण्णा – स्या० । ४-४ द्वे पि म – सी० । ५ विनस्सिम्हा – सी० स्या० ।
६ पटिपिसेय्यु – सी०, स्या०, रो० ।

गावी निच्चम्मा कुड्डु^१ चे निस्साय तिट्ठेय्य । ये कुड्डुनिस्सिता पाणा ते नं खादेय्युं । रुक्ख चे निस्साय तिट्ठेय्य, ये रुक्खनिस्सिता पाणां ते नं खादेय्युं । उदकं चे निस्साय तिट्ठेय्य, ये उदकनिस्सिता पाणा ते नं खादेय्युं । आकासं चे निस्साय तिट्ठेय्य, ये आकासनिस्सिता पाणा ते नं खादेय्युं । यं यदेव हि सा, भिक्खवे, गावी निच्चम्मा निस्साय तिट्ठेय्य, 5: ये तन्निस्सिता^२ पाणा ते नं खादेय्युं । एवमेव ख्वाहं, भिक्खवे, फस्साहारो दट्ठब्बो ति वदामि । फस्से, भिक्खवे, आहारे परिञ्जाते तिस्रो वेदना परिञ्जाता होन्ति । तीसु वेदनासु परिञ्जातासु अरियसावकस्स नत्थि किञ्चि उत्तरिकरणीयं^३ ति वदामि ।

“कथं च, भिक्खवे, मनोसञ्चेतनाहारो दट्ठब्बो ? सेय्यथापि, 10 B 324
भिक्खवे, अङ्गारकासु साधिकपोरिसा पुण्णा अङ्गारानं वीतच्चिकानं वीतधूमानं । अथ पुरिसो आगच्छेय्य जीवितुकामो अमरितुकामो सुख-
कामो दुक्खप्पटिकूलो^४ । तमेनं द्वे बलवन्तो पुरिसा नानाबाहासु गहेत्वा
तं अङ्गारकासुं उपकड्ढेय्युं । अथ खो, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स आरका-
वस्स चेतना आरका पत्थना आरका पणिधि । तं किस्स हेतुः ? एवं हि, 15 R 100
भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स होति - ‘इमं चाहं अङ्गारकासुं पपत्तिस्सामि,
ततोनिदानं मरणं वा निगच्छामि मरणमत्तं वा दुक्खं’ ति । एवमेव
ख्वाहं, भिक्खवे, ‘मनोसञ्चेतनाहारो दट्ठब्बो’ ति वदामि । मनोसञ्चेत-
नाय, भिक्खवे, आहारे परिञ्जाते तिस्रो तण्हा परिञ्जाता होन्ति ।
तीसु तण्हासु परिञ्जातासु अरियसावकस्स नत्थि किञ्चि उत्तरिकरणीयं 20
ति वदामि ।

“कथं च, भिक्खवे, विञ्जाणाहारो दट्ठब्बो ? सेय्यथापि,
भिक्खवे, चोरं आगुचारिं गहेत्वा रञ्जो दस्सेय्युं - ‘अयं ते, देव, चोरो
आगुचारी, इमस्स यं इच्छसि तं दण्डं पणेही’ ति । तमेनं राजा एवं
वदेय्य - ‘गच्छथ, भो, इमं पुरिसं पुब्बण्हसमय सत्तिसतेन हनथा’ ति । 25
तमेनं पुब्बण्हसमयं सत्तिसतेन हनेय्यु^५ । अथ राजा मज्झन्धिकसमयं^६ एवं
वदेय्य - ‘अम्मो, कथं सो पुरिसो’ ति ?
‘तथेव, देव, जीवती’ ति । 30

१ कुट्ट - म० । २ तन्निस्सिता तन्निस्सिता - स्या०, रो० । ३ उत्तरि करणीय -
सी०, रो० । ४ दुक्खपटिकूलो - सी०, रो० । ५ हरेय्यु - रो० । ६ मज्झन्तिकसमय -
सी०, स्या०, मज्झन्तिकं समय - रो० ।

“तमेनं राजा एव वदेय्य - ‘गच्छथ भो तं पुरिस मज्झन्हिक-
समय सत्तिसतेन हनथा’ ति । तमेन मज्झन्हिकसमय सत्तिसतेन हनेय्यु ।
अथ राजा सायन्हसमय^१ एव वदेय्य - ‘अम्भो, कथ सो पुरिसो’ ति ?

‘तथेव, देव, जीवती’ ति ।

5 “तमेनं राजा एवं वदेय्य^२ - ‘गच्छथ, भो, तं पुरिस सायन्हसमय
सत्तिसतेन हनथा’ ति । तमेन सायन्हसमय सत्तिसतेन हनेय्यु । तं किं
मज्झथ, भिक्खवे, अपि नु सो पुरिसो दिवस तीहि सत्तिसतेहि हज्ज-
मानो ततोनिदानं दुक्ख दोमनस्सं पटिसवेदियेथा” ति ?

10 “एकिस्सा पि, भन्ते, सत्तिया हज्जमानो ततोनिदानं दुक्ख
दोमनस्सं पटिसवेदियेथ, को पन वादो तीहि सत्तिसतेहि हज्ज-
मानो” ति !

15 “एवमेव ख्वाहं, भिक्खवे, विज्जाणाहारो दट्ठब्बो ति वदामि ।
विज्जाणे, भिक्खवे, आहारे परिज्जाते नामरूपं परिज्जातं होति,
नामरूपे परिज्जाते अरियसावकस्स नत्थि किञ्चि उत्तरिकरणीयं
ति वदामी” ति ।

६४. अत्थिरागमुत्तं

B 325,
R. 101

६६. सावत्थिय विहरति । “चत्तारोमे, भिक्खवे, आहारा भूतानं
वा सत्तानं ठितिया सम्भवेसीन वा अनुगहाय । कतमे चत्तारो ?
कबळीकारो^३ आहारो ओळारिको वा सुखुमो वा, फस्सो दुतियो,
मनोसञ्चेतना ततिया, विज्जाण चतुत्थं । इमे खो, भिक्खवे,
20 चत्तारो आहारा भूतानं वा सत्तानं ठितिया सम्भवेसीनं वा
अनुगहाय ।

“कबळीकारे चे, भिक्खवे, आहारे अत्थि रागो अत्थि नन्दी^४
अत्थि तण्हा, पतिट्ठितं तत्थि विज्जाणं विरूहं । यत्थ पतिट्ठितं विज्जाणं
विरूहं, अत्थि तत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थ अत्थि नामरूपस्स
25 अवक्कन्ति, अत्थि तत्थि सङ्खारानं बुद्धि^५ । यत्थ अत्थि सङ्खारानं बुद्धि,
अत्थि तत्थि आर्यात्तिं पुनम्भवाभिनिब्बत्ति । यत्थ अत्थि आर्यात्तिं पुनम्भ-

१ सायन्हसमयं - सी०, स्या०, रो० । २ वदेय्युं म० । ३ कबळिकारो - रो०,
कबळिकारो - सी० । ४ नन्दि - सी०, स्या०, रो० । ५ बुद्धि - सी०, स्या० ।

वाभिनिब्वत्ति, अत्थि तत्थ आर्याति जातिजरामरण । यत्थ अत्थि आर्याति जातिजरामरण, ससोकं तं, भिक्खवे, सदरं सउपायासं ति वदामि ।

“फस्से चे, भिक्खवे, आहारे ... पे०... मनोसञ्चेतनाय चे, भिक्खवे, आहारे ... विञ्जाणे चे, भिक्खवे, आहारे अत्थि रागो अत्थि नन्दी अत्थि तण्हा, पतिट्ठितं तत्थ विञ्जाणं विरू हं । यत्थ पतिट्ठितं विञ्जाणं विरूहं, अत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थ अत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, अत्थि तत्थ सङ्खारानं बुद्धि । यत्थ अत्थि सङ्खारानं बुद्धि, अत्थि तत्थ आर्याति पुनब्भवाभिनिब्वत्ति । यत्थ अत्थि आर्याति पुनब्भवाभिनिब्वत्ति, अत्थि तत्थ आर्याति जातिजरामरणं । यत्थ अत्थि आर्याति जातिजरामरणं, ससोकं तं, भिक्खवे, सदरं सउपायासं ति वदामि ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, रजको वा चित्तकारको वा सति रजनाय वा लाखाय वा हालिद्धिया वा नीलिया वा मञ्जिद्वाय वा सुपरिमट्टे वा फलके भित्तिया वा दुस्सपट्टे वा इत्थिरूपं वा पुरिसरूपं वा अभिनिम्मिनेय्य सव्वङ्गपच्चङ्गं; एवमेव खो, भिक्खवे, कबळीकारे चे आहारे अत्थि रागो अत्थि नन्दी अत्थि तण्हा, पतिट्ठितं तत्थ विञ्जाणं विरूहं । यत्थ पतिट्ठितं विञ्जाणं विरूहं, अत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थ अत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, अत्थि तत्थ सङ्खारानं बुद्धि । यत्थ अत्थि सङ्खारानं बुद्धि, अत्थि तत्थ आर्याति पुनब्भवाभिनिब्वत्ति । यत्थ अत्थि आर्याति पुनब्भवाभिनिब्वत्ति, अत्थि तत्थ आर्याति जातिजरामरणं । यत्थ अत्थि आर्याति जातिजरामरणं, ससोकं तं, भिक्खवे, सदरं सउपायासं ति वदामि ।

“फस्से चे, भिक्खवे, आहारे ... पे०... मनोसञ्चेतनाय चे, भिक्खवे, आहारे . विञ्जाणे चे, भिक्खवे, आहारे. अत्थि रागो अत्थि नन्दी अत्थि तण्हा, पतिट्ठितं तत्थ विञ्जाणं विरूहं । यत्थ पतिट्ठितं विञ्जाणं विरूहं, अत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थ अत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, अत्थि तत्थ सङ्खारानं बुद्धि । यत्थ अत्थि सङ्खारानं बुद्धि, अत्थि तत्थ आर्याति पुनब्भवाभिनिब्वत्ति । यत्थ अत्थि आर्याति पुनब्भवाभिनिब्वत्ति, अत्थि तत्थ आर्याति जातिजरामरणं । यत्थ

१ सज - सी०, स्या० । २ चित्तकारो - सी०, रो० । ३ सुगट्टे - सी०, स्या० । ४ दुस्सपट्टे - सी०, स्या० ।

अत्थि आयति जातिजरामरणं, असोकं तं, भिक्खवे, सदरं सज्जायासं ति वदामि ।

“कवळीकारे चे, भिक्खवे, आहारे नत्थि रागो नत्थि नन्दी नत्थि तण्हा, अप्पत्तिट्ठितं तत्थं विञ्जाणं अविर्हं । यत्थं अप्पत्तिट्ठितं विञ्जाणं अविर्हं, नत्थि तत्थं नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थं नत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, नत्थि तत्थं सङ्खारानं वुद्धिं । यत्थं नत्थि सङ्खारानं वुद्धिं, नत्थि तत्थं आयति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति । यत्थं नत्थि आयति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति, नत्थि तत्थं आयति जातिजरामरणं । यत्थं नत्थि आयति जातिजरामरणं, असोकं तं, भिक्खवे, अदरं अनुपायासे ति वदामि ।

R. 103

“फस्से चे, भिक्खवे, आहारे ... पे०.. मनोसञ्चेतनायं चे, भिक्खवे, आहारे.. विञ्जाणे चे, भिक्खवे, आहारे नत्थि रागो नत्थि नन्दी नत्थि तण्हा, अप्पत्तिट्ठितं तत्थं विञ्जाणं अविर्हं । यत्थं अप्पत्तिट्ठितं विञ्जाणं अविर्हं, नत्थि तत्थं नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थं नत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, नत्थि तत्थं सङ्खारानं वुद्धिं । यत्थं नत्थि सङ्खारानं वुद्धिं, नत्थि तत्थं आयति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति । यत्थं नत्थि आयति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति, नत्थि तत्थं आयति जातिजरामरणं । यत्थं नत्थि आयति जातिजरामरणं, असोकं तं, भिक्खवे, अदरं अनुपायासे ति वदामि ।

20

“सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारं वा कूटागारसालं वा उत्तरायं वा दक्खिणायायं वा पाचीनायायं वा वातपाना सुरिये उग्गच्छन्ते वातपानेन रस्मिं पविसित्वा क्वास्स पतिट्ठिता” ति ?

“पच्छिमायं, भन्ते, भित्ति” ति ।

“पच्छिमा चे, भिक्खवे, भित्ति नास्स क्वास्स पतिट्ठिता” ति ?

“पठविधं, भन्ते” ति ।

25

“पठवी चे, भिक्खवे, नास्स क्वास्स पतिट्ठिता” ति ? “आपस्मि, भन्ते” ति । “आपो चे, भिक्खवे, नास्स क्वास्स पतिट्ठिता” ति ?

B. 327

“अपतिट्ठिता, भन्ते” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, कवळीकारे चे आहारे नत्थि रागो नत्थि

30 नन्दी नत्थि तण्हा ... पे०... ।

१. अरज्ज - सी०, स्या० । २ कूटागारसाला - मी०, स्या०, रो० । ३ क्वस्स - रो० ।

“फस्से चे, भिक्खवे, आहारे . मनोसञ्चेतनाय चे, भिक्खवे, आहारे...विञ्जाणे चे, भिक्खवे, आहारे नत्थि रागो नत्थि नन्दी नत्थि तण्हा, अर्पतिट्ठितं तत्थ विञ्जाणं अवरूहं । यत्थ अर्पतिट्ठितं विञ्जाणं अवरूहं, नत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थ नत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, नत्थि तत्थ सङ्खारानं बुद्धि । यत्थ नत्थि सङ्खारानं बुद्धि, नत्थि तत्थ आर्याति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति । यत्थ नत्थि आर्याति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति, नत्थि तत्थ आर्याति जातिजरामरणं । यत्थ नत्थि आर्याति जातिजरामरणं असोकं तं, भिक्खवे, अदरं अनुपायासं ति वदामी” ति ।

६५. नगरसुतं

६७. सावत्थिय विहरति । “पुब्बे मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि – ‘किञ्छा’ वतायं लोको आपन्नो जायति च जीयति^१ च मीयति^२ च चवति च उपपज्जति^३ च । अथ च पनिमस्स दुक्खस्स निस्सरणं नप्पजानाति जरामरणस्स । कुदास्सु नाम इमस्स दुक्खस्स निस्सरणं पञ्जायिस्सति जरामरणस्सा’ ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – ‘किम्हि नु खो सति जरामरणं होति, किपच्चया जरामरणं ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिंसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो – ‘जातिया खो सति जरामरणं होति, जातिपच्चया जरामरणं’ ति ।

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – ‘किम्हि नु खो सति जाति होति ... पे० ... भवो होति ... उपादानं होति ... तण्हा होति ... वेदना होति ... फस्सो होति ... सळायतनं होति ... नामरूपं होति ... किपच्चया नामरूप’ ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिंसो मनसिकारा अहुपञ्जाय अभिसमयो^४ – ‘विञ्जाणे खो सति नामरूपं होति, विञ्जाणपच्चया नामरूपं’ ति । तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – ‘किम्हि नु खो सति विञ्जाणं होति, किपच्चया विञ्जाणं’ ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिंसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो – ‘नामरूपे खो सति विञ्जाणं होति, नामरूपपच्चया विञ्जाणं’ ति ।

१. किञ्च - सी०, स्या०, रो० । २. जियति - स्या० । ३. मियति - स्या० । ४. उपपज्जति - सी० । ५. अभिसमयो - रो० ।

B.328

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – पच्चुदावत्तति खो इद विञ्जाण नामरूपम्हा न^१ पर^१ गच्छति । एत्तावता जायेथ वा जीयेथ वा मीयेथ वा चवेथ वा उपपज्जेथ वा, यदिद नामरूपपच्चया विञ्जाण; विञ्जाणपच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया सळायतन, सळायतन-
 5 पच्चया फस्सो . पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । ‘समुदयो, समुदयो’ ति खो मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मसेसु चक्खु उदपादि ज्ञाणं उदपादि पञ्जा उदपादि विज्जा उदपादि आलोको उदपादि ।

R. 105

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – ‘किम्हि नु खो असति,
 10 जरामरण न होति, किस्स निरोधा जरामरणनिरोधो’ ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो – ‘जातिया खो असति, जरामरण न होति, जातिनिरोधा जातिजरामरणनिरोधो’ ति । तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – ‘किम्हि नु खो असति जाति न होति ... पे०... भवो न होति . उपादान न होति .. तण्हा न होति
 15 .... वेदना न होति . फस्सो न होति ... सळायतनं न होति ... नामरूप न होति । किस्स निरोधा नामरूपनिरोधो’ ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो – ‘विञ्जाणे खो असति, नामरूपं न होति; विञ्जाणनिरोधा नामरूपनिरोधो’ ति ।

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – ‘किम्हि नु खो असति
 20 विञ्जाण न होति; किस्स निरोधा विञ्जाणनिरोधो’ ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्जाय अभिसमयो – ‘नामरूपे खो असति, विञ्जाण न होति; नामरूपनिरोधा विञ्जाणनिरोधो’ ति ।

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – अधिगतो खो म्यायं मगो
 बोधाय यदिदं – नामरूपनिरोधा विञ्जाणनिरोधो; विञ्जाणनिरोधा
 25 नामरूपनिरोधो; नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो, सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो .. पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । ‘निरोधो, निरोधो’ ति खो मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मसेसु चक्खु उदपादि ज्ञाणं उदपादि पञ्जा उदपादि विज्जा उदपादि आलोको उदपादि ।

30

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो अरञ्जे पवने चरमानो पस्सेय्य

पुराणं मग्ग पुराणञ्जसं पुब्बकेहि मनुस्सेहि अनुयात । सो तमनु-
गच्छेय्य । तमनुगच्छन्तो पस्सेय्य पुराणं नगरं पुराणं राजधानि पुब्ब-
केहि मनुस्सेहि अज्जावुत्थं^१ आरामसम्पन्नं वनसम्पन्नं पोक्खरणीसम्पन्नं
उद्धापवन्तं^२ रमणीय । अथ खो सो, भिक्खवे, पुरिसो रञ्जो वा राज-
महामत्तस्स वा आरोचेय्य - 'यग्घे, भन्ते, जानेय्यासि - अहं अद्दसं^३
अरञ्जे पवने चरमानो पुराणं मग्ग पुराणञ्जसं पुब्बकेहि मनुस्सेहि
अनुयात तमनुगच्छि । तमनुगच्छन्तो अद्दसं पुराणं नगरं पुराणं राज-
धानि पुब्बकेहि मनुस्सेहि अज्जावुत्थं आरामसम्पन्नं वनसम्पन्नं पोक्ख-
रणीसम्पन्नं^४ उद्धापवन्तं रमणीयं । तं, भन्ते, नगरं मापेही' ति ।
अथ खो सो, भिक्खवे, राजा वा राजमहामत्तो वा तं नगरं मापेय्य ।
तदस्स नगरं अपरेन समयेन इद्धं चेव फीतं च बाहुजञ्जं^५ आकिण्ण-
मनुस्सं वुद्धिवेपुल्लप्पत्तं । एवमेव ख्वाहं, भिक्खवे, अद्दसं पुराणं मग्गं
पुराणञ्जसं पुब्बकेहि सम्मासम्बुद्धेहि अनुयातं ।

“कतमो च सो, भिक्खवे, पुराणमग्गो पुराणञ्जसो पुब्बकेहि
सम्मासम्बुद्धेहि अनुयातो ? अयमेव अरियो अट्टङ्गिको मग्गो, सेय्यथीदं^६
- सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि । अयं खो सो, भिक्खवे, पुराण-
मग्गो पुराणञ्जसो पुब्बकेहि सम्मासम्बुद्धेहि अनुयातो, तमनुगच्छि^७;
तमनुगच्छन्तो जरामरणं अब्भञ्जासिं; जरामरणसमुदयं अब्भञ्जासिं;
जरामरणनिरोधं अब्भञ्जासिं; जरामरणनिरोधगामिनिं पटिपदं अब्भ-
ञ्जासिं । तमनुगच्छि; तमनुगच्छन्तो जातिं अब्भञ्जासिं ... पे०... भवं^८
अब्भञ्जासिं ... उपादानं अब्भञ्जासिं ... तण्हं अब्भञ्जासिं ... वेदनं
अब्भञ्जासिं . फस्सं अब्भञ्जासिं ... सळायतनं अब्भञ्जासिं ...
नामरूपं अब्भञ्जासिं ... विञ्जाणं अब्भञ्जासिं । तमनुगच्छि; तमनु-
गच्छन्तो सङ्खारे अब्भञ्जासिं; सङ्खारसमुदयं अब्भञ्जासिं; सङ्खार-
निरोधं अब्भञ्जासिं, सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं अब्भञ्जासिं ।^९
तदभिञ्जाय आचिक्खि भिक्खून् भिक्खुनीन् उपासकानं उपासिकानं ।
तयिदं, भिक्खवे, ब्रह्मचरियं इद्धं चेव फीतं च वित्थारिकं बाहुजञ्जं
पुथुभूतं याव देवमनुस्सेहि सुप्पकासितं” ति ।

१. अज्जावुत्थं - म० । २. उद्धापवन्तं - सी०, स्या०, रो० । ३. पोक्खरणिस्सम्पन्नं -
स्या०, रो० । ४. बहुजञ्ज - स्या०; बहुजनं - रो० । ५. सो० - सी०, स्या० ।

६६ सम्मससुत्तं

६८ एव मे सुत । एकं समय भगवा कुरूसु विहरति कम्मास-
 ३३० दम्म नाम कुरूनं निगमो । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि—“भिक्खवो”
 ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच —
 ४ “सम्मसथ नो तुम्हे, भिक्खवे, अन्तर’ सम्मस” ति । एव वुत्ते, अञ्जातरो
 ५ भिक्खु भगवन्त एतदवोच — “अह खो, भन्ते, सम्मसामि अन्तर
 सम्मस” ति ।

“यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, सम्मससि अन्तर सम्मस” ति ?

अथ खो सो भिक्खु ब्याकासि । यथा सो भिक्खु ब्याकासि न सो
 भिक्खु भगवतो चित्तं आराधेसि ।

१० एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच — “एतस्स,
 भगवा, कालो; एतस्स, सुगत, कालो, य भगवा अन्तर सम्मस भासेय्य ।
 भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

“तेन हानन्द, सुणाय, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी” ति ।

११ “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा
 १५ एतदवोच —

“इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मसमानो सम्मसति अन्तर सम्मस’
 — ‘यं खो इदं अनेकविधं नानप्यकारकं दुक्ख लोके उप्पज्जति जरामरण ।

R 108

इदं खो दुक्खं किनिदानं किसमुदय किजातिकं किपभवं, किस्मि सति
 जरामरणं होति, किस्मि असति जरामरणं न होती’ ति ? सो

२० सम्मसमानो एवं जानाति — ‘यं खो इदं अनेकविधं नानप्यकारक दुक्ख
 लोके उप्पज्जति जरामरणं । इद खो दुक्ख उपधिनिदान उपधिसमुदयं

उपधिजातिकं उपधिपभवं, उपधिस्मि सति जरामरणं होति, उपधिस्मि
 असति जरामरणं न होती’ ति । सो जरामरणं च पजानाति

२१ ‘जरामरणसमुदयं च पजानाति जरामरणनिरोधं च पजानाति या च
 २५ जरामरणनिरोधसारूप्यागामिनी पटिपदा त च पजानाति । तथापटिपन्नो

च होति अनुधम्मचारी । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु सब्बसो सम्मा
 दुक्खवक्खयाय पटिपन्नो जरामरणनिरोधाय ।

“अथापर सम्मसमानो सम्मसति अन्तर सम्मस — ‘उपधि पनाय

१-१ अन्तरा सम्मसव ति - सी० । २ व्याकामि - सी०, स्या०, रो० । ३ सम्म-
 सब - सी० ।

किंनिदानो किसमुदयो किंजातिको किंपभवो, किस्मि सति उपधि होति, किस्मि असति उपधि न होती' ति । सो सम्मसमानो एवं जानाति — 'उपधि तण्हानिदानो तण्हासमुदयो तण्हाजातिको तण्हापभवो, तण्हाय सति उपधि होति, तण्हाय असति उपधि न होती' ति । सो उपाधि च पजानाति उपधिसमुदयं च पजानाति उपधिनिरोधं च पजानाति या च 5 B 331 उपधिनिरोधसारुपगामिनी पटिपदा तं च पजानाति । तथा पटिपन्नो च होति अनुधम्मचारी । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय पटिपन्नो उपधिनिरोधाय ।

“अथापरं सम्मसमानो सम्मसति अन्तरं सम्मसं—‘तण्हा पनायं कथं उप्पज्जमाना उप्पज्जति, कथं निविसमाना^१ निविसती^२’ ति ? सो सम्म- 10 समानो एवं जानाति — यं खो लोके पियरूपं सातरूपं एत्थेसा तण्हा उप्प- ज्जमाना उप्पज्जति, एत्थं निविसमाना निविसति । किञ्च लोके पिय- रूपं सातरूपं ? चक्खु लोके पियरूपं, सातरूपं । एत्थेसा तण्हा उप्पज्ज- माना उप्पज्जति, एत्थं निविसमाना निविसति । सोतं लोके पियरूपं सातरूपं ... पे०... धानं लोके पियरूपं सातरूपं ... जिह्वा लोके पियरूपं 15 R. 109 सातरूपं ... कायो लोके पियरूपं सातरूपं ... मनो लोके पियरूपं सातरूपं एत्थेसा तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति एत्थं निविसमाना निविसति ।

“ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा यं लोके पियरूपं सातरूपं तं निच्चतो अद्दक्खु सुखतो अद्दक्खुं अत्ततो अद्दक्खुं आरोग्यतो अद्दक्खु खेमतो अद्दक्खुं । ते तण्हं वड्ढेसुं । ये तण्हं वड्ढेसु ते 20 उपाधिं वड्ढेसुं । ये उपाधिं वड्ढेसु ते दुक्खं वड्ढेसु । ये दुक्खं वड्ढेसु ते न परिमुच्चिसु जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमन- स्सेहि उपायासेहि, न परिमुच्चिसु दुक्खस्मा ति वदामि ।

“ये पि हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा यं लोके पियरूपं सातरूपं तं निच्चतो दक्खिस्सन्ति^३ सुखतो दक्खिस्सन्ति 25 अत्ततो दक्खिस्सन्ति आरोग्यतो दक्खिस्सन्ति खेमतो दक्खिस्सन्ति । ते तण्हं वड्ढिस्सन्ति । ये तण्हं वड्ढिस्सन्ति ते उपाधिं वड्ढिस्सन्ति । ये उपाधिं वड्ढिस्सन्ति ते दुक्खं वड्ढिस्सन्ति । ये दुक्खं वड्ढिस्सन्ति ते न परिमुच्चि- स्सन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, न परिमुच्चिस्सन्ति दुक्खस्मा ति वदामि । 30

१-२ निवीसमाना निवीसती — स्या० । २ दक्खिन्ति — सी०, रो०

B. 332

“ये पि हि केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा य लोके पियरूपं सातरूपं तं निच्चतो पस्सन्ति सुखतो पस्सन्ति अत्ततो पस्सन्ति आरोग्यतो पस्सन्ति खेमतो पस्सन्ति । ते तण्ह वड्ढेन्ति । ये तण्ह वड्ढेन्ति ते उपधि वड्ढेन्ति । ये उपधि वड्ढेन्ति ते दुक्ख वड्ढेन्ति । ये दुक्ख वड्ढेन्ति ते न परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, न परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा ति वदामि ।

R 110

“सेय्यथापि, भिक्खवे, आपानीयकसो^१ वण्णसम्पन्नो गंधसम्पन्नो रससम्पन्नो^२ । सो च खो विसेन ससट्ठो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य धम्मा-
 10 भित्ततो धम्मपरेतो^३ किलन्तो तसितो पिपासितो । तमेनं एवं वदेय्यु –
 ‘अयं ते, अम्भो पुरिस, आपानीयकसो वण्णसम्पन्नो गन्धसम्पन्नो रस सम्पन्नो; सो च खो विसेन ससट्ठो । सचे आकङ्खसि पिव’ । पिवतो हि खो त छादेस्सति वण्णेन पि गन्धेन पि रसेन पि, पिवित्वा च पन ततो-
 निदान मरण वा निगच्छसि मरणमत्त वा दुक्ख’ ति । सो त आपानीयकस
 15 सहसा अप्पटिसङ्घा पिवेय्य, नप्पटिनिस्सज्जेय्य । सो ततोनिदान मरण वा निगच्छेय्य मरणमत्तं वा दुक्खं । एवमेव खो, भिक्खवे, ये हि केचि अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा य लोके पियरूपं पे० . अनागत-
 मद्धानं . . पे० . . एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा य लोके पियरूपं सातरूपं तं निच्चतो पस्सन्ति सुखतो पस्सन्ति अत्ततो पस्सन्ति आरोग्यतो पस्सन्ति
 20 खेमतो पस्सन्ति, ते तण्ह वड्ढेन्ति । ये तण्हं वड्ढेन्ति ते उपधि वड्ढेन्ति । ये उपधि वड्ढेन्ति ते दुक्ख वड्ढेन्ति । ये दुक्ख वड्ढेन्ति ते न परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, न परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा ति वदामि ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा
 25 यं लोके पियरूपं सातरूपं तं अनिच्चतो अद्दक्खु दुक्खतो अद्दक्खु अनत्ततो अद्दक्खुं रोगतो अद्दक्खु भयतो अद्दक्खु, ते तण्ह पजहिंसु । ये तण्ह पजहिंसु ते उपधिं पजहिंसु । ये उपधिं पजहिंसु ते दुक्खं पजहिंसु । ये दुक्खं पजहिंसु ते परिमुच्चिसु जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चिसु दुक्खस्मा ति वदामि ।

१ आपानियकसो – सी०, स्या०, रो० । २ रो० पोत्यके नत्थि । ३ धम्मापरेतो – रो० । ४. पिवेय्यासि – सी० ।

“ये पि हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा यं लोके पियरूपं सातरूपं तं अनिच्चतो दक्खिस्सन्ति दुक्खतो दक्खिस्सन्ति अनत्ततो दक्खिस्सन्ति रोगतो दक्खिस्सन्ति भयतो दक्खिस्सन्ति, ते तण्हं पजहिस्सन्ति । ये तण्हं पजहिस्सन्ति . पे०.. परिमुच्चिस्सन्ति दुक्खस्मा ति वदामि ।

R. 111

B 333

5

“ये पि हि केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा यं लोके पियरूपं सातरूपं तं अनिच्चतो पस्सन्ति दुक्खतो पस्सन्ति अनत्ततो पस्सन्ति रोगतो पस्सन्ति भयतो पस्सन्ति, ते तण्हं पजहन्ति । ये तण्हं पजहन्ति ते उपधि पजहन्ति । ये उपधि पजहन्ति ते दुक्खं पजहन्ति । ये दुक्खं पजहन्ति ते परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा ति वदामि ।

10

“सेय्यथापि, भिक्खवे, आपानीयकंसो वण्णसम्पन्नो गन्धसम्पन्नो रससम्पन्नो । सो च खो विसेन संसट्ठो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य घम्माभितत्तो घम्मपरेतो किलन्तो तसितो पिपासितो । तमेनं एवं वदेय्युं — ‘अयं ते, अम्मो पुरिस, आपानीयकंसो वण्णसम्पन्नो गन्धसम्पन्नो रससम्पन्नो सो च खो विसेन संसट्ठो । सच्चे आकञ्चसि पिव । पिवतो-हि खो तं छादेस्सति वण्णेन पि गन्धेन पि रसेन पि; पिवित्वा च पन ततोनिदानं मरण वा निगच्छसि मरणमत्तं वा दुक्खं’ ति । अथ खो, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स एवमस्स — ‘सक्का खो मे अयं सुरापिपासिता पानीयेन वा विनेतु दधिमण्डकेन वा विनेतु भट्टलोणिकाय^१ वा विनेतु लोणसोवोरकेन^२ वा विनेतुं, न त्वेवाहं तं पिवेय्यं यं मम अस्स दीघरत्तं अहिताय^३ दुक्खाया^४’ ति । सो तं आपानीयकंस पटिसह्वा न पिवेय्य, पटिनिस्सज्जेय्य । सो ततोनिदानं न मरणं वा निगच्छेय्य मरणमत्तं वा दुक्खं । एवमेव खो, भिक्खवे, ये हि केचि अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा यं लोके पियरूपं सातरूपं तं अनिच्चतो अद्दक्खुं दुक्खतो अद्दक्खु अनत्ततो^५ अद्दक्खुं रोगतो अद्दक्खुं भयतो अद्दक्खुं, ते तण्हं पजहिंसु । ये तण्हं पजहिंसु ते उपधि पजहिंसु । ये उपधि पजहिंसु ते दुक्खं पजहिंसु । ये दुक्खं पजहिंसु ते परिमुच्चिंसु जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चिंसु दुक्खस्मा ति वदामि ।

15

20

25

R 112

१ मत्तलोणिकाय — सी०, रो०, मत्तलोणिकाय — स्या० । २ लोणसोवोरकेन — स्या० । ३-३. हिताय सुजाया — म० । ४. अत्ततो — सी० ।

B 334

“श्रे पि हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धान पे० एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा यं लोके पियरूपं सातरूपं त अनिच्चतो पस्सन्ति दुक्खतो पस्सन्ति अनत्ततो पस्सन्ति रोगतो पस्सन्ति भयतो पस्सन्ति, ते तण्ह पजहन्ति । ये तण्ह पजहन्ति ते उपाधिं पजहन्ति । ये उपाधिं पजहन्ति ते 5 दुक्खं पजहन्ति । ये दुक्खं पजहन्ति ते परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा ति वदामी” ति ।

६७ नळकलापोसुत्तं

६६ एकं समय आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाकोट्टिको^१ बाराणसिय विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्मा महाकोट्टिको 10 सायन्हसमयं^२ पटिसल्लाना^३ वृद्धितो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं^४ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा महाकोट्टिको आयस्मन्तं सारिपुत्त एतदवोच — “किं नु खो, आवुसो सारि- 15 पुत्त, सयङ्कतं जरामरणं, परङ्कतं जरामरण, सयङ्कतं च परङ्कतं च जरा- मरणं, उदाहु असयङ्कारं अपरङ्कारं अधिच्चसमुपपन्नं जरामरणं” ति ?

R.118

“न खो, आवुसो कोट्टिक, सयङ्कतं जरामरणं, न परङ्कतं जरामरण, न सयङ्कतं च परङ्कतं च जरामरणं, नापि असयङ्कारं अपरङ्कारं अधिच्च-समुपपन्नं जरामरणं । अपि च, जातिपच्चया जरामरणं” ति ।

“किं नु खो, आवुसो सारिपुत्त, सयङ्कता जाति, परङ्कता जाति, 20 सयङ्कता च परङ्कता च जाति, उदाहु असयङ्कारा अपरङ्कारा अधिच्च-समुपपन्ना जाती” ति ?

“न खो, आवुसो कोट्टिक, सयङ्कता जाति, न परङ्कता जाति, न सयङ्कता च परङ्कता च जाति, नापि असयङ्कारा अपरङ्कारा अधिच्च-समुपपन्ना जाति । अपि च, भवपच्चया जाती” ति ।

“किं नु खो, आवुसो सारिपुत्त, सयङ्कतो भवो ...पे० सयङ्कत 25 उपादानं ... सयङ्कता तण्हा ... सयङ्कता वेदना ... सयङ्कतो फस्सो . सयङ्कतं सळायतन . सयङ्कतं नामरूपं, परङ्कतं नामरूप, सयङ्कतं च

१. महाकोट्टिको - सी०, स्था०, रो० । २. मायण्हसमय - नी०, स्था०, रो० ।
३. पटिसल्लाना - सी० । ४. सारणीय - सी०, स्था० ।

परङ्कतं च नामरूप, उदाहृ असयङ्कारं अपरङ्कारं अधिच्चसमुप्पन्नं नाम-
रूपं” ति ?

B. 3 5

“न खो, आवुसो कोट्टिक, सयङ्कतं नामरूपं, न परङ्कतं नामरूपं,
न सयङ्कतं च परङ्कतं च नामरूपं, नापि असयङ्कारं अपरङ्कारं, अधिच्च-
समुप्पन्नं नामरूपं । अपि च, विञ्जाणपच्चया नामरूपं” ति ।

5

“किं नु खो, आवुसो सारिपुत्त, सयङ्कतं विञ्जाण, परङ्कतं
विञ्जाणं, सयङ्कतं च परङ्कतं च विञ्जाण, उदाहृ असयङ्कारं अपरङ्कारं
अधिच्चसमुप्पन्नं विञ्जाणं” ति ?

“न खो, आवुसो कोट्टिक, सयङ्कतं विञ्जाण, न परङ्कतं विञ्जाणं
न सयङ्कतं च परङ्कतं च विञ्जाणं, नापि असयङ्कारं अपरङ्कारं
अधिच्चसमुप्पन्नं विञ्जाणं । अपि च, नामरूपपच्चया विञ्जाणं” ति ।

10

“इदानेव खो मयं आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासितं एवं आज्ञा-
नाम - ‘न ख्वावुसो कोट्टिक, सयङ्कतं नामरूप, न परङ्कतं नामरूपं, न
सयङ्कतं च परङ्कतं च नामरूपं, नापि असयङ्कारं अपरङ्कारं अधिच्च-
समुप्पन्नं नामरूपं । अपि च, विञ्जाणपच्चया नामरूपं’ ति ।

R. 114

15

“इदानेव च पन मयं आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासितं एवं आज्ञा-
नाम - ‘न ख्वावुसो कोट्टिक, सयङ्कतं विञ्जाण, न परङ्कतं विञ्जाण, न
सयङ्कतं च परङ्कतं च विञ्जाणं, नापि असयङ्कारं अपरङ्कारं अधिच्च-
समुप्पन्नं विञ्जाणं । अपि च, नामरूपपच्चया विञ्जाणं” ति ।

“यथा कथं पनावुसो सारिपुत्त, इमस्स भासितस्स अत्थो
दट्ठब्बो” ति ?

20

“तेन हावुसो, उपमं ते करिस्सामि । उपमाय पिवेकच्चे विञ्जू
पुरिसा भासितस्स अत्थं जानन्ति । सेय्यथापि, आवुसो, द्वे नळकला-
पियो अञ्जामञ्जं निस्साय तिट्ठेय्युं । एवमेव खो, आवुसो, नाम-
रूपपच्चया विञ्जाणं; विञ्जाणपच्चया नामरूपं; नामरूपपच्चया
सळायतनं; सळायतनपच्चया फस्सो .. पे०... एवमेतस्स केवलस्स
दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । तास चे, आवुसो, नळकलापीन एकं
आकट्ठेय्य, एका पपतेय्य; अपरं चे आकट्ठेय्य, अपरा पपतेय्य ।
एवमेव खो, आवुसो, नामरूपनिरोधा विञ्जाणनिरोधो; विञ्जाण-
निरोधा नामरूपनिरोधो, नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो, सळाय-

25

30

१. आजानन्ति - सी०, स्या०, रो० ।

तननिरोधा फस्सनरोधो ... पे०...एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

B 336

“अच्छरियं, आवुसो सारिपुत्त, अब्भुत्त, आवुसो सारिपुत्त ! यावसुभासितं चिदं आयस्मता सारिपुत्तेन । इदं च पन मय आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासित इमेहि छत्तिसाय वत्थूहि अनुमोदाम-

5

R 115

‘जरामरणस्स चे, आवुसो, भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरो-
धाय धम्म देसेति, धम्मकथिको भिक्खू ति अलं वचनाय । जरामरणस्स
चे, आवुसो, भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति,
धम्मानुधम्मपटिपन्नो भिक्खू ति अलं वचनाय । जरामरणस्स चे,
10 आवुसो, भिक्खु निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति,
दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू ति अल वचनाय । जातिया चे . भवस्स
चे .. उपादानस्स चे . तण्हाय चे .. फस्सस्स चे ... सळायतनस्स चे ...
नामरूपस्स चे ... विञ्जाणस्स चे ... सङ्खारानं चे .. अविज्जाय चे,
आवुसो, भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्म देसेति, धम्म-
15 कथिको भिक्खू ति अलं वचनाय । अविज्जाय चे, आवुसो, भिक्खु
निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, धम्मानुधम्मपटिपन्नो
भिक्खू ति अलं वचनाय । अविज्जाय चे, आवुसो, भिक्खु निब्बिदा
विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति, दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू
ति अलं वचनाया” ति ।

६८. कोसम्बिसुत्तं

20 ७०. एकं समय आयस्मा च मुसिलो^१ आयस्मा च पविट्ठो^२
आयस्मा च नारदो आयस्मा च आनन्दो कोसम्बियं विहरन्ति घोसितारामे । अथ खो आयस्मा पविट्ठो आयस्मन्तं मुसिलं एतदवोच -
“अञ्जत्रेव, आवुसो मुसिल, सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र अनुस्सवा
अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्ज्ञानक्खन्तिया अत्था-
25 यस्मतो मुसिलस्स पच्चत्तमेव ञाण - ‘जातिपच्चया जरामरण’”ति ?
“अञ्जत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्ज्ञानक्खन्तिया
अहमेतं जानामि अहमेत पस्सामि - ‘जातिपच्चया जरामरण’” ति ।

१ मुसिलो - सी०, मुसीलो - रो० । २ सविट्ठो - मी०, रो० ।

“अञ्जत्रेव, आवुसो मुसिल, सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो मुसिलस्स पच्चत्तमेव ज्ञाणं - ‘भवपच्चया जाती’ ति ... पे०... उपादानपच्चया भवो ति... तण्हापच्चया उपादानं ति... वेदना-पच्चया तण्हा ति... फस्सपच्चया वेदना ति... सळायतनपच्चया फस्सो ति ... नामरूपपच्चया सळायतन ति ... विञ्जाणपच्चया नामरूपं ति ... सङ्खारपच्चया विञ्जाण ति ... अविज्जापच्चया सङ्खारा” ति ?

R 116

B 337

“अञ्जत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि - ‘अविज्जापच्चया सङ्खारा’” ति ।

10

“अञ्जत्रेव, आवुसो मुसिल, सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो मुसिलस्स पच्चत्तमेव ज्ञाणं - ‘जातिनिरोधा जरामरण-निरोधो’” ति ?

“अञ्जत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि - ‘जातिनिरोधा जरामरण-निरोधो’” ति ।

15

“अञ्जत्रेव, आवुसो मुसिल, सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो मुसिलस्स पच्चत्तमेव ज्ञाणं - ‘भवनिरोधा जातिनिरोधो’ ति ... पे०... उपादाननिरोधा भवनिरोधो ति ... तण्हानिरोधा उपादान-निरोधो ति ... वेदानानिरोधा तण्हानिरोधो ति .. फस्सनिरोधा वेदान-निरोधो ति ... सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो ति ... नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो ति .. विञ्जाणनिरोधा नामरूपनिरोधो ति ... सङ्खार-निरोधा विञ्जाणनिरोधो ति ... अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो’” ति ?

20

R 117

“अञ्जत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि - ‘अविज्जानिरोधा सङ्खार-निरोधो’” ति ।

30

“अञ्जत्रेव, आवुसो मुसिल, सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र

अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अत्थायस्मतो मुसिलस्स पच्चत्तमेव ज्ञाणं - 'भवनिरोधो निब्बान'"ति ?

B.398

5 "अञ्जत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि - 'भवनिरोधो निब्बान'" ति ।

"तेन हायस्मा मुसिलो अरहं खीणासवो" ति ?

एवं वुत्ते, आयस्मा मुसिलो तुण्ही अहोसि । अथ खो आयस्मा
नारदो आयस्मन्तं पविट्ठ एतदवोच - "साध्वावुसो पविट्ठ, अहं एत पञ्हं
लभेय्यं । मं एतं पञ्ह पुच्छ । अह ते एत पञ्ह व्याकरिस्सामी" ति ।

10 "लभतायस्मा नारदो एत पञ्हं । पुच्छामहं आयस्मन्त नारद
एत पञ्हं । व्याकरोतु च मे आयस्मा नारदो एत पञ्ह ।

"अञ्जत्रेव, आवुसो नारद, सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अत्थायस्मतो नारदस्स पच्चत्तमेव ज्ञाण - 'जातिपच्चया जरा-
15 मरण'" ति ?

"अञ्जत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि - 'जातिपच्चया जरामरण'" ति ।

20 "अञ्जत्रेव, आवुसो नारद, सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अत्थायस्मतो नारदस्स पच्चत्तमेव ज्ञाण - भवपच्चया जाति . पे०...
अविज्जापच्चया सङ्खारा" ति ?

25 "अञ्जत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि - 'अविज्जापच्चया सङ्खारा'" ति ।

"अञ्जत्रेव, आवुसो नारद, सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अत्थायस्मतो नारदस्स पच्चत्तमेव ज्ञाण - 'जातिनिरोधा जरामरण-
निरोधो'" ति ?

30 "अञ्जत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र

अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि - 'जातिनिरोधा जरामरण-
निरोधो' ति ।

"अञ्जत्रेव, आवुसो नारद, सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया 5
अत्थायस्सतो नारदस्स पच्चत्तमेव आणं - 'भवनिरोधा जातिनिरोधो'
ति . पे० अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो' ति ?

B.339

"अञ्जत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि - 'अविज्जानिरोधा सङ्खार- 10
निरोधो' ति ।

"अञ्जत्रेव, आवुसो नारद, सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अत्थायस्सतो नारदस्स पच्चत्तमेव आणं - 'भवनिरोधो निब्बान' ति ?

"अञ्जत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्दाय अञ्जत्र रुचिया अञ्जत्र 15
अनुस्सवा अञ्जत्र आकारपरिवितक्का अञ्जत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया
अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि - 'भवनिरोधो निब्बान' ति ।

"तेन हायस्मा नारदो अरह खीणासवो' ति ?

"भवनिरोधो निब्बानं' ति खो मे, आवुसो, यथाभूतं सम्मप्प-
ञ्जाय सुदिट्ठ, न चम्हि अरह खीणासवो । सेय्यथापि, आवुसो, 20
कन्तारमग्गे उदपानो । तत्र नेवस्स रज्जु न उदकवारको । अथ पुरिसो
आगच्छेय्य धम्मामित्तो धम्मपरेतो किलन्तो तसितो पिपासितो, सो तं
उदपान ओलोकेय्य । तस्स 'उदक' ति हि खो आणं अस्स न च कायेन
फुसित्वा विहरेय्य । एवमेव खो, आवुसो, 'भवनिरोधो निब्बान' ति
यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय सुदिट्ठ, न चम्हि अरहं खीणासवो' ति । 25

R.118

एव वुत्ते, आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं पविट्ठ एतदवोच -
"एववादी त्व, आवुसो पविट्ठ, आयस्मन्तं नारद कि वदेसी' ति ?

"एवंवादाह, आवुसो आनन्द, आयस्मन्त नारद न किञ्चि
वदामि अञ्जत्र कल्याणा अञ्जत्र कुसला' ति ।

६६. उपयन्तिमुत्तं

७१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे ... पे० . महासमुद्दो, भिक्खवे, उपयन्तो महानदियो उपयापेति, महानदियो उपयन्तियो कुन्नदियो उपयापेन्ति, कुन्नदियो उपयन्तियो महासोब्भे उपयापेन्ति, महासोब्भा उपयन्ता कुसोब्भे उपयापेन्ति । एवमेव खो, भिक्खवे, अविज्जा उपयन्ती सङ्गारे उपयापेति, सङ्गारा उपयन्ता विञ्जाण उपयापेन्ति, विञ्जाणं उपयन्तं नामरूपं उपयापेति, नामरूपं उपयन्तं सळायतन उपयापेति, सळायतन उपयन्तं फस्सं उपयापेति, फस्सो उपयन्तो वेदनं उपयापेति, वेदना उपयन्ती तण्ह उपयापेति, तण्हा उपयन्ती उपादानं उपयापेति, उपादान उपयन्तं भवं उपयापेति, भवो उपयन्तो जाति उपयापेति, जाति उपयन्ती जरामरण उपयापेति ।
- “महासमुद्दो, भिक्खवे, अपयन्तो महानदियो अपयापेति, महानदियो अपयन्तियो कुन्नदियो अपयापेन्ति, कुन्नदियो अपयन्तियो महासोब्भे अपयापेन्ति, महासोब्भा अपयन्ता कुसोब्भे अपयापेन्ति । एवमेव खो, भिक्खवे, अविज्जा अपयन्ती सङ्गारे अपयापेति, सङ्गारा अपयन्ता विञ्जाणं अपयापेन्ति, विञ्जाणं अपयन्तं नामरूपं अपयापेति, नामरूपं अपयन्तं सळायतनं अपयापेति, सळायनं अपयन्तं फस्स अपयापेति, फस्सो अपयन्तो वेदन अपयापेति, वेदना अपयन्ती तण्ह अपयापेति, तण्हा अपयन्ती उपादान अपयापेति, उपादान अपयन्तं भवं अपयापेति, भवो अपयन्तो जाति अपयापेति, जाति अपयन्ती जरामरणं अपयापेती” ति ।

७०. सुसिमपरिव्वाजकमुत्तं

७२. एवं मे सुत । एक समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन भगवा सक्कतो होति गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो लाभो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । भिक्खुसङ्घो पि सक्कतो होति गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो लाभो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । अञ्जतिस्थिया पन परिव्वाजका असक्कता होन्ति अगस्कता अमानिता अपूजिता अनपचिता, न लाभिनो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान ।

७३. तेन खो पन समयेन सुसिमो^१ परिव्वाजको राजगहे पटि-
वसति महत्तिया परिव्वाजकपरिसाय सद्धि । अथ खो सुसिमस्स परि-
व्वाजकस्स परिसा सुसिमं परिव्वाजकं एतदवोचु - “एहि त्वं, आवुसो
सुसिम, समणे गोतमे ब्रह्मचरियं चर । त्वं धम्मं परियापुणित्वा अम्हे
वाचेय्यासि^२ । तं मयं धम्मं परियापुणित्वा गिहीन भासिस्साम । एवं
मय पि सक्कता भविस्साम गरुक्ता मानिता पूजिता अपचिता लाभिनो
चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान्” ति । “एव-
मावुसो” ति खो सुसिमो परिव्वाजको सकाय परिसाय पटिस्सुणित्वा^३
येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन
सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं^४ वीतिसारेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सुसिमो परिव्वाजको आयस्मन्तं आनन्दं
एतदवोच - “इच्छामहं, आवुसो आनन्द, इमस्मि धम्मविनये ब्रह्मचरियं
चरित्तु” ति ।

७४ अथ खो आयस्मा आनन्दो सुसिमं परिव्वाजकं आदाय येन
भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच -
“अय, भन्ते, सुसिमो परिव्वाजको एवमाह - “इच्छामहं, आवुसो आनन्द,
इमस्मि धम्मविनये ब्रह्मचरियं चरित्तु” ति ।

“तेन हानन्द, सुसिम पब्बाजेथा” ति ।

अलत्थ खो सुसिमो परिव्वाजको भगवतो सन्तिके पब्बज्जं,
अलत्थ उपसम्पदं ।

७५. तेन खो पन समयेन सम्बहुलेहि^५ भिक्खूहि भगवतो सन्तिके
अञ्जा ब्याकता होति - “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं,
नापरं इत्थत्ताया ति पजानामा” ति । अस्सोसि खो आयस्मा सुसिमो-
“सम्बहुलेहि किर भिक्खूहि भगवतो सन्तिके अञ्जा ब्याकता - “खीणा
जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कत करणीयं, नापरं इत्थत्ताया” ति पजानामा”
ति । अथ खो आयस्मा सुसिमो येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि; उपसङ्क-
मित्वा तेहि भिक्खूहि सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीति-
सारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सुसिमो ते

१. सुसिमो - सी०, रो० । २ वाचेस्ससि - सी०, रो० । ३ पटिस्सुत्वा - सी०,
स्या० । ४. सारणीयं - सी० स्या०, रो० । ५. सम्बहुलेहि किर - स्या० ।

B.342

भिवस्वू एतदवोच - "सच्च किरायस्मन्तोहि भगवतो सन्तिके अञ्जा व्याकता - 'खीणा जाति, वृषित ब्रह्मचरिय, कत करणीयं, नापर इत्य-त्ताया' ति पजानामा" ति ?

"एवमावुसो" ति ।

- 5 "अपि पन^१ तुम्हे आयस्मन्तो एव जानन्ता एवं पस्सन्ता अनेक-विहित इद्धिविध पच्चनुभोथ - एको पि हुत्वा बहुधा होथ, बहुधा पि हुत्वा एको होथ; आविभावं, तिरोभावं, तिरोकुट्ट^३ तिरोपाकार तिरो-पब्बत असज्जमाना गच्छथ, सेय्यथापि आकासे, पठविया पि उम्मज्ज-निमुज्ज करोथ, सेय्यथापि उदके, उदके पि अभिज्जमाने गच्छथ, सेय्यथापि पठवियं, आकासे पि पल्लङ्केन कमथ, सेय्यथापि पक्खी सकुणो, इमे पि चन्दिमसुरिये एवमहिद्धिके एवमहानुभावे पाणिना परि-मसथ परिमज्जथ, याव ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेथा" ति ?

"नो हेतं, आवुसो" ।

- 15 "अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो एव जानन्ता एव पस्सन्ता दिब्बाय सोतघातुया तिसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय^३ उभो सद्दे सुणाथ दिब्बे च मानुसे च ये दूरे सन्तिके चा" ति ?

"नो हेत, आवुसो" ।

R 122

- "अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो एव जानन्ता एव पस्सन्ता परसत्ताण परपुग्गलान चेतसा चेतो परिच्च पजानाथ- सराग वा चित्त सरागं चित्तं 20 ति पजानाथ, वीतराग वा चित्त वीतराग चित्त ति पजानाथ, सदोस वा चित्त सदोसं चित्त ति पजानाथ, वीतदोसं वा चित्तं वीतदोस चित्त ति पजानाथ"; समोह वा चित्तं समोह चित्त ति पजानाथ, वीतमोह वा चित्त वीतमोह चित्त ति पजानाथ, सङ्घित्त वा चित्तं सङ्घित्त चित्त ति पजानाथ; विक्खित्त वा चित्त विक्खित्त चित्त ति पजानाथ; महग्गतं वा चित्त महग्गत चित्त ति पजानाथ, अमहग्गत वा चित्त अमहग्गत 25 चित्त ति पजानाथ; सउत्तर वा चित्तं सउत्तर चित्त ति पजानाथ; अनुत्तर वा चित्त अनुत्तर चित्त ति पजानाथ; समाहित वा चित्त समाहितं चित्त ति पजानाथ, असमाहित वा चित्त असमाहित चित्तं ति पजानाथ, विमुत्त वा चित्त विमुत्त चित्त ति पजानाथ, अविमुत्त वा चित्त अविमुत्त 30 चित्त ति पजानाथा" ति ?

B 343

१. नु - सी०, स्या० । २ तिरोकुट्ट - म० । ३ अतिक्कन्तमानुसिकाय - सी०, रो० ।
४ वीतदोस - रो० । ५-५ रो० पोट्यके नत्थि ।

“नो हेतं, आवुसो” ।

“अपि पन^१ तुम्हे आयस्मन्तो एव जानन्ता एव पस्सन्ता अनेक-
विहित पुब्बेनिवास अनुस्सरथ, सेय्यथीद – एक पि जाति द्वे पि जातियो
तिस्सो पि जातियो चतस्सो पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो
वीस^२ पि जातियो तिस पि जातियो चत्तारीस^३ पि जातियो पञ्चासं पि
जातियो जातिसत पि जातिसहस्सं पि जातिसतसहस्स पि, अनेके पि
सवट्टकप्पे अनेके पि विवट्टकप्पे अनेके पि सवट्टविवट्टकप्पे – ‘अमुत्रासि
एवनामो एवंगोत्तो एववण्णो एवमाहारो एवसुखदुक्खपटिसवेदी एव-
मायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादि, तत्रापासि एवनामो एवं-
गोत्तो एववण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खपटिसवेदी एवमायुपरियन्तो,
सो ततो चुतो इधूपपन्नो’ ति । इति साकारं सउद्देस अनेकविहितं
पुब्बेनिवासं अनुस्सरथा” ति ?

“नो हेतं, आवुसो” ।

“अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो एवं जानन्ता एव पस्सन्ता
दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सथ चवमाने
उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे
सत्ते पजानाथ – ‘इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता
वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता, अरियानं उप-
वादका मिच्छादिट्टिका मिच्छादिट्टिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा पर
मरणा अपाय दुग्गति विनिपातं निरय उपपन्ना; इमे वा पन भोन्तो
सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन
समन्नागता, अरियान अनुपवादका सम्मादिट्टिका सम्मादिट्टिकम्मसमा-
दाना ते कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोकं उपपन्ना’ ति, इति
दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सथ चवमाने
उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे
सत्ते पजानाथा” ति ?

“नो हेतं, आवुसो” ।

“अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो एव जानन्ता एवं पस्सन्ता ये त सन्ता
विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते कायेन फुसित्वा^४ विहरथा” ति ?

१ नु – सी०, स्या० । २ वीसति – सी० । ३. चत्ताळीसं – सी०, स्या० ।
४ फुसित्वा – सी० ।

“नो हेतं, आवुसो” ।

B. 344

“एत्थ दानि आयस्मन्तो इदं च वेय्याकरण इमेसं च धम्मान असमापत्ति; इदं नो, आवुसो, कथ” ति ?

“पञ्जाविमुत्ता खो मयं, आवुसो सुसिमा” ति ।

5 “न ख्वाहं इमस्स आयस्मन्तानं सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानामि । साधु मे आयस्मन्तो तथा भासन्तु यथाहं इमस्स आयस्मन्तानं सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानेय्य” ति ।

R. 124

“आजानेय्यासि वा त्वं, आवुसो सुसिम, न वा त्वं आजानेय्यासि अत्थ खो पञ्जाविमुत्ता मय” ति ।

10 ७६. अत्थ खो आयस्मा सुसिमो उट्ठायसना येन भगवा तेनु-पसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सुसिमो यावतको तेहि भिक्खूहि सद्धि अहोसि कथासल्लापो तं सब्बं भगवतो आरोचेसि ।

“पुब्बे खो, सुसिम, धम्मट्ठित्तिञ्जाणं, पच्छा निब्बाने^१ जाण” ति ।

15 “न ख्वाहं, भन्ते, इमस्स भगवता^१ सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानामि । साधु मे, भन्ते, भगवा तथा भासतु यथाहं इमस्स भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानेय्य” ति ।

“आजानेय्यासि वा त्वं, सुसिम, न वा त्वं आजानेय्यासि, अत्थ खो धम्मट्ठित्तिञ्जाण पुब्बे, पच्छा निब्बाने जाण । त किं मञ्जसि,

20 सुसिम, रूपं निच्चं वा अनिच्च वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्च दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सित्तु

25 - ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

“यं पनानिच्च, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

30

१ निब्बाने - नी०, रो० । २ भगवतो - रो० ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं
- ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“सञ्जा निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” । ... पे०... ।

5

“सङ्कारा निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्ख, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु- 10
पस्सितुं - ‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

R 125

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

15 B 345

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं
- ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तस्मातिह, सुसिम, यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं 20
अञ्जत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं
दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं नेतं मम नेसोहमस्मि न मेसो अत्ता ति;
एवमेत यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । या काचि वेदना अतीताना-
गतपच्चुप्पन्ना अञ्जत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा हीना वा
पणीता वा या दूरे सन्तिके वा, सब्बा वेदना नेतं मम नेसोहमस्मि न 25
मेसो अत्ता ति; एवमेत यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । या काचि
सञ्जा ... पे०... ये केचि सङ्कारा अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अञ्जत्तं वा
वहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा हीना वा पणीता वा ये दूरे सन्तिके
वा, सब्बे सङ्कारा नेतं मम नेसोहमस्मि न मेसो अत्ता ति; एवमेतं
यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागत- 30
पच्चुप्पन्नं अञ्जत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा

पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्ब विञ्जाण नेत मम नेसोहमस्मि न मेसो अत्ता ति; एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्जाय दट्टव्व ।

“एव पस्सं, सुसिम, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्जाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्जाणस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाण होति । ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरियं, कतं करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति पजानाति ।

“जातिपच्चया जरामरण’ ति, सुसिम, पस्ससी” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

10 “भवपच्चया जाती’ ति, सुसिम, पस्ससी” ति ?

“एव, भन्ते” ।

“उपादानपच्चया भवो’ ति, सुसिम, पस्ससी” ति ?

“एव, भन्ते” ।

R 126

“तण्हापच्चया उपादान’ ति, सुसिम, पस्ससी” ति ?

15 “एवं, भन्ते” ।

“वेदनापच्चया तण्हा ति... फस्सपच्चया वेदना ति.. सळायतनपच्चया फस्सो ति ... नामरूपपच्चया सळायतन ति ... विञ्जाणपच्चया नामरूपं ति .. सङ्खारपच्चया विञ्जाण ति.. अविज्जापच्चया सङ्खारा ति, सुसिम, पस्ससी” ति ?

20 “एव, भन्ते” ।

B,346

“जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो’ ति, सुसिम, पस्ससी” ति ?

“एव, भन्ते” ।

“भवनिरोधा जातिनिरोधो’ ति सुसिम, पस्ससी” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

25 “उपादाननिरोधा भवनिरोधो ति .. तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो ति ... वेदाननिरोधा तण्हानिरोधो ति फस्सनिरोधा वेदाननिरोधो ति ... सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो ति . नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो ति . विञ्जाणनिरोधा नामरूपनिरोधो ति .. सङ्खारनिरोधा विञ्जाणनिरोधो ति .. अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो ति, सुसिम, पस्ससी” ति ?

30

“एव, भन्ते” ।

“अपि पन त्वं, सुसिम, एव जानन्तो एवं पस्सन्तो अनेकविहितं इद्विविध पच्चनुभोसि — एको पि हुत्वा बहुधा होसि, बहुधा पि हुत्वा एको होसि, आविभावं, तिरोभावं, तिरोकुहुं तिरोपाकारं तिरोपव्वतं असज्जमानो गच्छसि, सेय्यथापि आकासे, पठविया पि उम्मुज्ज- 5 निमुज्जं करोसि, सेय्यथापि उदके; उदके पि अभिज्जमानो^१ गच्छसि, सेय्यथापि पठवियं; आकासे पि पल्लङ्केन कमसि, सेय्यथापि पक्खी सकुणो; इमे पि चन्दिमसुरिये एवंमहिद्विके एवंमहानुभावे पाणिना परिमससि परिमज्जसि, याव ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेसी” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

10

“अपि पन त्वं, सुसिम, एवं जानन्तो एवं पस्सन्तो दिव्वाय सोत- धातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय उभो सद्दे सुणसि^२ दिव्वे च मानुसे च ये दूरे सन्तिके चा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

R.127

“अपि पन त्वं, सुसिम, एव जानन्तो एव पस्सन्तो परसत्तानं 15 परपुग्गलान चेतसा चेतो परिच्च पजानासि — सरागं वा चित्तं सरागं चित्त ति पजानासि . पे० विमुत्त वा चित्त विमुत्तं चित्तं ति पजानासी” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“अपि पन त्वं, सुसिम, एव जानन्तो एवं पस्सन्तो अनेकविहितं 20 पुब्बेनिवासं अनुस्सरसि, सेय्यथोद — एक पि जाति . पे०...इति साकारं सउद्देसं अनेकविहित पुब्बेनिवासं अनुस्सरसी” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“अपि पन त्वं, सुसिम, एव जानन्तो एवं पस्सन्तो दिव्वेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्ससि चवमाने ... पे०... 25 यथाकम्मूपगे सत्ते पजानासी” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“अपि पन त्व, सुसिम, एव जानन्तो एव पस्सन्तो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे, आरुप्पा ते कायेन फुसित्वा विहरसी” ति ?

B 347

^१ अभिज्जमानो — सी०; अभिज्जमाने — स्या०, -रो० । २. सुणासि — सी०, म्या०, रो० ।

R 130

८७. "सङ्घारे नप्पजानन्ति, सङ्घारसमुदय नप्पजानन्ति, सङ्घार-
निरोधं नप्पजानन्ति, सङ्घारनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति
... पे०... पजानन्ति पे० सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
विहरन्ती" ति ।

समणब्राह्मणवग्गो अट्टमो ।

तस्सुद्धानं

5

पच्चयेकादस वुत्ता, चतुसच्चविभज्जना ।

समणब्राह्मणवग्गो, निदाने^१ भवति अट्टमो^१ ॥

वग्गुद्धानं

बुद्धो आहारो^२ दसबलो^३, कळारो^४ गहपतिपच्चमो^५ ।दुक्खवग्गो^६ महावग्गो, अट्टमो^६ समणब्राह्मणो ति ॥

— ० —

८२ सत्थुसत्त

८८. सावत्थिय विहरति । "जरामरण, भिक्खवे, अजानता

B.350

10 अपस्सता यथाभूत जरामरणे यथाभूत आणाय सत्था परियेसितब्बो,
जरामरणसमुदय अजानता अपस्सता यथाभूत जरामरणसमुदये
यथाभूतं आणाय सत्था परियेसितब्बो, जरामरणनिरोध अजानता
अपस्सता यथाभूतं जरामरणनिरोधे यथाभूत आणाय सत्था परियेसि-
तब्बो; जरामरणनिरोधगामिनि पटिपद अजानता अपस्सता यथाभूत
15 जरामरणनिरोधगामिनिया पटिपदाय यथाभूत आणाय सत्था परि-
येसितब्बो" ति ।

(सब्बेसं पय्यालो एव वित्त्यारेतब्बो)

— ० —

८३-९२ दुत्तियसत्थुसुत्तादिदसकं

R 131

८९. जाति, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूत पे०.. ।

९०. भव, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूत . पे० ।

९१. उपादान, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूत . पे०.. ।

20

९२. तण्ह, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूत पे० . ।

९३. वेदन^१, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूत . पे०.. ।

१. निदान - स्या० । २. अट्टम - षी०, स्या०, रो० । ३-५. आहारदसवल -
सी०; आहारदसवलो - स्या०, आहारदसवल - रो० । ४-५. कळार गहपतिपच्चम -
सी०, स्या०, रो० । ६. दुक्खवग्गो - रो० । ६. अट्टम - सी०, रो० । ७. वेदना - रो० ।

६४. फस्सं, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं ... पे०... ।
 ६५. सल्लायतनं, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं
 ... पे०... ।
 ६६. नामरूपं, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं
 ... पे०... ।
 ६७. विञ्जाण, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं
 ... पे०... ।
 ६८. "सङ्खारे, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं
 सङ्खारेसु यथाभूतं ज्ञाणाय सत्था परियेसितब्बो; सङ्खारसमुदये
 अजानता अपस्सता यथाभूतं सङ्खारसमुदये यथाभूतं ज्ञाणाय सत्था
 परियेसितब्बो; सङ्खारनिरोधं अजानता अपस्सता यथाभूतं सङ्खारनिरोधे
 यथाभूतं ज्ञाणाय सत्था परियेसितब्बो; सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं
 अजानता अपस्सता यथाभूतं सङ्खारनिरोधगामिनिया पटिपदाय यथाभूतं
 ज्ञाणाय सत्था परियेसितब्बो' ति । (सब्बेस चतुसच्चिक कातव्वं)

६३-१०३. सिक्खामुत्तादिपेय्यालएकादसकं

६९. "जरामरणं, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूतं 15 B 351
 जरामरणे यथाभूतं ज्ञाणाय सिक्खा करणीया ।

(पेय्यालो । चतुसच्चिकं कातव्वं)

१००. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ... पे०... योगो करणीयो
 ... पे०... ।
 १०१. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ... पे०... छन्दो करणीयो R. 192
 ... पे०... ।
 १०२. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ... पे०... उस्सोब्ही कर-
 णीया^१ ... पे०... ।
 १०३. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ... पे०... अप्पटिवानी
 करणीया ... पे०... ।
 १०४. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता .. पे०... आतप्पं कर- 25
 णीयं ... पे०... ।

१. करणीयो - रो० ।

१०५. जरामरण, भिक्खवे, अजानता ... पे०. . विरियं^१ करणीयं ... पे०... ।
१०६. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ... पे०... सातच्चं करणीय ... पे०... ।
- 5 १०७. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता ... पे० . सति करणीया ... पे०... ।
१०८. जरामरण, भिक्खवे, अजानता ... पे० .. सम्पजञ्ज करणीयं ... पे०... ।
- 10 १०९. जरामरणं, भिक्खवे, अजानता पे०... अप्पमादो करणीयो ... पे०... ।

अन्तरपेय्यालो नवमो ।

तस्सुद्धानं

R 133

सत्था सिक्खा च योगो च, छन्दो उस्सोब्धिपञ्चमी ।

अप्पटिवानि यातप्पं, विरियं सातच्चमुच्चति^२ ।

सति च सम्पजञ्जं च, अप्पमादेन द्वादसा ति ॥

सुत्तन्ता अन्तरपेय्याला निद्धिता ।

परे ते द्वादस होन्ति, सुत्ता द्वत्तिस सतानि ।

15

चतुसच्चेन ते वुत्ता, पेय्यालअन्तरमिह येति ॥

अन्तरपेय्यालेसु उद्धानं समत्तं ।

निदानसंयुत्तं समत्तं ।

—:०:—

१ वीरिय - म० । २ सातच्चवुच्चति - स्या०, सातच्च वुच्चति - रो० ।

१३. अभिसमयसंयुतं

१. नखसिखासुतं

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने
अनाथपिण्डकस्स आरामे । अथ खो भगवा परित्तं नखसिखायं पंसु
आरोपेत्वा भिक्खू आमन्तेसि - “तं कि मञ्जथ, भिक्खवे, कतम नु
खो बहुतरं, यो वायं’ मया परित्तो नखसिखायं पंसु आरोपितो, अयं वा
महापठवी” ति ?

B 352

“एतदेव, भन्ते, बहुतर, यदिदं महापठवी । अप्पमत्तको भग-
वता परित्तो नखसिखायं पंसु आरोपितो । नेव सत्तिमं कलं उपेति न
सहस्सिमं कलं उपेति न सतसहस्सिमं कलं उपेति महापठवि उपनिधाय
भगवता परित्तो नखसिखायं पंसु आरोपितो” ति ।

5

“एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स
पुग्गलस्स अभिसमेताविनो एतदेव बहुतरं दुक्खं यदिदं परिकखीणं परिया-
दिण्णं; अप्पमत्तकं अवसिट्ठु । नेव सत्तिमं कलं उपेति न सहस्सिमं
कलं उपेति न सतसहस्सिमं कलं उपेति पुरिमं दुक्खक्खन्धं परिकखीणं
परियादिण्णं उपनिधाय यदिदं सत्तक्खत्तु परमता । एवं महत्थियो खो,
भिक्खवे, धम्माभिसमयो; एवं महत्थियो धम्मचक्खुपटिलाभो” ति ।

10

R 134

15

२. पोक्खरणीसुतं

२. सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, पोक्खरणी
पञ्जासयोजनानि^२ आयामेन पञ्जासयोजनानि वित्थारेन पञ्जास-
योजनानि उब्बेधेन, पुण्णा उदकस्स समत्तित्तिका काकपेय्या । ततो
पुरिसो कुसग्गेन उदकं उद्धरेय्य । तं कि मञ्जथ, भिक्खवे, कतमं नु
खो बहुतरं, यं वा कुसग्गेन उदकं उब्भत य वा पोक्खरणिया उदकं” ति ?

20

“एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिदं पोक्खरणिया उदकं । अप्प-
मत्तकं कुसग्गेन उदकं उब्भतं । नेव सत्तिमं कलं उपेति न सहस्सिमं
कलं उपेति न सतसहस्सिमं कलं उपेति पोक्खरणिया उदकं उपनिधाय
कुसग्गेन उदकं उब्भतं” ति ।

B.353

१. चावं - सी०, स्या०, १० । २. ० योजना - स्या० ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुग्गलस्स अभिसमेताविनो एतदेव बहुतर दुक्ख यदिदं परिकखीणं परियादिण्णं; अप्पमत्तकं अवसिट्ठं । नेव सतिमं कलं उपेति न सहस्सिसमं कलं उपेति न सतसहस्सिसमं कलं उपेति पुरिमं दुक्खक्खन्धं परिकखीणं परियादिण्णं उपनिधाय, यदिदं सत्तक्खत्तु परमता । एव महत्थियो खो, भिक्खवे, घम्माभिसमयो, एव महत्थियो घम्मचक्खु पटिलाभो” ति ।

३. सम्भेज्जउदकसुत्तं

R. 135

३ सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, यत्थिमा महानदियो संसन्दन्ति समेन्ति, सेय्यथीदं – गङ्गा यमुना अचिरवती सरभू मही, ततो पुरिसो द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उद्धरेय्य । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतर, यानि वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि य वा सम्भेज्जउदकं” ति ?

“एतदेव, भन्ते, बहुतर यदिदं सम्भेज्जउदकं, अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि । नेव सतिमं कलं उपेति न सहस्सिसमं कलं उपेति न सतसहस्सिसमं कलं उपेति सम्भेज्जउदकं उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानी” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे . पे० घम्मचक्खुपटिलाभो” ति ।

४. दुतियसम्भेज्जउदकसुत्तं

४ सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, यत्थिमा महानदियो संसन्दन्ति समेन्ति, सेय्यथीदं – गङ्गा यमुना अचिरवती सरभू मही, तं उदकं परिकखयं परियादानं गच्छेय्यं उपेत्वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, यं वा सम्भेज्जउदकं परिकखीणं परियादिण्णं यानि वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्ठानी” ति ?

“एतदेव, भन्ते, बहुतर सम्भेज्जउदकं यदिदं परिकखीणं परियादिण्णं; अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्ठानी । नेव सतिमं कलं उपेति न सहस्सिसमं कलं उपेति न सतसहस्सिसमं कलं उपेति सम्भेज्जउदकं परिकखीणं परियादिण्णं उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्ठानी” ति ।

B 354 25

“एवमेव खो, भिक्खवे .. पे०... धम्मचक्खुपटिलाभो” ति ।

५. पठवीसुत्तं

५. सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महा-
पठविया सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका उपनिक्खिपेय्य । तं कि मञ्जथ,
भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, या वा सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका
उपनिक्खित्ता या^१ वा महापठवी” ति ?

R. 136

“एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिदं महापठवी; अप्पमत्तिका सत्त
कोलट्टिमत्तियो गुळिका उपनिक्खित्ता । नेव सत्तिमं कल उपेन्ति न
सहस्सिमं कलं उपेन्ति न सत्तसहस्सिमं कलं उपेन्ति महापठवि उपनिधाय
सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका उपनिक्खित्ता” ति ।

5

“एवमेव खो, भिक्खवे .. पे०... धम्मचक्खुपटिलाभो” ति ।

10

६. दुत्तियपठवीसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, महापठवी
परिक्खयं परियादानं गच्छेय्य, ठपेत्वा सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका ।
तं कि मञ्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, यं वा महापठविया
परिक्खीणं परियादिण्ण या वा सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका अव-
सिट्ठा” ति ?

15

“एतदेव भन्ते, बहुतरं, महापठविया, यदिदं परिक्खीणं परिया-
दिण्णं; अप्पमत्तिका सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका अवसिट्ठा । नेव सत्तिमं
कलं उपेन्ति न सहस्सिम कलं उपेन्ति न सत्तसहस्सिमं कल उपेन्ति महा-
पठविया परिक्खीणं परियादिण्णं उपनिधाय सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका
अवसिट्ठा” ति ।

20

“एवमेव खो, भिक्खवे ... पे०... धम्मचक्खुपटिलाभो” ति ।

७. समुद्सुत्तं

७. सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महा-
समुद्दतो^२ द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उद्धरेय्य । तं कि मञ्जथ,

१. अय - सी० । २. महासमुद्दा - स्या० ।

B 355 भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, यानि वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि यं वा महासमुद्दे उदक" ति ?

R 197 "एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिद महासमुद्दे उदक, अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि । नेव सतिम कल उपेन्ति न सहस्सिमं कल उपेन्ति न सतसहस्सिम कल उपेन्ति महासमुद्दे उदक उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानी" ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे . पे०.. धम्मचक्खुपटिलाभो" ति ।

द. दुतियसमुद्दसुत्तं

द. सावत्थियं विहरति । "सेव्यथापि, भिक्खवे, महासमुद्दे परिकखयं परियादानं गच्छेय्य, ठपेत्वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतर, य वा महासमुद्दे उदकं परिकखीणं परियादिण्णं यानि वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्टानी" ति ?

"एतदेव, भन्ते, बहुतरं महासमुद्दे उदकं, यदिदं परिकखीणं परियादिण्णं; अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्टानि । नेव सतिम कलं उपेन्ति न सहस्सिम कल उपेन्ति न सतसहस्सिमं कलं उपेन्ति महासमुद्दे उदक परिकखीण परियादिण्ण उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्टानी" ति ।

"एवमेव खो भिक्खवे ... पे० धम्मचक्खुपटिलाभो" ति ।

६. पब्बतसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । "सेव्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो हिमवतो पब्बतराजस्स सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खिपेय्य । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, या वा सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता^१ यो^२ वा हिमवा^३ पब्बतराजा" ति ?

R 138 "एतदेव, भन्ते, बहुतर यदिद हिमवा पब्बतराजा, अप्पमत्तिका सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता । नेव^४ सतिम कल उपेन्ति न सहस्सिमं कलं उपेन्ति न सतसहस्सिमं कल उपेन्ति हिमवन्त

B.356 25

१ उपनिक्खित्तो - सी० । २-२ हिमवा वा - सी० ।

पब्बतराजानं उपनिधाय सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उप-
निक्खित्ता” ति ।

“एवमेव खो ... पे०... धम्मचक्खुपटिलाभो” ति ।

१०. दुतियपब्बतसुत्तं

१०. सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, हिमवा पब्बत-
राजा परिक्खयं परियादानं गच्छेय्य, ठपेट्वा सत्त सासपमत्तियो पासाण- 5
सक्खरा । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, यं वा हिमवतो
पब्बतराजस्स परिक्खीणं परियादिण्णं या वा सत्त सासपमत्तियो पासाण-
सक्खरा अवसिट्ठा” ति ?

“एतदेव, भन्ते, बहुतरं हिमवतो पब्बतराजस्स यदिदं परिक्खीणं
परियादिण्णं ; अप्पमत्तिका सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा अव- 10
सिट्ठा । नेव सत्तिमं कलं उपेन्ति न सहस्सिमं कलं उपेन्ति न सत्तसह-
स्सिमं कलं उपेन्ति हिमवतो पब्बतराजस्स परिक्खीणं परियादिण्णं
उपनिधाय सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा अवसिट्ठा” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुग्गलस्स
अभिसमेताविनो एतदेव बहुतरं दुक्खं यदिदं परिक्खीणं परियादिण्णं ; 15
अप्पमत्तकं अवसिट्ठं । नेव सत्तिमं कलं उपेति न सहस्सिमं कलं उपेति
न सत्तसहस्सिमं कलं उपेति पुरिमं दुक्खक्खन्धं परिक्खीणं परियादिण्णं
उपनिधाय यदिदं सत्तक्खत्तुं परमता । एवं महत्थियो खो, भिक्खवे,
धम्माभिसमयो, एवं महत्थियो धम्मचक्खुपटिलाभो” ति ।

११. ततियपब्बतसुत्तं

११. सावत्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो 20 R. 139
सिनेरुस्स पब्बतराजस्स सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खपेय्य ।
तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, या वा सत्त मुग्गमत्तियो
पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता यो वा सिनेरु पब्बतराजा” ति ?

“एतदेव, भन्ते, बहुतरं यदिदं सिनेरु पब्बतराजा ; अप्पमत्तिका
सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता । नेव सत्तिमं कलं 25

B. 357

उपेन्ति न सहस्सिमं कल उपेन्ति न सतसहस्सिमं कल उपेन्ति सिनेहं पब्बतराजानं उपनिधाय सत्तं मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खत्ता” ति ।

- “एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुग्गलस्स अधिगमं उपनिधाय अञ्जतित्थियसमणब्राह्मणपरिव्वाजकानं अधिगमो नेव सत्तिमं कल उपेति न सहस्सिमं कलं उपेति न सतसहस्सिमं कलं उपेति । एवं महाधिगमो, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो, एव महाभिञ्जो” ति ।

अभिसमयसयुत्तं समत्त ।

तस्सुद्धानं

- नखसिखा पोक्खरणी, सम्भेज्जउदके च द्वे ।
द्वे पठवी द्वे समुद्दा, तयो च पब्बतूपमा ति ॥

—:०:—

१४. धातुसंयुतं

१. धातुनानत्सुतं

१ सावत्थियं विहरति । “धातुनानत्तं वो, भिक्खवे, देसे-
स्सामि” । त सुणाय, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी” ति । “एव,
भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच -

B.358,
R. 140

“कतम च, भिक्खवे, धातुनानत्तं ? चक्खुधातु रूपधातु चक्खु-
विञ्जाणधातु, सोतधातु सद्धातु सोतविञ्जाणधातु, धानधातु गन्ध-
धातु धानविञ्जाणधातु, जिह्वाधातु रसधातु जिह्वाविञ्जाणधातु,
कायधातु फोट्टब्बधातु कायविञ्जाणधातु, मनोधातु धम्मधातु मनो-
विञ्जाणधातु - इदं वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्तं” ति ।

२. फस्सनानत्सुतं

२. सावत्थियं विहरति । “धातुनानत्तं, भिक्खवे, पटिच्च उप्प-
ज्जति फस्सनानत्तं । कतमं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं ? चक्खुधातु
सोतधातु धानधातु जिह्वाधातु कायधातु मनोधातु - इदं वुच्चति,
भिक्खवे, धातुनानत्तं ।

“कथं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं?
चक्खुधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सो । सोतधातुं
पटिच्च ... धानधातुं पटिच्च ... जिह्वाधातुं पटिच्च ... कायधातुं पटिच्च
... मनोधातुं पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सो । एवं खो, भिक्खवे,
धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं” ति ।

३. नोफस्सनानत्सुतं

३. सावत्थियं विहरति । “धातुनानत्तं, भिक्खवे, पटिच्च उप्प-
ज्जति फस्सनानत्तं, नो फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं ।
कतमं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं ? चक्खुधातु ... पे०... मनोधातु - इदं
वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्तं ।

१ वेसिस्सामि - सी०, स्या०, रो० । २ सम्फस्स - रो० । ३ कतम - सी०,
स्या०, रो० ।

B 359

“कतमं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, नो फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं ?

“चक्खुधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सो, नो चक्खुसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति चक्खुधातु पे०... मनोधातु पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सो, नो मनोसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति मनोधातु । एवं खो, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, नो फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं” ति ।

४. वेदनानानत्तसुत्तं

R 142 10 ४. सावत्थियं विहरति । “धातुनानत्तं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं । कतमं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं ? चक्खुधातु पे० . मनोधातु – इदं बुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्तं ।

“कथं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं ? चक्खुधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सो, चक्खुसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सजा वेदना ... पे०... मनोधातुं पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सो, मनोसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सजा वेदना । एवं खो, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं” ति ।

५. दुत्तियवेदनानानत्तसुत्तं

20 ५. सावत्थियं विहरति । “धातुनानत्तं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं, नो वेदनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं । कतमं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं ? चक्खुधातु ... पे०... मनोधातु – इदं बुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्तं ।

25 “कथं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं, नो वेदनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, नो फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं ?

“चक्खुधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सो, चक्खुसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सजा वेदना, नो चक्खुसम्फस्सज वेदनं पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सो, नो चक्खुसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति चक्खुधातु .. पे०... मनोधातुं पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सो, मनोसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सजा वेदना, नो मनोसम्फस्सज वेदन पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सो, नो मनोसम्फस्स पटिच्च उप्पज्जति मनोधातु । एवं खो, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं, नो वेदनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, नो फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्त” ति ।

R 143

5 B. 360

६. बाहिरधातुनान्तसुत्तं

६. सावत्थिय विहरति । “धातुनानत्तं वो, भिक्खवे, देसेस्सामि । तं सुणाथ ... पे०... कथं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं ? रूपधातु सद्दधातु गन्धधातु रसधातु फोट्टब्बधातु धम्मधातु – इदं वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्त” ति ।

७. सञ्ज्ञानान्तसुत्तं

७. सावत्थियं विहरति । “धातुनानत्तं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति सञ्ज्ञानानत्तं, सञ्ज्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं, सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, छन्दनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परियेसनानानत्तं । कतमं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं ? रूपधातु ... पे०.. धम्मधातु – इदं वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्तं ।

15

20

“कथं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्ज्ञानानत्तं, सञ्ज्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं, सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, छन्दनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परियेसनानानत्तं ?

R 144

“रूपधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति रूपसञ्ज्ञा, रूपसञ्ज्ञं पटिच्च उप्पज्जति रूपसङ्कप्पो, रूपसङ्कप्पं पटिच्च उप्पज्जति रूपच्छन्दो^१,

25

रूपच्छन्दं पटिच्च उप्पज्जति रूपपरिळाहो, रूपपरिळाह पटिच्च उप्प-
ज्जति रूपपरियेसना . पे० .. धम्मघातु पटिच्च उप्पज्जति धम्मसञ्जा,
धम्मसञ्जां पटिच्च उप्पज्जति धम्मसङ्कप्पो, धम्मसङ्कप्प पटिच्च उप्प-
ज्जति धम्मच्छन्दो^१, धम्मच्छन्द पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरिळाहो, धम्म-
5 परिळाह पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरियेसना ।

“एव, खो, भिक्खवे, धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति सञ्जानानत्तं,
सञ्जानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्त, सङ्कप्पनानत्त
B 361 पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्त, छन्दनानत्त पटिच्च उप्पज्जति परिळाह-
नानत्तं, परिळाहनानत्त पटिच्च उप्पज्जति परियेसनानानत्त” ति ।

८. नोपरियेसनानानत्तसुत्तं

10 ८. सावत्थिय विहरति । “धातुनानत्त, भिक्खवे, पटिच्च उप्प-
ज्जति सञ्जानानत्तं, सञ्जानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्त,
सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, छन्दनानत्त पटिच्च उप्प-
ज्जति परिळाहनानत्तं, परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परियेसना-
नानत्तं; नो परियेसनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, नो
R. 145 परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्त, नो छन्दनानत्त पटिच्च
15 उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं, नो सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्जा-
नानत्तं, नो सञ्जानानत्त पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्त । कतम च,
भिक्खवे, धातुनानत्तं ? रूपघातु . पे०.. धम्मघातु — इदं वुच्चति,
भिक्खवे, धातुनानत्तं ।

20 “कथं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्जा-
नानत्तं, सञ्जानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति . पे०.. परियेसनानानत्त; नो
परियेसनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, नो परिळाहनानत्त
पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, नो छन्दनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति
सङ्कप्पनानत्तं, नो सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्जानानत्तं,
25 नो सञ्जानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं ?

“रूपघातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति रूपसञ्जा ... पे०...
धम्मघातु पटिच्च उप्पज्जति धम्मसञ्जा, धम्मसञ्जा पटिच्च उप्पज्जति
R. 146 ३.. पे०... धम्मपरियेसना; नो धम्मपरियेसन पटिच्च उप्पज्जति धम्म-

१ धम्मच्छन्दो - रो० ।

परिळाहो, नो धम्मपरिळाहं पटिच्च उप्पज्जति धम्मच्छन्दो^१, नो धम्म-
च्छन्दं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसङ्कप्पो, नो धम्मसङ्कप्पं पटिच्च उप्प-
ज्जति धम्मसञ्जा, नो धम्मसञ्जं पटिच्च उप्पज्जति धम्मधातु ।

“एवं खो, भिक्खवे, धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति सञ्जानानत्त, सञ्जानानत्त पटिच्च उप्पज्जति ... पे० .. परियेसनानानत्तं, नो 5
परियेसनानानत्त पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, नो परिळाहनानत्तं
पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, नो छन्दनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति
सङ्कप्पनानत्तं, नो सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्जानानत्तं,
नो सञ्जानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं” ति ।

६. बाहिरफस्सनानत्तसुत्तं

६. सावत्थिय विहरति । “धातुनानत्त भिक्खवे, पटिच्च उप्प- 10 B. 362
ज्जति सञ्जानानत्त, सञ्जानानत्त पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं,
सङ्कप्पनानत्त पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त, फस्सनानत्त पटिच्च उप्प-
ज्जति वेदनानानत्तं, वेदनानानत्त पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, छन्द-
नानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, परिळाहनानत्तं पटिच्च
उप्पज्जति परियेसनानानत्तं, परियेसनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति 15
लाभनानत्तं । कतमं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं ? रूपधातु ... पे०... धम्म-
धातु — इदं बुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्तं ।

“कथं च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्जानानत्तं, सञ्जानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति ... पे० .. लाभनानत्तं”? R 147

“रूपधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति रूपसञ्जा, रूपसञ्जं 20
पटिच्च उप्पज्जति रूपसङ्कप्पो, रूपसङ्कप्पं पटिच्च उप्पज्जति रूप-
सम्फत्सो, रूपसम्फत्सं पटिच्च उप्पज्जति रूपसम्फत्सजा वेदना, रूप-
सम्फत्सजं वेदनं पटिच्च उप्पज्जति रूपच्छन्दो, रूपच्छन्दं पटिच्च उप्प-
ज्जति रूपपरिळाहो, रूपपरिळाहं पटिच्च उप्पज्जति रूपपरियेसना,
रूपपरियेसनं पटिच्च उप्पज्जति रूपलाभो ... पे०... धम्मधातुं पटिच्च 25
उप्पज्जति धम्मसञ्जा, धम्मसञ्जं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसङ्कप्पो,
धम्मसङ्कप्प पटिच्च उप्पज्जति धम्मसम्फत्सो, धम्मसम्फत्सं पटिच्च
उप्पज्जति धम्मसम्फत्सजा वेदना, धम्मसम्फत्सजं वेदनं पटिच्च उप्प-

१ धम्मच्छन्दो — री० ।

ज्जति धम्मच्छन्दो, धम्मच्छन्दं पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरिळाहो, धम्म-
परिळाह पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरियेसना, धम्मपरियेसनं पटिच्च
उप्पज्जति धम्मलाभो ।

“एव खो, भिक्खवे, धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति सञ्जा-
5 नानत्त, सञ्जानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति . पे० परियेसनानानत्त,
परियेसनानानत्त पटिच्च उप्पज्जति लाभानानत्त” ति ।

१०. दुतियबाहिरफस्सनानत्तसुत्तं

१० सावत्थिय विहरति । “धातुनानत्तं, भिक्खवे, पटिच्च
उप्पज्जति सञ्जानानत्त, सञ्जानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्प-
R 148 नानत्तं, फस्स वेदना . छन्द . परिळाह परियेसनानानत्त पटिच्च
10 उप्पज्जति लाभानानत्तं; नो लाभानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परियेसना-
नानत्तं, नो परियेसनानानत्त पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्त, नो
परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति .. पे० छन्द वेदना . फस्स
B 363 सङ्कप्प .. सञ्जानानत्त, नो सञ्जानानत्त पटिच्च उप्पज्जति धातु-
नानत्त । कतम च, भिक्खवे, धातुनानत्त ? रूपधातु पे० धम्म-
15 धातु - इद वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्तं ।

“कथ च, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्जा-
नानत्त, सञ्जानानत्त पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्त ? फस्स . वेदना
... छन्द ... परिळाह .. परियेसना ... लाभ .. नो लाभानानत्त पटिच्च
उप्पज्जति परियेसनानानत्त, नो परियेसनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति
20 परिळाह .. छन्द .. वेदना .. फस्स नो सङ्कप्पनानत्त पटिच्च उप्प-
ज्जति सञ्जानानत्त, नो सञ्जानानत्त पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्त ?

“रूपधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति रूपसञ्जा पे० ..
धम्मधातुं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसञ्जा, धम्मसञ्जा पटिच्च उप्प-
ज्जति .. पे०. धम्मपरियेसना, धम्मपरियेसन पटिच्च उप्पज्जति धम्म-
25 लाभो; नो धम्मलाभं पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरियेसना, नो धम्म-
परियेसन पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरिळाहो, नो धम्मपरिळाह पटिच्च
उप्पज्जति धम्मच्छन्दो, नो धम्मच्छन्दं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसम्फ-
स्सजा वदना, नो धम्मफस्सजं वेदनं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसम्फ-
R. 149 नो धम्मसम्फस्सं पटिच्च उप्पज्जति धम्मसङ्कप्पो, नो धम्मसङ्कप्प

पटिच्च उप्पज्जति धम्मसञ्जा, नो धम्मसञ्जं पटिच्च उप्पज्जति धम्मधातु ।

“एवं खो, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्जानानत्तं, सञ्जानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति ...पे०... सङ्कप्प ... फस्स ... वेदना ... छन्द ... परिळाह .. परियेसना ... लाभ ... नो लाभानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परियेसनानानत्तं, नो परियेसनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, नो परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, नो छन्दनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं, नो वेदनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, नो फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं, नो सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्जानानत्तं, नो सञ्जानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं” ति ।

नानत्तवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं

धातुफस्स^१ च^१ नो चेतं, वेदना अपरे दुवे ।
 एतं अज्झत्तपञ्चकं, धातुसञ्जं^२ च नो चेत ।
 फस्सस्स^३ अपरे दुवे, एतं बाहिरपञ्चकं ति ॥

११. सत्तधातुसुत्तं

११. सावत्थियं विहरति । “सत्तिमा, भिक्खवे, धातुयो । कतमा सत्त ? आभाधातु^१, सुभधातु, आकासानञ्चायतनधातु, विञ्जाणञ्चायतनधातु, आकिञ्चञ्जायतनधातु, नेवसञ्जानासञ्जायतनधातु, सञ्जावेदयितनिरोधधातु - इमा खो, भिक्खवे, सत्त धातुयो” ति ।

एवं वुत्ते, अञ्जतरो भिक्खु भगवन्त एतदवोच - “या चायं, भन्ते, आभाधातु या च सुभधातु या च आकासानञ्चायतनधातु या च विञ्जाणञ्चायतनधातु या च आकिञ्चञ्जायतनधातु या च नेवसञ्जानासञ्जायतनधातु या च सञ्जावेदयितनिरोधधातु - इमा तु खो, भन्ते, धातुयो कि पटिच्च पञ्जायन्ती” ति ?

१-१ धातु सम्फस्स - सी०, धातु सम्फस्सञ्च - स्या०, रो० । २. धातुसञ्जा - सी०, स्या०, रो० । ३ फस्सेन - सी०, रो० । ४ सुभाधातु - सी०, स्या० ।

“यायं, भिक्खु, आभाधातु – अय धातु अन्धकार पटिच्च पञ्जायति । याय, भिक्खु, सुभधातु – अयं धातु असुभं पटिच्च पञ्जायति । याय, भिक्खु, आकासानञ्चायतनधातु – अय धातु रूपं पटिच्च पञ्जायति । यायं, भिक्खु, विञ्जाणञ्चायतनधातु – अय धातु आकासानञ्चायतनं पटिच्च पञ्जायति । यायं, भिक्खु, आकिञ्चायतनधातु – अय धातु विञ्जाणञ्चायतन पटिच्च पञ्जायति । यायं, भिक्खु, नेवसञ्जानासञ्जायतनधातु – अय धातु आकिञ्चञ्जायतनं पटिच्च पञ्जायति । यायं, भिक्खु, सञ्जावेदयितनिरोधधातु – अय धातु निरोधं पटिच्च पञ्जायती” ति ।

10 “या चायं, भन्ते, आभाधातु या च सुभधातु या च आकासानञ्चायतनधातु या च विञ्जाणञ्चायतनधातु या च आकिञ्चञ्जायतनधातु या च नेवसञ्जानासञ्जायतनधातु या च सञ्जावेदयितनिरोधधातु – इमा नु खो, भन्ते, धातुयो कथ समापत्ति पत्तब्बा” ति ?

R 151 15 “या चाय, भिक्खु, आभाधातु या च सुभधातु या च आकासानञ्चायतनधातु या च विञ्जाणञ्चायतनधातु या च आकिञ्चञ्जायतनधातु – इमा धातुयो सञ्जासमापत्ति पत्तब्बा । याय, भिक्खु, नेवसञ्जानासञ्जायतनधातु – अयं धातु सङ्खारवसेससमापत्ति पत्तब्बा । याय, भिक्खु, सञ्जावेदयितनिरोधधातु – अय धातु निरोधसमापत्ति पत्तब्बा” ति ।

B. 365

१२. सनिदानसुत्तं

20 १२. सावत्थिय विहरति । “सनिदान, भिक्खवे, उप्पज्जति कामवितक्को, नो अनिदानं, सनिदानं उप्पज्जति व्यापादवितक्को^१, नो अनिदानं; सनिदान उप्पज्जति विहिंसावितक्को, नो अनिदान ।

“कथं च, भिक्खवे, सनिदान उप्पज्जति कामवितक्को, नो अनिदानं; सनिदानं उप्पज्जति व्यापादवितक्को, नो अनिदानं, सनिदानं उप्पज्जति विहिंसावितक्को, नो अनिदानं ? कामधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति कामसञ्जा, कामसञ्जा पटिच्च उप्पज्जति कामसङ्कप्पो, कामसङ्कप्पं पटिच्च उप्पज्जति कामच्छन्दो, कामच्छन्द पटिच्च

१ व्यापादवितक्को – रो० ।

उप्पज्जति कामपरिळाहो, कामपरिळाहं पटिच्च उप्पज्जति कामपरि-
येसना । कामपरियेसन, भिक्खवे, परियेसमानो अस्सुतवा पुथुज्जनो
तीहि ठानेहि मिच्छा पटिपज्जति - कायेन वाचाय मनसा ।

“ब्यापादघातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति ब्यापादसञ्जा,
ब्यापादसञ्जं पटिच्च उप्पज्जति ब्यापादसङ्कप्पो . पे०... ब्यापाद- 5
च्छन्दो .. ब्यापादपरिळाहो .. ब्यापादपरियेसना .. ब्यापादपरियेसन,
भिक्खवे, परियेसमानो अस्सुतवा पुथुज्जनो तीहि ठानेहि मिच्छा पटि-
पज्जति - कायेन वाचाय मनसा ।

“विहिंसाधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति विहिंसासञ्जा ;
विहिंसासञ्जं पटिच्च उप्पज्जति विहिंसासङ्कप्पो ... पे० .. विहिंसा- 10
च्छन्दो ... विहिंसापरिळाहो .. विहिंसापरियेसना ... विहिंसापरियेसनं,
भिक्खवे, परियेसमानो अस्सुतवा पुथुज्जनो तीहि ठानेहि मिच्छा पटि- R. 152
पज्जति - कायेन वाचाय मनसा ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो आदित्तं तिणुक्क सुक्खे तिणदाये
निक्खिपेय्य ; नो चे हत्थेहि च पादेहि च खिप्पमेव निब्बापेय्य । एव 15
हि, भिक्खवे, ये तिणकट्टुनिस्सिता पाणा ते अनयव्यसनं आपज्जेय्यु ।
एवमेव खो, भिक्खवे, यो हि कोचि समणो वा ब्राह्मणो वा उप्पन्न विसम-
गत सञ्जं' न खिप्पमेव पजहति विनोदेति व्यन्तीकरोति अनभाव B 366
गमेति सो दिट्ठे चैव धम्मे दुक्ख विहरति सविघातं सउपायास सपरि-
ळाह ; कायस्स च भेदा पर मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा । 20

“सनिदानं, भिक्खवे, उप्पज्जति नेक्खम्मवितक्को, नो अनिदानं ;
सनिदानं उप्पज्जति अब्यापादवितक्को, नो अनिदानं , सनिदानं उप्प-
ज्जति अविहिंसावितक्को, नो अनिदान ।

“कथं च, भिक्खवे, सनिदान उप्पज्जति नेक्खम्मवितक्को, नो
अनिदान, सनिदान उप्पज्जति अब्यापादवितक्को, नो अनिदानं, 25
सनिदान उप्पज्जति अविहिंसावितक्को, नो अनिदानं ? नेक्खम्मघातु,
भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति नेक्खम्मसञ्जा, नेक्खम्मसञ्जं पटिच्च
उप्पज्जति नेक्खम्मसङ्कप्पो, नेक्खम्मसङ्कप्प पटिच्च उप्पज्जति नेक्खम्म-
च्छन्दो', नेक्खम्मच्छन्द पटिच्च उप्पज्जति नेक्खम्मपरिळाहो, नेक्खम्म-
परिळाहं पटिच्च उप्पज्जति नेक्खम्मपरियेसना, नेक्खम्मपरियेसनं, 30

१ अकुसलसञ्ज - सी०, स्या० । २ नेक्खम्मच्छन्दो - सी०, रो० ।

भिक्षवे, परियसमानो सुतवा अरियसावको तीहि ठानेहि सम्मा पटिपज्जति - कायेन वाचाय मनसा ।

“अव्यापादधातु, भिक्षवे, पटिच्च उप्पज्जति अव्यापादसञ्जा, अव्यापादसञ्चं पटिच्च उप्पज्जति अव्यापादसङ्कप्पो . पे० अव्यापादच्छन्दो ... अव्यापादपरिळाहो अव्यापादपरियेसना, अव्यापादपरियेसन, भिक्षवे, परियेसमानो सुतवा अरियसावको तीहि ठानेहि सम्मा पटिपज्जति - कायेन वाचाय मनसा ।

R 153

“अविहिसाधातु, भिक्षवे, पटिच्च उप्पज्जति अविहिसासञ्जा, अविहिसासञ्चं पटिच्च उप्पज्जति अविहिसासङ्कप्पो, अविहिसासङ्कप 16 पटिच्च उप्पज्जति अविहिसाछन्दो, अविहिसाछन्द पटिच्च उप्पज्जति अविहिसापरिळाहो, अविहिसापरिळाह पटिच्च उप्पज्जति अविहिसापरियेसना, अविहिसापरियेसन, भिक्षवे, परियेसमानो सुतवा अरियसावको तीहि ठानेहि सम्मा पटिपज्जति - कायेन वाचाय मनसा ।

B 367

“सेय्यथापि, भिक्षवे, पुरिसो आदित्त तिणुकक सुक्खे तिणदाये 15 निक्खिपेय्य, तमेनं हत्थेहि च पादेहि च खिप्पमेव निब्बापेय्य । एव हि, भिक्षवे, ये तिणकट्टुनिस्सता पाणा ते न अनयव्यसन आपज्जेय्यु । एवमेव खो, भिक्षवे, यो हि कोचि समणो वा ब्राह्मणो वा उप्पन्न विसमगतं सञ्चं^१ खिप्पमेव पज्जति विनोदेति व्यन्तीकरोति अनभावगमेति सो दिट्ठे चेव धम्मो सुख विहरति अविघात अनुपायास अपरिळाहं; कायस्स च भेदा पर मरणा सुगति पाटिकङ्गा” ति । 20

१३ गिञ्जकावसथसुत्तं

१३. एक समय भगवा जातिके विहरति गिञ्जकावसथे तत्र खो भगवा भिक्षू आमन्तेसि - “भिक्षवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्षू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच -

“धातु, भिक्षवे, पटिच्च उप्पज्जति सञ्जा, उप्पज्जति दिट्ठि 25 उप्पज्जति वितक्को” ति । एव वुत्ते, आयस्सा कच्चानो “भगवन्त एतदवोच - “आय, भन्ते, दिट्ठि - “असम्मासम्बुद्धेषु सम्मासम्बुद्धा” ति आय नु खो, भन्ते, दिट्ठि कि पटिच्च पञ्जायती” ति ?

१ अकुसलमञ्ज - नो०, रया० । २ सद्धो कच्चानो - रो०, नन्वां कच्चानो सी० । ३ ० मम्बुद्धो - रो० ।

“महती खो एसा, कच्चान, धातु यदिद अविज्जाधातु । हीनं, कच्चान, धातुं पटिच्च उप्पज्जति हीना सञ्जा, हीना दिट्ठि, हीनो वितक्को, हीना चेतना, हीना पत्थना, हीनो पणिधि, हीनो पुग्गलो, हीना वाचा, हीनं आचिक्खति देसेति पञ्जापेति पट्टपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति, हीना तस्स उपपत्ती ति वदामि ।

R 15

“मज्झिम, कच्चान, धातु पटिच्च उप्पज्जति मज्झिमा सञ्जा, मज्झिमा दिट्ठि, मज्झिमो वितक्को, मज्झिमा चेतना, मज्झिमा पत्थना, मज्झिमो पणिधि, मज्झिमो पुग्गलो, मज्झिमा वाचा, मज्झिम आचिक्खति देसेति पञ्जापेति पट्टपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति; मज्झिमा तस्स उपपत्ती ति वदामि ।

5

10

“पणीतं, कच्चान, धातु पटिच्च उप्पज्जति पणीता सञ्जा, पणीता दिट्ठि, पणीतो वितक्को, पणीता चेतना, पणीता पत्थना, पणीतो पणिधि, पणीतो पुग्गलो, पणीता वाचा; पणीतं आचिक्खति देसेति पञ्जापेति पट्टपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति; पणीता तस्स उपपत्ती ति वदामी” ति ।

15

१४ हीनाधिमुक्तिकमुत्तं

१४. सावत्थियं विहरति । “धातुसो व^१, भिक्खवे, सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति; कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति ।

B 368

“अतीतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दिसु समिसु । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दिसु समिसु; कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दिसु समिसु ।

20

“अनागत पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति; कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति ।

25

“एतरहि पि^२ खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्न अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति

R. 155

१ सी, रो० पोत्यकेसु नत्थि । २ रो० पोत्यके नत्थि ।

समेन्ति; कल्याणाधिमुक्तिका कल्याणाधिमुक्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति
समेन्ती" ति ।

१५. चङ्कमसुत्तं

१५ एक समय भगवा राजगहे विहरति गिञ्जकूटे पब्बते ।
तेन खो पन समयेन आयस्सा सारिपुत्तो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि
5 भगवतो अविदूरे चङ्कमति, आयस्सा पि खो महामोगल्लानो सम्बहु-
लेहि भिक्खूहि सद्धि भगवतो अविदूरे चङ्कमति; आयस्सा पि खो
महाकस्सपो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि भगवतो अविदूरे चङ्कमति,
आयस्सा पि खो अनुरुद्धो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि भगवतो अविदूरे
चङ्कमति, आयस्सा पि खो पुण्णो मन्तानिपुत्तो सम्बहुलेहि भिक्खूहि
10 सद्धि भगवतो अविदूरे चङ्कमति; आयस्सा पि खो उपालि सम्बहुलेहि
भिक्खूहि सद्धि भगवतो अविदूरे चङ्कमति; आयस्सा पि खो आनन्दो
सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि भगवतो अविदूरे चङ्कमति, देवदत्तो पि खो
सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि भगवतो अविदूरे चङ्कमति ।

B. 369

१६. अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि -- "पस्सथ नो तुम्हे,
15 भिक्खवे, सारिपुत्तं सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि चङ्कमन्त" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू महापञ्जा । पस्सथ नो
तुम्हे, भिक्खवे, भोगल्लान सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि चङ्कमन्त" ति ?

"एव, भन्ते" ।

20 "सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू महिद्धिका । पस्सथ नो तुम्हे,
भिक्खवे, कस्सप^१ सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि चङ्कमन्त" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

R 156

"सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू धुत्तवादा । पस्सथ नो तुम्हे,
भिक्खवे, अनुरुद्ध सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि चङ्कमन्त" ति ?

25 "एवं, भन्ते" ।

"सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू दिव्वचक्खुका । पस्सथ नो तुम्हे,
भिक्खवे, पुण्ण मन्तानिपुत्तं सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि चङ्कमन्तं ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू धम्मकथिका । पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, उपाणिं सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं चङ्कमन्तं” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू विनयधरा । पस्सथ नो तुम्हे, 5
भिक्खवे, आनन्द सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं चङ्कमन्तं” ति ?

“एव, भन्ते” ।

“सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू बहुस्सुता । पस्सथ नो तुम्हे,
भिक्खवे, देवदत्तं सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं चङ्कमन्तं” ति ?

“एव, भन्ते” ।

10

“सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू पापिच्छा । धातुसो व,
भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि
सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति ; कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं
संसन्दन्ति समेन्ति । अतीतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता
संसन्दिसु समिसु । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धिं संसन्दिसु 15
समिसु, कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं ससन्दिसु समिसु ।

“अनागत पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दि-
स्सन्ति समेस्सन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धिं संसन्दि-
स्सन्ति समेस्सन्ति ; कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं
संसन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति ।

20

“एतरहि पि खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्नं अद्धानं धातुसो व सत्ता
संसन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति
समेन्ति ; कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति
समेन्ती” ति ।

R. 157

१६ सगाथासुत्तं

१७. सावत्थियं विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संस- 25 B. 370
न्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति
समेन्ति । अतीतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दिसु
समिसु । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धिं ससन्दिसु समिसु ।
अनागत पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता संसन्दिस्सन्ति समे-

स्सन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दस्सन्ति समे-
स्सन्ति । एतरहि पि खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्न अद्धान धातुसो व सत्ता
ससन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति
समेन्ति ।

- 5 “सेय्यथापि, भिक्खवे, गूथो गूथेन ससन्दति समेति; मुत्तं मुत्तेन
ससन्दति समेति; खेळो खेळेन ससन्दति समेति, पुब्बो पुब्बेन ससन्दति
समेति; लोहितं लोहितेन ससन्दति समेति, एवमेव खो, भिक्खवे,
धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि
सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति । अतीत पि खो अद्धान . पे०. . अनागत पि
10 खो अद्धान ... पे०. . एतरहि पि खो पच्चुप्पन्न अद्धान धातुसो व सत्ता
ससन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति
समेन्ति ।

R. 158

- “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । कल्याणा-
धिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति । अतीत पि
15 खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता ससन्दिसु समिसु । कल्याणाधि-
मुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दिसु समिसु ।

“अनागत पि खो, भिक्खवे, अद्धान . पे० एतरहि पि खो,
भिक्खवे, पच्चुप्पन्न अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति ।
कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति ।

- 20 “सेय्यथापि, भिक्खवे, खीर खीरेन ससन्दति समेति, तेलं तैलेन
ससन्दति समेति, सप्पि सप्पिना ससन्दति समेति, मधु मधुना ससन्दति
समेति, फाणित फाणितेन ससन्दति समेति, एवमेव खो, भिक्खवे,
धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधि-
मुत्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति । अतीत पि खो अद्धान ... अनागत
B 371 पि खो अद्धान एतरहि पि खो पच्चुप्पन्नं अद्धान धातुसो व सत्ता
25 ससन्दन्ति समेन्ति । कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि
ससन्दन्ति समेन्ती” ति ।

१८ इदमवोच भगवा । इद वत्वान^१ सुगतो अथापर एतदवोच

सत्था -

१. वत्वा - सी०, वत्वा च - रो० ।

“संसग्गा वनथो जातो, असंसग्गेन छिज्जति ।
परित्तं दारुमारुह्ण, यथा सीदे महण्णवे ॥
“एवं कुसीतमागम्म, साधुजीवि^१ पि सीदति ।
तस्मा तं परिवज्जेय्य, कुसीतं हीनविरियं ॥
“पविचित्तेहि अरियेहि, पहितत्तेहि ज्ञायीहि^२ ।
निच्चं आरद्धविरियेहि, पण्डितेहि सहावसे” ति ॥

5

१७. अस्सद्धसन्दनसुत्तं

१६. सावत्थियं विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संस-
न्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति,
अहिरिका अहिरिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति; अनोत्तप्पिनो^३ अनोत्त-
प्पीहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति; अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धि संसन्दन्ति 10
समेन्ति, कुसीता कुसीतेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, मुट्टस्सतिनो मुट्ट-
स्सतीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि संसन्दन्ति
समेन्ति ।

R 155

“अतीतं पि खो, भिक्खवे, अद्धान धातुसो व सत्ता संसन्दिसु
समिसु । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धि ससन्दिसु समिसु; अहिरिका अहिरि- 15
केहि सद्धि ससन्दिसु समिसु; अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धि संसन्दिसु
समिसु, अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धि संसन्दिसु समिसु; कुसीता कुसी-
तेहि सद्धि ससन्दिसु समिसु; मुट्टस्सतिनो मुट्टस्सतीहि सद्धि संसन्दिसु
समिसु; दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि संसन्दिसु समिसु ।

“अनागतं पि खो, भिक्खवे, अद्धान धातुसो व सत्ता संसन्दि- 20
स्सन्ति समेस्सन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धि ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति;
अहिरिका अहिरिकेहि सद्धि ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति; अनोत्तप्पिनो
अनोत्तप्पीहि सद्धि .. पे०.. अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धि ... पे०...
कुसीता कुसीतेहि सद्धि .. पे०.. मुट्टस्सतिनो मुट्टस्सतीहि सद्धि ... पे०...
दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति ।

B. 372

R. 160

25

“एतरहि पि खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्नं अद्धान धातुसो व सत्ता
संसन्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति;

१ साधुजीवी - सी०, स्या०, रो० । २. ज्ञायिहि - जी०, ज्ञायिभि - स्या० ।
३. अनोत्तापिनो - सी०, स्या०, रो० ।

अहिरिका अहिरिकेहि सद्धि . पे०. अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धि
...पे०... अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धि . पे० . कुसीता कुसीतेहि सद्धि
.. पे०.. मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा
दुप्पञ्जेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति ।

- 5 “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । सद्धा सद्धेहि
सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, हिरिमना हिरिमनेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति;
ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति; बहुस्सुता बहुस्सुतेहि
सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति; आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धि ससन्दन्ति
समेन्ति, उपट्ठितस्सतिनो उपट्ठितस्सतीहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति,
10 पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति । अतीत पि खो,
भिक्खवे, अद्धान ...पे०.. अनागत पि खो, भिक्खवे . पे०. एतरहि पि
खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्न अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति ।
सद्धा सद्धेहि सद्धि . पे० . पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि ससन्दन्ति
समेन्ती” ति ।

१८. अस्सद्धमूलकसुत्तं

- 15 २०. सावत्थिय विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संस-
न्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, अहिरिका
R. 161 अहिरिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि
संसन्दन्ति समेन्ति, सद्धा सद्धेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, हिरिमना
हिरिमनेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि
20 ससन्दन्ति समेन्ति । अतीत पि खो, भिक्खवे, अद्धान धातुसो व सत्ता
ससन्दिसु समिसु ...पे० . अनागत पि खो, भिक्खवे, अद्धान धातुसो
व सत्ता ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति ... पे०. ।

- B. 373 “एतरहि पि खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्न अद्धान धातुसो व सत्ता
ससन्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, अहि-
25 रिका अहिरिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि
ससन्दन्ति समेन्ति, सद्धा सद्धेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, हिरिमना
हिरिमनेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि
संसन्दन्ति समेन्ती ति ।

“धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा
अस्सद्धेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धि
ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति;
सद्धा सद्धेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धि
ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति ⁵
.. पे० । (पठमवारो विय वित्त्यारेतब्बो ।)

R. 162

“धातुसो व, भिक्खवे .. पे०... अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धि संस-
न्दन्ति समेन्ति, अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा
दुप्पञ्जेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, सद्धा सद्धेहि सद्धि संसन्दन्ति
समेन्ति, बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो ¹⁰
पञ्जवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति .. पे०... ।

“धातुसो व, भिक्खवे .. पे० . अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धि सस-
न्दन्ति समेन्ति, कुसीता कुसीतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा
दुप्पञ्जेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, सद्धा सद्धेहि सद्धि ससन्दन्ति
समेन्ति, आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ज- ¹⁵
वन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति ... पे०... ।

“धातुसो व, भिक्खवे... पे०... अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धि संसन्दन्ति
समेन्ति, मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा
दुप्पञ्जेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति; सद्धा सद्धेहि सद्धि ससन्दन्ति
समेन्ति, उपट्ठितस्सतिनो उपट्ठितस्सतीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्ज- ²⁰
वन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ती ति .. पे०... कल्याणाधि-
मुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ती' ति ।

१६. अहिरिकमूलकमुत्तं

२१. सावत्थिय विहरति । “धातुसो व ... पे०... अहिरिका
अहिरिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धि ^{R. 163}
ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; ²⁵ B. 374
हिरिमना हिरिमनेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि
सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, बहुस्सुता^१ बहुस्सुतेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति^१,
पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति ... पे०... ।

१-१. म० पौत्वके नत्थि ।

“अहिरिका अहिरिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; हिरिमना हिरिमनेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति ... पे०... ।

“अहिरिका अहिरिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, कुसीता कुसीतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; हिरिमना हिरिमनेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति .. पे० .. ।

“अहिरिका अहिरिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, मुट्टस्सतिनो मुट्टस्सतीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, हिरिमना हिरिमनेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, उपट्टितस्सतिनो उपट्टितस्सतीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ती ति ... पे०... कल्याणाधिमुत्तिकका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ती” ति ।

२० अनोत्तप्पमूलकसुत्तं

R. 164

२२ सावत्थिय विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति . पे०. ।

“अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, कुसीता कुसीतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति .. पे०. ।

“अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, मुट्टस्सतिनो मुट्टस्सतीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि

B. 375

सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; श्रोतपिनो श्रोतप्पीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, उपद्वितस्सतिनो उपद्वितस्सतीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्चवन्तो पञ्चवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ती ति ... पे० .. कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ती” ति ।

२१. अप्पस्सुतमूलकसुतं

२३. सावत्थिय विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संस- 5
न्दन्ति समेन्ति । अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति,
कुसीता कुसीतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि
संसन्दन्ति समेन्ति; बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, आरद्ध-
विरिया आरद्धविरियेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्चवन्तो पञ्च-
वन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति पे० ।

R 165

10

“अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, मुट्ठस्सतिनो
मुट्ठस्सतीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि
संसन्दन्ति समेन्ति; बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, उप-
द्वितस्सतिनो उपद्वितस्सतीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्चवन्तो
पञ्चवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ती ति ... पे०... कल्याणाधिमुत्तिका 15
कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ती” ति ।

२२. कुसीतमूलकसुतं

२४. सावत्थिय विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संस-
न्दन्ति समेन्ति । कुसीता कुसीतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, मुट्ठस्सतिनो
मुट्ठस्सतीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धि
संसन्दन्ति समेन्ति; आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धि संसन्दन्ति 20
समेन्ति, उपद्वितस्सतिनो उपद्वितस्सतीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति,
पञ्चवन्तो पञ्चवन्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ती ति ... पे०... ।

(सव्वत्थ यतीतानागतपञ्चुप्पन्नं कातब्बं ।)

द्वितीयो वग्गो ।

तस्सुद्धान

B. 376

*सत्तिमा^१ सनिदानं च, गिञ्जकावसथेन च ।
हीनाधिमुत्ति चङ्कम^२, सगाथा^३ अस्सद्वसत्तमं^४* ॥

R. 166

अस्सद्वमूलका पञ्च, चत्तारो^५ अहिरिकमूलका ।

अनोत्तप्पमूलका तीणि, दुवे^६ अप्पस्सुतेन च ॥

5

कुसीतं^{*} एककं^६ वुत्तं^७, सुत्तन्ता तीणि^८ पञ्चका^९ ।

वावीसति वुत्ता सुत्ता, दुत्तियो वग्गो पवुच्चती ति^{*} ॥

— ० —

२३. असमाहितसुत्तं

२५. सावत्थिय विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संस-
न्दान्तं समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, अहि-
रिका अहिरिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति; अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि
10 सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति; असमाहिता असमाहितेहि सद्धिं संसन्दन्ति
समेन्ति; दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति ।

“सद्धा सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, हिरिमना हिरिमनेहि
सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, ओत्तप्पिनो^{१०} ओत्तप्पीहि^{११}” सद्धिं ससन्दन्ति
समेन्ति; समाहिता समाहितेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्जवन्तो
15 पञ्जवन्तेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ती” ति ।

२४. दुस्सीलसुत्तं

२६. सावत्थिय विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता
संसन्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति;
अहिरिका अहिरिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, अनोत्तप्पिनो अनोत्त-
प्पीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, दुस्सीला दुस्सीलेहि सद्धिं ससन्दन्ति
20 समेन्ति; दुप्पञ्जा दुप्पञ्जेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति ।

*-*सी० पोत्यके नत्थि । १. सत्तिम - स्या० । २ च कम्म - रो० । ३-३ मगाय
असद्ध सत्तम - रो०, सतामारद्वसत्तम - स्या० । ४ चत्तारि - नी० । ५ द्वे - गे० ।
६ एकका - रो० । ७. वुत्ता - रो० । ८ तीनि - रो० । ९ पञ्चका नि - स्या०,
पञ्चवका - रो०, * - * सी०, स्या० पोत्यकेमु नत्थि । १०-१० ओत्तपिणो ओनापीहि -
सी०, स्या०, रो० ।

“सद्धा सद्धेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; हिरिमना हिरिमनेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; सीलवन्तो सीलवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; पञ्जवन्तो पञ्जवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती” ति ।

B. 377,
R. 167

२५. पञ्चसिक्खापदसुत्तं

२७ सावत्थिय विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता 5
संसन्दन्ति समेन्ति । पाणातिपातिनो पाणातिपातीहि सद्धिं संसन्दन्ति
समेन्ति, अदिन्नादायिनो अदिन्नादायीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति;
कामेसुमिच्छाचारिनो कामेसुमिच्छाचारीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति;
मुसावादिनो मुसावादीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; सुरामेरयमज्जप्पमाद-
द्वायिनो सुरामेरयमज्जप्पमादद्वायीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति । 10

“पाणातिपाता पटिविरता पाणातिपाता पटिविरतेहि सद्धिं
संसन्दन्ति समेन्ति, अदिन्नादाना पटिविरता अदिन्नादाना पटिविरतेहि
सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता कामेसुमिच्छा-
चारा पटिविरतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; मुसावादा पटिविरता
मुसावादा पटिविरतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; सुरामेरयमज्जप्पमाद- 15
द्वाना पटिविरता सुरामेरयमज्जप्पमादद्वाना पटिविरतेहि सद्धिं संसन्दन्ति
समेन्ती” ति ।

२६. सत्तकम्मपथसुत्तं

२८ सावत्थियं विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता
संसन्दन्ति समेन्ति । पाणातिपातिनो पाणातिपातीहि सद्धिं संसन्दन्ति
समेन्ति; अदिन्नादायिनो अदिन्नादायीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति; 20
कामेसुमिच्छाचारिनो कामेसुमिच्छाचारीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति;
मुसावादिनो मुसावादीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, पिसुणवाचा पिसुण-
वाचेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, फरुसवाचा फरुसवाचेहि सद्धिं संस-
न्दन्ति समेन्ति; सम्फप्पलापिनो सम्फप्पलापीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति ।

“पाणातिपाता पटिविरता पे०. अदिन्नादाना पटिविरता... 25
कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता .. मुसावादा पटिविरता ... पिसुणाय

वाचाय पटिविरता पिसुणाय वाचाय पटिविरतेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति; फरुसाय वाचाय पटिविरता फरुसाय वाचाय पटिविरतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति; सम्फप्पलापा पटिविरता सम्फप्पलापा पटिविरतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ती” ति ।

२७. दसकम्मपथसुत्तं

B 378, 5
R. 168

२६. सावत्थिय विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । पाणातिपातिनो पाणातिपातीहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति; अदिन्नादायिनो पे० कामेसुमिच्छाचारिनो . मुसावादिनो ... पिसुणवाचा ... फरुसवाचा . सम्फप्पलापिनो सम्फप्पलापीहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति; अभिज्जालुनो अभिज्जालूहि^१ सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति; व्यापन्नचित्ता^२ व्यापन्नचित्तेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, मिच्छादिट्टिका मिच्छादिट्टिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति ।

“पाणातिपाता पटिविरता पाणातिपाता पटिविरतेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, अदिन्नादाना पटिविरता .. पे०.. कामेसुमिच्छा-
चारा पटिविरता ...मुसावादा पटिविरता . पिसुणाय^३ वाचाय^३ . फरु-
साय^३ वाचाय^३ ... सम्फप्पलापा पटिविरता सम्फप्पलापा पटिविरतेहि सद्धि
संसन्दन्ति समेन्ति, अनभिज्जालुनो अनभिज्जालूहि सद्धि ससन्दन्ति
समेन्ति, अब्यापन्नचित्ता अब्यापन्नचित्तेहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति;
सम्मादिट्टिका सम्मादिट्टिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ती” ति ।

२८ अट्टुङ्गिकसुत्तं

३० सावत्थिय विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । मिच्छादिट्टिका मिच्छादिट्टिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, मिच्छासङ्कप्पा . पे०... मिच्छावाचा ... मिच्छाकम्मन्ता ... मिच्छाआजीवा . मिच्छावायामा मिच्छासतिनो . मिच्छासमाधिनी मिच्छासमाधीहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति; सम्मादिट्टिका सम्मा-
दिट्टिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति , सम्मासङ्कप्पा ...पे०... सम्मावाचा

१ अभिज्जालूहि - सी० । २ व्यापन्नचित्तः - रो० । ३-३ पिसुणा वाचा - सी० ।
४-४ फरुसा वाचा - सी० ।

... सम्माकमन्ता ... सम्माञ्जाजीवा... सम्मावायामा ... सम्मासतिनो...
सम्मासमाधिना सम्मासमाधीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ती” ति ।

२६ दसङ्गसुत्तं

३१ सावत्थिय विहरति । “धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता
ससन्दन्ति समेन्ति । मिच्छादिट्टिका मिच्छादिट्टिकेहि सद्धि ससन्दन्ति
समेन्ति, मिच्छासङ्कप्पा . पे०... मिच्छावाचा ... मिच्छाकमन्ता ... 5
मिच्छाञ्जाजीवा . मिच्छावायामा . मिच्छासतिनो .. मिच्छासमाधिना
मिच्छासमाधीहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, मिच्छाञ्जाणिना मिच्छा-
ञ्जाणीहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, मिच्छाविमुत्तिना मिच्छाविमुत्तीहि
सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति ।

B. 379,
R. 169

“सम्मादिट्टिका सम्मादिट्टिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति । 10
सम्मासङ्कप्पा . पे०. सम्मावाचा . सम्माकमन्ता ... सम्माञ्जाजीवा
.. सम्मावायामा .. सम्मासतिनो .. सम्मासमाधिना ..सम्माञ्जाणिना
सम्माञ्जाणीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ति, सम्माविमुत्तिना सम्मा-
विमुत्तीहि सद्धि संसन्दन्ति समेन्ती” ति ।

(मव्वत्थ अतीतानागतपच्चुप्पन्नं कात०म् ।)

सत्तल्ल सुत्तन्तानं उद्दान

असमाहित^१ दुस्सील^२, पच्च सिक्खापदानि च ।

15

सत्त कम्मपथा वुत्ता, दसकम्मपथेन च ।

छट्ठ अट्टङ्गिको वुत्तो, दसङ्गेन^३ च सत्तमं ॥

कम्मपथवग्गो तत्तियो ।

३० चतुर्धातुसुत्तं

३२. एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथ-
पिण्डकस्स आरामे ।

“चतस्सो इमा, भिक्खवे, धातुयो । कतमा चतस्सो ? पठवी- 20
धातुं, आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु — इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो
धातुयो” ति ।

१ असमाहित च — स्या० । २ दुस्सील्य — रो० । ३ दसहङ्गेन — सो०, दसहि
अङ्गेन — स्या० । ४ पथवीधातु — म०; पठवीधातु — सी० ।

३१. पुण्ड्रसम्बोधसुत्तं

R. 170

३३. सावत्थियं विहरति । “पुण्ड्रेव” मे, भिक्खवे, सम्बोधा
अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतद्दहोसि - ‘को नु खो पठवी-
घातुया अस्सादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं; को आपोघातुया
B. 320 अस्सादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं; को तेजोघातुया अस्सादो, को
5 आदीनवो, किं निस्सरणं; को वायोघातुया अस्सादो, को आदीनवो,
किं निस्सरणं’ ति ?

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतद्दहोसि - ‘यं खो पठवीघातुं पटिच्च
उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं पठवीघातुया अस्सादो, यं^१ पठवीघातु
अनिच्चा दुक्खा विपरिणामघम्मा, अयं पठवीघातुया आदीनवो; यो
10 पठवीघातुया छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं पठवीघातुया निस्स-
रणं । यं आपोघातुं पटिच्च ... पे०... यं तेजोघातु पटिच्च . पे०... यं
वायोघातुं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं वायोघातुया अस्सादो;
यं वायोघातु अनिच्चा दुक्खा विपरिणामघम्मा, अयं वायोघातुया आदी-
नवो; यो^२ वायोघातुया छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं वायोघातुया
15 निस्सरणं’ ।

“यानकीवञ्चाहं, भिक्खवे, इमासं चतुत्तं घातूनं एवं अस्सादं च
अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं
न^३ अब्भञ्जासि^४, नेव तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके
सस्समणन्नाहागिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधि
20 अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्जासि ।

“यतो च ख्वाहं, भिक्खवे, इमासं चतुत्तं घातूनं एवं अस्सादं च
अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं
अब्भञ्जासि, अथाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समण-
न्नाहागिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो
R. 171 25 ति पच्चञ्जासि । ज्ञाणं च पन मे वस्सनं उट्पादि-अकृप्पा मे विमुत्ति^५,
अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो” ति ।

१. पुण्ड्रे - रो० । २. वा - जी० । ३. यं - रो० । ४-५. नाब्भञ्जासि - नी०,
स्वा० । ५. चैतीविमुत्ति - नी०, रो० ।

३२. अचरिसुत्तं

३४. सावत्थियं विहरति । “पठवीधातुयाहं, भिक्खवे, अस्साद-
परियेसनं अचरि, यो पठवीधातुया अस्सादो तदज्झगमं, यावता पठवी-
धातुया अस्सादो पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । पठवीधातुयाहं, भिक्खवे,
आदीनवपरियेसनं अचरि, यो पठवीधातुया आदीनवो तदज्झगमं, यावता
पठवीधातुया आदीनवो पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । पठवीधातुयाहं, 5
भिक्खवे, निस्सरणपरियेसनं अचरि, यं पठवीधातुया निस्सरणं तदज्झ-
गमं, यावता पठवीधातुया निस्सरणं पञ्जाय मे तं सुदिट्ठं ।

B 381

“आपोधातुयाहं, भिक्खवे ... पे०... तेजोधातुयाहं, भिक्खवे...
वायोधातुयाहं, भिक्खवे, अस्सादपरियेसनं अचरि, यो वायोधातुया
अस्सादो तदज्झगमं, यावता वायोधातुया अस्सादो पञ्जाय मे सो 10
सुदिट्ठो । वायोधातुयाहं, भिक्खवे, आदीनवपरियेसनं अचरि, यो
वायोधातुया आदीनवो तदज्झगमं, यावता वायोधातुया आदीनवो
पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । वायोधातुयाहं, भिक्खवे, निस्सरणपरियेसनं
अचरि, यं वायोधातुया निस्सरणं तदज्झगमं, यावता वायोधातुया
निस्सरणं पञ्जाय मे तं सुदिट्ठं । 15

“यावकीवञ्चाहं, भिक्खवे, इमासं चतुन्नं धातूनं अस्सादं च
अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं न
अब्भञ्जासि, नेव तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके 20
सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधि
अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्जासि ।

R 172

“यतो च ख्वाहं, भिक्खवे, इमासं चतुन्नं धातूनं अस्सादं च
अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं
अब्भञ्जासि, अथाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समण-
ब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो 25
ति पच्चञ्जासि । ज्ञाणं च पन मे दस्सनं उदपादि — “अकुप्पा मे
विमुत्ति, अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो” ति ।

३३. नोचेदंसुत्तं

३५. सावत्थियं विहरति । “नो चेदं, भिक्खवे, पठवीधातुया
अस्सादो अभविस्स, नयिदं सत्ता पठवीधातुया सारज्जेय्युं । यस्मा च

B 382

खो, भिक्खवे, अत्थि पठवीधातुया अस्सादो, तस्मा सत्ता पठवीधातुया सारज्जन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, पठवीधातुया आदीनवो अभविस्स, नयिदं सत्ता पठवीधातुया निब्बिन्देय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि पठवीधातुया आदीनवो, तस्मा सत्ता पठवीधातुया निब्बिन्दन्ति । नो
 5 चेदं, भिक्खवे, पठवीधातुया निस्सरणं अभविस्स, नयिदं सत्ता पठवीधातुया निस्सरेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि पठवीधातुया निस्सरणं, तस्मा सत्ता पठवीधातुया निस्सरन्ति ।

“नो चेदं, भिक्खवे, आपोधातुया अस्सादो अभविस्स . पे०
 नो चेदं, भिक्खवे, तेजोधातुया ... नो चेदं, भिक्खवे, वायोधातुया
 10 अस्सादो अभविस्स, नयिदं सत्ता वायोधातुया सारज्जेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि वायोधातुया अस्सादो, तस्मा सत्ता वायोधातुया सारज्जन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, वायोधातुया आदीनवो अभविस्स, नयिदं सत्ता वायोधातुया निब्बिन्देय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि वायोधातुया आदीनवो, तस्मा सत्ता वायोधातुया निब्बिन्दन्ति । नो
 15 चेदं, भिक्खवे, वायोधातुया निस्सरणं अभविस्स, नयिदं सत्ता वायोधातुया निस्सरेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि वायोधातुया निस्सरणं, तस्मा सत्ता वायोधातुया निस्सरन्ति ।

“यावकीवञ्चिमे, भिक्खवे, सत्ता इमासं चतुल्लं धातून अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं
 20 न अन्भञ्जासु, नेव ताविमे भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सन्नह्णिका सस्समण्णाह्णिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा^१ विसयुत्ता विप्पमुत्ता^२ विमरियादिकतेन चेतसा विहरिसु ।

“यतो च खो^३, भिक्खवे, सत्ता इमासं चतुल्लं धातून अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं
 25 अन्भञ्जासु, अथ, भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सस्समण्णाह्णिया पजाय^४ सदेवमनुस्साय निस्सटा विसयुत्ता विमुत्ता विमरियादिकतेन चेतसा विहरन्ती” ति ।

१ निस्सटा - रो० । २ विप्पमुत्ता - रो० । ३ खिमे - त्या० । ४ पजा सी०, त्या० ।

३४. एकन्तदुक्खसुतं

३६. सावत्थियं विहरति । “पठवीधातु^१ चे^२ हिदं, भिक्खवे, एकन्तदुक्खा अभविस्स दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, नयिदं सत्ता पठवीधातुया सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, पठवीधातु सुखा सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, तस्मा सत्ता पठवीधातुया सारज्जन्ति ।

B 383

“आपोधातु चे हिदं, भिक्खवे ... पे०... तेजोधातु चे हिदं, भिक्खवे ... वायोधातु चे हिदं, भिक्खवे, एकन्तदुक्खा अभविस्स दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, नयिदं सत्ता वायोधातुया सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, वायोधातु सुखा सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, तस्मा सत्ता वायोधातुया सारज्जन्ति ।

5

R 174

“पठवीधातु चे हिदं, भिक्खवे, एकन्तसुखा अभविस्स सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, नयिदं सत्ता पठवीधातुया निब्बिन्देय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, पठवीधातु दुक्खा दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, तस्मा सत्ता पठवीधातुया निब्बिन्दन्ति ।

15

“आपोधातु चे हिदं, भिक्खवे ... पे०... तेजोधातु चे हिदं, भिक्खवे .. वायोधातु चे हिदं, भिक्खवे, एकन्तसुखा अभविस्स सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, नयिदं सत्ता वायोधातुया निब्बिन्देय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, वायोधातु दुक्खा दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, तस्मा सत्ता वायोधातुया निब्बिन्दन्ती” ति ।

20

३५ अभिनन्दसुतं

३७. सावत्थियं विहरति । “यो, भिक्खवे, पठवीधातुं अभिनन्दति, दुक्खं सो अभिनन्दति । यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो आपोधातुं अभिनन्दति .. पे०.. यो तेजोधातु .. यो वायोधातुं अभिनन्दति, दुक्खं सो अभिनन्दति । यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि ।

25

B 384,
R 175

“यो च खो, भिक्खवे, पठवीधातु नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभिनन्दति । यो दुक्ख नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो आपोधातु . पे० .. यो तेजोधातु . यो वायोधातु नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभिनन्दति । यो दुक्ख नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामी” ति ।

३६. उप्पादसुत्तं

३८. सावत्थिय विहरति । “यो, भिक्खवे, पठवीधातुया उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो रोगान् ठिति जरामरणस्स पातुभावो । यो आपोधातुया . पे०... यो तेजोधातुया ... यो वायोधातुया उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो रोगानं ठिति जरामरणस्स पातुभावो ।

“यो च खो, भिक्खवे, पठवीधातुया निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो^१, दुक्खस्सेसो निरोधो रोगान् वूपसमो जरामरणस्स अत्थङ्गमो । यो आपोधातुया .. पे०.. यो तेजोधातुया .. यो वायोधातुया निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो रोगानं वूपसमो जरामरणस्स अत्थङ्गमो” ति ।

३७. समणब्राह्मणसुत्तं

३६. सावत्थिय विहरति । “चतस्सो इमा, भिक्खवे, धातुयो । कतमा^२ चतस्सो ? पठवीधातु, आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमास चतुन्न धातून अस्साद च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूत नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु वा समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्सन्तो^३ सामञ्जत्थ वा ब्रह्मञ्जत्थ^४ वा दिट्ठे वधम्मेषु अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमास चतुन्न धातून अस्साद च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूत पजानन्ति, ते च खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु चैव समणसम्मता

R 176

20

B.385

25

१ अत्थगमो - रो० । २ कतमे - रो० । ३ आयस्सन्ता - रो० । ४ ब्राह्मञ्जत्थ - स्था० ।

ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थं च ब्रह्म-
ञ्जत्थं च दिट्ठेव धम्मो सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज
विहरन्ती” ति ।

३८. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं

४०. सावत्थियं विहरति । “चतस्सो इमा, भिक्खवे, धातुयो ।
कतमा चतस्सो ? पठवीधातु, आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु । ये 5
हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमास चतुन्नं धातूनं समुदय
च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजा-
नन्ति ... पे०... (वित्थारेतब्बं) ।

पटिजानन्ति^१ ...पे०... सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज
विहरन्ती” ति ।

10

३९. ततियसमणब्राह्मणसुत्तं

४१. सावत्थियं विहरति । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा
ब्राह्मणा वा पठवीधातुं नप्पजानन्ति, पठवीधातुसमुदयं नप्पजानन्ति,
पठवीधातुनिरोधं नप्पजानन्ति, पठवीधातुनिरोधगामिनि पटिपदं नप्प-
जानन्ति ... पे०... आपोधातुं नप्पजानन्ति .. तेजोधातुं नप्पजानन्ति ...
वायोधातुं नप्पजानन्ति, वायोधातुसमुदयं नप्पजानन्ति, वायोधातुनिरोधं 15
नप्पजानन्ति, वायोधातुनिरोधगामिनि पटिपदं नप्पजानन्ति, न मे ते,
भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु वा समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा
ब्राह्मणसम्मता; न च पन ते आयस्मन्तो सामञ्जत्थ^२ वा ब्रह्मञ्जत्थं
वा दिट्ठेव धम्मो सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

R 177

15

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा पठवीधातु 20
पजानन्ति, पठवीधातुसमुदयं पजानन्ति, पठवीधातुनिरोधं पजानन्ति,
पठवीधातुनिरोधगामिनि पटिपदं पजानन्ति .. ये च खो केचि, भिक्खवे,
समणा वा ब्राह्मणा वा .. पे०... आपोधातुं पजानन्ति .. तेजोधातुं
पजानन्ति ... वायोधातुं पजानन्ति, वायोधातुसमुदयं पजानन्ति, वायो-
धातुनिरोधं पजानन्ति, वायोधातुनिरोधगामिनि पटिपदं पजानन्ति, ते 25

B.386

१. पजानन्ति - म० । २. सामञ्जत्तं - दो० ।

च खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेमु चेव समणसम्मता
ब्राह्मणेमु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्जात्यं च ब्रह्म-
ञ्जात्यं च दिट्ठेव ब्रह्मे सय अभिञ्जा सच्चिकत्वा उपसम्पज्ज
विहरन्ती” ति ।

चतुत्यो वग्गो ।

तस्सुद्धानं

5 चतस्सो पुल्ले अचरि^१, नोचेद^२ च^३ दुक्खेन च ।
अभिनन्दं^४ च उप्पादो^५, तयो समणब्राह्मणा ति ॥

घातुसंयुत्तं समत्तं ।

—:—

१ अचरि—सी०, स्या० । २ यो नो चेदं—रो० । ३ सी०, स्या०, रो० पाल्लवेनु
नत्वि । ४ अभिनन्दनं—सी०, स्या० । ५ उप्पादं—स्या० ।

१५. अनमतगगसंयुतं

१. तिणकट्टसुत्तं

१. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने
अनाथपिण्डकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि —
“भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा
एतदवोच —

B.387,
R 178

“अनमतगगोयं” भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्जायति 5
अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । सेय्य-
थापि, भिक्खवे, पुरिसो यं इमस्मि जम्बुदीपे तिणकट्टसाखापलासं तं^२
छेत्वा^१ एकज्झं संहरित्वा चतुरङ्गुलं घटिकं कत्वा निक्खिपेय्य — ‘अयं मे
माता, तस्सा मे मातु अयं माता’ ति, अपरियादिन्ना^३ व, भिक्खवे, तस्स
पुरिसस्स मातुमातरो अस्सु, अथ इमस्मि जम्बुदीपे तिणकट्टसाखापलासं 10
परिक्खयं परियादान गच्छेय्य । त किस्स हेतु ? अनमतगगोयं, भिक्खवे,
संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्जायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हा-
सयोजनानं सन्धावतं संसरतं । एवं दीघरत्तं वो, भिक्खवे, दुक्खं पच्चनु-
भूतं तिब्बं पच्चनुभूत व्यसनं पच्चनुभूतं, कटसी^४ वड्डिता । यावञ्चिदं,
भिक्खवे, अलमेव सब्बसङ्कारेसु निब्बिन्दितुं अलं विरज्जितुं अलं 15
विमुच्चितुं” ति ।

२. पठवीसुत्तं

२. सावत्थियं विहरति । “अनमतगगोयं, भिक्खवे, संसारो ।
पुब्बा कोटि न पञ्जायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं
सन्धावतं संसरतं । सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो इमं महापठवि कोलट्टि-
मत्तं कोलट्टिमत्तं मत्तिकागुल्लिकं करित्वा निक्खिपेय्य — ‘अयं मे पिता, 20
तस्स मे पितु अयं पिता’ ति, अपरियादिन्ना व, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स
पितुपितरो अस्सु, अथायं महापठवी परिक्खय परियादान गच्छेय्य ।
तं किस्स हेतु ? अनमतगगोयं, भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न

R 179

B 388

१ अनमतगाय — रो० । २-२ तच्छेत्वा — सी०, स्या०, रो० । ३ अपरिया-
दिण्णा — नो० । ४ कटसि — सी०, रो० ।

पञ्जायति अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनानं सन्धावतं संसरतं । एवं दीघरत्तं वो, भिक्खवे, दुक्ख पच्चनुभूत तिब्ब पच्चनुभूत व्यसनं^१ पच्चनुभूत, कटसी वड्डिता । यावञ्चिद, भिक्खवे, अलमेव सब्ब-सङ्घारेसु निव्विन्दितु, अलं विरज्जितु, अलं विमुच्चितु” ति ।

३. अस्सुसुत्तं

5 ३. सावत्थियं विहरति । “अनमतग्गोय, भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्जायति अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनानं सन्धावतं संसरत । त कि मञ्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, य वा वो इमिना दीघेन अद्दुना सन्धावतं संसरत अमनापसम्पयोगा मनापविप्पयोगा कन्दन्तान रोदन्तानं^२ अस्सु पस्सन्नं^३ पग्घरितं, यं वा
10 चतूसु महासमुद्देषु उदकं” ति ?

R.160 “यथा खो मय, भन्ते, भगवता धम्म देसितं आजानाम, एतदेव, भन्ते, बहुतरं यं नो इमिना दीघेन अद्दुना सन्धावतं संसरतं अमनापसम्पयोगा मनापविप्पयोगा कन्दन्तानं रोदन्तान अस्सु पस्सन्नं पग्घरित, न त्वेव चतूसु महासमुद्देषु उदकं” ति ।

15 “साधु साधु, भिक्खवे, साधु खो मे तुम्हे, भिक्खवे, एवं धम्मं देसितं आजानाथ । एतदेव, भिक्खवे, बहुतरं य वो इमिना दीघेन अद्दुना सन्धावतं संसरतं अमनापसम्पयोगा मनापविप्पयोगा कन्दन्तान रोदन्तानं अस्सु पस्सन्नं पग्घरितं, न त्वेव चतूसु महासमुद्देषु उदकं । दीघरत्तं वो, भिक्खवे, मातुमरणं पच्चनुभूत, तेसं वा मातुमरण पच्चनु-
20 भोन्तानं अमनापसम्पयोगा मनापविप्पयोगा कन्दन्तान रोदन्तान अस्सु पस्सन्नं पग्घरितं, न त्वेव चतूसु महासमुद्देषु उदकं । दीघरत्त वो, भिक्खवे, पितुमरणं पच्चनुभूतं ... पे०... भालुमरण पच्चनुभूत ... भगिनि-मरणं पच्चनुभूतं ... पुत्तमरणं पच्चनुभूत . धीतुमरण पच्चनुभूतं ...
25 ज्ञातिव्यसनं पच्चनुभूत ... भोगव्यसन पच्चनुभूतं । दीघरत्त वो, भिक्खवे, रोगव्यसनं पच्चनुभूतं, तेस वो रोगव्यसन पच्चनुभोन्तान अमनापसम्पयोगा मनापविप्पयोगा कन्दन्तानं रोदन्तानं अस्सु पस्सन्नं पग्घरितं, न त्वेव चतूसु महासमुद्देषु उदकं । त किस्स हेतु ? अनमत-

१ व्यसनं—सी०, रो० । २ रुदन्तान—सी० । ३ पस्सन्नं—सी०, पसन्न-स्या०; पसन्न—रो० ।

गोयं, भिक्खवे, संसारो ... पे०.. यावञ्चिदं, भिक्खवे, अलमेव सब्ब-
सङ्घारेसु निब्बिन्दितु, अलं विरज्जितु, अलं विमुच्चितु” ति ।

४. खीरसुत्तं

४. सावत्थियं विहरति । “अनमतगोयं, भिक्खवे, संसारो ।
पुब्बा कोटि न पञ्जायति अविज्जानीवरणान सत्तानं तण्हासंयोजनानं
सन्धावत ससरतं । तं कि मञ्जथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, यं 5
वा वो इमिना दीघेन अद्धुना सन्धावत ससरतं मातुथञ्जं पीतं, यं वा
चतूसु महासमुद्देसु उदकं” ति ?

R 181

“यथा खो मय, भन्ते, भगवता धम्मं देसितं आजानाम, एतदेव,
भन्ते, बहुतरं यं नो इमिना दीघेन अद्धुना सन्धावतं संसरतं मातुथञ्जं
पीतं, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदकं” ति ।

10

“साधु साधु, भिक्खवे, साधु खो मे तुम्हे, भिक्खवे, एवं धम्मं
देसितं आजानाथ । एतदेव, भिक्खवे, बहुतरं यं वो इमिना दीघेन
अद्धुना सन्धावत ससरतं मातुथञ्जं पीतं, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु
उदकं । तं किस्स हेतु ? अनमतगोयं, भिक्खवे, संसारो ... पे०... अलं
विमुच्चितु” ति ।

15

५. पञ्चतसुत्तं

५. सावत्थियं विहरति ... पे०... आरामे । अथ खो अञ्जतरो
भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा
एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच —
“कीवदीघो नु खो, भन्ते, कप्पो” ति ?

“दीघो खो, भिक्खु, कप्पो । सो न सुकरो सङ्घातु एत्तकानि 20
वस्सानि इति वा, एत्तकानि वस्ससतानि इति वा, एत्तकानि वस्ससह-
स्सानि इति वा, एत्तकानि वस्समतसहस्सानि इति वा” ति ।

“सक्का पन, भन्ते, उपमं^१ कातु” ति ?

“सक्का, भिक्खू”, ति भगवा अबोच, “सेय्यथापि, भिक्खु,
महासेलो पञ्चतो योजनं आयामेन योजनं वित्थारेण योजनं उब्बेधेन 25
अच्छिन्नो^२ असुसिरो एकग्घनो । तमेन पुरिसो वस्ससतस्स वस्ससतस्स

१. उपमा - रो० । २. अच्छिद्धो - सी०, स्या०, रो ।

11.390

अच्चयेन कासिकेन वत्येन राकि सर्कि परिमज्जेय्य । खिप्पतर खो सो,
 भिवग्गु, गहासेलो पव्वतो डमिना उपक्कमेन परिकखय परियादान
 गच्छेय्य, न त्वेव कापो । एव दीघो, भिवग्गु, कप्पो । एवं दीघानं खो,
 11.102 भिवग्गु, कप्पानं नेको कप्पो संसितो, नेकं कप्पसतं ससित, नेक कप्प-
 5 सहस्सं संसितं, नेकं कप्परातराहस्सं संसितं । तं किस्स हेतु ? अनमत-
 ग्गोयं, भिवग्गु, ससारो । पुट्ठा कोटि ... पे० यावच्चिद, भिवग्गु,
 प्रलमेव सत्त्वसद्धारेणु निट्ठिन्दित्तुं, अलं विरज्जित्तु, अलं विमुच्चित्तु”ति ।

६. सासपसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । अथ खो अञ्जातरो भिवग्गु येन
 भगवा ... पे० .. एकमन्तं निनिन्नो खो सो भिवग्गु भगवन्तं एतदवोच -
 10 “कीवदीघो, नु खो, भन्ते, कप्पो” ति ?
 “दीघो खो, भिवग्गु, कप्पो । सो न सुकरो सद्धातुं एत्तकानि
 वस्सानि इति वा ... पे०... एत्तकानि वस्ससतसहस्सानि इति वा” ति ।
 “सवका पन, भन्ते, उपमं कातु ति” ?
 “सक्का, भिवग्गु,” ति भगवा अवोच, “सेय्यथापि, भिवग्गु,
 15 आरामं नगरं योजनं आयामेन योजन वित्थारेण योजनं उब्बेधेन, पुण्णं
 सासपानं गुळिकावद्धं । ततो पुरिसो वस्ससतस्स वस्ससतस्स अच्चयेन
 एकमेक सासप उद्धरेय्य । खिप्पतरं खो सो, भिवग्गु महासासपरासि
 इमिना उपक्कमेन परिकखयं परियादान गच्छेय्य, न त्वेव कप्पो ।
 एवं दीघो खो, भिवग्गु, कप्पो । एवं दीघान खो, भिवग्गु, कप्पान नेको
 20 कप्पो ससितो, नेकं कप्पसतं संसित, नेक कप्पसहस्सं संसितं, नेक
 कप्पसतसहस्स ससित । तं किस्स हेतु ? अनमतग्गोयं, भिवग्गु,
 संसारो ... पे०... अलं विमुच्चित्तु” ति ।

७. सावकसुत्तं

R 183 ७. सावत्थिय विहरति । अथ खो सम्बहुला भिवग्गु येन भगव.
 ... पे०... एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिवग्गु भगवन्त एतदवोचु -
 25 “कीवबहुका नु खो, भन्ते, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता” ति ।

१. चूळिकावद्ध - सी०, रो० । २ किं बहुका - रो० ।

“बहुका खो, भिक्खवे, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता । ते न सुकरा सङ्घातु — ‘एत्तका कप्पा इति वा, एत्तकानि कप्पसतानि इति वा, एत्तकानि कप्पसहस्सानि इति वा, एत्तकानि कप्पसतसहस्सानि इति वा’” ति ।

“सक्का पन, भन्ते, उपमं कातु” ति ?

“सक्का, भिक्खवे,” ति भगवा अब्भोच, “इधस्सु, भिक्खवे, 5
चत्तारो सावका वस्ससतायुका वस्ससतजीविनो । ते दिवसे दिवसे कप्पसतसहस्स कप्पसतसहस्सं अनुस्सरेय्यु । अननुस्सरिता व, भिक्खवे, तेहि कप्पा अस्सु, अथ खो ते चत्तारो सावका वस्ससतायुका वस्ससत-जीविनो वस्ससतस्स अच्चयेन कालं करेय्यु । एवं बहुका खो, भिक्खवे, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता । ते न सुकरा सङ्घातु — ‘एत्तका कप्पा 10
इति वा, एत्तकानि कप्पसतानि इति वा, एत्तकानि कप्पसहस्सानि इति वा, एत्तकानि कप्पसतसहस्सानि इति वा’ ति । तं किस्स हेतु ? अनमतगोयं, भिक्खवे, संसारो ... पे०... अलं विमुच्चित्तु” ति ।

८. गङ्गासुत्तं

८ राजगहे विहरति वेळुवने । अथ खो अञ्जतरो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । 15
सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “कीवबहुका नु खो, भो गोतम, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता” ति ?

“बहुका खो, ब्राह्मण, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता । ते न सुकरा सङ्घातुं — ‘एत्तका कप्पा इति वा, एत्तकानि कप्पसतानि इति वा, 20
एत्तकानि कप्पसहस्सानि इति वा, एत्तकानि कप्पसतसहस्सानि इति वा’” ति ।

“सक्का पन, भो गोतम, उपमं कातु” ति ?

“सक्का, ब्राह्मणा,” ति भगवा अब्भोच, “सेय्यथापि, ब्राह्मण, यतो चायं गङ्गा नदी पभवति यत्थ च महासमुद्धं अप्पेति, या^१ एतस्मिं 25
अन्तरे वालिका सा न सुकरा सङ्घातु — ‘एत्तका वालिका इति वा, एत्तकानि वालिकसतानि इति वा, एत्तकानि वालिकसहस्सानि इति वा, एत्तकानि वालिकसतसहस्सानि इति वा’ ति.। ततो बहुतरा खो, ब्राह्मण, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता । ते न सुकरा सङ्घातुं — ‘एत्तका

B.392

कप्पा इति वा, एत्तकानि कप्पसतानि इति वा, एत्तकानि कप्पसहस्सानि इति वा, एत्तकानि कप्पसतसहस्सानि इति वा' ति । त किस्स हेतु ? अनमतगोयं, ब्राह्मण, संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्जायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । एवं दीघरत्त खो, 5 ब्राह्मण, दुक्खं पच्चनुभूतं तिब्बं पच्चनुभूतं ब्यसन पच्चनुभूतं, कटसी वड्ढिता । यावज्जिदं, ब्राह्मण, अलमेव सब्बसह्वारेसु निब्बिन्दितुं, अल विरज्जितुं, अलं विमुच्चितुं" ति ।

एवं वुत्ते, सो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच - "अभिकन्तं, भो गोतम, अभिकन्तं, भो गोतम ... पे०... उपासकं म भव गोतमो धारेतु 10 अज्जतगगे पाणुपेतं सरणं गतं" ति ।

६. दण्डसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । "अनमतगोयं, भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्जायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । सेय्यथापि, भिक्खवे, दण्डो उपरिवेहास खित्तो सकि पि मूलेन निपतति, सकि पि मज्झेन निपतति, सकि पि अन्तेन निपतति, R 185 15 एवमेव खो, भिक्खवे, अविज्जानीवरणा सत्ता तण्हासंयोजना सन्धावन्ता ससरन्ता सकि पि अस्मा लोका पर लोके गच्छन्ति, सकि पि परस्मा लोका इम लोके आगच्छन्ति । त किस्स हेतु ? अनमतगोय, भिक्खवे, संसारो ... पे०... अलं विमुच्चितुं" ति ।

१०. पुगलसुत्तं

१०. एक समय भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पव्वते । 20 तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि - "भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच -
"अनमतगोयं, भिक्खवे, संसारो .. पे०... एकपुगलस्स, भिक्खवे, कप्प सन्धावतो ससरतो सिया एव महा अट्टिकङ्कलो^१ अट्टिपुञ्जो अट्टिरासि यथायं वेपुल्लो पव्वतो, सचे सहारको अस्स, B.393 25 सम्भतं च न विनस्सेय्य । त किस्स हेतु ? अनमतगोयं, भिक्खवे, संसारो ... पे०... अलं विमुच्चितुं" ति ।
११. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान^१ सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था -

१ अट्टिकङ्कलो - सी० । २. वत्ता - सी० ।

“एकस्सेकेन कप्पेन, पुग्गलस्सट्ठिसञ्चयो ।
 सिया पब्बतसमो रासि, इति वुत्तं महेसिना ॥
 “सो खो पनायं अक्खातो, वेपुल्लो पब्बतो महा ।
 उत्तरो गिज्झकूटस्स, मगधान गिरिब्बजे’ ॥
 “यतो च^२ अरियसच्चानि, सम्मप्पञ्जाय पस्सति । 5
 दुक्खं दुक्खसमुप्पादं, दुक्खस्स च अतिककमं ।
 अरियं चट्ठङ्गिकं मग्ग, दुक्खूपसमगामिनं ॥
 “स सत्तक्खत्तुपरमं, सन्धावित्वान पुग्गलो ।
 दुक्खस्सन्तकरो होति, सब्बसयोजनक्खया” ति ॥
 पठमो वग्गो ।

R 186

तस्सुद्धानं

तिणकट्ट च पठवी, अस्सु खीरं च पब्बतं । 10
 सासपा सावका^१ गङ्गा, दण्डो च पुग्गलेन^२ चा ति^३ ॥

११ दुग्गतसुत्तं

१२ एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति । तत्र खो . पे०...
 अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्जायति अविज्जा-
 नीवरपान सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । यं, भिक्खवे,
 पस्सेय्याथ दुग्गतं दुरुपेतं^१ निट्टमेत्थ गन्तब्बं - अम्हेहि पि एवरूपं 15
 पच्चनुभूतं इमिना दीघेन अद्धुना’ ति । तं किस्स हेतु .. पे० .. यावच्चिदं,
 भिक्खवे, अलमेव सब्बसङ्घारेसु निब्बिन्दितुं अलं विरज्जितु अलं
 विमुच्चित्तु ति ।

१२. सुखितसुत्तं

१३ सावत्थियं विहरति । “अनमतग्गोयं^१, भिक्खवे, संसारो
 .. पे० .. यं, भिक्खवे, पस्सेय्याथ सुखितं सुसज्जितं, निट्टमेत्थ गन्तब्बं - 20 R 187
 ‘अम्हेहि पि एवरूपं पच्चनुभूतं इमिना दीघेन अद्धुना’ ति । तं किस्स

१ गिरिब्बजो - रो० । २ सी०, स्या०, रो० पोत्यकेसु नत्थि । ३ सावको सावको -
 स्या० । ४-४ पुग्गलेना ति - स्या०, रो० । ५ दुरुपेत - स्या० । ६ अनमतग्गायं - रो० ।

हेतु ? अनमतगोय, भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्जायति ... पे० .. अलं विमुच्चित्तु” ति ।

१३. तिसमत्तमुत्तं

१४. राजगहे विहरति वेळुवने । अथ खो तिसमत्ता पावेय्यका^१ भिक्खू सव्वे आरञ्जिका सव्वे पिण्डपातिका सव्वे पसुकूलिका सव्वे तेचीवरिका सव्वे ससयोजना येन भगवा तेनुपसङ्कामिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । अथ खो भगवतो एतदहोसि – “इमे खो तिसमत्ता पावेय्यका भिक्खू सव्वे आरञ्जिका सव्वे पिण्डपातिका सव्वे पंसुकूलिका सव्वे तेचीवरिका सव्वे ससयोजना । यन्नूनाह इमेसं तथा धम्म देसेय्यं यथा नेस इमस्सि येव आसने अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चेय्यु^२” ति । अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – “भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच –

“अनमतगोय, भिक्खवे, संसारो । पुब्बा कोटि न पञ्जायति अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत संसरत । त कि मञ्जाथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर, य वा वो इमिना दीघेन अद्दुना सन्धावतं संसरत सीसच्छिन्नान लोहितं पस्सन्न पग्घरित, य वा चतूसु महासमुद्देषु उदकं” ति ?

R.188 “यथा खो मय, भन्ते, भगवता धम्म देसितं आजानाम, एतदेव, भन्ते, बहुतर, यं नो इमिना दीघेन अद्दुना सन्धावतं संसरत सीसच्छिन्नानं लोहित पस्सन्न पग्घरितं, न त्वेव चतूसु महासमुद्देषु उदकं” ति ।

B 395 “साधु साधु, भिक्खवे, साधु खो मे तुम्हे, भिक्खवे, एव धम्मं देसित आजानाथ । एतदेव, भिक्खवे, बहुतर, यं वो इमिना दीघेन अद्दुना सन्धावतं संसरतं सीसच्छिन्नानं लोहित पस्सन्न^१ पग्घरित, न त्वेव चतूसु महासमुद्देषु उदक । दीघरत्त वो, भिक्खवे, गुल्लं सत गोभूतान सीसच्छिन्नानं लोहितं पस्सन्न पग्घरित, न त्वेव चतूसु महासमुद्देषु उदक । दीघरत्त वो, भिक्खवे, महिसानं सतं महिसभूतान सीसच्छिन्नान लोहित पस्सन्न पग्घरित . पे०. दीघरत्तं वो, भिक्खवे, उरब्भान सत उरब्भ-

१ पाठेय्यका – इति पि । २ विमुच्चेय्य – रो० । ३ पस्सन्व – सी०, स्या० ।

भूतानं ... पे०... अजानं सतं अजभूतानं ... म्मिगानं सतं म्मिगभूतानं ...
 कुक्कुटानं सतं कुक्कुटभूतानं ... सूकरानं सतं सूकरभूतानं ... दीघरत्तं
 वो, भिक्खवे, चोरा गामघाता ति गहेत्वा सीसच्छिन्नानं लोहितं पस्सन्नं
 पग्घरितं । दीघरत्तं वो, भिक्खवे, चोरा पारिपन्थिका^१ ति गहेत्वा
 सीसच्छिन्नानं लोहितं पस्सन्नं पग्घरितं । दीघरत्तं वो, भिक्खवे, चोरा
 पारदारिका ति गहेत्वा सीसच्छिन्नानं लोहितं पस्सन्नं पग्घरितं, न त्वेव
 चतूसु महासमुद्देशु उदकं । तं किस्स हेतु ? अनमतगोयं, भिक्खवे,
 संसारो .. पे०... अलं विमुच्चित्तु” ति ।

१५. इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं
 अभिनन्दु ति । इमस्मि च पन वेय्याकरणस्मि भञ्जमाने तिसमत्तानं
 पावेय्यकान भिक्खून अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चिसू” ति ।

१४. मातुसुत्तं

१६. सावत्थियं विहरति । “अनमतगोयं, भिक्खवे, संसारो
 ... पे०... न सो, भिक्खवे, सत्तो सुलभरूपो यो नमाताभूतपुब्बो इमिना
 दीघेन अद्दुना । तं किस्स हेतु ? अनमतगोयं, भिक्खवे, संसारो ... पे०...
 अलं विमुच्चित्तु” ति ।

15

१५. पितुसुत्तं

१७. सावत्थियं विहरति । “अनमतगोयं, भिक्खवे, संसारो
 ... पे०... न सो, भिक्खवे, सत्तो सुलभरूपो यो नपिताभूतपुब्बो ... पे०...
 अलं विमुच्चित्तु” ति ।

१६. भ्रातृसुत्तं

१८. सावत्थियं विहरति ... पे०... न सो, भिक्खवे, सत्तो
 सुलभरूपो यो नभाताभूतपुब्बो .. पे०... अलं विमुच्चित्तु” ति ।

20

१७. भगिनिसुत्तं

१९. सावत्थियं विहरति .. पे०... न सो, भिक्खवे, सत्तो
 सुलभरूपो यो नभगिनिभूतपुब्बो .. पे०... अलं विमुच्चित्तु” ति ।

B.396

R.192

१८. पुत्तसुत्तं

२०. सावत्थियं विहरति .. पे०... न सो, भिक्खवे, सत्तो मुलभरूपो यो नपुत्तभूतपुच्चो .. पे०. अलं विमुच्चित्तुं ति ।

१९. धोतुसुत्तं

२१. सावत्थियं विहरति । “अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो । पुच्चा कोटि न पञ्जायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । न सो, भिक्खवे, सत्तो मुलभरूपो यो नधीताभूत-
पुच्चो इमिना दीधेन अट्टुना । तं किम्म हेतु ? अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो । पुच्चा कोटि न पञ्जायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हा-
संयोजनानं सन्धावतं संसरतं । एवं दीघरत्तं वो, भिक्खवे, दुक्खं पञ्चनु-
भूतं तिच्च^१ पच्चनुभूतं व्यसनं पच्चनुभूतं, कटसी वड्डिता । यावच्चिदं,
भिक्खवे, अलभेव सच्चनह्वारेसु निच्चिन्दित्तुं, अलं विरज्जित्तुं, अलं विमुच्चित्तुं” ति ।

२०. वेपुल्लपव्वतसुत्तं

२२. एकं नमयं भगवा राजगहे विहरति गिञ्जकूटे पव्वते । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि - “भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच -

15 “अनमतग्गोयं, भिक्खवे, संसारो । पुच्चा कोटि न पञ्जायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं । भूत-
पुच्चं, भिक्खवे, इमस्स वेपुल्लस्स पव्वतस्स ‘पाचीनवंसो’ त्वेव समञ्जा उदपादि । तेन खो पन, भिक्खवे, समयेन मनुस्सानं ‘तिवरा’ त्वेव
R.191 सनञ्जा उदपादि । तिवरानं, भिक्खवे, मनुस्सानं चत्तारीस^२ वस्स-
20 सहस्सानि आयुप्पमाणं अहोसि । तिवरा, भिक्खवे, मनुस्सा पाचीनवंसं पव्वतं चतूहेन आरोहन्ति, चतूहेन आरोहन्ति । तेन खो पन, भिक्खवे,
B.297 समयेन कक्कुसन्धो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो लोके उप्पन्नो होति । ककुसन्धस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स विवुरसञ्जीवं^३

१. तिचं - स्या० । २. चत्तारीनं - जी०, स्या० । ३. विवुरसञ्जीवं - जी०, स्या० ।

नाम सावकयुगं अहोसि अगं भद्दयुगं । पस्सथ, भिक्खवे, सा चेविमस्सं.
 पव्वतस्स समञ्जा अन्तरहिता, ते च मनुस्सा कालङ्कता^१, सो च
 भगवा परिनिब्बुतो । एवं अनिच्चा, भिक्खवे, सङ्घारा; एव अद्दुवा,
 भिक्खवे, सङ्घारा, एव अनस्सासिका, भिक्खवे, सङ्घारा । यावञ्चिदं,
 भिक्खवे, अलमेव सब्बसङ्घारेसु निब्बिन्दितु, अलं विरज्जितु, अलं 5
 विमुच्चितु ।

“भूतपुब्बं, भिक्खवे, इमस्स वेपुल्लस्स पव्वतस्स ‘वङ्कको’^१ त्वेव
 समञ्जा उदपादि । तेन खो पन, भिक्खवे, समयेन मनुस्सान ‘रोहि-
 तस्सा’ त्वेव समञ्जा उदपादि । रोहितस्सान, भिक्खवे, मनुस्सान
 तिसवस्ससहस्सानि आयुप्पमाणं अहोसि । रोहितस्सा, भिक्खवे, मनुस्सा 10
 वङ्ककं पव्वतं तीहेन आरोहन्ति, तीहेन ओरोहन्ति । तेन खो पन,
 भिक्खवे, समयेन कोणागमनो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो लोके उप्पन्नो
 होति । कोणागमनस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स
 भिय्योसुत्तर नाम सावकयुगं अहोसि अगं भद्दयुग । पस्सथ, भिक्खवे,
 सा चेविमस्स पव्वतस्स समञ्जा अन्तरहिता, ते च मनुस्सा कालङ्कता, 15
 सो च भगवा परिनिब्बुतो । एव अनिच्चा भिक्खवे सङ्घारा ... पे०...
 ।ल विमुच्चितु ।

R 192

“भूतपुब्बं, भिक्खवे, इमस्स वेपुल्लस्स पव्वतस्स ‘सुपस्सो’^१ त्वेव
 समञ्जा उदपादि । तेन खो पन, भिक्खवे, समयेन मनुस्सान ‘सुप्पिया’^२
 त्वेव समञ्जा उदपादि । सुप्पियान, भिक्खवे, मनुस्सान वीसतिवस्स- 20
 सानि आयुप्पमाणं अहोसि । सुप्पिया, भिक्खवे, मनुस्सा सुपस्सं
 द्वीहेन आरोहन्ति, द्वीहेन ओरोहन्ति । तेन खो पन, भिक्खवे,
 कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो लोके उप्पन्नो होति । कस्स-
 ववे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स तिससभारद्वाज नाम
 अहोसि अगं भद्दयुग । पस्सथ, भिक्खवे, सा चेविमस्स 25
 समञ्जा अन्तरहिता, ते च मनुस्सा कालङ्कता, सो च
 भगवतो । एव अनिच्चा, भिक्खवे, सङ्घारा, एवं अद्दुवा,
 ... पे० अलं विमुच्चितुं ।

पन, भिक्खवे, इमस्स वेपुल्लस्स पव्वतस्स ‘वेपुल्लो’

B 398

त्वेव समञ्जा उदपादि । एतरहि खो पन, भिक्खवे, इमेसं मनुस्सानं
 'मागधका' त्वेव समञ्जा उदपादि । मागधकानं, भिक्खवे, मनुस्सानं
 अप्पकं आयुप्पमाणं परित्तं लहुक^१; यो चिरं जीवति सो वस्ससत अप्पं वा
 भिय्यो । मागधका, भिक्खवे, मनुस्सा वेपुल्लं पब्बतं मुहुत्तेन आरोहन्ति
 5 मुहुत्तेन आरोहन्ति । एतरहि खो पनाहं, भिक्खवे, अरहं सम्मासम्बुद्धो
 लोके उप्पन्नो । मय्हं खो पन, भिक्खवे, सारिपुत्तमोग्गल्लान नाम
 सावकयुगं अग्गं भद्दयुग । भविस्सति, भिक्खवे, सो समयो या^२ अयञ्चे-
 विमस्स पब्बतस्स समञ्जा अन्तरधायिस्सति, इमे च मनुस्सा कालं
 करिस्सन्ति, अहं च परिनिब्बायिस्सामि । एवं अनिच्चा, भिक्खवे,
 10 सङ्गारा; एवं अद्दुवा, भिक्खवे, सङ्गारा; एव अनस्सासिका, भिक्खवे,
 सङ्गारा । यावञ्चिद, भिक्खवे, अलमेव सब्बसङ्गारेसु निब्बिन्दित्तुं,
 अलं विरज्जित्तुं, अलं विमुच्चित्तुं^३ ति ।

R 193

२३. इदमवोच भगवा । इद वत्वान^४ सुगतो अथापरं एतदवोच
 सत्था -

15

“पाचीनवंसो तिवरानं, रोहितस्सान वङ्कको ।
 सुप्पियानं सुपस्सो^५ ति^६, मागधानं च वेपुल्लो^७ ॥
 अनिच्चा वत सङ्गारा, उप्पादवयधम्मिनो ।
 उप्पज्जित्वा निरुज्जन्ति, तेसं वूपसमे सुखो” ति ॥

दुतियो वगो ।

तस्सुद्धानं

20

दुग्गतं सुखितञ्चेव, तिस मातापितेन च ।
 भाता भगिनी पुत्तो च, धीता वेपुल्लपब्बतं ॥

अनमतग्गसंयुत्तं समत्त ।

—:०:—

१ लहुकं - सी० । २ य - सी० । ३ वत्वा - सी० । ४-४ सुपस्सति -
 सी०, रो०, सुपस्सो वि - स्या० । ५ वेपुलो - स्या०, वेपुल्ल - रो० ।

१६. कस्सपसंयुत्तं

१. सन्तुट्ठसुत्तं

१. सावत्थियं विहरति । “सन्तुट्ठायां, भिक्खवे, कस्सपो इतरी-
तरेन चीवरेन, इतरीतरचीवरसन्तुट्ठिया च वण्णवादी; न च चीवरहेतु
अनेसनं अप्पतिरूपं^१ आपज्जति, अलद्धा च चीवर न परितस्सति; लद्धा
च चीवरं अगधितो^२ अमुच्छित्तो अनज्जापन्नो आदीनवदस्सावी
निस्सरणपञ्चो परिभुञ्जति ।

B.399,
R.194

5

“सन्तुट्ठायां, भिक्खवे, कस्सपो इतरीतरेन पिण्डपातेन, इतरी-
तरपिण्डपातसन्तुट्ठिया च वण्णवादी; न च पिण्डपातहेतु अनेसनं अप्पति-
रूपं आपज्जति; अलद्धा च पिण्डपातं न परितस्सति; लद्धा च पिण्डपातं
अगधितो अमुच्छित्तो अनज्जापन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्चो
परिभुञ्जति ।

10

“सन्तुट्ठायां, भिक्खवे, कस्सपो इतरीतरेन सेनासनेन, इतरी-
तरसेनासनसन्तुट्ठिया^३ च वण्णवादी; न च सेनासनहेतु अनेसनं अप्पति-
रूपं आपज्जति; अलद्धा च सेनासनं न परितस्सति, लद्धा च सेनासनं
अगधितो अमुच्छित्तो अनज्जापन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्चो
परिभुञ्जति ।

15

“सन्तुट्ठायां, भिक्खवे, कस्सपो इतरीतरेन गिलानप्पच्चय-
भेसज्जपरिक्खारेन, इतरीतरगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारसन्तुट्ठिया
च वण्णवादी; न च गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारहेतु अनेसनं अप्पति-
रूपं आपज्जति; अलद्धा च गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारं न परि-
तस्सति, लद्धा च गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारं अगधितो अमुच्छित्तो
अनज्जापन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्चो परिभुञ्जति ।

20

“तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितब्बं — ‘सन्तुट्ठा भविस्साम
इतरीरेन चीवरेन, इतरीतरचीवरसन्तुट्ठिया च वण्णवादिनो; न च
चीवरहेतु अनेसनं अप्पतिरूपं आपज्जिस्साम, अलद्धा च चीवरं न च

R.195

१ अप्पतिरूपं - स्या० । २ अगधितो - सी० । ३ इतरीतरेन सेनासनसन्तुट्ठिया -
ते० ।

परितस्मिस्साम, लद्धा च चीवरं अगधिता अमुच्छिता अनज्जापन्ना
आदीनवदस्साविनो निस्सरणपञ्जा परिभुञ्जिस्साम' ।

(एवं सब्व कातव्व ।)

B 400

“सन्तुट्ठा भविस्साम इतरीतरेण पिण्डपातेन ... पे०. सन्तुट्ठा
भविस्साम इतरीतरेण सेनासनेन पे० सन्तुट्ठा भविस्साम इतरीतरेण
5 गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेण, इतरीतरगिलानप्पच्चयभेसज्जपरि-
क्खारसन्तुट्ठिया च वण्णवादिनो; न च गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खार-
हेतु अनेसन अप्पतिरूप आपज्जिस्साम अलद्धा च गिलानप्पच्चयभेसज्ज-
परिक्खारं न परितस्सिस्साम, लद्धा च गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारं
अगधिता अमुच्छिता अनज्जापन्ना आदीनवदस्साविनो निस्सरणपञ्जा
10 परिभुञ्जिस्सामा' ति । एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितव्व । कस्सपेण
वा हि वो, भिक्खवे, ओवदिस्सामि यो वा पनस्स कस्सपसदिसो',
ओवदितेहि च पन वो तथत्ताय पट्टिपज्जितव्व” ति ।

२ अनोत्तप्पीसुत्तं

२ एव मे सुत । एक समय आयस्मा च महाकस्सपो आयस्मा
च सारिपुत्तो बाराणसिय विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो
15 आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमय^१ पटिसल्लाना^२ वृद्धितो येनायस्मा महा-
कस्सपो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता महाकस्सपेण सद्धि
सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथ सारणीय^३ वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि ।
एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्त महाकस्सप एतद-
वोच — “वुच्चति हिद, आवुसो कस्सप, अनातापी अनोत्तप्पी^४ अभव्वो
20 सम्बोधाय अभव्वो निब्बानाय अभव्वो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधि-
गमाय, आतापी च खो ओत्तप्पी भव्वो सम्बोधाय भव्वो निब्बानाय
R 196 भव्वो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाया ति ।

“कित्तावता नु खो, आवुसो, अनातापी होति अनोत्तप्पी अभव्वो
सम्बोधाय अभव्वो निब्बानाय अभव्वो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधि-
गमाय, कित्तावता च पनावुसो, आतापी होति ओत्तप्पी भव्वो सम्बोधाय
25 भव्वो निब्बानाय भव्वो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाया” ति ?

१ कस्सपादिसो — सी०, स्या० । २ सायन्हसमय — सी० । ३ पटिसल्लाना — सी०,
पटिसल्लाना — रो० । ४ सारणीय — स्या० । ५ अनोत्तप्पी — सी०, स्या०, रो० ।

“इधावुसो, भिक्खु ‘अनुप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा उप्पज्जमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु’ ति न आतप्पं करोति, ‘उप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा अप्पहीयमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु’ ति न आतप्पं करोति, ‘अनुप्पन्ना मे कुसला धम्मानुप्पज्जमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु’ ति न आतप्पं करोति, ‘उप्पन्ना मे कुसला धम्मा निरुज्जमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु’ ति न आतप्पं करोति । एव खो, आवुसो, अनातापी होति ।

B 401

“कथं चावुसो, अनोत्तप्पी होति ? इधावुसो, भिक्खु ‘अनुप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा उप्पज्जमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु’ ति न ओत्तप्पति, ‘उप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा अप्पहीयमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु’ ति न ओत्तप्पति, ‘अनुप्पन्ना मे कुसला धम्मानुप्पज्जमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु’ ति न ओत्तप्पति, ‘उप्पन्ना मे कुसला धम्मा निरुज्जमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु’ ति न ओत्तप्पति । एवं खो, आवुसो, अनोत्तप्पी होति । एवं खो, आवुसो, अनातापी अनोत्तप्पी अभब्बो सम्बोधाय अभब्बो निब्बानाय अभब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय ।

15

“कथं चावुसो, आतापी होति ? इधावुसो, भिक्खु ‘अनुप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा उप्पज्जमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु’ ति आतप्पं करोति, ‘उप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा अप्पहीयमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु’ ति आतप्पं करोति, अनुप्पन्ना मे कुसला धम्मा ... पे० आतप्पं करोति । एव खो, आवुसो, आतापी होति ।

20

“कथं चावुसो, ओत्तप्पी होति ? इधावुसो, भिक्खु ‘अनुप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा उप्पज्जमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु’ ति ओत्तप्पति, ‘उप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा अप्पहीयमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु’ ति ओत्तप्पति, ‘अनुप्पन्ना मे कुसला धम्मानुप्पज्जमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु’ ति ओत्तप्पति, ‘उप्पन्ना मे कुसला धम्मा निरुज्जमाना अनत्थाय संवत्तेय्यु’ ति ओत्तप्पति । एवं खो, आवुसो, ओत्तप्पी होति । एवं खो, आवुसो, आतापी ओत्तप्पी भब्बो सम्बोधाय भब्बो निब्बानाय भब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाया” ति ।

25

३ चन्द्रपमासुत्तं

३. सावत्थिय विहरति । “चन्द्रपमा, भिक्खवे, कुलानि उप-

R 198

B.402

सङ्कमथ - अपकस्सेव कायं, अपकस्स चित्तं, निच्चनवका कुलेसु
अप्पगव्भा । सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो जरुदपानं वा ओलोकेय्य
पव्वतविसमं वा नदीविदुग्गं वा - अपकस्सेव कायं, अपकस्स चित्तं;
एवमेव खो, भिक्खवे, चन्दूपमा कुलानि उपसङ्कमथ - अपकस्सेव
5 काय, अपकस्स चित्त, निच्चनवका कुलेसु अप्पगव्भा ।

“कस्सपो, भिक्खवे, चन्दूपमो कुलानि उपसङ्कमति - अपकस्सेव
काय, अपकस्स चित्तं, निच्चनवको कुलेसु अप्पगव्भो । तं किं मञ्जथ,
भिक्खवे, कथंरूपो भिक्खु अरहति कुलानि उपसङ्कमितु” ति ?

“भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटि-
10 सरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्तं येव पटिभातु एतस्स भासितस्स
अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

अथ खो भगवा आकासे पाणि चालेसि । “सेय्यथापि, भिक्खवे,
अथ आकासे पाणि न सज्जति न गय्हति न वज्झति; एवमेव खो,
भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुनो कुलानि उपसङ्कमतो कुलेसु चित्त
15 न सज्जति न गय्हति न वज्झति - ‘लभन्तु लाभकामा, पुञ्जकामा
करोन्तु पुञ्जानी’ ति, यथासकेन लाभेन अत्तमनो होति सुमनो, एव
परेसं लाभेन अत्तमनो होति सुमनो, एवरूपो खो, भिक्खवे, भिक्खु
अरहति कुलानि उपसङ्कमितु ।

“कस्सपस्स, भिक्खवे, कुलानि उपसङ्कमतो कुलेसु चित्तं न
20 सज्जति न गय्हति न वज्झति - ‘लभन्तु लाभकामा, पुञ्जकामा करोन्तु
पुञ्जानी’ ति, यथासकेन लाभेन अत्तमनो होति सुमनो; एव परेसं
लाभेन अत्तमनो होति सुमनो ।

R 199

“तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, कथरूपस्स भिक्खुनो अपरिसुद्धा
धम्मदेसना होति, कथरूपस्स भिक्खुनो परिसुद्धा धम्मदेसना
25 होती” ति ?

“भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटि-
सरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्तं येव पटिभातु एतस्स भासितस्स
अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

“तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुक मनसि करोथ, भासि-
30 स्सामी” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा
एतदवोच -

“यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खु एवंचित्तो परेसं धम्मं
देसेति - ‘अहो वत मे धम्मं सुणेय्युं, सुत्वा च पन धम्मं पसीदेय्युं, पसन्ना
च मे पसन्नाकारं करेय्युं’ ति, एवरूपस्स खो, भिक्खवे, भिक्खुनो 5 B.403
अपरिसुद्धा धम्मदेसना होति ।

“यो च खो, भिक्खवे, भिक्खु एवंचित्तो परेसं धम्मं देसेति -
‘स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्टिको अकालिको एहिपस्सिको ओप-
नेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्जूही ति । अहो, वत मे धम्मं सुणेय्युं,
सुत्वा च पन धम्मं आजानेय्युं, आजानित्वा च पन तथत्ताय पटिपज्जेय्युं’ 10
ति । इति धम्मसुधम्मतं पटिच्च परेसं धम्मं देसेति, कारुञ्जं पटिच्च
अनुद्दयं पटिच्च अनुकम्पं उपादाय परेसं धम्मं देसेति । एवरूपस्स खो,
भिक्खवे, भिक्खुनो परिसुद्धा धम्मदेसना होति ।

“कस्सपो, भिक्खवे, एवंचित्तो परेसं धम्मं देसेति-‘स्वाक्खातो
भगवता धम्मो सन्दिट्टिको अकालिको^१ एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं 15
वेदितब्बो विञ्जूही ति । अहो, वत मे धम्मं सुणेय्युं, सुत्वा च पन
धम्मं आजानेय्युं, आजानित्वा च पन तथत्ताय पटिपज्जेय्युं’ ति । इति
धम्मसुधम्मतं पटिच्च परेसं धम्मं देसेति, कारुञ्जं पटिच्च अनुद्दयं
पटिच्च अनुकम्पं उपादाय परेसं धम्मं देसेति । कस्सपेन वा हि वो,
भिक्खवे, ओवदित्तामि यो वा पनस्स कस्सपसदिसो^२, ओवदित्तेहि च 20
पन वो तथत्ताय पटिपज्जितब्बं” ति ।

४. कुलूपकसुत्तं

४ सावत्थियं विहरति । “तं कि मञ्जाथ, भिक्खवे, कथंरूपो
भिक्खु अरहति कुलूपको होतु, कथंरूपो भिक्खु न अरहति कुलूपको
होतुं” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... भगवा एतदवोच - 25

“यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खु एवंचित्तो कुलानि उपसङ्कमति
- देन्तु येव मे, मा नादंसु; बहुकञ्जेव मे देन्तु, मा थोकं; पणीत-
ञ्जेव मे देन्तु, मा लूखं; सीघञ्जेव मे देन्तु, मा दन्धं, सक्कच्चञ्जेव

१. रो०पोत्यके नत्व । २. कस्सपादिसो - सी०, स्या० ।

मे देन्तु, मा असक्कच्च' ति । तस्स चे, भिक्खवे, भिक्खुनो एवचित्तस्स कुलानि उपसङ्कमतो न देन्ति, तेन भिक्खु सन्दीयति, सो ततोनिदान दुक्ख दोमनस्सं पटिसवेदयति^१ । थोक देन्ति, नो बहुक पे० . लूख देन्ति, नो पणीत दन्ध देन्ति, नो सीघं, तेन भिक्खु सन्दीयति^२, सो ततोनिदान दुक्खं दोमनस्स पटिसवेदयति । असक्कच्च देन्ति, नो सक्कच्चं, तेन भिक्खु सन्दीयति, सो ततोनिदान दुक्खं दोमनस्स पटिसवेदयति । एवरूपो खो, भिक्खवे, भिक्खु न अरहति कूलूपको होतु ।

B 104
R.201

“थो च खो. भिक्खवे, भिक्खु एवचित्तो कुलानि उपसङ्कमति-
‘तं कुतेत्थ लब्भा परकुलेसु - देन्तु येव मे, मा नादंसु, बहुकञ्जेव
मे देन्तु, मा थोक, पणीतञ्जेव मे देन्तु, मा लूखं, दीघञ्जेव मे
देन्तु, मा दन्ध, सक्कच्चञ्जेव मे देन्तु, मा असक्कच्च’ ति । तस्स
चे, भिक्खवे, भिक्खुनो एवंचित्तस्स कुलानि उपसङ्कमतो न देन्ति; तेन
भिक्खु न सन्दीयति, सो न ततोनिदान दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति ।
थोकं देन्ति, नो बहुकं, तेन भिक्खु न सन्दीयति, सो न ततोनिदान
दुक्ख दोमनस्सं पटिसवेदयति । लूख देन्ति, नो पणीतं; तेन भिक्खु
न सन्दीयति; सो न ततोनिदान दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति । दन्ध
देन्ति, नो सीघ, तेन भिक्खु न सन्दीयति; सो न ततोनिदानं दुक्खं
दोमनस्स पटिसवेदयति । असक्कच्च देन्ति, नो सक्कच्च; तेन भिक्खु
न सन्दीयति, सो न ततोनिदान दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति । एव-
रूपो खो, भिक्खवे, भिक्खु अरहति कुलूपको होतु ।

“कस्सपो, भिक्खवे, एवचित्तो कुलानि उपसङ्कमति - ‘तं
कुतेत्थ लब्भा परकुलेसु - देन्तु येव मे, मा नादंसु; बहुकञ्जेव मे देन्तु,
मा थोकं, पणीतञ्जेव मे देन्तु, मा लूख, सीघञ्जेव मे देन्तु, मा
दन्ध, सक्कच्चञ्जेव मे देन्तु, मा असक्कच्च’ ति । तस्स चे, भिक्खवे,
कस्सपस्स एवंचित्तस्स कुलानि उपसङ्कमतो न देन्ति, तेन कस्सपो न
सन्दीयति, सो न ततोनिदान दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति । थोक
देन्ति, नो बहुक; तेन कस्सपो न सन्दीयति, सो न ततोनिदान दुक्ख
दोमनस्सं पटिसवेदयति । लूख देन्ति, नो पणीत, तेन कस्सपो न सन्दी-
यति; सो न ततोनिदान दुक्खं दोमनस्स पटिसवेदयति । दन्ध देन्ति,
नो सीघ, तेन कस्सपो न सन्दीयति, सो न ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्स

30

१ पटिसवेदियति - सी०, रो० । २ सन्दीयति - स्वा०, रो० ।

पटिसंवेदयति । असक्कच्च देन्ति, नो सक्कच्च, तेन कस्सपो न सन्दीयति, सो न ततोनिदान दुक्ख दोमनस्स पटिसंवेदयति । कस्सपेन वा हि वो, भिक्खवे, ओवदिस्सामि यो वा पनस्स कस्सपसदिसो । ओवदित्तेहि च पन वो तथत्ताय पटिपज्जितव्व” ति ।

R.202

५. जिणसुत्तं

५. एवं मे सुत्तं .. पे० . राजगहे वेळुवने । अथ खो आयस्मा 5 B.405
महाकस्सपो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभि-
वादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं महाकस्सपं
भगवा एतदवोच – “जिणोसि दानि त्व, कस्सप, गरुकानि च ते इमानि
साणानि पंसुकूलानि निव्वसनानि । तस्मात्तिह त्वं, कस्सप, गहपतानि”
चेव चीवरानि धारेहि, निमन्तनानि च भुञ्जाहि, मम च सन्तिके 10
विहराही” ति ।

“अहं खो, भन्ते, दीघरत्तं आरञ्जिको^१ चेव आरञ्जिकत्तस्स
च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव पिण्डपातिकत्तस्स च वण्णवादी, पसु-
कूलिको चेव पसुकूलिकत्तस्स च वण्णवादी, तेचीवरको चेव तेचीवरि-
कत्तस्स च वण्णवादी, अप्पिच्छो चेव अप्पिच्छताय च वण्णवादी, 15
सन्तुट्ठो चेव सन्तुट्ठिया च वण्णवादी, पविवित्तो चेव पविवेकस्स च
वण्णवादी, अससट्ठो चेव अससग्गस्स च वण्णवादी, आरद्धविरियो
चेव विरियारम्भस्स च वण्णवादी” ति ।

“किं पन त्वं, कस्सप, अत्थवसे सम्पस्समानो दीघरत्तं
आरञ्जिको चेव आरञ्जिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव 20
.. पे०. पसुकूलिको चेव . तेचीवरिको चेव ... अप्पिच्छो चेव ..
सन्तुट्ठो चेव .. पविवित्तो चेव .. अससट्ठो चेव आरद्धविरियो चेव
विरियारम्भस्स च वण्णवादी” ति ?

“द्वे स्वाहं, भन्ते, अत्थवसे सम्पस्समानो दीघरत्तं आरञ्जिको
चेव आरञ्जिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव .. पे०.. पसु- 25 R.203
कूलिको चेव . तेचीवरिको चेव .. अप्पिच्छो चेव .. सन्तुट्ठो चेव
.. पविवित्तो चेव ... अससट्ठो चेव ... आरद्धविरियो चेव विरिया-

१. गहपतिकानि - सी० । २ आरञ्जिको - सी०, अरञ्जिको - री० ।

रन्मन्स च वण्णवादी । अत्तनो च विट्ठवन्मसुखविहारं सम्पस्समानो
पच्छिमं च जनत्तं अनुकम्पमानो - 'अप्पेव नाम पच्छिमा जनता विट्ठ-
नुगणिं आपज्जेय्युं' । ये किर ने अहेसुं वुट्ठानुवुट्ठमावका ते दीधरत्तं
आरञ्जिका चेव अहेसुं आरञ्जिकत्तस्स च वण्णवादिनो ... पे० .
8406 5 पिण्डपातिका चेव अहेसुं ... पे०... पंसुकूलिका चेव अहेसुं ... तेचीवरिका
चेव अहेसुं ... अप्पिच्छा चेव अहेसुं ... सत्तुट्ठा चेव अहेसुं ... पविद्वित्ता
चेव अहेसुं ... असंसट्ठा चेव अहेसुं ... आरद्धविरिया चेव अहेसुं विरिया-
रन्मन्स च वण्णवादिनो' ति । ते तथत्ताय पटिपज्जिस्सस्ति, तेसं तं
भविस्सति दीधरत्तं हिताय मुत्ताय ।

10 "इमे स्वाहं, भन्ते, द्वे अत्थवने सन्पस्समानो दीधरत्तं आरञ्जिको
चेव आरञ्जिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव ... पे०... पंमु-
कूलिको चेव ... तेचीवरिको चेव ... अप्पिच्छो चेव ... सत्तुट्ठो चेव ...
पविद्वित्तो चेव ... असंसट्ठो चेव ... आरद्धविरियो चेव विरियारन्मन्स
च वण्णवादी" ति ।

15 "मावु सावु, कस्सप । बहुजनहिताय किर त्वं, कस्सप, पटि-
पन्नो बहुजनमुत्ताय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुत्ताय देवननुत्तानं ।
तस्मातिह त्वं, कस्सप, सायानि चेव पंमुकूलानि वारेहि निव्वसनानि,
पिण्डाय च चराहि, अरञ्जे च विहराही" ति ।

६. ओवादसुत्तं

६. राजगहे वेळ्ळवने । अय खो आयस्सा नहाकस्सपो येन
20 भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्त्वा भगवन्तं अभिवादेत्त्वा एकनत्त
निसीदि । एकनत्तं निसिद्धं खो आयस्सत्तं महाकस्सपं भगवा एतद-
वाच - "ओवद, कस्सप, भिक्खू; करोहि, कस्सप, भिक्खूतं वस्मिं"
R.204 कयं^२ । अहं वा, कस्सप, भिक्खू ओवदेय्यं त्वं वा; अहं वा भिक्खूतं
वस्मिं कयं करेय्यं त्वं वा" ति ।

25 "दुव्वचा खो, भन्ते, एतरहि भिक्खू, बोवचस्सकरणेहि वम्महेहि
सन्नज्ञागता, अक्खमा, अप्पवक्खिणग्गाहिणो अनुत्तासणि । इवाहं, भन्ते,
अहं भण्डं^३ च दानं भिक्खुं आनत्तस्स सद्धिविहारि असिजिकं^४ च दानं

१. आपज्जेय्य - नी०. स्या० । २-२. वस्मिं कयं - री० । ३. भण्ड - नी० ।

४. आनिज्जिकञ्च - नी०; आनिज्जिकञ्च - स्या० ।

भिक्षुं अनुरुद्धस्स सद्धिविहारिं अञ्जमञ्जं सुतेन अच्चावदन्ते - 'एहि, भिक्षु, को बहुतरं भासिस्सति, को सुन्दरतरं भासिस्सति, को चिरतरं भासिस्सती' ति ।

अथ खो भगवा अञ्जतरं भिक्षु आमन्तेसि - "एहि त्वं, भिक्षु, मम वचनेन भण्डं च भिक्षु आनन्दस्स सद्धिविहारिं अभिजिकं च भिक्षु अनुरुद्धस्स सद्धिविहारिं आमन्तेहि - 'सत्था आयस्मन्ते आमन्तेती' ति ।

B.407

"एवं, भन्ते" ति खो सो भिक्षु भगवतो पटिस्सुत्वा^१ येन ते भिक्षु तेनुपसङ्कमि उपसङ्कमित्वा ते भिक्षू एतदवोच - "सत्था आयस्मन्ते आमन्तेती" ति ।

10

"एवमावुसो" ति खो ते भिक्षू तस्स भिक्षुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ने खो ते भिक्षू भगवा एतदवोच - "सच्च किर तुम्हे, भिक्षवे, अञ्जमञ्जं सुतेन अच्चावदथ - 'एहि, भिक्षु, को बहुतरं भासिस्सति, को सुन्दरतरं भासिस्सति, को चिरतरं भासिस्सती' ति ?

15

"एव, भन्ते" ।

"किं नु खो मे तुम्हे, भिक्षवे, एवं धम्मं देसितं आजानाथ - 'एथ^२ तुम्हे, भिक्षवे, अञ्जमञ्जं सुतेन अच्चावदथ - एहि, भिक्षु, को बहुतरं भासिस्सति, को सुन्दरतरं भासिस्सति, को चिरतरं भासिस्सती' ति ?

20

"नो हेत, भन्ते" ।

"नो चे किर मे तुम्हे, भिक्षवे, एवं धम्मं देसितं आजानाथ, अथ किं चरहिं तुम्हे, मोघपुरिसा, किं जानन्ता किं पस्सन्ता एवं स्वाक्खाते धम्मविनये पब्बजिता समाना अञ्जमञ्जं सुतेन अच्चावदथ - 'एहि, भिक्षु, को बहुतरं भासिस्सति, को सुन्दरतरं भासिस्सति, को चिरतरं भासिस्सती' ति ।

R.205

25

अथ खो ते भिक्षू भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवन्तं एतदवोचु - "अच्चयो नो, भन्ते, अच्चगमा^३, यथावाले यथामूब्हे यथा-अकुसले, ये मय एवं स्वाक्खाते धम्मविनये पब्बजिता समाना अञ्ज-

30

१. पटिस्सुत्वा - स्या० । २. एवं - स्या० । ३. अच्चयमा - रो० ।

मञ्जं सुतेन अच्चावदिम्ह — 'एहि, भिक्खु, को बहुतरं भासिस्सति, को सुन्दरतरं भासिस्सति, को चिरतरं भासिस्सती' ति । तेषं नो, भन्ते, भगवा अच्चयं अच्चयतो पटिग्गण्हात्तु आयति संवराया" ति ।

"तग्घ तुम्हे, भिक्खवे, अच्चयो अच्चगमा यथावाले यथामूब्हे

- 5 यथाअकुसले, ये तुम्हे एव स्वाक्खाते धम्मविनये पव्वजिता समाना अञ्जमञ्जं सुतेन अच्चावदित्थ— 'एहि, भिक्खु, को बहुतरं भासिस्सति, को सुन्दरतरं भासिस्सति, को चिरतरं भासिस्सती' ति । यतो च खो तुम्हे, भिक्खवे, अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोथ, तं वो मयं' पटिग्गण्हाम । वुद्धिं^१ हेसा, भिक्खवे, अरियस्स विनये यो
- 10 अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोति आयति च सवरं आपज्जती" ति ।

B 408

७. द्रुतियओवादसुत्तं

- ७ राजगहे विहरति वेळुवने । अथ खो आयस्सा महाकस्सपो येन भगवा तेनुपसङ्कमि ... पे०... एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्सन्तं महाकस्सपं भगवा एतदवोव — "ओवद, कस्सप, भिक्खु; करोहि, कस्सप, भिक्खूनं धम्मि कथ । अहं वा, कस्सप, भिक्खू ओवदेय्यं त्वं वा; अहं वा भिक्खूनं धम्मि कथं करेय्यं त्वं वा" ति ।
- R 206 15

- "दुब्बचा खो, भन्ते, एतरहि भिक्खू, दोवच्चस्सकरणोहि धम्मेहि समन्नागता अक्खमा अप्पदक्खिणग्गाहिनो अनुसासिनि । यस्स कस्सचि, भन्ते, सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, हिरी^२ नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, ओत्तप्यं
- 20 नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, विरियं नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, पञ्जा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति^३, हानियेव पाटिकह्वा कुसलेसु धम्मेसु, नो वुद्धि ।

- "सेय्यथापि, भन्ते, काळपक्खे^४ चन्दस्स वा रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हायतेव वण्णेन, हायति मण्डलेन, हायति आभाय, हायति आरोहपरिणाहेन । एवमेव खो, भन्ते, यस्स कस्सचि सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु .. पे०... हिरी नत्थि .. ओत्तप्यं नत्थि ... विरियं
- 25

१. मयं अच्चयं — सी० । २. वुद्धि — स्वा० । ३. हिरी — सी०, स्वा०, रो० । ४. आगच्छन्ति — सी० । ५. कालपक्खे — रो० ।

नत्थि पञ्जा नत्थि .. कुसलेसु धम्मेषु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हानियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेषु, नो वुद्धि ।

“अस्सद्धो पुरिसपुग्गलो” ति, भन्ते, परिहानमेतं; ‘अहिरिको पुरिसपुग्गलो’ ति, भन्ते, परिहानमेतं; ‘अनोत्तप्पी पुरिसपुग्गलो’ ति, भन्ते, परिहानमेतं; ‘कुसीतो पुरिसपुग्गलो’ ति, भन्ते, परिहानमेतं; 5
‘दुप्पञ्जो पुरिसपुग्गलो’ ति, भन्ते, परिहानमेत, ‘कोधनो पुरिसपुग्गलो ति, भन्ते, परिहानमेतं; ‘उपनाही पुरिसपुग्गलो’ ति, भन्ते, परिहानमेत, ‘न सन्ति भिक्खू श्रोत्रवादका’ ति, भन्ते, परिहानमेतं ।

B.409

“यस्स कस्सचि, भन्ते, सद्धा अत्थि कुसलेसु धम्मेषु, हिरी अत्थि कुसलेसु धम्मेषु, ओत्तप्पं अत्थि कुसलेसु धम्मेषु, विरियं अत्थि 10
कुसलेसु धम्मेषु, पञ्जा अत्थि कुसलेसु धम्मेषु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वुद्धियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेषु, नो परिहानि ।

“सेय्यथापि, भन्ते, जुण्हपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वड्ढतेव वण्णेन, वड्ढति मण्डलेन, वड्ढति आभाय, वड्ढति 15
आरोहपरिणाहेन । एवमेव खो, भन्ते, यस्स कस्सचि सद्धा अत्थि कुसलेसु धम्मेषु ... हिरी अत्थि ... पे०... ओत्तप्प अत्थि ... विरियं अत्थि ... पञ्जा अत्थि कुसलेसु धम्मेषु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वुद्धियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेषु, नो परिहानि ।

R.207

“सद्धो पुरिसपुग्गलो” ति, भन्ते, अपरिहानमेतं; ‘हिरिमा 20
पुरिसपुग्गलो’ ति, भन्ते, अपरिहानमेतं; ‘ओत्तप्पी पुरिसपुग्गलो’ ति, भन्ते, अपरिहानमेत, ‘आरद्धविरियो पुरिसपुग्गलो’ ति, भन्ते, अपरिहानमेतं, ‘पञ्जावा पुरिसपुग्गलो’ ति, भन्ते, अपरिहानमेतं; ‘अक्कोधनो पुरिसपुग्गलो’ ति, भन्ते, अपरिहानमेत; ‘अनुपनाही पुरिसपुग्गलो’ ति, भन्ते, अपरिहानमेत, ‘सन्ति भिक्खू श्रोत्रवादका’ ति, भन्ते, अपरिहानमेत” ति । 25

“साधु साधु, कस्सप । यस्स कस्सचि, कस्सप, सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेषु .. पे० हिरी नत्थि .. ओत्तप्प नत्थि .. विरिय नत्थि ... पञ्जा नत्थि कुसलेसु धम्मेषु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हानियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेषु, नो वुद्धि ।

30

“सेय्यथापि, कस्सप, काळपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो

वा आगच्छति, हायतेव वण्णेन . पे० .. हायति आरोहपरिणाहेन ।
 एवमेव खो, कस्सप, यस्स कस्सचि सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेषु .. पे०..
 हिरी नत्थि ... ओत्तप्प नत्थि ... विरिय नत्थि . पञ्जा नत्थि कुसलेसु
 धम्मेषु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हानियेव पाटिकह्वा
 5 कुसलेसु धम्मेषु, नो वुद्धि । 'अस्सद्धो पुरिसपुग्गलो' ति, कस्सप,
 परिहानमेतं; अहिरिको पे०... अनोत्तप्पी . कुसीतो . दुप्पञ्चो
 कोधनो ... 'उपनाही पुरिसपुग्गलो' ति, कस्सप, परिहानमेतं, 'न सन्ति
 भिक्खू ओवादका' ति, कस्सप, परिहानमेत ।

B. 410

"यस्स कस्सचि, कस्सप, सद्धा अत्थि कुसलेसु धम्मेषु .. पे०...
 10 हिरी अत्थि .. ओत्तप्पं अत्थि विरिय अत्थि ... पञ्जा अत्थि
 कुसलेसु धम्मेषु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वुद्धियेव
 पाटिकह्वा कुसलेसु धम्मेषु, नो परिहानि ।

R. 208

"सेय्यथापि, कस्सप, जुण्हपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा
 आगच्छति, वड्ढतेव वण्णेन, वड्ढति मण्डलेन, वड्ढति आभाय, वड्ढति
 15 आरोहपरिणाहेन । एवमेव खो, कस्सप, यस्स कस्सचि सद्धा अत्थि
 कुसलेसु धम्मेषु हिरी अत्थि . ओत्तप्पं अत्थि विरियं अत्थि .
 पञ्जा अत्थि कुसलेसु धम्मेषु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति,
 वुद्धियेव पाटिकह्वा कुसलेसु धम्मेषु, नो परिहानि ।

"सद्धो पुरिसपुग्गलो' ति, कस्सप, अपरिहानमेतं; हिरिमा
 20 ... पे०. ओत्तप्पी .. आरद्धविरियो . पञ्जवा .. अक्कोधनो ...
 'अनुपनाही पुरिसपुग्गलो' ति, कस्सप, अपरिहानमेतं; 'सन्ति भिक्खू
 ओवादका' ति, कस्सप, अपरिहानमेतं" ति ।

८. ततियओवादसुत्तं

८ राजगहे^१ कलन्दकनिवापे^१ । अथ खो आयस्सा महाकस्सपो
 येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्त अभावादेत्वा एकमन्त
 25 निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो आयस्मन्त महाकस्सप भगवा एतद-
 दोच — "ओवद, कस्सप, भिक्खू, करोहि, कस्सप, भिक्खून धम्मि
 कथं । अह वा, कस्सप, भिक्खून^२ ओवदेय्य त्व वा, अह वा भिक्खून
 धम्मि कथं करेय्य त्वं वा" ति ।

१-१ सावत्थियं अनाथपिण्डकस्स आरामे - सी० । २ भिक्खू - सी०, स्या० ।

“दुब्बचा खो, भन्ते, एतरहि भिक्खू, दोवचस्सकरणेहि धम्मोहि समन्नागता, अक्खमा, अप्पदक्खिणग्गाहिणो अनुसार्सिन्” ति ।

“तथा हि पन, कस्सप, पुब्बे थेरा भिक्खू आरञ्जिका चेव अहेसुं आरञ्जिकत्तस्स च वण्णवादिनो, पिण्डपातिका चेव अहेसुं पिण्डपातिकत्तस्स च वण्णवादिनो, पंसुकूलिका चेव अहेसुं पंसुकूलिकत्तस्स च वण्णवादिनो, तेचीवरिका चेव अहेसुं तेचीवरिकत्तस्स च वण्णवादिनो, अप्पिच्छा चेव अहेसुं अप्पिच्छताय च वण्णवादिनो, सन्तुट्ठो चेव अहेसुं सन्तुट्ठिया च वण्णवादिनो, पविवित्ता चेव अहेसुं पविवेकस्स च वण्णवादिनो, असंसट्ठो चेव अहेसुं असंसग्गस्स च वण्णवादिनो, आरद्धविरिया चेव अहेसुं विरियारम्भस्स च वण्णवादिनो ।

B.411

R.209

10

“तत्र यो होति भिक्खु आरञ्जिको चेव आरञ्जिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव पिण्डपातिकत्तस्स च वण्णवादी, पंसुकूलिको चेव पंसुकूलिकत्तस्स च वण्णवादी, तेचीवरिको चेव तेचीवरिकत्तस्स च वण्णवादी, अप्पिच्छो चेव अप्पिच्छताय च वण्णवादी, सन्तुट्ठो चेव सन्तुट्ठिया च वण्णवादी, पविवित्तो चेव पविवेकस्स च वण्णवादी, असंससट्ठो चेव असंसग्गस्स च वण्णवादी, आरद्धविरियो चेव विरियारम्भस्स च वण्णवादी, तं थेरा भिक्खू आसनेन निमन्तेन्ति – ‘एहि, भिक्खु, को नामायं भिक्खु, भद्दको वतायं भिक्खु, सिक्खाकामो वतायं भिक्खु; एहि, भिक्खु, इदं आसनं निसीदाही’ ति ।

15

“तत्र, कस्सप, नवानं भिक्खूनं एवं होति – ‘यो किर सो होति भिक्खु आरञ्जिको चेव आरञ्जिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव ... पे०. पंसुकूलिको चेव ... तेचीवरिको चेव ... अप्पिच्छो चेव ... सन्तुट्ठो चेव ... पविवित्तो चेव ... असंसट्ठो चेव ... आरद्धविरियो चेव विरियारम्भस्स च वण्णवादी, तं थेरा भिक्खू आसनेन निमन्तेन्ति – एहि, भिक्खु, को नामायं भिक्खु, भद्दको वतायं भिक्खु, सिक्खाकामो वतायं भिक्खु, एहि, भिक्खु, इदं आसनं निसीदाही’ ति । ते तथनाय पटिपज्जन्ति; तेसं तं होति दीघरत्तं हिताय सुखाय ।

20

25

“एतरहि पन, कस्सप, थेरा भिक्खू न चेव आरञ्जिका न च आरञ्जिकत्तस्स वण्णवादिनो, न चेव पिण्डपातिका न च पिण्डपातिकत्तस्स वण्णवादिनो, न चेव पंसुकूलिका न च पंसुकूलिकत्तस्स वण्णवादिनो, न चेव तेचीवरिका न च तेचीवरिकत्तस्स वण्णवादिनो,

30

R 210 न चेव अप्पिच्छा न च अप्पिच्छताय वण्णवादिनो, न चेव सन्तुट्ठा न च सन्तुट्ठिया वण्णवादिनो, न चेव पविवित्ता न च पविवेकस्स वण्णवादिनो, न चेव अससट्ठा न च अससग्गस्स वण्णवादिनो, न चेव आरद्धविरिया न च विरियारम्मस्स वण्णवादिनो ।

B 412 5 "तत्र यो होति भिक्खु जातो यसस्सी लाभी चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान त थेरा भिक्खू आसनेन निमन्तेन्ति - 'एहि, भिक्खु. को नामाय भिक्खु, भद्दको वताय भिक्खु, सन्नह्णचारिकामो वताय भिक्खु. एहि, भिक्खु, इद आसन निसीदाही' ति ।

"तत्र, कस्सप, नवान भिक्खून एव होति - 'यो किर सो होति
10 भिक्खु जातो यसस्सी लाभी चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान त थेरा भिक्खू आसनेन निमन्तेन्ति - एहि, भिक्खु, को नामायं भिक्खु, भद्दको वताय भिक्खु, सन्नह्णचारिकामो वताय भिक्खु, एहि, भिक्खु, इद आसन निसीदाही' ति । ते तथताय पटिपज्जन्ति । तेस तं होति दीघरत्त अहिताय दुक्खाय । य हि त, कस्सप,
15 सम्मा वदमानो वदेय्य - 'उपद्दता ब्रह्मचारी ब्रह्मचारूपद्दवेन अभिपत्थना' ब्रह्मचारी ब्रह्मचारिअभिपत्थनेना" ति, एतरहि त, कस्सप, सम्मावदमानो वदेय्य - 'उपद्दता ब्रह्मचारी ब्रह्मचारूपद्दवेन अभिपत्थना ब्रह्मचारी ब्रह्मचारिअभिपत्थनेना'" ति ।

६ ज्ञानाभिञ्जसुत्तं

R.211 20 ६. सावत्थिय विहरति । "अह, भिक्खवे, यावदेव^१ आकङ्खामि विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुख पठमं^२ ज्ञानं^३ उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचार विवेकज पीतिसुख पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति ।

25 "अह, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एकोदिभावं अविक्क अविचार समाधिज पीतिसुख दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे,

१ अभिभवना - सी०, रो०, अभिवाना - स्या० । २ ब्रह्मचाराभिभवनेना - सी०, रो०; ब्रह्मचाराभिवानेना - स्या० । ३ यावदे - म० । ४-८ पठमज्ज्ञान - सी० ।

यावदेव आकङ्क्षति वितक्कविचारानं वूपसमा ... पे०... दुतियं ज्ञानं
उपसम्पज्ज विहरति ।

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षामि पीतिया च विरागा
उपेक्खको च विहरामि सतो च सम्पजानो सुखं च कायेन पटिसंवेदेमि,
यं तं अरिया आचिक्खन्ति - ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ ति ततियं 5
ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षति
पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो, सुखं च
कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति - ‘उपेक्खको सतिमा
सुखविहारी’ ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति ।

B 413

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षामि सुखस्स च पहाना^१ दुक्खस्स 10
च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा^२ अदुक्खमसुखं
उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो
पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षति सुखस्स च पहाना ... पे०... चतुत्थं
ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति ।

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षामि सब्बसो रूपसञ्ज्ञानं 15
समतिक्कमा पटिघसञ्ज्ञानं अत्थङ्गमा नानत्तसञ्ज्ञानं अमनसिकारा
अनन्तो आकासो ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरामि ।
कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षति सब्बसो रूपसञ्ज्ञानं समति-
क्कमा .. पे०... आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति ।

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षामि सब्बसो आकासानञ्चा- 20
यतनं समतिक्कम्म अनन्तं विञ्ज्ञाणं ति विञ्ज्ञाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज
विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षति सब्बसो आकासा-
नञ्चायतनं समतिक्कम्म अनन्तं विञ्ज्ञाणं ति विञ्ज्ञाणञ्चायतनं
उपसम्पज्ज विहरति ।

R.212

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षामि सब्बसो विञ्ज्ञाणञ्चा- 25
यतनं समतिक्कम्म नत्थि किञ्ची ति आकिञ्चञ्जायतनं उपसम्पज्ज
विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षति ... पे०...
आकिञ्चञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति ।

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्क्षामि सब्बसो आकिञ्चञ्जा- 30
यतनं समतिक्कम्म नेवसञ्ज्ञानासञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरामि ।

१ पहणा - सी० । २ अत्यगमा - सी०, रो० ।

कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति ... पे०... नेवसञ्जानासञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति ।

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि सब्बसो नेवसञ्जानासञ्जायतनं समतिक्कम्म सञ्जावेदयितनिरोध उपसम्पज्ज
5 विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे .. पे०... सञ्जावेदयितनिरोध उपसम्पज्ज विहरति ।

R.414

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोमि – एको पि हुत्वा बहुधा होमि, बहुधा पि हुत्वा एको होमि, आविभावं, तिरोभाव, तिरोकुङ्ख^१ तिरोपाकार तिरोपब्बत असज्जमानो
10 गच्छामि, सेय्यथापि आकासे, पठविया पि उम्मुज्जनिमुज्ज करोमि, सेय्यथापि उदके, उदके पि अभिज्जमाने गच्छामि, सेय्यथापि पठविय; आकासे पि पल्लङ्केन कमामि, सेय्यथापि पक्खी सकुणो; इमे पि चन्दिमसुरिये एवंमहिद्धिके एवंमहानुभावे पाणिना परिसामि परि मज्जामि; याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेमि । कस्सपो पि,
15 भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोति .. पे०... याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेति ।

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय^१ उभो सद्दे सुणामि, दिब्बे च मानुसे च, ये दूरे सन्तिके च । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति
20 दिब्बाय सोतधातुया . पे० . दूरे सन्तिके च ।

R.213

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि परसत्तानं परपुग्गलान चेतसा चेतो परिच्च पजानामि – सराग वा चित्त सराग चित्त ति पजानामि, वीतराग वा चित्त वीतराग चित्त ति पजानामि, सदोस वा चित्त .. पे०.. वीतदोस वा चित्त .. समोह वा चित्त ... वीतमोहं वा चित्तं . सङ्खित्तं वा चित्त . विक्खित्तं वा चित्त ... महग्गत वा चित्त . अमहग्गत वा चित्त . सउत्तर वा चित्त ... अनुत्तर वा चित्त . समाहित वा चित्तं ... असमाहित वा चित्त .. विमुत्त वा चित्त अविमुत्त वा चित्त अविमुत्तं चित्त ति पजानामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति परसत्तान परपुग्गलान चेतसा चेतो परिच्च पजानाति –

१ तिरोकुङ्ख – म० । २ अतिक्कन्तमानुसिकाय – सी०; अतिक्कन्तमानुसिकेन –

सरागं वा चित्तं सरागं चित्तं ति पजानाति ... पे०... अविमुत्तं वा चित्तं
अविमुत्तं चित्तं ति पजानाति ।

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि अनेकविहितं पुब्बेनिवासं
अनुस्सरामि, सेय्यथीदं^१ – एकं पि जातिं द्वे पि जातियो तिस्सो पि
जातियो चतस्सो पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो वीसं
पि जातियो तिसं पि जातियो चत्तालीसं^२ पि जातियो पञ्चासं पि
जातियो जातिसत्तं पि जातिसहस्सं पि जातिसत्तसहस्सं पि, अनेके पि
संवट्टकप्पे अनेके पि विवट्टकप्पे अनेके पि संवट्टविवट्टकप्पे – ‘अमुत्रासि
एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एव-
मायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदधादि; तत्रापासि एवंनामो
एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरि-
यन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो’ ति । इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं
पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति
अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथीदं – एकं पि जातिं ... पे० . .
इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति ।

“अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन
अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते
सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मपगे^३ सत्ते पजानामि – ‘इमे वत,
भोन्तो, सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता
मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियान उपवादका मिच्छादिट्टिका मिच्छा-
दिट्टिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनि-
पातं निरय उपपन्ना, इमे वा पन, भोन्तो, सत्ता कायसुचरितेन समन्ना-
गता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियानं
अनुपवादका सम्मादिट्टिका सम्मादिट्टिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा
परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपन्ना’ ति । इति दिब्बेन चक्खुना
विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने
पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मपगे सत्ते पजानामि । कस्सपो
पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्त-
मानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने .. पे० .. यथाकम्मपगे सत्ते पजानाति ।

१ सेय्यथिदं – म० । २. चत्तालीसं – सी०, त्या०, चत्तारीस – रो० । ३ यथ -
कम्मपगे – रो० ।

“अहं, भिक्खवे, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्जा-
विमुत्तिं दिट्ठेव धम्मो सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरामि ।
कस्सपो पि, भिक्खवे, आसवानं खया अनासव चेतोविमुत्तिं पञ्जा-
विमुत्तिं दिट्ठेव धम्मो सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
5 विहरती” ति ।

१०. उपस्सयसुत्तं

१०. एवं मे सुत्तं । एक समय आयस्मा महाकस्सपो सावत्थिय
विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा आनन्दो
पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येनायस्मा महाकस्सपो तेनुप-
सङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त महाकस्सप एतदवोच - “आयाम,
10 भन्ते कस्सप, येन अञ्जातरो भिक्खुनुपस्सयो तेनुपसङ्कमिस्सामा” ति ।

“गच्छ त्वं, आवुसो आनन्द, बहुकिच्चो त्वं बहुकरणीयो” ति ।
दुतियं पि खो आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं महाकस्सपं एतदवोच -
“आयाम, भन्ते कस्सप, येन अञ्जातरो भिक्खुनुपस्सयो तेनुपसङ्क-
मिस्सामा” ति ।

15 “गच्छ त्वं, आवुसो आनन्द, बहुकिच्चो त्वं बहुकरणीयो” ति ।
ततिय पि खो आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं महाकस्सपं एतदवोच -
“आयाम, भन्ते कस्सप, येन अञ्जातरो भिक्खुनुपस्सयो तेनुपसङ्क-
मिस्सामा” ति ।

अथ खो आयस्मा महाकस्सपो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्त-
20 चीवरमादाय आयस्मता आनन्देन पच्छ्रासमणेन येन अञ्जातरो भिक्खु-
नुपस्सयो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्जात्ते आसने निसीदि । अथ
खो सम्बहुला भिक्खुनियो येनायस्मा महाकस्सपो तेनुपसङ्कमिसु. उप-
सङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकस्सपं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु ।
एकमन्तं निसिन्ना खो ता भिक्खुनियो आयस्मा महाकस्सपो धम्मिया
25 कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहसेसि । अथ खो आयस्मा
महाकस्सपो ता भिक्खुनियो धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा
समुत्तेजेत्वा सम्पहसेत्वा उट्ठायासना पक्कामि ।

अथ खो थुल्लतिस्सा भिक्खुनी अनत्तमना अनत्तमनवाचं
निच्छारेसि - “किं पन अय्यो महाकस्सपो अय्यस्स आनन्दस्स वेदेह-
मुनिनो सम्मुखा धम्मं भासितब्बं मञ्जति ! सेय्यथापि नाम सूचि-
वाणिजको सूचिकारस्स सन्तिके सूचि विक्केतब्बं मञ्जेय्य; एवमेव
अय्यो महाकस्सपो अय्यस्स आनन्दस्स वेदेहमुनिनो सम्मुखा धम्मं
भासितब्बं मञ्जती” ति ।

R 216

अस्सोसि खो आयस्सा महाकस्सपो थुल्लतिस्साय भिक्खुनिया
इमं वाचं भासमानाय । अथ खो आयस्सा महाकस्सपो आयस्सन्तं
आनन्दं एतदवोच - “किं नु खो, आवुसो आनन्द, अहं सूचिवाणिजको,
त्वं सूचिकारो, उदाहु अहं सूचिकारो, त्वं सूचिवाणिजको” ति ?

10

“खम”, भन्ते कस्सप, बालो मातुगामो” ति ।

B.417

“आगमेहि त्वं, आवुसो आनन्द, मा ते सङ्घो उत्तरि^२ उप-
परिखि । तं किं मञ्जसि, आवुसो आनन्द, अपि नु त्वं भगवतो सम्मुखा
भिक्खुसङ्घे उपनीतो - ‘अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि विविच्चेव
कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीति-
सुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि । आनन्दो पि, भिक्खवे, यावदेव
आकङ्खति विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं
सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरती” ति ?

15

“नो हेतं, भन्ते” ।

“अहं खो, आवुसो, भगवतो सम्मुखा भिक्खुसङ्घे उपनीतो -
‘अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि विविच्चेव कामेहि विविच्च
अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं
उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति
विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं
उपसम्पज्ज विहरती” ति ... पे०... । (नवन्न अनुपुब्बविहारसमापत्तीन
पञ्चन्न च अभिञ्जानं एवं वित्यारो वेदितब्बो ।)

20

25

“तं किं मञ्जसि, आवुसो आनन्द, अपि नु त्वं भगवतो
सम्मुखा भिक्खुसङ्घे उपनीतो - ‘अहं, भिक्खवे, आसवान खया अनासवं
चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्चिकत्वा
उपसम्पज्ज विहरामि । आनन्दो पि, भिक्खवे, आसवानं खया अनासवं

R.217

चेतोविमुक्तिं पञ्चाविमुक्तिं दिद्वेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा
उपसम्पज्ज विहरती” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“अहं खो, आवुसो, भगवतो सम्मुखा भिक्खुसङ्घे उपनीतो -

5 ‘अहं, भिक्खवे, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुक्तिं पञ्चाविमुक्तिं
दिद्वेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामि ।
कस्सपो पि, भिक्खवे, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुक्तिं पञ्चा-
विमुक्तिं दिद्वेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज
विहरती’ ति ।

10 “सत्तरतनं वा, आवुसो, नाग अद्दुट्टमरतनं^१ वा तालपत्तिकाय
छादेतब्बं मञ्जेय्य, योमे छ अभिञ्जा छादेतब्ब मञ्जेय्या” ति ।

चवित्थ च पन थुल्लतिस्सा भिक्खुनी ब्रह्मचरियम्हा ति ।

११. चीवरसुत्तं

B 418

११. एकं समयं आयस्मा महाकस्सपो राजगहे विहरति वेळ्वने
कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा आनन्दो दक्खिणा-

15 गिरिस्मि^२ चारिकं चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं ।

तेन खो पन समयेन आयस्मतो आनन्दस्स तिसमत्ता सद्धि-
विहारिनो भिक्खू सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्ता भवन्ति येभुय्येन

K 218

कुमारभूता । अथ खो आयस्मा आनन्दो दक्खिणागिरिस्मि यथाभिरन्त
चारिकं चरित्वा येन राजगहं वेळ्वनं कलन्दकनिवापो येनायस्मा महा-

20 कस्सपो तेनूपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं महाकस्सप अभि-
वादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं आनन्द
आयस्मा महाकस्सपो एतदवोच - “कति नु खो, आवुसो आनन्द, अत्यवसे
पटिच्च भगवता कुलेसु तिकभोजन पञ्जात्त” ति ?

“तयो खो, भन्ते कस्सप, अत्यवसे पटिच्च भगवता कुलेसु

25 तिकभोजनं पञ्जात्तं - दुम्मडकून पुगलान निग्गहाय पेसलानं भिक्खून
फासुविहाराय, मा पापिच्छा पक्खं निस्साय सङ्घं भिन्देय्य, कुलानुद्दय-
ताय^३ च । इमे खो, भन्ते कस्सप, तयो अत्यवसे पटिच्च भगवता
कुलेसु तिकभोजनं पञ्जात्तं” ति ।

१ अद्दुट्टरतनं - सी० । २. दक्खिणागिरिस्मि - म० । ३ कुलानुद्दयताय - मत्त० ।

“अथ किञ्चरहि त्वं, आवुसो आनन्द, इमेहि नवेहि भिक्खूहि इन्द्रियंमु अगुत्तद्वारेहि भोजने अमत्तञ्जूहि जागरियं अननुयुत्तेहि सद्धि चारिक चरसि ? सस्सघातं मञ्जे चरसि, कुलूपघातं^१ मञ्जे चरसि । ओलुज्जति^२ खो ते, आवुसो आनन्द, परिसा ; पलुज्जन्ति खो ते, आवुसो, नवप्पाया । न वायं कुमारको मत्तमञ्जासी” ति ।

5

“अपि मे, भन्ते कस्सप, सिरस्मि पलितानि जातानि । अथ च पन मय अज्जा पि आयस्मतो महाकस्सपस्स कुमारकवादा न मुच्चामा” ति ।

“तथा हि पन त्वं, आवुसो आनन्द, इमेहि नवेहि भिक्खूहि इन्द्रियंमु अगुत्तद्वारेहि भोजने अमत्तञ्जूहि जागरियं अननुयुत्तेहि सद्धि चारिकं चरसि, सस्सघातं मञ्जे चरसि, कुलूपघातं मञ्जे चरसि । ओलुज्जति खो ते, आवुसो आनन्द, परिसा ; पलुज्जन्ति खो ते, आवुसो, नवप्पाया । न वायं कुमारको मत्तमञ्जासी” ति ।

R 219

10

B.419

अस्सोसि खो थुल्लनन्दा भिक्खुनी — “अय्येन किर महाकस्सपेन अय्यो आनन्दो वेदेहमुनि कुमारकवादेन अपसादितो” ति ।

5

अथ खो थुल्लनन्दा भिक्खुनी अनत्तमना अनत्तमनवाचं निच्छारेसि — “कि पन अय्यो महाकस्सपो अञ्जतित्थियपुब्बो समानो अय्यं आनन्दं वेदेहमुनि कुमारकवादेन अपसादेतब्बं मञ्जती” ति !

अस्सोसि खो आयस्सा महाकस्सपो थुल्लनन्दाय भिक्खुनिया इमं वाच भासमानाय । अथ खो आयस्सा महाकस्सपो आयस्मन्तं आनन्द एतदवोच — “तग्घावुसो आनन्द, थुल्लनन्दाय भिक्खुनिया सहसा अप्पटिसङ्घा वाचा भासिता । यत्वाहं, आवुसो, केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्सा अनगारिय पब्बजितो, नाभिजानामि अञ्जं सत्थारं उद्दिसिता^३, अञ्जत्र तेन भगवता अरहता सम्मासम्बुद्धेन । पुब्बे मे, आवुसो, अगारिकभूतस्स सतो एतदहोसि — ‘सम्बाधो घरावासो रजापथो^४, अम्भोकासो^५ पब्बज्जा । नयिदं सुकरं अगारं अज्जावसता एकन्तपरिपुष्णं एकन्तपरिसुद्धं सङ्गलिखितं ब्रह्मचरियं चरितु । यन्नूनाह केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्सा अनगारियं पव्वजेय्य’ ति । सो ख्वाह, आवुसो,

20

25

१. कुलूपघात — स्या० । २. उल्लुज्जति — सी० । ३. उद्दिसितु — मी०, रो० । ४. रजोपथो — सी० । ५. अज्जोकासो — स्या० ।

R 220

अपरैः समयेन पटपिलोतिकानं सङ्घाटि कारेत्वा^१ ये लोके अरहन्तो ते उद्दिस्स केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगोरिय पब्बजि । सो एवं पब्बजितो समानो अद्धानमग्गपटिपन्नो अद्दस भगवन्तं अन्तरा च राजगह अन्तरा च नाळन्द बहुपुत्ते चैतिये

5 निसिन्नं । दिस्वान मे एतदहोसि- 'सत्थारं च वताह पस्सेय्यं, भगवन्तमेव पस्सेय्यं; सुगतं च वताहं पस्सेय्य, भगवन्तमेव पस्सेय्यं, सम्मा- सम्बुद्धं च वताहं पस्सेय्यं, भगवन्तमेव पस्सेय्यं' ति । सो ख्वाहं, आवुसो, तत्थेव भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवन्तं एतदवोचं - 'सत्था

B 420

मे, भन्ते, भगवा, सावकोहमस्मि; सत्था मे, भन्ते, भगवा, सावकोहमस्मी'
10 ति । एवं वुत्ते मं, आवुसो, भगवा एतदवोच - 'यो खो, कस्सप, एव सब्बचेतसा^२ समन्नागतं सावकं अजानञ्जेव वदेय्य जानामी ति, अपस्स- ञ्जेव वदेय्य पस्सामी ति, मुद्धा पि तस्स विपतेय्य । अह खो पन, कस्सप, जानञ्जेव वदामि जानामी ति, पस्सञ्जेव वदामि पस्सामी ति । तस्मातिह ते, कस्सप, एवं सिक्खितव्व - तिव्व मे हिरोत्तप्प

15 पच्चुपट्टितं भविस्सति थेरेसु नवेसु मज्झिमेसू ति । एवं हि ते, कस्सप, सिक्खितव्व । तस्मातिह ते, कस्सप, एव मिक्खितव्व - यं किञ्चि धम्मं सुणिस्सामि^३ कुसलूपसहितं सब्ब त अट्ठि कत्वा मनसि करित्वा सब्ब- चेतसा समन्नाहरित्वा ओहितसोतो धम्म सुणिस्सामी ति । एव हि ते, कस्सप, सिक्खितव्व । तस्मातिह ते, कस्सप, एवं सिक्खितव्व - सात-
20 सहगता च मे कायगतासति न विजहिस्सती ति । एव हि ते, कस्सप, सिक्खितव्व' ति ।

R 221

“अथ खो म, आवुसो, भगवा इमिना ओवादेन ओवदित्वा उट्ठायासना पक्कामि । सत्ताहमेव ख्वाह आवुसो सरणो^४ रट्ठपिण्ड भुञ्जि । अट्ठमिया^५ अञ्जा उदपादि ।

25

“अथ खो, आवुसो, भगवा मग्गा ओक्कम्म येन अञ्जतरं ख्खमूलं तेनुपसङ्कमि । अथ ख्वाहं, आवुसो, पटपिलोतिकानं सङ्घाटि चतुग्गुणं पञ्जापेत्वा भगवन्त एतदवोचं - 'इध, भन्ते, भगवा निसीदवु, यं ममस्स दीघरत्त हिताय सुखाया' ति । निसीदि खो, आवुसो, भगवा

१ करित्वा - सी०, स्या०, रो० । २ सब्बचेतसो - स्या० । ३ सुम्गामि - सी०, रो० । ४ साणो - सी०, स्या०, रो० । ५ अथ अट्ठमिया - मी०, न्या० ।

पञ्चत्ते आसने । निसज्ज खो मं, आवुसो, भगवा एतदवोच — 'मुटुका खो त्यायं, कस्सप, पटपिलोतिकानं सञ्जाटी' ति ।

'पटिगग्गहातु मे, भन्ते, भगवा पटपिलोतिकान सञ्जाटि अनुकम्पं उपादाया' ति ।

'धारेस्ससि पन मे त्वं, कस्सप, साणानि पंसुकूलानि निब्ब- 5
सनानी' ति ।

'धारेस्सामहं, भन्ते, भगवतो साणानि पसुकूलानि निब्ब-
सनानी' ति ।

"सो ख्वाहं, आवुसो, पटपिलोतिकान सञ्जाटि भगवतो पादासि ।
अहं पन भगवतो साणानि पसुकूलानि निब्बसनानि पटिपज्जि । 10

"यं हि तं, आवुसो, सम्मा वदमानो वदेय्य — 'भगवतो पुत्तो
ओरसो मुखतो जातो धम्मजो धम्मनिम्मितो धम्मदायादो, पटिगग्गि- B 421
तानि' साणानि पंसुकूलानि निब्बसनानी' ति, मम त सम्मा वदमानो
वदेय्य — 'भगवतो पुत्तो ओरसो मुखतो जातो धम्मजो धम्मनिम्मितो
धम्मदायादो, पटिगग्गितानि साणानि पंसुकूलानि निब्बसनानी' ति । 15

"अहं खो, आवुसो, यावदेव आकङ्खामि विविन्धेव कामेहि
विविन्ध अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठम R. 222
ज्ञान उपसम्पज्ज विहरामि । अहं खो, आवुसो, यावदेव आकङ्खामि
... पे०... । (तवन्न अतुपुब्बविहारसमात्तीन पञ्चन्न च अभिञ्जान एवं
वित्थारो वेदितब्बो ।)

"अहं खो, आवुसो, आसवान खया अनासवं चेतोविमुत्ति 20
पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज
विहरामि; सत्तरतन वा, आवुसो, नाग अड्डुट्टमरतन^२ वा तालपत्तिकाय
छादेतब्ब मञ्जेय्य, योमे छ अभिञ्जा छादेतब्बं मञ्जेय्या" ति ।

चवित्थ च पन थुल्लनन्दा भिक्खुनी ब्रह्मचरियम्हा ति ।

१२. परम्भरणसुत्तं

१२. एकं समयं आयस्सा च महाकस्सपो आयस्सा च सारिपुत्तो 25
वाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्सा सारिपुत्तो

१. पटिगग्गहाता — सी०, पटिगग्गितानि — रो० । २ अड्डुट्टरतनं — सी० ।

सायन्हस्त्रयं^१ पटिमल्लना वृद्धितो येनायस्मा नहाकस्त्रयो नेनुप-
सङ्घमि; उपसङ्घमित्वा आयस्त्रज्ञा नहाकस्त्रयेन मङ्घि सन्मोडि ।
सन्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं नितीदि । एकमन्त
निसिद्धो खो आयस्त्रा नारिद्रुतो आयस्त्रन्तं नहाकस्त्रयं एतद्वोच -

- 5 “किं नु खो, आवुत्सो कन्सप. होति तथागतो परं नरणा” ति ?
“अव्याकतं खो एतं, आवुत्सो, भगवता - होति तथागतो पर
मरणा” ति ।

“किं पनावुत्सो, न होति तथागतो परं मरणा” ति ?

“एवं पि खो, आवुत्सो, अव्याकतं भगवता - न होति तथागतो

- 10 परं नरणा” ति ।

R. 223

“किं नु खो, आवुत्सो, होति च न च होति तथागतो परं
नरणा” ति ?

“अव्याकतं खो एतं, आवुत्सो, भगवता - होति च न च होति
तथागतो परं नरणा” ति ।

- 15 “किं पनावुत्सो, नेत्र होति. न न होति तथागतो परं मरणा” ति?

“एवं पि खो. आवुत्सो, अव्याकतं भगवता - नेत्र होति न न
होति तथागतो परं नरणा” ति ।

“कस्त्वा चेतं, आवुत्सो, अव्याकतं भगवता” ति ?

B. 422

- 20 “न हेतं, आवुत्सो, अत्यसंहितं नादिब्रह्मचरियकं न निच्छिदाय
न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिञ्जाय न सम्बोधाय न
निव्वानाय संवत्तति । तस्मा नं अव्याकतं भगवता” ति ।

“अयं किञ्चरहावुत्सो. व्याकतं भगवता” ति ?

“इदं दुक्खं” ति खो. आवुत्सो, व्याकतं भगवता. अयं दुक्ख-
समुद्यो” ति व्याकतं भगवता: अयं दुक्खनिरोधो” ति व्याकतं भगवता:

- 25 अयं दुक्खनिरोधयामिन्ती पटिपदा” ति व्याकतं भगवता” ति ।

“कस्त्वा चेतं, आवुत्सो, व्याकतं भगवता” ति ?

“एतं हि, आवुत्सो, अत्यसंहितं एतं आदिब्रह्मचरियक एत
निच्छिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय नम्बोधाय
निव्वानाय संवत्तति । तस्मा नं व्याकतं भगवता” ति ।

१. सायन्हननदं - नो०. स्था० रो० । २. अव्याकतं - रो० । ३. रो० पण्डिते
नत्ति । ४. एतं - स्था० । ५. निव्वानाय - नो० ।

१३. सद्धम्मपत्तिरूपकसुत्तं

१३. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्सा महाकस्सपो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्सा महाकस्सपो भगवन्तं एतदवोच - “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो, येन पुब्बे अप्पतरानि चैव सिक्खापदानि अहेसुं बहुतरा च भिक्खू अञ्जाय सण्ठाहिंसु ? को पत्त, भन्ते, हेतु को पच्चयो, येनेतरहि बहुतरानि चैव सिक्खापदानि अप्पतरा च भिक्खू अञ्जाय सण्ठहन्ती” ति ?

R. 224

5

“एवं चेत्तं, कस्सप, होति सत्तेसु हायमानेसु सद्धम्मे अन्तरघायमाने, बहुतरानि चैव सिक्खापदानि होन्ति अप्पतरा च भिक्खू अञ्जाय सण्ठहन्ति । न ताव, कस्सप, सद्धम्मस्स अन्तरधानं होति याव न सद्धम्मपत्तिरूपकं लोके उप्पज्जति । यतो च खो, कस्सप, सद्धम्मपत्तिरूपं लोके उप्पज्जति, अथ सद्धम्मस्स अन्तरधानं होति ।

10

“सेय्यथापि, कस्सप, न ताव जातरूपस्स अन्तरधानं होति याव न जातरूपपत्तिरूपकं लोके उप्पज्जति । यतो च खो, कस्सप, जातरूपपत्तिरूपकं लोके उप्पज्जति, अथ खो जातरूपस्स अन्तरधानं होति । एवमेव खो, कस्सप, न ताव सद्धम्मस्स अन्तरधानं होति याव न सद्धम्मपत्तिरूपकं लोके उप्पज्जति । यतो च खो, कस्सप, सद्धम्मपत्तिरूपकं लोके उप्पज्जति, अथ सद्धम्मस्स अन्तरधानं होति ।

15

B 423

“न खो, कस्सप, पठवीधातु सद्धम्म अन्तरधापेति, न आपोधातु सद्धम्म अन्तरधापेति, न तेजोधातु सद्धम्म अन्तरधापेति, न वायोधातु सद्धम्म अन्तरधापेति. अथ खो इधेव ते उप्पज्जन्ति मोघपुरिसा ये इमं सद्धम्म अन्तरधापेन्ति । सेय्यथापि, कस्सप, नावा आदिकेनेव औपिलवति^१ न खो, कस्सप, एवं सद्धम्मस्स अन्तरधानं होति ।

20

“पञ्च खोमे, कस्सप, ओक्कमनिया धम्मा सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवतन्ति । कतमे पञ्च? इध, कस्सप, भिक्खू भिक्खुनियो उपासका उपासिकायो सत्थरि अगारवा विहरन्ति अप्पत्तिस्सा^२, धम्मे अगारवा विहरन्ति अप्पत्तिस्सा, सङ्घे अगारवा विहरन्ति अप्प-

25

१ जातरूपपत्तिरूपक - सी० रो० , जातरूपपत्तिरूपक - स्या० । २ औपिलवति - स्या० । ३. अप्पत्तिस्सा - रो० ।

R 225

तिस्सा, सिक्खाय अगारवा विहरन्ति अप्पतिस्सा, समाधिस्मि अगारवा विहरन्ति अप्पतिस्सा - इमे खो, कस्सप, पञ्च ओक्कमनिया धम्मा सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संबत्तन्ति ।

- “पञ्च खोमे, कस्सप, धम्मा सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अन्तरधानाय संबत्तन्ति । कतमे पञ्च ? इध, कस्सप, भिक्खू भिक्खुनियो उपासका उपासिकायो सत्थरि सगारवा विहरन्ति सप्पतिस्सा, धम्मे सगारवा विहरन्ति सप्पतिस्सा, सद्धे सगारवा विहरन्ति सप्पतिस्सा, सिक्खाय सगारवा विहरन्ति सप्पतिस्सा, समाधिस्मि सगारवा विहरन्ति सप्पतिस्सा - इमे खो, कस्सप, पञ्च धम्मा सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संबत्तन्ती” ति ।

कस्सपसयुत्त समतं ।

तस्सुद्धानं

सन्तुट्ठं च अनोत्तप्पी, चन्दूपम कुलूपक^१ ।
जिण्णं तयो च ओवादा, झानाभिञ्जा उपस्सयं ।
चीवरं परम्मरणं, सद्धम्मप्पतिरूपकं ति ॥

— o: —

१. कुलूपकं - मी०, रो० ।

१७. लाभसक्कारसंयुक्तं

१. दारुणसुक्तं

१. एवं मे सुतं । एक समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेत-
वने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि
- “भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं ।
भगवा एतदवोच -

B. 424

R. 226

“दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरा- 5
यिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं
सिक्खितब्बं - ‘उप्पन्नं लाभसक्कारसिलोकं पजहिस्साम, न च नो
उप्पन्नो लाभसक्कारसिलोको चित्तं परियादाय ठस्सती’ ति । एवं हि
वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

२. बळिससुक्तं

२ सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार- 10
सिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधि-
गमाय । सेय्यथापि, भिक्खवे, बळिसिको^१ आमिसगतं बळिसं गम्भीरे
उदकरह्वे पक्खिपेय्य । तमेनं अञ्जातरो आमिसचक्खु मच्छो गिलेय्य ।
एव हि सो, भिक्खवे, मच्छो गिलबळिसो^२ बळिसिकस्स अनयं आपन्नो
व्यसन^३ आपन्नो यथाकामकरणीयो बळिसिकस्स ।

15

“बळिसिको ति खो, भिक्खवे. मारस्सेतं पापिमतो अधिवचनं ।
वळिस ति खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोकस्सेत अधिवचनं । यो हि
कोचि, भिक्खवे, भिक्खु उप्पन्न लाभसक्कारसिलोकं अस्सादेति निकामेति,
अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु गिलबळिसो मारस्स अनयं आपन्नो व्यसनं
आपन्नो यथाकामकरणीयो पापिमतो । एव दारुणो खो, भिक्खवे,
लाभसक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योग- 20
क्खेमस्स अधिगमाय । तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितब्बं - ‘उप्पन्न

20 B 425

१ बळिसिको - सी० । २ गिलितबळिसो - रो० । ३ व्यसन - रो० ।

लाभसक्कारसिलोकों पजहिस्मान्, न च नो ज्यसो लाभसक्कारसिलोको
चित्तं परियाणाय ठस्सती' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, भिक्खित्तव्वं' ति ।

३. कुम्मसुत्तं

R.227

३. सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-
सिलोको ... पे०... अविगमाय । भूतपुञ्जं, भिक्खवे, अञ्जतरस्सि उच्च-
५ रह्णे महाकुम्मकुलं चिन्निवानि अहोसि । अय खो, भिक्खवे, अञ्जतरो
कुम्मो* अञ्जतरं कुम्मं एतदवोच - 'मा खो त्वं, तात कुम्म, एतं पदेनं
अगमासी' ति । अगमासि खो, भिक्खवे, सो कुम्मो तं पदेनं । तनेनं
लुद्धो पपताय विज्झि । अय खो, भिक्खवे, सो कुम्मो येन सो कुम्मो
तेनुपसङ्कमि । अहना खो, भिक्खवे, सो कुम्मो तं कुम्मं दुरतो व
१० आगच्छन्तं । दिस्वान तं कुम्म एतदवोच -

'कच्चि त्वं, तात कुम्म, न तं पदेसं अगनासी' ति ?

'अगमासि व्वाहं, तात कुम्म, नं पदेसं' ति ।

'कच्चि पनासि, तात कुम्म, अकखतो अनुपहतो' ति ?

१५ 'अकखतो खोमिहि, तात कुम्म, अनुपहतो, अत्थि च मे इडं नुत्तकं
पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धं' ति ।

'तग्घसि, तात कुम्म, खतो, तग्घ उपहतो । एतेन हि ते, तात
कुम्म, सुत्तकेन^३ पितरो च पितानहा च अनयं आपन्ना व्यजनं आपन्ना ।
गच्छ दानि त्वं, तात कुम्म, न दानि त्वं अन्हाकं' ति ।

२० "लुद्धो ति खो, भिक्खवे, नारस्सेतं पापिमतो अविबचनं । पपता
ति खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोकस्सेतं अविबचनं । नुत्तकं ति खो,
भिक्खवे, नन्दिरागस्सेतं अविबचनं । यो हि कोत्ति, भिक्खवे, भिक्खु
उप्पन्नं लाभसक्कारसिलोकं अस्सादेति निक्कामेति - अय वुच्चति, भिक्खवे,
भिक्खु गिद्धो^४ पपताय अनयं आपन्नो व्यसनं आपन्नो ययाकामकरणीयो
पापिमतो । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०...
R.228 २५ एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खित्तव्वं' ति ।

*एत्थ 'देन अञ्जतरं कुम्मो तेनुपसङ्कमि' इति न्वा० पाठवके आश्रयो पाठो दिव्यति ।
२ लुद्धकेन - श्री०, रो० । ३. न्वा० पाठवके नत्थि ।

४. दीघलोमिकसुत्तं

४. सावत्थिय विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-
सिलोको ... पे०. अधिगमाय । सेय्यथापि, भिक्खवे, दीघलोमिका एळका
कण्टकगहनं पविसेय्य । सा तत्र तत्र सज्जेय्य, तत्र तत्र गण्हेय्य^१, तत्र तत्र
बज्जेय्य, तत्र तत्र अनयव्यसनं आपज्जेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो
भिक्खु लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो^२ पुब्बण्हसमयं
निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसति । सो
तत्र तत्र सज्जति, तत्र तत्र गण्हति, तत्र तत्र बज्जति, तत्र तत्र अनयव्यसन
आपज्जति । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०...
एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितव्व^३ ति ।

B. 426

५. मीळहकसुत्तं

५. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-
सिलोको ... पे०.. अधिगमाय । सेय्यथापि, भिक्खवे, मीळहका^४ गूथादी
गूथपूरा पुण्णा गूथस्स । पुरतो चस्स महागूथपुञ्जो । सा तेन अञ्जा
मीळहका अतिमञ्जेय्य - ‘अहमिह गूथादी गूथपूरा पुण्णा गूथस्स,
पुरतो च म्यायं महागूथपुञ्जो’ ति । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो
भिक्खु लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो पुत्त्वण्हसमयं
निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गाम वा निगमं वा पिण्डाय पविसति ।
सो तत्थ भुत्तावी च होति यावदत्थो, निमन्तितो च स्वातनाय, पिण्डपातो
चस्स पूरो । सो आरामं गत्वा भिक्खुगणस्स मज्जे^५ विकत्थति^५ - ‘भुत्तावी
चमिह यावदत्थो, निमन्तितो चमिह स्वातनाय, पिण्डपातो च म्यायं पूरो,
लाभी चमिह चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं,
इमे पनञ्जे भिक्खू अप्पपुञ्जा अप्पेसक्खा न लाभिनो चीवरपिण्डपात-
सेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं’ ति । सो तेन लाभसक्कार-
सिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो अञ्जे पेसले भिक्खू अति-
मञ्जाति । त हि तस्म, भिक्खवे, मोघपुरिसस्स होति दीघरत्तं अहिताय

R. 229

१ गञ्जेय्य - सी०, गण्हेय्य - त्या०, रो० । २ परियादिण्णचित्तो - त्या० ।
३ एळका - सी०, कतळका - त्या०; मीळहका - रो० । ४ मज्जेव - त्या० ।
५ विकत्थेति - सी०, विकथेति - त्या० ।

दुक्खाय । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको. पे०
एव हि वो' भिक्खवे, सिक्खितव्वं" ति ।

B. 427

६ असनिसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-
सिलोको .. पे०.. अधिगमाय । क^३, भिक्खवे, असनिविचक्क
5 आगच्छतु^१, सेखं अप्पत्तमानस लाभसक्कारसिलोको अनुपापुणातु^२ ।

"असनिविचक्कं ति खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोकस्सेत
अधिवचनं । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०.
एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितव्वं" ति ।

७. दिद्धसुत्तं

R. 230

७. सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-
10 सिलोको ... पे०.. अधिगमाय । कं, भिक्खवे, दिद्धगतेन^१ विसल्लेन^२
सल्लेन विज्जतु, सेखं अप्पत्तमानसं लाभसक्कारसिलोको अनुपापुणातु ।
"सल्लं ति खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोकस्सेतं अधिवचनं ।
एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको. पे०.. एवं हि वो,
भिक्खवे, सिक्खितव्वं" ति ।

८. सिङ्गलसुत्तं

B 428

८. सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-
15 सिलोको ... पे०... अधिगमाय । अस्सुत्थ^१ नो तुम्हे, भिक्खवे, रत्तिया
पच्चूससमयं जरत्तिङ्गालस्स^२ वस्समानस्सा^३" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

20 "एसो खो, भिक्खवे, जरत्तिङ्गालो उक्कण्डकेन^४ नाम रोग-
जातेन फुट्ठो नेव विलगतो^५ रमति, न रुक्खमूलगतो रमति, न अज्झोकास-
गतो रमति: येन येन गच्छति, यत्थ यत्थ तिट्ठति, यत्थ यत्थ निसीदति,

१ खो-रो० । २ कि-रो० । ३. त-सी०, रो०, स्या० पोत्वके गत्थि ।
४. अनुपापुणाति-रो० । ५-६. विट्ठिगतेन-स्या० । ६. सेवत्तं-स्या० । ७. अत्तत्थ-
स्या० । ८. जरत्तिगालत्त-सी०, स्या० । ९. उक्कण्डकेन-सी०; उक्कण्णकेन-स्या०,
रो० । १०. थनगतो-स्या०: सुञ्जागारगतो-रो० ।

यत्थ यत्थ निपज्जति; तत्थ तत्थ अनयव्यसनं आपज्जति । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो भिक्खु लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो नेव सुञ्जागारगतो रमति, न रुक्खमूलगतो रमति, न अञ्जोकासगतो रमति; येन येन गच्छति, यत्थ यत्थ तिट्ठति, यत्थ यत्थ निसीदति, यत्थ यत्थ निपज्जति, तत्थ तत्थ अनयव्यसनं आपज्जति । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब” ति ।

R. 231

६. वेरम्भसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... अधिगमाय । उपरि, भिक्खवे, आकासे वेरम्भा^१ नाम वाता वायन्ति । तत्थ यो पक्खी गच्छति तमेन वेरम्भा वाता खिपन्ति । तस्स वेरम्भवातक्खित्तस्स^२ अञ्जेनेव पादा गच्छन्ति, अञ्जेन पक्खा गच्छन्ति, अञ्जेन सीसं गच्छति, अञ्जेन कायो गच्छति । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो भिक्खु लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसति अरक्खित्तेनेव कायेन अरक्खिताय वाचाय अरक्खित्तेन चित्तेन, अनुपट्ठिताय सतिया, असंबुत्तेहि इन्द्रियेहि । सो तत्थ पस्सति मातुगामं दुन्नित्थं वा दुप्पास्तं वा । तस्स मातुगाम दिस्वा दुन्नित्थं वा दुप्पास्तं वा रागो चित्तं अनुद्धंसेति । सो रागानुद्धंसित्तेन चित्तेन सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तति । तस्स अञ्जे चीवरं हरन्ति, अञ्जे पत्तं हरन्ति, अञ्जे निसीदन हरन्ति, अञ्जे सूचिघरं हरन्ति, वेरम्भवातक्खित्तस्सेव सकुणस्स । एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे० एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब” ति ।

१०. सगाथकसुत्तं

१०. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे० अधिगमाय । इधाह, भिक्खवे, एकच्चं पुगलं पस्सामि सक्कारेण अभिभूतं परियादिण्णचित्तं, कायस्स भेदा पर मरणा अपायं

B. 429

25 R. 232

१ वेरम्भा - सी०, रो० । २ वेरम्भवाते खित्तस्स - सी०, वेरम्भवातुक्खित्तस्स - ल्या०, वेरम्भवातक्खित्तस्स - रो० ।

दुर्गातिं विनिपातं निरयं उपपन्न । इध पनाह, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं पस्सामि असक्कारेण अभिभूतं परियादिण्णचित्तं, कायस्स भेदा पर मरणा अपायं दुर्गातिं विनिपातं निरयं उपपन्नं । इध पनाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं पस्सामि सक्कारेण च असक्कारेण च तदुभयेण अभिभूतं 5 परियादिण्णचित्तं, कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुर्गातिं विनिपातं निरयं उपपन्नं । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खित्तव्वं” ति ।

११. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

- 10 “यस्स सक्करियमानस्स, असक्कारेण चूभय ।
समाधि न विकम्पति, अप्पमाणविहारिनो” ॥
“तं ज्ञायिन साततिकं, सुखुम दिट्ठिविपस्सक ।
उपादानक्खयाराम, आहु सप्पुरिसो इती” ति ॥
पठमो वग्गो ।

तस्सुद्दान

- 15 दारुणो^१ वट्ठिस^२ कुम्म, दीघलोमि^३ च मीब्हुक^४ ।
असनि दिट्ठि^५ सिङ्गाल^६, वेरम्भेन^७ समाथक ति ॥

११. सुवण्णपातिसुत्तं

१२. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-
सिलोको .. पे०.. अधिगमाय । इधाह, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं एव
चेतसा चेतो परिच्च पजानामि — ‘न चायमायस्सा^८ सुवण्णपातिया पि
रूपियचुण्णपरिपूराय^९’ हेतु सम्पजानमुसा भासेय्या’ ति । तमेण पस्सामि
20 अपरेण समयेण लाभसक्कारसिलोकेण अभिभूतं परियादिण्णचित्तं सम्प-
जानमुसा भासन्त । एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको
.. पे०.. एवं हि वो. भिक्खवे, सिक्खित्तव्वं” ति ।

B 430,
R.233

१ अप्पमादविहारिनो — रो० । २ सुद्धक — स्या० । ३ वाट्ठिस — सी०, वात्थिस — रो० । ४ दीघलोमि — सी०, दीघलोम — स्या० । ५ पुनेळक — सी०, स्या० । ६ दिट्ठि — स्या०; दिट्ठु — रो० । ७ सिगाल च — सी०, सिगाल — स्या० । ८ वेरम्भेन — सी०, रो० । ९ वायमायस्सा — स्या० । १०. रूपियचुण्ण परिपुण्णाय — रो० ।

१२. रूपियपात्तिमुत्तं

१३. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-सिलोको .. पे०.. इधाहं^१, भिक्खवे, एकच्च पुग्गलं एवं चेतसा चेतो परिच्च पजानामि — ‘न चायमायस्मा रूपियपात्तिया पि सुवण्णच्चुण्ण-परिपूराय हेतु सम्पजानमुसा भासेय्या’ ति । तमेन पस्सामि अपरेन समयेन लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूत परियादिण्णचित्त सम्पजानमुसा 5 भासन्तं । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितव्वं” ति ।

१३-२०. सुवण्णनिकखसुत्तादिश्रट्टकं

१४-२१. सावत्थियं विहरति । “इधाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं एवं चेतसा चेतो परिच्च पजानामि — ‘न चायमायस्मा सुवण्ण-निकखस्सा^१ पि हेतु ... पे० सुवण्णनिकखसतस्सा पि हेतु .. सिङ्गी-निकखस्सा पि हेतु ... सिङ्गीनिकखसतस्सा पि हेतु ... पठविया पि जातरूप-परिपूराय हेतु ... आमिसकिञ्चिक्खहेतु पि . जीवितहेतु पि ... जनपद-कल्याणिया पि हेतु सम्पजानमुसा भासेय्या’ ति । तमेनं पस्सामि अपरेन समयेन लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतं परियादिण्णचित्तं सम्पजानमुसा भासन्त । एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... 10 एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितव्वं” ति ।

R. 234

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्दानं

द्वे पाति^१ द्वे सुवण्णा च, सिङ्गीहि अपरे दुवे ।
पठवी किञ्चिक्खजीवित, जनपदकल्याणिया दसा ति ॥

B 431

२१ मातृगामसुत्तं

२२ सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-सिलोको .. पे०.. न तस्स, भिक्खवे, मातृगामो एको एकस्स चित्तं 20 परियादाय तिट्ठति यस्स लाभसक्कारसिलोको चित्त परियादाय तिट्ठति ।

R. 235

१ इधाहं — रो० । २ सुवण्णनिकखस्स — मी०, स्था०, रो० । ३. पाती — सो०, स्या० ।

एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको .. पे० .. एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब' ति ।

२२. कल्याणीसुत्तं

२३. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-सिलोको .. पे० .. न तस्स, भिक्खवे, जनपदकल्याणी एका एकस्स चित्तं
5 परियादाय तिट्ठति यस्स लाभसक्कारसिलोको चित्तं परियादाय तिट्ठति । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको .. पे०.. एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब' ति ।

२३. एकपुत्तकसुत्तं

२४. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-सिलोको ... पे०.. सद्धा, भिक्खवे, उपासिका एकपुत्तकं पियं मनाप
10 एवं सम्मा आयाचमाना आयाचेद्यं - ‘तादिसो, तात, भवाहि यादिसो चित्तो च गहपति हत्थको च आळवको’ ति । एसा, भिक्खवे, तुला एतं पमाणं मम सावकानं उपासकानं, यदिदं चित्तो च गहपति हत्थको च आळवको । सचे खो त्वं, तात, अगारस्मा अनगारियं पव्वजसि; तादिसो, तात, भवाहि यादिसा^१ सारिपुत्तमोगल्लाना ति । एसा,
B 432 15 भिक्खवे, तुला एतं पमाणं मम सावकानं भिक्खून, यदिदं सारिपुत्तमोगल्लाना । मा च खो त्वं, तात, सेखं^२ अप्पत्तमानसं लाभसक्कारसिलोको अनुपापुणात्^३ ति । त चे, भिक्खवे, भिक्खु सेखं अप्पत्तमानसं लाभसक्कारसिलोको अनुपापुणाति, सो तस्स होति अन्तरायाय । एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... एव हि वो,
R 236 20 भिक्खवे, सिक्खितब्ब' ति ।

२४. एकधीतुसुत्तं

२५. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-सिलोको . पे०.. सद्धा भिक्खवे उपासिका एकं धीतरं पियं मनाप
एवं सम्मा आयाचमाना आयाचेद्यं - ‘तादिसा, अय्ये, भवाहि यादिसा खुज्जुत्तरा च उपासिका वेळुकण्डकिया च नन्दमाता’ ति । एसा,

१ यादिसो - रो० । २ सेख - स्या० । ३ अनुपापुणाती - स्या० ।

भिक्षवे, तुला एतं पमाणं मम साविकानं उपासिकानं, यदिदं खुज्जुत्तरा
 च उपासिका वेळुकण्डकिया च नन्दमाता । सचे खो त्व, अय्ये, अगारस्मा
 अनगारियं पब्बजसि; तादिसा, अय्ये, भवाहि यादिसा खेमा च भिक्षुनी
 उप्पलवण्णा चा ति । एसा, भिक्षवे, तुला एतं पमाण मम साविकान
 भिक्षुनीन, यदिदं खेमा च भिक्षुनी उप्पलवण्णा च । मा च खो 5
 त्वं, अय्ये, सेख अप्पत्तमानसं लाभसक्कारसिलोको अनुपापुणातू ति ।
 त चे, भिक्षवे, भिक्षुनि सेखं अप्पत्तमानसं लाभसक्कारसिलोको अनु-
 पापुणाति, सो तस्सा होति अन्तरायाय । एवं दारुणो खो, भिक्षवे,
 लाभसक्कारसिलोको ... पे०. . एवं हि वो, भिक्षवे, सिक्खितव्वं” ति ।

२५. समणब्राह्मणसुत्तं

२६. सावत्थियं विहरति । “ये हि केचि, भिक्षवे, समणा 10 R 237
 वा ब्राह्मणा वा लाभसक्कारसिलोकस्स अस्सादं च आदीनव च निस्सरण
 च यथाभूतं नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्षवे, समणा वा ब्राह्मणा वा
 समणेषु वा समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते
 आयस्मन्ता सामञ्जत्थं वा ब्रह्मञ्जत्थं वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा
 सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति । ये च खो केचि, भिक्षवे, समणा 15
 वा ब्राह्मणा वा लाभसक्कारसिलोकस्स अस्सादं च आदीनव च
 निस्सरणं च यथाभूतं पजानन्ति, ते च खो मे, भिक्षवे, समणा वा
 ब्राह्मणा वा समणेषु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता,
 ते च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थं च ब्रह्मञ्जत्थं च दिट्ठेव धम्मे सयं
 अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति । 20

२६. द्वितीयसमणब्राह्मणसुत्तं

२७. सावत्थियं विहरति । “ये हि केचि, भिक्षवे, समणा
 वा ब्राह्मणा वा लाभसक्कारसिलोकस्स समुदयं च अत्थङ्गमं” च अस्सादं
 च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानन्ति ... पे०... पजानन्ति
 .. पे० सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

२७ ततियसमणबाह्यणसुत्तं

२८. सावत्थियं विहरति । “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा
 ब्राह्मणा वा लाभसक्कारसिलोकं यथाभूतं नप्पजानन्ति, लाभसक्कार-
 सिलोकसमुदयं नप्पजानन्ति, लाभसक्कारसिलोकनिरोधं नप्पजानन्ति.
 लाभसक्कारसिलोकनिरोधगामिनि पट्टिपदं नप्पजानन्ति ... पे०... पचा-
 5 नन्ति ... पे०... सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्तो” ति ।

२८. छविसुत्तं

R 238 २९. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-
 सिलोको । लाभसक्कारसिलोको, भिक्खवे, छवि छिन्दति, छवि छेत्वा
 चम्मं छिन्दति, चम्मं छेत्वा मंसं छिन्दति, मंसं छेत्वा न्हारं छिन्दति,
 न्हारं छेत्वा अट्ठि छिन्दति, अट्ठि छेत्वा अट्ठिमिञ्जं आहच्च तिट्ठति ।
 10 एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... एवं हि वो
 भिक्खवे, सिक्खित्तब्ब” ति ।

२९. रज्जुसुत्तं

३०. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-
 सिलोको । लाभसक्कारसिलोको, भिक्खवे, छवि छिन्दति, छवि छेत्वा
 चम्मं छिन्दति, चम्मं छेत्वा मंसं छिन्दति, मंसं छेत्वा न्हारं छिन्दति,
 15 न्हारं छेत्वा अट्ठि छिन्दति, अट्ठि छेत्वा अट्ठिमिञ्जं आहच्च तिट्ठति ।
 B. 434 “सेय्यथापि, भिक्खवे, बलवा पुरित्तो दब्हाय वाळरज्जुया^१
 जङ्घं वेठेत्वा धंसेय्य । सा छवि छिन्देय्य, छवि छेत्वा चम्मं छिन्देय्य.
 चम्मं छेत्वा मंसं छिन्देय्य, मंसं छेत्वा न्हारं छिन्देय्य, न्हारं छेत्वा अट्ठि
 छिन्देय्य, अट्ठि छेत्वा अट्ठिमिञ्जं आहच्च तिट्ठेय्य । एवमेव खो,
 20 भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको छवि छिन्दति, छवि छेत्वा चम्मं छिन्दति,
 चम्मं छेत्वा मंसं छिन्दति, मंसं छेत्वा न्हारं छिन्दति, न्हारं छेत्वा अट्ठि
 छिन्दति, अट्ठि छेत्वा अट्ठिमिञ्जं आहच्च तिट्ठति । एवं दारुणो खो,
 भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको ... पे०... एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खि-
 त्तब्ब” ति ।

३०. भिक्खुसुत्तं

R. 239

३१. सावत्थियं विहरति । “यो पि^१ सो^२, भिक्खवे, भिक्खु
अरहं खीणासवो तस्स^३ पाहं^४ लाभसक्कारसिलोको अन्तरायाय वदामी”
ति । एवं वुत्ते, आयस्सा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “किस्स पन,
भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो लाभसक्कारसिलोको अन्तरायया” ति ?

“या हिस्स सा, आनन्द, अकुप्पा चेतोविमुत्ति नाहं तस्सा 5
लाभसक्कारसिलोकं अन्तरायाय वदामि । ये च ख्वस्स^५, आनन्द, अप्प-
मत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो दिट्ठधम्मसुखविहारा अधिगता
तेसाहमस्स लाभसक्कारसिलोकं अन्तरायाय वदामि । एवं दारुणो खो,
आनन्द, लाभसक्कारसिलोको कटुको फरसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स
योगक्खेमस्स अधिगमाय । तस्मातिहानन्द, एव सिक्खितब्बं — ‘उप्पन्नं 10
लाभसक्कारसिलोकं पजहिस्साम, न च नो उप्पन्नो लाभसक्कारसिलोको
चित्तं परियादाय ठस्सती’ ति । एवं हि वो, आनन्द, सिक्खितब्बं” ति ।
तत्तियो वग्गो ।

तस्सुद्धानं

मातुगामो च कल्याणी, पुत्तो च एकधीतु^६ च^७ ।
समणब्राह्मणा तीणि, छवि रज्जु च भिक्खुना ति ॥

३१. भिन्दिस्सुत्तं

३२. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार- 15 B. 435
सिलोको । लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो,
भिक्खवे, देवदत्तो सद्धं भिन्दि^८ । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभ-
सक्कारसिलोको ... पे०... सिक्खितब्बं” ति । R. 240

३२ कुसलमूलसुत्तं

३३. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-
सिलोको । लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतस्स परियादिण्णवित्तस्स, 20

१-१. रो० पोत्यके नत्थि । २-२. तस्सपहं — स्या० । ३. ख्वस्स — रो० ।
४-४. एकवीतिया — सी० । ५. भिन्दति — रो० ।

भिक्षवे, देवदत्तस्स कुसलमूल समुच्छेदमगमा । एव दारुणो खो,
भिक्षवे, लाभसक्कारसिलोको . पे० . सिक्खितव्व” ति ।

३३. कुसलधम्मसुत्तं

३४ सावत्थिय विहरति । “दारुणो, भिक्षवे, लाभसक्कार-
सिलोको । लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतस्स परियादिण्णचित्तस्स,
5 भिक्षवे, देवदत्तस्स कुसलो धम्मो समुच्छेदमगमा । एवं दारुणो खो,
भिक्षवे, लाभसक्कारसिलोको . पे० .. सिक्खितव्व” ति ।

३४. सुक्कधम्मसुत्तं

३५. सावत्थियं विहरति । “दारुणो, भिक्षवे, लाभसक्कार-
सिलोको । लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतस्स परियादिण्णचित्तस्स,
भिक्षवे, देवदत्तस्स सुक्को धम्मो समुच्छेदमगमा । एव दारुणो खो,
10 भिक्षवे, लाभसक्कारसिलोको . पे० सिक्खितव्व” ति ।

३५. अचिरपक्कन्तसुत्तं

R 241 ३६. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पव्वते
अचिरपक्कन्ते देवदत्ते । तत्र खो भगवा देवदत्त आरव्व भिक्षू
B 436 आमन्तेसि — “अत्तवधाय, भिक्षवे, देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको
उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि ।

15 “सेय्यथापि, भिक्षवे, कदली अत्तवधाय फलं देति, पराभवाय
फलं देति, एवमेव खो, भिक्षवे, अत्तवधाय देवदत्तस्स लाभसक्कार-
सिलोको उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि ।

“सेय्यथापि, भिक्षवे, वेळु अत्तवधाय फलं देति, पराभवाय
फलं देति; एवमेव खो, भिक्षवे, अत्तवधाय देवदत्तस्स लाभसक्कार-
20 सिलोको उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि ।

“सेय्यथापि, भिक्षवे, नळो अत्तवधाय फलं देति, पराभवाय
फलं देति; एवमेव खो, भिक्षवे, अत्तवधाय देवदत्तस्स लाभसक्कार-
सिलोको उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको
उदपादि ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, अस्सतरी अत्तवधाय गब्भं गण्हाति, पराभवाय गब्भं गण्हाति एवमेव खो, भिक्खवे, अत्तवधाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको । एव हि वो, भिक्खवे, सिविखतव्व” ति ।

5

३७. इदमवोच भगवा । इदं वत्तान^१ सुगतो अथापर एतदवोच सत्था -

“फल वे कदलि हन्ति, फल वेळु फल नळ ।
सक्कारो कापुरिसं हन्ति, गब्भो अस्सतरि यथा ति” ॥

३६. पञ्चरथसतसुत्तं

३८. राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन देवदत्तस्स अजातसत्तुकुमारो पञ्चहि रथसतेहि सायं पातं उपट्टानं गच्छति, पञ्च च थालिपाकसतानि भत्ताभिहारो अभिहरीयति । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिञ्चा खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचु - “देवदत्तस्स, भन्ते, अजातसत्तुकुमारो पञ्चहि रथसतेहि साय पात उपट्टानं गच्छति, पञ्च च थालिपाकसतानि भत्ताभिहारो अभिहरीयती” ति ।

10 R. 242
B. 437

“मा, भिक्खवे, देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोकं पिहयित्थ^१ । यावकीव च, भिक्खवे, देवदत्तस्स अजातसत्तुकुमारो पञ्चहि रथसतेहि सायं पात उपट्टानं गमिस्सति, पञ्च च थालिपाकसतानि भत्ताभिहारो आहरीयिस्सति^२, हानियेव, भिक्खवे, देवदत्तस्स पाटिकह्क्का कुसलेसु धम्मेषु, नो बुद्धि ।

20

“सेय्यथापि, भिक्खवे, चण्डस्स कुक्कुरस्स नासाय पित्तं भिन्देय्यु, एवं हि सो, भिक्खवे^३, कुक्कुरो भिय्योसोमत्ताय चण्डतरो अस्स, एवमेव. भिक्खवे, यावकीव च देवदत्तस्स अजातसत्तुकुमारो पञ्चहि रथसतेहि साय पातं उपट्टानं गमिस्सति, पञ्च च थालिपाकसतानि भत्ताभिहारो आहरीयिस्सति, हानियेव, भिक्खवे, देवदत्तस्स

25

१. क्त्वा - सी० । २ पिहायित्थ - रो० । ३ अभिहरीयिस्सति - सी०, स्या० ।
४ रो० पोत्यके नखि ।
सं० २-२६

पाटिकाद्वा कुमलेषु धम्मेषु, नो वृद्धि । एवं जराणो खो, भिक्खवे, लाम-
सक्कारसिलोको ... पे०. एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खित्तव्वं” ति ।

३७. भावुसुत्तं

३६. भावस्त्रियं विहरति । “जराणो, भिक्खवे, लामसक्कार-
सिलोको कटुको फल्लो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेनस्स अवि-
R. 243 5 गमाय । इवाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं एवं चेतमा चेतो परिच्च
पजानामि — ‘न चायमायस्सा भावु पि हेतु सन्पजावनुत्ता भासेय्या’ ति ।
तमेत्तं पस्साणि अपरेण मनयेण लामसक्कारसिलोकेण अनिभूतं परिया-
डिण्णच्चिन्मन्पजावनुत्ता भासन्तं । एवं जराणो खो, भिक्खवे, लाम-
सक्कारसिलोको कटुको फल्लो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेनस्स
10 अविगमाय । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खित्तव्वं — ‘उप्पच्चं लाम-
सक्कारसिलोकेण पजहिस्सान, । न च नो उप्पसो लामसक्कारसिलोको
चित्तं परियावाय ठस्सती’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खित्तव्वं” ति ।

३८-४३. पितुनुत्तादिच्छक्तं

- ३८-४३. सावस्त्रियं विहरति । “जराणो, भिक्खवे, लाम-
सक्कारसिलोको कटुको फल्लो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेनस्स
15 अधिगमाय । इवाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं एवं चेतमा चेतो परिच्च
पजानामि — ‘न चायमायस्सा पितु पि हेतु ... पे०... भावु पि हेतु ..
मगिणिया पि हेतु ... पुत्तस्स पि हेतु ... वीतुया पि हेतु ... पजापतिया
पि हेतु मन्पजावनुत्ता भासेय्या’ ति । तमेत्तं पस्साणि अपरेण मनयेण
लामसक्कारसिलोकेण अनिभूतं परियाडिण्णच्चिन्मन्पजावनुत्ता
20 भासन्तं । एवं जराणो खो, भिक्खवे, लामसक्कारसिलोको कटुको
फल्लो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेनस्स अविगमाय । तस्मातिह,
भिक्खवे, एवं सिक्खित्तव्वं — ‘उप्पच्चं लामसक्कारसिलोकेण पजहिस्सान,
R. 244 न च नो उप्पसो लामसक्कारसिलोको चित्तं परियावाय ठस्सती’ ति ।
एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खित्तव्वं” ति ।

अनुत्तो वगो ।

तस्सुद्धानं

- 25 चित्ति नूलं कुवे धन्ना, पक्कन्तं रय मातरि ।
पिता भाता च मगिणी, पुत्तो वीता पजापती ति ॥
लामसक्कारसंयुत्तं मनन्तं ।

१८. राहुलसंयुतं

१. चक्खुसुत्तं

१. एवं मे सुत । एकं समय भगवा सावत्थिय विहरति B. 439
जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । अथ खो शायस्मा राहुलो येन
भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्धो खो आयस्मा राहुलो भगवन्तं एतदवोच -
“साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन धम्मं देसेनु, यमहं भगवतो धम्मं 5
सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापो पहितत्तो विहरेय्यं” ति ।

“तं किं मञ्जासि, राहुल, चक्खु निच्च वा अनिच्च वा” ति ?
“अनिच्च, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्ख वा तं सुख वा” ति ?

“दुक्ख, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनु- 10
पस्सितुं - ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ? R. 245

“नो हेतं, भन्ते” ।

“सोतं निच्च वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” । .. पे०.. ।

“धानं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“जिव्हा निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

“कायो निच्चो वा अनिच्चो वा” ति ?

“अनिच्चो, भन्ते” ।

“मनो निच्चो वा अनिच्चो वा” ति ?

“अनिच्चो, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्ख वा तं सुख वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“य पनानिच्चं दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु तं समनुपस्सित्तु
— ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि
5 निब्बिन्दति . पे० . सोत्तस्मि पि निब्बिन्दति ... धानस्मि पि
निब्बिन्दति ... जिह्वाय पि निब्बिन्दति .. कायस्मि पि निब्बिन्दति ..
मनस्मि पि निब्बिन्दति, निब्बिन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति,
विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा जातिं, वुत्तितं ब्रह्मचरिय,
कतं करणीय, नापर इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

(एतेन पेय्यालेन दस सुत्तन्ता कातव्वा ।)

२. रूपसुत्तं

B. 440 10 २. सावत्थिय विहरति । “त किं मञ्जसि, राहुल, रूपा
R. 246 निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ? “अनिच्चा, भन्ते” .. पे०.. सहा ..
गन्धा ... रसा . फोटुब्बा . धम्मा निच्चा वा अनिच्चा वा ति ?
“अनिच्चा, भन्ते” ।

“एवं पस्स, राहुल, सुतवा अरियसावको रूपेसु पि
15 निब्बिन्दति .. सद्देषु पि निब्बिन्दति ... गन्धेषु पि निब्बिन्दति .. रसेसु
पि निब्बिन्दति . फोटुब्बेषु पि निब्बिन्दति . धम्मेषु पि निब्बिन्दति,
निब्बिन्दं विरज्जति ..पे०... पजानाती” ति ।

३. विज्जाणसुत्तं

३ सावत्थियं विहरति । “त किं मञ्जसि, राहुल, चक्खु-
विज्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

20 “अनिच्चं, भन्ते” ।

“सोतविज्जाणं पे०... धानविज्जाणं .. जिह्वाविज्जाणं...
कायविज्जाणं . मनोविज्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“एवं पस्स, राहुल, सुतवा अरियसावको चक्खुविज्जाणस्मि
25 पि निब्बिन्दति पे०.. सोतविज्जाणस्मि पि निब्बिन्दति . धान-
विज्जाणस्मि पि निब्बिन्दति .. जिह्वाविज्जाणस्मि पि निब्बिन्दति ..

कायविञ्ज्जाणस्मिं पि निब्बिन्दति . मनोविञ्ज्जाणस्मिं पि निब्बिन्दति; निब्बिन्दं विरज्जति .. पे०... पजानाती” ति ।

४. सम्फस्ससुत्तं

४. सावत्थिय विहरति । “तं कि मञ्ज्जसि, राहुल, चक्खु-सम्फस्सो निच्चो वा अनिच्चो वा” ति ?

“अनिच्चो, भन्ते” ।

5

“सोतसम्फस्सो .. पे०.. धानसम्फस्सो .. जिव्हासम्फस्सो ... कायसम्फस्सो ... मनोसम्फस्सो निच्चो वा अनिच्चो वा” ति ?

“अनिच्चो, भन्ते” ।

“एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको चक्खुसम्फस्सस्मिं पि निब्बिन्दति .. पे०... सोतसम्फस्सस्मिं पि निब्बिन्दति ... धानसम्फस्सस्मिं पि निब्बिन्दति .. जिव्हासम्फस्सस्मिं पि निब्बिन्दति . कायसम्फस्सस्मिं पि निब्बिन्दति ... मनोसम्फस्सस्मिं पि निब्बिन्दति, निब्बिन्दं विरज्जति ... पे०... पजानाती” ति ।

10

R. 247

५ वेदनासुत्तं

५ सावत्थिय विहरति । “तं कि मञ्ज्जसि, राहुल, चक्खु-सम्फस्सजा वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

15

“अनिच्चा, भन्ते” ।

“सोतसम्फस्सजा वेदना . पे०. धानसम्फस्सजा वेदना . जिव्हासम्फस्सजा वेदना .. कायसम्फस्सजा वेदना .. मनोसम्फस्सजा वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

20 B 441

“एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको चक्खुसम्फस्सजाय वेदनाय पि निब्बिन्दति .. पे०. सोत .. धान .. जिव्हा ... काय ... मनोसम्फस्सजाय वेदनाय पि निब्बिन्दति .. पे० . पजानाती” ति ।

६ सञ्ज्ञासुत्तं

६ सावत्थियं विहरति । “तं कि मञ्ज्जसि, राहुल, रूपसञ्ज्ञा निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

25

“अनिच्चा, भन्ते” ।

“सद्दसञ्जा ... पे० .. गन्धसञ्जा ... रससञ्जा ... फोट्टसञ्जा ... धम्मसञ्जा निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

- 5 “एवं पस्स, राहुल, सुतवा अरियसावको रूपसञ्जाय निब्बिन्दति पे० सद्दसञ्जाय पि निब्बिन्दति .. गन्धसञ्जाय निब्बिन्दति .. रससञ्जाय पि निब्बिन्दति ... फोट्टव्वसञ्जाय निब्बिन्दति ... धम्मसञ्जाय पि निब्बिन्दति ... पे०... पजानाती” ति

७. सञ्चेतनासुत्तं

- ७ सावत्थियं विहरति । “त किं मञ्जासि, राहुल, रू
10 सञ्चेतना निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

R. 248

“सद्दसञ्चेतना . पे०... गन्धसञ्चेतना ... रससञ्चेतना .. फोट्टव्वसञ्चेतना .. धम्मसञ्चेतना निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

- 15 “एवं पस्स, राहुल, सुतवा अरियसावको रूपसञ्चेतनाय निब्बिन्दति . पे०... सद्दसञ्चेतनाय पि निब्बिन्दति ... गन्धसञ्चेतनाय पि निब्बिन्दति .. रससञ्चेतनाय पि निब्बिन्दति ... फोट्टव्वसञ्चेतनाय पि निब्बिन्दति ... धम्मसञ्चेतनाय पि निब्बिन्दति ... पे०. पजानाती” ति ।

८. तण्हासुत्तं

- 20 ८. सावत्थियं विहरति । “त किं मञ्जासि, राहुल, रूपतण्हा निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

“सद्दतण्हा ... पे०... गन्धतण्हा ... रसतण्हा ... फोट्टव्वतण्हा . धम्मतण्हा निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

25

“एवं पस्स, राहुल, सुतवा अरियसावको रूपतण्हाय निब्बिन्दति ... पे०... सद्दतण्हाय पि निब्बिन्दति ... गन्धतण्हाय

निब्बिन्दति ... रसतण्हाय पि निब्बिन्दति .. फोट्टुब्बतण्हाय पि निब्बिन्दति
... धम्मतण्हाय पि निब्बिन्दति .. पे०... पजानाती” ति ।

६. धातुसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । “तं किं मञ्जसि, राहुल, पठवी-
धातु निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

B. 442

“अनिच्चा, भन्ते” ।

5

“आपोधातु .. पे०... तेजोधातु .. वायोधातु ... आकासधातु...
विञ्जाणधातु निच्चा वा अनिच्चा वा” ति ?

“अनिच्चा, भन्ते” ।

“एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको पठवीधातुया पि
निब्बिन्दति ... पे०... आपोधातुया पि निब्बिन्दति .. तेजोधातुया पि
निब्बिन्दति ... वायोधातुया पि निब्बिन्दति ... आकासधातुया पि
निब्बिन्दति ... विञ्जाणधातुया पि निब्बिन्दति ... पे०... पजानाती” ति ।

10

R 249

१०. खन्धसुत्तं

१०. सावत्थियं विहरति । “तं किं मञ्जसि, राहुल, रूपं
निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

15

“वेदना ... पे०... सञ्जा ... सङ्खारा .. विञ्जाण निच्चं वा
अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको रूपस्मिं पि निब्बिन्दति
... पे०... वेदनाय पि निब्बिन्दति ... सञ्जाय पि निब्बिन्दति ...
सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति विञ्जाणस्मिं पि निब्बिन्दति; निब्बिन्द
विरज्जति, विरागा विमुच्चति; विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ज्ञाणं होति ।
‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कत करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति
पजानाती” ति ।

20

पठमो वग्गो ।

तस्सुद्धान

चक्खु रूपं च विञ्जाण, सम्फस्सो वेदनाय च ।

25

सञ्जा सञ्चेतना तण्हा, धातु खन्धेन ते दसा ति ॥

११. चक्खुसुत्तं

- R. 250 अथ खो आयस्मा राहुलो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
 B 443 आयस्मन्त राहुल भगवा एतदवोच - "तं किं मञ्जसि, राहुल, चक्खु
 5 निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्च, दुक्खं वा त सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

- 10 - "यं पनानिच्च दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्ल नु तं समनुपस्सित्तं
 - 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"सोत ... पे० घान .. जिव्हा कायो मनो निच्चो वा
 अनिच्चो वा" ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

- 15 "यं पनानिच्च, दुक्खं वा त सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

- "यं पनानिच्च दुक्खं विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सित्तं
 - 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

- 20 "एवं पस्स, राहुल, सुत्तवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बि-
 न्दति पे० सोतस्मि पि निब्बिन्दति ... घानस्मि पि निब्बिन्दति ...
 जिव्हाय पि निब्बिन्दति कायस्मि पि निब्बिन्दति . मनस्मि पि
 निब्बिन्दति, निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि
 विमुत्तमिति जाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत
 25 करणीयं. नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।
 (एतेन पेय्यालेन दस सुत्तन्ता कातव्वा ।)

१२-२०. रूपादिशुत्तनवकं

- R 251 १२-२० सावत्थिय विहरति । "तं किं मञ्जसि, राहुल,
 रूपा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ? "अनिच्चा, भन्ते" . पे०...
 सद्दा ... गन्वा ... रसा . फोट्टव्वा . धम्मा ।

“चक्खुविञ्जाणं .. पे०... सोतविञ्जाणं .. धानविञ्जाणं.
जिह्वाविञ्जाणं ... कायविञ्जाणं ... मनोविञ्जाणं .. ।

“चक्खुसम्फस्सो ... पे०... सोतसम्फस्सो .. धानसम्फस्सो ...
जिह्वासम्फस्सो ... कायसम्फस्सो ... मनोसम्फस्सो ... ।

“चक्खुसम्फस्सजा वेदना ... सोतसम्फस्सजा वेदना . धान- 5
सम्फस्सजा वेदना ... जिह्वासम्फस्सजा वेदना . कायसम्फस्सजा वेदना
.. मनोसम्फस्सजा वेदना ... ।

“रूपसञ्जा ... पे० .. सद्दसञ्जा .. गन्धसञ्जा .. रससञ्जा
.. फोट्टव्वसञ्जा ... धम्मसञ्जा . ।

“रूपसञ्चेतना .. पे०... सद्दसञ्चेतना .. गन्धसञ्चेतना .. 10
रससञ्चेतना . फोट्टव्वसञ्चेतना ... धम्मसञ्चेतना ... ।

“रूपतण्हा ... पे०... सद्दतण्हा .. गन्धतण्हा ... रसतण्हा ... B. 444
फोट्टव्वतण्हा ... धम्मतण्हा... ।

“पठवीधातु ... पे० . आपोधातु ... तेजोधातु .. वायोधातु ...
आकासधातु .. विञ्जाणधातु .. । 15

“रूपं ... पे०.. वेदना .. सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं R 252
निच्च वा अनिच्च वा’ ति ? अनिच्चं, भन्ते .. पे०... एव पस्स
राहुल . पे० . नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती ति ।

२१. अनुसयसुत्तं

२१. सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्मा राहुलो येन
भगवा तेनुपसङ्कमि. उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं 20
निसिदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो भगवन्तं एतदवोच —
“कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मिं च सविञ्जाणके काये
वहिद्धा च सब्बनिमित्तेमु अहङ्कारमङ्कारमानानुसया न होन्ती” ति ?

“यं किञ्चि, राहुल, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा
वहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके 25
वा, सब्बं रूपं ‘नेतं भम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथा-
भूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । यां काचि वेदना ... पे० .. या काचि
सञ्जा ... ये केचि सङ्खारा ... यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागत-
पच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा वहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा

पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सर्व्वं विञ्जाणं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय पस्सति । एवं खो, राहुल, जानतो एवं पस्सतो इमस्मि च सविञ्जाणके काये वहिद्धा च सर्व्वनिमित्तेसु अहङ्कारमङ्कारमानानुसया न होन्ती" ति ।

२२. अपगतसुत्तं

- R 253 5 २२. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा राहुलो येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो भगवन्तं एतदवोच — "कायं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मि च सविञ्जाणके काये वहिद्धा च सर्व्वनिमित्तेसु अहङ्कारमङ्कारमानापगतं मानसं होति विधा समतिवकन्तं सन्तं सुविमुत्तं" ति ?
- B. 445

10 "यं किञ्चि, राहुल, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अञ्जत्तं वा वहिद्धा वा ओळारिकं वा युखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा सर्व्वं रूपं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय दिस्वा अनुपादा विमुत्तो होति ।

- 15 "या काचि वदना ... पे०... या काचि सञ्जा ... ये केचि सङ्कारा .. यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अञ्जत्तं वा वहिद्धा वा ओळारिकं वा युखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सर्व्वं विञ्जाणं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय दिस्वा अनुपादा विमुत्तो होति । एव तो, राहुल,
- 20 जानतो एवं पस्सतो इमस्मि च सविञ्जाणके काये वहिद्धा च सर्व्वनिमित्तेसु अहङ्कारमङ्कारमानापगतं मानसं होति विधा समतिवकन्तं सन्तं सुविमुत्तं" ति ।

दुतियो वणा ।

तस्सुद्धानं

- R 254 चक्खुं रूपं च विञ्जाण, सम्पस्सो वेदनाय च ।
सञ्जा^३ सञ्चेतना^४ तण्हा, वातु खन्वेन ते दस ।
अनुसय^५ अपगतं चेव, वग्गो तेन पवुच्चती^६ ति ।
- 25 राहुलमपुत्त नयत ।

-----:०.-----

१ विञ्जाणके - रो० । २ चक्खु - मी० । ३ सञ्जा च - ग्ता० । ४ सञ्चेतना - न्या० । ५ अनुसया - रो० । ६ वुच्चती - रो० ।

१६. लक्ष्मणसंयुक्तं

१. अट्टिसुक्तं

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा च लक्ष्मणो आयस्मा च महामोग्गल्लानो गिञ्जकूटे पब्बते विहरन्ति । अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येनायस्मा लक्ष्मणो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं लक्ष्मणं एतदवोच - 5
“आयामावुसो^१ लक्ष्मण, राजगहं पिण्डाय पविसिस्सामा” ति ।

“एवमावुसो” ति खो आयस्मा लक्ष्मणो आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स पच्चस्सोसि । अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो गिञ्जकूटा पब्बता ओरोहन्तो अञ्जतरस्मि पदेसे सितं पात्वाकासि । अथ खो आयस्मा लक्ष्मणो आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं एतदवोच - 10
“को नु खो, आवुसो मोग्गल्लान, हेतु को पच्चयो सितस्स पातुकम्माया’ ति ?

“अकालो खो, आवुसो लक्ष्मण, एतस्स पञ्हुस्स । भगवतो मं सन्तिके एतं पञ्हुं पुच्छ” ति ।

अथ खो आयस्मा च लक्ष्मणो आयस्मा च महामोग्गल्लानो 15 R. 255
राजगहे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिवकन्ता येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसिदिस्सु । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा लक्ष्मणो आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं एतदवोच - “इधायस्मा महामोग्गल्लानो गिञ्जकूटा पब्बता ओरोहन्तो अञ्जतरस्मि पदेसे सितं पात्वाकासि । को नु खो, आवुसो 20
मोग्गल्लान, हेतु को पच्चयो सितस्स पातुकम्माया” ति ?

“इथाहं, आवुसो, गिञ्जकूटा पब्बता ओरोहन्तो अहंसं अट्टिकसङ्गलिकं^२ वेहासं गच्छन्ति^३ । तमेनं गिञ्जा पि काका पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा फासुळन्तरिकाहि वितुदेन्ति वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सा^४ सुदं^५ अट्टस्सरं करोति । तस्स मय्हं, आवुसो, एतदहोसि - 25

१. एहि आवुसो - स्या० । २. अट्टिसडकलिकं - स्या० । ३. गच्छन्तं - रो० ।
४-५. सासुदं - सी० ।

“अच्छरियं वत्, नो, ऋभुतं वत्, नो ! एवरूपो पि नान सतो भवि-
स्तति ! एवरूपो पि नाम यक्खो भविस्तति ! एवरूपो पि नान
अत्तभावपट्टिलाभो भविस्तती” ति !!

अथ लो भगवा भिक्खु आनन्तेति - “वक्खुभूता वत्, भिक्खवे.

- 5 सावका विहरन्ति; आणभूता वत्, भिक्खवे, सावका विहरन्ति, यत्र
हि नाम सावको एवरूपं जन्तति वा दक्खति वा सत्थि वा करिस्तति ।
पुञ्जे^१ ने लो, भिक्खवे, सतो सिद्धो अहोसि, अपि चाहं न व्याकारि^२ ।
अहं^३ चेत्तं व्याकरेय्यं, परे च ने न सद्देह्युं । ये मे न सद्देह्युं, तेत्तं तं
अस्स दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय । एसो, भिक्खवे, सतो इमस्सि येव
10 राजगहे गोघातको अहोसि । नो तत्त कम्मस्स विपाकेण बहूनि वत्तानि
बहूनि वत्ससत्तानि बहूनि वत्ससहत्तानि बहूनि वत्ससत्तसहत्तानि
निरये पच्छिन्त्वा^४ तत्सेव कम्मस्स विपाकावसेत्ते^५ एवरूपं अत्तभाव-
पट्टिलाभं पट्टिसंवेदयती” ति ।

३. 135

(सत्तेत्तं सुत्तानं एतेव पेय्यालो ।)

२. पेलिसुत्तं

२. इथाहं, आवुत्तो, गिज्जकूटा पव्वता आरोहन्तो ऋद्धं
15 मंसपेत्ति वेहासं गच्छन्ति । तमेतं गिज्जा पि काक्का^१ पि कुत्ता पि ऋधु-
पतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । स सुदं ऋद्धसरं करोति
... पे०... एसो, भिक्खवे, सतो इमस्सि येव राजगहे गोघातको अहोसि
... पे०... ।

३. पिण्डसुत्तं

३. इथाहं, आवुत्तो, गिज्जकूटा पव्वता आरोहन्तो ऋद्धं
20 मंसपिण्डं वेहासं गच्छन्ति । तमेतं गिज्जा पि काक्का पि कुत्ता पि
अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सो सुदं ऋद्धसरं
करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, सतो इमस्सि येव राजगहे साकुत्तिको
अहोसि ... पे०... ।

१. कुल्लेति - लो० । २. व्याकारि - लो०. लो० । ३-३ ऋद्धेत्तं - लो०

४. पच्छिन्त्वा - लो० । ५. विपाकावसेत्ते - लो० । ६. गिज्जवेदिक्को - लो०. लो०. लो०

७. ऋद्धा - लो० ।

४. निच्छविसुत्तं

४. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं निच्छवि पुरिसं वेहासं गच्छन्त । तमेन गिज्झा पि काका पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे ओरब्भिको अहोसि ... पे०... ।

B. 448

5

५. असिलोमसुत्तं

५. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं असिलोमं पुरिसं वेहासं गच्छन्तं । तस्स ते असी उप्पतित्वा उप्पतित्वा तस्सेव काये निपतन्ति । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे सूकरिको अहोसि ... पे०... ।

R. 257

६. सत्तिसुत्तं

६. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं सत्तिलोमं पुरिसं वेहासं गच्छन्त । तस्स ता सत्तियो उप्पतित्वा उप्पतित्वा तस्सेव काये निपतन्ति । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे मागविको अहोसि .. पे०... ।

10

७. उसुलोमसुत्तं

७. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं उसुलोमं पुरिसं वेहासं गच्छन्तं । तस्स ते उसू उप्पतित्वा उप्पतित्वा तस्सेव काये निपतन्ति । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे कारगिको अहोसि ... पे०... ।

15

८. सूचिलोमसुत्तं

८. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं सूचिलोमं पुरिसं वेहासं गच्छन्तं । तस्स ता सूचियो उप्पतित्वा उप्पतित्वा तस्सेव काये निपतन्ति । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे सूतो^३ अहोसि ... पे०... ।

20

B.449

६. दुतियसूचिलोमसुत्तं

R 258

६. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पव्वता ओरोहन्तो अद्दम
सूचिलोमं पुरिसं वेहासं गच्छन्तं । तस्स ता सूचियो सीसे पविसित्वा
मुखतो निक्खमन्ति; मुखे पविसित्वा उरतो निक्खमन्ति; उरे पवि-
सित्वा उदरतो निक्खमन्ति; उदरे पविसित्वा ऊरुहिं^१ निक्खमन्ति; ऊरुनु
५ पविसित्वा जङ्घाहि निक्खमन्ति; जङ्घासु पविसित्वा पादेहि निक्ख-
मन्ति; सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मि
यव राजगहे सूचको अहोसि ... पे०... ।

१०. कुम्भण्डसुत्तं

१०. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पव्वता ओरोहन्तो अद्दस
कुम्भण्डं पुरिसं वेहासं गच्छन्तं । सो गच्छन्तो पि तेव^१ अण्डे खन्वे
१० आरोपेत्वा गच्छति । निसीदन्तो पि तेस्वेव अण्डेसु निसीदति । तमेणं
गिज्झा पि काका पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति
विराजेन्ति । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो
इमस्मि येव राजगहे गामकूटको^५ अहोसि ... पे०... ।

पठमो वग्गो ।

तत्सुद्धानं

अट्ठि पेसि उभो गावघातका^१,
१५ पिण्डो^२ साकुणियो^३ निच्छदोरब्धि ।
असि^४ सूकरिको सत्तिमागवि^५,
उसु कारणिको^६ सूचि सारथि ।
यो च निव्वियति^७ नूचको हि नो,
अण्डभारि अट्ट गामकूटको ति ॥

११. ससीसकसुत्तं

B.450, R.259 20

११. एवं मे मुत्तं । एक समयं^१ राजगहे वेळुप्पे । इधाहं
आवुसो, गिज्झकूटा पव्वता ओरोहन्तो अद्दमं पुरिसं नूयक्खुपे नमीमं

१ पविसित्वा - स्या० । २ ऊरुहि - रो० । ३ मेव - स्या० । ४ गामकूटको -
सी०. स्या०, रो० । ५ गाविघातिका - सी०. गावीघातिका - स्या० । ६-७ पिण्ड-
माकुणिय - रो० । ८ अस्मिन् - रो० । ९ सत्तिमागयो - स्या० । १० नव्वियो - रो० ।
१० नव्वियति - रो०; निव्वियति - स्या० । ११ स्वरं नग्गो - स्या० ।

निमुग्गं ... पे०... एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे पारदारिको
अहोसि ... पे०... ।

१२. गूथखादसुत्तं

१२. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं
पुरिसं गूथकूपे निमुग्गं उभोहि हत्थेहि गूथं खादन्तं ... पे०... एसो,
भिक्खवे, सत्तो इमस्मिं येव राजगहे दुट्टब्राह्मणो^१ अहोसि । सो कस्सपस्स^२
सम्मामम्बुद्धस्स पावचने भिक्खुसङ्घं भत्तेन निमन्तेत्वा दोणियो^३ गूथस्स^४
पूरापेत्वा एतदवोच — अहो भोन्तो,^५ यावदत्थं भुञ्जन्तु, चेव हरन्तु चा
ति ... पे०... ।

१३. निच्छवित्थिसुत्तं

१३. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं
निच्छवि इत्थि वेहासं गच्छन्ति । तमेनं गिज्झा पि काका^१ पि कुलला^{१०}
पि अनुपत्तित्वा अनुपत्तित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सा सुदं अट्टस्सरं
करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, इत्थी इमस्मिं येव राजगहे अतिचारिनी
अहोसि ... पे०... ।

१४. मङ्गुलित्थिसुत्तं

१४. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं
इत्थि दुग्गन्धं मङ्गुलिं वेहासं गच्छन्ति । तमेनं गिज्झा पि काका पि^{१५}
कुलला पि अनुपत्तित्वा अनुपत्तित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सा सुदं
अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसो, भिक्खवे, इत्थी इमस्मिं येव राजगहे
इक्खणिका अहोसि ... पे०... ।

१५. ओकिलिनीसुत्तं

१५. इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं
इत्थि उप्पक्कं ओकिलिनि ओकिरिनि^४ वेहासं गच्छन्ति । सा सुदं^{२०}

१. रो० पोत्वके नत्थि । २. दोणिया — स्या०, रो० । ३. वज्जका — रो० ।
४. ओकिरिणि — सी०, स्या०, रो० ।

अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसा, भिक्खवे, इत्थी कलिङ्गस्स^१ रञ्जो^२
अग्गमहेयी अहोसि । सा इस्मापकता सपत्ति अङ्गारकटाहेन ओकिरि
... पे०... ।

१६. असीसकसुत्तं

१६. इवाहं, आवुसो, गिज्जकूटा पव्वता ओरोहत्तो अट्टसं
5 असीसकं कवन्धं^३ वेहासं गच्छन्तं । तस्स उरे अक्खीनि चैव होन्ति
मुत्तं च । तमेनं गिज्जा पि काका पि कुल्ला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा
दित्तच्छेन्ति विराजेन्ति । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसा,
भिक्खवे, सत्तो इस्मिं येव गज्जगहे हारिको नाम चोरघातको अहोसि
... पे०... ।

१७. पापभिक्खुसुत्तं

- 10 १७. इवाहं, आवुसो, गिज्जकूटा पव्वता ओरोहत्तो अट्टसं
भिक्खुं वेहासं गच्छन्तं । तस्म सङ्घाटि पि आदित्ता सम्पज्जलित्ता
नजोतिभूता^४, पत्तो पि आदित्तो सम्पज्जलितो सजोतिभूतो, कायवन्धनं
२.261 पि आदित्तं सम्पज्जलितं सजोतिभूतं, कायो पि आदित्तो सम्पज्जलितो
सजोतिभूतो । सो सुदं अट्टस्सरं करोति ... पे०... एसा, भिक्खवे, भिक्खुं
15 कस्सपस्स सन्मासम्बुद्धस्स पावचने पापभिक्खु अहोसि ... पे०... ।

१८. पापभिक्खुनीसुत्तं

१८. अट्टसं भिक्खुनिं वेहासं गच्छन्ति । तस्सा सङ्घाटि पि
आदित्ता ... पे०... पापभिक्खुनी अहोसि ... पे०... ।

१९. पापसिक्खमानसुत्तं

१९. अट्टसं सिक्खमानं वेहासं गच्छन्ति । तस्सा सङ्घाटि
पि आदित्ता ... पे०... पापसिक्खमाना अहोसि ... पे०... ।

१-१. कलिङ्गस्स रञ्जो - ची०; कलिङ्गरञ्जो - रो० । २ कवन्धं - ती०, रो० ।
३. सजोतिभूता - त्या० ।

२०. पापसामणेरसुत्तं

२० अद्दस सामणेर वेहासं गच्छन्ति । तस्स सङ्घाटि पि
आदिता ... पे०... पापसामणेरो अहोसि ... पे०... ।

२१. पापसामणेरीसुत्तं

२१. “इधाहं, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं
सामणेरिं वेहासं गच्छन्ति । तस्सा सङ्घाटि पि आदिता सम्पज्जलिता
सजोतिभूता, पत्तो पि आदिता सम्पज्जलितो सजोतिभूतो, कायबन्धनं पि
आदित्तं सम्पज्जलितं सजोतिभूत, कायो पि आदिता सम्पज्जलितो
सजोतिभूतो । सा मुदं अट्टस्सरं करोति । तस्स मय्हं, आवुसो, एतद-
होसि - ‘अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो ! एवरूपो पि नाम सत्तो
भविस्सति ! एवरूपो पि नाम यक्खो भविस्सति ! एवरूपो पि नाम
अत्तभावपटिलाभो भविस्सती” ति ! !

अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि - “चक्खुभूता वत, भिक्खवे,
सावका विहरन्ति; आणभूता वत, भिक्खवे, सावका विहरन्ति, यत्र
हि नाम सावको एवरूपं जस्सति वा दक्खति वा सक्खि वा करि-
स्सति । पुब्बेव मे सा, भिक्खवे, सामणेरी दिट्ठा अहोसि । अपि चाहं
न ब्याकासि । अहं चेतं ब्याकरेय्य^१, परे च मे न सदहेय्युं । ये मे
न सदहेय्यु, तेसं तं अस्स दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय । एसा, भिक्खवे,
सामणेरी कस्सपस्स सम्मासम्बुद्धस्स पावचने पापसामणेरी अहोसि ।
सा तस्स कम्मस्स विपाकेन बहूनि वस्सानि बहूनि वस्ससतानि बहूनि
वस्ससहस्सानि बहूनि वस्ससतसहस्सानि निरये पच्चित्वा तस्सेव
कम्मस्स विपाकावसेसेन^२ एवरूपं अत्तभावपटिलाभ पटिसवेदयती” ति ।

दुत्तियो वग्गो ।

तस्सुद्दान

कूपे निमुग्गो हि सो पारदारिको^३ ।

गूथखादि अहु^४ दुट्टब्राह्मणो ॥

१ व्याकरेय्यं - सी०, स्या०, रो० । २ विपाकावसेसेन - सी० । ३. परदारिको -
स्या० । ४ अथ - सी० ।

निच्छवित्थि अतिचारिणी अहु ।
 मङ्गुलित्थि^१ अहु इक्खणित्थिका^२ ॥
 ओकिलिनि सपत्तङ्गारोकिरि^३ ।
 सीसच्छिन्नो अहु चोरघातको ॥
 5 भिक्खु भिक्खुनी सिक्खमाना ।
 सामणेरो अथ सामणेरिका^४ ॥
 कस्सपस्स विनयस्मि^५ पब्बज्ज^६ ।
 पापकम्मं करिसु^७ तावदे^८ ति^९ ॥

लक्षणसंयुक्त समत्त ।

—:०:—

१ मङ्गुलित्थि - सी०, स्या० । २ इक्खणित्थिया - रो० । ३ सर्पति करोति -
 स्या० । ४ सामणेरियो - रो० । ५ विनयस्स - सी०, स्या० । ६ पब्बज्जु - मी०,
 पब्बज्जु - रो० । ७ अकरिसु - सी०, स्या० । ८-८ तावदे - स्या० ।

२०. आपम्भसंयुतं

१. कूटसुतं

१. एवं मे सुतं । एक समयं भगवा सावत्थिय विहरति ।
 जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । तत्र खो भगवा ... पे०... एतद-
 वोच - "सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारस्स या काचि गोपानसियो
 सब्बा ता कूटङ्गमा कूटसमोसरणा कूटसमुग्घाता सब्बा ता समुग्घातं
 गच्छन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि अकुसला^१ धम्मा^२ सब्बे ने
 अविज्जामूलका^३ अविज्जासमोसरणा अविज्जासमुग्घाता, सब्बे ते समु-
 ग्घातं गच्छन्ति । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितव्वं - 'अप्पमत्ता
 विहरिस्सामा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितव्वं" ति ।

B. 454

R. 263

२. नखसिखसुतं

२. सावत्थियं विहरति । अथ खो भगवा परित्तं नखसिखायं
 पंसुं आरोपेत्वा भिक्खू आमन्तेसि - "तं कि मञ्जथ भिक्खवे, कतमं
 नु खो बहुतरं, यो चायं मया परित्तो नखसिखाय पसु आरोपितो या
 चायं महापठवी" ति ?

10

"एतदेव, भन्ते, बहुतरं यदिदं महापठवी । अप्पमत्तकोय
 भगवता परित्तो नखसिखाय पंसु आरोपितो । सङ्घं पि न उपेति
 उपनिधि पि न उपेति कलभाग पि न उपेति महापठावि उपनिधाय
 भगवता परित्तो नखसिखायं पंसु आरोपितो" ति ।

15

"एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मनुस्सेसु पच्चा-
 जायन्ति^४; अथ खो एतेयेव^५ बहुतरा सत्ता ये अञ्जत्र मनुस्सेहि पच्चा-
 जायन्ति । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितव्वं - 'अप्पमत्ता विहरि-
 स्सामा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितव्वं" ति ।

20

३. कुलसुतं

३. सावत्थियं विहरति । "सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि
 कुलानि बहुत्थिकानि अप्पपुरिसानि तानि सुप्पधंसियानि होन्ति

R. 264

१-१. अकुसलमूला - सी० । २. अविज्जङ्गमा - सी० । ३. महापथवी - म० ।
 ४. पच्चाजायन्ति - सी० । ५. एतेव - सी० ।

B. 455

- चोरेहि कुम्भत्थेनकेहि; एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सच्चि भिक्खुनो मेत्ताचेतोविन्त्ति अभाविता अबहुलीकता सो नुप्पघंसियो होति अमनुस्सेहि । सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिच्चि कुलानि अप्पित्थिकानि^१ बहुपुरिसानि तानि दुप्पघंसियानि होन्ति चोरेहि कुम्भत्थेनकेहि.
- 5 एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सच्चि भिक्खुनो मेत्ताचेतोविन्त्ति भाविता बहुलीकता सो दुप्पघंसियो होति अमनुस्सेहि । तस्मातिह, भिक्खवे एवं सिक्खितत्त्वं - 'मेत्ता नो चेतोविन्त्ति भाविता भविन्त्ति बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुननारद्धा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितत्त्वं" ति ।

४. ओक्खासुत्तं

- 10 ४. सावत्थियं विहरति । "यो, भिक्खवे, पुब्बण्हसमयं ओक्खासत्तं दानं ददेय्य, यो मज्झन्हिकसमयं^२ ओक्खासत्तं दानं ददेय्य, यो सायन्हसमयं ओक्खासत्तं दानं ददेय्य, यो वा पुब्बण्हसमयं अन्तमसो गद्दुहनमत्तं पि मेत्तचित्तं भावेय्य, यो वा मज्झन्हिकसमयं अन्तमसो गद्दुहनमत्तं पि मेत्तचित्तं भावेय्य, यो वा सायन्हसमयं अन्तमसो
- 15 गद्दुहनमत्तं पि मेत्तचित्तं भावेय्य, इदं तनो महप्फलतरं । तस्मातिह- भिक्खवे, एवं सिक्खितत्त्वं - 'मेत्ता नो चेतोविन्त्ति भाविता भविन्त्ति बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता नुसमारद्धा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितत्त्वं" ति ।

५. सत्तिसुत्तं

- R. 265 ५. सावत्थियं विहरति । "सेय्यथापि, भिक्खवे, नत्ति तिण्ह-
20 फला । अथ पुरिसो आगच्छेय्य - 'अहं इमं सत्ति तिण्हफलं पाणिना वा मुट्ठिना वा पटिलेणिससामि^३ पटिकोट्टिससामि^४ पटिवट्टेस्सामी' ति; तं किं नज्जथ, भिक्खवे, भव्वो नु खो सो पुरिसो अयं सत्ति तिण्हफलं पाणिना वा मुट्ठिना वा पटिलेणेतुं पटिकोट्टेतुं पटिवट्टेतुं" ति ?
- "नो हेतं, भन्ते" ।
- 25 "तं किस्स हेतु" ?

१. अप्पित्थिकानि - सी० । २. मज्झन्तिकसमय - सी०, त्या०, रो० । ३. इत्थं - सत्तं - रो० । ४. सायण्हसमय - सी०, त्या०, रो० । ५. पत्तिनेयित्तानि - सी०, रो० । ६. पटिकोट्टेस्सामि - नी०; पत्तिकोट्टेस्सामि - रो० ।

“असु हि, भन्ते, सत्ति तिण्हफला न सुकरा पाणिना वा मुट्ठिना वा पटिलेणेत्तुं पटिकोट्टेत्तुं पटिवट्टेत्तुं । यावदेव च पन सो पुरिसो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सच्चि भिक्खुनो भेत्ताच्चेतो-
विमुत्ति भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता 5
सुसमारद्धा, तस्स चे अमनुस्सो चित्त ख्लिपितब्ब मञ्जेय्य, अथ खो
स्वेव अमनुस्सो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्स । तस्मातिह,
भिक्खवे, एवं सिक्खितब्ब — ‘भेत्ता नो चेतोविमुत्ति भाविता भविस्सति
बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा’ ति ।
एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब” ति । 10

B. 456

६. धनुग्गहसुत्तं

६. सावित्थियं विहरति । “सेय्यथापि, भिक्खवे, चत्तारो दब्ब-
धम्मा धनुग्गहा सुसिक्खिता कतहत्था कत्तूपासना^१ चतुद्दिशा टिता
अस्सु । अथ पुरिसो आगच्छेय्य — ‘अहं इमेसं चतुन्न दब्बधम्मानं धनु-
ग्गहानं सुसिक्खितानं कतहत्थानं कत्तूपासनानं चतुद्दिशा कण्डे खित्ते
अपतिट्ठिते पठविय गहेत्वा आहरिस्सामी’ ति । तं किं मञ्ज्जथ, 15
भिक्खवे, ‘जवनो पुरिसो परमेन जवेन समन्नागतो’ ति अलं
वचनाया” ति ?

R 266

“एकस्स चे पि, भन्ते, दब्बधम्मस्स धनुग्गहस्स सुसिक्खितस्स^२
कतहत्थस्स कत्तूपासनस्स कण्डं खित्तं अप्पतिट्ठितं पठवियं गहेत्वा आह-
रेय्य — ‘जवनो पुरिसो परमेन जवेन समन्नागतो’ ति अलं वचनाय, को 20
पन वादो चतुन्नं दब्बधम्मानं धनुग्गहानं सुसिक्खितानं कतहत्थानं
कत्तूपासनानं” ति ?

“यथा च, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स जवो, यथा च चन्दिम-
सुरियानं जवो, ततो सीघतरो । यथा च, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स जवो
यथा च चन्दिमसुरियानं जवो यथा च या देवता चन्दिमसुरियानं पुरतो 25
धावन्ति तासं देवतानं जवो, ततो सीघतर^३ आयुसद्धारा खिय्यन्ति ।

१ क्तुपासना — स्या०, रो० । २ सिक्खितस्स — सी० । ३ सीघतरो — सी०,
स्या० ।

तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितव्वं - 'अप्पमत्ता विहरिस्सामा' ति ।
एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितव्वं" ति ।

७. आणिसुत्तं

B 457

R. 267

७. सावत्थियं विहरति । "भूतपुब्बं, भिक्खवे, दसारहानं" आनको^१ नाम मुदिङ्गो अहोसि । तस्स दसारहा आनके घटित्ते^२ अञ्जं आणि ओदहिंसु । अहु खो सो, भिक्खवे, समयो यं आनकस्स मुदिङ्गस्स पोरणं पोक्खरफलकं अन्तरधायि । आणिसङ्घाटो व^३ अबसिस्सि^४ । एवमेव खो, भिक्खवे, भविस्सन्ति भिक्खू अनागतमद्धानं, ये ते सुत्तन्ता तथागतभासिता गम्भीरा गम्भीरत्था लोकुत्तरा सुञ्जतपटिसंयुत्ता^५, तेसु भञ्जामानेसु न सुस्सूसिस्सन्ति^६ न सोत्तं ओदहिस्सन्ति न अञ्जा चित्तं उपट्ठापेस्सन्ति न च ते धम्मे उग्गहेतव्वं परियापुणितव्वं मञ्जिस्सन्ति ।

"ये पन मे सुत्तन्ता कविकता कावेय्या चित्तक्खरा चित्तव्यञ्जना वाहिरका सावकभासिता. तेसु भञ्जामानेसु सुस्सूसिस्सन्ति, सोत्तं ओदहिस्सन्ति, अञ्जा चित्तं उपट्ठापेस्सन्ति, ते च धम्मे उग्गहेतव्वं परियापुणितव्वं मञ्जिस्सन्ति । एवमेव तेसं, भिक्खवं, सुत्तन्तानं तथागतभासितानं गम्भीरानं गम्भीरत्थानं लोकुत्तरानं सुञ्जतपटिसंयुत्तान अन्तरधानं भविस्सति । तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितव्वं - 'ये ते सुत्तन्ता तथागतभासिता गम्भीरा गम्भीरत्था लोकुत्तरा सुञ्जतपटिसंयुत्ता, तेसु भञ्जामानेसु सुस्सूसिस्साम, सोत्तं ओदहिस्साम, अञ्जा चित्तं उपट्ठापेस्साम, ते च धम्मे उग्गहेतव्वं परियापुणितव्वं मञ्जिस्सामा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितव्वं" ति ।

८. कलिङ्गरसुत्तं

८. एव मे सुत । एकं समय भगवा वेनालिय विहरति महावने कूटागारसालार्यं । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि "भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चन्सोसु । भगवा एनदवेच -

१. दत्तमात्तिकानं - नी० । २. आणिको - नी० । ३. फट्ठित्ते - नी०, न्या० ।

४. व - स्या० । ५. अबसिस्सि - स्या० । ६. सुञ्जतपटिसंयुत्ता - नी० । ७. मुत्तं - नी० । सत्सत्तिस्सन्ति - स्या०, रो० ।

“कलिङ्गरूपधाना, भिक्खवे, एतरहि लिच्छवी विहरन्ति अप्प-
मत्ता आतापिनो उपासनम्मि । तेसं राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहि-
पुत्तो न लभति ओतारं न लभति आरम्मणं । भविस्सन्ति, भिक्खवे,
अनागतमद्धानं लिच्छवी सुखुमाला^२ मुदुतलुनहत्थपादा^३ ते मुदुकासु
सेय्यासु तुलबिम्बोहनासु^४ यावसुरियुग्गमना^५ सेय्यं कप्पिस्सन्ति^६ । तेसं 5
राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो लच्छति ओतारं लच्छति
आरम्मणं ।

“कलिङ्गरूपधाना, भिक्खवे, एतरहि भिक्खू विहरन्ति अप्पमत्ता
आतापिनो पधानस्मि । तेसं मारो पापिमा न लभति ओतारं न लभति
आरम्मणं । भविस्सन्ति, भिक्खवे, अनागतमद्धानं भिक्खू सुखुमाला मुदु- 10
तलुनहत्थपादा^३ । ते मुदुकासु सेय्यासु तुलबिम्बोहनासु^४ यावसुरियुग्गमना
सेय्यं कप्पिस्सन्ति । तेसं मारो पापिमा लच्छति ओतारं लच्छति
आरम्मणं । तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खित्तञ्चं - ‘कलिङ्गरूपधाना
विहरिस्साम अप्पमत्ता आतापिनो पधानस्मि’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे,
सिक्खित्तञ्चं” ति । 15

६. नागसुत्तं

१. एव मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने
अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन अञ्जतरो नवो भिक्खु
अतिवेल कुलानि उपसङ्गमति । तमेनं भिक्खू एवमाहंसु - “मायस्मा
अतिवेलं कुलानि उपसङ्गमी” ति । सो भियखू^१ भिक्खूहि^२ वुच्चमानो
एवमाह - “इमे हि नाम थेरा भिक्खू कुलानि उपसङ्गमित्तञ्चं मञ्जि- 20
स्सन्ति, किमङ्ग^३ पनाहं” ति ?

अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा नेनुपसङ्गमिसु; उपसङ्ग-
मित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिद्धा
खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचु - “इध, भन्ते, अञ्जतरो नवो भिक्खु
अतिवेल कुलानि उपसङ्गमति । तमेनं भिक्खू एवमाहंसु - “मायस्मा 25

१ पधानस्मि - सी० । २ सुकुमाला - सी० । ३ मुदुतलाहत्थपादा - स्या० ।
४ तुलबिम्बोहनासु - म०, तुलबिम्बोहनादीसु - सी० । ५ यावसुरियस्सुग्गमना -
मी० । ६ कप्पेस्सन्ति - सी०, रो० । ७ मुदुतल्लुणहत्थपादा - सी० । ८ तुलबिम्बोहनासु -
स्या०; मुत्तलबिम्बोहनासु - रो० । ९ सी०, स्या० पोत्यकेसु नत्थि । १० रो० पोत्यके नत्थि ।
११ किमङ्ग - सी० ।

अतिथेऽं कुत्सामि उपसङ्गुणी' ति । नो भिक्षु भिक्षुहि वृच्चयानो
एवनाह- 'इने हि नाम येरा भिक्षु कुत्सामि उपसङ्गुनितत्त्वं
सञ्चिञ्चस्तन्ति, किमङ्गं पनाहं' ति ।

२. २५२

- ३०० पुनपुष्पं, भिक्षुवे, अरञ्ज्यायत्ने महात्तरयो । तं नागा
५ उपनिस्तय विहरन्ति । ते तं नरये ओगाहेत्वा नोऽय भिनपुष्पार्णं
अञ्जुहेत्वा नुविक्कलितं विक्कलानेत्वा अकहनं सङ्गादित्वा अञ्जो-
हरन्ति । तेसं तं वणाय चेव होति वलाय च, न च ततोनिदानं नरगं
वा निगच्छन्ति नरणसत्तं वा दुक्खं । तेसं येव खो पन, भिक्षुवे,
नहानायानं अनुविक्कलाना नरणा भिक्षुच्छाना नं सरसि ओगाहेत्वा
१५ नोऽय भिनपुष्पार्णं अञ्जुहेत्वा न नुविक्कलितं विक्कलानेत्वा सकहनं
असङ्गादित्वा अञ्जोहरन्ति । तेसं तं नेव वणाय होति न वलाय ।
ततोनिदानं नरणं वा निगच्छन्ति नरणसत्तं वा दुक्खं ।

- ३०१ एवनेव खो, भिक्षुवे, इव येरा भिक्षु पुष्पहृत्तयं निवा-
हेत्वा पत्तचीवरनादाय गानं वा लिगमं वा पिण्डाय पक्खिन्ति । ते
१५ तस्य घम्मं भासन्ति । तेसं गिही पत्तकाकारं करोन्ति । ते तं लामं
अगदित्वा अनुच्छिता अनञ्जोपत्ता आदीनवत्स्तादिनो निस्सरणपञ्जा
परिभुञ्जन्ति । तेसं तं वणाय चेव होति वलाय च, न च ततोनिदानं
नरणं वा निगच्छन्ति नरणसत्तं वा दुक्खं । तेसं येव खो पन, भिक्षुवे,
येरानं भिक्षुत्वं अनुविक्कलाना नवा भिक्षु पुष्पहृत्तयं निवालेत्वा
२० पत्तचीवरनादाय गानं वा लिगमं वा पिण्डाय पक्खिन्ति । ते तस्य घम्मं
भासन्ति । तेसं गिही पत्तकाकारं करोन्ति । ते तं लामं गदित्वा
नुच्छिता अनञ्जोपत्ता अनादीनवत्स्तादिनो निस्सरणपञ्जा परि-
भुञ्जन्ति । तेसं तं नेव वणाय होति न वलाय, ते ततोनिदानं नरणं
वा निगच्छन्ति नरणसत्तं वा दुक्खं । उत्तानातिह, भिक्षुवे, एवं सिक्खि-
२५ त्त्वं - अगदित्वा अनुच्छिता अनञ्जोपत्ता आदीनवत्स्तादिनो
निस्सरणपञ्जा तं लामं परिभुञ्जिस्ताना' ति । एवं हि वो, भिक्षुवे,
सिक्खित्तत्त्वं' ति ।

२. २५३

१. भिनपुष्पार्णं - नी०. रो० । २. अञ्जो हेत्वा - नी०. अञ्जुहेत्वा - प्याः
३. सङ्गादित्वा - रो० । ४. वणाय चेव - नी०. रो० । ५. अनञ्जोपत्ता - नी०. अञ्जोपत्ता, रो० ।

१०. बिळारसुत्तं

१०. सावत्थियं विहरति । तेन खो पन समयेन अञ्जतरो भिक्खु अतिवेलं कुलेसु चारित्तं आपज्जति । तमेनं भिक्खू एवमाहंसु - "मायस्मा अतिवेलं कुलेसु चारित्तं आपज्जी" ति । सो भिक्खु भिक्खूहि वुच्चमानो न विरमति^१ । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भंगवा तेनुप-
सङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु ।
एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं - "इध, भन्ते, अञ्जतरो भिक्खु अतिवेलं कुलेसु चारित्तं आपज्जति । तमेनं भिक्खू एवमाहंसु - 'मायस्मा अतिवेलं कुलेसु चारित्तं आपज्जी' ति । सो भिक्खु भिक्खूहि वुच्चमानो न विरमति" ति ।

B.460

"भूतपुब्बं, भिक्खवे, बिळारो^२ सन्धिसमलसङ्कटीरे ठितो अहोसि मुदुमूसि मगयमानो^३ - 'यदायं' मुदुमूसि गोचराय पक्कमिस्सति, तत्थेव नं गहेत्वा खादिस्सामी' ति । अथ खो सो, भिक्खवे, मुदुमूसि गोचराय पक्कामि । तमेनं बिळारो गहेत्वा सहसा सङ्खादित्वा^४ अञ्जोहरि । तस्स सो मुदुमूसि अन्तं पि खादि, अन्तगुणं पि खादि । सो ततोनिदानं मरणं पि निगच्छि मरणमत्तं पि दुक्खं ।

R. 271

"एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो भिक्खु पुब्बण्हसमयं निवा-
सेत्वा पत्तचोवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसति अरक्खि-
तेनेव कायेन अरक्खिताय वाचाय अरक्खितेन चित्तेन, अनुपट्टिताय सतिया, असंवुत्तेहि इन्द्रियेहि । सो तत्थ पस्सति मातुगामं दुन्निवत्थं वा दुप्पारुत्तं वा । तस्स मातुगामं दिस्वा दुन्निवत्थं वा दुप्पारुत्तं वा रागो चित्तं अनुद्धंसेति । सो रागानुद्धंसेन चित्तेन मरणं वा निगच्छति मरण-
मत्तं वा दुक्खं । मरणं हेतं^५, भिक्खवे, अरियस्स विनये यो सिक्खं पच्च-
क्खाय हीनायावत्तति । मरणमत्तं हेतं, भिक्खवे, दुक्खं यदिदं अञ्जतरं सङ्खिरुट्ठं आपर्त्ति आपज्जति । यथारूपाय आपत्तिया वुट्ठानं पञ्जा-
यति । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खित्तब्बं - 'रक्खितेनेव कायेन
रक्खिताय वाचाय रक्खितेन चित्तेन, उपट्टिताय सतिया, संवुत्तेहि इन्द्रि-
येहि गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसिस्सामा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खित्तब्बं" ति ।

15

20

25

१. रमति - सी०, स्या० । २. बिळारो - सी० । ३. मगयमानो - सी०; आगमय-
मानो - स्या० । ४. यत्थायं स्या० । ५. मंसं खादित्वा - स्या०; सङ्खरित्वा - रो० ।
६. सौत्तं - स्या० ।

११. सिङ्गालसुत्तं

११. सावत्थियं विहरति । “अस्मुत्थ नो तुम्हे, भिक्खवे, रत्तिया पच्चूससमयं जरसिङ्गालस्स^१ वस्समानस्सा^२” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

- B. 461 5 “एसो खो, भिक्खवे, जरसिङ्गालो उक्कण्डकेन^३ नाम रोगजातेन
 20 षुट्ठो । सो येन येन इच्छति तेन तेन गच्छति; यत्थ यत्थ इच्छति
 तत्थ तत्थ तिट्ठति; यत्थ यत्थ इच्छति तत्थ तत्थ निसीदति; यत्थ
 R. 272 यत्थ इच्छति तत्थ तत्थ निपज्जति, सीतको पि नं वातो उपवायति ।
 साधु ख्वस्स, भिवखवे, यं इधेकच्चो सक्क्यपुत्तियपटिञ्जे एवरूपं पि
 अत्तभावपटिलाभं पटिसंवेदियेथ । तस्मानिह, भिक्खवे, एवं सिक्खि-
 तब्बं - ‘अप्पमत्ता विहरिस्सामा’ ति । एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खि-
 तब्बं” ति ।

१२. दुतियसिङ्गालसुत्तं

१२. सावत्थियं विहरति । “अस्मुत्थ नो तुम्हे, भिक्खवे, रत्तिया पच्चूससमयं जरसिङ्गालस्स वस्समानस्सा” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

- 15 “सिया खो, भिवखवे, तस्मि जरसिङ्गाले या काचि कतञ्जुता
 कतवेदिता, न त्वेव इधेकच्चे सक्क्यपुत्तियपटिञ्जे सिया^४ या^५ काचि
 कतञ्जुता कतवेदिता । तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितब्बं -
 ‘कतञ्जुनो भविस्साम कतवेदिनो, न^६ च नो^६ अम्हेसु अप्पकं पि कत^७
 नस्सिस्सती^८” ति । एव हि वो, भिवखवे, सिक्खितत्तब्बं” ति ।

ओपम्मसयुत्तं समत्त ।

तस्सुद्धानं

- 20 कूटं नखसिख कुल, ओक्खा^९ सत्ति धनुगगहो ।
 ग्राणि कलिङ्गरो नागो, विळारो द्वे सिङ्गालका ति ॥

—:०:—

१ सिङ्गालस्स - सी०, स्या० । २ वसमानस्सा - सी०, स्या० । ३ उक्कण्डकेन -
 सी, स्या०, रो० । ४ पि - रो० । ५ सी०, स्या० पोत्वकेमु नत्थि । ६-६ नी०, रो०
 पोत्वकेमु नत्थि । ७ कत मा - सी०, रो० । ८ विनस्सिस्सती - स्या० । ९ उक्का - रो० ।

२१. भिक्खुसंयुतं

१. कौलितसुत्तं

B. 462,
R. 273

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेत-
वने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो आयस्सा महामोग्गल्लानो
भिक्खू आमन्तेसि - "आवुसो भिक्खवे" ति । "आवुसो" ति खो ते
भिक्खू आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स पच्चस्सोसुं । आयस्सा महा-
मोग्गल्लानो एतदवोच -

5

"इध मय्हं, आवुसो, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स^१ एवं चेतसो
परिवितक्को उदपादि - 'अरियो तुण्हीभावो, अरियो तुण्हीभावो
ति वुच्चति । कतमो नु खो अरियो तुण्हीभावो' ति ? तस्स
मय्हं आवुसो, एतदहोसि - 'इध भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा
अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं
पीतिसुखं दुतियं^२ ज्ञानं^३ उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति
अरियो तुण्हीभावो' ति । सो स्वाहं, आवुसो, वितक्कविचारानं
वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं
समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरि' । तस्स
मय्हं, आवुसो, इमिना विहारेण विहरतो वितक्कसहगता सज्जा
मनसिकारा समुदाचरन्ति ।

15

"अथ खो मं, आवुसो, भगवा इद्धिया उपसङ्कमित्वा एतदवोच
- 'मोग्गल्लान, मोग्गल्लान, मा, ब्राह्मण, अरियं तुण्हीभावं पमादो,
अरिये तुण्हीभावे चित्तं सण्ठपेहि, अरिये तुण्हीभावे चित्तं एकोदिभावं
करोहि, अरिये तुण्हीभावे चित्तं समादहा' ति । सो स्वाहं, आवुसो,
अपरेण समयेण वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो
एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उप-
सम्पज्ज विहरामि । यं हि तं, आवुसो, सम्मा वदमानो वदेय्य -
'सत्थारा अनुग्गहितो सावको महाभिज्जातं पत्तो' ति, ममं तं सम्मा

20

R. 274

१. पतिसल्लीनस्स - रो०, पटिसल्लीणस्स - सी० । २-३. दुतियज्ज्ञानं - सी० ।
३. विहरामि - सी०, स्या०, रो० ।

वदमानो वदेय्य - 'सत्थारा अनुग्गहितो सावको महाभिञ्जतं पत्तो' ति ।

२. उपतिस्ससुत्तं

B 463

२. सावत्थिनिदानं । तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो भिक्खू आमन्तेसि - "आवुसो भिक्खवे" ति । "आवुसो" ति खो ते भिक्खू
 5 आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच -
 "इध मय्हं, आवुसो, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो
 परिवितक्को उदपादि - 'अत्थि नु खो तं किञ्चि लोकास्मि यस्स मे
 10 विपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा'
 ति ? तस्स मय्हं, आवुसो, एतदहोसि - 'नत्थि खो त किञ्चि लोकास्मि
 यस्स मे विपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु-
 पायासा'" ति ।

एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच
 15 - "सत्थु पि खो ते, आवुसो सारिपुत्त, विपरिणामञ्जथाभावा
 नुप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा" ति ?

"सत्थु पि खो मे, आवुसो", विपरिणामञ्जथाभावा
 नुप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा, अपि च मे एवमस्स -
 'महेसक्खो वत, भो, सत्था^३ अन्तरहितो महिद्धिको महानुभावो । सचे
 20 हि भगवा चिरं दीघमद्धानं तिट्ठेय्य तदस्स बहुजनहिताय बहुजनसुखाय
 लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सान' ति । तथा हि
 R 275 पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्त अहङ्कारमङ्कारमानानुसया सुस-
 मूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स सत्थु पि विपरिणामञ्जथा-
 भावा नुप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा" ति ।

३. घटसुत्तं

३. एवं मे सुत । एकं समयं भगवा सावत्थिय विहरति जेत-
 25 वने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा च
 सारिपुत्तो आयस्मा च महामोगल्लानो राजगहे विहरन्ति वेळुवने
 कलन्दकनिवापे एकविहारे । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्ह-

१. ० सारिपुत्त - रो० । २ सत्तो- सी०, स्या० ।

समयं पटिसल्लाना वुद्धितो येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमि;
उपसङ्कमित्वा आयस्मता महामोग्गल्लानेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोद-
नीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो
खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं एतदवोच -

B 464

“विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो मोग्गल्लान, इन्द्रियानि; परि- 5
सुद्धो मुखवण्णो परियोदातो सन्तेन नूनायस्मा महामोग्गल्लानो अज्ज
विहारेण विहासी” ति ।

“ओळारिकेण ख्वाहं, आवुसो, अज्ज विहारेण विहासिं । अपि
च, मे अहोसि धम्मी कथा” ति ।

“केन सद्धि पनायस्मतो महामोग्गल्लानस्स अहोसि धम्मी 10
कथा” ति ?

“भगवता खो मे, आवुसो, सद्धि अहोसि धम्मी कथा” ति ।

“दूरे खो, आवुसो, भगवा एतरहिं सावत्थियं विहरति जेतवणे
अनाथपिण्डकस्स आरामे । किञ्चु खो, आयस्मा, महामोग्गल्लानो भग-
वन्तं इद्धिया उपसङ्कमि; उदाहु भगवा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं 15
इद्धिया उपसङ्कमी” ति ?

“न ख्वाहं, आवुसो, भगवन्तं इद्धिया उपसङ्कमि; न पि मं
भगवा इद्धिया उपसङ्कमि । अपि च, मे यावता भगवा एत्तावता
दिब्बचक्खु विसुज्झि दिब्बा च सोतधातु । भगवतो पि यावताहं एत्ता-
वता दिब्बचक्खु विसुज्झि दिब्बा च सोतधातू” ति । 20

“यथाकथं पनायस्मतो महामोग्गल्लानस्स भगवता सद्धि
अहोसि धम्मी कथा” ति ?

R. 276

“इधाहं, आवुसो, भगवन्तं एतदवोचं - ‘आरद्धविरियो आरद्ध-
विरियो ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, आरद्धविरियो
होती’ ति ? एव वुत्ते, मं, आवुसो, भगवा एतदवोच - ‘इध, मोग्ग- 25
ल्लान, भिक्खु आरद्धविरियो विहरति - कामं तचो च न्हाए’ च अट्ठी
च अवसिस्सतु, सरीरे उपसुस्सतु मंसलीहितं, यं तं पुरिसयामेण पुरिस्स-
विरियेण पुरिसपरक्कमेण पत्तव्वं न तं अपापुणित्वा विरियस्स सण्ठानं
भविस्सती ति । एवं खो, मोग्गल्लान, आरद्धविरियो होती’ ति ।
एवं^३ खो मे, आवुसो, भगवता सद्धि अहोसि धम्मी कथा” ति । 30

१ नहाए - नी०, स्या०, रो० । २ एवमेव - रो० ।

“सेय्यथापि, आवुसो, हिमवतो पञ्चतराजस्स परित्ता पासाण-
सक्खरा यावदेव उपनिकखेपनमत्ताय; एवमेव खो मयं आयस्मतो
महामोगल्लानस्स यावदेव उपनिकखेपनमत्ताय । आयस्मा हि महा-
मोगल्लानो महिद्धिको महानुभावो आकङ्खमानो कप्प तिद्देय्या” ति ।

B 465 5

“सेय्यथापि, आवुसो, महत्तिया लोणघटाय परित्ता लोणसक्ख-
राय यावदेव उपनिकखेपनमत्ताय, एवमेव खो मयं आयस्मतो सारि-
पुत्तस्स यावदेव उपनिकखेपनमत्ताय । आयस्मा हि सारिपुत्तो भगवता
अनेकपरियायेन थोमितो वण्णितो पसत्थो -

R 277

“सारिपुत्तो व पञ्जाय, सीलेन उपसमेन च ।

10

योपि पारङ्गतो^१ भिक्खु, एतावपरमो^२ सिया” ति ॥

इति ह ते उभो महानागा अञ्जमञ्जस्स सुभासित सुलपित
समनुमोदिसू ति ।

४. नवसुत्तं

४. सावत्थियं विहरति । तेन खो पन समयेन अञ्जतरो
नवो भिक्खु पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिककन्तो विहारं पविसित्वा अण्पो-
स्सुक्को तुण्हीभूतो सङ्कसायति, न भिक्खून वेय्यावच्च करोति चीवर-
कारसमये । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु,
उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त
निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचु - “इध, भन्ते, अञ्जतरो
नवो भिक्खु पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिककन्तो विहार पविसित्वा अण्पो-
स्सुक्को तुण्हीभूतो सङ्कसायति, न भिक्खून वेय्यावच्च करोति चीवर-
कारसमये” ति ।

15

20

अथ खो भगवा अञ्जतर भिक्खु आमन्तेसि - “एहि
त्वं, भिक्खु, मम वचनेन तं भिक्खु आमन्तेहि ‘सत्था त, आवुसो,
आमन्तेती” ति ।

25

“एवं भन्ते” ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा^३ येन सो
भिक्खु तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा त भिक्खु एतदवोच - “सत्था त,
आवुसो, आमन्तेती” ति ।

१ पारगतो - त्या० । २ एव सो परमां - त्या०, एनो परमां - दो० । ३ पटि-
सुणित्वा - त्या० ।

“एवमावुसो” ति खो सो भिक्खु तस्स भिक्खुनो पटिसुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभावादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो तं भिक्खुं भगवा एतदवोच – “सच्चं किर त्वं, भिक्खु, पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिककन्तो विहारं पविसित्वा अप्पोसुक्को तुण्हीभूतो सङ्कसायसि, न भिक्खूनं वेय्यावच्चं करोसि चीवरकारसमये” ति ?

R.278

“अहं पि खो, भन्ते, सकं किच्चं करोमी” ति ।

अथ खो भगवा तस्स भिक्खुनो चेतसा चेतोपरिवितक्क-मञ्जाय भिक्खू आमन्तेसि – “मा खो तुम्हे, भिक्खवे, एतस्स भिक्खुनो उज्जायित्थ । एसो खो, भिक्खवे, भिक्खु चतुल्लं ज्ञानानं अभिचेत-सिकानं^१ दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिर-लाभी, यस्स चत्थाय^२ कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्सा अनगारियं पव्वजन्ति तदनुत्तरं ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्चिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति ।

B. 466

५. इदमवोच भगवा । इदं वत्वानं^३ सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था –

“नयिदं सिथिलमारब्भ, नयिदं अप्पेन थामसा ।

निब्बानं^४ अधिगन्तब्बं, सब्बदुक्खप्पमोचनं^५ ॥

अयं च दहरो भिक्खु, अयमुत्तमपुरिसो^६ ।

धारेति अन्तिमं देहं, जेत्वा मारं सवाहिर्नि^७” ति ॥

20

५. सुजातसुत्तं

६. सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्सा सुजातो येन भगवा तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो भगवा आयस्मन्तं सुजातं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि – “उभयेनेवायं, भिक्खवे, कुलपुत्तो सोभति – यं च अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो, यस्स चत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्सा अनगारियं पव्वजन्ति तदनुत्तरं ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्चिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति ।

R. 279

25

१ अभिचेतसिकानं – सी०, स्या०, रो० । २-२ यस्सत्थाय – स्या० । ३ वत्वा – सी० । ४ निव्वान – सी० । ५ सब्बगन्धप्पमोचन – सी० । ६ ० पोरिसो – सी०, स्या० । ७ सवाहिर्नि – सी०, सवाहनं – स्या०, रो० ।

७. इदमवोच भगवा ... पे०... सत्या -

“सोमति वतायं भिक्खु, उजुभूतेन चेतसा ।
विप्पयुत्तो’ विसंयुत्तो, अनुपादाय निव्वुत्तो ।
घारेति अन्तिमं देहं, जेत्वा मारं सवाहिर्नि” ति ॥

६. लकुण्डकमद्वियसुत्तं

B. 457 5

८. सावत्थियं विहरति । अयं खो आयस्मा लकुण्डकमद्वियो
येन भगवा तेनुपसङ्गमि । अहसा खो भगवा आयस्मन्तं लकुण्डक-
मद्वियं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि - “पस्सथ
नो तुम्हे, भिक्खवे, एतं भिक्खुं आगच्छन्तं दुव्वण्णं दुद्दसिकं ओकोटिमकं
भिक्खूनं परिभूतरूपं” ति ?

10 “एवं, भन्ते” ।

“एसो खो, भिक्खवे, भिक्खु महिद्धिको महानुभावो, न च सा
समापत्ति सुलभरूपा या तेन भिक्खुना असमापन्नपुव्वा । यस्स चत्थाय
कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पव्वजन्ति, तदनुत्तरं ब्रह्म-
चरियपरियोसानं दिट्ठेव वम्मे सयं अभिञ्जा सच्चिकत्वा उपसम्पज्ज
15 विहरती” ति ।

९. इदमवोच भगवा ... पे०... सत्या -

“हंसा कोञ्चा मयूरा च, हत्थयो पसदा मिया ।
सव्वे सीहस्स भायन्ति, नत्थि कार्यास्मि तुल्यता ॥

20 “एवमेव मनुस्सेमु, दहरो चे पि पञ्जवा ।
सो हि तत्थ महा होति, नेव वालो सरीरवा” ति ॥

७. विसाखसुत्तं

R. 280

१०. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति
महावने कूटागारसालायं । तेन खो पन समयेन आयस्मा विसाखो
पञ्चालपुत्तो उपट्टानसालायं भिक्खू धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समाद-
पेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति पोरिया वाचाय विस्सट्ठाय अनेलगलाय
25 अत्थस्स विञ्जापनिया परियापन्नाय अनिस्सिताय ।

१. विप्पयुत्तो - सी० । २. हत्थियो - सी०, ल्या०, रो० । ३-३. पसदा - ल्या० ।

४. पञ्चालपुत्तो - सी० । ५. धम्मिकाय - रो० । ६. अनेलगलाय - ल्या०, रो० ;
अनेलगाय - सी० ।

अथ खो भगवा सायन्हसमयं^१ पटिसल्लाना वुट्ठितो येन उप-
ट्टानसाला तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्चत्ते आसने निसीदि ।
निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “को नु खो, भिक्खवे, उपट्टान-
सालायं भिक्खू धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति
सम्पहंसेति पोरिया वाचाय विस्सट्ठाय अनेलगलाय अत्थस्स विञ्जा- 5
पनिया परियापन्नाय अनिस्सिताया” ति ?

“आयस्मा, भन्ते, विसाखो पञ्चालपुत्तो उपट्टानसालाय
भिक्खू धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति
पोरिया वाचाय विस्सट्ठाय अनेलगलाय अत्थस्स विञ्जापनिया परिया-
पन्नाय अनिस्सिताया” ति । 10

अथ खो भगवा आयस्मन्तं विसाखं पञ्चालपुत्तं आमन्तेसि —
“साधु साधु, विसाख, साधु खो त्वं, विसाख, भिक्खू धम्मिया कथाय
सन्दस्सेसि ... पे०... अत्थस्स विञ्जापनिया परियापन्नाय अनिस्सि-
ताया” ति ।

११. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान^२ सुगतो अथापरं एतदवोच 15
सत्था —

“नाभासमानं^३ जानन्ति, मिसं बालेहि पण्डितं ।

भासमानं च जानन्ति, देसेन्तं अमतं पदं ॥

भासये जीतये धम्मं, पग्गण्हे इसिनं धज ।

सुभासितधजा इसयो, धम्मो हि इसिनं धजो” ति ॥ 20

८. नन्दसुतं

१२. सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्मा नन्दो भगवतो
मातुच्छापुत्तो आकोटितपच्चाकोटितानि चीवरानि पारुपित्वा अक्खीनि
अञ्जेत्वा^४ अच्छं पत्तं गहेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा
भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्त
नन्दं भगवा एतदवोच — “न खो ते त, नन्द, पतिरूपं^५ कुलपुत्तस्स सद्धा 25
अगारस्मा अनगारियं पब्बजितस्स, यं त्वं आकोटितपच्चाकोटितानि^६

R. 281

१. सायन्हसमय - सी०, स्या०, रो० । २ वत्वा - सी० । ३ नोभासमान - रो०; न
भासमान - मी०; नाभासमान - स्या० । ४. अञ्जित्वा - सी०, स्या० । ५. पतिरूपं -
स्या० । ६. पच्छा० - सी० ।

चीवरानि पारुष्येय्यासि, अक्खीनि च अञ्जेय्यासि । अच्छं च पत्तं धारे-
य्यासि । एतं^१ खो ते, नन्द, पतिरूप कुलपुत्तस्स सद्धा अगारस्मा अन-
गारिय पब्बजितस्स, य त्व आरञ्जको^२ च अस्ससि, पिण्डपातिको च
पंसुकुलिको च कामेसु च अनपेक्खो^३ विहरेय्यासी” ति ।

5 १३. इदमवोच भगवा ... पे०.. सत्था -

“कदाह नन्दं पस्सेय्यं, आरञ्ज पंसुकूलिक ।

अञ्जातुञ्जेन^४ यापेत्तं, कामेसु अनपेक्खिन” ति ॥

B 169

अथ खो आयस्मा नन्दो अपरेण समयेण आरञ्जको च
पिण्डपातिको च पंसुकूलिको च कामेसु च अनपेक्खो विहासी ति ।

६. तिस्ससुत्तं

R 282 10

१४. सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्मा तिस्सो भगवतो
पितुञ्छापुत्तो येण भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभि-
वादेत्वा एकमन्तं निसीदि दुक्खी दुम्मनो अस्सूनि पवत्तयमानो । अथ
खो भगवा आयस्मन्तं तिस्सं एतदवोच - “किं नु खो त्व, तिस्स, एकमन्तं
निसिन्नो दुक्खी दुम्मनो अस्सूनि पवत्तयमानो” ति ?

15 “तथा हि पन मं, भन्ते, भिक्खू समन्ता वाचायसन्नितोदकेन^५
सञ्जम्भरिमकंसू” ति ।

“तथाहि पन त्वं, तिस्स, वत्ता नो च वचनक्खमो; न खो ते^६ त,
तिस्स, पतिरूपं कुलपुत्तस्स सद्धा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितस्स, यं
त्वं वत्ता नो च वचनक्खमो । एतं^७ खो ते, तिस्स, पतिरूप कुलपुत्तस्स सद्धा
20 अगारस्मा अनगारियं पब्बजितस्स - ‘य त्वं वत्ता च अस्स^८ वचनक्खमो
चा’” ति ।

१५. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान सुगतो अथापरं एतदवोच
सत्था -

25 “किं नु कुञ्जसि मा कुञ्जि, अक्कोधो तिस्स ते वर ।
कोधमानक्खविनयत्थ हि, तिस्स ब्रह्मचरिय वुस्सती” ति ॥

१. एवं - सी०, रो० । २. अरञ्जको - सी०, रो० । ३. अनपेक्खो - सी० ।
४. अञ्जाभुञ्जेन - स्या० । ५. वाचासन्नितोदकेन - सी० । ६. मे - सी० । ७. एवं -
सी० । ८. अस्ससि - सी०; आसि - स्या० ।

१०. थेरनामकसुत्तं

१६. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दक-
निवापे । तेन खो पन समयेन अञ्जतरो भिक्खु थेरनामको एकविहारी
चेव होति एकविहारस्स च वण्णवादी । सो एको गामं पिण्डाय पविसति
एको पटिक्कमति एको र्हो निसीदति एको चङ्कमं अघिट्ठाति । अथ खो
सम्भहला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं 5 R 283
अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू
भगवन्तं एतदवोचुं - “इध, भन्ते, अञ्जतरो भिक्खु थेरनामको एक-
विहारी एकविहारस्स च वण्णवादी” ति । B 470

अथ खो भगवा अञ्जतर भिक्खुं आमन्तेसि - “एहि त्वं, भिक्खु,
मम वचनेन थेरं भिक्खुं आमन्तेहि - ‘सत्था तं, आवुसो थेर, 10
आमन्तेती’” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा
थेरो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं थेरं एतदवोच - “सत्था
तं, आवुसो थेर’, आमन्तेती” ति ।

“एवमावुसो” ति खो आयस्मा थेरो तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा 15
येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं थेरं भगवा एतदवोच -
“सच्चं किर त्वं, थेर, एकविहारी एकविहारस्स च वण्णवादी” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“यथा कथं पन त्वं, थेर, एकविहारी एकविहारस्स च वण्ण- 20
वादी” ति ?

“इधाहं, भन्ते, एको गामं पिण्डाय पविसामि एको पटिक्कमामि
एको र्हो निसीदामि एको चङ्कमं अघिट्ठामि । एवं ख्वाहं, भन्ते, एक-
विहारी एकविहारस्स च वण्णवादी” ति ।

“अत्थेसो, थेर, एकविहारो नेसो नत्थी ति वदामि । अपि च, 25
थेर, यथा एकविहारो वित्थारेन परिपुण्णो होति त सुणाहि, साधुकं
मनसि करोहि; भासिस्सामी” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो ... पे०... ।

“कथं च, थेर, एकविहारो वित्थारेण परिपुण्णो होति । इध, थेर, य अतीतं त पहीन’, यं अनागतं त पटिनिस्सट्ठ, पच्चुप्पत्तेसु च अत्तभावपटिलाभेसु छन्दरागो सुप्पटिविनीतो । एव खो, थेर, एकविहारो वित्थारेण परिपुण्णो होती” ति ।

R 284 5

१७ इदमवोच भगवा । इदं वत्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था -

“सव्वाभिभु सव्वविदु सुमेध,
सव्वेसु धम्मेषु अनूपलित्त ।
सव्वञ्जहं तण्हाक्खये” विमुत्तं,
तमह नरं एकविहारी ति ब्रूमी” ति ॥

10

११. महाकप्पिनसुत्तं

B 471

१८. सावत्थियं विहरति । अथ खो आयस्मा महाकप्पिनो येन भगवा तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो भगवा आयस्मन्त महाकप्पिन दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि - “पस्सथ नो तुम्हे भिक्खवे, एत भिक्खु आगच्छन्तं ओदातक^३ तनुक तुङ्गनासिक” ति ?

15

“एवं, भन्ते” ।

“एसो खो, भिक्खवे, भिक्खु महिद्धिको महानुभावो । न च सा समापत्ति सुलभरूपा या तेन भिक्खुना असमापन्नपुव्वा । यस्स चत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पव्वजन्ति तदनुत्तर ब्रह्मचरिय-परियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति ।

20

१९. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान सुगतो अथापर एतदवोच सत्था -

“खत्तियो सेट्ठो जनेतस्मि, ये गोत्तपटिसारिनो ।
विज्जाचरणसम्पन्नो, सो सेट्ठो देवमानुसे ॥
“दिवा तपति आदिच्चो, रत्तिमाभाति चन्दिमा ।
सन्नद्धो खत्तियो तपति, ज्ञायी तपति ब्राह्मणो ।
अथ सव्वमहोरत्ति^४, बुद्धो तपति तेजसा” ति ॥

25

१. पहीण - सी० । २. तण्हाक्खये - नी०, तण्हक्खये - स्या० । ३. ओदात - सी०, स्या०, रो० । ४. सव्वमहोरत्त - सी०, स्या० ।

१२. सहायकसुत्तं

२०. सावत्थियं विहरति । अथ खो द्वे भिक्खू सहायका आय-
स्मतो महाकप्पिनस्स सद्धिविहारिनो येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु । अहसा
खो भगवा ते भिक्खू दूरतो व आगच्छन्ते । दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि -
“पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, एते^१ भिक्खू सहायके आगच्छन्ते कप्पिनस्स^२
सद्धिविहारिनो” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“एते खो ते भिक्खू महिद्धिका महानुभावा । न च सा समापत्ति
सुलभरूपा या तेहि भिक्खूहि असमापन्नपुब्बा । यस्स चत्थाय कुलपुत्ता
सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं ब्रह्मचरियपरियोसानं
दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

२१. इदमवोच भगवा । इदं वत्वान^३ सुगतो अथापरं एतदवोच
सत्था -

“सहाया वतिमे भिक्खू, चिररत्तं समेतिका^४ ।
समेति नेसं सद्धम्मो, धम्मे बुद्धप्पवेदिते ॥
सुविनीता कप्पिनेन, धम्मे अरियप्पवेदिते ।
धारन्ति अन्तिमं देहं, जेत्वा मारं सवाहिनि” ति ॥

भिक्खुसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्धानं

कोलितो उपतिस्सो^५ च, घटो चा पि पवुच्चति ।
नवो सुजातो भद्धिं च, विसाखो^६ नन्दो^६ तिस्सो च ।
थेरनामो च कप्पिनो, सहायेन च द्वादसा ति ॥

निदानवग्गो दुत्तियो ।

तस्सुद्धानं

निदानाभिसमयघातु^७, अनमतग्गेन कस्सपं ।
सक्कारराहुललक्खणो^८, ओपम्म भिक्खुना वग्गो ॥
दुत्तियो तेन पवुच्चती^९ ति ॥

निदानवग्गसयुत्तपालिनिद्धिता^{१०} ।

१ एते द्वे - सी०, स्या० । २ महाकप्पिनस्स - सी०, स्या० । ३ वत्वा - सी० ।
४ समेतिका - स्या०, रो० । ५ सारिपुत्तो - सी० । ६-६ विसाखनन्दो - स्या० ।
७ अभिसमयघातुसंयुत्तं - सी०, स्या० । ८ लामसक्कार० - सी० । ९ वुच्चती - सी०,
रो० । *एत्व सी०, रो० पोत्यकेसु अय गाथा विस्सति -

दसवलसेलप्पमवा निव्वाणमहासमुद्परियन्ता ।
अट्टङ्गमग्गसलिला जिनवचनदी चिर वहतु ति ॥

सुत्तपिटके
संयुत्तनिकायो
(३. खन्धवग्गो)

संयुत्तनिकायपालि

खन्धवग्गो

२२. खन्धसंयुत्तं

१. नकुलपितुसुत्तं

१ एवं मे सुत्तं । एकं समय भगवा भग्गोसु विहरति सुसुमारगिरे^१ भेसकळावने^२ मिगदाये । अथ खो नकुलपिता गहपति येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो नकुलपिता गहपति भगवन्तं एतदवोच -

B. vol II,1
R. vol III,1

“अहमस्मि, भन्ते, जिण्णो वुद्धो^३ महल्लको अद्दगतो वयोअनु- 5
प्पत्तो आतुरकायो अभिक्खणातद्धो^४ । अनिच्चदस्सावी खो पनाहं, भन्ते, भगवतो मनोभावनीयानं च भिक्खूनं । ओवदतु मं, भन्ते, भगवा; अनु-
सासतु मं, भन्ते, भगवा; यं ममस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया” ति ।

“एवमेतं, गहपति, एवमेतं, गहपति ! आतुरो हायं, गहपति, 10
कायो अण्डभूतो^५ परियोनद्धो । यो हि, गहपति, इमं कायं परिहरन्तो
मुहुत्त पि आरोग्यं पटिजानेय्य, किमञ्जात्र बाल्या ? तस्मातिह ते,
गहपति, एवं सिक्खितब्बं - ‘आतुरकायस्स मे सतो चित्तं अनातुरं भवि-
स्सती’ ति । एवं हि ते, गहपति, सिक्खितब्बं” ति ।

B. 2

अथ खो नकुलपिता गहपति भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा 15
अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा येना-
यस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं
अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो नकुलपितरं गह-
पति आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच - “विप्पसन्नानि खो ते, गहपति,

R 2

१ सुसुमारगिरे - म० । २ भेसकळावने - सी० । ३ वुद्धो - रो० ।
४ अभिष्हायतद्धो - सी० । ५ अद्दभूतो - रो० ।

इन्द्रियानि; परिसुद्धो मुखवण्णो परियोदातो । अलत्थ नो अज्ज भगवतो सम्मुखा धम्मि कथं सवनाया” ति ?

“कथं हि नो सिया, भन्ते । इढानाह, भन्ते, भगवता धम्मिया कथाय अमतेन अभिसित्तो” ति ।

5 “यथा कथं पन त्वं, गहपति, भगवता धम्मिया कथाय अमतेन अभिसित्तो” ति ?

“इधाहं, भन्ते, येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खाह, भन्ते, भगवन्त एतदवोचं - ‘अहमस्मि, भन्ते, जिण्णो वुद्धो महल्लको अट्टगतो वयो-
10 अनुप्पत्तो आतुरकायो अभिक्खणातद्धो । अनिच्चदस्सावी खो पनाह, भन्ते, भगवतो मनोभावनीयानं च भिक्खून । ओवदतु म, भन्ते, भगवा, अनुसासतु म, भन्ते, भगवा; य ममस्स दीघरत्त हिताय सुखाया’ ति ।

“एवं वुत्ते, म, भन्ते, भगवा एतदवोच - ‘एवमेत, गहपति, एव-
मेतं, गहपति ! आतुरो हायं, गहपति, कायो अण्डभूतो परियोनद्धो ।
15 यो हि, गहपति, इमं कायं परिहरन्तो मुहुत्तं पि आरोग्य पटिजानेय्य, किमञ्जात्र वाल्या ? तस्मातिह ते गहपति, एव सिक्खितव्व - आतुर-
कायस्स मे सतो चित्त अनानुरं भविस्सती ति । एव हि ते, गहपति, सिक्खितव्वं’ ति । एवं खाह, भन्ते, भगवता धम्मिया कथाय अमतेन अभिसित्तो” ति ।

20 “न हि पन तं, गहपति, पटिभासि भगवन्त उत्तारि पटिपुच्छित्तु -
‘कित्तावता नु खो, भन्ते, आतुरकायो चेव होति आतुरचित्तो च, कित्तावता च पन आतुरकायो हि खो होति नो च आतुरचित्तो” ति ?

B. 3

R. 3

“दूरतो पि खो मय, भन्ते, आगच्छेय्याम आयस्मतो सारि-
पुत्तस्स सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थमञ्जातु । साधु वतायस्मन्त
25 येव सारिपुत्तं पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो” ति ।

“तेन हि, गहपति, सुणाहि, साधुक मनसि करोहि, भासिस्सामी”
ति । “एव, भन्ते” ति खो नकुलपिता गहपति आयस्मतो सारिपुत्तम्प
पच्चस्सोसि । आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच -

“कथं च, गहपति, आतुरकायो चेव होति आतुरचित्तो च ?

इध, गहपति, अस्सुतवा पृथुज्जनो अरियान अदस्सावी अरियधम्मस्स
 अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स
 अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा
 अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मि वा अत्तानं । 'अहं रूपं, मम रूपं' ति
 परियुट्ठट्ठायी होति । तस्स 'अह रूप, मम रूप' ति परियुट्ठट्ठायिनो तं रूपं 5
 विपरिणमति अञ्जथा होति । तस्स रूपविपरिणामञ्जथाभावा
 उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

"वेदनं अत्ततो समनुपस्सति, वेदनावन्तं वा अत्तानं; अत्तनि
 वा वेदनं, वेदनाय वा अत्तान । 'अहं वेदना, मम वेदना' ति परियुट्ठट्ठायी
 होति । तस्स 'अह वेदना, मम वेदना' ति परियुट्ठट्ठायिनो सा वेदना 10
 विपरिणमति अञ्जथा होति । तस्स वेदनाविपरिणामञ्जथाभावा
 उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

"सञ्जा अत्ततो समनुपस्सति, सञ्जावन्तं वा अत्तानं; अत्तनि
 वा सञ्जां, सञ्जाय वा अत्तानं । 'अह सञ्जा, मम सञ्जा' ति परि-
 युट्ठट्ठायी होति । तस्स 'अह सञ्जा, मम सञ्जा' ति परियुट्ठट्ठायिनो 15
 सा सञ्जा विपरिणमति अञ्जथा होति । तस्स सञ्जाविपरिणाम-
 ञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

"सङ्कारे अत्ततो समनुपस्सति, सङ्कारवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि
 वा सङ्कारे, सङ्कारेसु वा अत्तान । 'अह सङ्कारा, मम सङ्कारा' ति
 परियुट्ठट्ठायी होति । तस्स 'अह सङ्कारा, मम सङ्कारा' ति परियुट्ठट्ठायिनो 20
 ते सङ्कारा विपरिणमन्ति अञ्जथा होन्ति । तस्स सङ्कारविपरिणाम-
 ञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

"विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं;
 अत्तनि वा विञ्जाणं, विञ्जाणस्मि वा अत्तान । 'अहं विञ्जाणं,
 मम विञ्जाण' ति परियुट्ठट्ठायी होति । तस्स 'अह विञ्जाणं, मम 25
 विञ्जाण' ति परियुट्ठट्ठायिनो तं विञ्जाणं विपरिणमति अञ्जथा होति ।
 तस्स विञ्जाणविपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्ख-
 दोमनस्सुपायासा । एवं खो, गहपति, आतुरकायो चैव होति आतुर-
 चित्तो च ।

"कथं च, गहपति, आतुरकायो हि खो होति नो च आतुरचित्तो ? 30

इध, गृहपति, सुतवा अरियसावको अरियानं दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो अरियधम्मो सुविनीतो सप्पुरिसानं दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मो सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्त वा अत्तानं, न अत्तनि वा रूप, न रूपस्मि वा अत्तान । 'अह रूपं, मम रूप' ति न परियुट्ठट्ठायी होति । तस्स 'अह रूप, मम रूप' ति अपरियुट्ठट्ठायिनो तं रूपं विपरिणमति अञ्जथा होति । तस्स रूपविपरिणाम-
ञ्जथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

“न वेदनं अत्ततो समनुपस्सति, न वेदनावन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा वेदन, न वेदनाय वा अत्तान । 'अह वेदना, मम वेदना' ति न परियुट्ठट्ठायी होति । तस्स 'अह वेदना, मम वेदना' ति अपरियुट्ठट्ठायिनो सा वेदना विपरिणमति अञ्जथा होति । तस्स वेदनाविपरिणामञ्जथा-
भावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

“न सञ्जा अत्ततो समनुपस्सति, न सञ्जावन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा सञ्जां, न सञ्जाय वा अत्तान । 'अह सञ्जा, मम सञ्जा' ति न परियुट्ठट्ठायी होति । तस्स 'अह सञ्जा, मम सञ्जा' ति अपरियुट्ठट्ठायिनो सा सञ्जा विपरिणमति अञ्जथा होति । तस्स सञ्जा-
विपरिणामञ्जथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

“न सङ्कारे अत्ततो समनुपस्सति, न सङ्कारवन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा सङ्कारे, न सङ्कारेषु वा अत्तानं । 'अह सङ्कारा, मम सङ्कारा' ति न परियुट्ठट्ठायी होति । तस्स 'अह सङ्कारा, मम सङ्कारा' ति अपरियुट्ठट्ठायिनो ते सङ्कारा विपरिणमन्ति अञ्जथा होन्ति । तस्स सङ्कार विपरिणामञ्जथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

“न विञ्जाण अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्जाणवन्त वा अत्तान; न अत्तनि वा विञ्जाण, न विञ्जाणस्मि वा अत्तान । 'अहं विञ्जाण, मम विञ्जाण' ति न परियुट्ठट्ठायी होति । तस्स 'अहं विञ्जाण, मम विञ्जाण' ति अपरियुट्ठट्ठायिनो तं विञ्जाण विपरिणमति अञ्जथा होति । तस्स विञ्जाणविपरिणामञ्जथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । एवं खो, गृहपति, आतुरकायो होति नो च आतुरचित्तो” ति ।

२ इदमवोच आर्यस्मा सारिपुत्तो । अत्तमनो नकुलपिता गह-
पति आर्यस्मतो सारिपुत्तस्स भासित अभिनन्दी ति ।

२ देवदहसुत्तं

३. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति देवदहं नाम सक्कयानं निगमो । अथ खो सम्बहुला पच्छाभूमगामिका^१ भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “इच्छाम मय, भन्ते, पच्छाभूमं जनपदं गन्तुं, पच्छाभूमे^५ जनपदे निवासं कप्पेतु” ति ।

“अपलोकितो पन खो, भिक्खवे, सारिपुत्तो” ति ?

“न खो नो, भन्ते, अपलोकितो आयस्मा सारिपुत्तो” ति ।

“अपलोकेथ, भिक्खवे, सारिपुत्तं । सारिपुत्तो, भिक्खवे, पण्डितो, भिक्खून अनुगाहको सब्हाचारीन” ति ।

“एव भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो भगवतो अविदूरे अञ्जातरस्मि एळगला-गुम्बे निसिन्ना होति । अथ खो ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा येनायस्मां सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धि^{१५} सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं^३ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोचुं — “इच्छाम मय, आवुसो सारिपुत्त, पच्छाभूमं जनपदं गन्तुं, पच्छाभूमे जनपदे निवास कप्पेतु । अपलोकितो नो सत्था” ति ।

“सन्ति हावुसो, नानावेरज्जगतं भिक्खुं पञ्चं पुच्छितारो —^{२०} खत्तियपण्डिता पि ब्राह्मणपण्डिता पि गहपतिपण्डिता पि समणपण्डिता पि; पण्डिता हावुसो, मनुस्सा वीमंसका — “किवादी पनायस्मन्तानं सत्था किमक्खायी ति, कच्चि वो आयस्मन्तानं धम्मा सुस्सुता सुग्गहिता सुमनसि-कता सूपधारिता सुप्पटिविद्धा पञ्जाय, यथा ब्याकरमाना आयस्मन्तो वुत्तवादिनो चैव भगवतो अस्सथ, न च भगवन्तं अभूतेन अब्भाचिक्खे-^{२५} य्याथ, धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरेय्याथ, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो^३ गारय्हं ठानं आगच्छेय्या” ति ?

१ पच्छाभूमगामिका — म०, सी० । २ सारणीय — स्या०, रो० । ३. वादानुपातो — स्या० ।

“दूरतो पि खो मय, आवुसो, आगच्छेय्याम आयस्मतो सारि-
पुत्तस्स सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थमञ्जातुं । साधु वतायस्मन्तं येव
सारिपुत्तं पटिभानु एतस्स भासितस्स अत्थो” ति ।

“तेन हावुसो, सुणाथ, साधुकं मनसि^१ करोथ^१, भासिस्सामी” ति ।
5 “एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसु ।
आयस्सा सारिपुत्तो एतदवोच -

R 7

“सन्ति हावुसो, नानावेरज्जगतं भिक्खुं पञ्च पुच्छितारो -
खत्तियपण्डिता पि ... पे०... समणपण्डिता पि; पण्डिता हावुसो, मनुस्सा
वीमंसका - ‘किंवादी पनायस्मन्तानं सत्था किमक्खायी’ ति ? एवं पुट्टा
10 तुम्हे, आवुसो, एवं व्याकरेय्याथ - ‘छन्दरागविनयक्खायी खो नो,
आवुसो, सत्था’ ति ।

“एवं व्याकते पि खो, आवुसो, अस्सु येव उत्तरि पञ्च पुच्छितारो -
खत्तियपण्डिता पि ... पे०... समणपण्डिता पि, पण्डिता हावुसो, मनुस्सा
वीमंसका - ‘किंस्मि पनायस्मन्तानं छन्दरागविनयक्खायी सत्था’ ति ?
15 एवं पुट्टा तुम्हे, आवुसो, एवं व्याकरेय्याथ - ‘रूपे खो, आवुसो, छन्दराग-
विनयक्खायी सत्था, वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्गारेसु . विञ्जाणे
छन्दरागविनयक्खायी सत्था’ ति ।

“एवं व्याकते पि खो, आवुसो, अस्सु येव उत्तरि पञ्च पुच्छितारो
- खत्तियपण्डिता पि .. पे ०... समणपण्डिता पि, पण्डिता हावुसो, मनुस्सा
20 वीमंसका - ‘किं पनायस्मन्तानं आदीनवं दिस्वा रूपे छन्दरागविनयक्खायी
सत्था, वेदनाय .. सञ्जाय ... सङ्गारेसु .. विञ्जाणे छन्दरागविनय-
क्खायी सत्था’ ति ? एवं पुट्टा तुम्हे, आवुसो, एवं व्याकरेय्याथ - ‘रूपे

B 7

खो, आवुसो, अविगतरागस्स अविगतछन्दस्स . अविगतपेमस्स अविगत-
पिपासस्स अविगतपरिळाहस्स अविगततण्हस्स तस्स रूपस्स विपरिणाम-
25 ञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । वेदनाय
... सञ्जाय ... सङ्गारेसु अविगतरागस्स .. पे०.. अविगततण्हस्स तेस
[सङ्गारानं विपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोम-
नस्सुपायासा । विञ्जाणे अविगतरागस्स अविगतछन्दस्स अविगतपेमस्स
अविगतपिपासस्स अविगतपरिळाहस्स अविगततण्हस्स तस्स विञ्जाणस्स
30 विपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

इदं खो नो, आवुसो, आदीनवं दिस्वा रूपे छन्दरागविनयक्खायी सत्था, वेदनाय ... सञ्जाय . सङ्गारेसु .. विञ्जाणे छन्दरागविनयक्खायी सत्था' ति ।

“एवं व्याकते पि खो, आवुसो, अस्सु येव उत्तरि पञ्हं पुच्छि-
 तारो – खत्तियपण्डिता पि ब्राह्मणपण्डिता पि गहपतिपण्डिता पि समण-
 पण्डिता पि, पण्डिता हावुसो, मनुस्सा वीमसका – ‘कि पनायस्मन्तान
 आनिससं दिस्वा रूपे छन्दरागविनयक्खायी सत्था, वेदनाय ... सञ्जाय .
 सङ्गारेसु ... विञ्जाणे छन्दरागविनयक्खायी सत्था’ ति ? एव पुट्ठा
 तुम्हे, आवुसो, एव व्याकरेय्याथ – ‘रूपे खो हावुसो, विगततरागस्स
 विगतछन्दस्स विगतपेमस्स विगतपिपासस्स विगतपरिळाहस्स विगत-
 तण्हस्स तस्स रूपस्स विपरिणामञ्जाथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेव-
 दुक्खदोमनस्सुपायासा । वेदनाय सञ्जाय सङ्गारेसु विगततरागस्स
 विगतछन्दस्स विगतपेमस्स विगतपिपासस्स विगतपरिळाहस्स विगत-
 तण्हस्स तेस सङ्गारान विपरिणामञ्जाथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेव-
 दुक्खदोमनस्सुपायासा । विञ्जाणे विगततरागस्स विगतछन्दस्स विगत-
 पेमस्स विगतपिपासस्स विगतपरिळाहस्स विगततण्हस्स तस्स विञ्जा-
 णस्स विपरिणामञ्जाथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु-
 पायासा । इदं खो नो, आवुसो, आनिससं दिस्वा रूपे छन्दरागविनय-
 क्खायी सत्था, वेदनाय . सञ्जाय ... सङ्गारेसु .. विञ्जाणे छन्द-
 रागविनयक्खायी सत्था’ ति । अकुसले चावुसो, धम्मं उपसम्पज्ज विह-
 रतो दिट्ठे चैव धम्मं सुखो विहारो अभविस्स अविघातो अनुपायासो
 अपरिळाहो, कायस्स च भेदा परं मरणा सुगति पाटिकङ्खा, नयिदं भगवा
 अकुसलान धम्मान पहानं वण्णेय्य । यस्मा च खो, आवुसो, अकुसले
 धम्मं उपसम्पज्ज विहरतो दिट्ठे चैव धम्मं दुक्खो विहारो सविघातो
 सउपायासो सपरिळाहो, कायस्स च भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा,
 तस्मा भगवा अकुसलान धम्मानं पहानं वण्णेति ;

“कुसले चावुसो, धम्मं उपसम्पज्ज विहरतो दिट्ठे चैव धम्मं दुक्खो
 विहारो अभविस्स सविघातो सउपायासो सपरिळाहो, कायस्स च भेदा
 परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा, नयिदं भगवा कुसलानं धम्मानं उपसम्पदं
 वण्णेय्य । यस्मा च खो, आवुसो, कुसले धम्मं उपसम्पज्ज विहरतो दिट्ठे
 चैव धम्मं सुखो विहारो अविघातो अनुपायासो अपरिळाहो, कायस्स च

R. 8

5

10

15

20

B 8

25

R 9

30

भेदा परं मरणा सुगति पाटिकङ्क्षा, तस्मा भगवा कुसलान धस्मान उप-
सम्पदं वण्णेती” ति ।

४. इदमवोचायस्मा सारिपुत्तो । अत्तमना ते भिक्खू आर्यस्मतो
सारिपुत्तस्स भासितं अभिनन्दुं ति ।

३. हालिद्विकानिसुत्तं

5 ५. एव मे सुत्तं । एकं समयं आयस्मा महाकच्चानो अवन्तीसु
विहरति कुलधरे^१ पपाते पब्बते । अथ खो हालिद्विकानि^२ गहपति येनायस्मा
महाकच्चानो तेनुपसङ्कमि^३ उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकच्चान अभि-
वादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो हालिद्विकानि गहपति
आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच - “वुत्तमिद, भन्ते, भगवता अट्टक-
10 वगिये^४ मागण्डियपञ्हे^५ -

‘ओकं पहाय अनिकेतसारी,
गामे अकुब्बं मुनिसन्थवानि ।
कामेहि रित्तो अपुरक्खरानो,
कथं न विग्गय्ह जनेन कयिरा’ ति ॥

15 “इमस्स नु खो, भन्ते, भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स कथं
वित्थारेण अत्थो दट्टब्बो” ति ?

B 9 “रूपधातु खो, गहपति, विञ्जाणस्स ओको । रूपधातुराग-
विनिबन्धं च पन विञ्जाणं ‘ओकसारी’ ति वुच्चति । वेदनाधातु खो,
गहपति, विञ्जाणस्स ओको । वेदनाधातुरागविनिबन्धं च पन विञ्जाण
R 10 20 ‘ओकसारी’ ति वुच्चति । सञ्जाधातु खो, गहपति, विञ्जाणस्स
ओको । सञ्जाधातुरागविनिबन्धं च पन विञ्जाण ‘ओकसारी’ ति
वुच्चति । सङ्खारधातु खो, गहपति, विञ्जाणस्स ओको । सङ्खारधातु-
रागविनिबन्धं च पन विञ्जाण ‘ओकसारी’ ति वुच्चति । एव खो,
गहपति, ओकसारी होति ।

25 “कथं च, गहपति, अनोकसारी होति ? रूपधातुया खो, गहपति,
यो छन्दो यो रागो या नन्दी^६ या तप्हा ये उपयुपादाना^६ चेतसो अधिट्ठाना-

१ कुररधरे - सी०, स्या०, रो० । २. हालिद्विकानि - सी०, हलिद्विकानि - स्या० ।

३. अट्टकवगिये - रो० । ४. मागण्डिय० - सी०, रो० । ५. नन्दि - सी०, स्या०, रो० ।

६. उपादायासुपादाना - सी०; उपायुपादाना - स्या०, रो० ।

भिनिवेसानुसया ते तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अन-
 भावङ्कता^१ आयति अनुप्पादधम्मा । तस्मा तथागतो 'अनोकसारी' ति
 वुच्चति । वेदनाधातुया खो, गहपति ... सञ्जाधातुया खो, गहपति ...
 सङ्खारधातुया खो, गहपति ... विञ्जाणधातुया खो, गहपति, यो छन्दो
 यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना चेतसो अधिद्वानाभिनिवेसा- 5
 नुसया ते तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता
 आयति अनुप्पादधम्मा । तस्मा तथागतो 'अनोकसारी' ति वुच्चति ।
 एव खो, गहपति, अनोकसारी होति ।

"कथं च, गहपति, निकेतसारी होति ? रूपनिमित्तनिकेतविसार-
 विनिबन्धा खो, गहपति, 'निकेतसारी' ति वुच्चति । सद्निमित्त ... पे०... 10
 गन्धनिमित्त . रसनिमित्त ... फोट्टब्बनिमित्त ... धम्मनिमित्तनिकेत-
 विसारविनिबन्धा खो, गहपति, 'निकेतसारी' ति वुच्चति । एवं^२ खो,
 गहपति, निकेतसारी होति^३ ।

"कथं च, गहपति, अनिकेतसारी होति ? रूपनिमित्तनिकेत-
 विसारविनिबन्धा खो, गहपति, तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला ताला- 15
 वत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । तस्मा तथागतो 'अनि-
 केतसारी' ति वुच्चति । सद्निमित्त ... गन्धनिमित्त ... रसनिमित्त ...
 फोट्टब्बनिमित्त . धम्मनिमित्तनिकेतविसारविनिबन्धा खो, गहपति,
 तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति R. 11
 अनुप्पादधम्मा । तस्मा तथागतो 'अनिकेतसारी' ति वुच्चति । एवं खो, 20 B. 10
 गहपति, अनिकेतसारी होति ।

"कथं च, गहपति, गामे सन्थवजातो होति ? इध, गहपति,
 एकच्चो गिहिसंसट्ठो^३ विहरति सहनन्दी सहसोकी, सुखितेसु सुखितो,
 दुक्खितेसु दुक्खितो, उप्पन्नेसु किच्चकरणीयेसु अत्तना तेसु योगं आपज्जति ।
 एवं खो, गहपति, गामे सन्थवजातो होति । 25

"कथं च, गहपति, गामे न सन्थवजातो होति ? इध, गहपति,
 भिक्खु गिहिअसंसट्ठो विहरति न सहनन्दी न सहसोकी न सुखितेसु
 सुखितो न दुक्खितेसु दुक्खितो, उप्पन्नेसु किच्चकरणीयेसु न अत्तना तेसु
 योगं आपज्जति । एवं खो, गहपति, गामे न सन्थवजातो होति ।

१ अनभावकता - रो० । २-२ रो० पीत्यके नत्थि । ३ गिहीहि संसट्ठो -
 सी०, स्या०, रो० ।

“कथं च, गहपति, कामेहि अरित्तो^१ होति ? इध, गहपति, एकच्चो कामेसु अविगतरागो होति अविगतच्छन्दो अविगतपेमो अविगतपिपासो अविगतपरिळाहो अविगततण्हो । एवं खो, गहपति, कामेहि अरित्तो होति ।

5 “कथं च, गहपति, कामेहि रित्तो होति ? इध, गहपति, एकच्चो कामेसु विगतरागो होति विगतच्छन्दो विगतपेमो विगतपिपासो विगतपरिळाहो विगततण्हो । एवं खो, गहपति, कामेहि रित्तो होति ।

“कथं च, गहपति, पुरक्खरानो होति ? इध, गहपति, एकच्चस्स एवं होति — ‘एवंरूपो सियं अनागतमद्धान, एवंवेदनो सिय अनागतमद्धान,
10 एवसञ्चो सियं अनागतमद्धान, एवसङ्घारो सिय अनागतमद्धान, एव-
विञ्जाणो सिय अनागतमद्धान’ ति । एवं खो, गहपति, पुरक्खरानो होति ।

“कथं च, गहपति, अपुरक्खरानो होति ? इध, गहपति, एकच्चस्स न एव होति — ‘एवंरूपो सिय अनागतमद्धान, एवंवेदनो सिय
15 अनागतमद्धानं, एवंसञ्चो सिय अनागतमद्धानं, एवसङ्घारो सिय
अनागतमद्धानं, एवविञ्जाणो सिय अनागतमद्धान’ ति । एव खो,
R 12 गहपति, अपुरक्खरानो होति ।

“कथं च, गहपति, कथं विग्गय्ह जनेन कत्ता होति ? इध,
B 11 गहपति, एकच्चो एवरूपि कथं कत्ता होति — ‘न त्वं इमं धम्मविनय
20 आजानासि; अहं इमं धम्मविनयं आजानामि । किं त्वं इमं धम्मविनय
आजानिस्ससि ! मिच्छापटिपन्नो त्वमसि, अहमस्मि सम्मापटिपन्नो ।
पुरे वचनीयं पच्छा अवच, पच्छा वचनीयं पुरे अवच । सहितं मे, असहितं
ते । अधिचिण्णं ते विपरावत्तं । आरोपितो ते वादो ; चरं वादप-
मोक्खाय । निग्गहितोसि, निब्बेठेहि^२ वा सच्चे प्होसी’ ति । एव खो,
25 गहपति, कथं विग्गय्ह जनेन कत्ता होति ।

“कथं च, गहपति, कथं न विग्गय्ह जनेन कत्ता होति ? इध,
गहपति, भिक्खु न एवरूपि कथं कत्ता होति — ‘न त्वं इमं धम्मविनयं
आजानासि ... पे० . निब्बेठेहि वा सच्चे प्होसी’ ति । एव खो, गहपति,
कथं न विग्गय्ह जनेन कत्ता होति ।

“इति खो, गहपति, यं त वुत्तं भगवता अट्टकवग्गिये मागण्डिय-
पञ्हे -

‘ओकं पहाय अनिकेतसारी,
गामे अकुब्बं मुनिसन्थवानि ।
कामेहि रित्तो अपुरक्खरानो’,
कथं न विग्गह् जनेन कयिरा’ ति ॥

5

“इमस्स खो, गहपति, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एवं
वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो” ति ।

४ द्वितीयहालिदिकानिसुत्तं

६. एवं मे सुत्तं । एकं समयं आयस्मा महाकच्चानो अवन्तीसु
विहरति कुलघरे पपाते पब्बते । अथ खो हालिदिकानि गहपति येना- 10 R. 13
यस्मा महाकच्चानो ... पे०... एकमन्तं निसिञ्चो खो हालिदिकानि गहपति
आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच - “वुत्तमिदं, भन्ते, भगवता सक्कपञ्हे-
‘ये ते समणब्राह्मणा तण्हासङ्खयविमुत्ता ते अच्चन्तनिट्ठा अच्चन्तयोग-
क्खेमिनो अच्चन्तब्रह्मचारिनो अच्चन्तपरियोसाना सेट्ठा देव-
मनुस्सान’ ति । इमस्स नु खो, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स कथं 15
वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो” ति ?

“रूपधातुया खो, गहपति, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा
ये उपयुपादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया तेसं खया विरागा
निरोधा चागा पटिनिस्सग्गा चित्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति । B 12

“वेदनाधातुया खो, गहपति . . पे०... सञ्जाधातुया खो, गहपति... 20
सङ्खारधातुया खो, गहपति ... विञ्जाणधातुया खो, गहपति, यो छन्दो
यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसा-
नुसया तेसं खया विरागा निरोधा चागा पटिनिस्सग्गा चित्तं सुविमुत्तं
ति वुच्चति ।

“इति खो, गहपति, यं तं वुत्तं भगवता सक्कपञ्हे - ‘ये ते समण- 25
ब्राह्मणा तण्हासङ्खयविमुत्ता ते अच्चन्तनिट्ठा अच्चन्तयोगक्खेमिनो
अच्चन्तब्रह्मचारिनो अच्चन्तपरियोसाना सेट्ठा देवमनुस्सान’ ति ।

इमस्स खो, गहपति, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेण अत्थो वट्टुञ्चो" ति ।

५. समाधिसुत्तं

७. एवं मे सुत्तं ... पे०... सावत्थियं । तत्र खो . . पे०. एतद्वोच-
 "समाधि, भिक्खवे, भावेथ, समाहितो, भिक्खवे, भिक्खु यथाभूतं पजा-
 5 नाति । किञ्च यथाभूतं पजानाति ? रूपस्स समुदयं च अत्थङ्गमं' च,
 R 14 वेदनाय समुदय च अत्थङ्गमं च, सञ्जाय समुदयं च अत्थङ्गम
 च, सङ्खारानं समुदयं च अत्थङ्गमं च, विञ्जाणस्स समुदयं च
 अत्थङ्गमं च ।

"को च, भिक्खवे, रूपस्स समुदयो, को वेदनाय समुदयो, को
 10 सञ्जाय समुदयो, को सङ्खारानं समुदयो, को विञ्जाणस्स समुदयो ?
 इध, भिक्खवे, भिक्खु^२ अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति ।

"किञ्च अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति ? रूपं
 अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति । तस्स रूपं अभिनन्दतो अभि-
 वदतो अज्झोसाय तिट्ठतो उप्पज्जति नन्दी । या रूपे नन्दी तदुपादानं ।
 15 तस्सुपादानपच्चया भवो; भवपच्चया जाति; जातिपच्चया जरामरणं
 सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स
 दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"वेदनं अभिनन्दति ...पे०... सञ्जं अभिनन्दति ... सङ्खारे अभि-
 नन्दति ... विञ्जाणं अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति । तस्स
 20 विञ्जाणं अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो उप्पज्जति नन्दी ।
 या विञ्जाणे नन्दी तदुपादानं । तस्सुपादानपच्चया भवो; भवपच्चया
 जाति; जातिपच्चया ...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो
 होति ।

"अयं, भिक्खवे, रूपस्स समुदयो; अयं वेदनाय समुदयो, अयं
 25 सञ्जाय समुदयो; अयं सङ्खारानं समुदयो; अयं विञ्जाणस्स समुदयो ।

"को च, भिक्खवे, रूपस्स अत्थङ्गमो, को वेदनाय . . को सञ्जाय
 ... को सङ्खारानं ... को विञ्जाणस्स अत्थङ्गमो ? इध, भिक्खवे, नाभि-
 नन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति ।

“किञ्च नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति ? रूपं नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति । तस्स रूपं अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो या रूपे नन्दी सा निरुज्झति । तस्स नन्दीनिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

5

“वेदनं नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति । तस्स वेदनं अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो या वेदनाय नन्दी सा निरुज्झति । तस्स नन्दीनिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो . पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

R. 15

“सञ्चारं नाभिनन्दति ... पे० .. सञ्चारे नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति । तस्स सञ्चारे अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो या सञ्चारेसु नन्दी सा निरुज्झति । तस्स नन्दीनिरोधा उपादाननिरोधो; उपादाननिरोधा भवनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

10

“विञ्जाणं नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति । तस्स विञ्जाणं अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो या विञ्जाणे नन्दी सा निरुज्झति । तस्स नन्दीनिरोधा उपादाननिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

15

21

“अयं भिक्खवे, रूपस्स अत्थङ्गमो, अयं वेदनाय अत्थङ्गमो, अयं सञ्जाय अत्थङ्गमो, अयं सञ्चारानं अत्थङ्गमो, अयं विञ्जाणस्स अत्थङ्गमो” ति ।

B. 14

20

६. पटिसल्लाणसुत्तं

८. सावत्थिनिदान । “पटिसल्लाणे, भिक्खवे, योगमापज्जथ । पटिसल्लीणो, भिक्खवे, भिक्खु यथाभूतं पजानाति । किञ्च यथाभूतं पजानाति ? रूपस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च, वेदनाय समुदयं च अत्थङ्गमं च, सञ्जाय समुदयं च अत्थङ्गमं च, सञ्चारानं समुदयं च अत्थङ्गमं च, विञ्जाणस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च” । (यथा पठमसुत्ते तथा वित्यारेतब्बो ।)

25

७. उपादापरितस्सनामुत्तं

६. सावत्थिनित्तानं । “उपादापरितस्सना^३ च वो, भिक्खवे, वेने-
स्सामि^३ अनुपादाअपरितस्सना^३ च । तं मुणाय, सावुकं नत्ति करोथ;
भासित्थामी” ति । “एवं, भन्ते” ति, खो ते भिक्खु भगवतो
पच्चस्सोनुं । भगवा एतद्वोच -

R. 16

५ “कयं च, भिक्खवे, उपादापरितस्सना होति ? इय, भिक्खवे,
अमनुतवा पुयुज्जनो अरियाणं अदस्सावी अरियवन्मस्स अकोविदो अरिय-
वन्ने अविनीतो सप्पुरिमानं अदस्सावी सप्पुरिसवम्मस्स अकोविदो सप्पु-
रिसवम्मे अविनीतो रूपं अनतो सननुपस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि
वा रूपं, रूपस्सि वा अत्तानं । तस्स तं रूपं विपरिणमति अञ्जया होति ।
१० तस्स रूपविपरिणामञ्जयाभावा रूपविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्जाणं
होति । तस्स रूपविपरिणामानुपरिवत्तिजा^४ परितस्सना वम्मसमुप्यादा
चित्तं परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो परियादाना उत्तासवा च होति
विधातवा च अपेक्खवा च उपादाय च परितस्सति ।

“वेदन् अत्ततो सननुपस्सति, वेदनावन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा
१५ वेदन्, वेदनाय वा अत्तानं । तस्स सा वेदना विपरिणमति अञ्जया
होति । तस्स वेदनाविपरिणामञ्जयाभावा वेदनाविपरिणामानुपरिवत्ति
विञ्जाणं होति । तस्स वेदनाविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना
वन्नसमुप्यादा चित्तं परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो परियादाना उत्तासवा
च होति विधातवा च अपेक्खवा च उपादाय च परितस्सति ।

B. 15 20

“सञ्जं अत्ततो सननुपस्सति ... पे०... सङ्खारे अत्ततो सननु-
पस्सति, सङ्खारवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा सङ्खारे, सङ्खारेसु वा अत्तानं ।
तस्स ते सङ्खारा विपरिणमन्ति अञ्जया होन्ति । तस्स सङ्खार-
विपरिणामञ्जयाभावा सङ्खारविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्जाणं होति ।
तस्स सङ्खारविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना वम्मसमुप्यादा चित्तं
२५ परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो परियादाना उत्तासवा च होति विधातवा
च अपेक्खवा च उपादाय च परितस्सति ।

“विञ्जाणं अत्ततो सननुपस्सति, विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं;
अत्तनि वा विञ्जाणं, विञ्जाणस्सि वा अत्तानं । तस्स तं विञ्जाणं

३. उपादापरितस्सना - स्सो । ३. वेस्सित्थानि - नी०, स्या०, रो० । ३. अनु-
पादाद० - स्सो । ४. ० परितस्सना - नी०, रो० ।

विपरिणमति अञ्जथा होति । तस्स विञ्जाणविपरिणामञ्जथा-
भावा विञ्जाणविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्जाणं होति । तस्स
विञ्जाणविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्तं
परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो परियादाना उत्तासवा च होति विघातवा
च अपेक्खवा च उपादाय च परितस्सति । एव खो, भिक्खवे, उपादा- 5
परितस्सना होति ।

“कथं च, भिक्खवे, अनुपादाअपरितस्सना होति ? इध, भिक्खवे,
सुतवा अरियसावको अरियानं दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो अरिय-
धम्मे सुविनीतो सप्पुरिसानं दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो सप्पुरिस-
धम्मे सुविनीतो न रूप अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं वा अत्तानं, न 10
अत्तनि वा रूप, न रूपस्मि वा अत्तानं । तस्स तं रूपं विपरिणमति अञ्जथा
होति । तस्स रूपविपरिणामञ्जथाभावा न रूपविपरिणामानुपरिवत्ति
विञ्जाणं होति । तस्स न रूपविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना
धम्मसमुप्पादा चित्तं परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो अपरियादाना न
चेवुत्तासवा होति न च^१ विघातवा न च अपेक्खवा अनुपादाय च न 15
परितस्सति ।

“न वेदन अत्ततो समनुपस्सति, न वेदनावन्तं वा अत्तानं, न अत्तनि
वा वेदनं, न वेदनाय वा अत्तानं । तस्स सा वेदना विपरिणमति अञ्जथा
होति । तस्स वेदनाविपरिणामञ्जथाभावा न वेदनाविपरिणामानु-
परिवत्ति विञ्जाणं होति । तस्स न वेदनाविपरिणामानुपरिवत्तिजा परि- 20
तस्सना धम्मसमुप्पादा चित्तं परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो अपरिया-
दाना न चेवुत्तासवा होति न च विघातवा न च अपेक्खवा, अनुपादाय च
न परितस्सति । B. 16

“न सञ्चारं... पे०. न सञ्चारे अत्ततो समनुपस्सति, न सञ्चारवन्तं
वा अत्तानं; न अत्तनि वा सञ्चारे, न सञ्चारेसु वा अत्तानं । तस्स ते 25
सञ्चारा विपरिणमन्ति अञ्जथा होन्ति । तस्स सञ्चारविपरिणामञ्जथा-
भावा न सञ्चारविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्जाणं होति । तस्स न
सञ्चारविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्तं
परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो अपरियादाना न चेवुत्तासवा होति न च
विघातवा न च अपेक्खवा, अनुपादाय च न परितस्सति । R. 18
30

११.१

“न विञ्जाण अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्जाणवन्त वा अत्तान
... पे०... तस्स त विञ्जाण विपरिणमति अञ्जथा होति । तस्स
विञ्जाणविपरिणामञ्जथाभावा न विञ्जाणविपरिणामानुपरिवत्ति
विञ्जाण होति । तस्स न विञ्जाणविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना
5 धम्मसमुप्पादा चित्तं परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो अपरियादाना न
चेवुत्तासवा होति न च विघातवा न च अपेक्खवा अनुपादाय च न
परितस्सति । एवं खो, भिक्खवे, अनुपादा अपरितस्सना होती” ति ।

८ दुतियउपादापरितस्सनासुत्तं

१० सावत्थिनिदानं । “उपादापरितस्सना च वो, भिक्खवे,
देसेस्सामि अनुपादाअपरितस्सनां च । त सुणाथ । कथं च, भिक्खवे,
10 उपादापरितस्सना होति ? इध, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूप एत
मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सति । तस्स त रूप विपरि-
णमति अञ्जथा होति । तस्स रूपविपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति
सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । वेदनं एत मम . पे० सञ्ज एत
मम... सङ्खारे एतं मम . विञ्जाण एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’
15 ति समनुपस्सति । तस्स तं विञ्जाण विपरिणमति अञ्जथा होति ।
तस्स विञ्जाणविपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा । एव खो, भिक्खवे, उपादापरितस्सना होति ।

R. 19

11

B. 17

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

“कथं च, भिक्खवे, अनुपादाअपरितस्सना होति ? इध, भिक्खवे,
सुतवा अरियसावको रूपं नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति
समनुपस्सति । तस्स तं रूप विपरिणमति अञ्जथा होति । तस्स
रूपविपरिणामञ्जथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु-
पायासा । वेदनं नेतं मम पे० . सञ्ज नेत मम . सङ्खारे
नेतं मम .. विञ्जाण नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’
ति समनुपस्सति । तस्स त विञ्जाण विपरिणमति अञ्जथा
होति । तस्स विञ्जाणविपरिणामञ्जथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरि-
देवदुक्खदोमनस्सुपायासा । एवं खो, भिक्खवे, अनुपादाअपरितस्सना
होती” ति ।

६. कालत्तयअनिच्चसुत्तं^१

११. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं अतीतानागतं; को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स !^१ एवं पस्स, भिक्खवे, सुतवां अरियसावको अतीतस्मिं रूपस्मिं अनपेक्खो^२ होति, अनागतं रूपं नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नस्स रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । वेदना अनिच्चा ... पे०... सञ्जा अनिच्चा .. सङ्कारा अनिच्चा अतीतानागता; को पन वादो पच्चुप्पन्नानं ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतेसु सङ्कारेसु अनपेक्खो होति, अनागते सङ्कारे नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नानं सङ्कारानं निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । विञ्जाणं अनिच्चं अतीतानागतं; को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मिं विञ्जाणस्मिं अनपेक्खो होति; अनागतं विञ्जाणं नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नस्स विञ्जाणस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति” ति ।

१०. कालत्तयदुक्खसुत्तं

१२. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, दुक्खं अतीतानागतं; को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मिं रूपस्मिं अनपेक्खो होति, अनागतं रूपं नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नस्स रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । वेदना दुक्खा ... सञ्जा दुक्खा ... सङ्कारा दुक्खा ... विञ्जाणं दुक्खं अतीतानागतं; को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मिं विञ्जाणस्मिं अनपेक्खो होति; अनागतं विञ्जाणं नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नस्स विञ्जाणस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति” ति ।

११. कालत्तयअनत्तसुत्तं

१३. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, अनत्ता अतीतानागतं; को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मिं रूपस्मिं अनपेक्खो होति; अनागत रूपं नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नस्स रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । वेदना

१. अतीतानागतपच्चुप्पन्न - २० । २ अनपेक्खो - २० ।

अनत्ता ... सञ्ज्ञा अनत्ता . . सङ्खारा अनत्ता . विञ्जाणं अनत्ता अतीता-
नागतं; को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरिय-
सावको अतीतस्मिं विञ्जाणस्मिं अनपेक्खो होति; अनागतं विञ्जाणं
नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नस्स विञ्जाणस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय
5 पटिपन्नो होती” ति ।

नकुलपितुवगो पठमो ।

तस्सुद्धानं

R 21

नकुलपिता देवदहा, द्वे पि हालिहिकानि च ।
समाधिपटिसल्लाणा^१, उपादापरितस्सना दुवे ।
अतीतानागतपच्चुप्पन्ना, वग्गो तेन पवुच्चति^२ ॥

१२. अनिच्चसुत्तं

१४. एवं मे सुत्तं । सावत्थियं ... पे० . . तत्र खो ... “रूपं,
10 भिक्खवे, अनिच्चं, वेदना अनिच्चा, सञ्ज्ञा अनिच्चा, सङ्खारा अनिच्चा,
विञ्जाणं अनिच्चं । एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मिं
पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्जाय पि निब्बिन्दति, सङ्खा-
रेसु पि निब्बिन्दति, विञ्जाणस्मिं पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति,
विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ज्ञाणं होति । ‘खीणा जाति,
15 वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

१३. दुक्खसुत्तं

१५. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, दुक्ख, वेदना दुक्खा,
सञ्ज्ञा दुक्खा, सङ्खारा दुक्खा, विञ्जाणं दुक्ख । एवं पस्सं . पे० .
नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१४. अनत्तसुत्तं

B 19

१६. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, अनत्ता, वेदना अनत्ता,
20 सञ्ज्ञा अनत्ता, सङ्खारा अनत्ता, विञ्जाणं अनत्ता । एव पस्सं, भिक्खवे,
सुतवा अरियसावको रूपस्मिं पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति,
सञ्जाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्जाणस्मिं पि

१. ० पटिसल्लाण - स्या०, ० पतिसल्लाणा - रो० । २ वुच्चति - रो० ।

निब्विन्दति । निब्विन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ज्ञाणं होति । 'स्त्रीणा जाति वुसितं ब्रह्मचरिय, कतं करणीयं, नापरं इत्यत्ताया' ति पजानाती" ति ।

१५ यदनिच्चसुत्तं

१७. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । वेदना अनिच्चा । यदनिच्चं तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता, यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । सञ्जा अनिच्चा ... पे०... सङ्खारा अनिच्चा ... विञ्जाणं अनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्यत्ताया ति पजानाती" ति ।

१६. यंदुक्खसुत्तं

१८. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, दुक्खं । यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । वेदना दुक्खा .. सञ्जा दुक्खा ... सङ्खारा दुक्खा ... विञ्जाणं दुक्ख । यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्यत्ताया ति पजानाती" ति ।

१७. यदनत्तासुत्तं

१९. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, अनत्ता । यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । वेदना अनत्ता ... सञ्जा अनत्ता . सङ्खारा अनत्ता...विञ्जाणं अनत्ता । यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । एवं पस्सं, भिक्खवे ... पे०... नापरं इत्यत्ताया ति पजानाती" ति ।

१८. सहेतुअनिच्चसुत्तं

२०. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं । यो पि हेतु
 यो पि पच्चयो रूपस्स उप्पादाय सो पि अनिच्चो । अनिच्चसम्भूतं,
 भिक्खवे, रूपं कुतो निच्चं भविस्सति ! वेदना अनिच्चा । यो पि हेतु
 यो पि पच्चयो वेदनाय उप्पादाय सो पि अनिच्चो । अनिच्चसम्भूता,
 5 भिक्खवे, वेदना कुतो निच्चा भविस्सति ! सञ्जा अनिच्चा . सङ्कारा
 अनिच्चा । यो पि हेतु यो पि पच्चयो सङ्कारान उप्पादाय सो पि अनिच्चो ।
 अनिच्चसम्भूता, भिक्खवे, सङ्कारा कुतो निच्चा भविस्सन्ति ! विञ्जाणं
 अनिच्चं । यो पि हेतु यो पि पच्चयो विञ्जाणस्स उप्पादाय सो पि
 अनिच्चो । अनिच्चसम्भूतं, भिक्खवे, विञ्जाण कुतो निच्च भविस्सति !
 10 एवं पस्सं ... पे०... नापर इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१९ सहेतुदुक्खसुत्तं

२१. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, दुक्खं । यो पि हेतु
 यो पि पच्चयो रूपस्स उप्पादाय सो पि दुक्खो । दुक्खसम्भूतं, भिक्खवे,
 रूपं कुतो सुखं भविस्सति ! वेदना दुक्खा . सञ्जा दुक्खा . सङ्कारा
 15 दुक्खा ... विञ्जाणं दुक्ख । यो पि हेतु यो पि पच्चयो विञ्जाणस्स
 उप्पादाय सो पि दुक्खो । दुक्खसम्भूत, भिक्खवे, विञ्जाण कुतो सुख
 भविस्सति ! एव पस्स ... पे०... नापर इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

२०. सहेतुअनत्तसुत्तं

२२. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, अनत्ता । यो पि हेतु
 यो पि पच्चयो रूपस्स उप्पादाय सो पि अनत्ता । अनत्तसम्भूत, भिक्खवे,
 रूपं कुतो अत्ता भविस्सति ! वेदना अनत्ता सञ्जा अनत्ता . सङ्कारा
 20 अनत्ता ... विञ्जाण अनत्ता । यो पि हेतु यो पि पच्चयो विञ्जाणस्स
 उप्पादाय सो पि अनत्ता । अनत्तसम्भूत, भिक्खवे, विञ्जाणं कुतो अत्ता
 भविस्सति ! एवं पस्सं ... पे०... नापर इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

२१. आनन्दसुत्तं

२३. सावत्थियं आरामे । ग्रथ खो आरयस्मा आनन्दो येन
 21 भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एवमन्तं

निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच —
“निरोधो निरोधो” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमेसानं खो, भन्ते, धम्मानं
निरोधो^१ ‘निरोधो’ ति वुच्चती” ति ?

“रूपं खो, आनन्द, अनिच्चं सङ्खतं पटिच्चसमुप्पन्नं खयधम्मं
वयधम्मं विरागधम्मं निरोधधम्मं । तस्स निरोधो ‘निरोधो’ ति वुच्चति । 5
वेदना अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विराग-
धम्मा निरोधधम्मा । तस्सा निरोधो ‘निरोधो’ ति वुच्चति । सञ्जा
... सङ्कारा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा
विरागधम्मा निरोधधम्मा । तेसं निरोधो ‘निरोधो’ ति वुच्चति ।
विञ्जाणं अनिच्चं सङ्खतं पटिच्चसमुप्पन्नं खयधम्मं वयधम्मं विरागधम्मं 10
निरोधधम्मं । तस्स निरोधो ‘निरोधो’ ति वुच्चति । इमेसं खो, आनन्द,
धम्मानं निरोधो ‘निरोधो’ ति वुच्चती” ति ।

R 25

अनिच्चवग्गो इतियो ।

तस्सुद्धानं^२

अनिच्चं दुक्खं अनत्ता, यदनिच्चापरे तयो । ..

हेतुना पि तयो वुत्ता, आनन्देन च^३ ते दसा ति^४ ॥

२२. भारसुत्तं

२४. सावत्थियं ... तत्र खो ... “भारं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि 15
भारहारं च भारादानं” च^१ भारनिक्खेपनं च । तं सुणाय । कतमो च,
भिक्खवे, भारो ? पञ्चुपादानक्खन्धा तिस्स वचनीयं । कतमे पञ्च ?
रूपुपादानक्खन्धो, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्जुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादा-
नक्खन्धो, विञ्जाणुपादानक्खन्धो ; अयं वुच्चति, भिक्खवे, भारो ।
कतमो च, भिक्खवे, भारहारो ? पुग्गलो तिस्स वचनीयं । 20 B 22
ध्यायं आयस्मा एवंनामो एवंगोत्तो ; अयं वुच्चति, भिक्खवे, भारहारो ।
कतमं च, भिक्खवे, भारादानं ? यायं तण्हा पोनोभविका^५ नन्दीराग-
सहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी, सेय्यथीदं — कामतण्हा, भवतण्हा, विभव-
तण्हा । इदं वुच्चति, भिक्खवे, भारादानं । कतमं च, भिक्खवे, भार-
निक्खेपनं ? यो तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधो चागो पटि- 25
निस्सग्गो मुत्ति अनालयो । इदं वुच्चति, भिक्खवे, भारनिक्खेपनं” ति ।

R. 26

१. निरोधा - सी०, रो० । २ तद्बुद्धान - स्या०, रो० । ३-३. पूरितो वग्गो -
सी० । ४-४. स्या० पीत्यके नत्थि । ५. पीनोभविका - स्या० ।

२५. इदमवोच भगवा । इदं वत्त्वान^१ मुगतो अयापरं एतवोच
सत्या -

5 “भारा हवे पञ्चकत्वत्वा, भारह्यारो च पुगलो ।
भारादानं दुक्तं^२ लोके, भारनिकत्वेपत्तं मुक्तं ॥
निकित्तपित्वा गरं भारं, अञ्जं भारं अनादियं^३ ।
समूलं तण्हनव्वुत्थं^४, निच्छातो परिनिव्वृतो” ति ॥

२३. परिञ्जामुत्तं

२६. सावत्थिनिदानं । “परिञ्जेय्ये च, निकत्तवे, धम्मो वेसे-
स्सामि परिञ्जं च । तं सुणाय । कतने च, भिक्खवे, परिञ्जेय्या
धम्मो ? रूपं, भिक्खवे, परिञ्जेय्यो धम्मो, वेदना परिञ्जेय्यो धम्मो,
10 सञ्जा परिञ्जेय्यो धम्मो, सङ्खारा परिञ्जेय्यो धम्मो, विञ्जापं
परिञ्जेय्यो धम्मो । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, परिञ्जेय्या धम्मो ।
कतमा च, भिक्खवे, परिञ्जा ? यो, भिक्खवे, रागक्खयो दोसक्खयो
मोहक्खयो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, परिञ्जा” ति ।

२४. अभिजानसुत्तं

R. 27 २७. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, अनभिजानं अपरि-
15 जानं अविराजयं अप्पजहं अमव्वो दुक्खक्खयाय; वेदनं अनभिजानं
अपरिजानं अविराजयं अप्पजहं अमव्वो दुक्खक्खयाय; सञ्जं अनभिजानं
B. 23 ... सङ्खारे अनभिजानं अपरिजानं अविराजयं अप्पजहं अमव्वो दुक्ख-
क्खयाय; विञ्जापं अनभिजानं अपरिजानं अविराजयं अप्पजहं अमव्वो
दुक्खक्खयाय । रूपं च खो, भिक्खवे, अभिजानं परिजानं विराजयं पजहं
20 भव्वो दुक्खक्खयाय; वेदनं अभिजानं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जापं
अभिजानं परिजानं विराजयं पजहं भव्वो दुक्खक्खयाया” ति ।

२५. छन्दरागसुत्तं

२८. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, रूपस्मि छन्दरागो तं
पजहथ । एवं तं रूपं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्पुनं

१. वत्ता - जी० । २. दुक्तं - जी०, न्या०, रो० । ३. अनादीयं - रो० ।
४. तण्हनव्वुत्थं - रो० ।

अनभावङ्कृतं आर्यति अनुप्पादधम्मं । यो वेदनाय छन्दरागो तं पजहथ ।
 एवं सा वेदना पहीना भविस्सति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कृता
 आर्यति अनुप्पादधम्मा । यो सञ्जाय छन्दरागो तं पजहथ । एवं सा
 सञ्जा पहीना भविस्सति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कृता
 आर्यति अनुप्पादधम्मा । यो सङ्घारेसु छन्दरागो तं पजहथ । एवं ते 5
 सङ्घारा पहीना भविस्सन्ति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कृता
 आर्यति अनुप्पादधम्मा । यो विञ्जाणस्मि छन्दरागो तं पजहथ । एवं
 त विञ्जाणं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावङ्कृतं
 आर्यति अनुप्पादधम्म” ति ।

२६. अस्तावसुतं

२६. सावत्थिनिदानं । “पुब्बेव’ मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभि- 10
 सम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि — ‘को नु खो रूपस्स अस्सादो,
 को आदीनवो, किं निस्सरणं ? को वेदनाय अस्सादो, को आदीनवो, किं
 निस्सरणं ? को सञ्जाय अस्सादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं ? को
 सङ्घारानं अस्सादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं ? को विञ्जाणस्स
 अस्सादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं’ ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, 15 R. 28
 एतदहोसि — ‘यं खो रूपं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं रूपस्स
 अस्सादो । यं रूपं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अयं रूपस्स आदी-
 नवो । यो रूपस्मिं छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं रूपस्स निस्सरणं ।
 यं वेदनं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं वेदनाय अस्सादो । यं 20 B. 24
 वेदना अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, अयं वेदनाय आदीनवो । यो
 वेदनाय छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं वेदनाय निस्सरणं । यं
 सञ्जां पटिच्च उप्पज्जति .. पे०.. यं सङ्घारे पटिच्च उप्पज्जति सुखं
 सोमनस्सं, अयं सङ्घारानं अस्सादो । यं सङ्घारा अनिच्चा दुक्खा विपरि-
 णामधम्मा, अयं सङ्घारानं आदीनवो । यो सङ्घारेसु छन्दरागविनयो
 छन्दरागप्पहानं, इदं सङ्घारानं निस्सरणं । यं विञ्जाणं पटिच्च उप्प- 25
 ज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं विञ्जाणस्स अस्सादो । यं विञ्जाणं अनिच्चं
 दुक्खं विपरिणामधम्मं, अयं विञ्जाणस्स आदीनवो । यो विञ्जाणस्मि
 छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं विञ्जाणस्स निस्सरणं ।

- “यावकीवञ्चाहं, भिक्खवे, इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं एवं अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं नाव्वञ्जासिं, नेव तावाह, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सन्नह्माके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं
5. अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्जासिं । यतो च ख्वाह, भिक्खवे, इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं एवं अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं अव्वञ्जासिं; अथाह, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सन्नह्माके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्जासिं । जाणं च पन मे दस्सनं
- 10 उदपादि — ‘अकुप्पा मे विमुत्ति’; अयमन्तिमा जाति; नत्थि दानि पुन-व्ववो” ति ।

२७. द्वुत्तियअस्सादसुत्तं

- R. 29 “ ३०. सावत्थिनिदानं । “रूपस्साहं, भिक्खवे, अस्सादपरिये-सनं अचरिं । यो रूपस्स अस्सादो तदज्झगमं । यावता रूपस्स अस्सादो पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । रूपस्साहं, भिक्खवे, आदीनवपरियेसनं अचरिं ।
- 15 यो रूपस्स आदीनवो तदज्झगमं । यावता रूपस्स आदीनवो पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । रूपस्साह, भिक्खवे, निस्सरणपरियेसन अचरिं । यं रूपस्स निस्सरणं तदज्झगमं । यावता रूपस्स निस्सरणं पञ्जाय मे
- B. 25 तं सुदिट्ठं । वेदनायाहं, भिक्खवे .. सञ्जायाह, भिक्खवे ... सङ्खारा-नाहं, भिक्खवे .. विञ्जाणस्साहं, भिक्खवे, अस्सादपरियेसनं अचरिं ।
- 20 यो विञ्जाणस्स अस्सादो तदज्झगमं । यावता विञ्जाणस्स अस्सादो पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । विञ्जाणस्साहं, भिक्खवे; आदीनवपरियेसनं अचरिं । यो विञ्जाणस्स आदीनवो तदज्झगमं । यावता विञ्जाणस्स आदीनवो पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । विञ्जाणस्साह, भिक्खवे, निस्सरण-परियेसनं अचरिं । यं विञ्जाणस्स निस्सरणं तदज्झगमं । यावता
- 25 विञ्जाणस्स निस्सरणं पञ्जाय मे त सुदिट्ठं । यावकीवञ्चाहं, भिक्खवे, इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं नाव्वञ्जासिं ... पे०..

अभञ्जार्सि । ज्ञाणं च पन मे दस्सनं उदपादि — 'अकुप्पा मे विमुत्ति';
अयमन्तिमा जाति; नत्थि दानि पुनभभवो" ति ।

२८. तत्तियग्रस्तावसुत्तं

३१. सावत्थिनिदानं । "नो चेदं, भिक्खवे, रूपस्स अस्सादो अभ-
विस्स नयिद सत्ता रूपस्मि सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि
रूपस्स अस्सादो तस्मा सत्ता रूपस्मि सारज्जन्ति । नो चेदं, भिक्खवे,
रूपस्स आदीनवो अभविस्स नयिदं सत्ता रूपस्मि निब्बिन्देय्युं । यस्मा
च खो, भिक्खवे, अत्थि रूपस्स आदीनवो तस्मा सत्ता रूपस्मि निब्बिन्दन्ति ।
नो चेदं, भिक्खवे, रूपस्स निस्सरणं अभविस्स नयिदं सत्ता रूपस्मा
निस्सरेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि रूपस्स निस्सरणं तस्मा सत्ता
रूपस्मा निस्सरन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, वेदनाय ... पे०... नो चेदं, भिक्खवे,
सञ्जाय ... नो चेदं, भिक्खवे, सङ्खारानं निस्सरणं अभविस्स नयिदं
सत्ता सङ्खारेहि निस्सरेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि सङ्खारानं
निस्सरणं तस्मा सत्ता सङ्खारेहि निस्सरन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, विञ्जा-
णस्स अस्सादो अभविस्स नयिदं सत्ता विञ्जाणस्मि सारज्जेय्युं । यस्मा
च खो, भिक्खवे, अत्थि विञ्जाणस्स अस्सादो तस्मा सत्ता विञ्जाणस्मि
सारज्जन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, विञ्जाणस्स आदीनवो अभविस्स नयिदं
सत्ता विञ्जाणस्मि निब्बिन्देय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि विञ्जा-
णस्स आदीनवो तस्मा सत्ता विञ्जाणस्मि निब्बिन्दन्ति । नो चेदं,
भिक्खवे, विञ्जाणस्स निस्सरणं अभविस्स नयिदं सत्ता विञ्जाणस्मा
निस्सरेय्यु । यस्मा च खो भिक्खवे, अत्थि विञ्जाणस्स निस्सरणं
तस्मा सत्ता विञ्जाणस्मा निस्सरन्ति ।

"यावकीवञ्च, भिक्खवे, सत्ता^२ इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं
अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो
यथाभूत नाभञ्जं^३; नेव तावाहं", भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका
समारका सन्नहाका सस्समण्णाह्वाणिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा
विसंयुत्ता विप्पमुत्ता विमरियादीकतेन चेतसा विहरिस्सु । यतो च खो,
भिक्खवे, सत्ता इमेसं पञ्चन्न उपादानक्खन्धानं अस्सादं च अस्सादतो

१ चेतोविमुत्ति — सी०, रो० । २. रो० पोत्वके नत्थि । ३ नाभञ्जं — सी० ।

४. ताव — रो० ।

आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूत अब्भञ्जसु,
अथ, भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सन्नह्वाका सस्समणत्राहा-
णिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा विसयुत्ता विप्पमुत्ता विसरियादी-
कतेन चेतसा विहरन्ति” ।

२६. अभिनन्दनसुत्तं

- 5 ३२. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, रूपं अभिनन्दति, दुक्ख
सो अभिनन्दति । यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति
वदामि । यो वेदनं अभिनन्दति .. यो सञ्जं अभिनन्दति ... यो सङ्घारे
अभिनन्दति ... यो विञ्जाणं अभिनन्दति, दुक्ख सो अभिनन्दति । यो
दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो च खो,
10 भिक्खवे, रूपं नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभिनन्दति । यो दुक्ख नाभि-
नन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो वेदन नाभिनन्दति ...
यो सञ्जं नाभिनन्दति .. यो सङ्घारे नाभिनन्दति ... यो विञ्जाणं
नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभिनन्दति । यो दुक्खं नाभिनन्दति, परिमुत्तो
सो दुक्खस्मा ति वदामी” ति ।

३०. उप्पादसुत्तं

- 15 ३३ सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, रूपस्स उप्पादो ठिति
R. 32 अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो रोगानं ठिति जरामरणस्स
पातुभावो । यो वेदनाय ...पे०... यो सञ्जाय ... यो सङ्घारान .. यो
B. 27 विञ्जाणस्स उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो
रोगानं ठिति जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, रूपस्स
20 निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो^१, दुक्खस्सेसो निरोधो रोगान वूपसमो जरा-
मरणस्स अत्थङ्गमो । यो वेदनाय .. पे०... यो सञ्जाय ... यो सङ्घारान
... यो विञ्जाणस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो
रोगानं वूपसमो जरामरणस्स अत्थङ्गमो” ति ।

३१. अघमूलसुत्तं

- 25 ३४. सावत्थिनिदानं । “अघ च, भिक्खवे, देसेस्सामि^२ अघमूल
च । तं सुणाथ । कतमं च भिक्खवे अघ ? रूप, भिक्खवे, अघं वेदना

अघं सञ्जा अघं सञ्जारा अघं विञ्जाणं अघं । इदं वुच्चति. भिक्खवे,
अघं । कतमं च, भिक्खवे, अघमूलं ? यायं तण्हा पोनोभविका^१ नन्दि-
रागसहगता^२ तत्र तत्राभिनन्दिनी, सेय्यथीद^३ - कामतण्हा भवतण्हा विभव-
तण्हा । इदं वुच्चति, भिक्खवे, अघमूलं” ति ।

३२. पभङ्गुसुत्तं

३५. सावत्थिनिदानं । “पभङ्गुं च, भिक्खवे, देसेस्सामि अप्प- 5
भङ्गुं^४ च । तं सुणाथ । किञ्च, भिक्खवे, पभङ्गु कि अप्पभङ्गुं ? रूपे,
भिक्खवे, पभङ्गु । यो तस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो इदं अप्पभङ्गु ।
वेदना पभङ्गु । यो तस्सा निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो इदं अप्पभङ्गु
सञ्जा पभङ्गु... सञ्जारा पभङ्गु । यो तेसं निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो
इदं अप्पभङ्गु । विञ्जाणं पभङ्गु । यो तस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो 10
इदं अप्पभङ्गु” ति ।

भारवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धान^५

भारं परिञ्जं अभिजानं^६, छन्दरागं चतुत्थकं ।
अस्सादा च तयो वुत्ता, अभिनन्दनमट्टमं ।
उप्पादं अघमूलं च, एकादसमो पभङ्गु ति ॥

३३. ननुम्हाकसुत्तं

३६. सावत्थिनिदानं । “यं, भिक्खवे, न तुम्हाकं, तं पजहथ । 15 B. 28
त वो पहीनं हिताय सुखाय भविस्सति । किञ्च, भिक्खवे, न तुम्हाकं ?
रूपं, भिक्खवे, न तुम्हाकं, तं पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भवि
स्सति । वेदना, न तुम्हाकं, तं पजहथ । सा वो पहीना हिताय सुखाय
भविस्सति । सञ्जा न तुम्हाक ... सञ्जारा न तुम्हाकं, ते पजहथ ।
ते वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सन्ति । विञ्जाणं न तुम्हाकं, तं 20
पजहथ । तं वो पहीनं हिताय सुखाय भविस्सति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, यं इमस्मि जेतवने तिणकट्टसाखापलासं
तं जनो हरेय्य वा डहेय्य वा यथापच्चयं वा करेय्य । अपि नु तुम्हाकं
एवमस्स - ‘अम्ह जनो हरति वा डहति वा यथापच्चयं वा करोती” ति ?

१. पोनोभविका - रो० । २. नन्दिराग ० - सी०, स्या०, रो० । ३. सेय्यथिद -
म० । ४. अपभङ्गुं - रो० । ५. तद्गुद्धानं - रो० । ६. परिजानं - रो० ।

अनुसेति तेन सङ्खं गच्छति । विञ्जाणं चे अनुसेति तेन सङ्खं गच्छति । रूपं चे, भन्ते, नानुसेति न तेन सङ्खं गच्छति । वेदनं चे ... सञ्जं चे ... सङ्कारे चे ... विञ्जाणं चे नानुसेति न तेन सङ्खं गच्छति । इमस्स ख्वाहं, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आज्ञानामी” ति ।

“साधु साधु, भिक्षु ! साधु खो त्वं, भिक्षु, मया सङ्खित्तेन 5
भासितस्स वित्थारेन अत्थं आज्ञानासि । रूपं चे, भिक्षु, अनुसेति तेन सङ्खं गच्छति । वेदनं चे ... सञ्जं चे ... सङ्कारे चे ... विञ्जाणं चे अनुसेति तेन सङ्खं गच्छति । रूपं चे, भिक्षु, नानुसेति न तेन सङ्खं गच्छति । वेदनं चे ... सञ्जं चे ... सङ्कारे चे .. विञ्जाणं चे नानुसेति न तेन सङ्खं गच्छति । इमस्स खो, भिक्षु, मया सङ्खित्तेन, भासितस्स 10
एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो” ति ।

अथ खो सो भिक्षु भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि^१ ।

R. 36

अथ खो सो भिक्षु एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहित्तो विहरन्तो नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं 15
पब्बजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मो सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि । “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया” ति अब्भञ्जासि । अञ्जातरो च पन सो भिक्षु अरहतं अहोसी ति ।

३६. दुतियअञ्जातरभिक्षुसुत्तं

३६. सावत्थिनिदानं । अथ खो अञ्जातरो भिक्षु येन भगवा 20
...प०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्षु भगवन्तं एतदवोच – “साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्मं देसेतु यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहित्तो विहरेय्य” ति ।

B. 30

“यं खो, भिक्षु, अनुसेति तं अनुमीयति; यं अनुमीयति तेन सङ्खं गच्छति; यं नानुसेति न तं अनुमीयति^२; यं नानुमीयति न तेन 25
सङ्खं गच्छती” ति ।

“अञ्जातं, भगवा; अञ्जातं, सुगता” ति ।

१. पक्कामि – नी० । २ अनुमियति – स्या० ।

“यथा कथं पन त्व, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासी” ति ?

“रूपं चे, भन्ते, अनुसेति त अनुमीयति; य अनुमीयति तेन सङ्घं गच्छति । वेदनं चे अनुसेति ... सञ्जं चे अनुसेति .. सङ्घारे चे अनुसेति
 5 ... विञ्जाणं चे अनुसेति तं अनुमीयति; यं अनुमीयति तेन सङ्घं गच्छति ।
 रूपं चे, भन्ते, नानुसेति न तं अनुमीयति; यं नानुमीयति न तेन सङ्घं गच्छति । वेदनं चे नानुसेति ... सञ्जं चे नानुसेति .. सङ्घारे चे नानु-
 R. 37 सेति ... विञ्जाणं चे नानुसेति न तं अनुमीयति । य नानुमीयति न तेन सङ्घं गच्छति । इमस्स ख्वाह^१, भन्ते, भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स एव
 10 वित्थारेन अत्थं आजानामी” ति ।

“साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि । रूपं चे, भिक्खु^२, अनुसेति त अनुमीयति । यं अनुमीयति तेन सङ्घं गच्छति । वेदनं चे, भिक्खु .. सञ्जं चे, भिक्खु ... सङ्घारे चे, भिक्खु ... विञ्जाणं चे, भिक्खु, अनुसेति
 15 तं अनुमीयति । यं अनुमीयति तेन सङ्घं गच्छति । रूपं चे, भिक्खु, नानुसेति न तं अनुमीयति, यं नानुमीयति न तेन सङ्घं गच्छति । वेदनं चे नानुसेति ... सञ्जं चे नानुसेति .. सङ्घारे चे नानुसेति .. विञ्जाणं चे नानुसेति न तं अनुमीयति । यं नानुमीयति न तेन सङ्घं गच्छति । इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो
 20 दट्ठव्वो” ति । अञ्जतरो च पन सो भिक्खु अरहतं अहोसी ति ।

३७. आनन्दसुत्तं

४०. सावत्थिनिदानं । अथ खो .. पे०.. एकमन्तं निसिन्नं खो
 B. 31 आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच -

“सचे तं, आनन्द, एवं पुच्छेय्युं - ‘कतमेसं, आवुसो आनन्द, धम्मानं उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स^३ अञ्जथत्तं
 25 पञ्जायती’ ति । एवं पृट्ठो त्वं, आनन्द, किन्ति व्याकरेय्यासी^४” ति ?

R. 38 “सचे मं, भन्ते, एव पुच्छेय्युं - ‘कतमेसं, आवुसो आनन्द, धम्मानं उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायती’

१ खोह - वी०, रो० । २ भिक्खवे - रो० । ३ ठितान - म्या०, रो० ।

४ व्याकरेय्यासी - रो० ।

ति ? एवं पुट्टोहं, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं - 'रूपस्स खो, आवुसो, उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायति । वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारानं .. विञ्जाणस्स उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायति । इमेसं खो, आवुसो, धम्मानं उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायती' ति । एवं पुट्टोहं, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं" ति ।

"साधु साधु, आनन्द ! रूपस्स खो, आनन्द, उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायति । वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारानं ... विञ्जाणस्स उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायति । इमेसं खो, आनन्द, धम्मानं उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायती ति । एवं पुट्टो त्वं, आनन्द, एवं व्याकरेय्यासी" ति ।

३८. द्वितीयआनन्दसुत्तं

४१. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच -

"सचे तं, आनन्द, एवं पुच्छेय्युं - 'कतमेसं, आवुसो आनन्द, धम्मानं उप्पादो पञ्जायित्थ, वयो पञ्जायित्थ, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायित्थ ? कतमेसं धम्मानं उप्पादो पञ्जायिस्सति, वयो पञ्जायिस्सति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायिस्सति ? कतमेसं धम्मानं उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायती' ति ? एवं पुट्टो त्वं, आनन्द, किन्ति व्याकरेय्यासी" ति ?

"सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं - 'कतमेसं, आवुसो आनन्द, धम्मानं उप्पादो पञ्जायित्थ, वयो पञ्जायित्थ, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायित्थ ? कतमेसं धम्मानं उप्पादो पञ्जायिस्सति, वयो पञ्जायिस्सति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायिस्सति ? कतमेसं धम्मानं उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायती' ति ? एव पुट्टोहं, भन्ते, एवं व्याकरेय्य - 'य खो, आवुसो, रूपं अतीतं निरुद्ध विपरिणतं तस्स उप्पादो पञ्जायित्थ, वयो पञ्जायित्थ, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायित्थ । या वेदना अतीता निरुद्धा विपरिणता तस्सा उप्पादो पञ्जायित्थ, वयो पञ्जायित्थ, ठिताय अञ्जथत्तं पञ्जायित्थ । या सञ्जा ... ये सङ्खारा अतीता निरुद्धा विपरिणता तेसं उप्पादो

पञ्जायित्थ, वयो पञ्जायित्थ, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायित्थ । यं विञ्जाणं अतीतं निरुद्धं विपरिणतं तस्स उप्पादो पञ्जायित्थ, वयो पञ्जायित्थ, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायित्थ । इमेसं खो, आवुसो, धम्मानं उप्पादो पञ्जायित्थ, वयो पञ्जायित्थ, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायित्थ ।

‘यं खो, आवुसो, रूपं अजातं अपातुभूतं तस्स उप्पादो पञ्जायिस्सति, वयो पञ्जायिस्सति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायिस्सति । या वेदना अजाता अपातुभूता तस्सा उप्पादो पञ्जायिस्सति, वयो पञ्जायिस्सति, ठिताय अञ्जथत्तं पञ्जायिस्सति । या सञ्जा . पे० ये सङ्खारा अजाता अपातुभूता तेसं उप्पादो पञ्जायिस्सति, वयो पञ्जायिस्सति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायिस्सति । यं विञ्जाणं अजातं अपातुभूतं तस्स उप्पादो पञ्जायिस्सति, वयो पञ्जायिस्सति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायिस्सति । इमेसं खो, आवुसो, धम्मानं उप्पादो पञ्जायिस्सति, वयो पञ्जायिस्सति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायिस्सति ।

‘यं खो, आवुसो, रूपं जातं पातुभूतं तस्स उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायति । या वेदना जाता पातुभूता ... पे०... या सञ्जा .. ये सङ्खारा जाता पातुभूता तेसं उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायति । यं विञ्जाणं जातं पातुभूतं तस्स उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायति । इमेसं खो, आवुसो, धम्मानं उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायति’ ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं व्याकरेय्यं” ति ।

B. 33

R. 40

“साधु, साधु, आनन्द ! यं खो, आनन्द, रूपं अतीतं निरुद्धं विपरिणतं तस्स उप्पादो पञ्जायित्थ, वयो पञ्जायित्थ, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायित्थ । या वेदना ... या सञ्जा ... ये सङ्खारा ... विञ्जाणं अतीतं निरुद्धं विपरिणतं तस्स उप्पादो पञ्जायित्थ, वयो पञ्जायित्थ, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायित्थ । इमेसं खो, आनन्द, धम्मानं उप्पादो पञ्जायित्थ, वयो पञ्जायित्थ, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायित्थ ।

“यं खो, आनन्द, रूपं अजातं अपातुभूतं तस्स उप्पादो पञ्जायिस्सति, वयो पञ्जायिस्सति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायिस्सति ।

या वेदना ... या सञ्जा ... ये सङ्कारा ... यं विञ्जाणं अजातं अपातुभूतं तस्स उप्पादो पञ्जायिस्सति, वयो पञ्जायिस्सति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायिस्सति । इमेसं खो, आनन्द, धम्मनं उप्पादो पञ्जायिस्सति, वयो पञ्जायिस्सति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायिस्सति ।

“यं खो, आनन्द, रूपं जातं पातुभूतं तस्स उप्पादो पञ्जायति, 5
वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायति । या वेदना जाता पातु-
भूता .. या सञ्जा ... ये सङ्कारा .. यं विञ्जाणं जातं पातुभूतं तस्स
उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायति ।
इमेसं खो, आनन्द, धम्मनं उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स
अञ्जथत्तं पञ्जायति ति । एवं पुट्ठो त्व, आनन्द, एवं व्याकरेय्यासी” ति । 10

३९. अनुधम्मसुत्तं

४२. सावत्थिनिदानं । “धम्मनानुधम्मपटिपन्नस्स, भिक्खवे,
भिक्खुनो अयमनुधम्मो होति यं रूपे निब्बिदाबहुलो^१ विहरेय्य,
वेदनाय निब्बिदाबहुलो विहरेय्य, सञ्जाय निब्बिदाबहुलो विहरेय्य,
सङ्कारेसु निब्बिदाबहुलो विहरेय्य, विञ्जाणे निब्बिदाबहुलो विहरेय्य ।
यो^२ रूपे निब्बिदाबहुलो विहरन्तो, वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्कारेसु 15
निब्बिदाबहुलो विहरन्तो, विञ्जाणे निब्बिदाबहुलो विहरन्तो रूपं परि-
जानाति, वेदनं .. सञ्जं ... सङ्कारे ... विञ्जाणं परिजानाति, सो रूपं
परिजानं वेदनं .. सञ्जं ... सङ्कारे ... विञ्जाणं परिजानं परिमुच्चति
रूपम्हा, परिमुच्चति वेदनाय, परिमुच्चति सञ्जाय, परिमुच्चति
सङ्कारेहि, परिमुच्चति विञ्जाणम्हा, परिमुच्चति जातिया जरामरणेन 20
सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चति
दुक्खस्मा ति वदामी” ति ।

B 34,
R 41

४०. द्वितीयअनुधम्मसुत्तं

४३. सावत्थिनिदानं । “धम्मनानुधम्मपटिपन्नस्स^३, भिक्खवे,
भिक्खुनो अयमनुधम्मो होति यं रूपे अनिच्चानुपत्ती विहरेय्य ... पे०...
परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामी” ति ।

25

१. ० बहुल - रं० । २. सो - सी०, स्या०, रं० । ३. धम्मनानुधम्मपटिपन्नस्स -
नी०, स्या०, रं० ।

४१. ततियअनुधम्मसुत्तं

४४. सावत्थिनिदानं । “धम्मानुधम्मप्पटिपन्नस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो अयमनुधम्मो होति य रूपे दुक्खानुपस्सी विहरेय्य ... पे०.. परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामी” ति ।

४२ चतुत्थअनुधम्मसुत्तं

४५. सावत्थिनिदानं । “धम्मानुधम्मप्पटिपन्नस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो अयमनुधम्मो होति यं रूपे अनत्तानुपस्सी विहरेय्य, वेदनाय . सञ्जाय . सङ्गारेसु ... विञ्जाणे अनत्तानुपस्सी विहरेय्य । यो^१ रूपे अनत्तानुपस्सी विहरन्तो .. पे० . रूपं परिजानाति, वेदनं .. सञ्जं .. सङ्गारे ... विञ्जाणं परिजानाति, सो रूपं परिजानं वेदनं ... सञ्जं .. सङ्गारे ... विञ्जाणं परिजानं परिमुच्चति रूपम्हा, परिमुच्चति वेदनाय, परिमुच्चति सञ्जाय, परिमुच्चति सङ्गारेहि, परिमुच्चति विञ्जाणम्हा, परिमुच्चति जातिया जरामरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामी” ति ।

नतुम्हाकवणो चतुत्थो ।

तस्सुद्धान

R 42

नतुम्हाकेन द्वे वुत्ता, भिक्खूहि अपरे दुवे ।
आनन्देन च द्वे वुत्ता, अतुधम्मैहि द्वे दुका ति ॥

४३. अत्तदीपसुत्तं

B 35 15

४६. सावत्थिनिदानं । “अत्तदीपा, भिक्खवे, विहरथ अत्त-सरणा अनञ्जसरणा, धम्मदीपा धम्मसरणा अनञ्जसरणा । अत्तदीपान, भिक्खवे, विहरतं अत्तसरणान अनञ्जसरणान, धम्मदीपान धम्मसरणान अनञ्जसरणानं योनि^२ उपपरिक्खितब्बा^३ । किजातिका सोकपरिदेव-दुक्खदोमनस्सुपायासा किपहोतिका ति ?

२० “किजातिका च, भिक्खवे, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा किपहोतिका ? इध, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियान अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मो अविनीतो सप्पुरिसानं अदस्सावी

१ सो-सी०, स्या०, रो० । २ योनिस्सोत्र - स्या०, योनि एव - ती०, रो० ।
३ उपपरिक्खितब्बा - सी०, स्या०, रो० ।

सप्पुरिसधम्मस्स अक्रोविदो सप्पुरिसधम्मो अविनीतो रूपं अत्ततो समनु-
 पस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मि वा अत्तानं । तस्स
 तं रूपं विपरिणमति अञ्जथा च होति । तस्स रूपविपरिणामञ्जथा-
 भावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । वेदनं अत्ततो समनु-
 पस्सति वेदनावन्तं वा अत्तानं, अत्तनि वा वेदनं, वेदनाय वा अत्तानं । 5
 तस्स सा वेदना विपरिणमति, अञ्जथा च होति । तस्स वेदना-
 विपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।
 सञ्जं अत्ततो समनुपस्सति ... सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति .. विञ्जाण
 अत्ततो समनुपस्सति, विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा विञ्जाणं,
 विञ्जाणस्मि वा अत्तानं । तस्स तं विञ्जाणं विपरिणमति, अञ्जथा 10 R. 43
 च होति । तस्स विञ्जाणविपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोक-
 परिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

“रूपस्स त्वेव, भिक्खवे, अनिच्चतं विदित्वा विपरिणामं विरागं
 निरोधं पुब्बे चैव रूपं एतरहि च सब्बं रूपं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं
 ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो ये सोकपरिदेवदुक्ख- 15
 दोमनस्सुपायासा ते पहीयन्ति । तेसं पहाना^१ न परितस्सति, अपरितस्सं
 सुखं विहरति, सुखविहारी^२ भिक्खु ‘तदङ्गनिब्बुतो’ ति वुच्चति । वेदनाय
 त्वेव, भिक्खवे, अनिच्चतं विदित्वा विपरिणाम विरागं निरोधं पुब्बे चैव
 वेदना एतरहि च सब्बा वेदना अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा ति
 एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो ये सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु- 20 B. 36
 पायासा ते पहीयन्ति । तेसं पहाना न परितस्सति, अपरितस्सं सुखं
 विहरति, सुखविहारी भिक्खु ‘तदङ्गनिब्बुतो’ ति वुच्चति । सञ्जाय
 .. सङ्खारानं त्वेव, भिक्खवे, अनिच्चतं विदित्वा विपरिणामं विरागं
 निरोधं पुब्बे चैव सङ्खारा एतरहि च सब्बे सङ्खारा अनिच्चा दुक्खा
 विपरिणामधम्मा ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो ये सोकपरि- 25
 देवदुक्खदोमनस्सुपायासा ते पहीयन्ति । तेसं पहाना न परितस्सति,
 अपरितस्सं सुखं विहरति सुखविहारी भिक्खु ‘तदङ्गनिब्बुतो’ ति
 वुच्चति । विञ्जाणस्स त्वेव, भिक्खवे, अनिच्चतं विदित्वा विपरिणामं
 विरागं निरोधं पुब्बे चैव विञ्जाणं एतरहि च सब्बं विञ्जाणं अनिच्चं
 दुक्खं विपरिणामधम्मं ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो 30

१. पहाणा - सी० । २. सुखं विहार - रो० ।

ये सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ते पहीयन्ति । तेषं पहाना न परि-
तस्सति, अपरितस्सं सुखं विहरति, सुखविहारी भिक्खु 'तदङ्गनिन्वुतो'
ति वुच्चती" ति ।

४४. पटिपदासुत्तं

R. 44

४७. सावत्थिनिदानं । "सक्कायसमुदयगामिनिं च वो, भिक्खवे,

- 5 पटिपदं देसेस्सामि' सक्कायनिरोधगामिनिं च पटिपदं । तं नुणाय ।
कतमा च, भिक्खवे, सक्कायसमुदयगामिनी पटिपदा ? इध, भिक्खवे,
अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदत्सावी अरियघम्मस्स अकोविदो
अरियघम्मे अविनीतो, सप्पुरित्तानं अदत्सावी सप्पुरिसघम्मस्स अको-
विदो सप्पुरिसघम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा
10 अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं । वेदनं अत्ततो .. सञ्जं ...
सङ्गारे ... विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं;
अत्तनि वा विञ्जाणं, विञ्जाणस्मिं वा अत्तानं । अयं वुच्चति, भिक्खवे,
'सक्कायसमुदयगामिनी पटिपदा, सक्कायसमुदयगामिनी' पटिपदा" ति ।
इति हिंदं, भिक्खवे, वुच्चति 'दुक्खसमुदयगामिनी समनुपस्सता' ति ।
15 अयमेवेत्थ अत्थो ।

- "कतमा च, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा ? इध,
भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अरियानं दत्सावी अरियघम्मस्स कोविदो
अरियघम्मे सुविनीतो, सप्पुरित्तानं दत्सावी सप्पुरिसघम्मस्स कोविदो
सप्पुरिसघम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं वा
B. 37 20 अत्तानं; न अत्तनि वा रूपं, न रूपस्मिं वा अत्तानं । न वेदनं अत्ततो
... न सञ्जं ... न सङ्गारे ... न विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, न
विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा विञ्जाणं, न विञ्जाणस्मिं
वा अत्तानं । अयं वुच्चति, भिक्खवे, 'सक्कायनिरोधगामिनी
पटिपदा, सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा' ति । इति हिंदं. भिक्खवे.
25 वुच्चति 'दुक्खनिरोधगामिनी समनुपस्सता' ति । अयमेवेत्थ अत्थो" ति ।

४५. अनिच्चसुत्तं

४८. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं । यदनिच्चं
R 45 तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं नेतं मम, नेतोहमस्मिं,

न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्टब्बं । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो चित्तं विरज्जति विमुच्चति अनुपादाय आसवेहि । वेदना अनिच्चा .. सञ्जा .. सङ्कारा .. विञ्जाण अनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं, यं दुक्खं तदनत्ता, यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्टब्बं । 5 एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो चित्तं विरज्जति विमुच्चति अनुपादाय आसवेहि । रूपधातुया चे, भिक्खवे, भिक्खुनो चित्तं विरत्तं विमुत्तं होति अनुपादाय आसवेहि, वेदनाधातुया .. पे०.. सञ्जा-धातुया ... सङ्कारधातुया ... विञ्जाणधातुया चे, भिक्खवे, भिक्खुनो चित्तं विरत्तं विमुत्तं होति अनुपादाय आसवेहि । विमुत्तत्ता^१ ठितं । 10 ठितत्ता सन्नुसितं^२ । सन्नुसितत्ता न परितस्सति । अपरितस्सं पच्च-त्त्वेव परिनिब्बायति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीय, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती' ति ।

४६. द्वितीयअनिच्चसुत्तं

४६. सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता, यदनत्ता त 'नेतं. मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्टब्बं । वेदना अनिच्चा ... सञ्जा अनिच्चा ... सङ्कारा अनिच्चा ... विञ्जाणं अनिच्च । यदनिच्चं त दुक्खं; यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्टब्बं । 15

"एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो पुब्बन्तानुदिट्ठियो न होन्ति । पुब्बन्तानुदिट्ठीनं असति, अपरन्तानुदिट्ठियो न होन्ति । अपरन्तानुदिट्ठीनं असति, थामसो परामासो न होति । थामसे परामासे असति, रूपस्मि ... वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्कारेसु ... विञ्जाणस्मि चित्तं विरज्जति विमुच्चति अनुपादाय आसवेहि । विमुत्तत्ता ठितं, ठितत्ता सन्नुसितं, सन्नुसितत्ता न परितस्सति । अपरितस्सं पच्चत्त्- 20 B. 38
R 46
त्त्वेव परिनिब्बायति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरिय, कतं कर-
णीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती' ति । 25

१. विमुत्तत्ता - रो० । २. सन्नुसितं - रो० ।

४७. समनुपस्सनामुत्तं

५०. सावत्थिनिदान । “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा अनेकविहितं अत्तान समनुपस्सभाना समनुपस्सन्ति, सब्बेते^१ पञ्चुपादानक्खन्धे समनुपस्सन्ति, एतेस वा अञ्जतर । कतमे पच्च ? इध, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियान अदस्सावी अरियधम्मस्स
 5 अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो, सप्पुरिसान अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मि वा अत्तानं । वेदनं . सञ्जं ... सङ्कारे .. विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, विञ्जाणवन्त वा अत्तान; अत्तनि वा विञ्जाण, विञ्जाणास्मि वा अत्तान ।

10 “इति अयं चेष समनुपस्सना ‘अस्मी’ ति चस्स अविगत^२ होति । ‘अस्मी’ ति खो पन, भिक्खवे, अविगते पञ्चन्न इन्द्रियान अवक्कन्ति होति – चक्खुन्द्रियस्स सोतिन्द्रियस्स घानिन्द्रियस्स जिह्विन्द्रियस्स कायिन्द्रियस्स । अत्थि, भिक्खवे, मनो, अत्थि धम्मा, अत्थि अविज्जाधातु^३ । अविज्जासम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्टस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स
 15 ‘अस्मी’ ति पिस्स होति; ‘अयमहमस्मी’ ति पिस्स होति, ‘भविस्स’ ति पिस्स होति, ‘न भविस्स’ ति पिस्स होति; ‘रूपी भविस्स’ ति पिस्स होति; ‘अरूपी भविस्स’ ति पिस्स होति; ‘सञ्ची भविस्स’ ति पिस्स होति; ‘असञ्ची भविस्स’ ति पिस्स होति; ‘नेवसञ्चीनासञ्ची भविस्स’ ति पिस्स होति ।

B. 39, 20 R 47 “तिट्ठन्तेव^४ खो, भिक्खवे, तत्थेव पञ्चिन्द्रियानि । अत्थेत्य सुतवतो अरियसावकस्स अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति । तस्स अविज्जाविरागा विज्जुप्पादा ‘अस्मी’ ति पिस्स न होति; ‘अयमहमस्मी’ ति पिस्स न होति; ‘भविस्स’ ति न भविस्सं ति ... रूपी ... अरूपी ... सञ्ची ... असञ्ची ... नेवसञ्चीनासञ्ची भविस्स ति पिस्स न
 25 होती” ति ।

४८. खन्धसुत्तं

५१. सावत्थिनिदानं । “पञ्च, भिक्खवे, खन्ध देसेस्सामि पञ्चुपादानक्खन्धे च । तं सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, पञ्चक्खन्धा ?

१ सब्बे ते – सी०, स्या०, रो० । २ अविगत – स्या०, रो० । ३ विज्जाधातु – रो० । ४ तिट्ठन्ति – सी०, स्या०, रो० ।

यं किञ्चि, भिक्खवे, रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा
 ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, अयं
 वुच्चति रूपक्खन्धो । या काचि वेदना ... पे०... या काचि सञ्जा ...
 ये केचि सङ्खारा अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्तं^१ वा बहिद्धा वा ओळा-
 रिका वा सुखुमा वा ... पे०... अयं वुच्चति सङ्खारक्खन्धो^२ । यं किञ्चि 5
 विञ्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा
 सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, अयं वुच्चति विञ्जाण-
 क्खन्धो । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, पञ्चक्खन्धा ।

“कतमे च, भिक्खवे, पञ्चुपादानक्खन्धा ? यं किञ्चि, भिक्खवे,
 रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं ..पे०... यं दूरे सन्तिके वा सासवं उपादानियं, 10
 अयं वुच्चति रूपुपादानक्खन्धो^३ । या काचि वेदना ... पे०... या दूरे
 सन्तिके वा सासवा उपादानिया, अयं वुच्चति वेदनुपादानक्खन्धो ।
 या काचि सञ्जा ... पे०... या दूरे सन्तिके वा सासवा उपादानिया,
 अयं वुच्चति सञ्जुपादानक्खन्धो । ये केचि सङ्खारा ... पे०... सासवा
 उपादानिया, अयं वुच्चति सङ्खारुपादानक्खन्धो । यं किञ्चि विञ्जाणं 15 R. 48
 अतीतानागतपच्चुप्पन्नं ... पे०... यं दूरे सन्तिके वा सासवं उपादानियं,
 अयं वुच्चति विञ्जाणुपादानक्खन्धो । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, पञ्चु-
 पादानक्खन्धा” ति ।

४६. सोणसुत्तं

५२. एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने
 कलन्दकनिवापे । अथ खो सोणो गहपतिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि 20 B. 40
 ..पे०... एकमन्तं निसिन्न खो सोणं गहपतिपुत्तं भगवा एतदवोच -
 “ये हि केचि, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा अनिच्चेन रूपेण
 दुक्खेण विपरिणामधम्मेण ‘सेय्योहमस्मी’ ति वा समनुपस्सन्ति; ‘सदिसो-
 हमस्मी’ ति वा समनुपस्सन्ति; ‘हीनोहमस्मी’ ति वा समनुपस्सन्ति;
 किमञ्जात्रं यथाभूतस्स अदस्सना ? अनिच्चाय वेदनाय दुक्खाय विपरि- 25
 णामधम्माय ‘सेय्योहमस्मी’ ति वा समनुपस्सन्ति; ‘सदिसोहमस्मी’ ति
 वा समनुपस्सन्ति; ‘हीनोहमस्मी’ ति वा समनुपस्सन्ति; किमञ्जात्र

१. अज्झत्ता - स्या० । २ सङ्खारक्खन्धा - रो० । ३ रूपुपादानक्खन्धो - सी०, स्या० ।
 ४. किमञ्जात्य - सी० रो० ।

यथामृतस्य अदम्यता ? अनिच्छाय नञ्जाय ... अनिच्छेहि मङ्गारेहि
 दुक्त्रेहि विपरिणामवन्नेहि मेथ्योहनस्त्रीं ति वा सनतृपस्सन्ति; 'सदिसो-
 हनस्त्रीं' ति वा सनतृपस्सन्ति; 'हीनोहनस्त्रीं' ति वा सनतृपस्सन्ति;
 किमञ्जत्र यथामृतस्य अदम्यता ? अनिच्छेत् विञ्ज्यापेन दुक्त्रेन
 5 विपरिणामवन्नेन मेथ्योहनस्त्रीं ति वा सनतृपस्सन्ति; 'सदिसोहनस्त्रीं'
 ति वा सनतृपस्सन्ति; 'हीनोहनस्त्रीं' ति वा सनतृपस्सन्ति; किमञ्जत्र
 यथामृतस्य अदम्यता ?

"ये च लो केचि, नांग, ननगा वा ब्राह्मणा वा अनिच्छे न
 ह्येन दुक्त्रेन विपरिणामवन्नेन मेथ्योहनस्त्रीं ति पि न सनतृपस्सन्ति;
 R. 42 10 'सदिसोहनस्त्रीं' ति पि न सनतृपस्सन्ति; 'हीनोहनस्त्रीं' ति पि न
 सनतृपस्सन्ति; किमञ्जत्र यथामृतस्य दम्यता ? अनिच्छाय वेद-
 नाय ... अनिच्छाय नञ्जाय ... अनिच्छेहि मङ्गारेहि ... अनिच्छेत्
 विञ्ज्यापेन दुक्त्रेन विपरिणामवन्नेन मेथ्योहनस्त्रीं ति पि न सनतृ-
 पस्सन्ति; 'सदिसोहनस्त्रीं' ति पि न सनतृपस्सन्ति; 'हीनोहनस्त्रीं' ति
 15 पि न सनतृपस्सन्ति; किमञ्जत्र यथामृतस्य दम्यता ?

"तं किं नञ्जसि, सोप, रूपं निञ्चं वा अनिञ्चं वा" ति ?

"अनिञ्चं, नन्ते" ।

"यं पत्नानिञ्चं दुक्त्रं वा तं मुखं वा" ति ?

"दुक्त्रं, नन्ते" ।

"यं पत्नानिञ्चं दुक्त्रं विपरिणामवन्नेन कल्लं नु तं सनतृपस्सित्तुं-
 20 'एतं मन, एसोहनस्ति, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेतं, नन्ते" ।

"वेदना निञ्चा वा अनिञ्चा वा" ति ?

"अनिञ्चा, नन्ते" ।

"सञ्जा ... मङ्गारा ... विञ्ज्यापं निञ्चं वा अनिञ्चं
 25 वा" ति ?

"अनिञ्चं, नन्ते" ।

"यं पत्नानिञ्चं दुक्त्रं वा तं मुखं वा" ति ?

"दुक्त्रं, नन्ते" ।

"यं पत्नानिञ्चं दुक्त्रं विपरिणामवन्नेन कल्लं नु तं सनतृ-
 30 पस्सित्तुं - 'एतं मन, एसोहनस्ति, एसो मे अत्ता'" ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तस्मातिह, सोण, यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपञ्चुप्पन्नं B 41
अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं
दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति
एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । या काचि वेदना .. या काचि 5
सञ्जा ... ये केचि सङ्खारा . यं किञ्चि विञ्जाण अतीतानागत-
पञ्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा
पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्जाणं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि,
न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं ।

“एवं पस्सं, सोण, सुत्तवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बि- 10
न्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्जाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि
निब्बिन्दति, विञ्जाणास्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति,
विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ज्ञाणं होति । ‘खीणा
जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजा-
नाती” ति ।

15

५०. द्वितीयसोणसुत्तं

५३. एव मे सुत्तं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने
कलन्दकनिवापे । अथ खो सोणो गहपतिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं
निसिञ्जं खो सोणं गहपतिपुत्तं भगवा एतदवोच —

“ये हि केचि, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा रूपं नप्पजानन्ति, 20
रूपसमुदय नप्पजानन्ति, रूपनिरोध नप्पजानन्ति, रूपनिरोधगामिनिं
पटिपद नप्पजानन्ति; वेदन नप्पजानन्ति, वेदनासमुदयं नप्पजानन्ति,
वेदनानिरोधं नप्पजानन्ति, वेदनानिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति;
सञ्जं नप्पजानन्ति ... पे०... सङ्खारे नप्पजानन्ति, सङ्खारसमुदयं नप्प-
जानन्ति, सङ्खारनिरोधं नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं 25
नप्पजानन्ति, विञ्जाणं नप्पजानन्ति, विञ्जाणसमुदयं नप्पजानन्ति,
विञ्जाणनिरोधं नप्पजानन्ति, विञ्जाणनिरोधगामिनिं पटिपदं
नप्पजानन्ति, न मे ते, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा
समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो

सामञ्जस्यं वा ब्रह्मञ्जस्यं वा दिद्वेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छि-
कत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

B. 42,
R. 51

“ये च खो केचि, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा रूप पजानन्ति,
रूपसमुदयं पजानन्ति, रूपनिरोधं पजानन्ति, रूपनिरोधगामिनि पटि-
5 पदं पजानन्ति; वेदनं पजानन्ति ... पे०.. सञ्ज पजानन्ति सङ्गारे
पजानन्ति ... विञ्जाणं पजानन्ति, विञ्जाणसमुदय पजानन्ति,
विञ्जाणनिरोधं पजानन्ति, विञ्जाणनिरोधगामिनि पटिपद पजा-
नन्ति, ते च खो मे, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चैव समण-
सम्मता ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्जस्य
10 च ब्रह्मञ्जस्यं च दिद्वेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज
विहरन्ती” ति ।

५१. नन्दिकखयमुत्तं

५४. सावत्थिनिदानं । “अनिच्चञ्जेव, भिक्खवे, भिक्खु रूपं
अनिच्चं ति पस्सति सास्स होति सम्मादिट्ठि । सम्मा पस्स निब्बि-
न्दति । नन्दिकखया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिकखयो । नन्दिराग-
15 क्खया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति । अनिच्चञ्जेव, भिक्खवे,
भिक्खु वेदनं अनिच्चं^१ ति पस्सति । सास्स होति सम्मादिट्ठि । सम्मा
पस्सं निब्बिन्दति । नन्दिकखया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिकखयो ।
नन्दिरागक्खया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति । अनिच्चञ्जेव,
भिक्खवे, भिक्खु सञ्जं अनिच्चं ति पस्सति .. पे०.. अनिच्चञ्जेव
20 भिक्खवे, भिक्खु सङ्गारे अनिच्चा ति पस्सति । सास्स होति सम्मा-
दिट्ठि । सम्मा पस्सं निब्बिन्दति । नन्दिकखया रागक्खयो, रागक्खया
नन्दिकखयो । नन्दिरागक्खया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति ।
अनिच्चञ्जेव, भिक्खवे, भिक्खु विञ्जाणं अनिच्चं ति पस्सति ।
सास्स होति सम्मादिट्ठि । सम्मा पस्सं निब्बिन्दति । नन्दिकखया राग-
25 क्खयो, रागक्खया नन्दिकखयो । नन्दिरागक्खया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्तं
ति वुच्चती” ति ।

१ अनिच्चा - सी०, स्या०, रो० ।

५२. द्वितीयनन्दिकख्यसुतं

५५. सावत्थिनिदानं । "रूप, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, रूपानिच्चतं च यथाभूतं समनुपस्सथ । रूपं, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसि करोन्तो, रूपानिच्चतं च यथाभूतं समनुपस्सन्तो रूपस्मि निब्बिन्दति । नन्दिकखया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिकखयो । नन्दिरागक्खया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति । वेदन, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, वेदनानिच्चतं यथाभूतं समनुपस्सथ । वेदन, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसि करोन्तो, वेदनानिच्चतं च यथाभूतं समनुपस्सन्तो वेदनाय निब्बिन्दति । नन्दिकखया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिकखयो । नन्दिरागक्खया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति । सञ्जं भिक्खवे ... सङ्कारे, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, सङ्कारानिच्चतं च यथाभूतं समनुपस्सथ । सङ्कारे, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसि करोन्तो, सङ्कारानिच्चतं यथाभूतं समनुपस्सन्तो सङ्कारेसु निब्बिन्दति । नन्दिकखया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिकखयो । नन्दिरागक्खया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति । विञ्जाणं, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, विञ्जाणानिच्चतं च यथाभूतं समनुपस्सथ । विञ्जाणं, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसि करोन्तो, विञ्जाणानिच्चतं च यथाभूतं समनुपस्सन्तो विञ्जाणस्मि निब्बिन्दति । नन्दिकखया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिकखयो । नन्दिरागक्खया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्तं ति वुच्चति । विञ्जाणं, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, विञ्जाणानिच्चतं च यथाभूतं समनुपस्सथ । विञ्जाणं, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसि करोन्तो, विञ्जाणानिच्चतं च यथाभूतं समनुपस्सन्तो विञ्जाणस्मि निब्बिन्दति । नन्दिकखया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिकखयो । नन्दिरागक्खया चित्तं विमुत्तं सुविमुत्तं ति वुच्चती" ति ।

अत्तदीपवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं

अत्तदीपा पटिपदा, द्वे च होन्ति अनिच्चता ।
समनुपस्सना खन्धा, द्वे सीणा द्वे नन्दिकखयेन चा ति ॥

मूलपण्णासकं^१ समत्तं^२ ।

तस्स मूलपण्णासकस्स वग्गुद्धानं

नकुलपिता अनिच्चो^३ च, भारो^४ नतुम्हाकेन^५ च ।

अत्तदीपेन पञ्जासो^६, पठमो^७ तेन पवुच्चती^८ ति ॥

R. 53

१ - १ मूलपञ्जासक समत्त - रो०, मूलपण्णासको समत्तो - म०, स्या० ।
२ अनिच्चा - रो० । ३. भारेन - स्या०, रो० । ४ तुम्हाकेन - रो० । ५. पण्णासो - स्या०, पञ्जाम - सी० । ६ पठम - सी० । ७. वुच्चती - स्या०, रो० ।

५३. उपयसुत्तं

५६. सावत्थिनिदानं । “उपयो^१, भिक्खवे, अविमुत्तो अनुपयो विमुत्तो । रूपुपय^२ वा, भिक्खवे, विञ्जाणं तिट्ठमानं तिट्ठेय्यं, रूपा-
 B. 44 रम्मणं रूपुपपत्तिट्ठं^३ नन्दूपसेचनं^४ वुद्धिं विरूहिं^५ वेपुल्लं आपज्जेय्यं ।
 सङ्खारुपयं वा, भिक्खवे, विञ्जाणं तिट्ठमानं तिट्ठेय्यं, सङ्खारारम्मणं
 5 सङ्खारुपपत्तिट्ठं नन्दूपसेचनं वुद्धिं विरूहिं वेपुल्लं आपज्जेय्यं ।

“यो, भिक्खवे, एवं वदेय्य — ‘अहमञ्जत्र रूपा अञ्जत्र वेदनाय अञ्जत्र सञ्जाय अञ्जत्र सङ्खारेहि विञ्जाणस्स आगति वा गति वा चुति वा उपपत्ति वा वुद्धि वा विरूहि वा वेपुल्ल वा पञ्जापेस्सामी’ ति, नेत ठानं विज्जति ।

- 10 “रूपधातुया चे, भिक्खवे, भिक्खुनो रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मणं पतिट्ठा विञ्जाणस्स न होति । वेदनाधातुया^६ चे भिक्खवे ... सञ्जाधातुया चे भिक्खवे सङ्खार-
 धातुया चे भिक्खवे ... विञ्जाणधातुया चे, भिक्खवे, भिक्खुनो रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मणं पतिट्ठा विञ्जा-
 R 54 15 णस्स न होति । तदुपपत्तिट्ठितं विञ्जाणं अविरूहिं अनभिसङ्खच्च^७ विमुत्तं । विमुत्तत्ता ठितं । ठितत्ता सन्नुसितं । सन्नुसितत्ता न परि-
 तस्सति । अपरितस्सं पच्चत्तञ्जेव परिनिब्बायति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापर इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

५४. बीजसुत्तं

- ५७ सावत्थिनिदानं । “पञ्चमानि, भिक्खवे, बीजजातानि ।
 20 कतमानि पञ्च ? मूलबीजं, खन्धबीजं, अगबीजं, फलुबीजं, बीज-
 बीजञ्जेव पञ्चमं । इमानि चस्सु, भिक्खवे, पञ्च बीजजातानि
 अखण्डानि अप्रूतिकानि अवातातपहतानि^१ सारादानि^२ सुखसयितानि,
 पठवी^३ च नास्स, आपो च नास्स, अपि नुमानि, भिक्खवे, पञ्च बीज-
 जातानि वुद्धिं विरूहिं वेपुल्लं आपज्जेय्यु” ति ?
 “नो हेतं, भन्ते” ।

१ उपायो — सी०, स्या०, रो० । २ रूपुपाय — सी०, स्या०, रूपुपाय — रो० ।
 ३ रूपुपत्तिट्ठं — रो० । ४ नन्दूपसेवनं — सी०, स्या०, रो० । ५ वुद्धिं — स्या० ।
 ६ विरूहिं — रो० । ७ वेदनायधातुया — रो० । ८ अनभिसङ्खारञ्च — रो० ।
 ९ फलुबीजं — सी०, फलबीजं — स्या० । १० अवातातपहतानि — स्या० । ११ नाग-
 दायिनी — सी० । १२ पयवो — म० ।

“इमानि चस्सु, भिक्खवे, पञ्च बीजजातानि अखण्डानि^१
... पे०... सुखसयितानि, पठवी च अस्स, आपो च अस्स, अपि नुमानि,
भिक्खवे, पञ्च बीजजातानि वुद्धि विरुब्धि वेपुल्लं आपज्जेय्यु” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पठवीधातु, एवं चतस्सो विञ्जाणट्टितियो 5.
दट्ठव्वा । सेय्यथापि, भिक्खवे, आपोधातु, एवं नन्दिरागो दट्ठव्वो ।
सेय्यथापि, भिक्खवे, पञ्च बीजजातानि, एव विञ्जाणं साहारं दट्ठव्व ।
रूपुपयं, भिक्खवे, विञ्जाणं तिट्ठमानं तिट्ठेय्य, रूपारम्मणं रूपप्पतिट्ठ
नन्दूपसेचनं वुद्धि विरुब्धि वेपुल्ल आपजेय्य । वेदनुपयं वा, भिक्खवे,
विञ्जाणं तिट्ठमानं तिट्ठेय्य . पे०... नन्दूपसेचन वुद्धि विरुब्धि वेपुल्ल 10
आपजेय्य । सञ्जुपयं वा ... पे०... सङ्घारुपयं वा, भिक्खवे, विञ्जाणं
तिट्ठमानं तिट्ठेय्य, सङ्घारारम्मणं सङ्घारप्पतिट्ठं नन्दूपसेचनं वुद्धि
विरुब्धि वेपुल्लं आपजेय्य ।

B 45
R 55

“यो, भिक्खवे, एवं वदेय्य - ‘अहमञ्जत्र रूपा अञ्जत्र
वेदनाय अञ्जत्र सञ्जाय अञ्जत्र सङ्घारेहि विञ्जाणस्स आगति वा 15
गति वा चुत्ति वा उपपत्ति वा वुद्धि वा विरुब्धि वा वेपुल्लं वा
पञ्जापेस्सामी’ ति, नेतं ठानं विज्जति । रूपधातुया चेव, भिक्खवे,
भिक्खुनो रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मणं
पत्तिट्ठा विञ्जाणस्स न होति । वेदनाधातुया चे ... सञ्जाधातुया
चे ... सङ्घारधातुया चे .. विञ्जाणधातुया चे, भिक्खवे, भिक्खुनो 20
रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मणं पत्तिट्ठा
विञ्जाणस्स न होति । तदप्पतिट्ठितं विञ्जाणं अविरुब्धं अनभि-
सङ्खच्च विमुत्त । विमुत्तत्ता ठितं । ठितत्ता सन्तुसितं । सन्तुसितत्ता
न परितस्सति । अपरितस्सं पच्चत्तञ्जेव परिनिब्बायति । ‘खीणा
जाति ... पे० .. नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति । 25

५५. उदानसुत्तं

५८ सावत्थिनिदान । तत्र खो भगवा उदानं उदानेसि -
“नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स^२, न मे भविस्सती” ति - एवं
अधिमुच्चमानो^३ भिक्खु छिन्देय्य ओरम्भागियानि संयोजनानी” ति ।

R. 56

१ खण्डानि - सी०, रो० । २ न भविस्सति - स्वा०, रो० । ३ विमुच्चमानो -
नी०, स्वा० ।

एवं वुत्ते, अञ्जतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच - “यथा कथं पन, भन्ते, ‘नो चस्स’, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती’ ति - एवं अधिमुच्चमानो भिक्खु छिन्देय्य ओरम्भागियानि संयोजनानी” ति ?

“इध, भिक्खु, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं^२ अदस्सावी^३

- 5 ... पे०... सप्पुरिसधम्मं अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा रूप, रूपस्मि वा अत्तानं । वेदनं .. सञ्जं .. सङ्कारे ... विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा विञ्जाणं, विञ्जाणस्मि वा अत्तानं ।

B. 46

- “सो अनिच्चं रूपं ‘अनिच्चं रूपं’ ति यथाभूतं नप्पजानाति,
10 अनिच्च वेदनं ‘अनिच्चा वेदना’ ति यथाभूतं नप्पजानाति, अनिच्चं सञ्जं ‘अनिच्चा सञ्जा’ ति यथाभूतं नप्पजानाति, अनिच्चे सङ्कारे ‘अनिच्चा सङ्कारा’ ति यथाभूतं नप्पजानाति, अनिच्चं विञ्जाणं ‘अनिच्चं विञ्जाणं’ ति यथाभूतं नप्पजानाति ।

- “दुक्ख रूपं ‘दुक्खं रूपं’ ति यथाभूतं नप्पजानाति दुक्खं वेदन
15 .. दुक्खं सञ्जं ... दुक्खे सङ्कारे .. दुक्खं विञ्जाणं ‘दुक्खं विञ्जाणं’ ति यथाभूतं नप्पजानाति ।

- “अनत्तं रूपं ‘अनत्ता^४ रूपं’ ति यथाभूतं नप्पजानाति, अनत्तं वेदनं ‘अनत्ता वेदना’ ति यथाभूतं नप्पजानाति, अनत्तं सञ्जं ‘अनत्ता सञ्जा’ ति यथाभूतं नप्पजानाति, अनत्ते सङ्कारे ‘अनत्ता सङ्कारा’ ति
20 यथाभूतं नप्पजानाति, अनत्तं विञ्जाणं ‘अनत्ता विञ्जाणं’ ति यथाभूतं नप्पजानाति ।

- “सङ्गतं रूपं ‘सङ्गतं रूपं’ ति यथाभूतं नप्पजानाति, सङ्गतं वेदनं .. सङ्गतं सञ्जं .. सङ्गते सङ्कारे . सङ्गतं विञ्जाणं ‘सङ्गतं विञ्जाणं’ ति यथाभूतं नप्पजानाति । रूपं विभविस्सती^५ ति यथाभूतं
25 नप्पजानाति । वेदना विभविस्सति . सञ्जा विभविस्सति .. सङ्कारा विभविस्सन्ति . विञ्जाणं विभविस्सती ति यथाभूतं नप्पजानाति ।

R. 57

“सुतवा च खो, भिक्खु, अरियसावको अरियान दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो अरियधम्मं सुविनीतो सप्पुरिसान दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मं सुविनीतो न ह्य अत्ततो

१. चस्स - रो० । २-२ अरियानमदस्सावी - रो० । ३ अनत्तं - स्या० ।
४. पि भविस्सती - स्या० ।

समनुपस्सति .. पे०... न वेदनं ... न सञ्जं ... न सङ्कारे ... न विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति ।

“सो अनिच्चं रूपं ‘अनिच्चं रूपं’ ति यथाभूतं पजानाति । अनिच्चं वेदनं .. अनिच्चं सञ्जं .. अनिच्चे सङ्कारे ... अनिच्चं विञ्जाणं ‘अनिच्चं विञ्जाणं’ ति यथाभूतं पजानाति । दुक्खं रूपं 5 ...पे०... दुक्खं विञ्जाणं ... अनत्तं रूपं ... पे०... अनत्तं विञ्जाणं ... सङ्गतं रूपं ... पे०... सङ्गतं विञ्जाणं ‘सङ्गतं विञ्जाणं’ ति यथाभूतं पजानाति । रूपं विभविस्सती ति यथाभूतं पजानाति । वेदना ... सञ्जा ... सङ्कारा .. विञ्जाणं विभविस्सती ति यथाभूतं पजानाति ।

“सो रूपस्स विभवा, वेदनाय विभवा, सञ्जाय विभवा, 10 B. 47 सङ्कारानं विभवा, विञ्जाणस्स विभवा, एवं खो, भिक्खु, ‘नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती’ ति – एवं अधिमुच्चमानो भिक्खु छिन्देय्य ओरम्भागियानि संयोजनानी” ति ।

“एवं अधिमुच्चमानो, भन्ते, भिक्खु छिन्देय्य ओरम्भागियानि संयोजनानी ति । कथं पन, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो अनन्तरा 15 आसवानं खयो होती” ति ?

“इध, भिक्खु, अस्सुतवा पुथुज्जनो अतसिताये ठाने तासं आपज्जति । तासो हेसो’ भिक्खु अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स – ‘नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती’ ति ।

“सुतवा च खो, भिक्खु, अरियसावको अतसिताये ठाने न 20 तास आपज्जति । न हेसो, भिक्खु, तासो सुतवतो अरियसावकस्स – ‘नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती’ ति । रूपुपयं वा, भिक्खु, विञ्जाणं तिट्ठमानं तिट्ठेय्य, रूपारम्भणं रूपप्पत्तिट्ठं^३ 25 नन्दूपसेचनं^१ वुद्धिं विरुब्धिं वेपुल्लं आपज्जेय्य । वेदनुपयं वा, भिक्खु, सञ्जुपयं वा, भिक्खु, सङ्कारुपयं वा, भिक्खु, विञ्जाणं तिट्ठमानं तिट्ठेय्य, सङ्कारारम्भणं सङ्कारप्पत्तिट्ठं नन्दूपसेचनं वुद्धिं विरुब्धिं वेपुल्लं आपज्जेय्य ।

“यो’ भिक्खु एव वदेय्य – ‘अहमञ्जत्रं रूपा, अञ्जत्रं वेदनाय, अञ्जत्रं सञ्जाय, अञ्जत्रं सङ्कारेहि विञ्जाणस्स आगतिं वा गतिं

१ हेवा – म० । २ रूपपत्तिट्ठ – ० । ३ नन्दूपसेवन – सी०, त्या०, रो० । ४. सो – त्या०, रो० ।

वा चूर्ति वा उपपत्ति वा वृद्धि वा विर्लब्धि वा वेपुल्लं वा पञ्जा-
पेस्सामी' ति, नेतं ठानं विज्जति ।

“हपघातुया चे, भिक्खु, भिक्खुनो रागो पहीनो होति ।
रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मणं पत्तिट्ठा विज्जाणस्स न होति ।
5 वेदनाघातुया चे, भिक्खु, भिक्खुनो ... सञ्जाघातुया चे, भिक्खु,
भिक्खुनो ... सङ्खारघातुया चे, भिक्खु, भिक्खुनो ... विज्जाणघातुया
चे, भिक्खु, भिक्खुनो रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जता-
रम्मणं पत्तिट्ठा विज्जाणस्स न होति । तदप्पतिट्ठितं विज्जाणं
अविरुह्हं अनभिसङ्गच्च विमुत्तं । विमुत्तत्ता ठितं । ठितत्ता सन्तु-
10 सितं । सन्तुसितत्ता न परितस्सति । अपरितस्सं पञ्चत्तञ्जेव परि-
निव्वायति । 'खीणा जाति ... पे०... नापरं इत्थत्तायां' ति पजा-
नाति । एवं खो, भिक्खु, जानतो एवं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो
होती” ति ।

५६. उपादानपरिवत्तसुत्तं

५६. सावत्थिनिदानं । “पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानकखन्धो ।
R.59 15 कतमे पञ्च ? रूपुपादानकखन्धो, वेदनुपादानकखन्धो. सञ्जुपादान-
कखन्धो, सङ्खारुपादानकखन्धो, विज्जाणुपादानकखन्धो । यादक्रीञ्-
ञ्चाहं, भिक्खवे, इमे पञ्चुपादानकखन्धे चतुपरिवट्टं यथाभूतं नाब्भ-
ञ्जासि, नेव तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके सनारके सन्नहणे सस्सनण-
नाहाणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो ति
20 पञ्चञ्जासि । यतो च ह्वाहं, भिक्खवे, इमे पञ्चुपादानकखन्धे चतु-
परिवट्टं यथाभूतं अब्भञ्जासि, अथाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके. पे०...
सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो ति पञ्चञ्जासि ।
“कथं च चतुपरिवट्टं ? रूपं अब्भञ्जासि, रूपसमुदयं अब्भ-
ञ्जासि, रूपनिरोधं अब्भञ्जासि, रूपनिरोधगामिनि पटिपदं अब्भ-
ञ्जासि; वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विज्जाणं अब्भञ्जासि,
25 विज्जाणसमुदयं अब्भञ्जासि, विज्जाणनिरोधं अब्भञ्जासि,
विज्जाणनिरोधगामिनि पटिपदं अब्भञ्जासि ।

“कतमं च, भिक्खवे, रूपं ? चत्तारो च महाभूता चतुस्रं च महा-
भूतानं उपादाय रूपं, इदं वुच्चति, भिक्खवे, रूपं । आहारसमुदया
रूपसमुदयो; आहारनिरोधा रूपनिरोधो । अयमेव अरियो अट्टङ्गिको
मग्गो रूपनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं^१ - सम्मादिट्ठि ... पे०...
सम्मासमाधि ।

5

“ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं रूपं
अभिञ्जाय, एवं रूपसमुदयं अभिञ्जाय, एवं रूपनिरोधं अभिञ्जाय,
एवं रूपनिरोधगामिनि पटिपदं अभिञ्जाय रूपस्स निब्बिदाय विरागाय
निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना^२ । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मिं
धम्मविनये गाधन्ति ।

10

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं रूपं
अभिञ्जाय ... पे०... एवं रूपनिरोधगामिनि पटिपदं अभिञ्जाय, रूपस्स
निब्बिदा^३ विरागा^४ निरोधा^५ अनुपादा विमुत्ता ते सुविमुत्ता । ये सुविमुत्ता
ते केवलिनो^६ । ये केवलिनो वट्टं तेसं नत्थि पञ्जापन्नाय ।

✓ Eng. th
Ver III, p

“कतमा च, भिक्खवे, वेदना ? छयिमे, भिक्खवे, वेदना-
काया - चक्खुसम्फस्सजा वेदना, सोत्तसम्फस्सजा वेदना, घानसम्फस्सजा
वेदना, जिन्हासम्फस्सजा वेदना, कायसम्फस्सजा वेदना, मनोसम्फस्सजा
वेदना । अयं वुच्चति, भिक्खवे, वेदना । फस्ससमुदया वेदनासमुदयो;
फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो । अयमेव अरियो अट्टङ्गिको मग्गो वेदना-
निरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं - सम्मादिट्ठि .. पे०... सम्मासमाधि ।

15 B 49,
R. 60

“ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं वेदनं अभि-
ञ्जाय, एवं वेदनासमुदयं अभिञ्जाय, एवं वेदनानिरोधं अभिञ्जाय,
एवं वेदनानिरोधगामिनि पटिपदं अभिञ्जाय वेदनाय निब्बिदाय विरा-
गाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मिं धम्म-
विनये गाधन्ति ।

20

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं वेदनं
अभिञ्जाय ... पे० .. एवं वेदनानिरोधगामिनि पटिपदं अभिञ्जाय
... पे०... वट्टं तेसं नत्थि पञ्जापनाय ।

“कतमा च, भिक्खवे, सञ्जा ? छयिमे, भिक्खवे, सञ्जा-
काया - रूपसञ्जा, सद्दसञ्जा, गन्धसञ्जा, रससञ्जा, फोट्टव्वसञ्जा,

30

१ सेय्यथिद - म० । २ सुपटिपन्ना - सी०, स्या०, रो० । ३ निब्बिदाय - रो० ।
४ विरागाय - रो० । ५ निरोधाय - रो० । ६ केवलिनो - स्या० ।

धम्मसञ्जा । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सञ्जा । फस्ससमुदया सञ्जा-
समुदयो; फस्सनरोधा सञ्जानिरोधो । अयमेव अरियो अट्टङ्गिको
मग्गो सञ्जानिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीद- सम्मादिट्ठि .. पे०...
सम्मासमाधि .. पे०... वट्टं तेसं नत्थि पञ्जापनाय ।

- 5 “कतमे^१ च, भिक्खवे, सङ्खारा ? छयिमे, भिक्खवे, चेतनाकाया-
रूपसञ्चेतना, सहसञ्चेतना, गन्धसञ्चेतना, रससञ्चेतना, फोटुब्ब-
सञ्चेतना, धम्मसञ्चेतना । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सङ्खारा । फस्स-
समुदया सङ्खारसमुदयो; फस्सनरोधा सङ्खारनिरोधो । अयमेव अरियो
अट्टङ्गिको मग्गो सङ्खारनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं - सम्मादिट्ठि
10 ... पे०... सम्मासमाधि ।

B 59,
R 61

- “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एव सङ्खारे अभि-
ञ्जाय, एवं सङ्खारसमुदयं अभिञ्जाय, एवं सङ्खारनिरोधं अभिञ्जाय,
एवं सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं अभिञ्जाय सङ्खारानं निब्बिदाय
विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मि
15 धम्मविनये गाधन्ति ।

- “ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं सङ्खारे
अभिञ्जाय, एव सङ्खारसमुदयं अभिञ्जाय, एवं सङ्खारनिरोधं अभि-
ञ्जाय, एवं सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं अभिञ्जाय सङ्खारानं निब्बिदा
विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्ता ते सुविमुत्ता । ये सुविमुत्ता ते केवलिनो ।
20 ये केवलिनो वट्टं तेसं नत्थि पञ्जापनाय ।

- “कतमं च, भिक्खवे, विञ्जाणं ? छयिमे, भिक्खवे, विञ्जाण-
काया - चक्खुविञ्जाणं, सोत्तविञ्जाणं, घानविञ्जाण, जिह्वाविञ्जाण,
कायविञ्जाण, मनोविञ्जाणं । इदं वुच्चति, भिक्खवे, विञ्जाण ।
नामरूपसमुदया विञ्जाणसमुदयो, नामरूपनिरोधा विञ्जाणनिरोधो ।
25 अयमेव अरियो अट्टङ्गिको मग्गो विञ्जाणनिरोधगामिनी पटिपदा,
सेय्यथीदं - सम्मादिट्ठि .. पे० . सम्मासमाधि ।

“ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एव विञ्जाण
अभिञ्जाय, एवं विञ्जाणसमुदयं अभिञ्जाय, एव विञ्जाणनिरोधं
अभिञ्जाय, एवं विञ्जाणनिरोधगामिनिं पटिपदं अभिञ्जाय विञ्जा-

गस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मि धम्मविनये गाघन्ति ।

“ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा एवं विञ्जाणं अभिञ्जाय, एवं विञ्जाणसमुदयं अभिञ्जाय, एवं विञ्जाणनिरोधं अभिञ्जाय, एवं विञ्जाणनिरोधगामिनि पटिपदं अभिञ्जाय विञ्जाणस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्ता ते सुविमुत्ता । ये सुविमुत्ता ते केवलिनो । ये केवलिनो वट्टं तेस नत्थि पञ्जापनाया” ति ।

५७. सत्तद्वानसुत्तं

६०. सावत्थिनिदानं । “सत्तद्वानकुसलो, भिक्खवे, भिक्खु त्तिविधूपपरिक्खी इमस्मि धम्मविनये केवली वुसितवा उत्तमपुरिसो ति वुच्चति । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सत्तद्वानकुसलो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु रूपं पजानाति, रूपसमुदयं पजानाति, रूपनिरोधं पजानाति, रूपनिरोधगामिनि पटिपदं पजानाति; रूपस्स अस्सादं पजानाति, रूपस्स आदीनवं पजानाति, रूपस्स निस्सरणं पजानाति; वेदं पजानाति... सञ्चं ... सङ्कारे ... विञ्जाणं पजानाति, विञ्जाणसमुदयं पजानाति, विञ्जाणनिरोधं पजानाति, विञ्जाणनिरोधगामिनि पटिपदं पजानाति; विञ्जाणस्स अस्सादं पजानाति, विञ्जाणस्स आदीनवं पजानाति, विञ्जाणस्स निस्सरणं पजानाति ।

“कतमं च, भिक्खवे, रूपं ? चत्तारो च महाभूता, चतुञ्चं च महाभूतानं उपादाय रूपं — इदं वुच्चति, भिक्खवे, रूपं । आहारसमुदया रूपसमुदयो; आहारनिरोधा रूपनिरोधो । अयमेव अरियो अट्टङ्गिको मग्गो रूपनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं — सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि ।

“यं रूपं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं — अयं रूपस्स अस्सादो । यं रूपं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं — अयं रूपस्स आदीनवो । यो रूपस्मि छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं — इदं रूपस्स निस्सरणं ।

“ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं रूपं अभिञ्जाय, एवं रूपसमुदयं अभिञ्जाय, एवं रूपनिरोधं अभिञ्जाय, एवं रूपनिरोधगामिनि पटिपदं अभिञ्जाय; एवं रूपस्स अस्सादं अभिञ्जाय, एवं रूपस्स आदीनवं अभिञ्जाय, एवं रूपस्स निस्सरणं अभिञ्जाय

रूपस्त निम्बिद्राय विरागाय निरोधाय पटिपक्षा ते नुष्यटिपक्षा । ये
सुष्यटिपक्षा ते इन्स्ति घन्नविनये गावन्ति ।

“ये च त्तो केचि, भिक्खवे, सनणा वा ब्राह्मणा वा एवं रूपं अभि-
ञ्जाय, एवं रूपसमुदयं अभिञ्जाय, एवं रूपनिरोधं अभिञ्जाय, एवं
5 रूपनिरोधगामिनि पटिपदं अभिञ्जाय; एवं रूपस्त अस्तादं अभिञ्जाय,
R. 63 एवं रूपस्त आदीनवं अभिञ्जाय, एवं रूपस्त निस्तरणं अभिञ्जाय
रूपस्त निम्बिद्रा विरागा निरोधा अनुपादा दिमुत्ता ते सुग्गिनुत्ता । ये
नुविमुत्ता ते केवलिनो । ये केवलिनो वट्टं त्तेसं नत्थि पञ्जापनाय ।

“कतना च, भिक्खवे, वेदना ? छयिसे, भिक्खवे, वेदनाकाया -
10 चक्खुसम्भस्सजा वेदना ... पे०... न्णोत्तम्भस्सजा वेदना । अयं वुच्चति,
भिक्खवे, वेदना । फस्ससमुदया वेदनासमुदयो; फस्सनिरोधा वेदना-
निरोधो । अयमेव अरियो अट्टङ्गिको मग्गो वेदानिरोधगामिनी पटि-
पदा, सेय्ययीदं - सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि ।

“यं वेदनं पटिञ्च उप्पज्जति मुद्धं सोननत्तं - अयं वेदनाय
15 अस्तादो । या^१ वेदना अनिञ्चा हुक्खा विपरिणानघम्मा - अयं वेदनाय
आदीनवो । यो वेदनाय छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं - इदं वेदनाय
निस्तरणं ।

“ये हि, केचि, भिक्खवे, सनणा वा ब्राह्मणा वा एवं वेदनं अभि-
ञ्जाय, एवं वेदनासमुदयं अभिञ्जाय, एवं वेदानिरोधं अभिञ्जाय,
20 एवं वेदानिरोधगामिनि पटिपदं अभिञ्जाय; एवं वेदनाय अस्तादं
अभिञ्जाय, एवं वेदनाय आदीनवं अभिञ्जाय, एवं वेदनाय निस्तरणं
अभिञ्जाय वेदनाय निम्बिद्राय विरागाय निरोधाय पटिपक्षा ते नुष्यटि-
पक्षा । ये सुष्यटिपक्षा ते इन्स्ति घन्नविनये गावन्ति ।

“ये च त्तो केचि, भिक्खवे, सनणा वा ब्राह्मणा वा एवं वेदनं
25 अभिञ्जाय ... पे०... वट्टं त्तेसं नत्थि पञ्जापनाय ।

“कतमा च, भिक्खवे, सञ्जा ? छयिसे, भिक्खवे, सञ्जा-
काया - रूपसञ्जा, सङ्गसञ्जा, गन्धसञ्जा, रससञ्जा, फोट्टसञ्जा,
घन्नसञ्जा । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सञ्जा । फस्ससमुदया सञ्जा-
समुदयो; फस्सनिरोधा सञ्जानिरोधो । अयमेव अरियो अट्टङ्गिको
30 मग्गो सञ्जानिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्ययीदं - सम्मादिट्ठि .. पे०...
सम्मासमाधि ... पे०... वट्टं त्तेसं नत्थि पञ्जापनाय ।

“कतमे च, भिक्खवे, सङ्खारा ? छयिमे, भिक्खवे, चेतनाकाया - रूपसञ्चेतना ... पे०... धम्मसञ्चेतना । इमे वुच्चन्ति भिक्खवे, सङ्खारा । फस्ससमुदया सङ्खारसमुदयो; फस्सनरोधा सङ्खारनरोधो । अयमेव अरियो अट्टङ्गिको मग्गो सङ्खारनरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं - सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि ।

R. 64

5

“यं सङ्खारे पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं - अयं सङ्खारानं अस्सादो । ये सङ्खारा अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा - अयं सङ्खारानं आदीनवो । यो सङ्खारेसु छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं - इदं सङ्खारानं निस्सरणं ।

“ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं सङ्खारे अभिञ्जाय, एवं सङ्खारसमुदयं अभिञ्जाय, एवं सङ्खारनरोधं अभिञ्जाय, एवं सङ्खारनरोधगामिनि पटिपद अभिञ्जाय ... पे०... सङ्खारानं निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपत्ता ते सुप्पटिपत्ता । ये सुप्पटिपत्ता ते इमास्मि धम्मविनये गाधन्ति ... पे०... वट्टं तेसं नत्थि पञ्जापनाय ।

10

B. 53

15

“कतमं च, भिक्खवे, विञ्जाणं ? छयिमे, भिक्खवे, विञ्जाण-काया - चक्खुविञ्जाणं, सोतविञ्जाणं, घानविञ्जाणं, जिह्वाविञ्जाणं, कायविञ्जाणं, मनोविञ्जाणं । इदं वुच्चति, भिक्खवे, विञ्जाणं । नामरूपसमुदया विञ्जाणसमुदयो; नामरूपनिरोधा विञ्जाणनिरोधो । अयमेव अरियो अट्टङ्गिको मग्गो विञ्जाणनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीदं - सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि ।

20

“यं विञ्जाणं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं - अयं विञ्जाणस्स अस्सादो । यं विञ्जाणं अनिच्च दुक्खं विपरिणामधम्मं - अयं विञ्जाणस्स आदीनवो । यो विञ्जाणस्मि छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं - इदं विञ्जाणस्स निस्सरणं ।

25

“ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं विञ्जाणं अभिञ्जाय, एव विञ्जाणसमुदयं अभिञ्जाय, एव विञ्जाणनिरोधं अभिञ्जाय, एवं विञ्जाणनिरोधगामिनि पटिपदं अभिञ्जाय; एवं विञ्जाणस्स अस्सादं अभिञ्जाय, एवं विञ्जाणस्स आदीनवं अभिञ्जाय, एव विञ्जाणस्स निस्सरणं अभिञ्जाय विञ्जाणस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपत्ता ते सुप्पटिपत्ता । ये सुप्पटिपत्ता ते इमास्मि धम्मविनये गाधन्ति ।

30

R. 65

“ये च खो केचि, भिक्खवे, सनणा वा वाह्याणा वा एवं विञ्जाणं अभिञ्जाय, एवं विञ्जाणसमुदयं अभिञ्जाय, एवं विञ्जाणनिरोधं अभिञ्जाय, एवं विञ्जाणनिरोधगामिनिं पटिपदं अभिञ्जाय; एवं विञ्जाणस्स अस्सादं अभिञ्जाय, एवं विञ्जाणस्स आदीनवं अभिञ्जाय, एवं विञ्जाणस्स निस्सरणं अभिञ्जाय विञ्जाणस्स निव्विदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्ता ते सुविमुत्ता । ये सुविमुत्ता ते केवलिनो । ये केवलिनो वट्टं तेसं नत्थि पञ्जापनाय । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सत्तट्टानकुसलो होति ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु तिविधूपपरिक्खी होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु धातुसो उपपरिक्खति, आयतनसो उपपरिक्खति, पटिच्चसमुप्पादसो उपपरिक्खति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु तिविधूपपरिक्खी होति । सत्तट्टानकुसलो, भिक्खवे, भिक्खु तिविधूपपरिक्खी इमस्मिं धम्मविनये केवली वुसितवा ‘उत्तमपुरिसो’ ति वुच्चती” ति ।

५८. सम्मासम्बुद्धसुत्तं

६१. सावत्थिनिदानं । “तथागतो, भिक्खवे, अरहं सम्मासम्बुद्धो रूपस्स निव्विदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो सम्मासम्बुद्धो ति वुच्चति; भिक्खु पि, भिक्खवे, पञ्जाविमुत्तो रूपस्स निव्विदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो पञ्जाविमुत्तो ति वुच्चति ।

“तथागतो, भिक्खवे, अरहं सम्मासम्बुद्धो वेदनाय निव्विदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो सम्मासम्बुद्धो ति वुच्चति; भिक्खु पि, भिक्खवे, पञ्जाविमुत्तो वेदनाय निव्विदा ... पे०... पञ्जाविमुत्तो ति वुच्चति ।

“तथागतो, भिक्खव, अरहं सम्मासम्बुद्धो सञ्जाय सङ्घारानं ... विञ्जाणस्स निव्विदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो सम्मासम्बुद्धो ति वुच्चति; भिक्खु पि, भिक्खवे, पञ्जाविमुत्तो विञ्जाणस्स निव्विदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो पञ्जाविमुत्तो ति वुच्चति ।

“तत्र खो, भिक्खवे, को विसेसो को अधिप्पयासो^१ कि नानाकरण तथागतस्स अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पञ्जाविमुत्तेन भिक्खुना” ति ?

१. अधिप्पायसो - स्वा०; अधिप्पायासो - रो० ।

“भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटिसरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्तञ्जेव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

“तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ, भासिस्स-
..स्सामी” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा
एतदवोच —

“तथागतो, भिक्खवे, अरहं सम्मासम्बुद्धो अनुप्पन्नस्स मग्गस्स
उप्पादेता, असञ्जातस्स मग्गस्स सञ्जानेता^१, अनक्खातस्स मग्गस्स
अक्खाता मग्गञ्जू, मग्गविदू, मग्गकोविदो; मग्गानुगा च, भिक्खवे, एतरहि 10
सावका विहरन्ति पच्छासमन्नागता । अयं खो, भिक्खवे, विसोसो, अय
अधिप्पयासो, इद नानाकरणं तथागतस्स अरह्तो सम्मासम्बुद्धस्स पञ्जा-
विमुत्तेन भिक्खुना” ति ।

५६. अनत्तलक्षणसुत्तं

६२. एकं समयं भगवा बाराणसियं विहरति इसिपतने मिग-
दाये । तत्र खो भगवा पच्चवग्गिये भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो” 15
ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“रूपं, भिक्खवे, अनत्ता । रूपं च हिदं, भिक्खवे, अत्ता अभ-
विस्स, नयिदं रूपं आवाधाय संवत्तेय्य, लब्भेथ च रूपे — ‘एवं मे रूपं होतु,
एवं मे रूपं मा अहोसी’ ति । यस्मा च खो, भिक्खवे, रूपं अनत्ता तस्मा
रूपं आवाधाय सवत्तति, न च लब्भति रूपे — ‘एव मे रूपं होतु, एवं मे 20
रूपं मा अहोसी’ ति ।

“वेदना अनत्ता । वेदना च हिदं, भिक्खवे, अत्ता अभविस्स,
नयिदं वेदना आवाधाय संवत्तेय्य, लब्भेथ च वेदनाय — ‘एवं मे वेदना
होतु, एवं मे वेदना मा अहोसी’ ति । यस्मा च खो, भिक्खवे, वेदना अनत्ता
तस्मा वेदना आवाधाय संवत्तति, न च लब्भति वेदनाय — ‘एव मे वेदना 25
होतु, एवं मे वेदना मा अहोसी’ ति ।

“सञ्जा अनत्ता . पे०... सङ्घारा अनत्ता । सङ्घारा च हिदं,
भिक्खवे, अत्ता अभविस्ससु, नयिदं सङ्घारा आवाधाय संवत्तेय्युं, लब्भेथ

च सङ्घारेसु - 'एवं मे सङ्घारा होन्तु, एवं मे सङ्घारा मा अहेसुं' ति ।
यस्मा च खो, भिक्खवे, सङ्घारा अनत्ता तस्मा सङ्घारा आवावाय संवत्तन्ति,
न च लब्धमति सङ्घारेसु - 'एवं मे सङ्घारा होन्तु, एवं मे सङ्घारा मा
अहेसुं' ति ।

5 "विञ्जाणं अनत्ता । विञ्जाणं च हिदं, भिक्खवे, अत्ता अभ-
विस्त. नयिदं विञ्जाणं आवावाय संवत्तेय्य, लब्धेय च विञ्जाणे -
'एवं मे विञ्जाणं होतु, एवं मे विञ्जाणं मा अहोसी' ति । यस्मा च खो,
भिक्खवे, विञ्जाणं अनत्ता तस्मा विञ्जाणं आवावाय संवत्तति, न च
लब्धमति विञ्जाणे - 'एवं मे विञ्जाणं होतु, एवं मे विञ्जाणं मा
10 अहोसी' ति ।

"तं किं मञ्जाय, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

15 "यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितं -
B. 56 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"वेदना ... सञ्जा ... सङ्घारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं
वा" ति ?

20 "अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

R. 68 "दुक्खं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं कल्लं नु तं समनुपस्सित्तु -
'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता" ति ।

25 "नो हेतं, भन्ते" ।

"तस्मातिह, भिक्खवे, यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपञ्चुप्पन्न
अज्जत्तं वा वहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीत वा यं दूरे
सन्तिके वा, सब्बं रूपं - 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत
यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय' दट्ठव्वं । या काचि वेदना अतीतानागतपञ्चु-
30 प्यन्ना अज्जत्तं वा वहिद्धा वा ... पे०... या दूरे सन्तिके वा, सब्बा वेदना -

‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय ददुब्बं ।

“या काचि सञ्जा ... पे०... ये केचि सङ्खारा अतीतानागत-
पच्चुप्पन्ना अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ... पे०... ये दूरे सन्तिके वा, सब्बे सङ्खारा
- ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्य- 5
ञ्जाय ददुब्बं ।

“यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा
बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुमं वा हीनं वा णीतं वा यं दूरे सन्तिके
वा, सब्बं विञ्जाणं - ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एव-
मेतं यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय ददुब्बं । 10

“एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बि-
न्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्जाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि
निब्बिन्दति, विञ्जाणस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति;
विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा
जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाती” 15
ति ।

६३. इदमवोच भगवा । अत्तमना पञ्चवग्गिया भिक्खू भगवतो
भासितं अभिनन्दुं ।

इमस्मि च पन वेय्याकरणस्मि भञ्जमाने पञ्चवग्गियानं
भिक्खून अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चिसू ति । 20

६०. महालिसुत्तं

६४. एवं मे सुत । एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महा-
वने कूटागारसालायं । अथ खो महालि लिच्छवि येन भगवा तेनुपसङ्कमि
... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो महालि लिच्छवि भगवन्तं एतदवोच - B. 57
R. 69

“पूरणो, भन्ते, कस्सपो एवमाह - ‘नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो
सत्तानं सङ्किलेसाय, अहेतू अप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति । नत्थि हेतु 25
नत्थि पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया; अहेतू अप्पच्चया सत्ता विसुज्जन्ती’ ति ।
इध, भिक्खवे, भगवा किमाहा” ति ?

“अत्थि, महालि, हेतु अत्थि पच्चयो सत्तान सङ्किलेसाय; सहेतू
सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति । अत्थि, महालि, हेतु अत्थि पच्चयो
सत्तान विसुद्धिया; सहेतू सप्पच्चया सत्ता विसुज्जन्ती” ति । 30

“कतमो पन, भन्ते, हेतु कतमो पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय; क्वं सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ती” ति ?

“रूपं च हिदं, महालि, एकन्तदुक्खं अभविस्स दुक्खानुपतितं दुक्खावक्कन्तं अनवक्कन्तं सुखेन, नयिदं सत्ता रूपस्मि सारज्जेय्युं ।
5 यस्मा च खो, महालि, रूपं सुखं सुखानुपतितं सुखावक्कन्तं अनवक्कन्तं दुक्खेन, तस्मा सत्ता रूपस्मि सारज्जन्ति; सारागा संयुज्जन्ति; संयोगा सङ्किलिस्सन्ति । अयं खो, महालि, हेतु अयं पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय; एवं सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति ।

“वेदना च हिदं, महालि, एकन्तदुक्खा अभविस्स दुक्खानुपतिता
10 दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, नयिदं सत्ता वेदनाय सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, महालि, वेदना सुखा सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, तस्मा सत्ता वेदनाय सारज्जन्ति; सारागा संयुज्जन्ति; संयोगा सङ्किलिस्सन्ति । अयं पि खो, महालि, हेतु अयं पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय । एवं पि सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति ।

15 “सञ्जा च हिदं, महालि ... पे०... सङ्कारा च हिदं, महालि. एकन्तदुक्खा अभविस्संनु दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, नयिदं सत्ता सङ्कारेसु सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, महालि, सङ्कारा सुखा सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, तस्मा सत्ता सङ्कारेसु सारज्जन्ति; सारागा संयुज्जन्ति; संयोगा सङ्किलिस्सन्ति ।
20 अयं पि खो, महालि, हेतु अयं पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय । एवं पि सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति ।

“विञ्जाणं च हिदं, महालि, एकन्तदुक्खं अभविस्स दुक्खानुपतितं दुक्खावक्कन्तं अनवक्कन्तं सुखेन, नयिदं सत्ता विञ्जाणस्मि सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, महालि, विञ्जाणं सुखं सुखानुपतितं सुखावक्कन्तं
25 अनवक्कन्तं दुक्खेन, तस्मा सत्ता विञ्जाणस्मि सारज्जन्ति; सारागा संयुज्जन्ति; संयोगा सङ्किलिस्सन्ति । अयं पि खो, महालि, हेतु अयं पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय । एवं पि सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ती” ति ।

30 “कतमो पन, भन्ते, हेतु कतमो पच्चयो सत्तान विनुद्धिया; क्वं सहेतू सप्पच्चया सत्ता विसुज्जन्ती” ति ?

“रूपं च हिदं, महालि, एकन्तसुखं अभविस्स सुखानुपतितं सुखावक्कन्तं अनवक्कन्तं दुक्खेन, नयिदं सत्ता रूपस्मि निब्बिन्द्युं । यस्मा

च खो, महालि, रूपं दुक्खं दुक्खानुपतितं दुक्खावक्कन्तं अनवक्कन्तं सुखेन, तस्मा सत्ता रूपस्मि निब्बिन्दन्ति; निब्बिन्द विरज्जन्ति, विरागा विसुज्जन्ति । अयं खो, महालि, हेतु अयं पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया । एवं सहेतू सप्पच्चया सत्ता विसुज्जन्ति ।

“वेदना च हिद, महालि, एकन्तसुखा अभविस्स .. पे०... सञ्जा 5
च हिद महालि ... पे०.. सङ्खारा च हिदं, महालि, एकन्तसुखा अभ-
विस्ससु ... पे०... विञ्जाणं च हिदं, महालि, एकन्तसुख अभविस्स सुखा-
नुपतितं सुखावक्कन्तं अनवक्कन्तं दुक्खेन, नयिदं सत्ता विञ्जाणस्मि
निब्बिन्देय्यु । यस्मा च खो, महालि, विञ्जाण दुक्खं दुक्खानुपतितं
दुक्खावक्कन्तं अनवक्कन्तं सुखेन, तस्मा सत्ता विञ्जाणस्मि निब्बि- 10
न्दन्ति; निब्बिन्द विरज्जन्ति, विरागा विसुज्जन्ति । अयं खो, महालि,
हेतु अयं पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया । एव पि सहेतू सप्पच्चया सत्ता
विसुज्जन्ती” ति । R 71

६१. आदित्तसुत्तं

६५. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, आदित्तं, वेदना आदित्ता, 15
सञ्जा आदित्ता, सङ्खारा आदित्ता, विञ्जाणं आदित्त । एव पस्सं,
भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि ...
सञ्जाय पि .. सङ्खारेसु पि .. विञ्जाणास्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द B. 59
विरज्जति; विरागा विसुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ज्ञाणं होति ।
'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरिय, कत करणीयं, नापर इत्थत्ताया' ति
पजानाती” ति । 20

६२. निरुत्तिपथसुत्तं

६६. सावत्थिनिदानं । “तयोमे, भिक्खवे, निरुत्तिपथा अधि-
वचनपथा पञ्चात्तिपथा असङ्घिण्णा असङ्घिण्णपुट्वा, न सङ्कीयन्ति, न
सङ्कीयिस्सन्ति, अप्पटिकुट्टा समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूहि । कतमे तयो ?
“य, भिक्खवे, रूपं अतीतं निरुद्धं विपरिणतं 'अहोसी' ति तस्स
सङ्खा, 'अहोसी' ति तस्स समञ्जा, 'अहोसी' ति तस्स पञ्चात्ति; न तस्स 25
सङ्खा 'अत्थी' ति, न तस्स सङ्खा 'भविस्सती' ति ।

“या वेदना अतीता निरुद्धा विपरिपत्ता ‘अहोसी’ ति तस्सा सङ्घा,
‘अहोसी’ ति तस्सा समञ्जा, ‘अहोसी’ ति तस्सा पञ्जात्ति; न तस्सा
सङ्घा ‘अत्थी’ ति, न तस्सा सङ्घा ‘भविस्सती’ ति ।

“या सञ्जा ... ये सङ्घारा अतीता निरुद्धा विपरिपत्ता ‘अहेसुं’ ति
5 तेसं सङ्घा, ‘अहेसुं’ ति तेसं समञ्जा, ‘अहेसुं’ ति तेसं पञ्जात्ति; न तेसं
सङ्घा ‘अत्थी’ ति, न तेसं सङ्घा ‘भविस्सती’ ति ।

R. 72

“यं विञ्जाणं अतीतं निरुद्धं विपरिपत्तं. ‘अहोसी’ ति तस्स
सङ्घा, ‘अहोसी’ ति तस्स समञ्जा, ‘अहोसी’ ति तस्स पञ्जात्ति; न तस्स
सङ्घा ‘अत्थी’ ति, न तस्स सङ्घा ‘भविस्सती’ ति ।

“यं भिक्खवे, रूपं अजातं अपातुभूतं. ‘भविस्सती’ ति तस्स सङ्घा,
10 ‘भविस्सती’ ति तस्स समञ्जा, ‘भविस्सती’ ति तस्स पञ्जात्ति; न तस्स
सङ्घा ‘अत्थी’ ति, न तस्स सङ्घा ‘अहोसी’ ति ।

“या वेदना अजाता अपातुभूता. ‘भविस्सती’ ति तस्सा सङ्घा,
‘भविस्सती’ ति तस्सा समञ्जा, ‘भविस्सती’ ति तस्सा पञ्जात्ति; न
15 तस्सा सङ्घा ‘अत्थी’ ति, न तस्सा सङ्घा ‘अहोसी’ ति ।

“या सञ्जा ... ये सङ्घारा अजाता अपातुभूता, ‘भविस्सती’ ति
तेसं सङ्घा, ‘भविस्सती’ ति तेसं समञ्जा, ‘भविस्सती’ ति तेसं पञ्जात्ति;
न तेसं सङ्घा ‘अत्थी’ ति, न तेसं सङ्घा ‘अहेसुं’ ति ।

B. 60

“यं विञ्जाणं अजातं अपातुभूतं. ‘भविस्सती’ ति तस्स सङ्घा,
20 ‘भविस्सती’ ति तस्स समञ्जा, ‘भविस्सती’ ति तस्स पञ्जात्ति; न
तस्स सङ्घा ‘अत्थी’ ति, न तस्स सङ्घा ‘अहोसी’ ति ।

“यं भिक्खवे, रूपं जातं पातुभूतं. ‘अत्थी’ ति तस्स सङ्घा, ‘अत्थी’
ति तस्स समञ्जा, ‘अत्थी’ ति तस्स पञ्जात्ति; न तस्स सङ्घा ‘अहोसी’
ति, न तस्स सङ्घा ‘भविस्सती’ ति ।

“या वेदना जाता पातुभूता, ‘अत्थी’ ति तस्सा सङ्घा, ‘अत्थी’ ति
25 तस्सा समञ्जा, ‘अत्थी’ ति तस्सा पञ्जात्ति; न तस्सा सङ्घा ‘अहोसी’
ति, न तस्सा सङ्घा ‘भविस्सती’ ति ।

“या सञ्जा ... ये सङ्घारा जाता पातुभूता, ‘अत्थी’ ति तेसं
सङ्घा, ‘अत्थी’ ति तेसं समञ्जा, ‘अत्थी’ ति तेसं पञ्जात्ति; न तेसं सङ्घा
30 ‘अहेसुं’ ति, न तेसं सङ्घा, ‘भविस्सती’ ति ।

“यं विञ्जाणं जातं पातुभूतं, ‘अत्थी’ ति तस्स सङ्घा, ‘अत्थी’ ति तस्स समञ्जा, ‘अत्थी’ ति तस्स पञ्जत्ति; न तस्स सङ्घा ‘अहोसी’ ति, न तस्स सङ्घा ‘भविस्सती’ ति ।

“इमे खो, भिक्खवे, तयो निरुत्तिपथा अघिवचनपथा पञ्जत्ति-
पथा असङ्घिणा असङ्घिणपुब्बा, न सङ्कीयन्ति^१, न सङ्कीयिस्सन्ति, 5 R. 73
अप्पटिकुट्टा समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्चूहि । ये पि ते, भिक्खवे, अहेसुं
उक्कला वस्सभञ्जा अहेतुकवादा^२ अकिरियवादा नत्थिकवादा, ते पि मे
तयो निरुत्तिपथे अघिवचनपथे पञ्जत्तिपथे न गरहितब्बं नप्पटिकोसि-
तब्ब अमञ्जामु^३ । त किस्स हेतु ? निन्दाघट्टनव्यारोसउपारम्भ-
भया^४” ति । 10

मज्झिमपण्णासकस्स^५ उपयवग्गो पठमो^६ ।

तस्सुद्धानं

“उपयो^१ बीजं उदानं”, उपादानपरिवत्तं” ।

सत्तद्धान च सम्बुद्धो, पञ्चमहालि आदित्ता ।

वग्गो निरुत्तिपथेन चा ति* ॥

६३. उपादियमानसुत्तं

६७ एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति
जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन 15
भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्त अभावादेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “साधु
मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन धम्म देसेनु यमह भगवतो धम्मं सुत्वा एको
वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेत्थ्य” ति ।

“उपादियमानो खो, भिक्खु, बद्धो^१ मारस्स; अनुपादियमानो 20
मुत्तो पापिमत्तो” ति ।

१. सङ्कीयन्ति - स्या० । २. अहेतुवादा - रो० । ३. मञ्जामु - सी० । ४. निन्दा-
व्यारोसउपारम्भभया - रो०, निन्दाव्यारोस० - सी०, स्या० । ५-५. उपयवग्गो पठमो -
सी०, ० उपयवग्गो पठमो - स्या०, ० उपयवग्गो पथमो - रो० । ६. उपायो - सी०, स्या०,
रो० । ७-७. उपादान परिवट्टं - स्या०, रो०, उपादान परिवत्तञ्च - सी० । ८. वन्धो -
सी०, स्या० ।

- एत्थ सी०, स्या० पोत्यकेसु अथ गाथा विस्सति -

उपायो बीज उपादानं परिवत्तञ्च सत्तद्धान ।

बुद्धो पञ्चवग्गि महालि आदित्तो निरुत्तिपथेन चा ति ॥

R. 74

“अञ्जातं भगवा, अञ्जातं सुगता” ति ।

“यथा कथं पन त्वं, भिक्षु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासी” ति ?

“हयं खो, भन्ते, उपादियमानो वद्धो मारस्स; अनुपादियमानो मुत्तो पापिमतो । वेदनं उपादियमानो वद्धो मारस्स; अनुपादियमानो मुत्तो पापिमतो । सञ्जं ... सङ्खारे . विञ्जाणं उपादियमानो वद्धो मारस्स, अनुपादियमानो मुत्तो पापिमतो । इमस्स द्वाहं, भन्ते, भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामी” ति ।

“साधु साधु, भिक्षु ! साधु खो एवं, भिक्षु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि । हयं खो, भिक्षु, उपादियमानो वद्धो मारस्स; अनुपादियमानो मुत्तो पापिमतो । वेदन ... सञ्ज ... सङ्खारे ... विञ्जाणं उपादियमानो वद्धो मारस्स; अनुपादियमानो मुत्तो पापिमतो । इमस्स खो, भिक्षु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठव्वो” ति ।

15 अथ खो सो भिक्षु भगवता भासितं अभिनन्दित्वा अनुभोवित्त्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदमिक्षणं कत्वा पक्कामि । अथ खो सो भिक्षु एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहित्तो विहरन्तो नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्सा अनगारियं पव्वजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मं सयं अभिञ्जा सञ्चि-
B 62 20 कत्वा उपसम्पज्ज विहासि । “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरिय, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया” ति अब्भञ्जासि । अञ्जातरो च पन सो भिक्षु अरहतं अहोसी ति ।

६४. मञ्जमानमुत्तं

६८. सावत्थिनिदानं । अथ खो अञ्जातरो भिक्षु ..पे०
R. 75 भगवन्तं एतदवोच – “साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन धम्मं देसेतु
25 ...पे० ... आतापी पहित्तो विहरेय्यं” ति ।
“मञ्जमानो खो, भिक्षु, वद्धो मारस्स; अमञ्जमानो मुत्तो पापिमतो” ति ।

“अञ्जातं भगवा; अञ्जातं सुगता” ति ।

“यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासी” ति ?

“रूपं खो, भन्ते, मञ्जमानो बद्धो मारस्स; अमञ्जमानो मुत्तो पापिमतो । वेदनं ... सञ्ज ... सङ्कारे ... विञ्जाणं मञ्जमानो बद्धो मारस्स, अमञ्जमानो मुत्तो पापिमतो । इमस्स खाहं, भन्ते, भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थं आजानामी” ति ।

“साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि । रूपं, भिक्खु, मञ्जमानो बद्धो मारस्स; अमञ्जमानो मुत्तो पापिमतो । वेदनं ... सञ्जं ... सङ्कारे ... विञ्जाणं मञ्जमानो बद्धो मारस्स; अमञ्जमानो मुत्तो पापिमतो । इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठो” ति । अथ ... पे०... अञ्जातरो च पन सो भिक्खु अरहत्तं अहोसी ति ।

६५. अभिनन्दमानसुत्तं

६६ सावत्थिनिदानं । अथ खो अञ्जातरो भिक्खु ... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच — “साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन .. पे० पहितत्तो विहरेय्य” ति ।

“अभिनन्दमानो खो, भिक्खु, वद्धो मारस्स; अनभिनन्दमानो मुत्तो पापिमतो” ति ।

“अञ्जातं भगवा, अञ्जातं सुगता” ति ।

“यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासी” ति ?

“रूपं खो पन, भन्ते, अभिनन्दमानो बद्धो मारस्स; अनभिनन्दमानो मुत्तो पापिमतो । वेदनं .. सञ्जं ... सङ्कारे .. विञ्जाणं अभिनन्दमानो बद्धो मारस्स, अनभिनन्दमानो मुत्तो पापिमतो । इमस्स खाह, भन्ते, भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थं आजानामी” ति ।

“साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि । रूपं खो, भिक्खु, अभिनन्दमानो बद्धो मारस्स, अनभिनन्दमानो मुत्तो पापिमतो । वेदनं ... सञ्जं ... सङ्कारे .. विञ्जाणं अभिनन्दमानो बद्धो मारस्स; अनभिनन्दमानो मुत्तो

प्राप्तित्तो । इत्यस्य हो, भिक्खु, नया सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेण
अन्यो वट्ठो” ति । अथ ... पे०... अञ्जतरो च पन सो भिक्खु
अरुहत्तं अहोनी ति ।

६६. अनिच्चमुत्तं

३०. सावत्थिनिदानं । अथ हो अञ्जतरो भिक्खु .. पे०...
5 नगदत्तं एणद्वोच – “साधु मे, नत्ते, नगवा सङ्घित्तेन वन्नं वेमेनु
... पे०... आनापी पहित्तो विहरेय्यं” ति ।

“यं हो, भिक्खु, अनिच्चं; तत्र ते छन्दो पहातव्वो” ति ।

“अञ्जातं नगवा; अञ्जातं मुगता” ति ।

10 “यथा कयं पन त्त्वं, भिक्खु, नया सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेण
अत्यं आजानामी” ति ?

“रुपं हो, नत्ते, अनिच्चं; तत्र मे छन्दो पहातव्वो । वेदना ...
सञ्जा ... सङ्कारा ... विञ्जाणं अनिच्चं; तत्र मे छन्दो पहातव्वो ।
इत्यस्य स्वाहं, नत्ते, नगवत्ता सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेण अत्यं
आजानामी” ति ।

15 “साधु साधु, भिक्खु ! साधु हो त्त्वं, भिक्खु, नया सङ्घित्तेन
भासितस्स वित्थारेण अत्यं आजानामि । रूपं हो, भिक्खु, अनिच्चं;
तत्र ते छन्दो पहातव्वो । वेदना अनिच्चा ... सञ्जा ... सङ्कारा ...
विञ्जाणं अनिच्चं; तत्र हो ते छन्दो पहातव्वो । इत्यस्य हो, भिक्खु,
नया सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेण अत्यो वट्ठो” ति । अथ
2.77 20 ... पे०... अञ्जतरो च पन सो भिक्खु अरुहत्तं अहोनी ति ।

६७. कुक्कमुत्तं

३. ६६
३१. सावत्थिनिदानं । अथ हो अञ्जतरो भिक्खु ... पे०...
एकनत्तं निमिद्धो हो सो भिक्खु नगदत्तं एणद्वोच – “साधु मे, नत्ते,
नगवा सङ्घित्तेन वन्नं वेमेनु ... पे०... आनापी पहित्तो विहरेय्यं” ति ।

“यं हो, भिक्खु, कुक्कं; तत्र मे छन्दो पहातव्वो” ति ।

25 “अञ्जातं नगवा; अञ्जातं मुगता” ति ।

“यथा कयं पन त्त्वं, भिक्खु, नया सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेण
अत्यं आजानामी” ति ?

“रूपं खो, भन्ते, दुक्खं; तत्र मे छन्दो पहातब्बो । वेदना ... सञ्जा ... सङ्कारा . विञ्जाणं दुक्ख, तत्र मे छन्दो पहातब्बो । इमस्स ख्वाहं, भन्ते, भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामी” ति ।

“साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन 5
भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि । रूपं खो भिक्खु, दुक्खं; तत्र ते
छन्दो पहातब्बो । वेदना . सञ्जा ... सङ्कारा . विञ्जाणं दुक्खं;
तत्र ते छन्दो पहातब्बो । इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स
एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो” ति । अथ ... पे०... अञ्जतरो च पन सो
भिक्खु अरहतं अहोसी ति । 10

६८. अनन्तशुक्तं

७२. सावत्थिनिदानं । अथ खो अञ्जतरो भिक्खु ... पे०...
एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – “साधु मे, भन्ते,
भगवा सङ्घित्तेन धम्म देसेतु ... पे०... पहित्तो विहरेय्यं” ति ।

“यो खो, भिक्खु, अनत्ता; तत्र ते छन्दो पहातब्बो” ति ।

“अञ्जातं, भगवा; अञ्जातं, सुगता” ति । 15

“यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन
अत्थं आजानामी” ति ?

R 78

“रूपं खो, भन्ते, अनत्ता; तत्र मे छन्दो पहातब्बो । वेदना ...
सञ्जा ... सङ्कारा .. विञ्जाणं अनत्ता, तत्र मे छन्दो पहातब्बो ।
इमस्स ख्वाह, भन्ते, भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं 20
आजानामी” ति ।

“साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन
भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि । रूपं खो, भिक्खु, अनत्ता, तत्र
ते छन्दो पहातब्बो । वेदना . सञ्जा .. सङ्कारा ... विञ्जाणं अनत्ता;
तत्र ते छन्दो पहातब्बो । इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स 25
एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो” ति । अथ ... पे० . अञ्जतरो च पन सो
भिक्खु अरहतं अहोसी ति ।

B 65

६६. अनत्तनियसुत्तं

७३. सावत्थिनदानं । अयं खो ... पे०... एकमन्तं निसिद्धो
खो सो भिक्खु भगवन्तं एतद्वोच - “साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन
वन्मं देसेत्तु ... पे०... विहरेय्यं” ति ।

“यं खो, भिक्खु, अनत्तनियं; तत्र ते छन्दो पहातव्वो” ति ।

5 “अञ्जातं, भगवा; अञ्जातं, भुगता” ति ।

“यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, नया सङ्घित्तेन भासितस्स वित्त्यारेण
अत्थं आजानासी” ति ?

“इपं खो, भन्ते, अनत्तनियं; तत्र मे छन्दो पहातव्वो । वेदना
... सञ्जा ... सङ्कारा ... विञ्जाणं अनत्तनियं; तत्र मे छन्दो पहातव्वो ।

10 इमस्स व्वाहं, भन्ते, भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्त्यारेण अत्थं
आजानामी” ति ।

“साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन
भासितस्स वित्त्यारेण अत्थं आजानासि । इपं खो, भिक्खु, अनत्तनियं;
तत्र ते छन्दो पहातव्वो । वेदना ... सञ्जा .... सङ्कारा ... विञ्जाणं
र. 79 अनत्तनियं; तत्र ते छन्दो पहातव्वो । इमस्स खो, भिक्खु, नया सङ्घित्तेन
15 भासितस्स एवं वित्त्यारेण अत्थो ददुव्वो” ति । अयं ... पे०... अञ्जतरो
च पन सो भिक्खु अरहतं ग्रहोसी ति ।

७०. रजनीयसण्ठिसुत्तं

७४. सावत्थिनदानं । अयं खो ... पे०... एकमन्तं निसिद्धो
खो सो भिक्खु भगवन्तं एतद्वोच-“साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन

20 वन्मं देसेत्तु, यनहं भगवतो वन्मं सुत्वा ... पे०... विहरेय्यं” ति ।

“यं खो, भिक्खु, रजनीयसण्ठित्तं; तत्र ते छन्दो पहातव्वो” ति ।

“अञ्जातं, भगवा; अञ्जातं, भुगता” ति ।

“यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स वित्त्यारेण
अत्थं आजानासी” ति ?

25 “इपं खो, भन्ते, रजनीयसण्ठित्तं; तत्र मे छन्दो पहातव्वो ।
वेदना ... सञ्जा ... सङ्कारा ... विञ्जाणं रजनीयसण्ठित्तं; तत्र मे
छन्दो पहातव्वो । इमस्स व्वाहं, भन्ते, भगवता सङ्घित्तेन भासितस्स
एवं वित्त्यारेण अत्थं आजानामी” ति ।

“साधु साधु भिक्खु ! साधु खो त्वं, भिक्खु, मया सङ्घित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानासि । रूपं खो, भिक्खु, रजनीयसण्ठितं ; तत्र ते छन्दो पहातब्बो । वेदना .. सञ्जा .. सङ्कारा ... विञ्जाणं रजनीयसण्ठितं ; तत्र ते छन्दो पहातब्बो । इमस्स खो, भिक्खु^१, मया सङ्घित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो” ति । अथ ... पे०... अञ्ज- 5
तरो च पन सो भिक्खु अरहतं अहोसी ति ।

७१. राधसुत्तं

७५. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्सा राधो येन भगवा तेनुपसङ्कमि ; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोच — “कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मि च सविञ्जाणके काये बहिद्धा च सब्ब- 10
निमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती” ति ?

“यं किञ्चि, राध, रूपं अतीतानागतपञ्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं — ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय पस्सति । या काचि वेदना ... या काचि सञ्जा ... ये केचि सङ्कारा ... यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागतपञ्चुप्पन्नं ... पे०... यं दूरे 15
सन्तिके वा, सब्बं विञ्जाणं — ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय पस्सति । एवं खो, राध, जानतो एवं पस्सतो इमस्मि च सविञ्जाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कार-
ममङ्कारमानानुसया न होन्ती” ति । अथ ... पे०... अञ्जतरो च पना- 20
यस्सा राधो अरहतं अहोसी ति ।

७२. सुराधसुत्तं

७६. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्सा सुराधो भगवन्तं एतद-
वोच — “कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्मि च सविञ्जाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगतं मानसं होत्ति, विधा समत्तिक्कन्तं सन्तं सुविमुत्त” ति ?

“यं किञ्चि, सुराध, रूपं अतीतानागतपञ्चुप्पन्नं ... पे० .. यं दूरे 25
सन्तिके वा, सब्बं रूपं — ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय दिस्वा अनुपादाविमुत्तो होत्ति । या काचि वेदना

१. भिक्खवे - रो० ।

R. 81

B. 67

- ... या कचि सञ्जा ... ये केचि सङ्कारा ... यं किञ्चि विञ्जाणं अतीता-
नागतपञ्चुप्पन्नं अञ्जत्तं वा वहिद्धा वा ओच्छारिकं वा सुखुमं वा हीनं
वा पर्णात्तं वा यं दूरे सन्तिके वा, सञ्जा वेदना ... सञ्जा सञ्जा .. सञ्जे
सङ्कारा ... सञ्जं विञ्जाणं — 'नेत्तं मन, नेसोहमस्मि, न नेसो अत्ता' ति
5 एवनेत्तं यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय दिस्वा अनुपादाविमुत्तो होति । एवं खो,
सुराय, जानतो एव पस्सतो इनस्मि च सविञ्जाणके काये, वहिद्धा च
सञ्जनिमित्तेसु अहङ्कारमनङ्कारमानापगतं नानसं होति विवा समति-
क्कन्तं सन्तं सुविमुत्तं' ति । अथ ... पे०... अञ्जत्तरो च पनायस्सा
सुरावो अरहतं अहोसी ति ।

अरहत्त्ववो^३ द्वितियो ।

तत्सुद्धानं

10

उपादियमञ्जानाना^२, अयानिनन्दमानो^३ च ।
अनिच्चं दुक्कं अनत्ता च, अनत्तनीयं^४ रजनीयसण्ठितं^५ ।
राघसुराघेन^६ ते दसा ति^६ ।

७३. अस्तादसुत्तं

७३. सावत्थिनिदानं । "अस्मुत्तवा, भिक्खवे, पुयुज्जनो हपस्स
अस्तादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्यजानाति । वेदनाय ..
15 सञ्जाय ... सङ्कारानं ... विञ्जाणस्स अस्तादं च आदीनवं च निस्सरणं
च यथाभूतं नप्यजानाति । सुत्तवा च खो, भिक्खवे, अरियसावको हपस्स
अस्तादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । वेदनाय ..
R. 82 सञ्जाय ... सङ्कारानं ... विञ्जाणस्स अस्तादं च आदीनवं च निस्सरण
च यथाभूतं पजानाती" ति ।

७४. समुदयसुत्तं

७४. सावत्थिनिदानं । "अस्मुत्तवा, भिक्खवे, पुयुज्जनो हपस्स
20 समुदयं च अत्थङ्गमं^३ च अस्तादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं
नप्यजानाति । वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्कारानं ... विञ्जाणस्स समुदय

१. अरहत्त्ववो — जी०, रो० । २. उपादियमञ्जानानां — जी० । ३-४. अयोनि
अनिन्दमाना — जी० । ५. अनत्तनीयं — त्या०, रो० । ६. रजनि-
सण्ठितं — त्या० । ६-६ राघसुराघेन चैव द्वितियो प्रसिद्धो वग्गो — जी० । ७ अञ्जत्त-
जी०, रो० ।

च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्प-
जानाति । सुतवा च खो, भिक्खवे, अरियसावको रूपस्स समुदयं च
अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति ।
वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारानं .. विञ्जाणस्स समुदयं च अत्थङ्गमं
च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाती” ति । 5

७५. दुतियसमुदयसुत्तं

७६. सावत्थिनिदानं । “सुतवा, भिक्खवे, अरियसावको रूपस्स
समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं
पजानाति । वेदनाय ... सञ्जाय .. सङ्खारानं ... विञ्जाणस्स
समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं
पजानाती” ति । 10

७६. अरहन्तसुत्तं

८०. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं । यदनिच्चं तं
दुक्खं, यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो
अत्ता’ ति एवमेत यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्टब्बं । वेदना ... सञ्जा ...
सङ्खारा .. विञ्जाणं अनिच्च । यदनिच्च तं दुक्खं, यं दुक्खं तदनत्ता;
यदनत्ता तं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं 15
सम्मप्पञ्जाय दट्टब्बं । एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि
पि निब्बिन्दति ... वेदनाय पि सञ्जाय पि ... सङ्खारेसु पि ... विञ्जा-
णस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति; विरागा विमुच्चति ।
विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ज्ञाणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरिय,
कतं करणीय, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाति । यावता, भिक्खवे, सत्ता- 20
वासा, यावता भवग्गं, एते अग्गा एते सेट्ठा लोकस्मि यदिदं अरहन्तो” ति ।

८१ इदमवोच भगवा । इद वत्वान’ सुगतो अथापरं एतदवोच
सत्था -

“सुखिनो वत अरहन्तो, तण्हा तेस न विज्जति ।

अस्मिमानो समुच्छिन्नो, मोहजालं पदालित ॥

३. ७२

“अनेजं” ते^३ अनुभवा, चिन्तं तेषं अनादिनं ।
लोके अनुपपत्ता ते, ब्रह्मभूता अनामदा ॥

“प्रञ्चकृत्तवे प्ररिञ्जाय, सप्त मङ्गलगोचरा ।
सप्तमिया प्रगुन्मि, पुता बृहस्प ओग्ना ॥

५

“मत्तरानमन्त्रा, तीमु मिक्त्वायु सिक्त्विता ।
अनुचिदरन्ति नहादीरा, पहीनमयनेरदा ॥

“महद्देहि मन्यदा, नहानागा मनाहिता ।
एते शो भेद्वा लोकांसि, नष्वा तेषं न विज्जति ॥

१०

“अनेकजायन्मुयसं”, अग्निनायं सनुस्त्रयो ।
शो मारो ब्रह्मचरियस्स, तस्मि अपरपञ्चया ॥

३. ७६

“द्विदामु न द्विकल्पन्ति, वियमुत्ता पुनमदा ।
अन्तमूनिनमुयता, ते लोके विजितापिनो ॥

“उद्धं त्रिरियं अपादीनं, लन्दी तेषं न विज्जति ।
नदन्ति ते सीहपादं, बुद्धा लोके अनुत्तरा” ति ॥

७७. कृत्तियअरहस्तपुत्तं

१५

२२. सावन्थिनिदानं । “हवं, भिक्त्तवे, अचिन्वं । यदचिन्वं
नं बुक्त्तं; यं बुक्त्तं नदनत्ता; यदन्ता तं चित्तं नम, तेषोहनस्मि, न तेषो
अन्ता” ति एदन्नेत्रं यथानूतं मन्मयञ्जाय ब्रह्मं ।

२०

“एदं पन्मं, भिक्त्तवे, मुत्तवा अरियसावको हरास्मि पि निक्कि-
न्दति ... वेदनाय पि ... मञ्जाय पि ... सङ्घारेमु पि ... विञ्जागस्मि पि
निक्किन्दति । निक्किन्दं विरज्जति; विरागा विमुञ्चति । विमुत्तस्मि
विमुत्तनिति व्याणं हेति । ‘स्त्रीया जाति, वुत्तित्रं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं,
नायदं इत्यन्ताया’ ति यजानानि । यादना, भिक्त्तवे, मत्तावामा. यावता
नवर्गा, एते अग्गा एते भेद्वा लोकांसि यदिदं अरहत्तो” ति ।

७८. सीहपुत्तं

३. ७७

२३. सावन्थिनिदानं । “सीहो, भिक्त्तवे, निगराजा मायन्-
मन्यं” आसया भिक्त्तनति; आसया भिक्त्तमिन्वा दिज्जन्ति, विज्जमिन्वा

१-३. अनेजं - री० । २. इदं - स्था० । ३. अनादि - स्था० ।
४. चिन्तं - लो०, स्था०, री० । ५. मङ्गल - लो०, स्था०, री० ।

समन्ता चतुर्दिसा अनुविलोकेति; समन्ता चतुर्दिसा अनुविलोकेत्वा
 तिक्खत्तुं सीहनादं नदति; तिक्खत्तु सीहनादं नदित्वा गोचराय पक्क
 मति । ये हि केचि, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा सीहस्स मिगरञ्जो
 नदतो सद्दं सुणन्ति; येभ्य्येन भयं संवेगं सन्तासं आपज्जन्ति; बिलं
 बिलासया पविसन्ति; दकं दकासया पविसन्ति; वनं वनासया पविसन्ति; 5
 आकासं पक्खिनो भजन्ति । ये पि ते, भिक्खवे, रञ्जो नागा गामनिगम-
 राजधानीसु, दब्हेहि वरत्तेहि^१ बद्धा^२, ते पि तानि बन्धनानि सञ्छि-
 न्दित्वा सम्पदालेत्वा भीता मुत्तकरीसं चजमाना^३ येन वा तेन वा पला-
 यन्ति । एवं महिद्धिको खो, भिक्खवे, सीहो मिगराजा तिरच्छानगतानं
 पाणानं एवं महेसक्खो एवं महानुभावो । 10

“एवमेव खो, भिक्खवे, यदा तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं
 सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविद्वं अनुत्तरो पुरिसदम्म-
 सारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा । सो धम्मं देसेति – ‘इति रूपं,
 इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो; इति वेदना ... इति सञ्जा
 ... इति सङ्खारा ... इति विञ्जाणं, इति विञ्जाणस्स समुदयो, इति 15
 विञ्जाणस्स अत्थङ्गमो’ ति । ये पि ते, भिक्खवे, देवा दीघायुका
 वण्णवन्तो सुखबहुला उच्चेषु विमानेषु चिरद्वितिका ते पि तथागतस्स
 धम्मदेसनं सुत्वा येभ्य्येन भयं संवेगं सन्तासं आपज्जन्ति – ‘अनिच्चा व
 किर, भो, मयं समाना निच्चम्हा ति अमञ्जिम्ह । अद्दुवा व किर,
 भो, मयं समाना धुवम्हा ति अमञ्जिम्ह । असस्सता व किर, भो, मयं 20
 समाना सस्सतम्हा ति अमञ्जिम्ह । मयं पि^४ किर, भो, अनिच्चा अद्दुवा
 असस्सता सक्कायपरियापन्ना’ ति । एवं महिद्धिको खो, भिक्खवे, तथा-
 गतो सदेवकस्स लोकस्स एवं महेसक्खो एवं महानुभावो’ ति ।

८४. इदमवोच भगवा ... पे०... एतदवोच सत्था –

“यदा बुद्धो अभिञ्जाय, धम्मचक्कं पवत्तयि ।

सदेवकस्स लोकस्स, सत्था अप्पटिपुग्गलो ॥

“सक्कायं^५ च^६ निरोधं च, सक्कायस्स च सम्भवं ।

अरियञ्चट्टङ्गिकं मग्गं, दुक्खूपसमगामिन्नं ॥

25 R. 86

B. 71

१. योत्तेहि – रो० । २. वन्धनेहि वद्धा – सी०, वन्धनेहि वद्धा – स्या० ।
 ३. मोचन्ता – रो० । ४. हि – रो० । ५-६. सक्कायस्स – स्या०, रो० ।

“ये पि दीघायुका देवा, वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
भीता सन्तासमापादुं, सीहस्सेवितरे मिगा ॥
अवीतिवत्ता सक्कार्यं, अनिच्चा किर भो मयं ।
सुत्वा अरहतो वाक्यं, विप्पमुत्तस्स तादिनो” ति ॥

७९ खज्जनीयसुत्तं

- 5 ८५. सावत्थिनिदानं । “ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरमाना अनुस्सरन्ति सञ्जे ते पञ्चुपादानकख्खवे अनुस्सरन्ति एतेसं वा अञ्जतरं । कतमे पञ्च ? ‘एवंरूपो अहोसिं अतीतमद्धानं’ ति - इति वा हि, भिक्खवे, अनुस्सरमानो रूपञ्जेव अनुस्सरति । ‘एवंवेदनो अहोसिं अतीतमद्धानं’ ति - 10 इति वा हि, भिक्खवे, अनुस्सरमानो वेदनं येव अनुस्सरति । ‘एवंसञ्जी’ अहोसिं अतीतमद्धानं’ ति .. ‘एवंसङ्कारो अहोसिं अतीतमद्धानं’ ति . ‘एवंविञ्जाणो अहोसिं अतीतमद्धानं’ - इति वा हि, भिक्खवे, अनुस्सरमानो विञ्जाणमेव अनुस्सरति ।

- “किञ्च, भिक्खवे, रूपं वदेथ ? रूपती ति खो, भिक्खवे, 15 तस्मा ‘रूपं’ ति वुच्चति । केन रूपति ? सीतेन पि रूपति, उण्हेन पि रूपति, जिघच्छाय पि रूपति, पिपासाय पि रूपति, डंसमकसवाता-तपसिरिसपसम्फस्सेन^२ पि रूपति; रूपती ति खो, भिक्खवे, तस्मा ‘रूपं’ ति वुच्चति । किञ्च, भिक्खवे, वेदनं वदेथ ? वेदयती ति खो, भिक्खवे, तस्मा ‘वेदना’ ति वुच्चति । किञ्च वेदयति ? सुख पि वेद- 20 यति, दुक्खं पि वेदयति, अदुक्खमसुखं पि वेदयति, वेदयती ति खो, भिक्खवे, तस्मा ‘वेदना’ ति वुच्चति ।

- “किञ्च, भिक्खवे, सञ्जं वदेथ ? सञ्जानाती ति खो, भिक्खवे, तस्मा ‘सञ्जा’ ति वुच्चति । किञ्च सञ्जानाति ? नीलं पि सञ्जानाति, पीतकं पि सञ्जानाति, लोहितकं पि सञ्जानाति, श्रोदात पि सञ्जानाति । सञ्जानाती ति खो, भिक्खवे, तस्मा ‘सञ्जा’ ति वुच्चति । 25

- “किञ्च, भिक्खवे, सङ्कारे वदेथ ? सङ्गतमभिसङ्गरोन्ती ति खो, भिक्खवे, तस्मा ‘सङ्कारा’ ति वुच्चन्ति^३ ? किञ्च सङ्गतमभिसङ्ग-

१. एवंसञ्जी - स्या०, म० । २. ० सरीत्तप ० - न०; ० सिरिसप ० - स्या० ।

३. वुच्चति - म० ।

रोन्ति ? रूपं रूपत्ताय सङ्घतमभिसङ्घरोन्ति, वेदनं वेदनाय सङ्घतम-
भिसङ्घरोन्ति, सञ्ज सञ्जत्ताय सङ्घतमभिसङ्घरोन्ति, सङ्घारे सङ्घा-
रत्ताय सङ्घतमभिसङ्घरोन्ति, विञ्जाण विञ्जाणत्ताय सङ्घतमभि-
सङ्घरोन्ति । सङ्घतमभिसङ्घरोन्ती ति खो, भिक्खवे, तस्मा 'सङ्घारा'
ति वुच्चति ।

5

“किञ्च, भिक्खवे, विञ्जाणं वदेथ ? विजानाती ति खो,
भिक्खवे, तस्मा 'विञ्जाणं' ति वुच्चति । किञ्च विजानाति ? अम्बिलं
पि विजानाति, तित्तकं पि विजानाति, कटुक पि विजानाति, मधुरं^१ पि
विजानाति, खारिकं पि विजानाति, अखारिक पि विजानाति, लोणिकं^२
पि विजानाति, अलोणिक पि विजानाति । विजानाती ति खो, भिक्खवे,
तस्मा 'विञ्जाणं' ति वुच्चति ।

“तत्र, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति -
'अहं खो एतरहि रूपेण खज्जामि । अतीतम्पाहं^३ अद्धान एवमेव रूपेण
खज्जि, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेन रूपेण खज्जामि । अहञ्चेव खो
पन अनागतं रूपं अभिनन्देय्यं, अनागतम्पाहं अद्धानं एवमेव रूपेण खज्जेय्यं,
सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेन रूपेण खज्जामी' ति । सो इति पटिसङ्घाय
अतीतस्मि रूपस्मि अनपेक्खो होति, अनागतं रूपं नाभिनन्दति, पच्चुप्प-
न्नस्स रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति ।

“अहं खो एतरहि वेदनाय खज्जामि अतीतम्पाहं अद्धानं एवमेव
वेदनाय खज्जि, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नाय वेदनाय खज्जामि ।
अहञ्चेव खो पन अनागत वेदनं अभिनन्देय्यं, अनागतम्पाहं अद्धानं एवमेव
वेदनाय खज्जेय्यं, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नाय वेदनाय खज्जामी' ति ।
सो इति पटिसङ्घाय अतीताय वेदनाय अनपेक्खो होति; अनागत नाभि-
नन्दति; पच्चुप्पन्नाय वेदनाय निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो
होति ।

25

“अहं खो एतरहि सञ्जाय खज्जामि .. पे०... अहं खो एतरहि
सङ्घारेहि खज्जामि, अतीतम्पाहं अद्धान एवमेव सङ्घारेहि खज्जि, सेय्य-
थापि एतरहि पच्चुप्पन्नेहि सङ्घारेहि खज्जामी ति । अहञ्चेव खो पन
अनागते सङ्घारे अभिनन्देय्यं, अनागतम्पाहं अद्धान सङ्घारेहि खज्जेय्यं,
सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेहि सङ्घारेहि खज्जामी' ति । सो इति पटि-

R. 73

30

१ मयुक-सी०, रो० । २ लोणक-रो० । ३ अतीतम्पाहं-सी०, रो० ।
स० २-४०

सङ्घाय अतीतेसु सङ्घारेसु अनपेक्खो होति; अनागतं सङ्घारं नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नानं सङ्घारानं निव्विदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति ।

“अहं खो एतरहि विञ्जाणेन खज्जामि अतीतं पि अद्धानं एवमेव विञ्जाणेन खज्जि, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेन विञ्जाणेन खज्जामि ।

5 अहञ्चेव खो पन अनागतं विञ्जाणं अभिनन्देय्यं, अनागतम्पाहं अद्धान एवमेव विञ्जाणेन खज्जेय्यं, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेन विञ्जाणेन खज्जामी’ ति । सो इति पटिसङ्घाय अतीतस्मि विञ्जाणस्मि अनपेक्खो होति; अनागतं विञ्जाणं नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नस्स विञ्जाणस्स निव्विदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति ।

10 “तं किं मञ्जय, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामघम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितु-

15 ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

R. 89

“वेदना .. सञ्जा ... सङ्घारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्च वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

20 “यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामघम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितु-

‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

25 “तस्मात्तिह, भिक्खवे, यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्न

अज्झत्तं वा वहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा णीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं - नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत

यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय दट्ठव्वं । या काचि वेदना ... या काचि सञ्जा .

ये केचि सङ्घारा ... यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्न .. पे० .

30 यं दूरे सन्तिके वा. सब्बं विञ्जाणं - नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय दट्ठव्व ।

“अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको अपचिनाति, नो आचि-
नाति; पजहति, न उपादियति; विसिनेति^१, न उस्सिनेति^२; विधूपेति, न
सन्धूपेति । किञ्च अपचिनाति, नो आचिनाति ? रूपं अपचिनाति, नो
आचिनाति; वेदनं ... सञ्जं ... सङ्कारे^३ .. विञ्जाणं अपचिनाति, नो
आचिनाति । किञ्च पजहति, न उपादियति ? रूपं पजहति, न उपा-
दियति; वेदनं ... सञ्जं ... सङ्कारे ... विञ्जाणं पजहति, न उपादि-
यति । किञ्च विसिनेति, न उस्सिनेति ? रूपं विसिनेति, न उस्सिनेति;
वेदनं ... सञ्जं ... सङ्कारे ... विञ्जाणं विसिनेति, न उस्सिनेति ।
किञ्च विधूपेति, न सन्धूपेति ? रूपं विधूपेति, न सन्धूपेति; वेदन ...
सञ्जं ... सङ्कारे ... विञ्जाणं विधूपेति, न सन्धूपेति ।

B. 74

5

R. 90

10

“एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बि-
न्दति ... वेदनाय पि ... सञ्जाय पि ... सङ्कारेसु पि ... विञ्जाणस्मि
पि निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मि
विमुत्तमिति ज्ञाणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरिय, कत करणीय,
नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाति ।

15

“अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु नेवाचिनाति न अपचिनाति,
अपचिनित्वा ठितो नेव पजहति न उपादियति, पजहित्वा ठितो नेव विसि-
नेति न उस्सिनेति, विसिनेत्वा ठितो नेव विधूपेति न सन्धूपेति । विधू-
पेत्वा ठितो किञ्च नेवाचिनाति न अपचिनाति ? अपचिनित्वा ठितो
रूपं नेवाचिनाति न अपचिनाति, अपचिनित्वा ठितो वेदनं ... सञ्जं ...
सङ्कारे ... विञ्जाणं नेवाचिनाति न अपचिनाति । अपचिनित्वा ठितो
किञ्च नेव पजहति न उपादियति ? पजहित्वा ठितो रूपं नेव पजहति
न उपादियति; पजहित्वा ठितो वेदन ... सञ्जं .. सङ्कारे ... विञ्जाणं
नेव पजहति न उपादियति । पजहित्वा ठितो किञ्च नेव विसिनेति न
उस्सिनेति ? विसिनेत्वा ठितो रूपं^४ नेव विसिनेति न उस्सिनेति; विसि-
नेत्वा ठितो वेदन .. सञ्जं ... सङ्कारे ... विञ्जाणं नेव विसिनेति न
उस्सिनेति । विसिनेत्वा ठितो किञ्च नेव विधूपेति न सन्धूपेति ? विधू-
पेत्वा ठितो रूपं नेव विधूपेति न सन्धूपेति; विधूपेत्वा ठितो वेदन ... सञ्जं
सङ्कारे .. विञ्जाणं नेव विधूपेति न सन्धूपेति । विधूपेत्वा ठितो

20

25

१. विसिनेति - सी०, रो० । २. उस्सिनेति - सी०, रो० । ३. सङ्कारा - स्या० ।
४. रूपे - स्या० ।

एवंविमुत्तचित्तं खो, भिक्खवे, भिक्खुं सइन्दा^१ देवा^१ सत्रह्माका सपजा-
पतिका आरका व नमस्सन्ति -

R. 91

'नमो ते पुरिसाज्जञ्ज, नमो ते पुरिसुत्तम ।

यस्स ते नाभिजानाम, यं पि निस्साय ज्ञायसी" ति ॥

८०. पिण्डोत्थसुत्तं

B. 75 5

८६. एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुंस्मिं निग्रोधा-
रामे । अथ खो भगवा किस्मिञ्चिदेव पकरणे भिक्खुसङ्घं पणामेत्वा
मुव्वण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय कपिलवत्थुं पिण्डाय याविसि ।
कपिलवत्थुस्मिं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिकन्तो येन
महावनं तेनुपसङ्गमि दिवाविहाराय । महावनं अञ्जोगाहेत्वा^२ वेलुवल-
ट्टिकाय^३ मूले दिवाविहारं निसीदि ।

10

अथ खो भगवतो रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परि-
वितक्को उदपादि - "मया खो भिक्खुसङ्घो पवाब्हो । सन्तेथ भिक्खू
नवा अचिरपव्वजिता अघुनागता इमं धम्मविनयं । तेसं मम अपस्सन्तानं
सिया अञ्जथत्तं सिया विपरिणामो । सेय्यथापि नाम वच्छस्स तरुणस्स
15 मात्तरं अपस्सन्तस्स सिया अञ्जथत्तं सिया विपरिणामो, एवमेव सन्तेथ
भिक्खू नवा अचिरपव्वजिता अघुनागता इमं धम्मविनयं तेस मम अपस्स-
सन्तानं सिया अञ्जथत्तं सिया विपरिणामो । सेय्यथापि नाम वीजान
तरुणानं उदकं अलभन्तानं सिया अञ्जथत्तं सिया विपरिणामो, एवमेव
सन्तेथ .. पे०... तेसं मम अलभन्तान दस्सनाय सिया अञ्जथत्तं सिया
20 विपरिणामो । यन्नूनाहं यथेव मया पुव्वे भिक्खुसङ्घो अनुगहितो, एवमेव
एतरहि अनुगगहेय्यं भिक्खुसङ्घं" ति ।

R. 92

अथ खो ब्रह्मा सहम्पति भगवतो चेतसा चेतोपरिवितक्कमञ्ज्याय
- सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिञ्जितं^४ वा बाहं पसारयेय पसारित
वा बाहं समिञ्जेय्य एवमेव - ब्रह्मलोकं अन्तरहितो भगवतो पुरतो
25 पातुरहोसि । अथ खो ब्रह्मा सहम्पति एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन
भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच - "एवमेतं, भगवा,
एवमेतं, सुगत ! भगवतो, भन्ते, भिक्खुसङ्घो पवाब्हो । सन्तेथ भिक्खू

१-१. सइन्दका० - रो० । २. अञ्जोगहेत्वा - स्या०, रो० । ३. वेलुवलट्टिकाय-
स्या०, वेलुवलट्टिकाय - रो० । ४. समिञ्जित - सी०, स्या०, रो० ।

नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इम धम्मविनयं । तेस भगवन्तं
 अपस्सन्तानं सिया अञ्जथत्तं सिया विपरिणामो । सेय्यथापि नाम वच्छस्स
 तरुणस्स मातर अपस्सन्तस्स सिया अञ्जथत्तं सिया विपरिणामो, एवमेव
 सन्तेत्थ भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इम धम्मविनयं तेसं
 भगवन्तं अपस्सन्तानं सिया अञ्जथत्तं सिया विपरिणामो । सेय्यथापि
 नाम बीजानं तरुणान उदकं अलभन्तानं सिया अञ्जथत्तं सिया विपरिणामो,
 एवमेव सन्तेत्थ भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इम धम्मविनयं
 तेसं भगवन्तं अलभन्तानं दस्सनाय सिया अञ्जथत्तं सिया विपरिणामो ।
 अभिनन्दतु, भन्ते, भगवा भिक्खुसङ्घं; अभिवदतु, भन्ते, भगवा भिक्खु-
 सङ्घं । यथेव भगवता पुब्बे भिक्खुसङ्घो अनुगहितो, एवमेव एतरहि
 अनुगग्हातु भिक्खुसङ्घं” ति ।

B. 76

5

10

अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन^१ । अथ खो ब्रह्मा सहम्पति भग-
 वतो अधिवासनं विदित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा
 तत्थेवन्तरुधायि ।

अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना^२ वुट्ठितो येन निग्घोधा-
 रामो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज
 खो भगवा तथारूपं इट्ठाभिसङ्खारं अभिसङ्खासि^३ यथा ते भिक्खू* एक-
 द्वीहिकाय*^४ सारज्जमानरूपा येनाहं तेनुपसङ्गमेय्यु । ते पि भिक्खू एक-
 द्वीहिकाय सारज्जमानरूपा येन भगवा तेनुपसङ्गमिसु, उपसङ्गमित्वा
 भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ने खो ते
 भिक्खू भगवा एतदवोच -

R. 93

20

“अन्तमिदं, भिक्खवे, जीविकानं यदिदं पिण्डोत्थं । अभिसापोयं^५,
 भिक्खवे, लोकस्मि पिण्डोलो विचरसि पत्तपाणी ति । तं च खो एतं^६,
 भिक्खवे, कुलपुत्ता उपेन्ति अत्थवसिका, अत्थवस पटिच्च; नेव राजा-
 भिनीता न चोराभिनीता न इण्टा^७ न भयट्टा^८ न आजीविकापकता^९; अपि
 च खो ओतिण्णाम्ह^{१०} जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि
 दोमनस्सेहि उपायसेहि दुक्खोतिण्णा^{११} दुक्खपरैता^{१२} अप्पेव नाम इमस्स
 केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पञ्जायेथा ति ।

25

१. तुण्हीभावेन - रो० । २. पटिसल्लाना - सी०, स्या० । ३. अभिसङ्खारंसि -
 स्या०, अभिनङ्गायि-रो० । *-* सी०, स्या० पोत्वकेसु नत्थि । ४. एकविहिकाय - रो० ।
 ५. अभिनापाय - रो० । ६. एव - रो० । ७. इण्टा - स्या०, रो० । ८. भयट्टा - स्या०,
 रो० । ९. जीविकापकता - रो० । १०. ओतिण्णि - रो० । ११. दुक्खोतिण्णो - रो० ।
 १२. दुक्खपरैतो - रो० ।

B. 77 “एवं पञ्चजितो चायं, भिक्खवे, कुलपुत्तो । सो च होति अनि-
ज्जालु^१ कामेसु तिब्बसारागो व्यापन्नचित्तो^२ पट्टुमनसङ्कप्पो मुट्टस्सति
असम्पजानो असमाहितो विव्वन्तचित्तो पाकत्तिन्द्रियो^३ । सेय्यथापि,
भिक्खवे, छत्रालातं उभतोपदित्तं मज्झे गूथगतं नेव गामे कट्टत्थं^४ फरति
5 नारञ्जे कट्टत्थं फरति । तयूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं ववामि गिहि-
भोगा च परिहीनो सामञ्जाल्यं च न परिपूरेति ।

“तयोमे, भिक्खवे, अकुरुसलवितक्का - कामवितक्को, व्यापाद-
वितक्को^५, विहिंसावितक्को । इमे च खो, भिक्खवे, तयो अकुरुसलवितक्का
क्व^६ अपरिसेसा निरुज्झन्ति ? चतूसु वा सतिपट्टानेषु सुप्पत्तिट्ठित्तचित्तस्स
10 विहरतो अनिमित्तं वा समाधि भावयतो । यावञ्चिदं भिक्खवे, अलमेव
अनिमित्तो समाधि भावेतुं । अनिमित्तो, भिक्खवे, समाधि भावितो
बहुलीकतो महप्फलो होति महानिसंसो ।

R. 94

“द्वेमा, भिक्खवे, दिट्ठियो - भवन्दिट्ठि च विभवन्दिट्ठि च । तत्र
खो, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति - ‘अत्थि नु
15 खो तं’ किञ्चि लोकस्मि यमहं उपादियमानो न वज्जवा अस्सं’ ति ?
सो एवं पजानाति - ‘नत्थि नु खो तं किञ्चि लोकस्मि यमहं उपादियमानो
न वज्जवा अस्सं* । अहं हि^७ रूपञ्जेव उपादियमानो उपादियेय्यं वेद-
नञ्जेव ... सञ्जानञ्जेव ... सञ्चारे येव विञ्जाणञ्जेव उपादियमानो
उपादियेय्यं तस्स मम^८ अस्स उपादानपच्चया भवो; भवपच्चया जाति;
20 जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायात्ता सम्मवेय्यु ।
एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो अस्सा’ ति ।

“तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

25

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं कल्लं नु तं समनुपत्तिनुं -
‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति ?

१. अभिज्जालु - सी०. स्या०; अभिज्जालु - रो० । २. व्यापन्नचित्तो - रो० ।

३. पाकत्तिन्द्रियो - सी० । ४. कट्टत्थं - रो० । ५. व्यापादवितक्को - सी० रो० । ६. तं -
स्या०, तं क्व - सी० । ७. रो० पोत्यके नत्थि । *सो एवं पजानाति इति नी० न्या०

पोत्यकेसु एत्थ अधिको पाठो विज्जति । ८. च - सी०, स्या० । ९. ने - सी० स्या०, रो० ।

“नो हेतं, भन्ते” ।

वेदना ... सञ्जा ... सङ्कारा ... विञ्जाणं ... पे०... तस्मातिह
भिक्षवे एवं पसं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती ति ।

८१. पालिलेख्यसुत्तं

८७. एकं समयं भगवा कोसम्बियं विहरति घोसितारामे । अथ
खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय कोसम्बि पिण्डाय 5
पाविसि । कोसम्बियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिकन्तो
सामं सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय अनामन्तेत्वा उपट्टाके अन-
पलोकेत्वा भिक्खुसङ्घं एको अद्रुतियो चारिकं पक्कामि ।

B. 76,
R. 95

अथ खो अञ्जतरो भिक्खु अचिरपक्कन्तस्स भगवतो येनायस्मा
आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — 10
“एसावुसो”, आनन्द, भगवा सामं सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय
अनामन्तेत्वा उपट्टाके अनपलोकेत्वा भिक्खुसङ्घं एको अद्रुतियो चारिकं
पक्कन्तो” ति ।

“यस्मि, आवुसो, समये भगवा सामं सेनासनं संसामेत्वा पत्त-
चीवरमादाय अनामन्तेत्वा उपट्टाके अनपलोकेत्वा भिक्खुसङ्घं एको 15
अद्रुतियो चारिकं पक्कमति”, एको व भगवा तस्मि समये विहरित्तु-
कामो होति; न भगवा तस्मि समये केनचि अनुबन्धितब्बो होती” ति ।

अथ खो भगवा अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन पालिलेख्यकं^१
तदवसरि । तत्र सुद भगवा पालिलेख्यके विहरति भद्दसालमूले । अथ
खो सम्बहुला भिक्खू येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा 20
आयस्मता आनन्देन सद्धिं सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीति-
सारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू आयस्मन्तं
आनन्दं एतदवोचुं — “चिरस्सुता” खो नो, आवुसो आनन्द, भगवतो
सम्मुखा धम्मी कथा, इच्छाम मयं, आवुसो आनन्द, भगवतो सम्मुखा
धम्मि कथं सोतु” ति ।

25

अथ खो आयस्मा आनन्दो तेहि भिक्खूहि सद्धिं येन पालिलेख्यकं
भद्दसालमूलं येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभि-

१ एहावुसो - सी०, स्या० । २. पक्कामि - रो० । ३. पारिलेख्यक - सी०, रो० ।
४. सारणीयं - नी०, स्या०, रो० । ५. चिरस्स सुता - रो० ।

R. 96

वादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्ने खो ते भिक्खू भगवा धम्मिय, कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहसेसि । तेन खो पन समयेन अञ्जातरस्स भिक्खुनो एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि - "कथं नु खो जानतो कथ पस्सतो अनन्तरा आसवान खयो होती" ति ?

5 अथ खो भगवा तस्स भिक्खुनो चेतसा चेतोपरिवितक्कमञ्जाय भिक्खू आमन्तेसि - "विचयसो देसितो, भिक्खवे, मया धम्मो, विचयसो देसिता

B. 79

चत्तारो सतिपट्टाना; विचयसो देसिता चत्तारो सम्मप्पधाना; विचयसो देसिता चत्तारो इद्धिपादा; विचयसो देसितानि पञ्चिन्द्रियानि, विचयसो देसितानि पञ्च वलानि, विचयसो देसिता सत्तबोज्झङ्गा^१, विचयसो

10 देसितो अरियो अट्टङ्गिको मग्गो । एवं विचयसो देसितो, भिक्खवे, मया धम्मो । एवं विचयसो देसिते^२ खो, भिक्खवे, मया धम्मो^३ अथ च पनिघे-कच्चस्स भिक्खुनो एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि - 'कथं नु खो जानतो कथं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होती' ति ?

"कथं च, भिक्खवे, जानतो कथं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो

15 होति ? इध भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरिय-धम्मस्स अकोविदो अरियधम्मो अविनीतो सप्पुरिसान अदस्सावी सप्पुरिस-धम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मो अविनीतो रूप अत्ततो समनुपस्सति ।

या खो पन सा, भिक्खवे, समनुपस्सना सङ्घारो हेसो । सो पन सङ्घारो किनिदानो किसमुदयो किजातिको किपभवो ? अविज्जासम्पस्सजेन,

20 भिक्खवे, वेदयित्तेन फुट्टस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स उप्पन्ना तण्हा, ततो जो सो सङ्घारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्घारो अनिच्चो सङ्घतो पटिच्चसमुप्पन्ना । सा पि तण्हा अनिच्चा सङ्घता पटिच्चसमुप्पन्ना । सा पि वेदना .. सो पि फस्सो अनिच्चो सङ्घतो पटिच्चसमुप्पन्ना । सा पि

R. 97

अविज्जा अनिच्चा सङ्घता पटिच्चसमुप्पन्ना । एव पि खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होति ।

25 "न हेव खो रूप अत्ततो समनुपस्सति, अपि च खो रूपवन्त अत्तान समनुपस्सति । या खो पन सा, भिक्खवे, समनुपस्सना सङ्घारो सो । सो पन सङ्घारो किनिदानो किसमुदयो किजातिको किपभवो ?

अविज्जासम्पस्सजेन, भिक्खवे, वेदयित्तेन फुट्टस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स उप्पन्ना तण्हा, ततो जो सो सङ्घारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्घारो

30

१. सत्तबोज्झङ्गानि-रो० । २. देसितो-स्या०, रो० । ३. धम्मो-स्या०, रो० ।

अनिच्चो सङ्घतो पटिच्चसमुप्पन्ना । सा पि तण्हा ... सा पि वेदना ...
सो पि फस्सो ... सा पि अविज्जा अनिच्चा सङ्घता पटिच्चसम्मुप्पन्ना ।
एवं पि खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होति ।

“न हेव खो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं अत्तानं समनु-
पस्सति; अपि च खो अत्तनि रूपं समनुपस्सति । या खो पन सा, भिक्खवे, 5 B. 80
समनुपस्सना सङ्घारो सो । सो पन सङ्घारो किनिदानो किसमुदयो
किजातिको किपभवो ? अविज्जा सम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन
फुट्टस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स उप्पन्ना तण्हा; ततो जो सो सङ्घारो । इति
खो, भिक्खवे, सो पि सङ्घारो अनिच्चो सङ्घतो पटिच्चसमुप्पन्ना । सा
पि तण्हा ... सा पि वेदना ... सो पि फस्सो ... सा पि अविज्जा अनिच्चा 10
सङ्घता पटिच्चसमुप्पन्ना । एवं पि खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो
अनन्तरा आसवानं खयो होति ।

“न हेव खो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं अत्तानं समनु-
पस्सति, न अत्तनि रूपं समनुपस्सति; अपि च खो रूपस्मिं अत्तानं समनु-
पस्सति । या खो पन सा, भिक्खवे, समनुपस्सना सङ्घारो सो । सो पन 15
सङ्घारो किनिदानो किसमुदयो किजातिको किपभवो ? अविज्जा-
सम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्टस्स^१ अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स उप्पन्ना
तण्हा, ततो जो सो सङ्घारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्घारो
अनिच्चो असङ्घतो पटिच्चसमुप्पन्ना । सा पि तण्हा ... सा पि वेदना ...
सो पि फस्सो ... सा पि अविज्जा अनिच्चा सङ्घता पटिच्चसम्मुप्पन्ना । 20
एवं पि खो, भिक्खवे, जानतो . पे०... आसवानं खयो होति ।

“न हेव खो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं अत्तानं, न
अत्तनि रूपं, न रूपस्मिं अत्तानं समनुपस्सति, अपि च खो वेदनं अत्ततो
समनुपस्सति, अपि च खो वेदनावन्तं अत्तानं समनुपस्सति, अपि च
खो अत्तनि वेदनं समनुपस्सति, अपि च खो वेदनाय अत्तानं समनु- 25
पस्सति; अपि च खो सञ्जां ... अपि च खो सङ्घारे अत्ततो समनुपस्सति,
अपि च खो सङ्घारवन्तं अत्तानं समनुपस्सति, अपि च खो अत्तनि
सङ्घारे समनुपस्सति, अपि च खो सङ्घारेसु अत्तानं समनुपस्सति,
अपि च खो विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, अपि च खो विञ्जाणवन्तं
अत्तानं, अपि च खो अत्तनि विञ्जाणं, अपि च खो विञ्जाणस्मिं 30

१ फुट्टस्स - रो० ।

अत्तानं समनुपस्सति । या खो पन सा, भिक्खवे, सननुपस्सना सङ्कारो सो । सो पन सङ्कारो किनिदानो ... पे०... किपभवो ? अविज्जा-सम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्टस्स अस्सुतवतो पुयुज्जनस्स उप्पन्ना तण्हा; ततो जो सो सङ्कारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्कारो

B. 81 5 अनिच्चो सङ्गतो पटिच्चसमुप्पन्ना । सा पि तण्हा .. सा पि वेदना ... सो पि फस्सो ... सा पि अविज्जा अनिच्चा सङ्गता पटिच्चसमुप्पन्ना । एवं खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होति ।

“न हेव खो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न वेदं अत्ततो सननु-पस्सति, न सञ्जं ... न सङ्कारे ... न विज्जाणं अत्ततो समनुपस्सति; अपि च खो एवंदिट्ठि होति — ‘नो अत्ता सो लोको, एसो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो’ ति । या खो पन सा, भिक्खवे, सस्सतदिट्ठि सङ्कारो सो । सो पन सङ्कारो किनिदानो ... पे०. . एवं पि, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होति ।

R. 99

“न हेव खो रूपं अत्ततो सननुपस्सति, न वेदं .. न सञ्जं ... न सङ्कारे ... न विज्जाणं अत्ततो सननुपस्सति; ना पि एवंदिट्ठि होति — ‘सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो’ ति । अपि च खो एवंदिट्ठि होति — ‘नो चस्सं नो च मे सिया नाभविस्सं’ न मे भविस्सतो’ ति । या खो पन सा, भिक्खवे, उच्छेदिट्ठि सङ्कारो सो । सो पन सङ्कारो किनिदानो किंसनुदयो कि-जातिको किपभवो ? अविज्जासम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्टस्स अस्सुतवतो पुयुज्जनस्स उप्पन्ना तण्हा; ततो जो सो सङ्कारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्कारो अनिच्चो ... पे०... एवं पि खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होति ।

“न हेव खो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न वेदं ... न सञ्जं . न सङ्कारे ... न विज्जाणं अत्ततो समनुपस्सति ... पे०... न विज्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, ना पि एवंदिट्ठि होति — ‘सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो’ ति; ना पि एवंदिट्ठि होति — ‘नो चस्सं नो च मे सिया नाभविस्सं न मे भविस्सतो’ ति. अपि च खो कङ्की होति विचिकिच्छी अनिट्ठित्ततो सद्धम्मे । या खो पन सा, भिक्खवे, कङ्कीता विचिकिच्छीता अनिट्ठित्तता सद्धम्मे सङ्कारो

१. न भविस्सामि - रो० । २. अत्तानं - सी०, स्या०, रो० । ३. न - रो० । ४. अनिट्ठित्तता - रो० ।

सो । सो पन सङ्खारो किंनिदानो किंसमुदयो किजातिको किपभवो ?
अविज्जासम्पत्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्टस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स
उप्पन्ना तण्हा; ततो जो सो सङ्खारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो
अनिच्चो सङ्गतो पटिच्चसमुप्पन्नो । सा पि तण्हा अनिच्चा सङ्गता
पटिच्चसमुप्पन्ना । सा पि वेदना अनिच्चा सङ्गता पटिच्चसमुप्पन्ना । सो
पि फस्सो अनिच्चो सङ्गतो पटिच्चसमुप्पन्नो । सा पि अविज्जा अनिच्चा
सङ्गता पटिच्चसमुप्पन्ना । एवं खो, भिक्खवे, जानतो एवं पस्सतो
अनन्तरा आसवानं खयो होतो” ति ।

‘०’
B. 82

८२. पुण्यमसुत्तं

८८. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे भिगार-
मातुपासादे महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि । तेन खो पन समयेन भगवा
तदहूपोसथे पन्नरसे पुण्णाय^१ पुण्णमाय रत्तिया भिक्खुसङ्घपरिवृतो अज्झो-
कासे निसिन्नो होति ।

R 100

अथ खो अञ्जतरो भिक्खु उट्ठायासना एकसं उत्तरासङ्गं करित्वा
येन भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “पुच्छेय्याहं, भन्ते,
भगवन्तं किञ्चिदेव देस, सचे मे भगवा ओकासं करोति पञ्हुस्स वेय्या-
करणाया” ति ।

“तेन हि त्वं, भिक्खु, सके आसने निसीदित्वा पुच्छ यदाकङ्खसी”
ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा सके आसने
निसीदित्वा भगवन्तं एतदवोच — “इमे नु खो, भन्ते, पञ्चुपादानकखन्धा,
सेय्यथीदं^२ — रूपुपादानकखन्धो^३, वेदनुपादानकखन्धो, सञ्जुपादानकखन्धो,
सङ्खारुपादानकखन्धो, विञ्जाणुपादानकखन्धो” ति ।

“इमे खो, भिक्खु, पञ्चुपादानकखन्धा; सेय्यथीदं — रूपुपादा-
नकखन्धो . पे०... विञ्जाणुपादानकखन्धो” ति ।

“साधु, भन्ते” ति खो सो भिक्खु भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा
अनुमोदित्वा भगवन्तं उत्तरि पञ्हु अपुच्छि —

“इमे खो पन, भन्ते, पञ्चुपादानकखन्धा किमूलका” ति ?

“इमे खो, भिक्खु, पञ्चुपादानकखन्धा छन्दमूलका” ति ।

“साधु ... पे०... तञ्जेव नु खो, भन्ते, उपादानं ते पञ्चुपादान-
कखन्धा उदाहु अञ्जत्र पञ्चहि^१ उपादानकखन्धेहि^१ उपादानं” ति ?

. 101

“न खो, भिक्खु, तञ्जेव उपादानं ते पञ्चुपादानकखन्धा ना पि
अञ्जत्र पञ्चहि उपादानकखन्धेहि उपादानं, अपि च यो तत्थ छन्दरागो
5 तं तत्थ उपादानं” ति ।

B. 83

“साधु, भन्ते” ति खो सो भिक्खु . पे० उत्तरि पञ्हं अपुच्छि-

“सिया पन, भन्ते, पञ्चुपादानकखन्धेसु छन्दरागवेमत्ता” ति ?

“सिया, भिक्खू” ति भगवा अबोच, “इध, भिक्खु, एकच्चस्स एव
होति - ‘एवंरूपो सियं अनागतमद्धानं, एववेदनो सिय अनागतमद्धानं,
10 एवंसञ्जो^२ सियं अनागतमद्धानं, एवसङ्खारो सियं अनागतमद्धानं, एवं-
विञ्जाणो सियं अनागतमद्धानं’ ति । एव खो, भिक्खु, सिया पञ्चु-
पादानकखन्धेसु छन्दरागवेमत्ता” ति ।

“साधु, भन्ते” ति खो सो भिक्खु ... पे० उत्तरि पञ्हं अपुच्छि-

“कित्तावता नु खो, भन्ते, खन्धानं खन्धाधिवचनं” ति ?

15

“यं किञ्चि, भिक्खु, रूप अतीतानागतपञ्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा
बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा,
अयं वुच्चति रूपकखन्धो । या काचि वेदना या काचि सञ्जा ये
केचि सङ्खारा य किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागतपञ्चुप्पन्नं अज्झत्तं
वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीन वा पणीत वा यं दूरे सन्तिके
20 वा, अयं वुच्चति विञ्जाणकखन्धो । एत्तावता खो, भिक्खु, खन्धानं
खन्धाधिवचनं” ति ।

“साधु, भन्ते” ति खो सो भिक्खु ... पे० . अपुच्छि -

“को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो रूपकखन्धस्स पञ्जापनाय,
को हेतु को पच्चयो वेदनाकखन्धस्स पञ्जापनाय; को हेतु को
25 पच्चयो सञ्जाकखन्धस्स पञ्जापनाय; को हेतु को पच्चयो
सङ्खारकखन्धस्स पञ्जापनाय, को हेतु को पच्चयो विञ्जाणकखन्धस्स
पञ्जापनाया” ति ?

“चत्तारो खो, भिक्खु, महाभूता हेतु चत्तारो महाभूता पच्चयो
रूपकखन्धस्स पञ्जापनाय । फस्सो हेतु फस्सो पच्चयो वेदनाकखन्धस्स
30 पञ्जापनाय । फस्सो हेतु फस्सो पच्चयो सञ्जाकखन्धस्स पञ्जापनाय ।

फस्सो हेतु फस्सो पच्चयो सङ्खारक्खन्धस्स पञ्चापनाय । नामरूपं हेतु नामरूपं पच्चयो विञ्जाणक्खन्धस्स पञ्चापनाया” ति ।

R. 102

“साधु, भन्ते” ति खो सो भिक्खु ... पे०... अपुच्छि —

“कथं नु खो, भन्ते, सक्कायदिट्ठि होती” ति ?

“इध, भिक्खु, असुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरिय- 5
धम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसानं अदस्सावी
सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनु-
पस्सति, रूपवन्तं वा अत्तान, अत्तनि वा रूपं, रूपस्मि वा अत्तानं; वेदनं ...
सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं ... अत्ततो समनुपस्सति, विञ्जाणवन्तं
वा अत्तानं; अत्तनि वा विञ्जाणं, विञ्जाणस्मि वा अत्तानं । एवं 10 B. 84
खो, भिक्खु, सक्कायदिट्ठि होती” ति ।

“साधु, भन्ते” ति खो सो भिक्खु ... पे०.. अपुच्छि —

“कथं पन, भन्ते, सक्कायदिट्ठि न होती” ति ?

“इध, भिक्खु, सुतवा अरियसावको अरियानं दस्सावी अरिय-
धम्मस्स कोविदो अरियधम्मे सुविनीतो सप्पुरिसानं दस्सावी सप्पुरिस- 15
धम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति,
न रूपवन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा रूपं, न रूपस्मि वा अत्तानं; न वेदनं...
न सञ्जं... न सङ्खारे ... न विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्जाण-
वन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा विञ्जाणं, न विञ्जाणस्मि वा अत्तानं ।
एवं खो, भिक्खु, सक्कायदिट्ठि न होती” ति । 20

“साधु, भन्ते” ति खो सो भिक्खु ... पे०... अपुच्छि —

“को नु खो, भन्ते, रूपस्स अस्सादो को आदीनवो कि निस्सरणं;
को वेदनाय ... को सञ्जाय ... को सङ्खारानं ... को विञ्जाणस्स अस्सादो
को आदीनवो कि निस्सरणं” ति ?

“यं खो, भिक्खु, रूपं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं — अयं 25
रूपस्स अस्सादो । यं रूपं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं — अयं रूपस्स
आदीनवो । यो रूपस्मि छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान^१ — इदं रूपस्स
निस्सरणं । यं वेदनं पटिच्च ... यं सञ्जं पटिच्च ... ये^२ सङ्खारे पटिच्च...
यं निस्सरणं पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं — अयं विञ्जाणस्स
अस्सादो । यं विञ्जाणं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं — अयं 30

R. 103

१. छन्दरागपहानं — रो० । २. — स्या० ।

विञ्जाणस्त आगीनवो । यो विञ्जाणस्ति छन्दरागविनयो छन्द-
रागप्यहानं - इदं विञ्जाणस्त निस्तरणं” ति ।

“सावु, भन्ते” ति खो सौ भिक्खु भगवतो भासितं अभिदन्तिहा
अनुमोदित्वा भगवन्तं उत्तारि पञ्चं अपुञ्छि^१ -

5 “कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथं पस्सतो इमस्सि च सविञ्जाणके
काये वहिद्धा च सव्वनिमित्तेसु अहङ्कारत्तनङ्कारत्तानानुसया न होत्ती”
ति ?

“यं किञ्चि, भिक्खु, रूपं अतीतानागतपञ्चुप्यन्नं अज्जत्तं वा
वहिद्धा वा ओळारिकं वा मुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे मत्तिके वा,
10 सव्वं रूपं - नितं नम, नेसोहनस्सि, न मेसो अत्तां ति एवनेत्तं यथानूतं
सम्मप्यञ्जाय पस्सति । या काचि वेदना ... या काचि सञ्जा ... ये
केचि सङ्कारा . . यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागतपञ्चुप्यन्नं अज्जत्तं वा
वहिद्धा वा ओळारिकं वा मुखुनं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे मत्तिके वा,
सव्वं विञ्जाणं - नितं नम, नेसोहनस्सि, न मेसो अत्तां ति एवनेत्तं यथानूतं
15 सम्मप्यञ्जाय पस्सति । एवं खो, भिक्खु, जानतो एवं पस्सतो इमस्सि
च सविञ्जाणके काये वहिद्धा च सव्वनिमित्तेसु अहङ्कारत्तनङ्कारत्ताना-
नुसया न होत्ती” ति ।

तेन खो पत्त समयेन अञ्जातरस्स भिक्खुनो एवं चेतसो परि-
वितक्को उदपादि - “इति किर सौ रूपं अनत्ता, वेदना ... सञ्जा ..
20 सङ्कारा ... विञ्जाणं अनत्ता; अनत्तकत्तानि कन्धानि कथनत्तानं^२
फुत्तिस्सन्ती” ति ।

अथ खो भगवा तस्स भिक्खुनो चेतसा चेतो परिवितक्कनञ्जाय
भिक्खू आमन्तेसि -

“जानं खो पनेत्तं, भिक्खवे, विज्जति यं इवेकच्चो मोवपुरिसो
25 अविद्धा^३ अविज्जागतो तण्हाविपतेय्येन^४ चेतसा सत्थुत्तासनं अतिवावित्तं
मञ्जेय्य । इति किर, भो, रूपं अनत्ता, वेदना ... सञ्जा ... सङ्कारा ...
विञ्जाणं अनत्ता । अनत्तकत्तानि कन्धानि कथमत्तानं फुत्तिस्सन्ती
R. 104 ति ? पटिपुञ्छाविनीत्ता खो मे तुम्हे, भिक्खवे, तत्र तत्र तेसु तेसु वन्नेसु ।
तं कि मञ्जाय, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

30

१. आयुञ्छि - जी० । २. कथनत्तानं - रो०; कन्धानं - लो० । ३. स्त्री
पीत्यके नास्ति । ४. तण्हाविगतेन - जी०, ल्य० ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्कारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सित्तुं—
‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तस्मातिह ... पे०... एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्तांया ति
पजानाती ति ।

“द्वे खन्धा तञ्जेव सियं, अधिवचनं च हेतुना ।

सक्कायेन’ दुवे वुत्ता, अस्सादविञ्जाणकेन च ।

एते दसविधा वुत्ता, होति भिक्खु पुच्छाया” ति ॥

खज्जनीयवगो तत्तियो ।

तत्सुद्धानं

अस्सादो द्वे समुदया, अरहन्तेहि अपरे द्वे ।

सीहो^१ खज्जनी^३ पिण्डोत्यं^४, पालिलेय्येन^५ पुण्णमा ति ॥

— ० —

८३. आनन्दसुत्तं

८६. सावत्थिनिदानं । तत्र खो आयस्मा आनन्दो भिक्खू
आमन्तेसि — “आवुसो, भिक्खवे” ति । “आवुसो” ति खो ते भिक्खू
आयस्मतो आनन्दस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा आनन्दो एतदवोच —

“पुण्णो नाम, आवुसो, आयस्मा मन्ताणिपुत्तो^१ अम्हाकं नवकानं
सतं वहूपकारो होति । सो अम्हे इमिना ओवादेन ओवदति — ‘उपादाय,
आवुसो आनन्द, अस्मी ति होति, नो अनुपादाय । किञ्च उपादाय अस्मी
ति होति, नो अनुपादाय ? रूपं उपादाय अस्मी ति होति, नो अनुपादाय ।
वेदनं सञ्जं सङ्कारे ... विञ्जाणं उपादाय अस्मी ति होति, नो
अनुपादाय । सेय्यथापि, आवुसो आनन्द, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा

१. नत्तायेन — रो० । २ सीहा — रो० । ३-३ खज्जनिपिण्डोत्यो — सी० ;
पञ्जनिपिण्डोत्य — ला०, खज्जनि पिण्डोत्य — रो० । ४ पारिलेय्येन — सी०, रो० ।
५. भिक्खवो — नी०, रो० । ६ मन्तानिपुत्तो — नी०, रो०, मन्तान्निपुत्तो — स्या० ।

मण्डनकजातिको^१ आदासे वा परिसुद्धे परियोदाते अच्छे वा उदकपत्ते सकं
मुखनिमित्त पच्चवेक्खमानो उपादाय पस्सेय्य, नो अनुपादाय, एवमेव
खो, आवुसो आनन्द, रूपं उपादाय अस्मी ति होति, नो अनुपादाय ।
वेदनं ... सञ्जं ... सङ्घारे विञ्जाणं उपादाय अस्मी ति होति, नो
5 अनुपादाय । त कि मञ्जसि, आवुसो आनन्द, रूपं निच्चं वा अनिच्चं
वा' ति ?

‘अनिच्चं, आवुसो’ ।

‘वेदना ... सञ्जा . सङ्घारा .. विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्च
वा' ति ?

10 ‘अनिच्चं, आवुसो’ ।

R. 106 ‘तस्मातिह ... पे०... एवं पस्सं ... पे० . नापरं इत्थत्ताया ति
B. 87 पजानाती’ ति । पुण्णो नाम आवुसो आयस्मा मन्ताणिपुत्तो अमहाक
नवकानं सतं बहूपकारो होति । सो अम्हे इमिना ओवादेन ओवदति ।
इदं^२ च^२ पन मे आयस्मतो पुण्णस्स मन्ताणिपुत्तस्स धम्मदेसनं सुत्वा
15 धम्मो अभिसमितो^३” ति ।

८४. तिस्ससुत्तं

९०. सावत्थिनिदानं । तेन खो पन समयेन आयस्मा तिस्सो
भगवतो पितुच्छापुत्तो सम्बहुलानं भिक्खूनं एवमारोचेति - “अपि मे,
10 आवुसो, मधुरकजातो विय कायो; दिसा पि मे न पक्खायन्ति; धम्मा पि
मं न^१ पटिभन्ति^२; थीनमिद्धं^३ च मे चित्तं परियादाय तिट्ठति; अनभिरतो च
ब्रह्मचरियं चरामि; होति च मे धम्मेसु विचिकिच्छा” ति ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्गमिसु; उपसङ्ग-
मित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिञ्जा
खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचु - “आयस्मा, भन्ते, तिस्सो भगवतो
पितुच्छापुत्तो सम्बहुलानं भिक्खूनं एवमारोचेति - ‘अपि मे, आवुसो,
25 मधुरकजातो विय कायो; दिसा पि मे न पक्खायन्ति; धम्मा पि मं न
पटिभन्ति; थीनमिद्धं च मे चित्तं परियादाय तिट्ठति; अनभिरतो च
ब्रह्मचरियं चरामि; होति च मे धम्मेसु विचिकिच्छा” ति ।

१. मण्डनकजातियो - सी० । २-२ इम - स्या० । ३ अभिसमितो - सी०, रो० ।
४-४. नप्पटिभन्ति - सी०, स्या० । ५. थीनमिद्ध - म० ।

अथ खो भगवा अञ्जतरं भिक्खु आमन्तेसि — “एहि त्व, भिक्खु, मम वचनेन तिस्सं भिक्खु आमन्तेही ति — ‘सत्था’ त, आवुसो तिस्स, आमन्तेती” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा तिस्सो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं तिस्सं एतदवोच — 5
“सत्था तं, आवुसो तिस्स, आमन्तेती” ति ।

“एवमावुसो” ति खो आयस्मा तिस्सो तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं तिस्सं भगवा एतदवोच —

“सच्चं किर त्वं, तिस्स, सम्बहुलानं भिक्खूनं एवमारोचेसि — 10 R 107
‘अपि मे, आवुसो, मधुरकजातो विय कायो ... पे०... होति च मे धम्मेषु विचिकिच्छा” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“तं कि मञ्जासि, तिस्स, रूपे अविगतरागस्स^१ अविगतच्छन्दस्स^२ अविगतपेमस्स अविगतपिपासस्स अविगतपरिळाहस्स^३ अविगततण्हस्स 15
तस्स रूपस्स विपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“साधु साधु, तिस्स ! एवं हेतं, तिस्स, होति । यथा तं रूपे 20
अविगतरागस्स वेदलाय ... सञ्जाय ... सङ्गारेसु अविगतरागस्स ... पे०...
तेसं सङ्गारानं विपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“साधु साधु, तिस्स ! एवं हेतं, तिस्स, होति । यथा तं सङ्गारेसु 25
अविगतरागस्स, विञ्जाणे अविगतरागस्स अविगतच्छन्दस्स अविगत-
पेमस्स अविगतपिपासस्स अविगतपरिळाहस्स अविगततण्हस्स तस्स
विञ्जाणस्स विपरिणामञ्जथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा” ति ?

१-१. म० पोत्वके नत्थि । २ अवीतरागस्स - स्या० । ३ अविगतच्छन्दस्स - सी०,
ते०; अवीतच्छन्दस्स - स्या० । ४. अविगतपरिळाहस्स - सी०; अवीतपरिळाहस्स - स्या० ।
स० २-४२

“एवं, भन्ते” ।

“साधु साधु, तिस्स ! एवं हेतं, तिस्स, होति यथा तं विञ्जाणे
अविगतरागस्स । तं किं मञ्जसि, तिस्स, रूपे विगतरागस्स विगत-
च्छन्दस्स विगतपेमस्स विगतपिपासस्स विगतपरिळाहस्स विगततण्हस्स
5 तस्स रूपस्स विपरिणामञ्जयाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोम-
नस्सुपायासा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“साधु साधु, तिस्स ! एवं हेतं, तिस्स, होति । यथा तं ह्ये
विगतरागस्स वेदनाय .. सञ्जाय ... सङ्कारेणु विगतरागस्स विञ्जाणे
R.108 10 विगतरागस्स विगतच्छन्दस्स विगतपेमस्स विगतपिपासस्स विगतपरि-
ळाहस्स विगततण्हस्स तस्स विञ्जाणस्स विपरिणामञ्जयाभावा उप्प-
ज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“साधु साधु, तिस्स ! एवं हेतं, तिस्स, होति यथा तं विञ्जाणे
15 विगतरागस्स । तं किं मञ्जसि, तिस्स, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्कारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं
वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

20 “तस्मात्तिह ... पे०... एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्यन्ताया ति
पजानाति ।

“सेय्यथापि^१, तिस्स, द्वे पुरिसा - एको पुरिसो अमग्गकुसलो,
एको पुरिसो मग्गकुसलो । तमेनं सो अमग्गकुसलो पुरिसो अमुं नग्गकुसलं
पुरिसं मगं पुच्छेय्य । सो एवं वदेय्य - ‘एहि^२, भो^३ पुरिस, अयं मग्गो ।
25 तेन मूहुत्तं गच्छ । तेन मूहुत्तं गत्त्वा दक्खिस्ससि द्वेषापथं^४, तत्थ वानं
भुञ्चित्त्वा दक्खिणं गण्हाहि^५ । तेन मूहुत्तं गच्छ । तेन मूहुत्तं गत्त्वा
दक्खिस्ससि तिब्बं वनसण्डं । तेन मूहुत्तं गच्छ । तेन मूहुत्तं गत्त्वा
B. 89 दक्खिस्ससि महन्तं निच्चं पल्ललं । तेन मूहुत्तं गच्छ । तेन मूहुत्तं
गत्त्वा दक्खिस्ससि सोढमं पपातं । तेन मूहुत्तं गच्छ । तेन मूहुत्तं गत्त्वा
30 दक्खिस्ससि समं भूमिभागं रमणीयं’ ति ।

१. सेय्यथापत्तु - सी०; सेय्यथापत्त - रो० । २-२. चन्तो - नी०, एव भो-
स्या०, रो० । ३. द्वेषापथं - सी०, रो० । ४. गण्ह - स्या० ।

“उपमा खो म्यायं, तिस्स, कता अत्थस्स विञ्जापनाय । अयं
चेवेत्थ^१ अत्थो — ‘पुरिसो अमग्गकुसलो’ ति खो, तिस्स, पुथुज्जनस्सेतं
अधिवचनं । ‘पुरिसो मग्गकुसलो’ ति खो, तिस्स, तथागतस्सेतं अधिवचनं
अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । ‘द्वेधापथो’ ति खो, तिस्स, विचिकिच्छायेतं
अधिवचनं । ‘वामो^२ मग्गो’ ति खो, तिस्स, अट्ठङ्गिक्खस्सेत मिच्छामग्गस्स
अधिवचनं, सेय्यथीद — मिच्छादिट्ठिया ... पे० .. मिच्छासमाधिस्स ।
‘दक्खिणो मग्गो’ ति खो, तिस्स, अरियस्सेतं अट्ठङ्गिक्खस्स मग्गस्स अधि-
वचनं, सेय्यथीदं^३ — सम्मादिट्ठिया ... पे०... सम्मासमाधिस्स । ‘तिब्बो
वनसण्डो’ ति खो, तिस्स, अविज्जायेतं अधिवचनं । ‘महत्तं निन्न पल्ललं’
ति खो, तिस्स, कामानमेतं अधिवचनं । ‘सोब्भो पपातो’ ति खो, तिस्स,
कोधूपायासस्सेतं अधिवचनं । ‘समो भूमिभागो रमणीयो’ ति खो, तिस्स,
निब्बानस्सेतं अधिवचनं । अभिरम, तिस्स, अभिरम, तिस्स ! अहमो-
वादेन अहमनुग्गहेन^४ अहमनुसासनिया’ ति ।

६१. इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा तिस्सो भगवतो
भासितं अभिनन्दी ति ।

८५. यमकसुत्तं

६२. एकं समयं आयस्मा सारिपुत्तो सावत्थियं विहरति जेतवने
अनाथपिण्डकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन यमकस्स नाम भिक्खुनो
एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं होति — “तथाह भगवता धम्मं देसितं
आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति,
न होति परं मरणा” ति ।

अस्सोसु खो सम्बहुला भिक्खू यमकस्स किर नाम भिक्खुनो
एवरूपं पापकं दिट्ठिगत उप्पन्ने होति — “तथाहं भगवता धम्मं देसितं
आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति,
न होति परं मरणा” ति । अथ खो ते भिक्खू येनायस्मा यमको तेनुप-
सङ्गमिसु, उपसङ्गमित्वा आयस्मता यमकेन सद्धि सम्मोदिसु । सम्मोद-
नीय कथं सारणीयं^५ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना
खो ते भिक्खू आयस्मन्तं यमक एतदवोचुं —

१ चेत्य — सी० । २-२ वाममग्गो — रो० । ३ सेय्यथीद — म० । ४ अहं
धम्मनुग्गहेन — सी० । ५ सारणीय — सी०, ल्या०, रो० ।

R 110

“सच्च किर ते, आवुसो यमक, एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं -
'तथाहं भगवता धम्मं देसितं आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स
भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा” ति ?

“एवं ख्वाहं, आवुसो, भगवता धम्मं देसितं आजानामि -
5 'खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं
मरणा” ति ।

“मा, आवुसो यमक, एवं अचच, मा भगवन्तं अट्ठभाचिक्खि । न
हि सावु भगवतो अट्ठभाचिक्खनं^१ । न हि भगवा एव वदेय्य - 'खीणासवो
भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा” ति ।

10 एवं पि खो आयस्सा यमको तेहि भिक्खूहि वुच्चमानो तथेव^२ तं
पापकं दिट्ठिगतं^३ थामसा परामासा अभिनिविस्स^४ वोहरति- “तथाहं
भगवता धम्मं देसितं आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा
उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा” ति ।

यतो खो ते भिक्खू नासक्खिसु आयस्सन्तं यमकं एतस्सा पापका
15 दिट्ठिगता विवेचेतुं, अथ खो ते भिक्खू उट्ठयासना येनायस्सा सारिपुत्तो
तेनुपसङ्गमिसु; उपसङ्गमित्वा आयस्सन्तं सारिपुत्तं एतदवोचुं - “यम-
कस्स नाम, आवुसो सारिपुत्त, भिक्खुनो एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं -
'तथाहं भगवता धम्मं देसितं आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स
भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा” ति । साघायस्सा
20 सारिपुत्तो येन यमको भिक्खुतेनुपसङ्गमवु अनुकम्पं उपादाया” ति ।

अधिवासेसि खो आयस्सा सारिपुत्तो तुण्हीभावेन । अथ खो
आयस्सा सारिपुत्तो सायन्हसमयं^५ पटिसल्लाना^६ बुट्ठितो येनायस्सा यमको
तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्सता यमकेन सद्धिं सम्मोदि पे०.

25 “सच्चं किर ते, आवुसो यमक, एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं - 'तथाहं
भगवता धम्मं देसितं आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा
उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा” ति ?

R.111

B. 91

30 “एवं ख्वाहं, आवुसो, भगवता धम्मं देसितं आजानामि यथा
खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं
मरणा” ति ।

१ अट्ठभाचिक्खन - सी०, स्या०, रो० । २-२ रो० पोट्यके गटिय । ३ अभिनिविस्स
- स्या० । ४. सायण्हसमय - सी०, स्या०, १० । ५ पटिसल्लाना - सी०, स्या०, रो०

“तं किं मञ्जसि, आवुसो यमक, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, आवुसो” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्कारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

5

“अनिच्चं, आवुसो” ।

“तस्मातिह .. पे० .. एवं पस्सं .. पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाति ।

“तं किं मञ्जसि, आवुसो यमक, रूपं तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

10

“नो हेतं, आवुसो” ।

“वेदनं तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेत, आवुसो” ।

“सञ्जं ... सङ्कारे ... विञ्जाणं ... तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

15

“नो हेत, आवुसो” ।

“तं किं मञ्जसि, आवुसो यमक, रूपस्मि तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेतं, आवुसो” ।

“अञ्जत्र रूपा तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

20

“नो हेत, आवुसो” ।

“वेदनाय अञ्जत्र वेदनाय ... पे०... सञ्जाय अञ्जत्र सञ्जाय ... सङ्कारेसु अञ्जत्र सङ्कारेहि ... विञ्जाणस्मि तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेतं, आवुसो” ।

25

“अञ्जत्र विञ्जाणा तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेतं, आवुसो” ।

“तं किं मञ्जसि, आवुसो यमक, रूपं^१ वेदनं^२ सञ्जं^३ सङ्कारं^४ विञ्जाण तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेतं, आवुसो” ।

30

१. रूपा - रो० । २. वेदना - स्या०, रो० । ३. सञ्जा - स्या०, रो० । ४. सङ्कारा - स्या०, रो० ।

R 112

“तं किं मञ्जसि, आवुसो यमक, अयं सो अरूपी अवेदनो असञ्जी असङ्घारो अविञ्जाणो तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेतं, आवुसो” ।

“एत्थं च ते, आवुसो यमक, दिट्ठेव धम्मं सच्चतो थेततो^१ तथा-
5 गतो अनुपलब्धिमानो, कल्लं नु ते तं वेय्याकरणं — ‘तथाहं भगवता धम्मं देसितं आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा’” ति ।

“अहं खो मे तं, आवुसो सारिपुत्त, पुब्बं अविद्दसुनो पापकं दिट्ठि-
गतं; इदं च पनायस्मतो सारिपुत्तस्स धम्मदेसनं सुत्वा तं चेव पापकं
10 दिट्ठिगतं पहीनं, धम्मो च मे अभिसमितो” ति ।

B 92

“सचे तं आवुसो यमक, एव पुच्छेय्यु — ‘यो सो, आवुसो यमक, भिक्खु अरहं खीणासवो सो कायस्स भेदा परं मरणा किं होती’ ति ? एव पुट्ठो त्वं, आवुसो यमक, किन्ति व्याकरेय्यासी^२” ति ?

“सचे मं, आवुसो, एव पुच्छेय्यु — ‘यो सो, आवुसो यमक, भिक्खु
15 अरहं खीणासवो सो कायस्स भेदा परं मरणा किं होती’ ति ? एव पुट्ठोहं, आवुसो, एव व्याकरेय्यु — ‘रूपं खो, आवुसो, अनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं, यं दुक्खं तं निरुद्धं तदत्थं ज्ञतं^३ । वेदना . सञ्जा . सङ्घारा .. विञ्जाणं अनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं; यं दुक्खं तं निरुद्धं तदत्थं ज्ञतं’ ति । एव पुट्ठोहं, आवुसो, एवं व्याकरेय्यु” ति ।

“साधु साधु, आवुसो यमक ! तेन हावुसो, यमक, उपमं ते
20 करिस्सामि एतस्सेव अत्थस्स भिय्योसोमत्ताय जाणाय । सेय्यथापि, आवुसो यमक, गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अद्धो महद्धनो महाभोगो, सो च आरक्खसम्पन्नो । तस्स कोचिदेव पुरिसो उपपज्जेय्य अनत्थकामो अहितकामो अयोगक्खेमकामो जीविता वोरोपेतुकामो । तस्स एव-
R. 113 मस्स — ‘अयं खो गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अद्धो महद्धनो महाभोगो,
25 सो च आरक्खसम्पन्नो, नायं सुकरो’ पसह्य जीविता वोरोपेतु । यन्नूनाहं अनुपखज्ज जीविता वोरोपेय्यु’ ति । सो तं गहपति वा गहपतिपुत्तं वा उपसङ्गमित्वा एव वदेय्यु — ‘उपट्ठहेय्यु तं, भन्ते’ ति । तमेन सो गहपति वा गहपतिपुत्तो वा उपट्ठापेय्यु । सो उपट्ठहेय्यु पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती

१ तथतो - स्या० । २ व्याकरेय्यासी - रो० । ३ तदत्यगत - सी०, रो० ।
४-४. न व्यासुकरो - सी०; न हाय सुकरो - स्या० ।

किङ्कारपटिस्सावी' मनापचारी पियवादी । तस्स सो गहपति वा गहपति-
पुत्तो मित्ततो पि न सदहेय्य^१, सुहज्जतो पि न सदहेय्य, तस्मिं च विस्सासं
आपज्जेय्य । यदा खो, आवुसो, तस्स पुरिसस्स एवमस्सं - 'संविस्सत्थो'
खो म्याय गहपति वा गहपतिपुत्तो वा' ति अथ नं रहोगतं विदित्वा तिण्हेन
सत्थेन जीविता वोरोपेय्य ।

5

"त कि मञ्जासि, आवुसो यमक, यदा हि^२ सो पुरिसो अमु गहपति
वा गहपतिपुत्त वा उपसङ्कमित्वा एवं आह - 'उपट्टहेय्य तं, भन्ते' ति,
तदा पि सो वधको व । वधकं च पन सन्तं न अञ्जासि - 'वधको मे' ति ।
यदा पि सो उपट्टहति^३ पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनाप-
चारी पियवादी, तदा पि सो वधको व । वधकं च पन सन्तं न अञ्जासि
- 'वधको मे' ति । यदा पि नं रहोगतं विदित्वा तिण्हेन सत्थेन जीविता
वोरोपेति, तदा पि सो वधको व । वधकं च पन सन्तं न अञ्जासि -
'वधको मे'" ति ।

10 B. 93

"एवमावुसो" ति ।

"एवमेव खो, आवुसो, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियान अदस्सावी
अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसानं अदस्सावी
सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनु-
पस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मि वा अत्तानं । वेदनं
... सञ्जं .. सङ्गारे .. विञ्जाण अत्ततो समनुपस्सति, विञ्जाणवन्तं
वा अत्तान, अत्तनि वा विञ्जाणं, विञ्जाणस्मि वा अत्तानं ।

15

R 114

20

"सो अनिच्चं रूपं अनिच्च रूप' ति यथाभूतं नप्पजानाति ।
अनिच्च वेदनं 'अनिच्चा वेदना' ति यथाभूतं नप्पजानाति । अनिच्चं
सञ्ज 'अनिच्चा सञ्जा' ति यथाभूतं नप्पजानाति । अनिच्चे सङ्गारे
'अनिच्चा सङ्गारा' ति यथाभूतं नप्पजानाति । अनिच्चं विञ्जाण
'अनिच्च विञ्जाण' ति यथाभूतं नप्पजानाति ।

25

"दुक्ख रूपं 'दुक्खं रूप' ति यथाभूतं नप्पजानाति । दुक्खं वेदनं
... दुक्खं सञ्जं ... दुक्खं सङ्गारे . दुक्खं विञ्जाणं 'दुक्खं विञ्जाणं' ति
यथाभूतं नप्पजानाति ।

"अनत्त रूपं 'अनत्तं रूप' ति यथाभूतं नप्पजानाति । अनत्तं

१. किङ्कारपटिस्सावी - स्या०, किङ्कारपटिस्सावी - रो० । २ दहेय्य - स्या०, रो० ।
३. नविस्सुट्ठो - स्या० । ४ पि - नी०, स्या०, रो० । ५ उपट्टाति - सी०, स्या०, रो० ।
६ अनत्ता - म० ।

वेदनं .. अनत्तं सञ्जं ... अनत्ते सङ्कारे ... अनत्तं विञ्जाणं 'अनत्तं विञ्जाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति ।

“सङ्गतं रूपं 'सङ्गतं रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति । सङ्गतं वेदनं .. सङ्गतं सञ्जं ... सङ्गते सङ्कारे ... सङ्गतं विञ्जाणं 'सङ्गतं विञ्जाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति ।

“वधकं रूपं 'वधकं रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति । वधकं वेदनं 'वधका वेदना' ति ... वधकं सञ्जं 'वधका सञ्जा' ति ... वधके सङ्कारे 'वधका सङ्कारा' ति यथाभूतं नप्पजानाति । वधकं विञ्जाणं 'वधकं विञ्जाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति ।

10 “सो रूपं उपेति उपादियति अघिट्ठाति 'अत्ता मे' ति । वेदनं .. सञ्जं ... सङ्कारे ... विञ्जाणं उपेति उपादियति अघिट्ठाति 'अत्ता मे' ति । तस्सिमे पञ्चुपादानक्खन्वा उपेता उपादिन्ना' दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ति ।

B. 94

“सुतवा च खो, आवुसो, अरियसावको अरियात्तं दस्सावी
15 ... पे०... सप्पुरिसवम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं अत्तानं^१; न अत्तनि रूपं^२, न रूपस्मि अत्तानं । न वेदनं ... न सञ्जं ... न सङ्कारे ... न विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्जाणवन्तं अत्तानं, न अत्तनि विञ्जाणं, न विञ्जाणस्मि अत्तानं ।

R. 115

“सो अनिच्चं रूपं 'अनिच्चं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति ।
20 अनिच्चं वेदनं ... अनिच्चं सञ्जं ... अनिच्चे सङ्कारे ... अनिच्चं विञ्जाणं 'अनिच्चं विञ्जाणं' ति यथाभूतं पजानाति ।

“दुक्खं रूपं 'दुक्खं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति । दुक्खं वेदनं ... दुक्खं सञ्जं ... दुक्खे सङ्कारे ... दुक्खं विञ्जाणं 'दुक्खं विञ्जाणं' ति यथाभूतं पजानाति ।

25 “अनत्तं रूपं 'अनत्तं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति । अनत्तं वेदनं ... अनत्तं सञ्जं ... अनत्ते सङ्कारे ... अनत्तं विञ्जाणं 'अनत्तं विञ्जाणं' ति यथाभूतं पजानाति ।

“सङ्गतं रूपं 'सङ्गतं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति । सङ्गतं वेदनं

१ उपादिष्णा - सी०, रो० । २. वा अत्तान - नी०, त्या० । ३ वा रूप - मी०, त्या० । ४. अनत्ता - म० । ५. अनत्ता - रो० ।

... सङ्घतं सञ्ज्ञं .. सङ्घते सङ्घारे ... सङ्घतं विञ्ज्ञाणं 'सङ्घतं विञ्ज्ञाणं'
ति यथाभूतं पजानाति ।

"वधकं रूपं 'वधकं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति । वधकं वेदनं...
वधकं सञ्ज्ञं ... वधके सङ्घारे 'वधका सङ्घारा' ति यथाभूतं पजानाति ।
वधकं विञ्ज्ञाणं 'वधक विञ्ज्ञाण' ति यथाभूतं पजानाति ।

"सो रूप न उपेति न उपादियति नाधिद्वुति 'अत्ता मे' ति ।
वेदन .. सञ्ज्ञं .. सङ्घारे .. विञ्ज्ञाणं न उपेति न उपादियति नाधिद्वुति
'अत्ता मे' ति । तस्सिमे पञ्चुपादानवखन्धा' अनुपेता अनुपादिन्ना' दीघरत्तं
हिताय सुखाय संबत्तन्ती" ति ।

"एवमेतं^१, आवुसो सारिपुत्त, होति^२ येसं आयस्मन्तानं तादिसा 10
सब्रह्मचारिनो अनुकम्पका अत्थकामा ओवादका अनुसासका । इदं च
पन मे आयस्मतो सारिपुत्तस्स धम्मदेसनं सुत्वा अनुपादाय आसवेहि चित्तं
विमुत्तं" ति* ।

८६. अनुराधसुतं

६३. एव मे सुतं । एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महा-
वने कूटागारसालायं । तेन खो पन समयेन आयस्मा अनुराधो भगवतो 15
अविदूरे अरञ्जकुटिकायं विहरति । अथ खो सम्बहुला अञ्जतित्थिया
परिव्वाजका येन आयस्मा अनुराधो तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा
आयस्मता अनुराधेन सद्धि सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीति-
सारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते अञ्जतित्थिया
परिव्वाजका आयस्मन्तं अनुराधं एतदवोचु - "यो सो, आवुसो अनुराध, 20
तथागतो उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो तं तथागतो इमेसु
चतूसु^१ ठानेसु पञ्जापयमानो पञ्जापेति^२ - 'होति तथागतो परं मरणा' ति
वा, 'न होति तथागतो परं मरणा' ति वा, 'होति च न च होति तथागतो
परं मरणा' ति वा, 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति वा" ति ?
एवं वुत्ते, अनुराधो ते अञ्जतित्थिये परिव्वाजके एतदवोच - 25
"यो सो आवुसो तथागतो उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो तं

१. उपादानवखन्धा - रो० । २. अनुपादिष्णा - रो० । ३. एवञ्हेतु - स्या०, एव
हि ते - सी०, रो० । ४. होन्ति - रो० । *इदमवोच आयस्मा सारिपुत्तो अत्तमनो आयस्मा,
गमको आयस्मतो सारिपुत्तं भगवितं अभिनन्दी' ति इति अथिको पाठो सी०, रो० पीत्यकेशु
प्रथि । ५. चतूसु पि - सी० । ६. पञ्जापेति - स्या० ।

तथागतो अञ्जत्र इमेहि चतूहि ठानेहि पञ्जापयमानो पञ्जापेति - 'होति तथागतो परं मरणा' ति वा, 'न होति तथागतो परं मरणा' ति वा, 'होति च न च होति तथागतो परं मरणा' ति वा, 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति वा" ति ।

- 5 एवं वुत्ते, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका आयस्मन्तं अनुराधं एतदवोचुं - "सो चायं भिक्खु नवो भविस्सति अचिरपव्वजितो, थेरो वा पन वालो अव्यत्तो" ति ।

अथ खो अञ्जतित्थिया परिब्बाजका आयस्मन्तं अनुराधं नव-
वादेन च बालवादेन च अपसादेत्वा उट्टायासना पक्कमिंसु ।

R. 117 10

अथ खो आयस्मतो अनुराधस्स अचिरपक्कन्तेसु तेसु अञ्ज-
तित्थियेसु परिब्बाजकेसु एतदहोसि - "सचे खो मं ते अञ्जतित्थिया
परिब्बाजका उत्तरिपञ्हं^१ पुच्छेय्युं, कथं व्याकरमानो नु ख्वाहं तेसं अञ्ज-
तित्थियानं परिब्बाजकानं वुत्तवादी चेव भगवतो अस्सं, न च भगवन्त
अभूतेन अग्भाचिक्खेय्यं, धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरेय्यं^४, न च कोचि
15 सहधम्मिको वादानुवादो^५ गारय्हं ठानं आगच्छेय्या" ति ?

अथ खो आयस्मा अनुराधो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-
मित्वा .. पे०.. एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा अनुराधो भगवन्तं एतद-
वोच - "इघाहं, भन्ते, भगवतो अविदूरे अरञ्जकुटिकायं विहरामि ।

B. 96

अथ खो, भन्ते, सम्बहुला अञ्जतित्थिया परिब्बाजका येनाहं तेनुपसङ्क-
20 मिसु ... पे०... मं एतदवोचुं - 'यो सो, आवुसो अनुराध, तथागतो उत्तम-
पुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो तं तथागतो इमेसु चतूसु ठानेसु पञ्जा-
पयमानो पञ्जापेति - होति तथागतो परं मरणा ति वा, न होति .
होति च न च होति, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा'
ति ? एवं वुत्ताहं, भन्ते, ते अञ्जतित्थिये परिब्बाजके एतदवोचं. पे० ।

R. 118 25

"तस्स मय्हं, भन्ते, अचिरपक्कन्तेसु तेसु अञ्जतित्थियेसु परि-
ब्बाजकेसु एतदहोसि - 'सचे खो मं ते अञ्जतित्थिया परिब्बाजका
उत्तरि पञ्हं पुच्छेय्यु, कथं व्याकरमानो नु ख्वाहं तेसं अञ्जतित्थियानं
परिब्बाजकानं वुत्तवादी चेव भगवतो अस्सं, न च भगवन्तं अभूतेन^६ अग्भा-

१ अव्यत्तो - सी०, रो० । २ स्या० पोत्वके नरिय । ३ न - स्या० ।
४ व्याकरेय्यं - रो० । ५ वादानुपातो - सी०, स्या०, रो० । ६ रो० पोत्वके नरिय ।

चिक्खेय्यं, धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरेय्यं, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्हं ठानं आगच्छेय्या” ति ?

“तं किं मञ्जसि, अनुराध, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

5

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं कल्लं नु तं समनुपस्सितुं —
‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्कारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं
वा” ति ?

“अनिच्चं भन्ते” ... पे०... तस्मातिह ... प०... एवं पस्सं
... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाति ।

“तं किं मञ्जसि, अनुराध, रूपं तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

15

“वेदनं ... सञ्जं ... सङ्कारे ... विञ्जाणं तथागतो ति समनु-
पस्ससी” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, अनुराध, रूपस्मि तथागतो ति समनु-
पस्ससी” ति ?

B, 97

20

“नो हेतं, भन्ते” ।

“अञ्जत्र रूपा तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदनाय .. पे०. अञ्जत्र वेदनाय . पे०... सञ्जाय ...
अञ्जत्र सञ्जाय . सङ्कारेसु अञ्जत्र सङ्कारेहि ... विञ्जाणस्मि
... अञ्जत्र विञ्जाणा तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

25

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जसि, अनुराध, रूप .. वेदना ... सञ्जा ...
सङ्कारा .. विञ्जाण तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

30

“तं किं मञ्जसि, अनुराध, अय सो अरूपी अवेदो असञ्जी
असङ्कारो अविञ्जाणो तथागतो ति समनुपस्ससी” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

R. 119 5: “एत्थ च ते, अनुराध, दिट्ठेव धम्मं सच्चतो शेततो’ तथागतो अनुपलब्धिमानो कल्लं नु ते त वेय्याकरणं - ‘यो सो, आवुसो, तत्तागो उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो त तथागतो अञ्जण उमेटि चतूहि ठानेहि पञ्चापयमानो पञ्चापेति - होति तथागतो पर गच्छाति वा, न होति ... होति च न च होति, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

10 “साधु साधु, अनुराध ! पुब्बे चाह, अनुराध, एतरहि न दुग्गा चेव पञ्चापेमि दुक्खस्स च निरोधं” ति ।

८७ वक्कलिलुत्तं

६४. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दरकनिगो । तेन खो पत्तं समयेन आयस्सा वक्कलि कुम्भकारनिवेशेने विहरति आवाधिको दुक्खितो वाग्घुगिलानो । अथ खो आयरमा वक्कलि उग्गाम्मा आमत्तेसि - “एथ तुम्हे, आवुसो, येन भगवा तेनुपसङ्गमः उग्गाम्मा मित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दध - ‘वक्कलि, भन्ते, भिक्खु आवाधिको दुक्खितो वाग्घुगिलानो, सो भगवतो पादे मग्गमा वन्दध’ ति । एव च वदेथ - ‘साधु किर, भन्ते, भगवा येन वक्कलि भिक्खु तेनुपसङ्गमतु; अनुकम्प उपादाया” ति ।

B. 58 20 “एवमावुसो” ति खो ते भिक्खु आयग्गमो वक्कलिनो पत्तिपत्तिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमिणु, उपसङ्गमित्वा भगवन्तं वन्दधेण एकमन्तं निनीदिणु । एत्थमन्तं निमित्ता गौ ते भिक्खु भगवन्तं एतत्ततो - “वक्कलि, भन्ते, भिक्खु गावाधिको वक्कलिनो वा वक्कलिनो । सा भगवतो पादे मग्गमा वन्दध, एव च परा वन्दध - ‘साधु किर, भन्ते, भगवा येन वक्कलि भिक्खु तेनुपसङ्गमतु अनुकम्प उपादाया” ति ।

R. 120 25 अथिवामेनि भगवा सुवर्णीभायें । एतं गौ भगवत्तं विदधेण पत्तिपत्तिस्सुत्वा येन भगवा वक्कलि तेनायं मग्गमा वन्दधेण वक्कलि भगवन्तं वन्दधेण । एतन्तं मग्गमा वन्दधेण अथ गौ भगवा आयग्गमन्तं वक्कलि मग्गमा वन्दधेण - “साधु किर, भन्ते, भगवा येन वक्कलि भिक्खु तेनुपसङ्गमतु अनुकम्प उपादाया” ति ।

१. वक्कलि - वक्कलि । २. वक्कलि - वक्कलि । ३. वक्कलि - वक्कलि ।

मञ्चके समधोसि । सन्तिमानि आसनानि पञ्जत्तानि; तत्थाहं निसी-
दिस्सामी” ति । निसीदि भगवा पञ्जत्ते आसने । निसज्ज खो भगवा
आयस्मन्तं वक्कलि एतदवोच - “कच्चि ते, वक्कलि, खमनीयं कच्चि
यापनीयं कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति, नो अभिक्कमन्ति; पटिक्कमो-
सानं पञ्जायति, नो अभिक्कमो” ति ?

5

“न मे, भन्ते, खमनीयं न यापनीयं; बाब्हा मे दुक्खा वेदना
अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति; अभिक्कमोसानं पञ्जायति, नो पटि-
क्कमो” ति ।

“कच्चि ते, वक्कलि, न किञ्चि कुक्कुच्चं न कोचि विप्पटि-
सारो” ति ?

10

“तग्घ मे, भन्ते, अनप्पकं कुक्कुच्चं अनप्पको विप्पटिसारो” ति ।

“कच्चि पन तं, वक्कलि, अत्ता सीलतो न उपवदती” ति ?

“न खो मं, भन्ते, अत्ता सीलतो उपवदती” ति ।

“नो चे किर तं, वक्कलि, अत्ता सीलतो उपवदति; अथ किञ्च
ते कुक्कुच्चं को च विप्पटिसारो” ति ?

15

“चिरपटिकाहं, भन्ते, भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमितुकामो,
नत्थि च मे कार्यस्मि तावतिका बलमत्ता यावताहं^१ भगवन्तं दस्सनाय
उपसङ्कमेय्यं” ति ।

“अलं, वक्कलि, कि ते इमिना पूतिकयायेन दिट्ठेन ? यो खो,
वक्कलि, धम्म पस्सति सो मं पस्सति; यो मं पस्सति सो धम्मं पस्सति ।
धम्म हि, वक्कलि, पस्सन्तो मं पस्सति; म पस्सन्तो धम्म पस्सति । तं कि
मञ्जसि, वक्कलि, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

20

“अनिच्चं, भन्ते” ।

R. 121

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

25

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं कल्लं नु तं समनुपस्सितुं
- एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता” ति ?

B. 99

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना .. सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं
वा” ति ?

30

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... एसो मे अत्ता ति ।

“नो हेतं, भन्ते” । “तस्नातिह ... पे०... एवं पस्सं ... पे०... वापरं इत्यत्ताया ति पजानाती” ति ।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं वक्कलि इमिना ओवादेन ओवद्विञ्चा
 5 उट्टायासना येन गिज्जकूटो पच्चतो तेन पक्कानि^१ । अथ खो आयस्मा
 वक्कलि अचिरपक्कन्तस्स भगवतो उपट्टाके आनन्तेसि — “एय मं, आवुसो,
 नच्चकं आरोपेत्वा येन इसिगिलिपस्सं काळसिला तेनुपसङ्गमथ । कथं
 हि नाम मादिसो अन्तरयरे कालं कत्तव्वं नञ्चेत्थ्या” ति ?

“एवमावुसो” ति खो ते भिक्खु आयस्मतो वक्कलिस्स पटिस्सुत्था
 10 आयस्मन्तं वक्कलि नच्चकं आरोपेत्वा येन इसिगिलिपस्सं काळसिला
 तेनुपसङ्गमिन्नु । अथ खो भगवा तं च रत्ति तं च दिवावसेसं गिज्जकूटे
 पच्चते विहासि । अथ खो द्वे देवतायो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्त-
 वण्णा केवलकप्पं गिज्जकूटं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमिन्नु
 ... पे०... एकमन्तं अट्ठंनु । एकमन्तं ठिता खो एका देवता भगवन्तं एतद-
 15 वोच — “वक्कलि, भन्ते, भिक्खु विमोक्खाय चेतती” ति । अपरा देवता
 भगवन्तं एतदवोच — “सो हि नून, भन्ते, सुविमुत्तो विमुच्चिस्सती” ति ।

६५. इदमवोचुं ता देवतायो । इदं वत्वा भगवन्तं अचिवादेत्वा
 पदक्खिणं कत्वा तत्येवन्तरवारियिन्नु ।

अथ खो भगवा तस्सा रत्तिया अच्चयेन भिक्खु आमत्तेसि —
 20 “एय तुम्हे, भिक्खवे, येन वक्कलि भिक्खु तेनुपसङ्गनय; उपसङ्गनित्वा
 वक्कलि भिक्खुं एवं वदेय — ‘मुणावुसो त्वं, वक्कलि, भगवतो वचनं द्विदं
 च देवताणं । इमं, आवुसो, रत्ति द्वे देवतायो अभिक्कन्ताय रत्तिया अदि-
 वक्कन्तवण्णा केवलकप्पं गिज्जकूटं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमिन्नु-
 उपसङ्गनित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंनु । एकमन्तं ठिता
 25 खो, आवुसो, एका देवता भगवन्तं एतदवोच — वक्कलि, भन्ते, भिक्खु
 विमोक्खाय चेतती ति । अपरा देवता भगवन्तं एतदवोच — सो हि नून,
 भन्ते, सुविमुत्तो विमुच्चिस्सती ति । भगवा च तं, आवुसो वक्कलि,
 एवमाह — मा भायि, वक्कलि; ना भायि, वक्कलि ! अपापकं ते नत्थ
 भविस्सति, अपापिका कालकिरिया” ति ।

१. पक्कनि — जी०, त्या० । २. इसिगिलिस्स — जी० ।

“एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा वक्कलि तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं वक्कलि एतदवोचु – “सुणावुसो वक्कलि, भगवतो वचनं द्विल्लं च देवतान” ति ।

अथ खो आयस्मा वक्कलि उपट्टाके आमन्तेसि – “एथ मं, आवुसो, मञ्चका ओरोपेथ । कथं हि नाम मादिसो उच्चे आसनं निसी- 5
दित्वा तस्स भगवतो सासनं सोतब्बं मञ्चेय्या” ति !

“एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो वक्कलिस्स पटि-
स्सुत्वा आयस्मन्तं वक्कलि मञ्चका ओरोपेसुं । “इमं, आवुसो, रत्ति
द्वे देवतायो अभिक्कन्ताय रत्तिया ... पे०... एकमन्तं अट्टंसु । एकमन्तं
ठिता खो, आवुसो, एका देवता भगवन्तं एतदवोच – ‘वक्कलि, भन्ते, 10
भिक्खु विमोक्खाय चेतोती’ ति । अपरा देवता भगवन्तं एतदवोच –
‘सो हि नून, भन्ते’, सुविमुत्तो विमुच्चिस्सती’ ति । भगवा च तं, आवुसो
वक्कलि, एवमाह – ‘मा भायि, वक्कलि; मा भायि, वक्कलि ! अपापकं
ते मरणं भविस्सति, अपापिका कालकिरिया” ति ।

“तेन हावुसो, मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दथ – ‘वक्कलि, 15
भन्ते, भिक्खु आबाधिको दुक्खितो बाब्हुगिलानो । सो भगवतो पादे
सिरसा वन्दती’ ति । एवं च वदेथ^१ – ‘रूपं अनिच्चं । ताहं, भन्ते, न
कङ्खामि । यदनिच्चं तं दुक्खं ति न विचिकिच्छामि । यदनिच्चं दुक्खं
विपरिणामधम्मं नत्थि मे तत्थ छन्दो वा रागो वा पेमं वा ति न विचि-
किच्छामि । वेदना अनिच्चा । ताहं, भन्ते, न कङ्खामि । यदनिच्च 20 R. 128
त दुक्ख ति न विचिकिच्छामि । यदनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं,
नत्थि मे तत्थ छन्दो वा रागो वा पेमं वा ति न विचिकिच्छामि । सञ्जा
... सङ्खारा अनिच्चा । ताहं, भन्ते, न कङ्खामि । यदनिच्चं तं दुक्खं
ति न विचिकिच्छामि । यदनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, नत्थि मे तत्थ
छन्दो वा रागो वा पेमं वा ति न विचिकिच्छामि । विञ्जाणं अनिच्च 25
ताहं, भन्ते, न कङ्खामि । यदनिच्चं तं दुक्खं ति न विचिकिच्छामि ।
यदनिच्च दुक्खं विपरिणामधम्मं, नत्थि मे तत्थ छन्दो वा रागो वा पेम
वा ति न विचिकिच्छामी” ति ।

“एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो वक्कलिस्स पटि-
स्सुत्वा पक्कमिसु । अथ खो आयस्मा वक्कलि अचिरपक्कन्तेसु तेसु 30

१. सो भन्ते – सी०, स्या० । २. वदेति – सी०, स्या०, रो० ।

- निकरुणं नर्यं आहरेमि^१ । अथ खो ने निकरु येन नगवा तेनुयनङ्कनिमुः
उयनङ्कनिस्वा एकनन्तं नितीन्निमु । एकनन्तं निनिहा खो ते निकरु
नगवन्तं एनङ्कनि - “वक्रकपि, भन्ते, निकरु आवाधिको बुक्कित्तो वाह-
३. ३३ गिपानोः सो नगवन्तो पादे सिग्गा वन्नि; एवं च वदेति - “इं
५ अनिच्चं । नाहं, भन्ते, न कङ्कामि । यदनिच्चं तं दुक्कं ति न विचि-
किञ्चामि । यदनिच्चं दुक्कं विपरिपानवन्तं, नत्थि ने तत्थ छन्ने वा
रागो वा देसं वा ति न विचिकिञ्चामि । वेग्गा ... नञ्जा ... सङ्कारा...
विञ्जायं अनिच्चं । नाहं, भन्ते, न कङ्कामि । यदनिच्चं तं दुक्कं ति
न विचिकिञ्चामि । यदनिच्चं दुक्कं विपरिपानवन्तं, नत्थि ने तत्थ
१० छन्ने वा रागो वा देसं वा ति न विचिकिञ्चामी” ति ।

अथ खो नगवा निकरु आनत्तोसि - “आयास, निकरवे, देन
इत्थिगिलिपत्तं काळसिवा तेनुयनङ्कनिस्सार; उत्थ वक्रकपिना कुलपुत्तेन
नत्थयाहरित” ति । “एवं, भन्ते” ति खो ते निकरु नगवन्तो पञ्चस्तोसुं ।
अथ खो नगवा सन्कहुलेहि निकरुहि नाहं येन इत्थिगिलिपत्तं काळसिवा
१५ तेनुयनङ्कनि । अङ्गना खो नगवा आयस्सत्तं वक्रकलिं इरतो व नञ्चके
दिक्कवक्कं सेनात्तं^२ ।

२. ३३५

नेन खो पल सनयेन इनायितत्तं ति निरायितत्तं गच्छतेव पुरिमं
दिसं, गच्छति पच्छिमं दिसं, गच्छति उत्तरं दिसं, गच्छति दक्खिणं दिसं,
गच्छति उट्ठं दिसं^३, गच्छति अधो दिसं^४, गच्छति अनुत्तिं^५ । अथ खो
२० नगवा निकरु आनत्तोसि - “पत्तय्य नो तुन्हे, निकरवे, एत्तं^६ इनायितत्तं
दि निरायितत्तं गच्छतेव पुरिमं दिसं ... पे०... गच्छति अनुत्तिं” ति ।

“एवं, भन्ते” ।

“एत्तो खो, निकरवे, नारो पापिना वक्रकलिस्स कुलपुत्तस
विञ्जायं सन्वेसति” - “इत्थ वक्रकलिस्स कुलपुत्तस विञ्जायं पदि
२५ द्विं” ति ? अन्तित्तिनेन च, निकरवे, विञ्जायेन वक्रकलि कुलपुत्तो
परिनिष्कृतो” ति ।

न. अस्तनिमुत्तं

२३. एवं सनयं नगवा राजगहे विहरति वेग्गणे कल्पवदिवागे ।
नेन खो न सनयेन आयस्सा अत्तजि कल्पकाराने विहरति आवाधिको

१. आहरेमि - सी० । २. इत्थनं - सी० । ३. सी० से० संस्कृतम्
४. इ - सी० । ५. अन्तेने - सी० ।

दुक्खितो वाह्गिलानो । अथ खो आयस्मा अस्सजि उपट्टाके आमन्तेसि—
 “एथ तुम्हे, आवुसो, येन भगवा तेनुपसङ्कमथ; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन
 भगवतो पादे सिरसा वन्दथ — ‘अस्सजि, भन्ते, भिक्खु आबाधिको दुक्खितो
 वाह्गिलानो । सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती’ ति । एव च वदेथ —
 ‘साधु किर, भन्ते, भगवा येन अस्सजि भिक्खु तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं
 उपादाया’” ति ।

5 B. 102

“एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो अस्सजिस्स पटि-
 स्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा
 एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं —
 “अस्सजि, भन्ते, भिक्खु आबाधिको ... पे०... साधु किर, भन्ते, भगवा
 येन अस्सजि भिक्खु तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया” ति ।

10

अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन । अथ खो भगवा सायन्हसमयं^१
 पटिसल्लाना^२ वुट्ठितो येनायस्मा अस्सजि तेनुपसङ्कमि । अहसा खो
 आयस्मा अस्सजि भगवन्तं दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान मञ्चके
 समधोसि^३ । अथ खो भगवा आयस्मन्तं अस्सजि एतदवोच — “अलं,
 अस्सजि, मा त्वं मञ्चके समधोसि । सन्तिमानि आसनानि पञ्जात्तानि,
 तत्थाहं निसीदिसामी” ति । निसीदि भगवा पञ्जात्ते आसने । निसज्ज
 खो भगवा आयस्मन्तं अस्सजि एतदवोच — “कच्चि ते, अस्सजि, खमनीयं^४
 कच्चि यापनीयं ... पे०... पटिक्कमोसानं पञ्जायति नो अभिक्कमो” ति ?
 “न मे, भन्ते, खमनीयं ... पे० .. अभिक्कमोसानं पञ्जायति नो
 पटिक्कमो” ति ।

R 125

15

20

“कच्चि ते, अस्सजि, न किञ्चि कुक्कुच्चं न कोचि विप्पटिसारो” ति ?

“तग्घ मे, भन्ते, अनप्पकं कुक्कुच्चं अनप्पको विप्पटिसारो” ति ।

“कच्चि पन तं, अस्सजि, अत्ता सीलतो न उपवदती” ति ?

25

“न खो मं, भन्ते, अत्ता सीलतो उपवदती” ति ।

“नो चे किर तं, अस्सजि, अत्ता सीलतो उपवदति, अथ किञ्च
 ते कुक्कुच्चं को च विप्पटिसारो” ति ?

“पुत्वे स्वाहं, भन्ते, गेलञ्जे पस्सम्भेत्वा पस्सम्भेत्वा^५ क

१ सायन्हसनमय — सी०, स्या०, रो० । २. पटिसल्लाना — सी०, स्या०, रो०
 ज्ञानोनि — सी०; समञ्चोपि — स्या० । ४ खमनिय — ५. नी०, स्या०

सङ्कारे विहरामि^१, सोहं^२ समाधिं नप्पटिलभामि । तस्स मय्हं, भन्ते, तं समाधिं अप्पटिलभतो एवं होति - 'नो^३ चस्साहं^४ परिहायामी'^५ ति ।

“ये ते, अस्सजि, समणन्नाह्मणा समाधिसारका समाधिसामञ्जा तेसं तं समाधिं अप्पटिलभतं एवं होति - 'नो चस्सु मयं परिहायामी' ति ।

५ तं किं मञ्जसि, अस्सजि, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

126 “अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... विञ्जाणं .. पे०... तस्मातिह
... पे०... एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाति । सो सुखं
103 चे वेदनं वेदयति^५, सा ‘अनिच्चा’ ति पजानाति । ‘अनञ्जोसिता’ ति
पजानाति । ‘अनभिनन्दिता’ ति पजानाति । दुक्खं चे वेदनं वेदयति,
10 सा ‘अनिच्चा’ ति पजानाति । ‘अनञ्जोसिता’ ति पजानाति । ‘अनभि-
नन्दिता’ ति पजानाति । अदुक्खमसुखं चे वेदनं वेदयति, सा ‘अनिच्चा’ ति
पजानाति ... पे०.. ‘अनभिनन्दिता’ ति पजानाति । सो सुखं चे वेदनं
वेदयति, विसयुत्तो नं वेदयति; दुक्खं चे वेदनं वेदयति, विसयुत्तो न वेद-
यति; अदुक्खमसुखं चे वेदनं वेदयति, विसयुत्तो नं वेदयति । सो काय-
15 परियन्तिकं चे वेदनं वेदयमानो ‘कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी’ ति पजा-
नाति । जीवितपरियन्तिकं चे वेदनं वेदयमानो ‘जीवितपरियन्तिकं वेदनं
वेदयामी’ ति पजानाति । ‘कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना इधेव
सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ती’ ति पजानाति ।

20 “सेय्यथापि, अस्सजि, तेलं च पटिच्चं वट्टि च पटिच्चं तेलप्यदीपो^६
झायेय्य; तस्सेव तेलस्स च वट्टिया च.परियादाना अनाहारा निब्बायेय्य ।
एवमेव खो, अस्सजि, भिक्खु कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो ‘कायपरि-
यन्तिकं वेदनं वेदयामी’ ति पजानाति । जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदय-
मानो ‘जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी’ ति पजानाति । ‘कायस्स भेदा
उद्धं जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीती-
25 भविस्सन्ती’ ति पजानाती” ति ।

८६. खेमकसुत्तं

६७. एकं समयं सम्बहुला थेरा भिक्खू कोसम्बिय विहरन्ति
घोसितारामे । तेन खो पन समयेन आयस्सा खेमको बदरिकारामे

१ विपटिसारी विहरामि - सी०, रो० । २. सोढ - रो० । ३-३ नो नो च व्वाह - रो०; नो च व्वाह - सी०, स्या० । ४. वेदयति - सी०, रो० । ५. तेलपदीपो - रो० ।

विहरति आबाधिको दुक्खितो बाब्हुगिलानो । अथ खो थेरा भिक्ख
सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठिता आयस्मन्तं दासक आमन्तेसु - “एहि
त्व, आवुसो दासक, येन खेमको भिक्खु तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा खेमक
भिक्खु एव वदेहि - ‘थेरा तं, आवुसो खेमक, एवमाहंसु - कच्चि ते,
आवुसो, खमनीय कच्चि यापनीय कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति नो
अभिक्कमन्ति, पटिक्कमोसान पञ्जायति नो अभिक्कमो’” ति ?

R. 127

“एवमावुसो” ति खो आयस्मा दासको थेरान भिक्खून पटि-
स्सुत्वा येनायस्मा खेमको तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं खेमकं
एतदवोच - “थेरा त, आवुसो खेमक, एवमाहंसु - ‘कच्चि ते, आवुसो,
खमनीय ... पे०... नो अभिक्कमो’” ति ?

B. 104

“न मे, आवुसो, खमनीयं न यापनीय ... पे०... अभिक्कमोसान
पञ्जायति नो पटिक्कमो” ति ।

10

अथ खो आयस्मा दासको येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमि; उपसङ्क-
मित्वा थेरे भिक्खू एतदवोच - “खेमको, आवुसो, भिक्खु एवमाह - ‘न
मे, आवुसो, खमनीयं ... पे०... अभिक्कमोसान पञ्जायति नो पटि-
क्कमो’” ति ।

15

“एहि त्वं, आवुसो दासक, येन खेमको भिक्खु तेनुपसङ्कम; उपसङ्क-
मित्वा खेमकं भिक्खु एवं वदेहि - ‘थेरा त, आवुसो खेमक, एवमाहंसु -
पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं - रूपुपादा-
नक्खन्धो’, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्जुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो,
विञ्जाणुपादानक्खन्धो । इमेसु आयस्मा खेमको पञ्चसु उपादान-
क्खन्धेसु किञ्चि अत्तं वा अत्तनियं वा समनुपस्सती’” ति ?

20

“एवमावुसो” ति खो आयस्मा दासको थेरान भिक्खूनं पटि-
स्सुत्वा येनायस्मा खेमको तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ... पे०... थेरा
त, आवुसो खेमक, एवमाहंसु - “पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता
भगवता, सेय्यथीदं - रूपुपादानक्खन्धो ... पे०... विञ्जाणुपादानक्खन्धो ।
इमेसु आयस्मा खेमको पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु किञ्चि अत्तं वा
अत्तनियं वा समनुपस्सती’” ति ?

25

“पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं
- रूपुपादानक्खन्धो ... पे० .. विञ्जाणुपादानक्खन्धो । इमेसु ख्वाहं^१,

R. 128

30

१ रूपुपादानक्खन्धो - सी०, स्या० । २ अत्तानं - रो० । ३ खोहं - सी० ।

आवुसो, पञ्चसु उपादानकखन्वेसु न किञ्चि अत्तं वा अत्तनियं वा समनु-
पस्सामी” ति ।

अथ खो आयस्मा दासको येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्गमि; उप-
सङ्गमित्वा थेरे भिक्खू एतदवोच - “खेमको, आवुसो, भिक्खु एवमाह-
5 ‘पञ्चमे, आवुसो, उपादानकखन्वा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं - रूपुपादा-
नकखन्वो ... पे०... विञ्जाणुपादानकखन्वो । इमेसु ख्वाहं, आवुसो,
पञ्चसु उपादानकखन्वेसु न किञ्चि अत्तं वा अत्तनियं वा समनु-
पस्सामी” ति ।

“एहि त्वं, आवुसो दासक, येन खेमको भिक्खु तेनुपसङ्गम;
10 उपसङ्गमित्वा खेमकं भिक्खुं एवं वदेहि - ‘थेरा तं, आवुसो खेमकं
एवमाहंसु - पञ्चमे, आवुसो, उपादानकखन्वा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं -
रूपुपादानकखन्वो ... पे०... विञ्जाणुपादानकखन्वो । नो चे किरायस्मा
. 105 खेमको इमेसु पञ्चसु उपादानकखन्वेसु किञ्चि अत्तं वा अत्तनियं वा
समनुपस्सति । तेनहायस्मा’ खेमको अरहं खीणासवो” ति ।

15 “एवमावुसो” ति खो आयस्मा दासको थेरानं भिक्खूनं पटि-
सुत्वा येनायस्मा खेमको ... पे०... थेरा तं, आवुसो खेमक, एवमाहंसु -
“पञ्चमे, आवुसो, उपादानकखन्वा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं - रूपुपादा-
नकखन्वो ... पे०... विञ्जाणुपादानकखन्वो; नो चे किरायस्मा खेमको
इमेसु पञ्चसु उपादानकखन्वेसु किञ्चि अत्तं वा अत्तनियं वा समनुपस्सति,
20 तेनहायस्मा खेमको अरहं खीणासवो” ति ।

“पञ्चमे, आवुसो, उपादानकखन्वा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं -
रूपुपादानकखन्वो ... पे०... विञ्जाणुपादानकखन्वो । इमेसु ख्वाहं, आवुसो,
पञ्चसु उपादानकखन्वेसु न किञ्चि अत्तं वा अत्तनियं वा समनुपस्सामि,
न चमिह अरहं खीणासवो; अपि च मे, आवुसो, पञ्चसु उपादानकखन्वेसु
25 ‘अस्मी’ ति अविगतं, ‘अयमहमस्मी’ ति न च समनुपस्सामी” ति ।

. 129 अथ खो आयस्मा दासको येन थेरा भिक्खू .. पे०.. थेरे भिक्खू
एतदवोच - “खेमको, आवुसो, भिक्खु एवमाह - ‘पञ्चमे, आवुसो, उपा-
दानकखन्वा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं - रूपुपादानकखन्वो . पे० .
विञ्जाणुपादानकखन्वो । इमेसु ख्वाहं, आवुसो, पञ्चसु उपादानकखन्वेसु
30 न किञ्चि अत्तं वा अत्तनियं वा समनुपस्सामि, न चमिह अरहं खीणासवो,

अपि च मे, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु 'अस्मी' ति अधिगतं,
'अयमहमस्मी' ति न च समनुपस्सामी" ति ।

"एहि त्व, आवुसो दासक, येन खेमको भिक्खु तेनुपसङ्गम;
उपसङ्गमित्वा खेमकं भिक्खुं एवं वदेहि - 'थेरा तं, आवुसो खेमक, एव-
माहसु-यमेतं, आवुसो खेमक, अस्मी ति वदेसि, किमेत अस्मी ति वदेसि ? 5
रूपं अस्मी ति वदेसि, अञ्जत्र रूपा अस्मी ति वदेसि, वेदनं ... सञ्जं ...
सङ्कारे ... विञ्जाण अस्मी ति वदेसि, अञ्जत्र विञ्जाणा अस्मी ति
वदेसि । यमेतं, आवुसो खेमक, अस्मी ति वदेसि । किमेत अस्मी ति
वदेसी" ति ?

"एवमावुसो" ति खो आयस्मा दासको थेरान भिक्खूनं पटि- 10
स्सुत्वा येनायस्मा खेमको तेनुपसङ्गमि ... पे०... ।

B. 106

"अलं, आवुसो दासक, कि इमाय सन्धावनिकाय । आहरावुसो,
दण्डं, अहमेव येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्गमिस्सामी" ति ।

अथ खो आयस्मा खेमको दण्डमोलुब्ध^१ येन थेरा भिक्खू तेनुप-
सङ्गमि, उपसङ्गमित्वा थेरेहि भिक्खूहि सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं 15
कथं सारणीय^२ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो
आयस्मन्त खेमकं थेरा भिक्खू एतदवोचु - "यमेतं, आवुसो खेमक, 'अस्मी'
ति वदेसि, किमेतं 'अस्मी' ति वदेसि ? रूपं 'अस्मी' ति वदेसि, अञ्जत्र
रूपा 'अस्मी' ति वदेसि ? वेदन .. सञ्जं . सङ्कारे ... विञ्जाणं
'अस्मी' ति वदेसि, अञ्जत्र विञ्जाणा 'अस्मी' ति वदेसि ? यमेतं, 20
आवुसो खेमक, 'अस्मी' ति वदेसि, किमेत 'अस्मी' ति वदेसी" ति ?

R. 130

"न ख्वाह, आवुसो, रूप 'अस्मी' ति वदामि, न पि अञ्जत्र
रूपा 'अस्मी' ति वदामि । न वेदन न सञ्ज ... न सङ्कारे ... न
विञ्जाणं 'अस्मी' ति वदामि, न पि अञ्जत्र विञ्जाणा 'अस्मी' ति
वदामि । अपि च मे, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु 'अस्मी' ति 25
अधिगत 'अयमहमस्मी' ति न च समनुपस्सामि ।

"सेय्यथापि, आवुसो, उप्पलस्स वा पट्टमस्स वा पुण्डरीकस्स वा
गन्धो । यो नु खो एवं वदेय्य - 'पत्तस्स गन्धो' ति वा 'वण्णस्स गन्धो'
ति वा 'किञ्जक्खस्स गन्धो' ति वा सम्मा नु खो सो वदमानो
वदेय्या" ति ?

30

१. दण्डमोलुब्ध - न्या०, दण्डमोलुब्ध - रो० । २. सारणीय - नी०, स्या०, रो० ।
३. रो० पीत्यके नतिथि । ४-४ पि - रो० ।

“नो हेतं, आवुसो” ।

“यथा कथं, पनावुसो, सम्मा व्याकरमानो^१ व्याकरेय्या”^२ ति ?

“पुप्फस्स गन्धो” ति खो, आवुसो, सम्मा व्याकरमानो व्याकरेय्या” ति ।

5 “एवमेव ख्वाहं, आवुसो, न रूप ‘अस्मी’ ति वदामि, न पि अञ्जत्र रूपा ‘अस्मी’ ति वदामि । न वेदेन ... न सञ्ज .. न सङ्कारे .. न विञ्जाण ‘अस्मी’ ति वदामि, न पि अञ्जत्र विञ्जाणा ‘अस्मी’ ति वदामि । अपि च मे, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु ‘अस्मी’ ति अधिगतं ‘अयमहमस्मी’ ति न च समनुपस्सामि । किञ्चापि, आवुसो,

10 अरियसावकस्स पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि पहीनानि भवन्ति, अथ ख्वस्स होति — ‘यो च पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु अनुसहगतो अस्मी ति मानो, अस्मी ति छन्दो, अस्मी ति अनुसयो असमूहतो सो अपरेन समयेन पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु उदयब्बयानुपस्सी विहरति — इति रूप, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो^३; इति वेदना . इति सञ्जा...

३. 107

R. 131

15 इति सङ्कारा ... इति विञ्जाणं, इति विञ्जाणस्स समुदयो, इति विञ्जाणस्स अत्थङ्गमो^३ ति । तस्सिमेसु पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु उदयब्बयानुपस्सिनो विहरतो यो पिस्स होति पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु अनुसहगतो ‘अस्मी’ ति, मानो ‘अस्मी’ ति, छन्दो ‘अस्मी’ ति अनुसयो असमूहतो सो पि समुघात गच्छति ।

20 “सेय्यथापि, आवुसो, वत्थ सङ्किलिट्ठ मलग्गहित । तमेन सामिका रजकस्स अनुप्पदज्जु^४ । तमेनं रजको ऊसे वा खारे वा गोमये वा सम्मद्वित्वा^५ अच्चे उदके विक्खालेति । किञ्चापि त होति वत्थ परिसुद्ध परियोदात, अथ ख्वस्स होति यो च अनुसहगतो ऊसगन्धो वा खारगन्धो वा गोमयगन्धो वा असमूहतो । तमेन रजको सामिकानं देति । तमेनं

25 सामिका गन्धपरिभावित्ते करण्डके निक्खिपन्ति । यो पिस्स होति अनुसहगतो ऊसगन्धो वा खारगन्धो वा गोमयगन्धो वा असमूहतो सो पि समुघातं गच्छति । एवमेव खो, आवुसो, किञ्चापि अरियसावकस्स पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि पहीनानि भवन्ति, अथ ख्वस्स होति यो^६ च पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु अनुसहगतो ‘अस्मी’ ति, मानो ‘अस्मी’ ति,

१ व्याकरमानो — रो० । २ व्याकरेय्या — ने० । ३ अत्थङ्गमो — गो०, रो० ।

४ अनुपदज्जु — य० । ५ सम्मद्वित्वा — रो० । ६ येव — त्या०, नी० ।

छन्दो 'अस्मी' ति अनुसयो असमूहतो । सो अपरेन समयेन पञ्चसु उपादानकखन्धेषु उदयब्बयानुपस्सी विहरति । 'इति रूपं, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो । इति वेदना ... इति सञ्जा ... इति सङ्कारा .. इति विञ्जाणं, इति विञ्जाणस्स समुदयो, इति विञ्जाणस्स अत्थङ्गमो' ति तस्स इमेसु पञ्चसु उपादानकखन्धेषु उदयब्बयानुपस्सिनो 5 विहरतो यो पिस्स होति पञ्चसु उपादानकखन्धेषु अनुसहगतो 'अस्मी' ति, मानो 'अस्मी' ति, छन्दो 'अस्मी' ति अनुसयो असमूहतो सो पि समुग्घातं गच्छती' ति ।

एवं वुत्ते, थेरा भिक्खू आयस्मन्तं खेमकं एतदवोचुं - "न खो मयं आयस्मन्तं खेमकं विहेसापेखा पुच्छिम्हा", अपि चायस्मा खेमको 10 R. 132 प्होसि^३ तस्स भगवतो सासनं वित्थारेण आचिक्खित्तु देसेतुं पञ्जापेतुं^४ पट्टपेतुं विवरित्तुं विभजित्तुं उत्तानीकात्तु । तयिदं^५ आयस्मता खेमकेन तस्स भगवतो सासनं वित्थारेण आचिक्खित्तं देसितं पञ्जापित्तं पट्टपित्तं विवरित्तं^६ विभजित्तं^६ उत्तानीकत्तं" ति । B. 108

६८. इदमवोच आयस्मा खेमको । अत्तमना थेरा भिक्खू आयस्मतो खेमकस्स भासितं अभिनन्दुं । इमस्मि च पन वेय्याकरणस्मि भञ्जामाने सट्ठिमत्तानं थेरानं भिक्खूनं अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चिसु^७, आयस्मतो खेमकस्स चा ति । 15

६०. छन्नसुत्तं

६६. एकं समयं सम्बहुला थेरा भिक्खू वाराणसियं विहरन्ति इसिपतने म्गिदाये । अथ खो आयस्मा छन्नो सायन्हसमयं पटिसल्लाना 20 वुट्ठित्तो अवापुरणं^१ आदाय विहारेण विहारं उपसङ्गमित्वा थेरे भिक्खू एतदवोच - "ओवदन्तु म आयस्मन्तो थेरा, अनुसासन्तु म आयस्मन्तो थेरा, करोन्तु मे आयस्मन्तो^२ थेरा धम्मि कथं, यथाहं धम्म पस्सेय्य" ति ।

एवं वुत्ते, थेरा भिक्खू आयस्मन्तं छन्न एतदवोचुं - "रूपं खो, आवुसो छन्न, अनिच्च, वेदना अनिच्चा; सञ्जा अनिच्चा; सङ्कारा 25 अनिच्चा, विञ्जाणं अनिच्च । रूपं अनत्ता; वेदना .. सञ्जा ...

१. आपुच्छिम्हा - सी०, अपुच्छिम्हा - त्या० । २. प्होसि - सी०, त्या०, रो० ।
३. पञ्जापेतुं - त्या० । ४. यदिदं - त्या० । ५. विवटं - रो० । ६. विभत्तं - सी०, रो० ।
७. मुच्चिसु - रो० । ८. अवापुरणं - सी०, त्या० । ९. आयस्मन्ता - सी०, रो० ।

सङ्घारा .. विञ्जाणं अनत्ता । सव्वे सङ्घारा अनिच्चा; सव्वे धम्मा अनत्ता” ति ।

R. 133 5 अथ खो आयस्मतो छन्नस्स एतदहोसि - “मय्ह पि खो एत्तं” एवं होति - “रूपं अनिच्च, वेदना .. सञ्जा ... सङ्घारा ... विञ्जाण अनत्ता, सव्वे सङ्घारा अनिच्चा, सव्वे धम्मा अनत्ता” ति । अथ च पन मे सव्वसङ्घारसमये सव्वूपधिपटिनिस्सग्गे तण्हाक्खये विरागे निरोधे निव्वाने चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति नाधिमुच्चति । परितस्सना उपादानं उप्पज्जति; पच्चुदावत्तति मानस - “अथ खो चरहि 10 मे अत्ता” ति ? न खो पनेवं धम्मं पस्सतो होति । को नु खो मे तथा धम्म देसेय्य यथाहं धम्मं पस्सेय्यं” ति ।

B. 109 अथ खो आयस्मतो छन्नस्स एतदहोसि - “अय खो आयस्मा आनन्दो कोसम्बिय विहरति घोसितारामे सत्यु चेव सवण्णितो सम्भावितो च विञ्चूनं सन्नहाचारीन, पहोति च मम आयस्मा आनन्दो तथा 15 धम्मं देसेतु यथाहं धम्मं पस्सेय्यं; अत्थि च मे आयस्मन्ते आनन्दे तावतिका विस्सट्ठि । यन्नूनाह येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्य” ति ।

अथ खो आयस्मा छन्नो सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय येन कोसम्बी घोसितारामो येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क- 20 मित्वा आयस्मता आनन्देन सट्ठि सम्मोदि .. पे०.. एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा छन्नो आयस्मन्त आनन्दं एतदवोच - “एकमिदाह, आवुसो आनन्द, समय बाराणसियं विहरामि इसिपतने मिगदाये । अथ ख्वाहं, आवुसो, सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो अवापुरण^२ आदाय विहारेण विहार उपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा थेरे भिक्खू एतदवोच - “ओवदन्तु म आयस्मन्तो थेरा, अनुसासन्तु^१ मं आयस्मन्तो थेरा, करोन्तु मे आयस्मन्तो 25 थेरा” धम्मि कथं यथाह धम्म पस्सेय्य” ति । एव वुत्ते म, आवुसो, थेरा भिक्खू एतदवोचु - “रूप खो, आवुसो छन्न, अनिच्च, वेदना .. सञ्जा . सङ्घारा . विञ्जाण अनिच्च , रूपं अनत्ता .. पे० . विञ्जाण अनत्ता सव्वं सङ्घारा अनिच्चा, सव्वे धम्मा अनत्ता” ति ।

R. 134 “तस्स मय्ह, आवुसो, एतदहोसि - “मय्ह पि खो एत्त एव होति 30 - रूप अनिच्चं .. पे० . विञ्जाणं अनिच्च, रूप अनत्ता, वेदना ..

१ स्वा० पीत्यके नत्थि । २. अपापुरण - सी०, स्वा०, अवापुरण - रो० ।
३-३. रो० पीत्यके नत्थि ।

सञ्जा .. सङ्घारा .. विञ्जाणं अनत्ता, सब्बे सङ्घारा अनिच्चा, सब्बे धम्मा अनत्ता' ति । अथ च पन मे सब्बसङ्घारसमथे सब्बुपधिपटिनिस्सग्गे तण्हक्खये^१ विरागे निरोधे निब्बाने चित्त न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति नाधिमुच्चति । परितस्सना उपादानं उप्पज्जति; पच्चुदावत्तति मानसं - 'अथ को चरहि मे अत्ता' ति ? न खो पनेतं^२ धम्मं पस्सतो होति । 5 को नु खो मे तथा धम्मं देसेय्य यथाहं धम्म पस्सेय्यं ति !

“तस्स मय्हं आवुसो एतदहोसि - 'अथ खो आयस्सा आनन्दो कोसम्बियं विहरति घोसितरामे सत्थुचेव सवण्णितो सम्भावितो च विञ्चूनं सन्नह्वाचारीन, पहोति च मे आयस्सा आनन्दो तथा धम्मं देसेतु यथाहं धम्मं पस्सेय्यं । अत्थि च मे आयस्सन्ते आनन्दे तावतिका 10 B 110 विस्सट्ठि । यन्नूनाहं येनायस्सा आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्यं' ति । ओवदतु मं, आयस्सा आनन्दो, अनुसासतु म, आयस्सा आनन्दो; करोतु मे, आयस्सा आनन्दो धम्मि कथं यथाहं धम्मं पस्सेय्यं' ति ।

“एत्तकेन पि मयं आयस्मतो छन्नस्स अत्तमना अपि नाम तं आयस्सा छन्नो आवि अकासि खीलं^३ छिन्दि^४ । ओदहावुसो, छन्न, 15 सोत; भब्बोसि धम्मं विञ्जातु” ति ।

अथ खो आयस्मतो छन्नस्स तावतकेनेव^५ उळारं पीतिपामोज्जं^६ उप्पज्जि - “भब्बो किरस्मि धम्मं विञ्जातु” ति ।

“सम्मुखा मेतं, आवुसो छन्न, भगवतो सुत, सम्मुखा च” पटिग्गहित कच्चानगोत्तं भिक्खु ओवदन्तस्स - 'द्वयनिस्सितो ख्वाय, कच्चान, लोको 20 येभ्य्येन अत्थितं चेव नत्थित च । लोकसमुदय खो, कच्चान, यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो या लोके नत्थिता सा न होति लोकनिरोध खो, कच्चान, यथाभूत सम्मप्पञ्जाय पस्सतो या लोके अत्थिता सा न होति । उपयुपादानाभिनिवेशविनिवन्धो^७ ख्वाय, कच्चान, लोको येभ्य्येन तं^८ चायं उपयुपादान चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेशानुसय न उपेति न उपा- 25 दियति नाधिद्वति 'अत्ता मे ति । दुक्खमेव उप्पज्जमानं उप्पज्जति, दुक्खं निरुज्जमान निरुज्जती ति न कङ्कति न विचिकिच्छति । अपरप्पच्चया ज्ञाणमेवस्स एत्थ होति । एत्तावता खो, कच्चान, सम्मादिट्ठि होति ।

१ तण्हक्खये - सी० । २ पनेवं - म० । ३ खिल - सी०, रो० । ४ पमिन्दि - नी०, स्या०, रो० । ५ तावदेव - सी० । ६ पीतिपामोज्जं - रो० । ७ सी०, स्या०, म० पीत्यकेसु नत्थि । ८ उपायु० - सी०, स्या०, रो० । ९-९. तस्स - स्या० ।

सब्वमत्थी ति खो, कच्चान, अयमेको अन्तो । सब्वं नत्थी ति अयं
दुतियो अन्तो । एते ते, कच्चान, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्जेन तथागतो
धम्मं देसेति - अविज्जापच्चया सङ्खारा ; सङ्खारपच्चया विज्जाणं
... पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय
5 त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो ... पे०... एवमेतस्स केवलस्स
दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती” ति ।

“एवमेतं, आवुसो आनन्द, होति येसं आयस्मन्तानं तादिसा
सब्रह्मचारयो^१ अनुकम्पका अत्थकामा ओवादका अनुसासका । इदं च
पन मे आयस्मतो आनन्दस्स धम्मदेसन सुत्वा धम्मो अभिसमितो” ति ।

६१. राहुलसुत्तं

B 111 10 १००. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा राहुलो येन भगवा
R. 136 तेनुपसङ्गमि ... पे०... एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो भगवन्तं
एतदवोच - “कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो इमस्मि च
सविज्जाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारमङ्कारमाना-
नुसया^१ न होन्ती” ति ?

15 “यं किञ्चि, राहुल, रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्तं वा^१
बहिद्धा वा^२ ओळारिकं वा सुखुम वा हीनं वा पणीतं वा य दूरे सन्तिके वा,
सब्वं रूपं नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता” ति एवमेतं यथाभूतं सम्म-
प्पञ्जाय पस्सति । या काचि वेदना या काचि सञ्जा ये केचि
सङ्खारा ... य किञ्चि विज्जाण अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा
20 बहिद्धा वा ... पे०... सब्ब विज्जाणं नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता”
ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । एव खो, राहुल, जानतो
एव पस्सतो इमस्मि च सविज्जाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु
अहङ्कारमङ्कारमानानुसया न होन्ती” ति ।

६२. दुतियराहुलसुत्त

१०१ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो
25 भगवन्त एतदवोच - “कथं नु खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो इमस्मि च

१. सब्रह्मचारियो - रो० । २. अभिसमेतो - सी०, रो० । ३. अहङ्कारमङ्कार० -
सी० । ४. व - रो० ।

सविञ्जाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगतं मानसं होति विधासमतिककन्तं सन्तं सुविमुत्तं” ति ?

“यं किञ्चि, राहुल, रूपं अतीतानागतपञ्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ... पे०... यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय दिस्वा अनुपादा^१ विमुत्तो^२ 5 होति । या काचि वेदना ... या काचि सञ्जा ... ये केचि सञ्जारा ... यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागतपञ्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळा-रिक्कं वा सुखुम वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्जाणं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्यञ्जाय 10 R 137 दिस्वा अनुपादा विमुत्तो होति । एवं खो, राहुल, जानतो एवं पस्सतो B 112 इमस्मि च सविञ्जाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कार-मानापगतं मानसं होति विधा समतिककन्तं सन्तं सुविमुत्तं” ति ।

धरेवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुदानं

आनन्दो तित्थो यमको, अनुराधो च वक्कलि ।

अस्सजि^३ खेमको छन्नो, राहुला^४ अपरे दुवे^५ ॥

६३. नदीसुत्तं

१०२. सावत्थिनिदानं । “सेय्यथापि, भिक्खवे, नदी पव्वतेय्या 15 ओहारिणी^१ दूरङ्गमा सीघसोता । तस्सा उभोसु^२ तीरेसु^३ कासा चे पि जाता अस्सु, ते नं अज्झोलम्बेय्यु, कुसा चे पि जाता अस्सु, ते नं अज्झोलम्बेय्यु; वव्वजा^४ चे पि जाता अस्सु, ते न अज्झोलम्बेय्यु; बीरणा चे पि जाता अस्सु, ते नं अज्झोलम्बेय्यु ; रुक्खा चे पि जाता अस्सु, ते न अज्झोल-लम्बेय्यु । तस्सा पुरिसो सोतेन वुह्मानो कासे चे पि गण्हेय्य, ते 20 पलुज्जेय्यु । सो ततोनिदानं अनयव्यसनं^५ आपज्जेय्य । कुसे चे पि गण्हेय्य, वव्वजे चे पि गण्हेय्य, वीरणे चे पि गण्हेय्य, रुक्खे चे पि गण्हेय्य ते पलुज्जेय्यु । सो ततोनिदानं अनयव्यसनं आपज्जेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियान अदस्सावी अरियधम्मस्स R 138

१-१ अनुपादाविमुत्तो - म० । २. अस्सजी - रो० । ३ राहुलो - रो० । ४ दुवे ति - नी०, द्वे - स्वा० । ५ ओहारिणी - स्वा०, रो० । ६-६ उभतो तीरे - सी०, उभतो तीरेनु - स्वा० । ७. पव्वजा - स्वा०, म० । ८ अनयव्यसन - सी०, रो० ।

विञ्जाणं अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं अत्थिसम्मत्तं लोके पण्डितानं ;
अहं पि तं 'अत्थी' ति वदामि । इदं खो, भिक्खवे, अत्थिसम्मत्तं लोके
पण्डितानं ; अहं पि तं 'अत्थी' ति वदामि ।

“अत्थि, भिक्खवे, लोके लोकधम्मो, तं^१ तथागतो अभिसम्बुज्झति
अभिसमेति ; अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा तं^२ आचिक्खति देसेति 5
पञ्जापेति^३ पट्टपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति ।

“किञ्च, भिक्खवे, लोके लोकधम्मो, तं तथागतो अभिसम्बुज्झति
अभिसमेति, अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्जा-
पेति पट्टपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति ? रूपं, भिक्खवे, लोके
लोकधम्मो त तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति । अभिसम्बुज्झित्वा 10 B. 114
अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्जापेति पट्टपेति विवरति विभजति
उत्तानीकरोति ।

“थो, भिक्खवे, तथागतेन एवं आचिक्खियमाने देसियमाने पञ्जा-
पियमाने पट्टपियमाने विवरियमाने विभजियमाने उत्तानीकरियमाने^{*} R 140
न जानाति न पस्सति तमहं, भिक्खवे, बालं पुथुज्जनं अन्धं अचक्खुकं
अजानन्तं अपस्सन्तं किन्ति करोमि ! वेदना, भिक्खवे, लोके लोकधम्मो 15
.. पे०... सञ्जा, भिक्खवे ... सङ्गारा, भिक्खवे ... विञ्जाणं, भिक्खवे,
लोके लोकधम्मो, तं तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति ; अभिसम्बु-
ज्झित्वा अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्जापेति पट्टपेति विवरति
विभजति उत्तानीकरोति । 20

“थो, भिक्खवे, तथागतेन एवं आचिक्खियमाने देसियमाने पञ्जा-
पियमाने पट्टपियमाने विवरियमाने विभजियमाने उत्तानीकरियमाने न
जानाति न पस्सति तमहं, भिक्खवे, बालं पुथुज्जनं अन्धं अचक्खुकं अजा-
नन्तं अपस्सन्तं किन्ति करोमि !

“सेय्यथापि, भिक्खवे, उप्पलं वा पट्टमं वा पुण्डरीकं वा उदके 25
जातं उदके संवड्ढु^१ उदका अचुभगम्मं ठाति अनुपलित्तं उदकेन ; एवमेव
खो, भिक्खवे, तथागतो लोके जातो लोके संवड्ढो लोकं अभिभुय्य विहरति
अनुपलित्तो लोकेना” ति ।

१. मं—नी०, रो० । २. सी०, स्या०, रो० पोत्यकेसु नत्थि । ३. पञ्जापेति—म० ।
४. उत्तानीकरियमाने—सी०, रो० । ५. संवड्ढं—सी०, रो० ।

६५. फेणपिण्डूपमसुत्तं

१०४. एकं समय भगवा अयुज्झाय^१ विहरति गङ्गाय नदिया तीरे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि - “सेय्यथापि, भिक्खवे, अयं गङ्गा नदी महन्तं फेणपिण्डं आवहेय्य । तमेन चक्खुमा पुरिसो पस्सेय्य निज्झायेय्य योनिसो उपपरिक्खेय्य । तस्स तं पस्सतो निज्झायतो योनिसो
 5 उपपरिक्खतो रिक्तकञ्जेव खायेय्य, तुच्छकञ्जेव खायेय्य, असारकञ्जेव खायेय्य । किं हि सिया, भिक्खवे, फेणपिण्डे^२ सारो ? एवमेव खो, भिक्खवे, यं किञ्चि रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्नं ... पे०... यं दूरे सन्तिके वा तं भिक्खु पस्सति निज्झायति योनिसो उपपरिक्खति । तस्स तं^३ पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रिक्तकञ्जेव खायति
 10 तुच्छकञ्जेव खायति, असारकञ्जेव खायति । किं हि सिया, भिक्खवे, रूपे सारो ?

“सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये थुल्लफुसितके देवे वस्सन्ते उदके उदकबुब्बुलं^४ उप्पज्जति चेव निरुज्जति च । तमेन चक्खुमा पुरिसो पस्सेय्य निज्झायेय्य योनिसो उपपरिक्खेय्य । तस्स त पस्सतो निज्झायतो
 15 योनिसो उपपरिक्खतो रिक्तकञ्जेव खायेय्य, तुच्छकञ्जेव खायेय्य, असारकञ्जेव खायेय्य । किं हि सिया, भिक्खवे, उदकबुब्बुले सारो ? एवमेव खो, भिक्खवे, या काचि वेदना अतीतानागतपच्चुप्पन्ना ... पे०... या दूरे सन्तिके वा तं भिक्खु पस्सति निज्झायति योनिसो उपपरिक्खति । तस्स तं पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रिक्तकञ्जेव खायति,
 20 तुच्छकञ्जेव खायति, असारकञ्जेव खायति । किं हि सिया, भिक्खवे, वेदनाय सारो ?

“सेय्यथापि, भिक्खवे, गिम्हान पच्छिमे मासे ठिते मज्झन्हिके^५ काले मरीचिका^६ फन्दति^७ । तमेन चक्खुमा पुरिसो पस्सेय्य निज्झायेय्य योनिसो उपपरिक्खेय्य । तस्स त पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरि-
 25 क्खतो रिक्तकञ्जेव खायेय्य, तुच्छकञ्जेव खायेय्य .. पे०... किं हि सिया, भिक्खवे, मरीचिकाय सारो ? एवमेव खो, भिक्खवे, या काचि सञ्जा ... पे०... ।

१ अयोज्झाय-सी०, रो० । २ फेणपिण्डस्स-सी० । ३ स्या० पोत्थके नत्थि ।
 ४ उदकपुब्बुलं-स्या०, म०, उदकबुब्बुलं-रो० । ५ मज्झन्तिके-सी०, स्या०, रो० ।
 ६ मरीचि-सी०, स्या० । ७ रो० पोत्थके नत्थि ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो सारत्थिको सारगवेसी^१ सारपरि-
 येसनं चरमानो तिण्ह कुठारि^२ आदाय वन पविसेय्य । सो तत्थ पस्सेय्य
 महत्तं कदलिकखन्धं उजु नवं अकुक्कुजजात^३ । तमेनं मूले छिन्देय्य; मूले
 छेत्वा अगगे छिन्देय्य, अगगे छेत्वा पत्तवट्टि विनिब्भुजेय्य । सो तस्स^४
 पत्तवट्टि विनिब्भुजन्तो फेगुं पि नाधिगच्छेय्य, कुतो सारं ! तमेनं चक्खुमा 5
 पुरिसो पस्सेय्य निज्झायेय्य योनिसो उपपरिक्खेय्य । तस्स तं पस्सतो
 निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रिक्तकञ्जेव खायेय्य, तुच्छकञ्जेव
 खायेय्य, असारकञ्जेव खायेय्य । कि हि सिया, भिक्खवे, कदलिकखन्धे
 सारो ? एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि सङ्गारा अतीतानागतपच्चुप्पन्ना
 ... पे० .. ये दूरे सन्तिके वा तं भिक्खु पस्सति निज्झायति योनिसो उप- 10
 परिक्खति । तस्स त पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रिक्त-
 कञ्जेव खायति, तुच्छकञ्जेव खायति, असारकञ्जेव खायति । कि
 हि सिया, भिक्खवे, सङ्गारेसु सारो ?

R. 142

B. 116

“सेय्यथापि, भिक्खवे, मायाकारो वा मायाकारन्तेवासी वा
 चातुम्महापथे^५ मायं विदंसेय्य । तमेनं चक्खुमा पुरिसो पस्सेय्य निज्झायेय्य 15
 योनिसो उपपरिक्खेय्य । तस्स तं पस्सतो निज्झायतो योनिसो उप-
 परिक्खतो रिक्तकञ्जेव खायेय्य, तुच्छकञ्जेव खायेय्य, असारकञ्जेव
 खायेय्य । कि हि सिया, भिक्खवे, मायाय सारो ? एवमेव खो, भिक्खवे,
 यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्न .. पे०... यं दूरे सन्तिके वा,
 त भिक्खु पस्सति निज्झायति योनिसो उपपरिक्खति । तस्स तं पस्सतो 20
 निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रिक्तकञ्जेव खायति, तुच्छकञ्जेव
 खायति, असारकञ्जेव खायति । कि हि सिया, भिक्खवे, विञ्जाणे
 सारो ?

“एवं पस्स, भिक्खवे, सुतवा-अरियसावको रूपस्मिं पि निव्विन्दति
 ... वेदनाय पि ... सञ्जाय पि ... सङ्गारेसु पि ... विञ्जाणस्मिं पि 25
 निव्विन्दति । निव्विन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मिं
 विमुत्तमिति जाणं होति ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाति” ।

१०५. इदमवोच भगवा । इद वत्वान^६ सुगतो अथापरं एतद-
 वोच सत्था -

१ सारगवेसि-रो० । २ कुठारि-स्या० । ३ अकुक्कुसजातं-सी०; अकुक्कुजातं-
 रो० । ४ तत्थ-सी० । ५ चतुमहापथे-म०, महापथे-रो० । ६ वत्ता-सी० ।

- “फेणपिण्डूपमं रूपं, वेदना बुब्बुलूपमा^१ ।
मरीचिकूपमा सञ्जा, सङ्कारा कदलूपमा ।
मायूपमञ्च विञ्जाणं, देसितादिच्चबन्धुना^२ ॥
- 5 “यथा यथा निज्जायति, योनिसो उपपरिक्खति ।
रित्तकं तुच्छकं होति, यो नं पस्सति योनिसो ॥
- R. 1५3 “इमञ्च^३ कायं आरव्व^४, भूरिपञ्चेन देसितं ।
पहानं^५ तिण्णं धम्मनं, रूपं पस्सथ छड्ढित्तं ॥
- B. 117 “आयु उस्सा च विञ्जाणं, यदा कायं जहन्तिमं ।
अपविट्ठो^६ तदा सेति, परभत्तं अचेतनं ॥
- 10 “एतादिसायं सन्तानो, मायायं बाललापिनी ।
वघको एस^७ अक्खातो, सारो एत्थ न विज्जति ॥
- “एवं खन्धे अवेक्खेय्य, भिक्खु आरद्धविरियो ।
दिवा वा यदि वा रत्ति, सम्पजानो पटिस्सतो ॥
- 15 “जहेय्य^८ सब्वसंयोगं, करेय्य सरणत्तनो ।
चरेय्यादित्तसीसो व, पत्थयं अच्चुत्तं पदं” ति ॥

६६. गोमयपिण्डसुत्तं

१०६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भग-
वन्तं एतदवोच — “अत्थि नु खो, भन्ते, किञ्चि रूपं यं रूपं निच्च धुव
सस्सतं अविपरिणामघम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सति ? अत्थि नु खो,
भन्ते, काचि वेदना या वेदना निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामघम्मा
20 सस्सतिसमं तथेव ठस्सति ? अत्थि नु खो, भन्ते, काचि सञ्जा या
सञ्जा ... पे०... अत्थि नु खो, भन्ते, केचि सङ्कारा ये सङ्कारा निच्चा
धुवा सस्सता अविपरिणामघम्मा सस्सतिसमं तथेव ठस्सन्ति ? अत्थि
नु खो, भन्ते, किञ्चि विञ्जाणं, यं विञ्जाणं निच्चं धुवं सस्सतं
R. 1५५ अविपरिणामघम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सती” ति ?
- 25 “नत्थि खो, भिक्खु, किञ्चि रूपं, यं रूपं निच्चं धुवं सस्सत
अविपरिणामघम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सति । नत्थि खो, भिक्खु, काचि

१. बुब्बुलूपमा—रो०; पुब्बुलूपमा—त्या०, म०। २. दीपिता०—सी०, रो०। ३. यो
इमं—सी०। ४. आरव्व—सी०। ५. पहाना—रो०। ६. अपविट्ठो—त्या०। ७. एगो—
सी०, रो०; एको—त्या०। ८. पजहे—सी०, त्या०।

वेदना .. काचि सञ्जा ... केचि सञ्कारा ... किञ्चि विञ्जाणं, यं विञ्जाणं निच्च धुव सस्सत अविपरिणामधम्म सस्सतिसमं तथेव ठस्सती” ति ।

अथ खो भगवा परित्तं गोमयपिण्डं पाणिना गहेत्वा त भिक्खु एतदवोच - “एत्तको पि खो, भिक्खु, अत्तभावपटिलाभो नत्थि निच्चो 5 धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो सस्सतिसमं तथेव ठस्सति । एत्तको चे पि, भिक्खु, अत्तभावपटिलाभो अभविस्स निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो, नयिदं ब्रह्मचरियवासो पञ्जायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, भिक्खु, एत्तको पि अत्तभावपटिलाभो नत्थि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्जायति सम्मा 10 दुक्खक्खयाय ।

B 118

“भूतपुब्बाह, भिक्खु, राजा अहोसि खत्तियो मुद्दावसित्तो । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्जो सतो खत्तियस्स मुद्दावसित्तस्स चतुरासीति नगर-सहस्सानि अहेसु कुसावती नाम राजधानिप्पमुखानि^१ । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्जो सतो खत्तियस्स मुद्दावसित्तस्स चतुरासीति पासादसहस्सानि 15 अहेसु धम्मपासादप्पमुखानि^२ । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्जो सतो खत्तियस्स मुद्दावसित्तस्स चतुरासीति कूटागारसहस्सानि अहेसु महाब्बूहकूटागारप्पमुखानि । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्जो सतो खत्तियस्स मुद्दावसित्तस्स चतुरासीति पल्लङ्गसहस्सानि अहेसु दन्तमयानि सारमयानि सोवण्णमयानि रूपियमयानि^३ गोणकत्थतानि पटिकत्थतानि पटलिकत्थतानि 20 कदलिभिगपवरपच्चत्थरणानि सउत्तरच्छदानि^४ उभतोलोहितकूपधानानि । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्जो सतो खत्तियस्स मुद्दावसित्तस्स चतुरासीति नागसहस्सानि अहेसुं सोवण्णालङ्कारानि सोवण्णद्वजानि^५ हेमजालपटिच्छन्नानि उपोसथनागराजप्पमुखानि । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्जो सतो खत्तियस्स मुद्दावसित्तस्स चतुरासीति अस्ससहस्सानि अहेसु 25 सोवण्णालङ्कारानि सोवण्णद्वजानि हेमजालपटिच्छन्नानि वलाहकअस्सराजप्पमुखानि । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्जो सतो खत्तियस्स मुद्दावसित्तस्स चतुरासीति रथसहस्सानि अहेसुं सोवण्णालङ्कारानि सोवण्णद्वजानि हेमजालपटिच्छन्नानि वेजयन्तरथप्पमुखानि । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्जो

R. 145

१. कुसावतीनामराजधानिपमुखानि - रो० । २. धम्मपानादपमुखानि - रो० ।
३. म० पोत्थके नत्थि । ४. सउत्तरच्छदानि - रो० । ५. सोवण्णवजानि - स्या०, रो० ।
स० २ - ४६

सतो खत्तियस्स नुद्धावसित्तस्स चतुरासीति मणिसहस्सानि अहेसुं नणि-
रतनप्पमुखानि । तस्स मय्हं, भिक्खु ... पे०... चतुरासीति इत्थिसहस्सानि
अहेसुं नुभद्दादेविप्पमुखानि^१ । तस्स मय्हं, भिक्खु ... पे०... चतुरासीति
खत्तियसहस्सानि अहेसुं अनुयन्तानि^२ परिणायकरतनप्पमुखानि । तस्स
५ मय्हं, भिक्खु ... पे०... चतुरासीति धेनुसहस्सानि अहेसुं दुक्कूलसन्दानानि^३
कंनूपघरणानि^४ । तस्स मय्हं, भिक्खु ... पे०... चतुरासीति वत्थकोटि-
सहस्सानि अहेसुं खोमनुद्धुमानि कोसेय्यमुखुमानि कम्बलसुखुमानि
कप्पासिकसुखुमानि । तस्स मय्हं, भिक्खु ... पे०... चतुरासीति थालिपाक-
सहस्सानि अहेसुं: सायं पातं भत्तामिहारो अभिहरियित्थ ।

B. 119

- १० "तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया नगरसहस्सानं एकञ्चव
तं नगरं होति यमहं तेन सनयेन अज्जावसामि - कुसावती राजधानी ।
तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया पासादसहस्सानं एको येव सो
पासादो होति यनहं तेन समयेन अज्जावसामि - धम्मो पासादो । तेसं
खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया कूटागारसहस्सानं एकञ्चव तं कूटागारं
१५ होति यमहं तेन समयेन अज्जावसामि - महाव्यूहं कूटागारं । तेसं खो
पन, भिक्खु, चतुरासीतिया पल्लङ्गसहस्सानं एको येव सो पल्लङ्को होति
यनहं तेन समयेन परिभुञ्जानि - दन्तमयो वा सारमयो वा सोदण्ण-
मयो वा रूपियमयो वा । तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया नागसह-
स्सानं एको येव सो नागो होति यमहं तेन सनयेन अभिस्हानि^५ - उपोसथो
२० नागराजा । तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया अस्ससहस्सानं एको येव
सो अस्सो होति यमहं तेन सनयेन अभिस्हानि - वलाहको^६ अस्सराराजा ।
तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया रयसहस्सानं एको येव सो रथो
होति यनहं तेन सनयेन अभिस्हानि - वेजयन्तो रथो । तेसं खो पन,
भिक्खु, चतुरासीतिया इत्थिसहस्सानं एका येव सा इत्थी होति या मं तेन
२५ समयेन पच्चुपट्ठाति - खत्तियानी^७ वा वेलामिका^८ वा । तेसं खो पन,
भिक्खु, चतुरासीतिया वत्थकोटिसहस्सानं एकञ्चव तं वत्थयुगं होति
यनहं तेन सनयेन परिद्धानि - खोमसुखुमं वा कोसेय्यसुखुमं वा कम्बल-

R. 146

१. भद्दा० - स्या० । २. अनुयुत्तानि - नी० । ३. दुक्कूलसन्दानानि - नी०;
दुक्कूलसन्दानानि - स्या०. रो० । ४. कंनूपघरणानि - स्या०; कंनुप० - रो० ।
५. अभिस्हानि - स्या०, रो० । ६. वलाहो - स्या० । ७. खत्तिया - नी, स्या०;
खत्तियानि - रो० । ८. वेलामिका - रो० ।

सुखुमं वा कप्पासिकसुखुम वा । तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया
थालिपाकसहस्सान एको येव सो थालिपाको होति यतो नाळिकोदन-
परमं भुञ्जामि तदुपियं^१ च सुपेय्यं^२ । इति खो, भिक्खु, सब्बे ते सङ्घारा
अतीता निरुद्धा विपरिणता । एव अनिच्चा खो, भिक्खु, सङ्घारा ।
एव अद्दुवा^३ खो, भिक्खु, सङ्घारा^४ । एव अनस्सासिका खो, भिक्खु,
सङ्घारा । यावञ्चिदं, भिक्खु, अलमेव सब्बसङ्घारेसु निब्बिन्दित्तु, अलं
विरज्जित्तु, अल विमुच्चित्तु^५ ति ।

R. 147

६७ नखसिखासुत्तं

१०७. सावत्थिनिदान । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु
भगवन्तं एतदवोच — “अत्थि नु खो, भन्ते, किञ्चि रूपं य रूप निच्चं
धुवं सस्सत अविपरिणामधम्म सस्सतिसम तथेव ठस्सति ? अत्थि नु खो,
भन्ते, काचि वेदना या वेदना निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा
सस्सतिसमं तथेव ठस्सति ? अत्थि नु खो, भन्ते, काचि सञ्जा ... पे०...
केचि सङ्घारा, ये सङ्घारा निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा
सस्सतिसम तथेव ठस्सन्ति ? अत्थि नु खो, भन्ते, किञ्चि विञ्जाणं,
यं विञ्जाणं निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्म सस्सतिसमं तथेव
ठस्सती” ति ?

B. 120

“नत्थि खो, भिक्खु, किञ्चि रूप, यं रूप निच्च धुव सस्सतं
अविपरिणामधम्मं सस्सतिसम तथेव ठस्सति । नत्थि खो, भिक्खु, काचि
वेदना .. काचि सञ्जा .. केचि सङ्घारा ... पे०... किञ्चि विञ्जाणं,
य विञ्जाणं निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसम तथेव
ठस्सती” ति ।

अथ खो भगवा परित्त नखसिखाय पंसु आरोपेत्वा तं भिक्खु
एतदवोच — “एत्तक पि खो, भिक्खु, रूप नत्थि निच्चं धुव सस्सतं अवि-
परिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सति । एत्तक चे^१ पि^२, भिक्खु, रूपं
अभविस्स निच्च धुव सस्सत अविपरिणामधम्म नयिदं ब्रह्मचरियवासो
पञ्जायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, भिक्खु, एत्तकं पि रूपं

१ तदुपियं—रो० । २ सुपेय्य—रो०, सुपव्यञ्जनं—स्या० । ३ अद्दुवा—रो० ।
४. मब्बे सङ्घारा—स्या० । ५—५ पिचे—सी०, स्या० ।

नत्थि निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्जायति सम्मा दुक्खक्खयाय ।

R. 148

“एत्तका^१ पि खो, भिक्खु, वेदना नत्थि निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा सस्सतिसमं तथेव ठस्सति । एत्तका चे पि, भिक्खु, वेदना अभविस्स निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा, नयिदं ब्रह्म-
चरियवासो पञ्जायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, भिक्खु, एत्तका पि वेदना नत्थि निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्जायति सम्मा दुक्खक्खयाय ।

“एत्तका पि खो, भिक्खु, सञ्जा नत्थि ... पे०... एत्तका पि खो, भिक्खु, सङ्गारा नत्थि निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा सस्सति-
समं तथेव ठस्सन्ति । एत्तका चे पि, भिक्खु, सङ्गारा अभविस्संसु निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा, नयिदं ब्रह्मचरियवासो पञ्जायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, भिक्खु, एत्तका पि सङ्गारा नत्थि निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्जा-
यति सम्मा दुक्खक्खयाय ।

B. 121

“एत्तकं पि खो, भिक्खु, विञ्जाणं नत्थि निच्चं धुव सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सति । एत्तकं पि खो, भिक्खु, विञ्जाण अभविस्स निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं, नयिदं ब्रह्म-
चरियवासो पञ्जायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, भिक्खु, एत्तक पि विञ्जाण नत्थि निच्च धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्जायति सम्मा दुक्खक्खयाय ।

“त कि मञ्जसि, भिक्खु, रूप निच्च वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्गारा ... विञ्जाणं निच्च वा अनिच्च
वा” ति ?

R. 149

“अनिच्चं भन्ते” .. पे० . तस्मातिह एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती ति ।

६८. सुद्धिकसुत्तं

१०८. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भग-
वन्तं एतदवोच — “अत्थि नु खो, भन्ते, किञ्च रूपं, य रूपं निच्चं धुवं

सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सति ? अत्थि नु खो, भन्ते, काचि वेदना .. पे० .. काचि सञ्जा ... केचि सङ्खारा ... किञ्चि विञ्जाणं, यं विञ्जाणं निच्चं धुव सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सती' ति ?

“नत्थि खो, भिक्खु, किञ्चि रूपं य रूपं निच्चं धुवं सस्सतं अवि- 5
परिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सति । नत्थि खो, भिक्खु, काचि वेदना
... पे०... काचि सञ्जा .. केचि सङ्खारा .. किञ्चि विञ्जाणं, यं विञ्जाणं
निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सती' ति ।

६६. गद्दुलबद्धसुत्तं

१०६. सावत्थिनिदानं । “अनमतगोयं”^१, भिक्खवे, संसारो ।
पुब्बा^२ कोटि^३ न पञ्जायति अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं 10
सन्धावत् संसरत । होति सो, भिक्खवे, समयो यं महासमुद्धो उस्सुस्सति
विसुस्सति न भवति, न त्वेवाहं, भिक्खवे, अविज्जानीवरणानं सत्तानं
तण्हासंयोजनानं सन्धावत् संसरतं दुक्खस्स अन्तकिरियं वदामि । होति
सो, भिक्खवे, समयो यं सिनेरु पब्बतराजा ड्य्हति^४ विनस्सति न भवति ;
न त्वेवाह, भिक्खवे, अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धा- 15
वत् संसरतं दुक्खस्स अन्तकिरियं वदामि । होति सो, भिक्खवे, समयो यं
महापटवी^५ ड्य्हति विनस्सति न भवति ; न त्वेवाह, भिक्खवे, अविज्जानी-
वीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं सन्धावत् संसरतं दुक्खस्स अन्तकिरियं
वदामि ।

B. 122

R. 150

“सेय्यथापि, भिक्खवे, सा गद्दुलबद्धो” दग्हे खीले वा थम्भे वा 20
उपनिवद्धो^६ तमेव खीलं वा थम्भं वा अनुपरिधावति अनुपरिवत्तति ;
एवमेव खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी ... पे०...
सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति ... पे०... वेदनं अत्ततो
समनुपस्सति . सञ्जां अत्ततो समनुपस्सति . सङ्खारे अत्ततो समनु-
पस्सति विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति, विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं ; 25
अत्तनि वा विञ्जाणं, विञ्जाणस्मि वा अत्तानं । सो रूपञ्जेव अनु-
परिधावति अनुपरिवत्तति, वेदनञ्जेव .. पे०. सञ्जाञ्जेव ... सङ्खारे

१ अनमतगोयं - स्या०, रो० । २-२. पुब्बकोटि - रो० । ३ उड्य्हति - सी० ।

४ महापटवी - म० । ५ गद्दुलबद्धो - स्या० । ६ उपनिवद्धो - स्या० ।

- येव ... विञ्जाणञ्जेव अनुपरिधावति अनुपरिवत्तति । सो रूपं अनु-
परिधावं अनुपरिवत्तं, वेदनं ... पे०. सञ्जं .. सङ्कारे . विञ्जाणं
अनुपरिधावं अनुपरिवत्तं न परिमुच्चति रूपम्हा, न परिमुच्चति वेदनाय,
न परिमुच्चति सञ्जाय, न परिमुच्चति सङ्कारेहि, न परिमुच्चति
5 विञ्जाणम्हा, न परिमुच्चति जातिया जरामरणेन सोकेहि परिदेवेहि
दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । 'न परिमुच्चति दुक्खस्मा' ति वदामि ।
“सुतवा च खो, भिक्खवे, अरियसावको अरियानं दस्सावी
... पे०... सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो, न रूप अत्ततो समनुपस्सति .. पे० . न
वेदनं ... न सञ्जं ... न सङ्कारे ... न विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति,
10 न विञ्जाणवन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा विञ्जाणं, न विञ्जाणस्मि
वा अत्तानं । सो रूपं नानुपरिधावति नानुपरिवत्तति, वेदनं सञ्ज
... सङ्कारे ... विञ्जाणं नानुपरिधावति नानुपरिवत्तति । सो रूप अननु-
परिधावं अननुपरिवत्तं, वेदनं .. सञ्जं ... सङ्कारे ... विञ्जाणं अननु-
परिधावं अननुपरिवत्तं परिमुच्चति रूपम्हा, परिमुच्चति वेदनाय, परि-
15 मुच्चति सञ्जाय, परिमुच्चति सङ्कारेहि, परिमुच्चति विञ्जाणम्हा,
परिमुच्चति जातिया जरामरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि
उपायासेहि । 'परिमुच्चति दुक्खस्मा' ति वदामी” ति ।

१००. दुत्तियगद्दुलबद्धसुत्तं

११०. सावत्यिनिदानं । “अनमत्तगोयं, भिक्खवे, ससारो ।
पुब्बा कोटि न पञ्जायति अविज्जानीवरणानं सत्तान तण्हासयोजनान
20 सन्धावत्तं संसरत । सेय्यथापि, भिक्खवे, सा गद्दुलबद्धो^१ दद्धे खीले वा
थम्मे वा उपनिबद्धो । सो गच्छति चे पि तमेव खीलं वा थम्भं वा उप-
गच्छति^२; तिट्ठति चे पि तमेव खीलं वा थम्भं वा उपतिट्ठति, निसीदति
चे पि तमेव खीलं वा थम्भं वा उपनिसीदति, निपज्जति चे पि तमेव खीलं
वा थम्भं वा उपनिपज्जति । एवमेव खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुयुज्जो
25 रूपं 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सति । वेदनं
सञ्जं ... सङ्कारे ... विञ्जाणं 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति
समनुपस्सति । सो गच्छति चे पि इमे पञ्चुपादानक्खन्वे उपगच्छति,

१. गद्दुलबद्धो - स्या० । २. उपनिगच्छति - नी० ।

तिट्टति चे पि इमे^१ पञ्चुपादानकखन्धे उपत्तिट्टति; निसीदति चे पि इमे पञ्चुपादानकखन्धे उपनिसीदति; निपज्जति चे पि इमे पञ्चुपादानकखन्धे उपनिपज्जति । तस्मात्तिह, भिक्खवे, अभिक्खणं सकं चित्तं पच्चवेक्खित्तत्वं - 'दीघरत्तमिदं चित्तं सङ्खिलिट्ठं रागेन दोसेन मोहेना' ति । चित्तसङ्खिलेसा, भिक्खवे, सत्ता सङ्खिलिस्सन्ति; चित्तवोदाना सत्ता 5 विसुज्जन्ति ।

“दिट्ठं वो, भिक्खवे, चरणं नाम चित्तं” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“तं पि खो, भिक्खवे, चरणं नाम चित्तं चित्तेनेव चित्तित्तं^२ ।

तेन पि खो, भिक्खवे, चरणेन चित्तेन चित्तञ्जेव चित्ततरं । तस्मात्तिह, 10 भिक्खवे, अभिक्खणं सकं चित्तं पच्चवेक्खित्तत्वं - 'दीघरत्तमिदं चित्तं सङ्खिलिट्ठं रागेन दोसेन मोहेना' ति । चित्तसङ्खिलेसा, भिक्खवे, सत्ता सङ्खिलिस्सन्ति, चित्तवोदाना सत्ता विसुज्जन्ति ।

“नाह, भिक्खवे, अञ्जं एकनिकायं पि समनुपस्सामि एवं चित्तं । यथयिदं, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा, ते पि खो, भिक्खवे, 15 तिरच्छानगता पाणा चित्तेनेव चित्तिता, ते हि पि खो, भिक्खवे, तिरच्छानगतेहि पाणेहि चित्तञ्जेव चित्ततरं । तस्मात्तिह, भिक्खवे, अभिक्खणं सकं चित्तं पच्चवेक्खित्तत्वं - 'दीघरत्तमिदं चित्तं सङ्खिलिट्ठं रागेन दोसेन मोहेना' ति । चित्तसङ्खिलेसा, भिक्खवे, सत्ता सङ्खिलिस्सन्ति; चित्तवोदाना सत्ता विसुज्जन्ति । 20

“सेय्यथापि, भिक्खवे, रजको वा चित्तकारको वा रजनाय वा लाखाय वा हलिद्विया वा नीलिया वा मञ्जिड्ढाय^३ वा सुपरिमट्टे^४ फलके वा भित्तिया वा दुस्सपट्टे^५ वा इत्थिरूप^६ वा पुरिसरूप वा अभिनिम्मिनेय्य सव्वङ्गपच्चङ्ग^७, एवमेव^८ खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पृथुज्जज्जो रूपञ्जेव 25 अभिनिव्वत्तेन्तो अभिनिव्वत्तेति । वेदनञ्जेव . . सञ्जञ्जेव ... सङ्कारे येव . विञ्जानाञ्जेव अभिनिव्वत्तेन्तो अभिनिव्वत्तेति । तं किं मञ्जाथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्च वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

१. इमेव - सी०, स्या० । २. चित्तित्तं - सी०, स्या०, रो० । ३. मञ्जेड्ढाय - सी०, स्या० । मञ्जेद्विया - रो० । ४. सुपरिमट्टे - सी०, स्या० । ५. दुस्सपट्टे - स्या० । ६. इत्थिरूपं - सी०, स्या० । ७. सव्वङ्गपच्चङ्गं - सी०, स्या० । ८. एव - स्या० ।

“वेदना . सञ्ज्ञा .. सङ्कारा ... विञ्ज्ञाणं ... पे०... तस्मातिह,
भिक्षवे, ... पे०... एवं पस्सं . पे०... नापर इत्थत्ताया ति पजा-
नानी” ति ।

१०१. वासिजटसुत्तं

१११. सावत्थिनिदानं । “जानतो अहं, भिक्षवे, पस्सतो आस-
वानं खयं वदामि, नो अजानतो नो^१ अपस्सतो । किञ्च, भिक्षवे, जानतो
कि पस्सतो आसवानं खयो होति ? ‘इति रूपं, इति रूपस्स समुदयो, इति
रूपस्स अत्थङ्गमो’^२; इति वेदना . पे०.. इति सञ्ज्ञा .. इति सङ्कारा..
इति विञ्ज्ञाणं, इति विञ्ज्ञाणस्स समुदयो, इति विञ्ज्ञाणस्स अत्थ-
ङ्गमो’ ति – एवं खो, भिक्षवे, जानतो एवं पस्सतो आसवानं खयो होति ।
“भावनानुयोग अननुयुत्तस्स, भिक्षवे, भिक्षुनो विहरतो
किञ्चापि एवं इच्छा उप्पज्जेय्य – ‘अहो वत मे अनुपादाय आसवेहि
चित्तं विमुच्चेय्या’ ति, अथ ख्वस्स नेव अनुपादाय आसवेहि चित्तं
विमुच्चति । तं किस्स हेतु ? ‘अभावितत्ता’ तस्स वचनीयं । किस्स
अभावितत्ता ? अभावितत्ता चतुन्न सतिपट्टानानं, अभावितत्ता चतुन्न
सम्मप्पधानान, अभावितत्ता चतुन्नं इट्ठिपादान, अभावितत्ता पञ्चन्नं
इन्द्रियानं, अभावितत्ता पञ्चन्नं वलान, अभावितत्ता सत्तन्न वोज्जङ्गान,
अभावितत्ता अरियस्स अट्ठङ्गिक्कस्स मग्गस्स ।

“सेय्यथापि, भिक्षवे, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ट वा दस वा
द्वादस वा । तानस्सु कुक्कुटिया न सम्मा अधिसयितानि, न सम्मा परि-
सेदितानि, न सम्मा परिभावितानि । किञ्चापि तस्सा कुक्कुटिया एव
इच्छा उप्पज्जेय्य – ‘अहो, वत मे कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा
मुखतुण्डकेन वा अण्डकोस पदालेत्या सोत्थिना अभिनिट्ठिज्जेय्यु’ ति,
अथ खो अभव्वा व ते कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा
अण्डकोसं पदालेत्या सोत्थिना प्रभिनिट्ठिज्जितु । त किस्स हेतु ? तथा
हि पन, भिक्षवे, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ट वा दस वा द्वादस वा, तानि^३
कुक्कुटिया न सम्मा अधिसयितानि, न सम्मा परिसेदितानि, न सम्मा
परिभावितानि । एवमेव खो, भिक्षवे, भावनानुयोग अननुयुत्तस्स
भिक्षुनो विहरतो किञ्चापि अत्रं इच्छा उप्पज्जेय्य – ‘अहो, वत मे

१. दो० पाठ्यमे नस्ति । २. अत्यगमो – नी०, रो० । ३. तानस्सु – म्या० ।

अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चेय्या' ति, अथ ख्वस्स नेव अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चति । तं किस्स हेतु ? 'अभावितत्ता' तिस्स वचनीयं । किस्स अभावितत्ता ? अभावितत्ता चतुन्नं सतिपट्टानानं ... पे०... अट्टङ्गिकस्स मग्गस्स ।

“भावनानुयोगं अनुयुत्तस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो विहरतो 5 R. 154
किञ्चापि न एवं इच्छा उप्पज्जेय्य - 'अहो वत मे अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चेय्या' ति, अथ ख्वस्स अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चति । तं किस्स हेतु ? 'भावितत्ता' तिस्स वचनीयं । किस्स भावितत्ता ? भावितत्ता चतुन्नं सतिपट्टानानं, भावितत्ता चतुन्नं सम्मप्पधानानं, भावितत्ता चतुन्नं इद्धिपादानं, भावितत्ता पञ्चन्नं इन्द्रियान, भावितत्ता पञ्चन्नं 10 बलानं, भावितत्ता सत्तन्नं बोज्झङ्गानं, भावितत्ता अरियस्स अट्टङ्गिकस्स मग्गस्स ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ट वा दस वा द्वादस वा, तानस्सु कुक्कुटिया सम्मा अधिसयितानि, सम्मा परिसेदितानि, सम्मा परिभावितानि । किञ्चापि तस्सा कुक्कुटिया न एवं इच्छा उप्पज्जेय्य— 15
'अहो वत मे कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा अण्डकोसं पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिम्भिज्जेय्युं' ति, अथ खो भब्बा व ते कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा अण्डकोसं पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिम्भिज्जितुं । त किस्स हेतु ? तथा हि पन, भिक्खवे, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ट वा दस वा द्वादस वा, तानस्सु' कुक्कुटिया सम्मा अधिसयितानि, सम्मा परिसेदितानि, सम्मा परिभावितानि । एवमेव खो, भिक्खवे, भावनानुयोगं अनुयुत्तस्स भिक्खुनो विहरतो किञ्चापि न एवं इच्छा उप्पज्जेय्य - 'अहो वत मे अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चेय्या' ति, अथ ख्वस्स अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चति । तं किस्स हेतु ? 'भावितत्ता' तिस्स वचनीयं । किस्स भावितत्ता ? भावितत्ता चतुन्नं 20 सतिपट्टानानं .. पे०... भावितत्ता अरियस्स अट्टङ्गिकस्स मग्गस्स ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पलगण्डस्स' वा पलगण्डन्तेवासिस्स वा वासिजटे दिस्सन्तो अङ्गुलिपदानि' दिस्सन्ति अङ्गुट्टपद' । नो च ख्वस्स एवं' जाण होति - 'एत्तकं वत' मे अज्ज वासिजटस्स खीणं, एत्तकं हिय्यो',

१. तानि - रो० । २. फलगण्डस्स - रो०, फलमण्डस्स - स्या० । ३. अङ्गुलिपदानि - नी० । ४. अङ्गुट्टपदानो - स्या०, अङ्गुट्टपादा - सी०, रो० । ५. एवमस्स - स्या० । ६. वा - नी०, स्या० । ७. हीय्यो - सी० ।

R. 155

- एत्तकं परे ति^१ । एवमेव खो, भिक्खवे, भावनानुयोगं अनुयुत्तस्स भिक्खुनो विहरतो किञ्चापि न एवं आणं होति - 'एत्तकं वत मे अज्ज आसवानं खीणं, एत्तकं हिंथ्यो, एत्तकं परे' ति, अथ ख्वस्स खीणे खीणत्त्वेव^२ आणं होति । सेय्यथापि, भिक्खवे, सामुद्दिकाय^३ नावाय वेत्तवन्धनवन्धाय वस्स-
 5 नान्सानि^४ उदके परियादाय हेमन्तिकेन थलं उक्खित्ताय वातातपपरेतानि वेत्तवन्धनानि^५ तानि पावुसकेन मेघेन अभिप्पवुट्टानि^६ अप्पकसिरेनेव पटि-
 प्पस्सत्तमन्ति पूतिकानि भवन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे, भावनानुयोगं अनुयुत्तस्स भिक्खुनो विहरतो अप्पकसिरेनेव संयोजनानि पटिप्पस्सत्तमन्ति पूतिकानि भवन्ती' ति ।

१०२. अनिच्चसञ्जासुत्तं

- 10 ११२. सावत्थिनिदानं । "अनिच्चसञ्जा, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता सव्वं कामरागं परियादियति, सव्वं रूपरागं परियादियति, सव्वं भवरागं परियादियति, सव्वं अविज्जं परियादियति, सव्वं अस्मिमानं सनूहनति ।
 "सेय्यथापि, भिक्खवे, सरउसमये कस्सको^१ महानङ्गलेन कस्सन्तो^२
 15 सव्वानि नूलसत्तानकानि सम्पदालेन्तो कसति^३; एवमेव खो भिक्खवे, अनिच्चसञ्जा भाविता बहुलीकता सव्वं कामरागं परियादियति, सव्वं रूपरागं परियादियति, सव्वं भवरागं परियादियति, सव्वं अविज्जं परियादियति, सव्वं अस्मिमानं समूहनति ।
 "सेय्यथापि, भिक्खवे, वव्वजलायको^४ वव्वजं^५ लायित्वा अग्गे
 20 गहेत्वा ओवुनाति निद्धुनाति निच्छोटेति^६; एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्च-
 सञ्जा भाविता बहुलीकता सव्वं कानरागं परियादियति ... पे०... सव्वं अस्मिमानं समूहनति ।

B. 127,
R. 155

"सेय्यथापि, भिक्खवे, अम्बपिण्डिया वण्टच्छिन्नाय^७ यानि तल्य^८ अन्वानि वण्टपटिवन्धानि^९ सव्वानि तानि तद्वन्धानि^{१०} भवन्ति;

१. 'अथ ख्वस्स खीणा खीणन्तेव आणं होति' इति अथिको पाठो नी०, न्या०, गो० दोषद्वयेभ्यु विच्छति । २. खीणन्तेव - नी०, न्या०, रो० । ३. समुद्दिकाय - रो० । ४. छन्नासानि - नी०, न्या०, रो० । ५. वन्धनानि - नी०, रो० । ६. अभिप्पवुट्टानि - रो० । ७. अस्मिमानं परियादियति - नी०, रो० । ८. कम्मो - रो० । ९. वनन्तो - रो०, न० । १०. कसति - नी०, रो० । ११. वव्वजलायको - न्या०, रो०, न० । १२. पव्वज - न्या०, रो०, न० । १३. निच्छोटेति - नी०, न्या०; निच्छोटेति - रो० । १४. वण्टच्छिन्नाय - न्या० । १५. तत्र - नी०, न्या०, रो० । १६. वण्टपटिवन्धानि - नी०; वण्टपटिवन्धानि - न्या०; वण्टपटिवन्धानि - रो० । १७. तद्वन्धानि - न्या० ।

एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ज्ञा भाविता ... पे०... सब्बं अस्मि-
मानं समूहनति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारस्स या काचि गोपानसियो सब्बा
ता कूटङ्गमा कूटनिन्ना कूटसमोसरणा, कूटं तासं अग्गमक्खायति; एवमेव
खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ज्ञा भाविता ... पे०... सब्बं अस्मिमानं समूह- 5
नति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि मूलगन्धा काळानुसारिगन्धो^१ तेसं
अग्गमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ज्ञा ... पे०... सब्बं
अस्मिमानं समूहनति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि सारगन्धा, लोहितचन्दनं तेसं 10
अग्गमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ज्ञा ... पे०... सब्बं
अस्मिमानं समूहनति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि पुप्फगन्धा, वस्सिकं तेसं अग्ग-
मक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ज्ञा ... पे०... सब्बं अस्मि-
मानं समूहनति । 15

“सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि कुट्टराजानो^२ सब्बेते रञ्जो चक्क-
वत्तिस्स अनुयन्ता^३ भवन्ति, राजा तेसं चक्कवत्ति अग्गमक्खायति, एवमेव
खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ज्ञा . पे०. . सब्ब अस्मिमानं समूहनति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचि तारकरूपानं पभा सब्बा ता
चन्दिमप्पभाय कलं नाग्घन्ति सोळ्ळिसिं^४, चन्दप्पभा तासं अग्गमक्खायति; 20
एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ज्ञा ... पे०... सब्बं अस्मिमानं समूहनति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये विद्धे^५ विगतवलाहके देवे
आदिच्चो नभं अब्भुस्सक्कमानो^६ सब्बं आकासगतं तमगतं अभिविह्वच्च
भासते च तपते च विरोचते^७ च; एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ज्ञा
भाविता बहुलीकता सब्बं कामरागं परियादियति, सब्बं रूपरागं परिया- 25
दियति, सब्बं भवरागं परियादियति, सब्बं अविज्जं परियादियति, सब्बं
अस्मिमानं समूहनति ।

“कथं भाविता च, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ज्ञा कथं बहुलीकता
सब्बं कामरागं परियादियति .. पे०. सब्बं अस्मिमानं समूहनति ?

R. 157

१. ज्ञानानुसारी - सी०, काळानुसारी - रो०, स्या० । २. फुट्टु० - सी०, रो०;
फुट्टु० - स्या० । ३. अनुयुत्ता - मी० । ४. सोलमि - रो० । ५. विमुद्धे - स्या० ।
६. अब्भुस्सुककमानो - रो० । ७. विरोचति - सी०, रो० ।

B. 128

‘इति रूपं, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो, इति वेदना . .
इति सञ्ज्ञा ... इति सङ्खारा ... इति विञ्ज्ञाणं, इति विञ्ज्ञाणस्स समु-
दयो, इति विञ्ज्ञाणस्स अत्थङ्गमो’ ति – एवं भाविता खो, भिक्खवे,
अनिच्चसञ्ज्ञा एवं बहुलीकता सव्वं कामरागं परियादियति, सव्वं रूप-
5 रागं परियादियति, सव्वं भवरागं परियादियति, सव्वं अबिज्जं परिया-
दियति, सव्वं अस्मिमानं समूहनती” ति ।

पुप्फवग्गो पञ्चमो ।

तत्सुद्धानं

नदी^१ पुप्फं च फेणं च, गोम यं च नखासिखं^२ ।सुद्धिकं^३ द्वे च गद्दुला^४, वासीजटं^५ अनिच्चता^६ ति ॥

मज्झिमपण्णासको समत्तो ।

तस्स मज्झिमपण्णासकस्स वग्गुद्धानं

उपयो^१ अरहन्तो च, खज्जनी^२ थेरसव्हयं^३ ।

10

पुप्फवग्गेण पण्णास, दुत्तियो तेन वुच्चती^४ ति ॥

१०३. अन्तसुत्तं

R. 158

११३. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, अन्ता । कतमे
चत्तारो? सक्कायन्तो, सक्कायसमुदयन्तो, सक्कायनिरोधन्तो, सक्काय-
निरोधगामिनिप्पटिपदन्तो” । कनमो च, भिक्खवे, सक्कायन्तो? पञ्चु-
पादानक्खन्धो तित्त वचनीयं । कतमे पञ्च? सेय्यथीदं^१ – रूपुपादान-
15 क्खन्धो, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्जुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो,
विञ्ज्ञापुपादानक्खन्धो – अयं वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायन्तो । कतमो
च, भिक्खवे, सक्कायसमुदयन्तो? ययं तण्हा पोनोभविका^२ नन्दि-
रागसहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी, सेय्यथीदं – कामतण्हा, भवतण्हा,
विभवतण्हा । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायसमुदयन्तो । कतमो च,
B. 129
20 भिक्खवे, सक्कायनिरोधन्तो? यो तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधो

१. नदि – स्या० । २. नखसिख – सी०, स्या० । ३. सामुद्धकं – सी०, स्या० ।
४. गद्दुला – स्या० । ५-५. नावसञ्जाय ते दत्ता – सी०, स्या० । ६. उपायो – नी०,
स्या०, रो० । ७. खज्जनि – नी०, स्या० । ८. थेरसव्हयं – रो० । ९. वुच्चति – नी०,
स्या०; वुच्चति – रो० । १०. ० गामिनीपटिपदन्तो – स्या०; ० गामिनिपटिपदन्तो – रो० ।
११. सेय्यथीदं – म० । १२. पोनोभविका – स्या०, पोनोभविका – रो० ।

चागो पटिनिस्सग्गो मुत्ति अनालयो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सक्काय-
निरोधन्तो । कतमो च, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनिप्पटिपदन्तो ? अय-
मेव अरियो अट्टङ्गिको मग्गो । सेय्यथीदं — सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मा-
समाधि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनिप्पटिपदन्तो ।
इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो अन्ता” ति ।

5

१०४. दुक्खसुत्तं

११४. सावत्थिनिदानं । “दुक्खं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि’
दुक्खसमुदयं च दुक्खनिरोधं च दुक्खनिरोधगामिनि पटिपदं च । तं
सुणाय । कतमं च, भिक्खवे, दुक्खं ? ‘पञ्चुपादानक्खन्धा’ तिस्स
वचनीयं । कतमे पञ्च ? सेय्यथीद — रूपुपादानक्खन्धो ... पे०...
विञ्जाणुपादानक्खन्धो । इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खं । कतमो च,
भिक्खवे, दुक्खसमुदयो ? यायं तण्हा पोनोभविका ... पे०... विभवतण्हा—
अयं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खसमुदयो । कतमो च, भिक्खवे, दुक्खनिरोधो ?
यो तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधो चागो पटिनिस्सग्गो मुत्ति अना-
लयो — अयं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खनिरोधो । कतमा च, भिक्खवे,
दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ? अयमेव अरियो अट्टङ्गिको मग्गो ।
सेय्यथीदं — सम्मादिट्ठि .. पे०... सम्मासमाधि । अयं वुच्चति, भिक्खवे,
दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा” ति ।

R. 159

15

१०५. सक्कायसुत्तं

११५. सावत्थिनिदानं । “सक्कायं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि
सक्कायसमुदयं च सक्कायनिरोधं च सक्कायनिरोधगामिनि च पटिपदं ।
तं सुणाय । कतमो च, भिक्खवे, सक्कायो ? ‘पञ्चुपादानक्खन्धा’
तिस्स वचनीयं । कतमे पञ्च ? सेय्यथीदं — रूपुपादानक्खन्धो, वेदनु-
पादानक्खन्धो, सञ्जुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्जाणु-
पादानक्खन्धो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायो । कतमो च, भिक्खवे,
सक्कायसमुदयो ? यायं तण्हा पोनोभविका ... पे० .. अयं वुच्चति,
भिक्खवे, सक्कायसमुदयो । कतमो च, भिक्खवे, सक्कायनिरोधो ? यो
तस्सा येव तण्हाय .. पे०... अयं वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायनिरोधो ।

25

B, 130

कतमा च, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा ? अयमेव अरियो अट्टुङ्गिको मग्गो । सेय्यथीदं - सम्मादिट्ठि .. पे० . सम्मासमाधि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा” ति ।

१०६. परिञ्जेय्यसुत्तं

११६. सावत्थिनिदानं । “परिञ्जेय्ये च, भिक्खवे, धम्मे
- 5 देसेस्सामि परिञ्जं च परिञ्जातावि च पुग्गलं । तं सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, परिञ्जेय्या धम्मा ? रूपं, भिक्खवे, परिञ्जेय्यो धम्मो । वेदना .. पे०.. सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं परिञ्जेय्यो धम्मो । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, परिञ्जेय्या धम्मा । कतमा च, भिक्खवे, परिञ्जा ? रागक्खयो, दोसक्खयो, मोहक्खयो - अयं वुच्चति, भिक्खवे,
- 10 परिञ्जा । कतमो च, भिक्खवे, परिञ्जातावी पुग्गलो ? ‘अरहा’ तिस्स वचनीयं । ध्वायं’ आयस्सा एवंनामो एवंगोत्तो - अयं वुच्चति, भिक्खवे, परिञ्जातावी पुग्गलो” ति ।

१०७. समणसुत्तं

११७. सावत्थिनिदानं । “पञ्चमे, भिक्खवे, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ? सेय्यथीदं - रूपुपादानक्खन्धो ... पे०... विञ्जाणुपादानक्खन्धो । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेसं पञ्चन्न उपादानक्खन्धानं अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूत नप्प-जानन्ति ... पे०... पजानन्ति, सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

१०८. दुत्तियसमणसुत्तं

११८. सावत्थिनिदानं । “पञ्चमे, भिक्खवे, उपादानक्खन्धा ।
- 20 कतमे पञ्च ? सेय्यथीदं - रूपुपादानक्खन्धो, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्जुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्जाणुपादानक्खन्धो । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेसं पञ्चन्न उपादानक्खन्धानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूत नप्प-

जानन्ति .... पे०... पजानन्ति, सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

१०९. सातापन्नसुक्तं

११९. सावत्थिनिदानं । “पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानकखन्धा । B. 131
कतमे पञ्च ? सेय्यथीदं – रूपुपादानकखन्धो ... पे०... विञ्जाणुपादा-
नकखन्धो । यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको इमेसं पञ्चन्नं उपादा- 5
नकखन्धानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च
यथाभूतं पजानाति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो
अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो” ति । R. 161

११०. अरहन्तसुक्तं

१२०. सावत्थिनिदानं । “पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानकखन्धा ।
कतमे पञ्च ? सेय्यथीदं – रूपुपादानकखन्धो ... पे०... विञ्जाणुपादा- 10
नकखन्धो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु^१ इमेसं पञ्चन्नं उपादानकखन्धानं
समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं
विदित्वा अनुपादाविमुत्तो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु अरहं
खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीण-
भवसंयोजनो सम्मदञ्जाविमुत्तो” ति । 15

१११. छन्दोपहानसुक्तं

१२१. सावत्थिनिदानं । “रूपे, भिक्खवे, यो छन्दो यो रागो
या नन्दी^१ या तण्हा, त पजहथ । एवं तं रूपं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं
तालावत्थुकत्तं अनभावङ्कत्तं^३ आयति अनुप्पादधम्मं । वेदनाय ... पे०...
सञ्जाय .. सङ्खारेसु ... विञ्जाणे यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा,
तं पजहथ । एव तं विञ्जाणं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थु- 20
कत्तं अनभावङ्कत्तं आयति अनुप्पादधम्मं” ति ।

१. स्या० पोट्यके नत्थि । २. नन्दि – स्या०, रो० । ३. अनभावकत्तं –
नी०, रो० ।

११२. द्रुतियच्छन्दप्पहानसुत्तं

R 162 १२२. सावत्थिनिदानं । “रूपे, भिक्खवे, यो छन्दो यो रागो
या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना^१ चेतसो अधिट्टानाभिनिवेशानुसया, ते
पजहथ । एवं त रूपं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं .. पे० .. वेदनाय ...
B 132 5 सञ्जाय ... सञ्कारेसु यो छन्दो ... पे०... एव ते सञ्कारा पहीना
भविस्सन्ति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आर्यति अनुप्पाद-
धम्मा । विञ्जाणे यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयु-
पादाना चेतसो अधिट्टानाभिनिवेशानुसया, ते पजहथ । एवं तं विञ्जाण
पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावङ्कतं आर्यति
अनुपादधम्मं” ति ।

अन्तवगो पठमो ।

तस्सुद्धान

10 अन्तो^१ दुक्खं च सक्कायो, परिञ्जेय्या समणा दुवे^२ ।
सोतापन्नो अरहा^३ च, दुवे च^४ छन्दप्पहाना ति^५ ॥

११३. अविज्जासुत्तं

१२३. सावत्थिनिदान । अथ खो अञ्जातरो भिक्खु येन भगवा
तेनुपसङ्गमि ... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच-
“अविज्जा अविज्जा’ ति, भन्ते, वुच्चति । कतमा नु खो, भन्ते, अविज्जा,
15 कित्तावता च अविज्जागतो होती” ति ?

R. 163 “इध, भिक्खु, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपं नप्पजानाति, रूपसमुदयं
नप्पजानाति, रूपनिरोधं नप्पजानाति, रूपनिरोधगामिनि पटिपदं नप्प-
जानाति; वेदन नप्पजानाति, सञ्जं ... सञ्कारे नप्पजानाति ... पे०...
विञ्जाणनिरोधगामिनि पटिपदं नप्पजानाति । अथ वुच्चति, भिक्खु,
20 अविज्जा । एत्तावता च अविज्जागतो होती” ति ।

११४. विज्जासुत्त

१२४. सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भग-
वन्तं एतदवोच — “विज्जा विज्जा’ ति, भन्ते, वुच्चति । कतमा नु खो,
भन्ते, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती” ति ?

१. उपयुपादाना - सी०, स्या०, रो० । २ अन्ते - रो० । ३ द्वे - रो० ।
४ अरहं - रो० । ५-५ छन्दरागिया ति - सी०, च छन्दरागियो ति - रो०, च
छन्दप्पहीनाति - स्या० ।

“इध, भिक्खु, सुतवा अरियसावको रूपं पजानाति, रूपसमुदयं पजानाति, रूपनिरोधं पजानाति, रूपनिरोधगामिनि पटिपदं पजानाति । वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे पजानाति ... पे०... विञ्जाणनिरोधगामिनि पटिपदं पजानाति । अयं वुच्चति, भिक्खु, विज्जा । एत्तावता च विज्जा-गतो होती” ति ।

5

११५. धम्मकथिकसुत्तं

१२५. सावत्थिनिदान । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच - “धम्मकथिको धम्मकथिको” ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, धम्मकथिको होती” ति ?

B. 133

“रूपस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्मं देसेति ‘धम्मकथिको भिक्खू’ ति अलं वचनाय । रूपस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, ‘धम्ममानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू’ ति अलं वचनाय । रूपस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधा अनुपादाविमुत्तो होति, ‘दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो’ भिक्खू’ ति अलं वचनाय । वेदनाय चे भिक्खु ...पे०... सञ्जाय चे भिक्खु .. सङ्खारानं चे भिक्खु ... विञ्जाणस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्मं देसेति, ‘धम्मकथिको भिक्खू’ ति अलं वचनाय । विञ्जाणस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, ‘धम्ममानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू’ ति अलं वचनाय । विञ्जाणस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधा अनुपादाविमुत्तो होति, ‘दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू’ ति अलं वचनाया” ति ।

20

R. 164

११६. द्वितीयधम्मकथिकसुत्तं

१२६. सावत्थिनिदान । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच - “धम्मकथिको धम्मकथिको” ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, धम्मकथिको होति, कित्तावता धम्ममानुधम्म-प्पटिपन्नो होति, कित्तावता दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो होती” ति ?

“रूपस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्मं देसेति. ‘धम्मकथिको भिक्खू’ ति अलं वचनाय । रूपस्स चे, भिक्खु,

25

१ दिट्ठधम्मं - रो०, दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तं, - मी० ।

- निव्विदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, 'धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू' ति अलं वचनाय । रूपस्स चे, भिक्खु, निव्विदा विरागा निरोधा अनुपादाविमुत्तो होति, 'दिट्ठधम्मनिव्वानप्पत्तो भिक्खू' ति अलं वचनाय । वेदनाय चे भिक्खु ... पे०... सञ्जाय चे भिक्खु ... सङ्कारानं चे भिक्खु
- 5 ... विञ्जाणस्स चे, भिक्खु, निव्विदाय विरागाय निरोधाय धम्मं देसेति, 'धम्मकथिको भिक्खू' ति अलं वचनाय । विञ्जाणस्स चे, भिक्खु, निव्विदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, 'धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू' ति अलं वचनाय । विञ्जाणस्स चे, भिक्खु, निव्विदा विरागा निरोधा अनुपादाविमुत्तो होति, 'दिट्ठधम्मनिव्वानप्पत्तो भिक्खू' ति अलं
- 10 वचनाया" ति ।

B. 134

११७. बन्धनसुत्तं

R. 165

१२७. सावत्थिनिदानं । "इध भिक्खवे अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी ... पे०... सप्पुरिसधम्मे^१ अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं; अत्तनि वा रूपं, रूपस्मि वा अत्तान । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपवन्धनवद्धो सन्तरवाहिर-
- 15 वन्धनवद्धो^२ अतीरदस्सी अपारदस्सी, वद्धो जीयति^३ वद्धो मीयति^४ वद्धो अस्मा लोका परं लोकं गच्छति । वेदनं अत्ततो समनुपस्सति ... पे०... वेदनाय वा अत्तानं । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो वेदनावन्धनवद्धो सन्तरवाहिरवन्धनवद्धो अतीरदस्सी अपारदस्सी, वद्धो जीयति वद्धो मीयति वद्धो अस्मा लोका परं लोकं गच्छति । सञ्जं सङ्कारे
- 20 विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति ... पे०... अयं वुच्चति, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो विञ्जाणवन्धनवद्धो सन्तरवाहिरवन्धनवद्धो अतीरदस्सी अपारदस्सी, वद्धो जीयति वद्धो मीयति वद्धो अस्मा लोका परं लोकं गच्छति ।

- "सुतवा च खो, भिक्खवे, अरियसावको अरियानं दस्सावी
- 25 ... पे०... सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं वा अत्तानं; न अत्तनि वा रूपं, न रूपस्मि वा अत्तानं । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको न रूपवन्धनवद्धो, न सन्तरवाहिरवन्धन-

१. ० धम्मेमु - रो० । २ नान्दर ० - मी०, रो०, मान्दरवाहिरवन्धनवद्धो - स्या० । ३. जियति - स्या०; जायति - नी०, रो० । ४. मियति - म्या० ।

बद्धो, तीरदस्सी, पारदस्सी; 'परिमुत्तो सो दुक्खस्मा' ति वदामि । न वेदन
अत्ततो ... पे०... न सञ्जं अत्ततो .. पे०... न सङ्खारे अत्ततो ... पे०...
न विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति ... पे० .. अय वुच्चति, भिक्खवे, सुतवा
अरियसावको न विञ्जाणबन्धनबद्धो, न सन्तरबाहिरबन्धनबद्धो, तीर-
दस्सी, पारदस्सी, 'परिमुत्तो सो दुक्खस्मा' ति वदामी" ति ।

5

११८ परिपुच्छितसुत्तं

१२८. सावत्थिनिदानं । "तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं 'एत
मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सथा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"साधु, भिक्खवे ! रूपं, भिक्खवे, 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न
मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं ।

10 B. 135

"वेदनं .. सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं 'एतं मम, एसो-
हमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सथा" ति ?

R. 166

"नो हेतं, भन्ते" ।

"साधु भिक्खवे ! विञ्जाणं, भिक्खवे, 'नेतं मम, नेसोहमस्मि,
न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं ... पे०... एव
पस्सं . पे० . नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

15

११९ द्वितीयपरिपुच्छितसुत्तं

१२९. सावत्थिनिदानं । "तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, 'रूपं नेत
मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सथा" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"साधु भिक्खवे ! रूपं, भिक्खवे, 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो
अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । वेदनं .. सञ्जं ...
सङ्खारे .. विञ्जाणं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनु-
पस्सथा" ति ?

20

"एव, भन्ते" ।

"साधु भिक्खवे ! विञ्जाणं, भिक्खवे, 'नेतं मम, नेसोहमस्मि,
न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । एव ... पे०...
नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

25

१२०. संयोजनियसुत्तं

१३०. सावत्थिनिदानं । “संयोजनिये च, भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामी संयोजनं च । तं सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, संयोजनिया धम्मा, कतमं संयोजनं ? रूपं, भिक्खवे, संयोजनियो धम्मो; यो तत्थ छन्दरागो, तं तत्थ संयोजनं । वेदना ... पे० .. सञ्जा ... सङ्कारा . विञ्जाण संयोजनियो धम्मो; यो तत्थ छन्दरागो, तं तत्थ संयोजनं । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, संयोजनिया धम्मा, इदं संयोजनं” ति ।

R. 167

5

१२१. उपादानियसुत्तं

१३१. सावत्थिनिदानं । “उपादानिये च^१, भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामि उपादानं च । तं सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, उपादानिया धम्मा, कतमं उपादानं ? रूपं, भिक्खवे, उपादानियो धम्मो, यो तत्थ छन्दरागो, तं तत्थ उपादानं । वेदना ... पे०. सञ्जा ... सङ्कारा . विञ्जाणं उपादानियो धम्मो, यो तत्थ छन्दरागो, तं तत्थ उपादानं । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, उपादानिया धम्मा, इदं उपादानं” ति ।

10

१२२. सीलवन्तसुत्तं

१३२. एकं समय आयस्सा च सारिपुत्तो आयस्सा च महा-
कोट्टिको^१ वाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्सा
महाकोट्टिको सायन्हसमयं^२ पटिसल्लाना^३ वुट्ठितो येनायस्सा सारिपुत्तो
तेनुपसङ्गमि ... पे०... एतदवोच — “सीलवतावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना
कतमे धम्मा योनिसो मनसिकातब्बा” ति ?

B. 136

15

“सीलवतावुसो कोट्टिक, भिक्खुना पञ्चुपादानकखन्धा अनिच्चतो
दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो
सुञ्जतो अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । कतमे पञ्च ? सेय्यथीद —
रूपुपादानकखन्धो, वेदनुपादानकखन्धो, सञ्जुपादानकखन्धो, सङ्कारुपादा-
नकखन्धो, विञ्जाणुपादानकखन्धो । सीलवतावुसो कोट्टिक, भिक्खुना
इमे पञ्चुपादानकखन्धा अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो
आबाधतो परतो पलोकतो सुञ्जतो अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा ।

20

१. चै - रो० । २ महाकोट्टितो - र्पा०, स्या०, रो० । ३ नायन्हसमय -
सी०, स्या०, रो० । ४. पटिसल्लाना - मी०, स्या०, रो० ।

ठानं खो पनेत, आवुसो, विज्जति यं सीलवा भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो ... पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो सोतापत्तिफलं सच्छिकरेय्या” ति ।

“सोतापन्नेन पनावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा” ति ?

“सोतापन्नेन पि खो, आवुसो कोट्टिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो . पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । ठानं खो पनेतं, आवुसो, विज्जति यं सोतापन्नो भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो ... पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो सकदागामिफलं सच्छिकरेय्या” ति ।

“सकदागामिना पनावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा” ति ?

“सकदागामिना पि खो, आवुसो कोट्टिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो ... पे० .. अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । ठानं खो पनेतं, आवुसो, विज्जति यं सकदागामी^१ भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो .. पे० .. अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो-अनागामिफलं सच्छिकरेय्या” ति ।

“अनागामिना पनावुसो सारिपुत्त^२, भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा” ति ?

“अनागामिना पि खो, आवुसो कोट्टिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो ... पे०.. अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । ठानं खो पनेत, आवुसो, विज्जति यं अनागामी^३ भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो पे० .. अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो अरहत्तं^४ सच्छिकरेय्या” ति ।

“अरहता पनावुसो सारिपुत्त, कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा” ति ?

“अरहता पि खो, आवुसो कोट्टिक, इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो द्रुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोक्तो सुञ्जातो अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । नत्थि, ख्वावुसो,

१ नक्रदागामि - रो० । २. सारीपुत्त - स्या० । ३ अनागामि - रो० । ४. अरहत्त-
कन - रो० ।

R. 169

अरहतो उत्तरि करणीयं कतस्स वा पतिचयो^१, अपि च इमे धम्मा भाविता बहुलीकता दिट्ठधम्मसुखविहाराय चैव संवत्तन्ति सतिसम्प-जञ्जाय चा” ति ।

१२३. सुतवन्तसुत्तं

१३३. एकं समयं आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महा-
5 कोट्टिको बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने भिगदाये । अथ खो आयस्मा महाकोट्टिको सायन्हसमय पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा .. पे०... एतदवोच -

“सुतवतावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा” ति ?

10 “सुतवतावुसो कोट्टिक, भिक्खुना पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो ... पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । कतमे पञ्च ? सेय्यथीद - रूपुपादानक्खन्धो ... पे० विञ्जाणुपादानक्खन्धो । सुतवतावुसो कोट्टिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो . पे०. अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । ठानं खो पनेतं, आवुसो, विज्जति - य सुतवा
15 भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो ... पे० अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो सोतापत्तिफल सच्छिकरेय्या” ति ।

“सोतापन्नेन पनावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा” ति ?

B 138

20 “सोतापन्नेन पि खो आवुसो कोट्टिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादा- नक्खन्धा अनिच्चतो ... पे०.. अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । ठान खो पनेतं, आवुसो, विज्जति य सोतापन्नो भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो ... पे०... अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो सकदागामिफल .. पे०.. अनागामिफलं ... पे०... अरहत्तफल सच्छिकरेय्या” ति ।

25 “अरहता पनावुसो सारिपुत्त, कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा” ति ?

“अरहता पि ख्वावुसो कोट्टिक, इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आवाधतो परतो पलोकतो सुञ्जतो अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । नत्थि ख्वावुसो,

अरहतो उत्तमि करणीयं, कतस्स वा पतिचयो, अपि च खो इमे धम्मा भाविता बहुलीकता दिट्ठधम्मसुखविहाराय चैव संवत्तन्ति सतिसम्प-जञ्जाय चा” ति ।

१२४. कप्पसुत्तं

१३४. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा कप्पो येन भगवा तेनुपसङ्कमि . पे०. . एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा कप्पो भगवन्तं 5 एतदवोच — “कथ नु खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो इमस्मि च सविञ्जाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारमङ्कारमानानुसया न होन्ती” ति ?

“य किञ्चि, कप्प, रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अञ्जत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, 10 सब्ब रूपं ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । या काचि वेदना ... पे०... या काचि सञ्जा ... ये केचि सङ्कारा . . य किञ्चि विञ्जाण अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अञ्जत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्ब विञ्जाण ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं 15 सम्मप्पञ्जाय पस्सति । एव खो, कप्प, जानतो एवं पस्सतो इमस्मि च सविञ्जाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारमङ्कारमानानुसया न होन्ती” ति ।

१२५. दुतियकप्पसुत्तं

१३५ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा कप्पो भगवन्त एतदवोच — “कथ नु खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो इमस्मि च 20 सविञ्जाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारमङ्कारमानापगतं मानसं होति विधा समतिक्कन्तं सन्त सुविमुत्तं” ति ?

“य किञ्चि, कप्प, रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्नं . पे० . . सब्बं रूपं ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत यथाभूत सम्मप्प- 25 ञ्जाय दिस्वा अनुपादाविमुत्तो होति । या काचि वेदना . या काचि नञ्जा . ये केचि सङ्कारा . . य किञ्चि विञ्जाण अतीतानागतपच्चु-

प्यत्रं अज्जन्तं वा वहिद्धा वा ओल्लागिकं वा मुक्कुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, मव्वं विञ्जाणं 'नेतं मम, नेमोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दिस्वा अनुपादाविमुत्तो होति । एवं खो, कप्प, जानतो एवं पस्सतो इमस्मि च सविञ्जाणके काये वहिद्धा च 5 सव्वनिमित्तेमु अहङ्कारममङ्कारमानापगतं मानसं होति विधा समति-क्कन्तं सन्तं मुविमुत्तं' ति ।

वम्मकथिकवगो दुतियो ।

तम्मुद्धानं

अविज्जा^१ विज्जा^१ द्वे कथिका, वन्धना परिपुञ्छता^२ दुवे^३ ।
संयोजनं उपादानं, सीलं मुतवा द्वे च कप्पेना ति ॥

१२६. समुदयधम्मसुत्तं

R. 171

१३६. सावत्थिनदानं । अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन 10 भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्त्वा .. पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतद्वोच — “अविज्जा अविज्जा” ति, भन्ते, वुच्चति । कत्तमा नु खो, भन्ते, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती” ति ?

B. 140

“इव, भिक्खु, अस्मुतवा पृथुज्जनो समुदयधम्मं रूपं 'समुदय-धम्मं रूपं' ति यथानूतं नप्पजानाति"; वयधम्मं रूपं 'वयधम्मं रूपं' ति 15 यथाभूतं नप्पजानाति; समुदयवयधम्मं रूपं 'समुदयवयधम्मं रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति । समुदयधम्मं वेदनं 'समुदयधम्मा वेदना' ति यथाभूतं नप्पजानाति; वयधम्मं वेदन 'वयधम्मा वेदना' ति यथाभूतं नप्पजानाति; समुदयवयधम्मं वेदनं 'समुदयवयधम्मा वेदना' ति यथाभूतं नप्पजानाति । समुदयधम्मं सञ्जं ... पे०... समुदयधम्मं सङ्कारे 'समुदय- 20 धम्मा सङ्कारा' ति यथाभूतं नप्पजानाति; वयधम्मं सङ्कारे 'वयधम्मा सङ्कारा' ति यथाभूतं नप्पजानाति, समुदयवयधम्मं सङ्कारे 'समुदय-वयधम्मा सङ्कारा' ति यथाभूतं नप्पजानाति । समुदयधम्मं विञ्जाण 'समुदयधम्मं विञ्जाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति; वयधम्मं विञ्जाण 'वयधम्मं विञ्जाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति, समुदयवयधम्म

१-१. द्वे भिक्खू - मी० । २. परिमुच्चिता - मी०, स्या०, रो० । ३. द्वे - स्या० । ४-४. यथाधम्मं न पजानाति - रो० ।

विञ्जाणं 'समुदयवयधम्मं विञ्जाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति । अयं
वुच्चति, भिक्खु, अविज्जा, एत्तावता च अविज्जागतो होती" ति ।

एवं वृत्ते, सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच - "विज्जा विज्जा" ति,
भन्ते, वुच्चति । कतमा नु खो, भन्ते, विज्जा, किन्तावता च विज्जागतो
होती" ति ?

"इध, भिक्खु, सुतवा अरियसावको समुदयधम्मं रूपं 'समुदय-
धम्मं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति, वयधम्म रूपं 'वयधम्मं रूपं' ति
यथाभूतं पजानाति; समुदयवयधम्मं रूपं 'समुदयवयधम्म रूपं' ति यथा-
भूतं पजानाति । समुदयधम्मं वेदनं 'समुदयधम्मा वेदना' ति यथाभूतं
पजानाति; वयधम्मं वेदनं 'वयधम्मा वेदना' ति यथाभूतं पजानाति;
समुदयवयधम्मं वेदनं 'समुदयवयधम्मा वेदना' ति यथाभूतं पजानाति ।
समुदयधम्मं सञ्जं ... समुदयधम्मे सङ्कारे 'समुदयधम्मा सङ्कारा' ति
यथाभूतं पजानाति, वयधम्मे सङ्कारे 'वयधम्मा सङ्कारा' ति यथाभूतं
पजानाति; समुदयवयधम्मे सङ्कारे 'समुदयवयधम्मा सङ्कारा' ति यथाभूतं
पजानाति । समुदयधम्मं विञ्जाणं 'समुदयधम्मं विञ्जाणं' ति यथाभूतं
पजानाति; वयधम्मं विञ्जाणं 'वयधम्मं विञ्जाणं' ति यथाभूतं पजा-
नाति, समुदयवयधम्मं विञ्जाणं 'समुदयवयधम्मं विञ्जाणं' ति यथा-
भूतं पजानाति । अयं वुच्चति, भिक्खु, विज्जा ; एत्तावता च विज्जागतो
होती" ति ।

१२७. द्वितीयसमुदयधम्मसुत्तं

१३७. एकं समयं आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महा-
कोट्टिको वाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्मा
महाकोट्टिको सायन्हसमयं पटिसल्लाना^१ वुट्ठितो ... पे० .. एकमन्तं निसिन्धो
खो आयस्मा महाकोट्टिको आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच - "अविज्जा
अविज्जा" ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो,
अविज्जा, किन्तावता च अविज्जागतो होती" ति ?

"इधावुसो अस्तुतवा पुथुज्जनो समुदयधम्म रूपं 'समुदयधम्मं
रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति, वयधम्म रूपं .पे० . 'समुदयवयधम्मं
रूपं' ति यथाभूतं नप्पजानाति । समुदयधम्मं वेदनं ... पे०... वयधम्मं

१. पटिसल्लाना - रो०; पटिसल्लाना - र्त्ता०, स्या० ।

वेदनं ... पे०... 'समुदयवयधम्मा वेदना' ति यथाभूतं नप्पजानाति । समु-
दयधम्मं सञ्जां . पे०... समुदयधम्मे सङ्कारे .. पे०... वयधम्मे सङ्कारे
... पे०... समुदयवयधम्मे सङ्कारे 'समुदयवयधम्मा सङ्कारा' ति यथाभूतं
नप्पजानाति । समुदयधम्मं विञ्जाणं ... पे० .. समुदयवयधम्मं विञ्जाणं
5 'समुदयवयधम्मं विञ्जाणं' ति यथाभूतं नप्पजानाति । अयं वुच्चति,
आवुसो, अविज्जा ; एत्तावता च अविज्जागतो होती" ति ।

१२८ ततियसमुदयधम्मसुत्तं

R. 173

१३८. एकं समयं आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महा-
कोट्टिको बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिंगदाये । एकमन्तं निसिन्नो
खो आयस्मा महाकोट्टिको आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच - "विज्जा
10 विज्जा' ति; आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, विज्जा,
कित्तावता च विज्जागतो होती" ति ?

"इधावुसो, सुतवा अरियसावको समुदयधम्म रूपं 'समुदयधम्म
रूपं' ति यथाभूतं पजानाति, वयधम्मं रूप .. पे०... समुदयवयधम्मं रूपं
'समुदयवयधम्मं रूपं' ति यथाभूतं पजानाति, समुदयधम्मं वेदनं ... पे० ..
15 समुदयवयधम्मा वेदना ... समुदयधम्मं सञ्जा ... पे०... समुदयधम्मे
सङ्कारे .. वयधम्मे सङ्कारे ... समुदयवयधम्मे सङ्कारे 'समुदयवयधम्मा
सङ्कारा' ति यथाभूतं पजानाति । समुदयधम्मं विञ्जाणं .. वयधम्म
विञ्जाण . समुदयवयधम्म विञ्जाण 'समुदयवयधम्म विञ्जाणं' ति
यथाभूतं पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, विज्जा , एत्तावता च विज्जागतो
20 होती" ति ।

१२९. अस्सादसुत्तं

B. 142

१३९. बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिंगदाये ... पे०...
एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा महाकोट्टिको आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतद-
वोच - "अविज्जा अविज्जा' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु
खो, आवुसो, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती" ति ?

25 "इधावुसो अस्सुतवा पृथुज्जनो रूपस्स अस्सादं च आदीनवं
च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । वेदनाय .. पे०... सञ्जाय ...
सङ्कारानं ... विञ्जाणस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं

नप्पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, अविज्जा ; एत्तावता च अविज्जागतो होती” ति ।

१३०. द्वितीयअस्सादसुत्तं

१४०. बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने म्गिदाये ... पे०... ।
“विज्जा विज्जा’ ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो,
विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती” ति ?

R. 174

“इधावुसो, सुतवा अरियसावको रूपस्स अस्सादं च आदीनवं च
निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । वेदनाय ... पे०... सञ्जाय ... सङ्खारानं
... विञ्जाणस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति ।
अयं वुच्चतावुसो, विज्जा ; एत्तावता च विज्जागतो होती” ति ।

5

१३१. समुदयसुत्तं

१४१. बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने म्गिदाये ... पे०... ।
“अविज्जा अविज्जा’ ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो,
आवुसो, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती” ति ?

“इधावुसो, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च
अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । वेदनाय
.. पे०... सञ्जाय ... सङ्खारानं ... विञ्जाणस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च
अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । अयं वुच्चता-
वुसो, अविज्जा ; एत्तावता च अविज्जागतो होती” ति ।

15

१३२. द्वितीयसमुदयसुत्तं

१४२. बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने म्गिदाये ... पे०...
एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्सा महाकोट्टिको आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतद-
वोच — “विज्जा विज्जा’ ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु
खो, आवुसो, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती” ति ?

B. 143

“इधावुसो, सुतवा अरियसावको रूपस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च
अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । वेदनाय
... पे०... सञ्जाय .. सङ्खारानं ... विञ्जाणस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च

20

अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, विज्जा; एत्तावता च विज्जागतो होती” ति ।

१३३. कोट्टिकसुत्तं

R. 175

१४३. बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो
आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमयं .. पे० एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा
5 सारिपुत्तो आयस्मन्तं महाकोट्टिक एतदवोच — “अविज्जा अविज्जा” ति,
आवुसो कोट्टिक, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा, कित्तावता
च अविज्जागतो होती” ति ?

“इधावुसो, अस्सुतवा पृथुज्जनो रूपस्स अस्सादं च आदीनवं च
निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । वेदनाय .. पे० . सञ्जाय ..
10 सङ्खारानं ... विज्जाणस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं
नप्पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, अविज्जा, एत्तावता च अविज्जागतो
होती” ति ।

एवं वुत्ते, आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महाकोट्टिकं एतदवोच —
“विज्जा विज्जा” ति, आवुसो कोट्टिक, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो,
15 विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती” ति ?

“इधावुसो सुतवा अरियसावको रूपस्स अस्सादं च आदीनवं च
निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । वेदनाय पे० . सञ्जाय . सङ्खारानं
... विज्जाणस्स अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति ।
अयं वुच्चतावुसो, विज्जा; एत्तावता च विज्जागतो होती” ति ।

१३४. दुत्तियकोट्टिकसुत्तं

B 144 20

१४४. बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये .. पे० ।
“अविज्जा अविज्जा” ति, आवुसो कोट्टिक, वुच्चति । कतमा नु खो,
आवुसो, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती” ति ?

“इधावुसो, अस्सुतवा पृथुज्जनो रूपस्स समुदयं च अत्यङ्गमं च
अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । वेदनाय
25 ... पे०... सञ्जाय ... सङ्खारानं . विज्जाणस्स समुदयं च अत्यङ्गमं च
अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । अयं
वुच्चतावुसो, अविज्जा; एत्तावता च अविज्जागतो होती” ति ।

R 176

एवं वुत्ते, आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महाकोट्टिकं एतदवोच —
 “विज्जा विज्जा’ ति, आवुसो कोट्टिक, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो,
 विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती” ति ? .

“इधावुसो, सुतवा अरियसावको रूपस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च
 अस्साद च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । वेदनाय ... पे०... 5
 सञ्जाय ... सङ्खारानं ... विञ्जाणस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं
 च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति । अयं वुच्चतावुसो,
 विज्जा^१, एत्तावता च^१ विज्जागतो होती” ति ।

१३५. ततियकोट्टिकसुत्तं

१४५. तञ्जेव निदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारि-
 पुत्तो आयस्मन्तं महाकोट्टिकं एतदवोच — “अविज्जा अविज्जा’ ति, 10
 आवुसो कोट्टिक, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा, कित्तावता
 च अविज्जागतो होती” ति ?

“इधावुसो, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपं नपपजानाति, रूपसमुदयं
 नपपजानाति, रूपनिरोधं नपपजानाति, रूपनिरोधगामिनि पटिपदं नपप-
 जानाति । वेदन नपपजानाति ... सञ्जं ... सङ्खारे ... विञ्जाणं नपप- 15
 जानाति, विञ्जाणसमुदय नपपजानाति, विञ्जाणनिरोधं नपपजानाति,
 विञ्जाणनिरोधगामिनि पटिपदं नपपजानाति । अयं वुच्चतावुसो,
 अविज्जा, एत्तावता च अविज्जागतो होती” ति ।

एव वुत्ते, आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महाकोट्टिकं एतद-
 वोच — “विज्जा विज्जा’ ति, आवुसो कोट्टिक, वुच्चति । कतमा नु खो, 20
 आवुसो, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती” ति ?

“इधावुसो, सुतवा अरियसावको रूपं पजानाति, रूपसमुदयं
 पजानाति, रूपनिरोधं पजानाति, रूपनिरोधगामिनि पटिपदं पजानाति ।
 वेदनं ... सञ्जं ... सङ्खारे .. विञ्जाणं पजानाति, विञ्जाणसमुदयं
 पजानाति, विञ्जाणनिरोधं पजानाति, विञ्जाणनिरोधगामिनि पटि- 25
 पदं पजानाति । अयं वुच्चतावुसो, विज्जा, एत्तावता च विज्जागतो
 होती” ति ।

अविज्जावग्गो ततियो ।

तत्सुदान

समुदयधम्मे^१ तीणि, अस्सादो^२ अपरे दुवे ।
समुदये^३ च^४ द्वे वुत्ता, कोट्टिके^५ अपरे तयो ति ।।

१३६. कुक्कुळसुत्तं

१४६. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, कुक्कुळं”, वेदना
कुक्कुळा, सञ्जा कुक्कुळा, सङ्खारा कुक्कुळा, विञ्जाणं कुक्कुळं । एवं
5 पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निव्विन्दति, वेदनाय
पि निव्विन्दति, सञ्जाय पि निव्विन्दति, सङ्खारेसु पि निव्विन्दति,
विञ्जाणस्मि पि निव्विन्दति । निव्विन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति ।
विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ज्ञाणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं,
कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजानाती” ति ।

१३७. अनिच्चसुत्तं

10 १४७. सावत्थिनिदानं । “यं^६, भिक्खवे, अनिच्चं; तत्र वो छन्दो
R. 178 पहातव्वो । किञ्च, भिक्खवे, अनिच्चं ? रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं;
तत्र वो छन्दो पहातव्वो । वेदना अनिच्चा ... पे०... सञ्जा ... सङ्खारा ...
विञ्जाणं अनिच्चं; तत्र वो छन्दो पहातव्वो । यं, भिक्खवे, अनिच्चं;
तत्र वो छन्दो पहातव्वो” ति ।

१३८. दुतियअनिच्चसुत्तं

B. 146 15 १४८. सावत्थिनिदानं । “यं, भिक्खवे, अनिच्चं; तत्र वो रागो
पहातव्वो । किञ्च, भिक्खवे, अनिच्चं ? रूपं, भिक्खवे, अनिच्च,
तत्र वो रागो पहातव्वो । वेदना अनिच्चा ... सञ्जा ... सङ्खारा ...
विञ्जाणं अनिच्चं; तत्र वो रागो पहातव्वो । यं, भिक्खवे, अनिच्चं; तत्र
वो रागो पहातव्वो” ति ।

१. ० वन्नेन - नी०, स्या०, रो० । २. अस्सादा - सी०, अस्सादे च - म्या०,
अस्सादा - रो० । ३-४. समुदयेन - सी०, रो० । ४. कोट्टिनं - म्या०; कोट्टिनं
सी०, रो० । ५. कुक्कुळं - सी० । ६. य हि - सी० ।

१३६. ततियअनिच्चसुत्तं

१४६. सावत्थिनिदानं । “यं, भिक्खवे, अनिच्चं; तत्र वो छन्द-
रागो पहातव्वो । किञ्च, भिक्खवे, अनिच्चं ? रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं;
तत्र वो छन्दरागो पहातव्वो । वेदना अनिच्चा ... सञ्जा ... सङ्खारा
विञ्जाणं अनिच्चं; तत्र वो छन्दरागो पहातव्वो । यं, भिक्खवे,
अनिच्चं; तत्र वो छन्दरागो पहातव्वो” ति ।

5

१४०. दुक्खसुत्तं

१५०. सावत्थिनिदानं । “यं, भिक्खवे, दुक्खं; तत्र वो छन्दो
पहातव्वो ... पे०... यं, भिक्खवे, दुक्खं; तत्र वो छन्दो पहातव्वो” ति ।

१४१. दुतियदुक्खसुत्तं

१५१. सावत्थिनिदानं । “यं, भिक्खवे, दुक्खं; तत्र वो रागो
पहातव्वो ... पे०... यं, भिक्खवे, दुक्खं; तत्र वो रागो पहातव्वो” ति ।

१४२. ततियदुक्खसुत्तं

१५२. सावत्थिनिदानं । “यं, भिक्खवे, दुक्खं; तत्र वो छन्दरागो
पहातव्वो .... पे०... यं, भिक्खवे, दुक्खं, तत्र वो छन्दरागो पहातव्वो” ति ।

१४३. अनत्तसुत्तं

१५३. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र वो छन्दो
पहातव्वो । को च भिक्खवे, अनत्ता ? रूपं, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र वो
छन्दो पहातव्वो । वेदना अनत्ता ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं अनत्ता;
तत्र वो छन्दो पहातव्वो । यो, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र वो छन्दो पहा-
तव्वो” ति ।

15

१४४. दुतियअनत्तसुत्तं

१५४. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र वो रागो
पहातव्वो । को च, भिक्खवे, अनत्ता ? रूपं, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र
वो रागो पहातव्वो । वेदना अनत्ता ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं

अनत्ता; तत्र वो रागो पहातव्वो । यो, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र वो राग, पहातव्वो” ति ।

१४५. ततियअनत्तसुत्तं

१५५. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, अनत्ता; तत्र वो छन्दरागो पहातव्वो । को च, भिक्खवे, अनत्ता ? रूप, भिक्खवे, अनत्ता; त
5 वो छन्दरागो पहातव्वो । वेदना अनत्ता .. सञ्जा ... सङ्खारेण विञ्जाणं अनत्ता; तत्र वो छन्दरागो पहातव्वो । यो, भिक्खवे, अनत्त तत्र वो छन्दरागो पहातव्वो” ति ।

१४६. निव्विदावहुलसुत्तं

१५६. सावत्थिनिदानं । “सद्वापव्वजितस्स, भिक्खवे, कुलपुत्तं अयमनुधम्मो होति — यं रूपे निव्विदावहुलो” विहरेय्य । वेदन
10 ... पे० .. सञ्जाय ... सङ्खारेसु ... विञ्जाणे निव्विदावहुलो विहरेय्य यो रूपे निव्विदावहुलो विहरन्तो, वेदनाय .. सञ्जाय .. सङ्खारेसु विञ्जाणे निव्विदावहुलो विहरन्तो रूप परिजानाति । वेदनं ... सञ्जाय ... सङ्खारे ... विञ्जाण परिजानाति । सो रूपं परिजानं वेदन परिजानं सञ्जाय परिजानं विञ्जाण परिजानं परिमुच्चति रूपं
15 परिमुच्चति वेदनाय, परिमुच्चति सञ्जाय, परिमुच्चति सङ्खारेहि, पां मुच्चति विञ्जाणम्हा, परिमुच्चति जातिया जराय मरणेण सोके परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, ‘परिमुच्चति दुक्खस्मा’ । वदामी” ति ।

१४७. अनिच्चानुपस्सीसुत्तं

१५७. सावत्थिनिदानं । “सद्वापव्वजितस्स, भिक्खवे, कुलपुत्तस्स अयमनुधम्मो होति — यं रूपे अनिच्चानुपस्सी विहरेय्य । वेदना
20 .. सञ्जाय ... सङ्खारेसु .. विञ्जाणे अनिच्चानुपस्सी विहरेय्य ... पे०... परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामी” ति ।

१४८. दुक्खानुपस्सीसुत्तं

१५८. सावत्थिनिदानं । “सद्धापब्बजितस्स, भिक्खवे, कुल-
पुत्तस्स अयमनुधम्मो होति - यं रूपे दुक्खानुपस्सी विहरेय्य । वेदनाय
.. सञ्जाय .. सङ्खारेसु ... विञ्जाणे दुक्खानुपस्सी विहरेय्य ... पे०.
परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामी” ति ।

B. 148

R. 180

१४९. अनत्तानुपस्सीसुत्तं

१५९. सावत्थिनिदानं । “सद्धापब्बजितस्स, भिक्खवे, कुल- 5
पुत्तस्स अयमनुधम्मो होति - यं रूपे अनत्तानुपस्सी विहरेय्य । वेदनाय
... सञ्जाय ... सङ्खारेसु ... विञ्जाणे अनत्तानुपस्सी विहरेय्य । अनत्ता-
नुपस्सी विहरन्तो वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारेसु ... विञ्जाणे अनत्ता-
नुपस्सी विहरन्तो रूपं परिजानाति । वेदनं ... पे०... सञ्जं ... सङ्खारे ...
विञ्जाण परिजानाति । सो रूपं परिजान वेदनं परिजानं सञ्जं परि- 10
जानं सङ्खारे परिजानं विञ्जाणं परिजान परिमुच्चति रूपम्हा, परि-
मुच्चति वेदनाय, परिमुच्चति सञ्जाय, परिमुच्चति सङ्खारेहि, परि-
मुच्चति विञ्जाणम्हा, परिमुच्चति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परि-
देवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि; ‘परिमुच्चति दुक्खस्मा’ ति
वदामी” ति । 15

कुककुळवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धान

कुककुळा तयो अनिच्चेन, दुक्खेन अपरे तयो ।

अनत्तेन तयो वुत्ता, कुलपुत्तेन द्वे दुका’ ति ॥

१५०. अज्ञप्तसुत्तं

१६०. सावत्थिनिदान । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि
उपादाय उप्पज्जति अज्ञप्त सुखदुक्ख” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति रूप उपादाय उप्पज्जति अज्ञप्त सुख-
दुक्खं । वेदनाय सति ... पे०... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति ...

20 R. 181

B. 149

विञ्जाणे सति विञ्जाणं उपादाय उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख ।
तं कि मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्च वा अनिच्च वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

5

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय उप्प-
ज्जेय्य अज्झत्तं सुखदुक्खं” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

10 “वेदना ... पे०.. सञ्जा . सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा
अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

15 “यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय
उप्पज्जेय्य अज्झत्तं सुखदुक्खं” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एवं पस्सं .. पे०.. नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१५१. एतंममसुत्तं

१६१. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, कि
उपादाय, कि अभिनिविस्स - ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति
20 समनुपस्सती” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ...पे०... :

R. 182

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स
... पे०... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स -
‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति समनुपस्सति । तं कि मञ्जथ,
25 भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय

- एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता ति समनुपस्सेय्या ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्कारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं भन्ते” ... पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय – एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता ति समनुपस्सेय्या ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एवं पस्सं .. पे०.. नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

5

१५२. सोअत्तासुत्तं^१

१६२. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति— ‘सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

10

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो’ ति । वेदनाय ... पे०... सञ्जाय ... सङ्कारेषु ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो’ ति । तं कि मञ्जाथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्च वा” ति ?

B. 150

15 R. 183

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

20

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य— ‘सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो’ ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा .. सङ्कारा .. विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य - ‘सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो” ति ?

5 “नो हेतं, भन्ते” ।

“एवं पस्सं . . पे० . नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१५३. नोचमोसियासुत्तं

१६३. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति - ‘नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती’” ति ?

10 भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे० . . ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति - ‘नो चस्स, नो च मे सिया, नाभविस्स’, न मे भविस्सती’ ति । वेदनाय सति .. सञ्जाय सति .. सङ्खारेषु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाण उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स, एवं दिट्ठि उप्पज्जति - ‘नो चस्स, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती’ ति । तं कि मञ्जाथ, भिक्खवे, रूपं निच्च वा अनिच्च वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं, दुक्खं वा त सुख वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

20 “यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य - ‘नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स’, न मे भविस्सती” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

25 “वेदना .. सञ्जा ... सङ्खारा .. विञ्जाण निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्च, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

१ न भविस्सति - सी०, स्या०, न भविस्सामि - रो० । २. न भविस्सामि - सी०, रो० ।

“दुःख, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुःखं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य — ‘नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती’ ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

5

१५४. मिच्छादिद्विसुत

१६४. सावत्थिनिदान । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स मिच्छादिट्ठि उप्पज्जती” ति ?

B. 151

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा .. पे०.. ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स मिच्छा- 10
दिट्ठि उप्पज्जति । वेदनाय सति . सञ्जाय सति .. सङ्खारेसु सति ...
विञ्जाणे सति, विञ्जाण उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स मिच्छा-
दिट्ठि उप्पज्जति । त किं मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं
वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

15

“यं पनानिच्चं ... पे०.. अपि नु तं अनुपादाय मिच्छादिट्ठि उप्प-
ज्जेय्या” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा . विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं
वा” ति ?

20

“अनिच्चं, भन्ते” ।

R. 185

“यं पनानिच्चं, दुःखं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुःख, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुःखं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय
मिच्छादिट्ठि उप्पज्जेय्या” ति ?

25

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एवं पस्सं ... पे० .. नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१५५ सक्कायदिट्ठिसुत्तं

१६५ सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स सक्कायदिट्ठि उप्पज्जती” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा .. पे० . ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स सक्कायदिट्ठि उप्पज्जति । वेदनाय सति .. सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स सक्कायदिट्ठि उप्पज्जति । तं कि मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

१० “यं पनानिच्चं ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय सक्कायदिट्ठि उप्पज्जेय्या” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना .. सञ्जा . सङ्खारा .. विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

१५ “अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं . पे० अपि नु तं अनुपादाय सक्कायदिट्ठि उप्पज्जेय्या” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१५६ अत्तानुदिट्ठिसुत्तं

२० १६६. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स अत्तानुदिट्ठि उप्पज्जती” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा . पे०.. ।

R 186 “रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स अत्तानुदिट्ठि उप्पज्जति । वेदनाय सति सञ्जाय सति . सङ्खारेसु
25 सति .. विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स अत्तानुदिट्ठि उप्पज्जति । तं कि मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा
152 अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय अत्तानुदिट्ठि उप्पज्जेय्या” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना .... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

5

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय अत्तानुदिट्ठि उप्पज्जेय्या” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एवं पस्सं ... पे० .. नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

10

१५७. अभिनिवेशसुत्तं

१६७. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति संयोजनाभिनिवेशविनिबन्धा” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति संयोजनाभिनिवेशविनिबन्धा । वेदनाय सति ... सञ्जाय सति... सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाण अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति संयोजनाभिनिवेशविनिबन्धा । तं कि मञ्जाथ, भिक्खवे, रूपं निच्च वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

20

“यं पनानिच्चं ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय उप्पज्जेय्यु संयोजनाभिनिवेशविनिबन्धा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एव पस्सं .. पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१५८ द्वितीयअभिनिवेशसुत्तं

१६८. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति संयोजनाभिनिवेशविनिबन्धा-ज्झोसाना” ति ?

25

R. 187

भगवन्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे० .. ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति संयोजनाभिनिवेसविनिबन्धाज्जोसाना । वेदनाय सति ... सञ्जाय सति .. सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपा-
 5 दाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति संयोजनाभिनिवेसविनिबन्धा-
 ज्जोसाना । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?
 “अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय उप्पज्जेय्यु संयो-
 जनाभिनिवेसविनिबन्धाज्जोसाना” ति ?

10 “नो हेतं, भन्ते” ।

“एवं परसं ... पे० . . नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१५९. आनन्दसुत्त

B. 153

१६९. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा
 तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा .. पे०... भगवन्तं एतदवोच - “साधु मे,
 भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन धम्मं देसेतु, यमह भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूप-
 15 कट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्यं” ति ।

“तं किं मञ्जसि, आनन्द, रूप निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

20 “यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितु -
 ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा .. विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्च
 वा” ति ?

25 “अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितु -
 ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

R. 188

दिट्ठिवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं

अज्झत्तिकं एतमम, सोअत्ता^१ नोचमेसिया ।

मिच्छासक्कायत्तानु द्वे^२, अभिनिवेसा आनन्देना ति^३ ॥

उपरिपण्णासको^४ समत्तो ।

तस्स उपरिपण्णासकस्स वग्गुद्धानं

अन्तो^५ धम्मकथिका विज्जा^६, कुक्कुळं^७ दिट्ठिपञ्चमं ।

5

ततियो पण्णासको^८ वुत्तो, निपातो ति^९ पवुच्चती^९ ति ॥

खन्धसंयुत्तं^९ समत्तं^९ ।

-----:०:-----

१. एसो अत्ता - सी०, स्या०, रो० । २-२ विनिवेसा अपरे द्वे, आनन्देन पूरितो वग्गो ति - सी०, स्या० । ३. चुल्लपण्णासको - मी०, स्या० रो० । ४-४ अन्त विज्जा समुदय च - रो० । ५. कुक्कुळो - मी०, कुक्कुल - रो० । ६. पञ्जायको - सी०, म्या०, रो० । ७. तेन - मी० । ८. वुच्चती - मी० । ९-९ खन्धवग्गस्स निपातके तिपञ्चासक ममत्त - सी० ।

२३. राधसंयुक्तं

१. मारसुक्तं

B. 154

R. 189

१. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा राधो येन भगवा
तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।
एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच -

“मारो मारो’ ति, भन्ते, वुच्चति’ । कित्तावता नु खो, भन्ते,
5 मारो’ ति ?

“रूपे खो, राध, सति मारो वा अस्स मारेता वा यो वा पन
मीयति^१ । तस्मातिह त्वं, राध, रूपं मारो ति पस्स, मारेता ति पस्स,
मीयती ति पस्स, रोगो ति पस्स, गण्डो ति पस्स, सल्ल ति पस्स, अघं ति
पस्स, अघभूतं ति पस्स । ये नं एवं पस्सन्ति ते सम्मा पस्सन्ति । वेदनाय
10 सति . पे०. . सञ्जाय सति . सङ्खारेसु सति विञ्जाणे सति मारो
वा अस्स मारेता वा यो वा पन मीयति । तस्मातिह त्वं, राध, विञ्जाण
मारो ति पस्स, मारेता ति पस्स, मीयती ति पस्स, रोगो ति पस्स, गण्डो
ति पस्स, सल्ल ति पस्स, अघं ति पस्स, अघभूत ति पस्स । ये नं एवं
पस्सन्ति ते सम्मा पस्सन्ती” ति ।

15 “सम्मादस्सनं पन, भन्ते, किमत्थियं” ति ?

“सम्मादस्सन खो, राध, निब्बिदत्थं” ।

“निब्बिदा पन, भन्ते, किमत्थिया” ति ?

“निब्बिदा खो, राध, विरागत्था” ।

“विरागो पन, भन्ते, किमत्थियो” ति ?

20 “विरागो खो, राध, विमुत्तत्थो” ।

“विमुत्ति पन, भन्ते, किमत्थिया” ति ?

“विमुत्ति खो, राध, निब्बानत्था” ।

“निब्बानं पन, भन्ते, किमत्थियं” ति ?

“अच्चयासि^३, राध, पञ्चं, नासक्खि पञ्हुस्स परियन्तं गहेतुं ।

१ वुच्चती ति - सी०, स्या० । २ मिथ्यति - स्या० । ३ अच्चसरा - सी०,
स्या०, अस्स - रो० ।

निब्बानोगधं हि, राध, ब्रह्मचरियं वुस्सति, निब्बानपरायनं^१ निब्बान-परियोसानं” ति ।

२. सत्तमुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भग-वन्त एतदवोच - “सत्तो सत्तो’ ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, सत्तो ति वुच्चती” ति ?

R. 190

5 B. 155

“रूपे खो, राध, यो छन्दो यो रागो या नन्दी^२ या तण्हा तत्र सत्तो तत्र विमत्तो, तस्मा सत्तो ति वुच्चति । वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारेसु .. विञ्जाणे यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा तत्र सत्तो तत्र विसत्तो, तस्मा सत्तो ति वुच्चति ।

“सेय्यथापि, राध, कुमारका वा कुमारिकायो^३ वा पंस्वागारकेहि^४ 10 कीळन्ति^५ । यावकीवञ्च तेसु पंस्वागारकेसु अविगतरागा^६ होन्ति अविगत-च्छन्दा^७ अविगतपेमा अविगतपिपासा अविगतपरिळाहा^८ अविगततण्हा ताव तानि पंस्वागारकानि अल्लीयन्ति^९ केळायन्ति धनायन्ति^{१०} ममायन्ति । यतो च खो^{११}, राध, कुमारका वा कुमारिकायो वा तेसु पंस्वागारकेसु विगतरागा होन्ति विगतच्छन्दा विगतपेमा विगतपिपासा विगतपरिळाहा विगततण्हा, 15 अथ खो तानि पंस्वागारकानि हत्थेहि च पादेहि च विकिरन्ति विधमन्ति विद्धंसेन्ति विकीळनियं^{१२} करोन्ति । एवमेव खो, राध, तुम्हे पि रूपं विकिरथ^{१३} विधमथ विद्धंसेथ विकीळनियं करोथ तण्हाक्खयाय पटिपज्जथ । वेदन विकिरथ विधमथ विद्धंसेथ विकीळनियं करोथ तण्हाक्खयाय पटि-पज्जथ । सञ्जां .. सङ्खारे विकिरथ विधमथ विद्धंसेथ विकीळनियं 20 करोथ तण्हाक्खयाय पटिपज्जथ । विञ्जाणं विकिरथ विधमथ विद्धंसेथ विकीळनियं करोथ तण्हाक्खयाय पटिपज्जथ । तण्हाक्खयो हि, राध, निब्बानं” ति ।

३ भवनेत्तिसुत्तं

३ सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भग-वन्त एतदवोच - “भवनेत्तिनिरोधो^१ भवनेत्तिनिरोधो^२” ति, भन्ते, 25 वुच्चति । कतमा नु खो, भन्ते, भवनेत्ति, कतमो भवनेत्तिनिरोधो” ति ?

१ स्या० पीत्थके नत्थि । २ नन्दि - सी०, स्या०, रो० । ३ कुमारियो - सी०, रो० । ४ पंस्वागारकेसु - सी० । ५ कीळन्ता - सी०, स्या० । ६ अवीतरागा - सी०, स्या०, रो० । ७ अवीतच्छन्दा - स्या० । ८ परिळाहा - सी० । ९ आलयन्ति - स्या०, रो० । १० मनायन्ति - रो०, सी० । ११ खो ते - सी० । १२ विकीळनिक - सी०, स्या०, रो० । १३ विकिरथ - सी० । १४-१४ भवनेत्ति भवनेत्ती - सी०, स्या०; भवनेत्ति ० - रो० ।

R. 191

“रूपे खो, राध, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयु-
पादाना चेतसो अधिष्ठानाभिनिवेशानुसया - अयं वुच्चति भवनेत्ति ।

B. 156

तेसं निरोधो भवनेत्तिनिरोधो । वेदनाय . सञ्जाय .. सङ्घारेसु .
विञ्जाणे यो छन्दो . पे० अधिष्ठानाभिनिवेशानुसया - अयं वुच्चति
5 भवनेत्ति । तेसं निरोधो भवनेत्तिनिरोधो” ति ।

४. परिञ्जेय्यभुत्तं

४. सावत्थिनिदान । आयस्मा राधो येन भगवा तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्न
खो आयस्मन्तं राध भगवा एतदवोच - “परिञ्जेय्ये च, राध, धम्मे
देसेस्सामि परिञ्जं च परिञ्जातावि पुग्गलं च । तं सुणाहि^१, साधुकं
10 मनसि करोहि, भासिस्सामी” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो आयस्मा राधो भगवतो पच्चस्सोसि ।
भगवा एतदवोच - “कतमे च, राध, परिञ्जेय्या धम्मा ? रूपं खो,
राध, परिञ्जेय्यो धम्मो, वेदना परिञ्जेय्यो धम्मो, सञ्जा परिञ्जेय्यो
धम्मो, सङ्घारा परिञ्जेय्यो धम्मो, विञ्जाणं परिञ्जेय्यो धम्मो ।
15 इमे वुच्चन्ति, राध, परिञ्जेय्या धम्मा । कतमा च, राध, परिञ्जा ?
यो खो, राध, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो - अयं वुच्चति, राध,
परिञ्जा । कतमो च, राध, परिञ्जातावी पुग्गलो ? ‘अरहा’ तिस्स
वचनीय । य्वायं^२ आयस्मा एवंनामो एवंगोत्तो - अयं वुच्चति, राध,
परिञ्जातावी पुग्गलो” ति ।

५. समणसुत्तं

25 ५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राध
भगवा एतदवोच - “पञ्चमे, राध, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ?
रूपुपादानक्खन्धो^३, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्जुपादानक्खन्धो^४, सङ्घारु-
पादानक्खन्धो,^५ विञ्जाणुपादानक्खन्धो^६ । ये हि केचि, राध, समणा वा
ब्राह्मणा वा इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं अस्सादं च आदीनवं च

R. 192

१. निरोवा - सी०, स्या०, रो० । २. सुगोहि - सी०, रो० । ३. योय - सी०, रो०,
स्वायं - स्या० । ४-४. रूपं वेदनु० सञ्जु० - मी०, स्या०, रो० । ५-५. सङ्घारु०
विञ्जाणु० - स्या० ।

निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानन्ति । न मे ते, राध, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो सामञ्जात्थं वा ब्रह्मञ्जात्थं वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति । ये च खो केचि, राध, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं अस्सादं च आदीनवं च 5
निस्सरणं च यथाभूतं पजानन्ति; ते खो मे, राध, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चैव समणसम्मता ब्राह्मणेषु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्जात्थं च ब्रह्मञ्जात्थं च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

B 157

६. दुत्तियसमणसुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं 10
भगवा एतदवोच — “पञ्चमे, राध, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ?
रूपुपादानक्खन्धो ... पे०... विञ्जाणुपादानक्खन्धो । ये हि केचि, राध,
समणा वा ब्राह्मणा वा इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं समुदयं च अत्थङ्गमं
च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानन्ति ... पे०...
सयं अभिञ्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति । 15

७. सोत्तापन्नसुत्तं

७. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं
भगवा एतदवोच — “पञ्चमे, राध, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ?
रूपुपादानक्खन्धो ... पे०... विञ्जाणुपादानक्खन्धो । यतो खो, राध,
अरियसावको इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं समुदयं च अत्थङ्गमं च
अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानाति — अयं वुच्चति, 20
राध, अरियसावको सोत्तापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधि-
परायनो” ति

R. 193

८. अरहन्तसुत्तं

८. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं
भगवा एतदवोच — “पञ्चमे, राध, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ?
रूपुपादानक्खन्धो ... पे०... विञ्जाणुपादानक्खन्धो । यतो खो, राध, 25

भिक्षु इमेसं पञ्चन्नं उपादानकखन्धानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं विदित्वा अनुपादाविमुत्तो होति - अयं वुच्चति भिक्षु' अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहित-भारो अनुपत्तं सदत्थो परिकखीणभवसंयोजनो सम्मदञ्जाविमुत्तो" ति ।

६. छन्दरागमुत्तं

- 5 ६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राघं
 भगवा एतदवोच - "रूपे खो, राघ, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा,
 तं पजहथ । एवं तं रूपं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकत्तं
 B. 158 अनभावङ्कत्तं^१ आयति अनुप्पादधम्मं । वेदनाय यो छन्दो यो रागो या नन्दी
 या तण्हा, तं पजहथ । एवं सा वेदना पहीना भविस्सति उच्छिन्नमूला
 10 तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । सञ्जाय ...
 सङ्गारेसु यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा, तं पजहथ । एवं ते सङ्गारा
 पहीना भविस्सन्ति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति
 R. 194 अनुप्पादधम्मा । विञ्जाणे यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा, तं
 पजहथ । एवं तं विञ्जाणं पहीनं भविस्सति ... पे०... अनुप्पाद-
 15 धम्मं" ति ।

१०. दुतियछन्दरागमुत्तं

१०. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राघं
 भगवा एतदवोच - "रूपे खो, राघ, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या
 तण्हा ये उपयुपादाना^३ चेतसो अधिद्वानाभिनिवेशानुसया, ते पजहथ । एवं
 तं रूपं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकत्तं अनभावङ्कत्तं आयति
 20 अनुप्पादधम्मं । वेदनाय यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयु-
 पादाना चेतसो अधिद्वानाभिनिवेशानुसया, ते पजहथ । एव सा वेदना
 पहीना भविस्सति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति
 अनुप्पादधम्मा । सञ्जाय ... सङ्गारेसु यो छन्दो यो रागो या नन्दी या
 तण्हा ये उपयुपादाना चेतसो अधिद्वानाभिनिवेशानुसया, ते पजहथ । एव
 25 ते सङ्गारा पहीना भविस्सन्ति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता

१. रावभिक्षु - सी०, स्या० । २. अनभावकत्त - सी०, रो० । ३. उपायुपादाना -
 सी०, स्या०, रो० ।

आयति अनुप्पादधम्मा । विञ्जाणे यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा
ये उयुपादाना चेतसो अधिट्टानाभिनिवेशानुसया, ते पजहथ । एवं तं
विञ्जाणं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावङ्कतं
आयति अनुप्पादधम्मं” ति ।

पंठमो वग्गो ।

तस्सुद्धानं

मारो सत्तो भवनेत्ति, परिञ्जेय्या समणा दुवे ।

5

सोतापन्नो अरहा च, छन्दरागापरे^१ दुवे^१ ति ॥

— ० —

११. मारसुत्तं

११. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो
भगवन्तं एतदवोच — “मारो मारो” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो,
भन्ते, मारो” ति ?

B. 159,
R. 195

“रूपं खो, राध, मारो, वेदना मारो, सञ्जा मारो, सङ्खारा
मारो, विञ्जाणं मारो । एवं पस्सं, राध, सुतवा अरियसावको रूपस्मि
पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्जाय पि निब्बिन्दति, सङ्खा-
रेसु पि निब्बिन्दति, विञ्जाणस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति;
विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा
जाति, दुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ ति पजा-
नाती” ति ।

10

15

१२. मारधम्मसुत्तं

१२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो
भगवन्तं एतदवोच — “मारधम्मो मारधम्मो” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो
नु खो, भन्ते, मारधम्मो” ति ?

“रूपं खो, राध, मारधम्मो, वेदना मारधम्मो, सञ्जा मारधम्मो,
सङ्खारा मारधम्मो, विञ्जाणं मारधम्मो । एवं पस्सं ... पे०... नापरं
इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

20

१३. अनिच्चसुत्तं

१३. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच - “अनिच्चं अनिच्चं” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमं नु खो, भन्ते, अनिच्चं” ति ?

“रूपं खो, राध, अनिच्चं, वेदना अनिच्चा, सञ्जा अनिच्चा, सङ्खारा अनिच्चा, विञ्जाणं अनिच्चं । एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१४. अनिच्चधम्मसुत्तं

१४. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच - “अनिच्चधम्मो अनिच्चधम्मो” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, अनिच्चधम्मो” ति ?

R 196 10 “रूपं खो, राध, अनिच्चधम्मो, वेदना अनिच्चधम्मो, सञ्जा अनिच्चधम्मो, सङ्खारा अनिच्चधम्मो, विञ्जाणं अनिच्चधम्मो । एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१५. दुक्खसुत्तं

B 160 १५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच - “दुक्खं दुक्खं” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमं नु खो, भन्ते, दुक्खं” ति ?

15 “रूपं खो, राध, दुक्खं, वेदना दुक्खा, सञ्जा दुक्खा, सङ्खारा दुक्खा, विञ्जाणं दुक्ख । एवं पस्सं .. पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१६. दुक्खधम्मसुत्तं

१६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच - “दुक्खधम्मो दुक्खधम्मो” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, दुक्खधम्मो” ति ?

R. 197 “रूपं खो, राध, दुक्खधम्मो, वेदना दुक्खधम्मो, सञ्जा दुक्खधम्मो, सङ्खारा दुक्खधम्मो, विञ्जाणं दुक्खधम्मो । एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

१७ अनत्तसुत्तं

१७. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आर्यस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच — “अनत्ता अनत्ता” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, अनत्ता” ति ?

“रूपं खो, राध, अनत्ता, वेदना अनत्ता, सञ्जा अनत्ता, सङ्खारा अनत्ता, विञ्जाणं अनत्ता । एवं पस्स ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति । 5

१८. अनत्तधम्मसुत्तं

१८. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आर्यस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच — “अनत्तधम्मो अनत्तधम्मो” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, अनत्तधम्मो” ति ?

“रूपं खो, राध, अनत्तधम्मो, वेदना अनत्तधम्मो, सञ्जा अनत्तधम्मो, सङ्खारा अनत्तधम्मो, विञ्जाणं अनत्तधम्मो । एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति । 10 R.197

१९. खयधम्मसुत्तं

१९ सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आर्यस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच — “खयधम्मो खयधम्मो” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, खयधम्मो” ति ?

“रूपं खो, राध, खयधम्मो, वेदना खयधम्मो, सञ्जा खयधम्मो, सङ्खारा खयधम्मो, विञ्जाणं खयधम्मो । एवं पस्सं ... पे०... नापर इत्थत्ताया ति पजानाती” ति । 15 B 161

२०. वयधम्मसुत्तं

२०. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आर्यस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच — “वयधम्मो वयधम्मो” ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, वयधम्मो” ति ?

“रूपं खो, राध, वयधम्मो, वेदना वयधम्मो, सञ्जा वयधम्मो, सङ्खारा वयधम्मो, विञ्जाणं वयधम्मो । एवं पस्सं ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

२१. समुदयधम्मसुत्तं

२१. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्सा राधो भगवन्तं एतदवोच - “समुदयधम्मो समुदयधम्मो” ति, भन्ते, वृच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, समुदयधम्मो” ति ?

“रूपं खो, राध, समुदयधम्मो, वेदना समुदयधम्मो, सञ्जा समुदयधम्मो, सङ्खारा समुदयधम्मो, विञ्जाणं समुदयधम्मो । एव पस्सं . पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

२२. निरोधधम्मसुत्तं

R 198 २२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्सा राधो एतदवोच - “निरोधधम्मो निरोधधम्मो” ति, भन्ते, वृच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, निरोधधम्मो” ति ?

10 “रूपं खो, राध, निरोधधम्मो, वेदना निरोधधम्मो, सञ्जा निरोधधम्मो, सङ्खारा निरोधधम्मो, विञ्जाणं निरोधधम्मो । एवं पस्सं .. पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

दुत्तियो वग्गो ।

तस्सुद्धानं

मारो च मारधम्मो च, अनिच्चेन^१ अपरे^२ दुवे^३ ।
दुक्खेन^४ च दुवे^५ वुत्तो, अनत्तेन^६ तथेव^७ च^८ ।
15 खयवयसमुदयं,^९ निरोधधम्मने द्वादसा ति ॥

२३-३३. मारादिसुत्तएकादसकं

B 162 २३. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्सा राधो भगवन्तं एतदवोच - “साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन धम्मं देसेतु यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्यं” ति ।

20 “यो खो, राध, मारो; तत्र ते छन्दो पहातव्वो, रागो पहातव्वो, छन्दरागो पहातव्वो । को च, राध, मारो ? रूपं खो, राध, मारो,

१ अनिच्चेहि-मी०, म्या०, रो० । २ परे-रो० । ३ द्वे-नी० । ४ दुक्खेदि-
- म्या०, रो० । ५ द्वे - नी०, स्या०, रो० । ६ अनत्तेहि-मी०, म्या०, रो० ।
६-६ अपरे द्वे - सी० । ७. वयधम्मो वयधम्मो नमुदयधम्मो - नी० ।

तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । वेदना
मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०... सञ्जा मारो; तत्र ते छन्दो
पहातब्बो ... पे०... सङ्कारा मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०...
विञ्जाणं मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०... यो खो, राध, मारो;
तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो” ति । 5

२४. यो खो, राध, मारधम्मो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो
पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो ... पे०... ।

२५. यं खो, राध, अनिच्चं ... पे०... ।

R. 199

२६. यो खो, राध, अनिच्चधम्मो ... पे०... ।

२७. यं खो, राध, दुक्खं ... पे०... ।

10

२८. यो खो, राध, दुक्खधम्मो ... पे०... ।

२९. यो खो, राध, अनत्ता ... पे०... ।

३०. यो खो, राध, अनत्तधम्मो ... पे०... ।

B. 163

३१. यो खो, राध, खयधम्मो ... पे०... ।

३२. यो खो, राध, वयधम्मो ... पे०... ।

15

३३. यो खो, राध, समुदयधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो,
रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो ... पे०... ।

३४. निरोधधम्मसुत्तं

३४. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं^१ निसिन्नो खो^१ आयस्सा राधो
भगवन्तं एतदवोच — “साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्घित्तेन धम्मं देसेतु
यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो
विहरेय्य” ति । 20

“यो खो, राध, निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहा-
तब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । को च, राध, निरोधधम्मो ? रूपं खो,
राध, निरोधधम्मो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०... वेदना निरोधधम्मो;
तत्र ते छन्दो पहातब्बो . पे०... सञ्जा निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहा-
तब्बो . पे० . सङ्कारा निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०...
विञ्जाणं निरोधधम्मो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०... यो खो, राध,

25

निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहा-
तब्बो” ति ।

प्रायाचनवग्गो ततियो

तत्सुद्धानं

R 200

मारो च मारधम्मो च, अनिच्चेन अपरे दुवे^१ ।
दुक्खेन^२ च^३ दुवे वुत्ता, अनत्तेन^४ तथेव^५ च^६ ।
खयवयसमुदर्य^६, निरोधधम्मेन द्वादसा ति ॥

5

३५-४५. मारादिसुत्तएकादसकं

B 164

३५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो प्रायस्मत्तं राधं
भगवा एतदवोच — “यो खो, राध, मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो
पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । को च, राध, मारो? रूपं खो, राध,
मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो ... पे०... विञ्जाणं मारो; तत्र ते छन्दो
10 पहातब्बो .. पे०... यो खो, राध, मारो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो
पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो” ति ।

३६. यो खो, राध, मारधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो
पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो ... पे० .. ।

३७. यं खो, राध, अनिच्चं ... पे०... ।

15

३८. यो खो, राध, अनिच्चधम्मो ... पे०...

R. 201

३९. यं खो, राध, दुक्खं ... पे०... ।

४०. यो खो, राध, दुक्खधम्मो ... पे०... ।

४१. यो खो, राध, अनत्ता ... पे०... ।

४२. यो खो, राध, अनत्तधम्मो ... पे०... ।

20

४३. यो खो, राध, खयधम्मो ... पे०... ।

४४. यो खो, राध, वयधम्मो ... पे०... ।

४५. यो खो, राध, समुदयधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो
पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो .. पे०... ।

१ द्वे-सी० । २. दुक्खेहि-स्या०, रो० । ३. स्या० पोत्थके नत्थि । ४. अनत्तेहि
-सी०, स्या०, रो० । ५-५. अपरेद्वे - सी०, स्या०, रो० । ६. खयधम्मो वयधम्मो
समुदयधम्मो-सी० ।

४६. निरोधधम्मसुत्तं

४६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं
 भगवा एतदवोच — “यो खो, राध, निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो,
 रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । को च, राध, निरोधधम्मो ?
 रूपं खो, राध, निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो,
 छन्दरागो पहातब्बो । वेदना ...पे०. सञ्जा ... पे०... सङ्घारा ... पे०... 5
 विञ्जाणं निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्द-
 रागो पहातब्बो । यो खो, राध, निरोधधम्मो; तत्र ते छन्दो पहातब्बो,
 रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो” ति ।

B. 165

उपनिसिन्नवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं

मारो च मारधम्मो च, अनिच्चेन^१ अपरे दुवे^२ ।

दुक्खेन^३ च^४ दुवे^५ वुत्ता, अनत्तेन^६ तथेव च^७ ।

10

खयवयसमुदय^८, निरोधधम्मेन द्वादसा ति ॥

राधसंयुत्तं समत्तं ।

— :o: —

१. अनिच्चा - रो०, अनिच्चेहि - स्या० । २. द्वे - रो० । ३. दुक्ख - रो०,
 दुक्खेहि - स्या० । ४. स्या० पीत्यके नत्थि । ५. द्वे - मी०, स्या०, रो० । ६-६ अनत्तेहि
 धट्टम - रो०; अनत्तेहि अपरे द्वे - मी०, स्या० । ७. खयधम्मो वयधम्मो च समुदयधम्मो -
 नी० ।

२४. दिट्टिसंयुतं

१ वातसुतं

B 166,
R 202

१ एकं समय भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने । भगवा एतदवोच — “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया’ उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता” ति ?

“भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटिसरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्तञ्जेव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

“तेन हि, भिक्खवे, सुणाय, साधुक मनसि करोथ; भासि-
10 स्सामी” ति ।

“एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच —

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो
15 विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता’ ति । वेदनाय सति . पे०... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाण अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजा-
यन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता’ ति ।

20 तं किं मञ्जाथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते”

“यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं, दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय
25 एवं दिट्ठि उप्पज्जेथ्य — ‘न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भि-

नियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्टा-
यिट्टिता” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

R. 203

“वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा ति ? सञ्जा ... सङ्घारा ...
विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

5

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“य पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं
दिट्ठि उप्पज्जेय्य – ‘न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो
विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्टा-
यिट्टिता” ति ?

10

B. 167

“नो हेत, भन्ते” ।

“यस्मिदं दिट्ठं सुतं सुतं विञ्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं
मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

15

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय
एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – ‘न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भि-
नियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्टा-
यिट्टिता” ति ?

20

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च^१ ठानेसु कङ्खा
पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति, दुक्खसमुदये पिस्स कङ्खा
पहीना होति, दुक्खनिरोधे पिस्स कङ्खा पहीना होति, दुक्खनिरोध-
गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अयं वुच्चति,
भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधि-
परायनो” ति ।

25

२. एतंममसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, ि
दाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘एतं मम, एसोह
एसो मे अत्ता’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

R 204 5

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्
दिट्ठि उप्पज्जति — ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति । वेदनाय
...पे०... सञ्जाय सति .. सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्
उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘एतं मम,
हमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति । तं किं मञ्जाय, भिक्खवे, रूपं निच्च
अनिच्चं वा’ ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” .. पे०... वेदना .. सञ्जा ... सङ्खारा
विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उ
ज्जेय्य — एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता ति ?

15

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यम्पिदं दिट्ठं सुत्तं मुत्तं विञ्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरि
मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा’ ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा’ ति ?

20

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय ए
दिट्ठि उप्पज्जेय्य — ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

B 168

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्ख
पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति . पे० .. दुक्खनिरोध-
गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति — अयं वुच्चति, भिक्खवे,
अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो” ति

३. सोअत्तासुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपा-
दाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘सो अत्ता सो लोको, सो
पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामवम्मो’” ति ?

30

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो’ ति । वेदनाय सति . पे०... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति . विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभि- 5 निविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति — ‘सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो’ ति । तं कि मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं भन्ते” ... पे० . अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्प- 10 ज्जेय्य — सो अत्ता ... पे०... अविपरिणामधम्मो ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना .. सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्च 15 वा” ति ?

“अनिच्चं भन्ते” .. पे०... अपि नु त अनुपादाय एवं दिट्ठि 20 उप्पज्जेय्य — सो अत्ता .. पे०... अविपरिणामधम्मो ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यम्पिदं दिट्ठ सुत्तं मुत्तं विञ्जात पत्तं परियेसित अनुविचरितं 25 मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं भन्ते” . पे०... अपि नु त अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्प- 20 ज्जेय्य — सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा 25 पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति पे०... दुक्खनिरोध- गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति — अय वृच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो” ति ।

४. नोचमेसियासुत्तं

४. सावत्थिनिदान । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि 30 उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति — ‘नो चस्स, नो च मे सिया, नाभविस्स’, न मे भविस्सती” ति ?

१ न भविस्सामि — नी०, रो०, न भविस्सति — न्या० ।

भगवन्मूलका नो, भन्ते, घम्मा .. पे०. . ।

R 206

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती’ ति । वेदनाय सति सञ्जाय सति .. सङ्कारेसु सति विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती’ ति । तं कि मञ्जाय, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्च वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” . पे०.. अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स. न मे भविस्सती ति ?

10 “नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्कारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्च वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” .. पे० .. अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती” ति ?

15 “नो हेतं, भन्ते” ।

“यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विञ्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरित मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नो चस्सं, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती ति ?

20 “नो हेतं, भन्ते” ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्गा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्गा पहीना होति .. पे० . दुक्खनिरोध-गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्गा पहीना होति – अयं बुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरयनो” ति ।

५. नत्थिदिन्नसुत्तं

25

५. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नत्थि दिन्न नत्थि यिट्ठ नत्थि हुतं नत्थि सुकतदुक्कटानं’ कम्मनं फलं विपाको; नत्थि अय लोको नत्थि परो लोको नत्थि माता नत्थि पिता नत्थि सत्ता ओपपातिका; नत्थि

लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इम च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ति । चातुम्महाभूतिको अयं पुरिसो यदा कालं करोति पठवी^१ पठवीकायं अनुपेति अनुपगच्छति, आपो आपोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, तेजो तेजोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, वायो वायोकायं अनुपेति अनुपगच्छति । आकास इन्द्रियानि सङ्कमन्ति ।^५ आसन्दिपञ्चमा पुरिसा मत आदाय गच्छन्ति । याव आळाहना^२ पदानि पञ्जायन्ति । कापोतकानि अट्टीनि भवन्ति । भस्सन्ता^३ आहुतियो । दत्तुपञ्जात्तं^४ यदिदं दानं^५ । तेसं तुच्छ मुसा विलापो ये केचि अत्थिकवाद् वदन्ति । बाले च पण्डिते च कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति परं मरणा” ति ?

B. 170

R. 207

10

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति - ‘नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं . पे०.. कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति परं मरणा’ ति । वेदनाय सति .. पे० . सञ्जाय सति .. सङ्खारेसु सति .. विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति - ‘नत्थि दिन्नं नत्थि यिट्ठं .. पे० कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति परं मरणा’ ति । तं कि मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्च वा अनिच्चं वा” ति ?

15

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे० ... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य - नत्थि दिन्नं नत्थि यिट्ठं ... पे०... कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति परं मरणा ति ?

20

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्च वा” ति ?

25

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य - नत्थि दिन्नं नत्थि यिट्ठं ... पे०... कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति परं मरणा ति ?

R. 208

“नो हेतं, भन्ते” ।

१ पथवी - ग० । २ आह्लना - स्या० । ३ भस्मन्ता - सी०, रो० । ४-५ दत्तुपञ्जात्तमिद - नी०, म्या०, रो० । ५ दान नाम - नी०, स्या०, रो० ।

“यम्पिदं दिट्टं सुतं मुतं विञ्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नत्थि दिच्चं नत्थि यिट्ठं .. पे०... ये केचि अत्यिकवाद्
5 वदन्ति; वाले च पण्डिने च कायस्स भेदा उच्चिज्जन्ति विनम्सन्ति न होन्ति परं मरणा ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेमु च ठानेमु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति . पे० .. दुक्खनिरोध-
B. 171 10 गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अयं बुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधि-
परायनो” ति ।

६. करोतोमुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘करोतो’ कार
15 यतो^१ छिन्दतो^२ छेदापयतो^३ पचतो^४ पाचापयतो^५ सोचतो^६ सोचापयतो^७ किलमतो^८ किलमापयतो^९ फन्दतो^{१०} फन्दापयतो^{११} पाणमतिपातापयतो^{१२} अदिच्चं आदियतो^{१३} सन्धिं छिन्दन्तो^{१४} निल्लोपं हरतो^{१५} एकागारिकं करोतो^{१६} परिपत्थे तिट्ठतो^{१७} परदारं गच्छतो^{१८} मुसा भगतो करोतो न करीयति^{१९} पापं । खुरपरियन्तेन चे पि चक्केन यो इमिस्सा
20 पठविया^{२०} पाणे एकमंसखलं एकमंसपुञ्जं करेय्य, नत्थि ततोनिदानं पाप, नत्थि पापस्स आगमो । दक्खिणं चे पि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य; हनन्तो घातेन्तो छिन्दन्तो छेदापेन्तो पचन्तो^{२१} पाचेन्तो^{२२}, नत्थि ततोनिदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो । उत्तरं चे पि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य, ददन्तो दापेन्तो

R. 209

१. करोतो – नी०, स्या०, रो० । २. कारापयतो – नी० । ३-३. वचतो ववापयतो – रो०, पचतो पाचयतो – सी०, पचतो पचापयतो – स्या० । ४. सोचयतो – सी० । ५. नोचयतो – रो० । ६. किलमयतो – सी० । ७. किलमापयतो – रो० । ८-८. वचतो ववापयतो – सी० । ९. पाणमतिपातयतो – रो०, म०, पाणमतिमापयतो – सी०, रो० । १०. करोन्तो – रो० । ११. करियति – स्या०, रो०; करिय्यति – सी० । १२ पवविया – म० । १३ पचेन्तो – सी० । १४. पचापेन्तो – स्या० ।

यजन्तो यजापेन्तो^१, नत्थि ततोनिदानं पुञ्जं, नत्थि पुञ्जस्स आगमो ।
दानेन दमेन संयमेन सच्चवज्जेन^२ नत्थि पुञ्जं, नत्थि पुञ्जस्स
आगमो” ति ?

भगवस्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सत्ति, रूप उपादाय, रूपं अभिनिविस्स 5
एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘करोतो कारयतो ... पे० .. नत्थि पुञ्जं नत्थि
पुञ्जस्स आगमो’ ति । वेदनाय सत्ति . पे०.. सञ्जाय सत्ति ...
सङ्घारेसु सत्ति ... विञ्जाणे सत्ति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभि-
निविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘करोतो कारयतो ... पे०.. नत्थि पुञ्जं
नत्थि पुञ्जस्स आगमो’ ति । तं कि मञ्जाथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा 10
अनिच्चं वा’ ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” .. पे० अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि
उप्पज्जेय्य – करोतो ... पे०.. नत्थि पुञ्जं नत्थि पुञ्जस्स आगमो ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना .. सञ्जा .. सङ्घारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं 15
वा’ ति ।

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि
उप्पज्जेय्य – करोतो कारयतो ... पे०.. नत्थि पुञ्जं नत्थि पुञ्जस्स
आगमो ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यम्पिदं दिट्ठ सुतं मुतं विञ्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं
मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा’ ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” .. पे० अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि
उप्पज्जेय्य – करोतो कारयतो . पे०.. नत्थि पुञ्जं नत्थि पुञ्जस्स
आगमो ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा
पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति .. पे० .. दुक्खनिरोध-
गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अयं वुच्चति, भिक्खवे,
अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो” ति । 30

१. याजेन्तो – नी०, रो० । २ सच्चवाचेन – सी० ।

७. हेतुसुत्तं

R 210

७. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो सत्तानं सङ्खिलेसाय । अहेतू’ अप्पच्चया सत्ता सङ्खिलिस्सन्ति । नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया । अहेतू अप्पच्चया सत्ता विसु-
 5 ज्जन्ति । नत्थि बलं नत्थि विरियं’ नत्थि पुरिसथामो नत्थि पुरिस-
 परक्कमो । सब्बे सत्ता सब्बे पाणा सब्बे भूता सब्बे जीवा अवसा अबला
 अवरिया नियतिसङ्गतिभावपरिणता छस्वेवाभिजातीसु सुखदुक्खं पटि-
 संवेदेन्ती’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

10 “रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं
 दिट्ठि उप्पज्जति — ‘नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो ... पे०... सुखदुक्खं पटि-
 संवेदेन्ती’ ति । वेदनाय सति ... पे०... सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति
 ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एव
 दिट्ठि उप्पज्जति — ‘नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो ... पे०... सुखदुक्खं पटि-
 15 संवेदेन्ती’ ति । तं कि मञ्जाथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं
 वा’ ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” . पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय
 एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य — नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो ... पे०... सुखदुक्खं पटि-
 संवेदेन्ती ति ?

20 “नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना . सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं
 वा’ ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” .. पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि
 उप्पज्जेय्य — नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो .. पे०.. सुखदुक्खं पटि-
 25 संवेदेन्ती ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विञ्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं
 मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा’ ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” .. पे०... अपि नु तं अनुपादाय एव दिट्ठि उप्प-
 30 ज्जेय्य — नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो ... पे०... सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च^१ ठानेसु कङ्खा
पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति ... पे०... दुक्खनिरोध-
गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति - अय वुच्चति, भिक्खवे,
अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो” ति । 5

८. महादिट्टिसुत्तं

८. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपा-
दाय, कि अभिनिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति - ‘सत्तिमे काया अकटा,
अकटविधा, अनिम्मिता, अनिम्माता’, वञ्जा, कूटट्टा, एसिकट्टायिट्ठिता;
ते न इज्जन्ति, न विपरिणमन्ति, न अञ्जमञ्जं व्याबाधेन्ति; नालं
अञ्जमञ्जस्स सुखाय वा दुक्खाय वा सुखदुक्खाय वा । कतमे सत्तं ? पठवी-
कायो^१, आपोकायो, तेजोकायो, वायोकायो, सुखे, दुक्खे, जीवे सत्तमे” । 10
इमे सत्तं काया अकटा, अकटविधा, अनिम्मिता, अनिम्माता, वञ्जा, कूटट्टा
एसिकट्टायिट्ठिता; ते न इज्जन्ति, न विपरिणमन्ति, न अञ्जमञ्जं व्या-
वाधेन्ति; नालं अञ्जमञ्जस्स सुखाय वा दुक्खाय वा सुखदुक्खाय वा ।
यो पि तिण्हेन सत्थेन सीसं छिन्दति न सो^२ पि^३ कञ्चि^४ जीविता वोरोपेति;
सत्तन्नं त्वेव कायानमन्तरेण सत्थं विवरमनुपविसति । चुहुस खो पनि-
मानि योनिपमुखसतसहस्सानि सट्ठि च सतानि छ च सतानि पञ्च च
कम्मूनो सतानि पञ्च च कम्मनि, तीणि^५ च कम्मनि, कम्मे च अङ्गकम्मे
च द्वट्ठिपटिपदा, द्वट्ठन्तरकप्पा, छळाभिजातियो, अट्टपुरिसभूमियो, एकून-
पञ्चासि आजीवकसते^६, एकूनपञ्चास परिब्बाजकसते, एकूनपञ्चास
नागवाससते^७, वीसे इन्द्रियसते, तिसे निरयसते, छत्तिसरजोधातुयो,
सत्तं सञ्जीगब्भा, सत्तं असञ्जीगब्भा, सत्तं निगण्ठिगब्भा, सत्तं देवा^८,
सत्तं मानुसा, सत्तं पेसाचा, सत्तं सरा, सत्तं पवुटा^९, सत्तं पपाता, सत्तं च
पपातसतानि, सत्तं सुपिना, सत्तं सुपिनसतानि, चुल्लासीति महाकप्पिनो^{१०}
सतसहस्सानि यानि^{११} वाले च पण्डिते च सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्ख-
स्सन्तं करिस्सन्ति । तत्थ नत्थि इमिनाहं सीलेन वा बतेन वा तपेन वा

१. छनु - मी०, स्या०, रो० । २. अनिम्मिदविधा - स्या० । ३. पयवीकायो - म० ।
४. सत्तिमे - मी०, स्या०, रो० । ५-५ को चि - सी०, स्या०, रो० । ६. किञ्चि - मी०,
स्या०, त - रो० । ७. तीनि - रो० । ८. आजीवसते - मी०, स्या० । ९. नागावासनते
- मी० । १०. दिव्वा - मी०, रो०, स्या० । ११. पवुवा - रो० । १२. महाकप्पुतो - मी०,
रो० । १३. नी०, रो० पतियकेनु नत्थि ।

- ब्रह्मचरियेन वा अपरिपक्वं वा कम्मं परिपाचेस्सामि; परिपक्वं वा कम्मं फुस्स फुस्स व्यन्तीकरिस्सामी^१ ति हेवं नत्थि दोणमित्ते सुखदुक्खे परियन्त-
कते^२ संसारे, नत्थि हायनवहुने^३, नत्थि उक्कंसावकंसे । सेय्यथापि नाम
सुत्तगुळे खित्ते निव्वेठियमानमेव पलेति; एवमेव^४ वाले च पण्डिते च
5 निव्वेठियमाना सुखदुक्खं पलेन्ती” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

- “रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एव
दिट्ठि उपपज्जति — ‘सत्तिमे काया अकटा अकटविधा ... पे०... सुखदुक्खं
पलेन्ती’ ति । वेदनाय सति ... पे०... सञ्जाय सति ... सङ्घारेसु सति
10 ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं
दिट्ठि उपपज्जति — ‘सत्तिमे काया अकटा अकटविधा ... पे०... सुखदुक्खं
पलेन्ती’ ति । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं
वा” ति ?

- “अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणानधम्मं,
15 अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उपपज्जेय्य — सत्तिमे काया अकटा
अकटविधा ... पे०... सुखदुक्खं पलेन्ती ति ?

R. 213

“नो हेतं, भन्ते” ।

- “यस्मिदं दिट्ठं सुतं मृतं विञ्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरित
मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?
20 “अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि
उपपज्जेय्य — सत्तिमे काया अकटा अकटविधा ... पे०... निव्वेठियमाना
सुखदुक्खं पलेन्ती ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

- “यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्गा
25 पहीना होति, दुक्खे^४ पिस्स^५ कङ्गा पहीना होति .. पे०... दुक्खनिरोध-
गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्गा पहीना होति — अयं वुच्चति, भिक्खवे,
अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो” ति ।

६. सस्सतदिट्ठिसुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । “किंस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपा-
दाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उपपज्जति — ‘सस्सतो लोको’” ति ?

१. व्यन्तीकरिस्सामी — रो० । २. परियन्तकटे — सी० । ३. हापनवहुने — गो० ।
४. एवमेव — सी० । ५-५. दुक्खपिस्स — रो० ।

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘सस्ततो लोको’ ति । वेदनाय सति .. पे०... सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – ‘सस्ततो लोको’ ति । तं कि मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्च वा” ति ?

B 175

“अनिच्चं, भन्ते” .. पे० . विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – सस्ततो लोको ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा .. सङ्खारा .. विञ्जाणं निच्च वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” . पे० . अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – सस्ततो लोको ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विञ्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – ‘सस्ततो लोको’ ति ?

20 R 214

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति . पे०... दुक्खनिरोध-गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधि-परायनो” ति ।

25

१०. असस्ततदिदिसुत्तं

१०. सावत्थिनिदान । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘असस्ततो लोको’ ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा .. पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति .. पे० . विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०... अपि नु तं अनुपादाय एव दिट्ठि

5 उप्पज्जेय्य – असस्सतो लोको ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुत विञ्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरित मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ... पे०. अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि

10 उप्पज्जेय्य – असस्सतो लोको ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इभेसु च ठानेमु कङ्गा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्गा पहीना होति .. पे०... दुक्खनिरोध-

15 भिक्खवे, अरियसावको सोत्तापन्नो अविनिपातधम्मो, नियतो सम्बोधि-
परायनो” ति ।

११. अन्तवासुत्तं

B. 176

११. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘अन्तवा लोको’” ति ?

20 भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा .. पे०.. नियतो सम्बोधि-
परायनो ति ।

१२. अनन्तवासुत्तं

R. 215

१२. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘अनन्तवा लोको’” ति ?

25 भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा . पे०.. नियतो सम्बोधि-
परायनो’ ति ।

१३ तंजीवंतंसरीरंसुत्तं

१३. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘तं जीवं तं सरीरं’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा .. पे०... नियतो सम्बोधि-
परायनो ति ।

5

१४. अञ्जंजीवंअञ्जंसरीरंसुत्तं

१४. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे० .. नियतो सम्बोधि-
परायनो ति ।

10

१५. होतितथागतोमुत्तं

१५. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो भिक्खवे, सति, कि उपा-
दाय, कि अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘होति तथागतो परं
मरणा’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा .. पे० . नियतो सम्बोधि-
परायनो ति ।

15

१६. नहोतितथागतोमुत्तं

१६. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘न होति तथागतो परं मरणा’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... नियतो सम्बोधि-
परायनो ति ।

20

१७. होतिचनचहोतितथागतोमुत्तं

१७. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा’” ति ?

B. 177

R. 216

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा . पे०.. नियतो सम्बोधि-
परायनो ति ।

१८ नेवहोतिननहोतितथागतोसुत्तं

१८ सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि
उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नेव होति न न होति
5 तथागतो परं मरणा’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एव
दिट्ठि उप्पज्जति – नेव होति, न न होति तथागतो परं मरणा ति . पे० ।
तं कि मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

10 “अनिच्चं, भन्ते” .. पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु त अनु-
पादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नेव होति न न होति तथागतो परं
मरणा ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

15 “यम्पिदं दिट्ठं सुत्तं सुत्तं विञ्जातं पत्तं परियेसितं अनुविचरित
मनसा तं पि निच्च वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

20 “यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, अपि नु त अनुपादाय
एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

25 “यतो च’ खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च’ ठानेसु कङ्खा
पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति, दुक्खसमुदये पिस्स कङ्खा
पहीना होति, दुक्खनिरोधे पिस्स कङ्खा पहीना होति, दुक्खनिरोध-
गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अयं वुच्चति, भिक्खवे,
अरियसावको सोतापन्नो अबिनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो” ति ।
सोतापत्तिवग्गो^३ ।

अट्टारसवेय्याकरणं निट्ठित^१ ।

१. सी०, म० पोट्यकेसु नरिथ । २ छसु – सी०, स्या०, रो० । ३-३ सोतापन्नो
(सोतापन्ना – सी०) अरियसावकाभवयोनि अट्टारससुत्तन्त निट्ठित – सी०, रो० ।

तस्सुद्धानं^१

वातं एतं^२ मम^३, सो अत्ता नो च मे सिया ।
 नत्थि करोत्तो हेतु^४ च^५, महादिट्ठेन^६ अट्टमं ॥
 सस्सतो लोको च^७, असस्सतो च अन्तवा च ।
 अनन्तवा च तं जीवं तं सरीर ति ।
 अञ्जं जीवं अञ्जं सरीरं ति च ॥
 होति तथागतो परं मरणा ति ।
 न होति तथागतो परं मरणा ति ।
 नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति ॥

B 178,
R 217

5

१६. वातसुत्तं

१६. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि
 उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति — ‘न वाता वायन्ति, 10
 न नज्जो सन्दन्ति, न गम्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया^१ उदेन्ति
 त्वा अपेन्ति वा, एसिकट्ठाधिट्ठिता’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा .. पे० .. ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एव
 दिट्ठि उप्पज्जति — ‘न वाता वायन्ति . पे०... एसिकट्ठाधिट्ठिता’ ति । 15
 वेदनाय सति .. पे० सञ्जाय सति . पे० . सङ्खारेसु सति . विञ्जाणे
 सति, विञ्जाण उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति
 — ‘न वाता वायन्ति . पे०. एसिकट्ठाधिट्ठिता’ ति । तं कि मञ्जाथ,
 भिक्खवे, रूपं निच्च वा अनिच्चं वा’ ति ?

“अनिच्च, भन्ते” . पे० . विपरिणामधम्म, अपि नु तं अनुपादाय 20 R. 218
 एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य — न वाता वायन्ति .. पे० .. एसिकट्ठाधिट्ठिता ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्ख उपादाय, दुक्खं अभि-
 निविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति — ‘न वाता वायन्ति . पे०.. एसिकट्ठा-

१. उद्धानम्भवति — रो०, उद्धान भवति — सी०, एतय स्या० पोत्यके उद्धानपाठो न
 विज्वति । २-२. एतम्ममं — रो० । ३-३ हेतुच्च — सी० । ४ महादिट्ठेन च — मी०,
 रो० । ५ नी० पोत्यके नत्थि । ६ चन्दिमसुरिया — रो०, म० ।

यिद्विता' ति । वेदना .. सञ्ज्ञा ... सङ्कारा ... विञ्ज्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” .. पे० . विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – न वाता वायन्ति . पे० . एसिकट्टायिद्विता ति ?

5 “नो हेतं, भन्ते” ।

“इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्खं उपादाय, दुक्खं अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – ‘न वाता वायन्ति, न नञ्जो सन्दन्ति, न गम्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्टायिद्विता’ ति ।

B. 179

२०-३५ (पुरिमवग्गे विय अट्टारस वेय्याकरणाणि कित्थारे-तब्बानी ति ।)

३६. नेवहोतिननहोतिसुत्तं

10 ३६. सावत्थिनिदान । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा .. पे०... ।

15 “रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ ति । वेदनाय सति ... सञ्ज्ञाय सति ... सङ्कारेषु सति .. विञ्ज्ञाणे सति, विञ्ज्ञाणं उपादाय, विञ्ज्ञाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ ति । ते कि मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

20 “अनिच्चं, भन्ते” .. पे० . विपरिणामधम्मं, अपि नु त अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

25 “इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्ख उपादाय, दुक्खं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा’” ति ।

“वेदना .. सञ्ज्ञा ... सङ्कारा .. विञ्ज्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” . पे० .. विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्खं उपादाय दुक्खं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ ति । 5

३७. रूपीअत्तासुत्तं

३७. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘रूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’” ति ? R 219

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा .. पे०.. । 10

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘रूपी अत्ता होति अरोगो पर मरणा’ ति । वेदनाय सति .. पे०.. सञ्जाय सति सङ्खारेसु सति .. विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘रूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’ ति । त कि मञ्जाथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्चं वा” ति ? 15 B. 180

“अनिच्चं, भन्ते” . पे०. विपरिणामधम्म, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – रूपी अत्ता होति अरोगो पर मरणा ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्ख उपादाय, दुक्ख अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – रूपी अत्ता होति अरोगो पर मरणा ति ? वेदना . पे० .. । 20

“नो हेतं, भन्ते” ।

“इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्ख उपादाय, दुक्ख अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – ‘रूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’” ति । 25

३८ अरूपीअत्तासुत्तं

३८ सावत्थिनिदान । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – ‘अरूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’” ति ? (पेथ्यालो)

३९. रूपीचअरूपीचअत्तासुत्तं

३९. सावत्थिनिदानं । “रूपी च अरूपी च अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति ।

४०. नेवरूपीनारूपीअत्तासुत्तं

४०. “नेव रूपी नारूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति ।

४१. एकन्तसुखीसुत्तं

४१. “एकन्तसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति ।

४२. एकन्तदुक्खीसुत्तं

R. 220 5 ४२. “एकन्तदुक्खी अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति ।

४३. सुखदुक्खीसुत्तं

४३. “सुखदुक्खी अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति ।

४४. अदुक्खमसुखीसुत्तं

B. 181 ४४. “अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एव
10 दिट्ठि उप्पज्जति — ‘अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’ ति
वेदनाय सति ... सञ्जाय सति .. सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे सति
विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति —
‘अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’ ति । तं किं मञ्जय
भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

15 “अनिच्चं, भन्ते” .. पे०... विपरिणामधम्म, अपि नू तं अनु-
पादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य’ — अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो
परं मरणा ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

१. उप्पज्जति — सी० ।

“इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्खं उपादाय, दुक्खं अभि-
निविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो परं
मरणा’ ति । वेदना सञ्जा ... सङ्खारा ... विञ्जाणं निच्चं वा
अनिच्च वा’ ति ?

“अनिच्च, भन्ते” .. पे०. . विपरिणामधम्म, अपि नु तं अनु- 5
पादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य — अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं
मरणा ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्खं उपादाय, दुक्खं अभि-
निविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं 10
मरणा’ ति । (दुतियपेय्यालो)

दुतियगमनवग्गो ।

तत्सुद्धान

वातं एतं^१ मम^२, सो अत्ता नो च मे सिया ।
नत्थि करोतो हेतु^३ च^३, महादिट्ठेन अट्ठमं ॥
सस्सतो असस्सतो चेव, अन्तानन्तावा^३ च वुच्चति ।
तं जीवं अञ्जां जीव च, तथागतेन चत्तारो ॥ 15

R 221

रूपी अत्ता होति अरूपी च अत्ता होति ।
रूपी च अरूपी च अत्ता होति ॥
नेव रूपी नारूपी अत्ता होति ।
एकन्तसुखी अत्ता होति ॥
एकन्तदुक्खी अत्ता होति । 20
सुखदुक्खी अत्ता होति ॥
अदुक्खमसुखी अत्ता होति ।
अरोगो पर मरणा ति ।
इमे छब्बीसति सुत्ता, दुतियवारेन देसिता ॥

—:०:—

४५. नवातसुत्तं

४५. सावत्थिनिदानं । “किंस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, किं 25 B 182
उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘न वाता वायन्ति,

१ एतम्मम — रो० एत मम — सी० । २ हेतुयो — सी०, हेतुया — रो० ।
३ अन्तानन्ता व — सी०, अन्तानन्ता च — रो० । * एत्थ स्या० पीत्यके उद्दानपाठो नत्थि ।

न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्टायिद्धिता” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ...पे० .. ।

5 “रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – न वाता वायन्ति ... पे०... वेदनाय सति . सञ्जाय सति ... सङ्खारेसु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – न वाता वायन्ति ... पे०.. एसिकट्टायिद्धिता ति । तं कि मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्च वा अनिच्चं वा” ति ?

10 “अनिच्चं, भन्ते” ...पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – न वाता वायन्ति ... पे०.. एसिकट्टायिद्धिता ति ? “नो हेतं, भन्ते” ।

15 “इति खो, भिक्खवे, यदनिच्चं तं दुक्खं । तस्मि सति, तदुपादाय, एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्टायिद्धिता’ ति । वेदना ... सञ्जा .. सङ्खारा . विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

20 “अनिच्चं, भन्ते” ...पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – न वाता वायन्ति ...पे०... एसिकट्टायिद्धिता ति ? “नो हेतं, भन्ते” ।

“इति खो, भिक्खवे, यदनिच्चं तं दुक्खं । तस्मि सति, तदुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जति – न वाता वायन्ति ... पे०.. एसिकट्टायिद्धिता” ति ।

४६-६६. (दुतियवग्गे विय चतुवीसति सुत्तानि पूरेतब्बानि)

७०. अदुक्खममुखीसुत्तं

R. 222 25 ७०. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘अदुक्खममुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा .. पे०... ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’ ति । वेदनाय सति ... पे०... सञ्जाय सति ... सङ्कारेसु सति . विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो परं मरणा’ ति । तं किं मञ्जाथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्चं वा” ति ?

B. 183

“अनिच्चं, भन्ते” .. पे०... विपरिणामधम्मं, अपि नु त अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य — अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

10

“इति खो, भिक्खवे, यदनिच्चं तं दुक्ख । तस्मि सति, तदुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो परं मरणा’ ति । वेदना ... सञ्जा ... सङ्कारा . . विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” .. पे० विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य — अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो परं मरणा ति ?

15

“नो हेतं, भन्ते” ।

“इति खो, भिक्खवे, यदनिच्चं तं दुक्खं । तस्मि सति तदुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’ ति । (ततियपेय्यालो)

ततियगमनवग्गो ।

—:०:—

७१. नवातसुतं

७१. सावत्थिनिदानं । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति कि उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गम्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्टायिट्ठिता’ ति ?

R. 223

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे०.. ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘न वाता वायन्ति पे०.. एसिकट्टायिट्ठिता’ ति । वेदनाय सति . पे०... सञ्जाय सति . सङ्कारेसु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाण उपादाय, विञ्जाण अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति — ‘न वाता वायन्ति ... पे०... एसिकट्टायिट्ठिता’ ति । तं किं मञ्जाथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

25

- “अनिच्चं, भन्ते” ।
 “यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?
 “दुक्खं, भन्ते” ।
 “यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं -
 B 184 5 ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?
 “नो हेतं, भन्ते” ।
 “वेदना ... सञ्जा . सङ्खारा . विञ्जाण निच्च वा अनिच्च
 वा” ति ?
 “अनिच्च, भन्ते” ।
 10 “यं पनानिच्चं, दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?
 “दुक्खं, भन्ते” ।
 “यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्म, कल्लं नु तं समनुपस्सितु -
 ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?
 “नो हेतं, भन्ते” ।
 15 “तस्मातिह, भिक्खवे, यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं
 अज्झत्तं वा बहिद्धा वा, ओळारिकं वा सुखं वा हीनं वा पणीतं वा यं
 दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं - ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति
 एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । या काचि वेदना या काचि
 सञ्जा .. ये केचि सङ्खारा . यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागत-
 20 पच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखं वा हीनं वा
 पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्जाणं - ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि,
 न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं । एवं पत्तां
 ... पे०... नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

७२-६५. (डुत्तियवग्गे विंय चतुवोसत्ति सुत्तानि पूरेतब्बात्ति)

६६. अदुक्खमसुखीसुत्तं

६६. सावत्थिनिदानं । “किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सत्ति, कि
 25 उप्पादाय, किं अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति - ‘अदुक्खमसुखी अत्ता
 होत्ति, अरोगो परं मरणा’” ति ?
 भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा ... पे० .. ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘अदुःखमसुखी अत्ता होति, अरोगो परं मरणा’ ति । वेदनाय सति ... सञ्जाय सति . सङ्घारेसु सति ... विञ्जाणे सति, विञ्जाणं उपादाय, विञ्जाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – ‘अदुःखमसुखी अत्ता होति अरोगो परं मरणा’ ति । तं कि मञ्जथ, 5 R.224 भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं, दुक्खं वा त सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 10 ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“वेदना ... सञ्जा ... सङ्घारा ... विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा” ति ?

“अनिच्चं, भन्ते” ।

15

“यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा” ति ?

“दुक्खं, भन्ते” ।

“यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्म, कल्ल नु तं समनु- 185 B पस्सितु – ‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

20

“तस्मातिह, भिक्खवे, य किञ्चि रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्जत्त वा वहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुम वा हीन वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं – ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठव्व । या काचि वेदना .. या काचि सञ्जा ये केचि सङ्घारा य किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागत- 25 पच्चुप्पन्नं अज्जत्तं वा वहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्जाण – ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठव्व ।

“एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मिं पि निव्वि- 30 न्दति, वेदनाय पि निव्विन्दति, सञ्जाय पि निव्विन्दति, सङ्घारेसु पि निव्विन्दति, विञ्जाणस्मिं पि निव्विन्दति । निव्विन्दं विरज्जति ; विरागा

विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति आणं होति । 'खीणा जाति,
वुसित ब्रह्मचरियं, कतं करणीय, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती' ति ।

चतुत्थगमनवन्गो ।

5

पुरिमगमने^१ अद्वारस वेव्याकरणा ।

द्वुतियगमने छव्वीसं वित्थारेत्तव्वानि ॥

ततियगमने छव्वीसं वित्थारेत्तव्वानि ।

चतुत्थगमने छव्वीसं वित्थारेत्तव्वानि^१ ॥

दिट्ठिसंयुत्तं समत्तं

—————:०:—————

२५. ओक्कन्तसंयुत्तं

१. चक्खुसुत्तं

१. सावत्थिनिदानं । “चक्खु, भिक्खवे, अनिच्चं विपरिणामि^१ अञ्जथाभावि; सोतं अनिच्चं विपरिणामि अञ्जथाभावि; घानं अनिच्चं विपरिणामि अञ्जथाभावि, जिह्वा अनिच्चा विपरिणामी अञ्जथाभावी, कायो अनिच्चो विपरिणामि अञ्जथाभावि, मनो अनिच्चो विपरिणामी अञ्जथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मं एवं सद्दहति अधिमुच्चति — अयं वुच्चति सद्धानुसारी, ओक्कन्तो सम्मत्तनियामं, सप्पुरिसभूमिं ओक्कन्तो, वीतिवत्तो पुथुज्जनभूमि; अभब्बो तं कम्मं कातुं यं कम्मं कत्वा निरयं वा तिरच्छानयोनि वा पेत्तिविसयं वा उपपज्जेय्य^२; अभब्बो च^३ ताव कालं कातुं याव न सोतापत्तिफलं सच्छिकरोति ।

“यस्स खो, भिक्खवे, इमे धम्मा एवं पञ्जाय मत्तसो निज्झानं खमन्ति, अयं वुच्चति — ‘धम्मानुसारी, ओक्कन्तो सम्मत्तनियामं, सप्पुरिसभूमिं ओक्कन्तो, वीतिवत्तो पुथुज्जनभूमि; अभब्बो तं कम्मं कातुं यं कम्मं कत्वा निरयं वा तिरच्छानयोनि वा पेत्तिविसयं वा उपपज्जेय्य; अभब्बो च ताव कालं कातुं याव न सोतापत्तिफलं सच्छिकरोति । यो, भिक्खवे, इमे धम्मं एवं पजानाति^४ एव पस्सति, अयं वुच्चति — ‘सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो’ ति ।

२. रूपसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । “रूपा, भिक्खवे, अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्जथाभाविनो; सद्दा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्जथाभाविनो; गन्धा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्जथाभाविनो; रसा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्जथाभाविनो, फोट्टब्बा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्जथाभाविनो; धम्मा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्जथाभाविनो । यो, भिक्खवे, इमे धम्मं एवं सद्दहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति — सद्धानुसारी, ओक्कन्तो सम्मत्तनियामं, सप्पुरिसभूमिं ओक्कन्तो, वीतिवत्तो

B 186,
R. 225

5

ओक्कन्तो
सद्धानुसारी

10

धम्मापुसारी

15

R. 226

१ विपरिणामि — सी०, स्या०, रो० । २ उपपज्जेय्य — सी०, रो० । ३ च — स्या० । ४ जानाति — सी०, स्या०, रो० ।

B. 187

पुथुज्जनभूमिं; अभब्बो त कम्मं कातुं य कम्मं कत्वा निरयं वा तिरच्छान-
योनिं वा पेत्तिविसयं वा उपपज्जेय्य, अभब्बो च ताव कालं कातु
याव न सोतापत्तिफलं सच्छिक्करोति ।

“यस्स खो, भिक्खवे, इमे धम्मा एवं पञ्जाय मत्तसो निज्झानं
5 खमन्ति, अयं वुच्चति — ‘धम्मानुसारी, ओक्कन्तो सम्मत्तनियामं, सप्पु-
रिसभूमिं ओक्कन्तो, वीतिवत्तो पुथुज्जनभूमिं; अभब्बो तं कम्मं कातुं
यं कम्मं कत्वा निरयं वा तिरच्छानयोनिं वा पेत्तिविसयं वा उपपज्जेय्य;
अभब्बो च ताव कालं कातुं याव न सोतापत्तिफलं सच्छिक्करोति । यो,
भिक्खवे, इमे धम्मे एवं पजानाति एवं पस्सति, अयं वुच्चति — ‘सोतापन्नो
10 अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो” ति ।

३. विञ्जाणसुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । “चक्खुविञ्जाणं, भिक्खवे, अनिच्चं
विपरिणामि अञ्जथाभावि; सोतविञ्जाणं ... धानविञ्जाणं ...
जिह्वाविञ्जाणं ... कायविञ्जाणं ... मनोविञ्जाणं अनिच्चं विपरि-
णामि अञ्जथाभावि । यो भिक्खवे ... पे० .. सम्बोधिपरायनो” ति ।

४. सम्फस्ससुत्तं

15 ४. सावत्थिनिदानं । “चक्खुसम्फस्सो, भिक्खवे, अनिच्चो
विपरिणामी अञ्जथाभावी; सोतसम्फस्सो ... धानसम्फस्सो ... जिह्वा-
सम्फस्सो ... कायसम्फस्सो .. मनोसम्फस्सो अनिच्चो विपरिणामी
अञ्जथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं सद्दहति अधिमुच्चति,
अयं वुच्चति ‘सद्धानुसारी ... पे०... सम्बोधिपरायनो” ति ।

५. सम्फस्सजासुत्तं

20 ५. सावत्थिनिदानं । “चक्खुसम्फस्सजा, भिक्खवे, वेदना
अनिच्चा, विपरिणामी अञ्जथाभावी, सोतसम्फस्सजा वेदना ... पे०...
धानसम्फस्सजा वेदना .. पे० .. जिह्वासम्फस्सजा वेदना ... पे०... काय-
सम्फस्सजा वेदना... पे०... मनोसम्फस्सजा वेदना, अनिच्चा, विपरिणामी
अञ्जथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एव सद्दहति अधिमुच्चति, अयं
25 वुच्चति ‘सद्धानुसारी ... पे०... सम्बोधिपरायनो” ति ।

६. रूपसञ्जासुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । “रूपसञ्जा, भिक्खवे, अनिच्चा विपरिणामी अञ्जाथाभावी; सद्दसञ्जा . गन्धसञ्जा ... रससञ्जा ... फोट्टब्बसञ्जा ... धम्मसञ्जा अनिच्चा विपरिणामी अञ्जाथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एव सद्दहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति ‘सद्धानुसारी .. पे० .. सम्बोधिपरायनो’” ति ।

B 188
R. 227

5

७. रूपसञ्चेतनासुत्तं

७. सावत्थिनिदानं । “रूपसञ्चेतना, भिक्खवे, अनिच्चा विपरिणामी अञ्जाथाभावी; सद्दसञ्चेतना ... गन्धसञ्चेतना .. रससञ्चेतना ... फोट्टब्बसञ्चेतना .. धम्मसञ्चेतना अनिच्चा विपरिणामी अञ्जाथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं सद्दहति अधिमुच्चति; अयं वुच्चति ‘सद्धानुसारी ... पे०... सम्बोधिपरायनो’” ति ।

10

८. रूपतण्हासुत्तं

८. सावत्थिनिदानं । “रूपतण्हा, भिक्खवे, अनिच्चा विपरिणामी अञ्जाथाभावी; सद्दतण्हा ... गन्धतण्हा ... रसतण्हा.... फोट्टब्बतण्हा ... धम्मतण्हा अनिच्चा विपरिणामी अञ्जाथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं सद्दहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति ‘सद्धानुसारी ..पे०... सम्बोधिपरायनो’” ति ।

15

९. पठवीधातुसुत्तं

९. सावत्थिनिदानं । “पठवीधातु, भिक्खवे, अनिच्चा विपरिणामी अञ्जाथाभावी, आपोधातु ... तेजोधातु ... वायोधातु ... आकासधातु ... विञ्जाणधातु’ अनिच्चा विपरिणामी अञ्जाथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एवं सद्दहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति ‘सद्धानुसारी ... पे०... सम्बोधिपरायनो’” ति ।

20

१०. खन्धसुत्तं

१०. सावत्थिनिदानं । “रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं विपरिणामि अञ्जाथाभावि; वेदना अनिच्चा विपरिणामी अञ्जाथाभावी; सञ्जा

१. रो० पोत्तके नत्थि ।

स० २-५६

B 189

R 228

सङ्घारा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्जथाभाविनो, विञ्जाणं
 अनिच्च विपरिणामि अञ्जथाभावि । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एव
 सद्वहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति सद्धानुसारी, ओक्कन्तो सम्मत्त-
 नियामं, सप्पुरिसभूमि ओक्कन्तो, वीतिवत्तो पुथुज्जनभूमि, अभब्बो त
 5 कम्मं कातु य कम्मं कत्वा निरय वा तिरच्छानयोनि वा पेट्तिविसयं वा
 उपपज्जेय्य, अभब्बो च ताव काल कातु याव न सोतापत्तिफल सच्छि-
 करोति । यस्स खो, भिक्खवे, इमे धम्मा^१ एवं पञ्जाय मत्तसो निज्ज्ञान
 खमन्ति, अयं वुच्चति धम्मनुसारी, ओक्कन्तो सम्मत्तनियाम, सप्पु-
 रिसभूमि ओक्कन्तो, वीतिवत्तो पुथुज्जनभूमि, अभब्बो तं कम्म कातु
 16 यं कम्म कत्वा निरयं वा तिरच्छानयोनि वा पेट्तिविसय वा उपपज्जेय्य,
 अभब्बो च ताव कालं कातु याव न सोतापत्तिफलं सच्छिकरोति । यो,
 भिक्खवे, इमे धम्मे एवं पजानाति एवं पस्सति, अयं वुच्चति 'सोतापन्नो
 अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो'^२ ति ।

ओक्कन्तसंयुत्तं समत्त ।

तस्सुद्धान

चक्खु रूपं च विञ्जाण, फस्सो च वेदनाय च ।
 15 सञ्जा च चेतना तण्हा, धातु^२ खन्धेन^३ ते दसा ति ॥

— '०: —

१ धम्म- नी०, रो० । २-३. धातुपन्धेन - नी० ।

२६. उप्पादसंयुतं

१. चक्खुसुत्तं

१. सावत्थिनिदानं । “यो खो, भिक्खवे, चक्खुस्स उप्पादो
ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगानं ठिति, जरा- B 190
मरणस्स पातुभावो । यो सोतस्स उप्पादो ठिति . पे०... यो घानस्स
उप्पादो ठिति .. यो जिब्हाय उप्पादो ठिति ... यो कायस्स उप्पादो
ठिति ... यो मनस्स उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो 5 R 229
उप्पादो, रोगानं ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो च, भिक्खवे,
चक्खुस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो’, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूप-
समो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो । यो सोतस्स निरोधो ... पे०... यो
घानस्स निरोधो ... यो जिब्हाय निरोधो .. यो कायस्स निरोधो .. यो
मनस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, 10
जरामरणस्स अत्थङ्गमो” ति ।

२. रूपसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । “यो खो, भिक्खवे, रूपानं उप्पादो ठिति
अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगानं ठिति, जरामरणस्स
पातुभावो । यो सहानं ... यो गन्धानं ... यो रसानं .. यो फोट्टब्बानं
... यो धम्मानं उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, 15
रोगानं ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, रूपानं
निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरा-
मरणस्स अत्थङ्गमो । यो सहानं ... यो गन्धानं . यो रसानं .. यो फोट्ट-
ब्बानं ... यो धम्मानं निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो,
रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो” ति । 20

३. विञ्जाणसुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । “यो खो, भिक्खवे, चक्खुविञ्जाणस्स
उप्पादो ठिति .. पे०... जरामरणस्स पातुभावो .. पे०... यो मनो- B 191
विञ्जाणस्स उप्पादो ठिति ... पे०... जरामरणस्स पातुभावो । यो च

खो, भिक्खवे, चक्खुविञ्जाणस्स निरोधो ... पे०... जरामरणस्स अत्थ-
ङ्गमो ... पे०... यो मनोविञ्जाणस्स निरोधो ... पे०... जरामरणस्स
अत्थङ्गमो” ति ।

४. सम्फस्ससुत्तं

R. 230

४. सावत्थिनिदानं । “यो खो, भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सस्स
5 उप्पादो ठिति ... पे०... जरामरणस्स पातुभावो ... पे०... यो मनो-
सम्फस्सस्स उप्पादो ठिति ... पे०... जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो,
भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सस्स निरोधो ... पे०... जरामरणस्स अत्थङ्गमो
... पे०... यो मनोसम्फस्सस्स निरोधो ... पे०... जरामरणस्स
अत्थङ्गमो” ति ।

५. सम्फस्सजसुत्तं

10 ५. सावत्थिनिदानं । “यो खो, भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सजाय-
वेदनाय उप्पादो ठिति ... पे०... जरामरणस्स पातुभावो ... पे०... यो मनो-
सम्फस्सजाय वेदनाय उप्पादो ठिति ... पे०... जरामरणस्स पातुभावो ।
यो च खो, भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सजाय वेदनाय निरोधो वूपसमो ... पे०...
जरामरणस्स अत्थङ्गमो ... पे०... यो मनोसम्फस्सजाय वेदनाय निरोधो
15 वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स
अत्थङ्गमो” ति ।

६. सञ्जासुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । “यो खो, भिक्खवे, रूपसञ्जाय उप्पादो
ठिति ... पे०... जरामरणस्स पातुभावो ... पे०... यो धम्मसञ्जाय उप्पादो
ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगानं ठिति, जरा-
20 मरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, रूपसञ्जाय निरोधो ... पे०...
जरामरणस्स अत्थङ्गमो ... पे०... यो धम्मसञ्जाय निरोधो वूपसमो
अत्थङ्गमो; दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स
अत्थङ्गमो” ति ।

७. सञ्चेतनासुत्तं

७. सावत्थिनिदानं । “यो खो, भिक्खवे, रूपसञ्चेतनाय उप्पादो
ठिति ... पे०... जरामरणस्स पातुभावो ... पे०.. यो धम्मसञ्चेतनाय
उप्पादो ठिति अभिनिव्वत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगानं
ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, रूपसञ्चेतनाय
निरोधो ... पे०... जरामरणस्स अत्थङ्गमो ... पे० . यो धम्मसञ्चेतनाय
निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो,
जरामरणस्स अत्थङ्गमो” ति ।

B. 192

८. तण्हासुत्तं

८. सावत्थिनिदानं । “यो खो, भिक्खवे, रूपतण्हाय उप्पादो
ठिति ... पे०... जरामरणस्स पातुभावो ... पे०... यो धम्मतण्हाय उप्पादो
ठिति अभिनिव्वत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगानं ठिति, जरा-
मरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, रूपतण्हाय निरोधो .. पे०...
जरामरणस्स अत्थङ्गमो .. पे०.. यो धम्मतण्हाय निरोधो वूपसमो
अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स
अत्थङ्गमो” ति ।

10

R 231

९. धातुसुत्तं

९. सावत्थिनिदान । “यो खो, भिक्खवे, पठवीधातुया उप्पादो
ठिति अभिनिव्वत्ति पातुभावो . पे०.. जरामरणस्स पातुभावो; यो
आपोधातुया यो तेजोधातुया .. यो वायोधातुया ... यो आकासधातुया .
यो विञ्जाणधातुया उप्पादो ठिति अभिनिव्वत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो
उप्पादो, रोगानं ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे,
पठवीधातुया निरोधो .. पे०.. जरामरणस्स अत्थङ्गमो; यो आपो-
धातुया निरोधो यो तेजोधातुया निरोधो .. यो वायोधातुया निरोधो
यो आकासधातुया निरोधो यो विञ्जाणधातुया निरोधो
वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स
अत्थङ्गमो” ति ।

15

20

१०. खन्धसुत्तं

B. 193

१०. सावत्थिनिदानं । “यो खो, भिक्खवे, रूपस्स उप्पादो
 ठिति अभिनिव्वत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगान् ठिति, जरा-
 मरणस्स पातुभावो । यो वेदनाय .. यो सञ्जाय यो सङ्खारान यो
 विञ्जाणस्स उप्पादो ठिति अभिनिव्वत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो,
 5 रोगानं ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, रूपस्स
 निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरा-
 मरणस्स अत्थङ्गमो । यो वेदनाय .. यो सञ्जाय . यो सङ्खारान .
 यो विञ्जाणस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगान
 वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो” ति ।

उप्पादसयुत्त समत्त ।

तस्सुद्धानं

10

चक्खु रूप च विञ्जाणं, फस्सो च वेदनाय च ।
 सञ्जा च चेतना तण्हा, धातु खन्धेन ते दसा ति ॥

—:—

२७. किलेससंयुत्तं

१. चक्खुसुत्तं

१. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, चक्खुस्मि छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सोतस्मि छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो घानस्मि छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो जिह्वाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो कायस्मि छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो मनस्मि छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो इमेसु छसु ठानेसु चेतसो उपक्किलेसो पहीनो होति, नेक्खम्मनिन्न चस्स चित्तं होति । नेक्खम्मपरिभावितं चित्तं कम्मनियं खायति अभिञ्जा सच्चिक्खरणीयेसु^१ धम्मेसू” ति ।

B 194,
R 232

२. रूपसुत्तं

२ सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, रूपेसु छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सद्देषु ... यो गन्धेषु ... यो रसेसु ... यो फोटुब्बेषु ... यो धम्मेसु छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो इमेसु छसु ठानेसु चेतसो उपक्किलेसो पहीनो होति, नेक्खम्मनिन्नं चस्स चित्तं होति । नेक्खम्मपरिभावितं चित्तं कम्मनियं^२ खायति अभिञ्जा सच्चिक्खरणीयेसु धम्मेसू” ति ।

15

३. विञ्जाणसुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, चक्खुविञ्जाणस्मि छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सोतविञ्जाणस्मि .. यो घानविञ्जाणस्मि .. यो जिह्वाविञ्जाणस्मि .. यो कायविञ्जाणस्मि ... यो मनोविञ्जाणस्मि छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो इमेसु छसु ठानेसु चेतसो उपक्किलेसो पहीनो होति, नेक्खम्मनिन्नं चस्स चित्तं होति । नेक्खम्मपरिभावितं चित्तं कम्मनियं खायति अभिञ्जा सच्चिक्खरणीयेसु धम्मेसू” ति ।

20

R. 233

१ सच्चि करणियेषु - रो० । २ कम्मनीय - सी० ।

४-सम्फत्ससुत्तं

B. 195

४. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, चक्खुसम्फत्सस्मि छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सोतसम्फत्सस्मि .. यो घानसम्फत्सस्मि ... यो जिव्हासम्फत्सस्मि ... यो कायसम्फत्सस्मि यो मनोसम्फत्सस्मि छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो ... पे० .. अभिञ्जा सच्छिक्कणीयेसु धम्मेषू” ति ।

५. सम्फत्सजसुत्तं

५. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, चक्खुसम्फत्सजाय वेदनाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सोतसम्फत्सजाय वेदनाय ... यो घानसम्फत्सजाय वेदनाय .. यो जिव्हासम्फत्सजाय वेदनाय ... यो कायसम्फत्सजाय वेदनाय ... यो मनोसम्फत्सजाय वेदनाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो . पे०. अभिञ्जा सच्छिक्कणीयेसु धम्मेषू” ति ।

६. सञ्जासुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, रूपसञ्जाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सद्दसञ्जाय .. यो गन्धसञ्जाय . यो रससञ्जाय ... यो फोट्टव्वसञ्जाय .. यो धम्मसञ्जाय छन्दरागो चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो . पे० अभिञ्जा सच्छिक्कणीयेसु धम्मेषू” ति ।

७. सञ्चेतनासुत्तं

R. 234

७. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, रूपसञ्चेतनाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सद्दसञ्चेतनाय .. यो गन्धसञ्चेतनाय . यो रससञ्चेतनाय ... यो फोट्टव्वसञ्चेतनाय .. यो धम्मसञ्चेतनाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो ... पे०... अभिञ्जा सच्छिक्कणीयेसु धम्मेषू” ति ।

८. तण्हासुत्तं

B. 196

८. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, रूपतण्हाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सद्दतण्हाय .. यो गन्धतण्हाय यो

रसतण्हाय ... यो फोटुब्बतण्हाय .. यो धम्मतण्हाय छन्दरागो, चित्त-
स्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो ... पे०.. अभिञ्जा
सच्छिक्कणीयेसु धम्मेषू' ति ।

६. धातुसुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, पठवीधातुया' छन्दरागो,
चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो आपोधातुया यो तेजोधातुया . यो 5
वायोधातुया . यो आकासधातुया .. यो विञ्जाणधातुया छन्दरागो,
चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो इमेसु छसु ठानेसु
चेतसो उपक्किलेसो पहीनो होति, नेक्खम्मनिन्न चस्स चित्तं होति ।
नेक्खम्मपरिभावितं चित्तं कम्मनिय खायति अभिञ्जा सच्छिक्कणीयेसु
धम्मेषू' ति । 10

१०. खन्धसुत्तं

१०. सावत्थिनिदानं । “यो, भिक्खवे, रूपस्मिं छन्दरागो,
चित्तस्सेसो उपक्किलेसो ... पे०... यो विञ्जाणस्मिं छन्दरागो, चित्त-
स्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो इमेसु पञ्चसु ठानेसु
चेतसो उपक्किलेसो पहीनो होति, नेक्खम्मनिन्नं चस्स चित्तं होति ।
नेक्खम्मपरिभावितं चित्तं कम्मनिय खायति अभिञ्जा सच्छिक्कणीयेसु 15
धम्मेषू' ति ।

किलेससयुत्तं समत्त ।

तस्सुद्धान

त्रक्खु रूपं च विञ्जाण, फस्सो च वेदनाय च ।
सञ्जा च चेतना तण्हा, धातु खन्धेन ते दसा ति ॥

R. 235

-----:०:-----

२८. सारिपुत्तसंयुत्तं

१. विवेकजसुत्तं

B. 197

१. एकं समयं आयस्मा सारिपुत्तो^१ सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो पुव्वण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सार्वत्थि पिण्डाय पाविसि । सावत्थियं^२ पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिकन्तो येन अन्धवनं तेनू-
 5 पसङ्कमि दिवाविहाराय । अन्धवनं अज्झोगाहेत्वा^३ अञ्जातरप्पिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि ।

अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमयं^४ पटिसल्लानां^५ वुट्ठितो येन जेतवनं अनाथपिण्डिकस्स आरामो तेनुपसङ्कमि । अट्ठसा खो आयस्सा आनन्दो आयस्मन्तं सारिपुत्तं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान
 10 आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच - “विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो सारिपुत्त, इन्द्रियानि; परिसुद्धो मुखवण्णो परियोदातो । कतमेनायस्सा सारिपुत्तो अज्ज विहारेण विहासी” ति ?

“इद्याहं, आवुसो, विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुरुसेहि धम्मोहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं^६ ज्ञानं^६ उपसम्पज्जं
 15 विहरामि । तस्स मय्हं, आवुसो, न एवं होति - ‘अहं पठमं ज्ञानं समा- पज्जामी’ ति वा ‘अहं पठमं ज्ञानं समापन्नो’ ति वा ‘अहं पठमा ज्ञाना वुट्ठितो’ ति वा” ति ।

R. 236

“तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्तं अहङ्कारमङ्कार- मानानुसया सुसमूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स न एवं होति -
 20 ‘अहं पठमं ज्ञानं समापज्जामी’ ति वा ‘अहं पठमं ज्ञानं समापन्नो’ ति वा ‘अहं पठमा ज्ञाना वुट्ठितो’ ति वा” ति ।

२. अवितक्कसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । अट्ठसा खो आयस्सा आनन्दो . पे० आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच - “विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो सारिपुत्त,

१. सारिपुत्तो - त्या० । २. सार्वत्थि - नी०, रो० । ३. अज्झोगहेत्वा - नी०, रो० ।
 ४. सायन्हसमयं - सी०, त्या०, रो० । ५. पटिसल्लाना - नी०, पटिसल्लाना - त्या०, रो० । ६-६. पठमज्ञान - सी०, रो० ।

इन्द्रियानि; परिसुद्धो मुखवण्णो परियोदातो । कतमेनायस्मा सारि-
पुत्तो अज्ज विहारेण विहासी” ति ?

“इधाहं, आवुसो, वितक्कविचारानं वूपसमा अज्जत्तं सम्प-
सादनं चेतसो एकोदिभाव अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं
दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्हं, आवुसो, न एवं होति — 5
‘अहं दुतियं ज्ञानं समापज्जामी’ ति वा ‘अहं दुतियं ज्ञानं समापन्नो’ ति वा
‘अहं दुतिया ज्ञाना वुट्ठितो’ ति वा” ति ।

“तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्तं अहङ्कारमङ्कार-
मानानुसया सुसमूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स न एवं होति —
‘अहं दुतियं ज्ञानं समापज्जामी’ ति वा ‘अहं दुतियं ज्ञानं समापन्नो’ ति वा 10
‘अहं दुतिया ज्ञाना वुट्ठितो’ ति वा” ति ।

३ पीतिसुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । अहसा खो आयस्मा आनन्दो ... पे०...
“विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो सारिपुत्त, इन्द्रियानि, परिसुद्धो मुखवण्णो
परियोदातो । कतमेनायस्मा सारिपुत्तो अज्ज विहारेण विहासी” ति ?

“इधाहं, आवुसो, पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहासि^१ सतो 15
च सम्पज्जानो सुखं च कायेण पटिसंवेदेमि, यं त अरिया आचिक्खन्ति
‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ ति ततियं^२ ज्ञानं^३ उपसम्पज्ज विहरामि ।
तस्स मय्हं आवुसो न एवं होति — ‘अहं ततियं ज्ञानं समापज्जामी’ ति
वा ‘अहं ततियं ज्ञानं समापन्नो’ ति वा ‘अहं ततिया ज्ञाना वुट्ठितो’ ति
वा” ति । 20

“तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्तं अहङ्कारमङ्कार-
मानानुसया सुसमूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स न एवं होति —
‘अहं ततियं ज्ञानं समापज्जामी’ ति वा ‘अहं ततियं ज्ञानं समापन्नो’ ति
वा ‘अहं ततिया ज्ञाना वुट्ठितो’ ति वा” ति ।

४ उपेक्षासुत्तं

४. सावत्थिनिदानं । अहसा खो आयस्मा आनन्दो ... पे०.. 25
“विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो सारिपुत्त, इन्द्रियानि; परिसुद्धो मुखवण्णो
परियोदातो । कतमेनायस्मा सारिपुत्तो अज्ज विहारेण विहासी” ति ?

१. विहरामि — ती०, स्या०, रो० । २-२ ततियज्ज्ञान — ती०, रो०

B. 199

“इधाहं, आवुसो, सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धि चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्हं, आवुसो, न एवं होति - ‘अहं चतुत्थं ज्ञानं समापज्जामी’ ति वा ‘अहं चतुत्थं ज्ञान समापन्नो’ ति वा ‘अहं चतुत्था ज्ञाना वुट्ठितो’ ति वा” ति ।

“तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्तं अहङ्कारममङ्कारमानानुसया सुसमूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स न एव होति - ‘अहं चतुत्थं ज्ञानं समापज्जामी’ ति वा ‘अहं चतुत्थं ज्ञान समापन्नो’ ति वा ‘अहं चतुत्था ज्ञाना वुट्ठितो’ ति वा” ति ।

५. आकासानञ्चायतनसुत्तं

५. सावत्थिनिदानं । अद्दसा खो आयस्मा आनन्दो ... पे०.. इधाहं, आवुसो, सब्बसो रूपसञ्ज्ञानं समतिक्रमा पटिषसञ्ज्ञान अत्थङ्गमा नानत्तसञ्ज्ञानं अमनसिकारा अनन्तो आकासो ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरामि ... पे०... वुट्ठितो ति वा ति ।

६. विञ्जाणञ्चायतनसुत्तं

६. सावत्थिनिदान । अद्दसा खो आयस्मा आनन्दो ... पे०... इधाहं, आवुसो, सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिक्रम्म विञ्जाणञ्चायतनं^१ उपसम्पज्ज विहरामि ... पे०... वुट्ठितो ति वा ति ।

७. आकिञ्चञ्जायतनसुत्तं

७. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो ... पे०.. इधाहं, आवुसो, सब्बसो विञ्जाणञ्चायतनं समतिक्रम्म, नत्थि किञ्ची ति आकिञ्चञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरामि ... पे०... वुट्ठितो ति वा ति ।

८. नेवसञ्ज्ञानासञ्जायतनसुत्तं

R. 238

८. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो ... पे०... इधाहं, आवुसो^२, आकिञ्चञ्जायतनं समतिक्रम्म नेवसञ्ज्ञानासञ्जायतनं उपसम्पज्ज विहरामि .... पे०. वुट्ठितो ति वा ति ।

१. अनन्त ० - सी०, स्या०, रो० । २. आवुसो सब्बसो - सी०, रो० ।

६. निरोधसमापत्तिसुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो ... पे०...

“इधाह, आवुसो, सब्बसो नेवसञ्जानासञ्जायतनं समतिक्कम्म सञ्जा-
वेदयितनिरोध उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्हं, आवुसो, न एवं होति —
‘अहं सञ्जावेदयितनिरोधं समापज्जामी’ ति वा ‘अहं सञ्जावेदयित-
निरोधं समापन्नो’ ति वा ‘अहं सञ्जावेदयितनिरोधा वुट्ठितो’ ति 5
वा’ ति ।

B. 200

“तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्तं अहङ्कारममङ्कार-
मानानुसया सुसमूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स न एवं होति —
‘अहं सञ्जावेदयितनिरोधं समापज्जामी’ ति वा ‘अहं सञ्जावेदयित-
निरोध समापन्नो’ ति वा ‘अहं सञ्जा वेदयितनिरोधा वुट्ठितो’ ति 10
वा’ ति ।

१०. सूचिमुखीसुत्तं

१०. एकं समयं आयस्मा सारिपुत्तो राजगहे विहरति वेळ्ळवने
कलन्दकनिवापे । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो पुब्बहसमयं निवासेत्वा
पत्तचीवरमादाय राजगहे^१ पिण्डाय पाविसि । राजगहे सपदानं पिण्डाय
चरित्वा त पिण्डपातं अञ्जतरं कुट्टमूलं^२ निस्साय परिभुञ्जति^३ । अथ 15
खो सूचिमुखी^४ परिव्वाजिका^५ येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उप-
सङ्कमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच —

“किं नु खो, समण, अधोमुखो भुञ्जसी” ति ?

“न ख्वाह, भगिनि, अधोमुखो भुञ्जामी” ति ।

“तेन हि, समण, उव्वभमुखो भुञ्जसी” ति ?

20

“न ख्वाह, भगिनि, उव्वभमुखो भुञ्जामी” ति ।

“तेन हि, समण, दिसामुखो भुञ्जसी” ति ?

R 239

“न ख्वाह, भगिनि, दिसामुखो भुञ्जामी” ति ।

“तेन हि, समण, विदिसामुखो भुञ्जसी” ति ?

“न ख्वाह, भगिनि, विदिसामुखो भुञ्जामी” ति ।

25

१. राजगह — नी०, त्या० । २. कुट्टमूल — म०, कुट्ट — रो० । ३. भुञ्जति — त्या० ।
४. सूचिमुखी — म०, रो० । ५. परिव्वाजिका — त्या० ।

“किं तु, समण, अधोमुखो भुञ्जसी’ ति इति पुट्टो समानो ‘न
 स्वाहं, भगिनि, अधोमुखो भुञ्जामी’ ति वदेसि । ‘तेन हि, समण, उव्व-
 मुखो भुञ्जसी’ ति इति पुट्टो समानो ‘न स्वाहं, भगिनि, उव्वमुखो
 भुञ्जामी’ ति वदेसि । ‘तेन हि, समण, दिसामुखो भुञ्जसी’ ति इति
 5 पुट्टो समानो ‘न स्वाहं, भगिनि, दिसामुखो भुञ्जामी’ ति वदेसि । ‘तेन
 हि, समण, विदिसामुखो भुञ्जसी’ ति इति पुट्टो समानो ‘न स्वाह,
 भगिनि, विदिसामुखो भुञ्जामी’ ति वदेसि । कथञ्चरहि, समण,
 भुञ्जसी’ ति ?

B. 201

“ये हि केचि, भगिनि, समणब्राह्मणा वत्थुविज्जातिरच्छान-
 10 विज्जाय मिच्छाजीवेन जीविकं कप्पेन्ति, इमे वुच्चन्ति, भगिनि, समण-
 ब्राह्मणा ‘अधोमुखा भुञ्जन्ती’ ति । ये हि केचि, भगिनि, समणब्राह्मणा
 नक्खत्तविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीविकं कप्पेन्ति, इमे
 वुच्चन्ति, भगिनि, समणब्राह्मणा ‘उव्वमुखो भुञ्जन्ती’ ति । ये हि केचि,
 भगिनि, समणब्राह्मणा दूतेय्यपहिणगमनानुयोगाय^१ मिच्छाजीवेन जीविक
 15 कप्पेन्ति, इमे वुच्चन्ति, भगिनि, समणब्राह्मणा ‘दिसामुखा भुञ्जन्ती’ ति ।
 ये हि केचि, भगिनि, समणब्राह्मणा अङ्गविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छा-
 जीवेन जीविकं कप्पेन्ति, इमे वुच्चन्ति, भगिनि, समणब्राह्मणा ‘विदिसा-
 मुखा भुञ्जन्ती’ ति ।

“सो स्वाहं, भगिनि, न वत्थुविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छा-
 20 जीवेन जीविकं कप्पेमि, न नक्खत्तविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन
 जीविकं कप्पेमि, न दूतेय्यपहिणगमनानुयोगाय मिच्छाजीवेन जीविक
 कप्पेमि, न अङ्गविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीविक
 कप्पेमि । धम्मेन भिक्खं परियेसामि, धम्मेन भिक्खं परियेसित्वा
 भुञ्जामी’ ति ।

R. 240 25

अथ खो सूचिमुखी परिव्व्राजिका राजगहे रथियाय रथिय
 सिञ्जाटकेन सिञ्जाटकं उपसङ्गमित्वा एवमारोचेमि - “धम्मिक समणा
 सक्क्यपुत्तिया आहारं आहारेन्ति; अनवज्जं समणा सक्क्यपुत्तिया आहार
 आहारेन्ति । देय समणानं सक्क्यपुत्तियानं पिण्ड” ति ।

सारिपुत्तमंयुत्त गमन ।

१. ० पहानगमनानुयोगा - मी०; ० पहानगमनानुयोगा - रो०, ० योगा - मदी० ।

तस्सुदानं

*विवेकजं^१ अविषकं^२, पीति उपेखा^३ चतुर्थकं^३ ।
 आकासञ्चेव विञ्जाणं, आकिञ्चं नेवसञ्जिना ।
 निरोधो^४ नवमो^४ वुत्तो, दसमं सूचिमुखी चा ति* ॥

—:०:—

१. विवेकं—स्या०, रो० । २. ० च—स्या०, रो० । ३-३ उपेखा च आकासं—सी० ।
 ४-४. निरोधेनगहे—रो० ।

- एतय सी० पोट्थके अय गाथा दिस्सति -

विवेकजं अविषकं पीति उपेखा च आकाम ।

विञ्जाणञ्चेव आकिञ्चञ्जा

नेवसञ्जा च निरोधो सूचिमुखी चा ति ॥

२६. नागसंयुतं

१. सुद्विकसुतं

B. 202

१. सावत्थिनिदानं । “चतस्सो इमा, भिक्खवे, नागयोनियो । कतमा चतस्सो ? अण्डजा नागा, जलावुजा नागा, संसेदजा नागा, ओपपात्तिका^१ नागा – इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो नागयोनियो” ति ।

२. पणीत्तरसुतं

R. 241

२. सावत्थिनिदानं । “चतस्सो इमा, भिक्खवे, नागयोनियो । कतमा चतस्सो ? अण्डजा नागा, जलावुजा नागा, संसेदजा नागा, ओपपात्तिका नागा । तत्र, भिक्खवे, अण्डजेहि नागेहि जलावुजा च संसेदजा च ओपपात्तिका च नागा पणीत्तरा । तत्र, भिक्खवे, अण्डजेहि च जलावुजेहि च नागेहि संसेदजा च ओपपात्तिका च नागा पणीत्तरा । तत्र, भिक्खवे, अण्डजेहि च जलावुजेहि च संसेदजेहि च नागेहि ओपपात्तिका नागा पणीत्तरा । इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो नागयोनियो” ति ।

३. उपोसथसुतं

३. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । अथ खो अञ्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं^२ अभिवादेत्वा^३ एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे अण्डजा नागा उपोसथं उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती” ति ?

“इध, भिक्खु, एकच्चानं अण्डजानं नागानं एवं होति – ‘मयं खो पुव्वे कायेन द्वयकारिनो अहुम्ह, वाचाय द्वयकारिनो, मनसा द्वयकारिनो । ते मयं कायेन द्वयकारिनो, वाचाय द्वयकारिनो, मनसा द्वयकारिनो, कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं नागान सहव्यतं^४ उपपन्ना । सच्चज्ज मयं कायेन सुचरितं चरेय्याम, वाचाय सुचरितं चरेय्याम, मनसा सुचरितं चरेय्याम,

१. उपपात्तिका – स्या० । २-३. म० पोत्वके नत्थि । ३. सहव्यत – मी०, रो० ।

एवं मयं कायस्स भेदा परं मरणा सुगति सगं लोकं उपपज्जेय्याम ।
हन्द मयं एतरहि कायेन सुचरितं चराम, वाचाय सुचरितं चराम, मनसा
सुचरितं चरामा' ति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चे
अण्डजा नागा उपोसथ उपवसन्ति वोस्सट्टकाया च भवन्ती' ति ।

४. दुतियउपोसथसुत्तं

४. सावत्थिनिदानं । अथ खो अञ्जातरो भिक्खु येन भगवा 5 R 242
... पे० .. एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु
खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे जलाबुजा नागा उपोसथ उप-
वसन्ति वोस्सट्टकाया च भवन्ती' ति ? (सब्बं वित्थारेतब्बं)

“अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चे जलाबुजा
नागा उपोसथं उपवसन्ति वोस्सट्टकाया च भवन्ती' ति । 10

५. ततियउपोसथसुत्तं

५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं
एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे संसेदजा
नागा उपोसथं उपवसन्ति वोस्सट्टकाया च भवन्ती' ति ?

(सब्बं वित्थारेतब्बं)

“अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चे संसेदजा
नागा उपोसथं उपवसन्ति वोस्सट्टकाया च भवन्ती' ति । 15

६. चतुर्थउपोसथसुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं
एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे ओप-
पातिका नागा उपोसथ उपवसन्ति वोस्सट्टकाया च भवन्ती' ति ?

“इध, भिक्खु, एकच्चान ओपपातिकान नागान एवं होति —
'मयं खो पुब्बे कायेन द्वयकारिनो अहुम्ह, वाचाय द्वयकारिनो, मनसा 20
द्वयकारिनो । ते मयं कायेन द्वयकारिनो, वाचाय द्वयकारिनो, मनसा
द्वयकारिनो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकान नागान सहव्यत
उपपन्ना । सच्चज्ज मयं कायेन सुचरितं चरेय्याम, वाचाय ... मनसा
सुचरितं चरेय्याम, एव मयं कायस्स भेदा परं मरणा सुगति सगं लोक
उपपज्जेय्याम । हन्द मयं एतरहि कायेन सुचरितं चराम, वाचाय ... मनसा 25

सुचरितं चरामा' ति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो ओपपातिका नागा उपोसथं उपवसन्ति वोस्सट्टुकाया च भवन्ती' ति ।

७. सुतसुत्तं

७. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं नागानं सहव्यतं उपपज्जती” ति ?

“इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी होति, मनसा द्वयकारी होति । तस्स सुतं होति — ‘अण्डजा नागा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला’ ति । तस्स एवं होति — ‘अहो वताह कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं नागानं सहव्यतं उपपज्जेय्य’ ति । सो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं नागानं सहव्यत उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं नागानं सहव्यतं उपपज्जती’ ति ।

८. दुत्तियसुतसुत्तं

८. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा जलाबुजानं नागानं सहव्यतं उपपज्जती” ति . पे०.. अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा जलाबुजानं नागानं सहव्यतं उपपज्जती ति ।

९. त्तियसुतसुत्तं

९. सावत्थिनिदान । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा संसेदजानं नागानं सहव्यतं उपपज्जती” ति . पे०... अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा संसेदजानं नागानं सहव्यतं उपपज्जती ति ।

१०. चतुत्थसुतसुत्तं

१०. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकान नागान सहव्यत उपपज्जती” ति ?

“इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी, मनसा द्वयकारी । तस्स सुत होति — ‘ओपपातिका नागा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला’ ति । तस्स एवं होति — ‘अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं नागानं सहव्यतं उपपज्जेय्यं’ ति । सो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं नागानं सहव्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकान नागानं सहव्यतं उपपज्जती” ति ।

११-२०. अण्डजदानूपकारसुत्तदसकं

११-२०. एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं नागानं सहव्यतं उपपज्जती” ति ?

“इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी, मनसा द्वयकारी । तस्स सुत होति — ‘अण्डजा नागा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला’ ति । तस्स एवं होति — ‘अहो वताह कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजान नागानं सहव्यत उपपज्जेय्यं’ ति । सो अन्नं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं नागान सहव्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु .. पे० . उपपज्जती ति ... पे०... सो पानं देति ... पे०... वत्थं देति . पे० . यानं देति .. पे०... मालं देति ... पे०... गन्धं देति ... पे०... विलेपनं देति .. पे०.. सेय्यं देति .. पे०... आवसथं देति ... पे०.. पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजान नागानं सहव्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा अण्डजानं नागानं सहव्यत उपपज्जती” ति ।

२१-५०. जलावुजादिदानूपकारसुत्तिसकं

२१-५०. सावत्थिनिदान । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो

कायस्स भेदा परं मरणा जलाबुजानं नागानं ... पे०... संसेदजानं नागानं
.. पे०... ओपपातिकानं नागानं सहव्यतं उपपज्जती” ति ?

“इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी,
मनसा द्वयकारी । तस्स सुतं होति— ‘ओपपातिका नागा दीघायुका
5 वण्णवन्तो सुखबहुला’ ति । तस्स एव होति — ‘अहो वताहं कायस्स
भेदा परं मरणा ओपपातिकान नागानं सहव्यतं उपपज्जेय्यं’ ति । सो
अन्नं देति ... पे०... पानं देति . पे०... पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा
परं मरणा ओपपातिकानं नागानं सहव्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु,
R 246 हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं
10 नागानं सहव्यतं उपपज्जती” ति । (इमिना पेय्यालेन दस^१ दस सुराणां
कातव्वा । एवं चतूसु योनीसु चत्तालीस^२ वेय्याकरणा^३ होन्ति । पुरिभेहि पन
दसहि सुत्तन्तेहि सह होन्ति पण्णाससुत्तन्ता ति ।)

नागसयुत्त समत्त ।

तस्सुद्धानं

*सुद्धिकं^४ पणीततरं, चतुरो च उपोसथा ।
तस्स सुतं चतुरो च, दानूपकारा च^५ तालीस^६ ।
15 पण्णास^७ पिण्डतो सुत्ता^८, नागभिह सुप्पकासिता ति* ॥

— '० ———

१. सह - स्या०; सी०, रो० पोत्वकेमु नरिय । २. चत्तारीम - सी०; चत्तारीम -
रो०; चत्तालीस - स्या० । ३. वेय्याकरणानि - सी०, रो० । ४. कातव्वानि - सी०, रो०,
कातव्वा - स्या० । ५. सुद्धिक च - स्या०, मुद्धिक च - रो० । ६-६ चतुरो - म्गा०,
रो० । ७-७ स्या०, रो० पोत्वकेमु नरिय । *-* एत्थ नी० पोत्वके अय गाभा दिग्गहि -

मुद्धिक पणीततर चत्तारो उपोमय पुच्छका ।
तन्म सुत्त चत्तारो चतुरो मुग्गिनिव ।
दानूपकारा चत्तारो नामे सुप्पकानिना ॥

३०. सुपण्णसंयुत्तं

१. सुद्धिकसुत्तं

१. सावत्थिनिदानं । “चतस्सो इमा, भिक्खवे, सुपण्ण-
योनियो । कतमा चतस्सो ? अण्डजा सुपण्णा, जलाबुजा सुपण्णा,
संसेदजा सुपण्णा, ओपपातिका^१ सुपण्णा – इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो
सुपण्णयोनियो” ति ।

B. 207

२. हरन्ति सुत्तं

२ सावत्थिनिदान । “चतस्सो इमा, भिक्खवे, सुपण्ण- 5 R 247
योनियो । कतमा चतस्सो ? अण्डजा .. पे०... इमा खो, भिक्खवे,
चतस्सो सुपण्णयोनियो । तत्र, भिक्खवे, अण्डजा सुपण्णा अण्डजे^२ व^३ नागे
हरन्ति न जलाबुजे न संसेदजे न ओपपातिके । तत्र, भिक्खवे, जलाबुजा
सुपण्णा अण्डजे च जलाबुजे च नागे हरन्ति न संसेदजे न ओपपातिके ।
तत्र, भिक्खवे, संसेदजा सुपण्णा अण्डजे च जलाबुजे च संसेदजे च नागे 10
हरन्ति न ओपपातिके । तत्र, भिक्खवे, ओपपातिका सुपण्णा अण्डजे
च जलाबुजे च संसेदजे च ओपपातिके च नागे हरन्ति । इमा खो, भिक्खवे,
चतस्सो सुपण्णयोनियो” ति ।

३. द्वयकारी सुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । अञ्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमि ;
उपसङ्गमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्तं 15
निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – “को नु खो, भन्ते, हेतु को
पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं
सहव्यत^३ उपपज्जती” ति ?

“इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी,
मनसा द्वयकारी । तस्स सुत होति – ‘अण्डजा सुपण्णा दीघायुका वण्ण- 20
वन्तो सुखवहुला’ ति । तस्स एव होति – ‘अहो वताहं कायस्स भेदा परं
मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहव्यतं उपपज्जेय्यं’ ति । सो कायस्स भेदा

१. उपपातिका – स्या० । २. अण्डजे – सं०, स्या०, रो० । ३. सहव्यत –
सी०, रो० ।

B. 208

परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहव्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहव्यतं उपपज्जती” ति ।

४-६. द्रुतियादिद्वयकारीसुत्तत्तिकं

R. 248

४-६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा जलाबुजानं सुपण्णानं पे०..ससेदजानं सुपण्णानं ...पे०... ओपपातिकानं सुपण्णानं सहव्यतं उपपज्जती” ति ?

“इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी मनसा द्वयकारी । तस्स सुतं होति — ‘ओपपातिका सुपण्णा दीघायुका वण्णवन्तो सुखवहुला’ ति । तस्स एवं होति — ‘अहो वताह कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं सुपण्णानं सहव्यतं उपपज्जेय्य’ ति । सो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं सुपण्णानं सहव्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं सुपण्णानं सहव्यतं उपपज्जती” ति ।

७-१६. अण्डजदानूपकारसुत्तदसकं

15

७-१६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहव्यतं उपपज्जती” ति ?

“इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी, मनसा द्वयकारी । तस्स सुतं होति — ‘अण्डजा सुपण्णा दीघायुका वण्णवन्तो सुखवहुला’ ति । तस्स एव होति — ‘अहो वताह कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहव्यतं उपपज्जेय्य’ ति । सो अन्नं देति .. पे०. पानं देति . वत्थं देति ... यानं देति .. मालं देति . गन्धं देति ... विलेपनं देति ... सेय्यं देति आवसथं देति पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहव्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अण्डजानं सुपण्णानं सहव्यतं उपपज्जती” ति ।

१७-४६. जलाबुजदानूपकारसुत्तं

१७-४६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच - "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा जलाबुजानं सुपण्णानं ... पे०... संसेदजानं सुपण्णानं . पे० . ओपपातिकानं सुपण्णानं सहव्यतं उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी, 5 मनसा द्वयकारी । तस्स सुत होति - 'ओपपातिका सुपण्णा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एव होति - 'अहो वताह कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं सुपण्णानं सहव्यतं उपपज्जेय्य' ति । सो अन्नं देति . पे० . पानं देति . पे० . पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं सुपण्णानं सहव्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, 10 हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा ओपपातिकानं सुपण्णानं सहव्यतं उपपज्जती" ति ।

(एव पिण्डकेन छत्तालीसं^१ सुत्तन्ता होन्ति ।)

सुपण्णसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्धानं

सुद्धिकं^२ हरन्ति चेव, द्वयकारी च^३ चतुरो^४ ।

दानूपकारा तालीसं^५, सुपण्णे^६ सुप्पकासिता^६ ति ॥

— ० —

१ छत्तालीन - स्या०, छत्तालीन - रो० । २ मुद्धकं - सी०, स्या०, रो० ।
३-३ चतुरो च - मी०, रो०, चतुरो पि च - स्या० । ४ च चत्तारो - रो०, चत्तारी - मी०, चत्तारो - स्या० । ५ सुपण्णा - मी०, रो०, सुपण्णेहि - स्या० । ६ सुप्पकासिता - रो० ।

३१. गन्धर्वकायसंयुतं

१. सुद्धिकसुत्तं

B. 210

R. 250

१. एकं समयं भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथ-
पिण्डकस्स आरामे . . पे०. भगवा एतदवोच — “गन्धर्वकायिके वो,
भिक्षवे, देवे देसेस्सामि । त सुणाथ । कतमा^१ च, भिक्षवे, गन्धर्व-
कायिका देवा ? सन्ति, भिक्षवे, मूलगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति,
5 भिक्षवे, सारगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्षवे, फेग्गुगन्धे अधि-
वत्था देवा । सन्ति, भिक्षवे, तच्चगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्षवे,
पपटिकगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्षवे, पत्तगन्धे अधिवत्था देवा .
सन्ति, भिक्षवे, पुप्फगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्षवे, फलगन्धे
अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्षवे, रसगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति
10 भिक्षवे, गन्धगन्धे अधिवत्था देवा । इमे वुच्चन्ति, भिक्षवे, गन्धर्व-
कायिका देवा” ति ।

२. सुचरितसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्षु भगवन्त
एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिथेकच्चो कायग्ग
भेदा परं मरणा गन्धर्वकायिकानं देवानं सहव्यत उपपज्जती” ति ?
15 “इध, भिक्षु, एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय नुचग्गि
चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स मुत्तं होति — गन्धर्वकायिका देवा
दीघायुका वण्णवन्तो मुखवहुला’ ति । तस्स एव होति — ‘अहो वताह
कायस्स भेदा परं मरणा गन्धर्वकायिकानं देवानं सहव्यत उपपज्जेय्य’
ति । सो कायस्स भेदा परं मरणा गन्धर्वकायिकानं देवानं गह्वर्यत
20 उपपज्जति । अयं खो, भिक्षु, हेतु अयं पच्चयो येन मिथेकच्चो कायग्ग
भेदा परं मरणा गन्धर्वकायिकानं देवानं सहव्यतं उपपज्जती” ति ।

३. मूलगन्धदातासुत्तं

R. 251

३. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निर्मित्तो यो गो भिग्ग भग-
वन् एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिथेकच्चो

१. वतम — सी०, द्वा०, रो० ।

कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहव्यतं उपपज्जती” ति ?

“इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुतं होति — ‘मूलगन्धे अधिवत्था देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला’ ति । तस्स एवं होति — ‘अहो 5 वताहं कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहव्यतं उपपज्जेय्यं’ ति । सो दाता होति मूलगन्धानं । सो कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहव्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु .. पे०... येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहव्यतं उपपज्जती” ति । 10

४-१२. सारगन्धादिदातासुत्तनवकं

४-१२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा सारगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... पे० .. फेग्गुगन्धे अधिवत्थानं देवानं . तच्चगन्धे अधिवत्थानं देवानं . पपटिकगन्धे अधिवत्थानं देवानं . पत्तगन्धे अधिवत्थानं देवानं पुप्फगन्धे अधिवत्थानं 15 देवानं फलगन्धे अधिवत्थानं देवानं . रसगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... गन्धगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहव्यतं उपपज्जती” ति ?

“इध, भिक्खु’, एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुतं होति — ‘सारगन्धे अधिवत्था देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला’ ति । तस्स एवं होति — ‘अहो 20 वताहं कायस्स भेदा परं मरणा सारगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... पे० .. फेग्गुगन्धे अधिवत्थानं देवानं . तच्चगन्धे अधिवत्थानं देवानं . पपटिकगन्धे अधिवत्थानं देवानं .. पत्तगन्धे अधिवत्थानं देवानं . पुप्फगन्धे अधिवत्थानं देवानं फलगन्धे अधिवत्थानं देवानं . रसगन्धे अधिवत्थानं देवानं . गन्धगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहव्यतं उपपज्जेय्यं’ 25 ति । सो दाता होति सारगन्धानं पे० . सो दाता होति फेग्गुगन्धानं . सो दाता होति तच्चगन्धानं ... सो दाता होति पपटिकगन्धानं ... सो दाता होति पत्तगन्धानं .. सो दाता होति पुप्फगन्धानं ... सो दाता होति फलगन्धानं ... सो दाता होति रसगन्धानं ... सो दाता होति गन्धगन्धानं ।

१ भिक्खवे भिक्खु - स्या० ।

B 212 सो कायस्स भेदा परं मरणा गन्धगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहव्यतं उप-
पज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स
भेदा परं मरणा गन्धगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहव्यतं उपपज्जती” ति ।

१३-२२. मूलगन्धदानूपकारसुत्तदसकं

१३-२२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु
5 भगवन्तं एतदवोच - “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो
कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहव्यतं उप-
पज्जती” ति ?

“इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं
चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुतं होति - ‘मूलगन्धे अधिवत्था
10 देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखवहुला’ ति । तस्स एवं होति - ‘अहो
वताहं कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहव्यत
उपपज्जेय्यं’ ति । सो अन्नं देति .. पे०.. पानं देति .. वत्थं देति .. यान
देति ... मालं देति ... गन्धं देति .. विलेपनं देति ... सेय्यं देति .. आवसथ
देति ... पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थान
15 देवानं सहव्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन
मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा मूलगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहव्यत
उपपज्जती” ति ।

२३-११२. सारगन्धादिदानूपकारसुत्तनवृत्तिकं

R. 253

२३-११२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु
भगवन्तं एतदवोच - “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधे-
20 कच्चो कायस्स भेदा परं मरणा सारगन्धे अधिवत्थानं देवानं .. पे०
फेग्गुगन्धे अधिवत्थानं देवानं ... तच्चगन्धे अधिवत्थानं देवानं पपटिक-
गन्धे अधिवत्थानं देवानं ... पत्तगन्धे अधिवत्थानं देवानं . पुप्फगन्धे
अधिवत्थानं देवानं ... फलगन्धे अधिवत्थानं देवानं .. रसगन्धे अधि-
वत्थानं देवानं ... गन्धगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहव्यत उपपज्जती” ति ?

25 “इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं
चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुतं होति - ‘गन्धगन्धे अधिवत्था
देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखवहुला’ ति । तस्स एवं होति - ‘अहो

वताहं कायस्स भेदा परं मरणा गन्धगन्धे अधिवत्थानं देवानं सहव्यतं
 उपपज्जेय्यं' ति । सो अन्नं देति ... पे०... पानं देति .. वत्थं देति ... यानं
 देति ... मालं देति ... गन्धं देति ... विलेपनं देति ... सेय्यं देति ...
 आवसथं देति ... पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा गन्धगन्धे
 अधिवत्थानं देवानं सहव्यत उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं 5
 पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा गन्धगन्धे अधिवत्थानं
 देवानं सहव्यतं उपपज्जती' ति ।

B 213

(एवं पिण्डकेन एकसतं च द्वादस च सुत्तन्ता ह्योन्ति ।)

गन्धव्वकायसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्धानं

सुद्धिकं^१ च सुचरितं, दाता हि अपरे दस^२ ।

दानुपकारा^३ सतथा^४, गन्धव्वे^५ सुप्पकासिता^६' ति ॥

—:०—

१ सुद्धकं - गी०, न्या० । २ तयो - स्या० । ३ दानुपकार - नी० ; दानुपकारा -
 रो० । ४. दनथा - स्या०, दनमा - रो०, दनम - सी० । ५. गन्धव्वा - स्या०, रो० ।
 ६ सुप्पकामितं - नी० ; सुप्पकासिता - रो० ।

३२. वलाहकसंयुतं

१. सुद्धिकसुतं

B. 214,
R. 254

१. सावत्थिनिदानं । “वलाहककायिके वो^१, भिक्खवे, देवे देसेस्सामि^२ । तं सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, वलाहककायिका देवा ? सन्ति, भिक्खवे, सीतवलाहका देवा; सन्ति उण्हवलाहका देवा, सन्ति अढभवलाहका देवा; सन्ति वातवलाहका देवा; सन्ति वस्सवलाहका देवा — इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, ‘वलाहककायिका देवा’” ति ।

२. सुचरितसुतं

२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा वलाहककायिकानं देवानं सहव्यतं^३ उपपज्जती” ति ?

“इव, भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुतं होति — ‘वलाहककायिका देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखवहुला’ ति । तस्स एवं होति — ‘अहो वताह कायस्स भेदा परं मरणा वलाहककायिकानं देवानं सहव्यतं उपपज्जेय्य’ ति । सो कायस्स भेदा परं मरणा वलाहककायिकानं देवानं सहव्यत उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा वलाहककायिकानं देवानं सहव्यतं उपपज्जती” ति ।

३-१२. सीतवलाहकदानूपकारसुत्तदसकं

R. 255

३-१२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा सीतवलाहकानं देवानं सहव्यत उपपज्जती” ति ?

“इध भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुतं होति — ‘सीतवलाहका देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखवहुला’ ति । तस्स एवं होति — ‘अहो वताह कायस्स भेदा परं मरणा सीतवलाहकानं देवानं सहव्यतं उपपज्जेय्य’

B 215

१. रो० पोत्थके नत्थि । २. वेमिस्सामि — नी०, स्या०, रो० । ३. नहव्यन — नी०, रो० ।

ति । सो अन्नं देति . पे० पदीपेय्य देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा सीतवलाहकानं देवान सहव्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा सीतवलाहकानं देवानं सहव्यतं उपपज्जती” ति ।

१३-५२. उण्हवलाहकदानूपकारसुत्तं

१३-५२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु 5 भगवन्तं एतदवोच - “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा उण्हवलाहकानं देवानं . पे० अब्भवलाहकानं देवानं . पे० . वातवलाहकानं देवानं . पे० वस्सवलाहकानं देवानं सहव्यतं उपपज्जती” ति ?

“इध, भिक्खु एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं 10 चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुत्तं होति - ‘वस्सवलाहका देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला’ ति । तस्स एवं होति - ‘अहो वताहं कायस्स भेदा पर मरणा वस्सवलाहकानं देवानं सहव्यतं उपपज्जेय्यं’ ति । सो अन्नं देति . पे० .. पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा वस्सवलाहकानं देवानं सहव्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, 15 हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा वस्सवलाहकानं देवानं सहव्यतं उपपज्जती” ति ।

५३. सीतवलाहकसुत्तं

५३ सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच - “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येनेकदा सीतं होती” ति ।

“सन्ति, भिक्खु, सीतवलाहका नाम देवा । तेसं यदा एवं होति - ‘यन्नून मयं सकाय रतिया वसेय्यामा’ ति, तेसं तं चेतोपणिधिमन्वाय सीतं होति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येनेकदा सीतं होती” ति ।

५४. उण्हवलाहकसुत्तं

B. 216

५४. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येनेकदा उण्ह होती” ति ?

“सन्ति, भिक्खु, उण्हवलाहका नाम देवा । तेसं यदा एवं होति—
5 ‘यन्नून मयं सकाय रतिया वसेय्यामा’ ति, तेसं तं चेतोपणिधि-
मन्वाय उण्ह होति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येनेकदा उण्ह होती” ति ।

५५. अब्भवलाहकसुत्तं

५५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भग-
वन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येनेकदा अब्भं
होती” ति ?

10 “सन्ति, भिक्खु, अब्भवलाहका नाम देवा । तेसं यदा एव
होति — ‘यन्नून मयं सकाय रतिया वसेय्यामा’ ति, तेसं तं चेतोपणिधि-
मन्वाय अब्भं होति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येनेकदा अब्भं
होती” ति ।

५६. वातवलाहकसुत्तं

५६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भग-
15 वन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येनेकदा वातो
होती” ति ?

R. 257 “सन्ति, भिक्खु, वातवलाहका नाम देवा । तेसं यदा एव
होति — ‘यन्नून मयं सकाय रतिया वसेय्यामा’ ति, तेसं तं चेतोपणिधि-
मन्वाय वातो होति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येनेकदा वातो
20 होती” ति ।

५७. वस्सवलाहकसुत्तं

५७. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भग-
वन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येनेकदा देवो
वस्सती” ति ?

“सन्ति, भिक्खु, वस्सवलाहका नाम देवा । तेसं यदा एवं
 होति — ‘यन्नून मयं सकाय रतिया वसेय्यामा’ ति, तेसं तं चेतोपणिधि-
 मन्वाय देवो वस्सति । अयं खो, भिक्खु, हेतुं अय पच्चयो येनेकदा देवो
 वस्सती” ति ।

वलाहकसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्धानं

सुद्धिकं^१ सुचरितं च^२ दानूपकारपञ्चासं^३ ।

5

सीतं उण्हं च अण्भं च वातवस्सवलाहका ति ॥

-----:o:-----

१-१. देसना सुचरितञ्च — सी०, रो०, देसना सुचरिता — स्या० । २ दानुपकारी
 पञ्चत्तं — सी०; पञ्च दानुपकार पञ्चमं — स्या०; दानुपकारा पञ्चकं — रो० ।

३३. वच्छगोत्तसंयुतं

१. रूपश्रञ्जाणसुत्तं

E. 218

१. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथ-

पिण्डकस्स आरामे । अथ खो वच्छगोत्तो परिव्वाजको येन भगवा
तेनुपसङ्गमिः उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय
कयं सारणीयं वोतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो

R. 256

5 वच्छगोत्तो परिव्वाजको भगवन्तं एतद्वोच - “को नु खो, भो गोतम,
हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्प-
ज्जन्ति - सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा, अन्तवा लोको
ति वा, अनन्तवा लोको ति वा, तं जीवं तं सरीरं ति वा, अञ्जं जीव
अञ्जं सरीरं ति वा, होति तथागतो परं नरणा ति वा, न होति तथागतो
10 परं नरणा ति वा, होति च न च होति तथागतो परं मरणा ति वा, नेव
होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा” ति ?

“रूपे खो, वच्छ, अञ्जाणा, रूपसमुदये अञ्जाणा, रूपनिरोधे
अञ्जाणा, रूपनिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्जाणा एवमिमानि^३
अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति - सस्सतो लोको ति वा
15 ... पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा ति । अयं खो,
वच्छ, हेतु अयं पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके
उप्पज्जन्ति - सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा .. पे०
नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा” ति ।

२. वेदनाश्रञ्जाणसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परि-
20 व्वाजको भगवन्तं एतद्वोच - “को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो
यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति - सस्सतो
लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ... पे०... नेव होति न न होति
तथागतो परं मरणा ति वा” ति ?

“वेदनाय खो, वच्छ, अञ्जाणा, वेदनासमुदये अञ्जाणा,
B. 219 25 वेदनानिरोधे अञ्जाणा, वेदनानिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्जाणा

१. सारणीयं - सी०, स्वा०, रो० । २. एवमिनि - नी० ।

एवमिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति - सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा .. पे०. नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा ति । अयं खो, वच्छ, हेतु अयं पच्चयो यानि-मानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति - सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा . पे०.. नेव होति न न होति तथागतो 5 परं मरणा ति वा” ति ।

३. सञ्जाअञ्जाणसुत्तं

३ सावत्थिनिदानं । एकमन्त निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परि-
व्वाजको भगवन्तं एतदवोच - “को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो
यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति - सस्सतो
लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा .. पे०.. नेव होति न न होति 10
तथागतो परं मरणा ति वा” ति ?

R 259

“सञ्जाय खो, वच्छ, अञ्जाणा, सञ्जासमुदये अञ्जाणा,
सञ्जानिरोधे अञ्जाणा, सञ्जानिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्जाणा
एवमिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति - सस्सतो
लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा .. पे०.. नेव होति न न होति 15
तथागतो परं मरणा ति वा ति । अयं खो, वच्छ, हेतु अयं पच्चयो यानि-
मानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति - सस्सतो लोको
ति वा, असस्सतो लोको ति वा .. पे०... नेव होति न न होति तथागतो
परं मरणा ति वा” ति ।

४. सङ्खारअञ्जाणसुत्तं

४. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परि-
व्वाजको भगवन्तं एतदवोच - “को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो
यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति - सस्सतो
लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ... पे०... नेव होति न न होति तथा-
गतो परं मरणा ति वा” ति ? 20

“सङ्खारेसु खो, वच्छ, अञ्जाणा, सङ्खारसमुदये अञ्जाणा,
सङ्खारनिरोधे अञ्जाणा, सङ्खारनिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्जाणा 25

B 220

एवमिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति - सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ... पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा ति । अयं खो, वच्छ, हेतु अयं पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति - सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ... पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा” ति ।

५. विञ्जाणअञ्जाणसुत्तं

५. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिव्वाजको भगवन्तं एतदवोच - “को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति - सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ... पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा” ति ?

“विञ्जाणे खो, वच्छ, अञ्जाणा, विञ्जाणसमुदये अञ्जाणा, विञ्जाणनिरोधे अञ्जाणा, विञ्जाणनिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्जाणा एवमिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति - सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा ... पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा ति । अयं खो, वच्छ, हेतु अयं पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति - सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा .. पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा” ति ।

६-१०. रूपअदस्सनादिसुत्तपञ्चकं

६-१०. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिव्वाजको भगवन्तं एतदवोच - “को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति - सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा .. पे०... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा” ति ?

रूपे खो, वच्छ, अदस्सना ... पे०... रूपनिरोधगामिनिया पटिपदाय अदस्सना ... पे०... वेदनाय ... सञ्जाय ... सङ्खारेणु खो, वच्छ,

अदस्सना ... पे०... विञ्जाणे खो, वच्छ, अदस्सना . पे० . विञ्जाण-
निरोधगामिनिया पटिपदाय अदस्सना . पे०.. ।

११-१५. रूपअनभिसमयादिसुत्तपञ्चकं

११. सावत्थिनिदानं । रूपे खो, वच्छ, अनभिसमया ... पे० B 221
रूपनिरोधगामिनिया पटिपदाय अनभिसमया ... पे०.. ।
१२. सावत्थिनिदानं । वेदनाय खो, वच्छ, अनभिसमया 5
... पे०... ।
१३. सावत्थिनिदानं । सञ्जाय खो, वच्छ, अनभिसमया
... पे० .. ।
१४. सावत्थिनिदानं । सङ्गारेसु खो, वच्छ, अनभिसमया
... पे०... । 10
१५. सावत्थिनिदानं । विञ्जाणे खो, वच्छ, अनभिसमया
... पे०... ।

१६-२०. रूपअननुबोधादिसुत्तपञ्चकं

१६. सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परि- R 261
व्वाजको भगवन्तं एतदवोच - को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो
.. पे० .. ? 15
- रूपे खो, वच्छ, अननुबोधा ... पे०... रूपनिरोधगामिनिया पटि-
पदाय अननुबोधा ... पे०... ।
१७. सावत्थिनिदानं । वेदनाय खो, वच्छ ... पे०... ।
१८. सावत्थिनिदानं । सञ्जाय खो, वच्छ ... पे०... ।
१९. सावत्थिनिदानं । सङ्गारेसु खो, वच्छ ... पे० . । 20
२०. सावत्थिनिदानं । विञ्जाणं खो, वच्छ, अननुबोधा
.. पे०... विञ्जाणनिरोधगामिनिया पटिपदाय अननुबोधा ।

२१-२५. रूपअप्पटिवेधादिसुत्तपञ्चकं

- २१-२५. सावत्थिनिदानं । को नु खो, भो गोतम, हेतु को
पच्चयो . पे०... रूपे खो, वच्छ, अप्पटिवेधा ... पे०... विञ्जाणे खो,
वच्छ, अप्पटिवेधा . पे०... । 25

२६-३० रूपअसल्लकखणादिसुत्तपञ्चकं

२६-३०. सावत्थिनिदानं । रूपे खो, वच्छ, असल्लकखणा
... पे० .. विञ्जाणे खो, वच्छ, असल्लकखणा ... पे० . ।

३१-३५. रूपअनुपलकखणादिसुत्तपञ्चकं

B 222

३१-३५. सावत्थिनिदानं । रूपे खो, वच्छ, अनुपलकखणा
.. पे०... विञ्जाणे खो, वच्छ, अनुपलकखणा . पे० .. ।

३६-४०. रूपअप्पच्चुपलकखणादिसुत्तपञ्चकं

5 ३६-४० सावत्थिनिदानं । रूपे खो, वच्छ, अप्पच्चुपलकखणा
... पे० . विञ्जाणे खो, वच्छ, अप्पच्चुपलकखणा ... पे०... ।

४१-४५. रूपअसमपेकखणादिसुत्तपञ्चकं

४१-४५. सावत्थिनिदानं । रूपे खो, वच्छ, असमपेकखणा
... पे०.. विञ्जाणे खो, वच्छ, असमपेकखणा .. पे०... ।

४६-५०. रूपअप्पच्चुपेकखणादिसुत्तपञ्चकं

R. 262

10 ४६-५०. सावत्थिनिदानं । रूपे खो, वच्छ, अप्पच्चुपेकखणा
... पे०... विञ्जाणे खो, वच्छ, अप्पच्चुपेकखणा .. पे० . ।

५१-५४ रूपअप्पच्चक्खकम्मादिसुत्तचतुक्कं

५१. सावत्थिनिदानं । अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येन
भगवा तेनुपसङ्कमि. उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोद-
नीयं कथं सारणीयं^१ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो
खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच - “को नु खो, भो गोतम,
15 हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्प-
ज्जन्ति - सस्सतो लोको ति वा .. पे०. नेव होति न न होति तथागतो
परं मरणा ति वा” ति ?

रूपे खो, वच्छ, अप्पच्चक्खकम्मा, रूपसमुदये अप्पच्चक्ख-
कम्मा, रूपनिरोधे अप्पच्चक्खकम्मा, रूपनिरोधगामिनिया पटिपदाय
20 अप्पच्चक्खकम्मा .. पे०.. ।

१. सारणीयं - नी०, स्था०, रो० ।

५२. सावत्थिनिदानं । वेदनाय खो, वच्छ, अप्यच्चक्वकम्मा
 .. पे० वेदनानिरोधगामिनिया पटिपदाय अप्यच्चक्वकम्मा .. पे० . ।
५३. सावत्थिनिदानं । सञ्जाय खो, वच्छ, अप्यच्चक्वकम्मा
 पे० .. सञ्जानिरोधगामिनिया पटिपदाय अप्यच्चक्वकम्मा .. पे०... ।
५४. सावत्थिनिदानं । सङ्खारेसु खो, वच्छ, अप्यच्चक्व- 5 B 223
 कम्मा . पे० . सङ्खारनिरोधगामिनिया पटिपदाय अप्यच्चक्वकम्मा
 . पे० . ।

५५. विज्ञानअप्यच्चक्वकम्सुत्तं

५५ सावत्थिनिदानं । “विज्ञाने खो, वच्छ, अप्यच्चक्व-
 कम्मा, विज्ञानसमुदये अप्यच्चक्वकम्मा, विज्ञाननिरोधे अप्यच्च-
 क्वकम्मा, विज्ञाननिरोधगामिनिया पटिपदाय अप्यच्चक्वकम्मा । एव- 10
 मिमानि’ अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो R. 263
 लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा . पे० .. नेव होति न न होति तथागतो
 परं मरणा ति वा ति । अय खो, वच्छ, हेतु अय पच्चयो यानिमानि
 अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा,
 असस्सतो लोको ति वा, अन्तवा लोको ति वा, अनन्तवा लोको ति वा, 15
 त जीवं त सरीर ति वा, अञ्जं जीव अञ्ज सरीर ति वा, होति तथागतो
 परं मरणा ति वा, न होति तथागतो परं मरणा ति वा, होति च न च होति
 तथागतो पर मरणा ति वा, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा
 ति वा” ति ।

वच्छगोत्तसंयुत्त समत्तं ।

तस्सुद्धानं

अञ्जाणा अदस्सना^१ चेव^२, अनभिसमया अननुबोधा । 20
 अप्पटिवेधा असल्लक्खणा, अनुपलक्खणेन^३ अप्पच्चुपलक्खणा ।
 असमपेक्खणा अप्पच्चुपेक्खणा, अप्पच्चक्वकम्मां ति ॥

०

१ एवमानि – सी० । २-२ अदस्सनाञ्चेव – ग्या०, अदस्सना चेव – रो० ।

३ अनुपलक्खणा – सी० ।

३४. भानसंयुतं

१. समाधिमूलकसमापत्तिसुतं

B 224

R 264

- १ सावत्थिनिदान । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो ।
- 5 इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, व्याय ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च अय इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो^१ च
- 10 उत्तमो च पवरो च । सेव्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं, खीरम्हा दधि, दधिम्हा नवनीतं, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो तत्र अग्ग-मक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, व्यायं ज्ञायी समाधिस्मि समाधि-कुसलो च होति समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च अयं इमेस चतुन्नं ज्ञायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो चा” ति ।

२. समाधिमूलकठितिसुतं

15

२. सावत्थिनिदान । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि ठितिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि ठितिकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च
- 20 समाधिस्मि ठितिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि ठितिकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, व्याय ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि ठितिकुसलो च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेव्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं, खीरम्हा दधि, दधिम्हा

R 265

१ पामोक्खो - स्या० ।

नवनीत, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो तत्र अग्गमक्खायति; एवमेव खो, भिक्खवे, व्यायं ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि ठितिकुसलो च अय इमेसं चतुन्न ज्ञायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो चा" ति ।

B. 225

३ समाधिमूलकवुट्टानसुत्तं

३ सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि वुट्टानकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि वुट्टानकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि वुट्टानकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि वुट्टानकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, व्याय ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि वुट्टानकुसलो च अय इमेसं चतुन्न ज्ञायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं .. पे०.. पवरो चा" ति ।

15

४. समाधिमूलककल्लितसुत्तं

४. सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि कल्लितकुसलो' । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि कल्लितकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि कल्लितकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि कल्लितकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, व्यायं ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि कल्लितकुसलो च अय इमेसं चतुन्न ज्ञायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं ... पे० .. पवरो चा" ति ।

R. 266

25

५. समाधिमूलकआरम्भणसुत्तं

B. 226

५. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि आरम्भणकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि आरम्भणकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो ।
- 5 इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि आरम्भणकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि आरम्भणकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, व्याय ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि आरम्भणकुसलो च अयं इमेसं चतुस्रं ज्ञायीनं अगो च सेट्ठो च मोकखो
- 10 च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे. गवा खीरं.. पे०. पवरो चा” ति ।

६. समाधिमूलकगोचरसुत्तं

R. 267

६. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि गोचरकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि गोचरकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि गोचरकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, व्यायं ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि
- 20 गोचरकुसलो च अयं इमेसं चतुस्रं ज्ञायीनं अगो च सेट्ठो च मोकखो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं. पे०. पवरो चा” ति ।

७. समाधिमूलकअभिनीहारसुत्तं

७. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो ।
- 25

इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो च । तत्र भिक्खवे, ज्वायं ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीर ... पे०.. पवरो चा” ति ।

B. 227

द. समाधिमूलकसक्कच्चकारीसुत्तं

द. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि सक्कच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि सक्कच्चकारी होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि सक्कच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सक्कच्चकारी च । तत्र, भिक्खवे, ज्वायं ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सक्कच्चकारी च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं ... पे०.. पवरो चा” ति ।

R. 268

६. समाधिमूलकसातच्चकारीसुत्तं

६. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि सातच्चकारी । इध पन, भिक्खवे एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि सातच्चकारी होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि सातच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सातच्चकारी च । तत्र, भिक्खवे, ज्वायं ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सातच्चकारी

च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अग्नो च सेट्टो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं ... पे०... पवरो चा” ति ।

१०. समाधिमूलकसप्पायकारीसुत्तं

B. 228

१० सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो 5 होति, न समाधिस्मि सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि सप्पायकारी होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न 10 च समाधिस्मि सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अग्नो च सेट्टो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं . पे०.. पवरो चा” ति । (समाधिमूलक)

R. 269

११. समापत्तिमूलकठितिसुत्तं

११ सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे 15 चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि ठितिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि ठिति कुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि ठितिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्ति- 20 कुसलो च होति समाधिस्मि ठितिकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि ठितिकुसलो च अयं इमेसं चतुन्नं ज्ञायीनं अग्नो च सेट्टो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं ... पे० .. पवरो चा” ति ।

१२. समापत्तिमूलकबुट्टानसुत्तं

१२. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे 25 चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो

होति, न समाधिस्मि वृद्धानकुसलो । इध, पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि वृद्धानकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि वृद्धानकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि वृद्धानकुसलो च । 5 R. 270 तत्र, भिक्खवे, व्यायं ज्ञायी . पे०.. पवरो चा" ति ।

१३. समापत्तिमूलककल्लितसुत्तं

१३. सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मि कल्लितकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि कल्लितकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध 10 पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि कल्लितकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि कल्लितकुसलो च । तत्र .. पे०.. पवरो चा" ति ।

१४. समापत्तिमूलकआरम्मणसुत्तं

१४. सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे 15 चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मि आरम्मणकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि आरम्मणकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि आरम्मणकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी 20 समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि आरम्मणकुसलो च । तत्र .. पे० . पवरो चा" ति ।

१५. समापत्तिमूलकगोचरसुत्तं

१५. सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मि गोचरकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी 25

B. 230

समाधिस्मि गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि गोचरकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि गोचरकुसलो च ।
5 तत्र ... पे०... पवरो चा' ति ।

१६. समापत्तिमूलकअभिनीहारसुत्तं

१६. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति. न समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो च । तत्र ... पे०... पवरो चा' ति ।

१७. समापत्तिमूलकसक्कच्चसुत्तं

१७. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मि सक्कच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि सक्कच्चकारी होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि सक्कच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि सक्कच्चकारी च । तत्र ... पे०... पवरो चा' ति ।

१८. समापत्तिमूलकसातच्चसुत्तं

१८. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मि सातच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि सातच्चकारी होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध

पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि सातच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि सातच्चकारी च । तत्र पे०. पवरो चा” ति ।

१६ समापत्तिमूलकसप्पायकारीसुत्तं

१६ सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे 5 B 231
चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो R 272
होति, न समाधिस्मि सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी
समाधिस्मि सप्पायकारी होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध
पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, ६
न च समाधिस्मि सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी 10
समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च । तत्र,
भिक्खवे, ज्ञायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि
सप्पायकारी च अयं इमेसं चतुन्न ज्ञायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च
उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं, खीरम्हा दधि,
दधिम्हा नवनीत, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो तत्र अग्ग- 15
मक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, ज्ञायी समाधिस्मि समापत्ति-
कुसलो च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च अय इमेसं चतुन्न ज्ञायीन
अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो चा” ति । (समापत्तिमूलक)

२०-२७. ठितिमूलकबुद्धानसुत्तादिअट्टकं

२०-२७ सावत्थिनिदान । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी ।
कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि ठितिकुसलो 20
होति, न समाधिस्मि बुद्धानकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी
समाधिस्मि बुद्धानकुसलो होति, न समाधिस्मि ठितिकुसलो । इध पन,
भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि ठितिकुसलो होति न च
समाधिस्मि बुद्धानकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि
ठितिकुसलो च होति समाधिस्मि बुद्धानकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, 25
ज्ञायी .. पे०. उत्तमो च पवरो चा” ति । (पुरिमूलकानि विय याव
सत्तवीसत्तिमा ठितिमूलकसप्पायकारीसुत्ता अट्ट सुत्तानि पूरेतव्वानि । ठितिमूलकं) R 273

२८-३४ वुट्टानमूलककल्लितसुत्तादिसत्तकं

२८-३४. सावत्थिनिदानं । “चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी ।
 कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि वुट्टानकुसलो
 होति, न समाधिस्मि कल्लितकुसलो । समाधिस्मि कल्लितकुसलो होति,
 न समाधिस्मि वुट्टानकुसलो । नेव समाधिस्मि वुट्टानकुसलो होति न च
 5 समाधिस्मि कल्लितकुसलो । समाधिस्मि वुट्टानकुसलो च होति समा-
 धिस्मि कल्लितकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, ध्यायं ज्ञायी पे०.. उत्तमो
 च पवरो चा” ति । (अट्टवीसतिम पुरिममूलकानि विद्य याव चत्तिसत्तिमा
 वुट्टानमूलकसप्पायकारीसुत्ता सत्तासुत्तानि पूरेतव्वानि । वुट्टानमूलक)

B 232,
R 274

३५-४०. कल्लितमूलकआरम्मणसुत्तादिच्छक्कं

३५-४०. सावत्थिनिदानं । “समाधिस्मि कल्लितकुसलो होति,
 न समाधिस्मि आरम्मणकुसलो । समाधिस्मि आरम्मणकुसलो होति,
 10 न समाधिस्मि कल्लितकुसलो । नेव समाधिस्मि कल्लितकुसलो होति
 न च समाधिस्मि आरम्मणकुसलो । समाधिस्मि कल्लितकुसलो च होति
 समाधिस्मि आरम्मणकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, ध्याय ज्ञायी पे०..
 उत्तमो च पवरो चा” ति । (पुरिममूलकानि विद्य याव चत्तालीसमा कल्लित-
 मूलकसप्पायकारीसुत्ता छ सुत्तानि पूरेतव्वानि । कल्लितमूलक)

R 275

४१-४५. आरम्मणमूलकगोचरसुत्तादिपञ्चकं

४१-४५. सावत्थिनिदानं । “समाधिस्मि आरम्मणकुसलो
 15 होति, न समाधिस्मि गोचरकुसलो । समाधिस्मि गोचरकुसलो होति,
 न समाधिस्मि आरम्मणकुसलो । नेव समाधिस्मि आरम्मणकुसलो होति
 न च समाधिस्मि गोचरकुसलो । समाधिस्मि आरम्मणकुसलो च होति
 समाधिस्मि गोचरकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, ध्यायं ज्ञायी . पे०.
 उत्तमो च पवरो चा” ति । (पुरिममूलकानि विद्य याव पञ्चचत्तालीसमा
 आरम्मणमूलकसप्पायकारी सुत्ता पञ्च सुत्तानि पूरेतव्वानि । आरम्मणमूलक)

R. 276

४६-४९ गोचरमूलकअभिनीहारसुत्तादिचतुवकं

४६. सावत्थिनिदानं । “समाधिस्मि गोचरकुसलो होति, न
 20 समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति,

B. 233

न समाधिस्मि गोचरकुसलो । नेव समाधिस्मि गोचरकुसलो होति न च समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । समाधिस्मि गोचरकुसलो च होति समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं, खीरम्हा दधि, दधिम्हा नवनीतं, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो तत्र अगमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, य्वायं ज्ञायी समाधिस्मि 5 गोचरकुसलो च होति समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो च अयं इमेसं चतुञ्जं ज्ञायीनं पे०... उत्तमो च पवरो चा" ति ।

४७. समाधिस्मि गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मि सक्कच्चकारी पे०... । (वित्थारेत-व)

४८. समाधिस्मि गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मि सातच्चकारी पे०... । 10

४९. समाधिस्मि गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मि सप्पायकारी ... पे० . । (गोचरमलकं)

५०-५२. अभिनीहारमूलकसक्कच्चसुत्तादित्तिकं

५०. सावत्थिनिदानं । "समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति, न समाधिस्मि सक्कच्चकारी । समाधिस्मि सक्कच्चकारी होति, न समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । नेव समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति न च समाधिस्मि सक्कच्चकारी । समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो च होति समाधिस्मि सक्कच्चकारी च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय ज्ञायी ... पे०.. उत्तमो च पवरो चा" ति । 15 R. 277

५१. समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति, न समाधिस्मि सातच्चकारी ... पे०.. । 20

५२. समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति, न समाधिस्मि सप्पायकारी ... पे०... । (अभिनीहारमूलकं)

५३-५४. सक्कच्चमूलकसातच्चकारीसुत्तादिदुक्कं

५३. सावत्थिनिदानं । "समाधिस्मि सक्कच्चकारी होति, न समाधिस्मि सातच्चकारी । समाधिस्मि सातच्चकारी होति, न समाधिस्मि 25

सककच्चकारी । नेव समाधिस्मि सककच्चकारी होति न च समाधिस्मि सातच्चकारी । समाधिस्मि सककच्चकारी च होति समाधिस्मि सातच्चकारी च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय .. पे०... उत्तमो च पवरो चा" ति ।

- 5 ५४ समाधिस्मि सककच्चकारी होति, न समाधिस्मि सप्पायकारी ... पे० ।

५५ सातच्चमूलकसप्पायकारीसुत्तं

५५ सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, ज्ञायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि सातच्चकारी होति, न समाधिस्मि सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि सप्पायकारी होति, न समाधिस्मि सातच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि सातच्चकारी होति न च समाधिस्मि सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो ज्ञायी समाधिस्मि सातच्चकारी च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं ज्ञायी समाधिस्मि सातच्चकारी च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च अय 15 इमेसं चतुस्रं ज्ञायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीर, खीरम्हा दधि, दधिम्हा नवनीत^१, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो तत्र अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, य्वाय ज्ञायी समाधिस्मि सातच्चकारी च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च अयं इमेसं चतुस्रं ज्ञायीनं अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो^२ च 20 उत्तमो च पवरो चा" ति ।

५६ इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासित अभिनन्दुं ति । (यथा पञ्चपञ्चास वेय्याकरणानि होन्ति तथा वित्थारेतब्बानि)

ज्ञानसंयुत्तं, समत्त ।

तस्सुद्धान

B 235

समाधि समापत्ति ठिति च^३, बुद्धान कल्लितारम्मणेन च । गोचरा^४ अभिनीहारो सककच्च, सातच्चकारी^५ अथो पि सप्पाय^६ ति ॥ खन्धवग्गो ततियो ।

१ नोनात-सं० । २ पामोक्खो - स्या० । ३. स्या० पोत्यके नत्थि । ४ गानर - स्या०, रो० । ५ सककच्च सातच्च-सी०, म० । ६ सप्पाया-सी० ।

तस्सुद्धानं

*खन्धराघसंयुत्तं च, दिट्ठि ओक्कन्ति^१ उप्पादा ।
 किलेससारिपुत्ता च, नागा सुपण्णगन्धब्बा ।
 वलाहवच्छेज्जानं ति, खन्धवग्गम्हि तेरसा ति* ॥

R. 279

खन्धवग्गसंयुत्तपालि निद्धिता ।

—:०:—

१. ओक्कन्ति - रो० ।

*-# एत्य स्या० पोत्यके इमा गाथायो दिस्सन्ति -

तत्र वग्गुद्धान

नकुलपिता अनिच्चञ्च, भारं नतुम्हाकेन च ।
 अत्तदीपेन पञ्जासो, पठमो ति पवुच्चति ॥
 उपायो अरह खज्जनियो, वेर पुप्फेन पञ्चमं ।
 मज्जेपण्णानकोत्तलो, सम्बुद्धेन पकामितं ॥
 अन्तं धम्मकविकाविज्जा, कुक्कुल दिट्ठिपञ्चमं ।
 ततियो पण्णासको बुत्तो, निपातो ति पवुच्चतीति ॥
 खन्धराघदिट्ठि च ओक्कन्ति, उप्पादेन किनेनेन च ।
 सारिपुत्तो च नागो च, सुपण्णान्वयवकायिका ।
 वलाहो वच्छेज्जो च, जा न भवन्ति तेन्मा ति ॥

मं० २-६२

विसेसपदानं

अनुवकमणिका

अ		अत्ता होति, अदुक्खमसुखी	
अकटविधा	४२३	— एकन्तदुक्खी	४३२
अकालिको	५६, १६७	— एकन्तसुखी	४३२
अकुप्पा मे विमुत्ति	१४४, २६४	— सुखदुक्खी	४३२
अकुसलवितक्का	३१८	अत्थसहित	१८६
अग्गवीज	२८४	अत्थिकवाद, वदन्ति	४१६
अग्गमहेवी, कलिङ्गस्स रञ्जो	२१६	अत्थिता, लोके	१७
अघमूलं	२६६	अत्थिसम्मत, लोके पण्डितान	३५६
अचेलो, कस्सपो	१८, २०	अदुक्खमसुखा, वेदना	४६
अजातसत्तुकुमारो, देवदत्तस्स	२०१	अदुक्खमसुखी, अत्ता होति	४३३-४३६
अजातसत्तु, भागवो राजा	२२३	अदुक्खमसुखं, उपेक्खासतिपारिसुद्धिं	४५२
— वेदेहिपुत्तो	२२३	अधिच्चसमुप्पन्ना, जाति	६६
अजितपञ्चे, पारायने	४१	अधिच्चसमुप्पन्नं, जरामरण	६६
अज्झत्तं सम्पसादनं	४५१	— दुक्ख १६, २०, ३१, ३२, ३६	
अञ्जातित्थियपुब्बो	२०	— सुखदुक्ख, असयकार ...	२१, ३५
अञ्जातित्थियान, परिव्वाजकान आरामो	२६	अधिवचनपथा	२६६
अञ्जातित्थिया, परिव्वाजका	१०२, ३३७	अधिवत्था देवा, गन्धगन्धे	४६४
अञ्जाण, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय	५	— तच्चगन्धे	४६४
— दुक्खनिरोधे	५	— पत्तगन्धे	४६४
— दुक्खसमुदये	५	— पपटिकगन्धे	४६४
— दुक्खे	५	— पुप्फगन्धे	४६४
अञ्जो करोति, अञ्जो पटिसवेदयति	६४	— फलगन्धे	४६४
अञ्जा जीवं अञ्ज सरीर ति वा	५३, ४७२	— फेग्गुगन्धे	४६४
अदुकवग्गिये, सागण्डियपञ्चे	२४८, २५१	— मूलगन्धे	४६४
अदुङ्गिको, अरियो	३७	— रसगन्धे	४६४
— मग्गो	३७, ५०, २८६, २६०	— सारगन्धे	४६४
अदु पुरिसभूमियो	४२३	अधोमुखो, भुञ्जसिं	४५३
अट्टिकङ्कलो	१५६	अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खु उदपादि	११
अट्टिपुञ्जो	१५६	अनन्तवा, लोको	४७२
अट्टिरासि	१५६	अनभतगोय, संसारो १५१, १५२, १५६-१५६, ३६५	
अतिचारिणी, राजगहे	२१५	अनागामिना	३८१
अत्तदीपा	२७४	अनाथपिण्डकस्स आरामे, जेतवने ३, १२, ६६, १११,	
अत्तवधाय	२००	११५, १४३, १५१, १८०,	
अत्तवादुपादान	५	१८७, १८६, २०३, २१६,	
		२२३, २२७-२२८, ३३१,	
		४५०, ४५६, ४६४, ४७२	

अनायपिण्डको, गृहपति	५८
अनिकेतसारी	२४६
अनिमित्तो, समाधि	३१८
अनिम्माता	४२३
अनिम्मिता	४२३
अनुत्तरो	३११
अनुराधो, आयस्मा	३३७, ३३८
अनुसद्धो, आयस्मा	१३२
अनोकसारी	२४८
अन्तर सम्मस	६२
अन्तवा लोको	४२६, ४७२
अन्ते, उभो	२०
अन्वये, ज्ञाणं	५१
अपुरक्खरानो	२५०
अप्पच्चया	४२२
अव्याकत	१८६
अव्यापादच्छन्दो	१३०
अव्यापादपरियेसना	१३०
अव्यापादपरिच्छाहो	१३०
अव्यापादवितकको	१२६
अव्यापादसङ्कप्पो	१३०
अव्यापादसञ्जा	१३०
अभिनीहारकुसलो	४८१, ४८७
अभिसङ्गत, कम्म	५५
अभिसमयो, पञ्जाव	८६
अयुज्जाय विहरति, भगवा	३५८
अरञ्जाकुटिकायं	३३७
अरञ्जायतने, महासरसी	२२४
अरहता	३८१
अरियसावको	४१७, ४१८, ४२०, ४२१, ४२३-४२५, ४२८
-दिट्ठिसम्पन्नो	३८, ५०, ५१
अरियो, अट्टङ्गिको भग्गो	३७, २८६, २६०
-तुण्हीभावो	२२७
अरूपभवो	४
अरूपी, अत्ता होति	४३१
अवकन्ति, नामरूपत्तं	८६
अवन्नीसु विहरति, महाकच्चानो आयस्मा	२४८, २५१
अविचारं	४५१

अविज्जा	५
अविज्जाघातु	१३१
अविज्जानिदाना, सङ्खारा	१३
अविज्जानिरोवा, सङ्खारनिरोवो	१०, ३६
अविज्जानीवरणान, सत्तान	१५१, १५७
अविज्जापच्चया, सङ्खारा	३, ५, ८, ११, ५३
अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोवा, सङ्खारनिरोवो	३
अविज्जासमुदया, सङ्खारसमुदयो	३६
अविज्जूपनिसा, सङ्खारा	२८
अवितकं	४५१
अविनिपातधम्मो	४१७, ४१८, ४२०, ४२१, ४२३-४२५, ४२८
अविहिंसाछन्दो	१३०
अविहिंसावितकको	१२६
अविहिंसासङ्कम्पो	१३०
अविहिंसासञ्जा	१३०
अवेच्चप्पसादेन, समन्नागतो	५६
असञ्जीगम्मा	४२३
असनिविचक्क	१६२
असयकार अपरकार, अविच्चसमुप्पन्नं दुक्क	१६
असयकार अपरकार, अविच्चसमुप्पन्नं सुखदुक्ख	२१
असस्ततो, लोको	४२५, ४७२
अस्तजि, आयस्मा	३४४, ३४५
अस्तराजा, बलाहको	३६२
अस्सादानुपत्तिनो	७३, ७८
अस्सादो	२६३, २६५
-पठवीवानुया	१४४, १४५
अत्सु, पत्तन्न पग्घरित	१५२
अहेत्तं	४२२

आ

आकासवातु	२०७, २०६, ४४५
आकामानञ्चायतनवातु	१२७, १२८
आकासानञ्चायतन	१७७, ४४२
आकिञ्चञ्जायतनवातु	१२७, १२८
आगतिगति	५७
आजीवकसते	४२३
आणिसङ्घाटो	२२२
आतापी	१६५
आदीनवो	२६३, २६५
-पठवीवानुया	१४४, १४५

आनन्द, आवसो	१८१
आनन्दो, आयस्मा	३१, ३४, ७६, ६२, ६८, १०३, १३२, १८०, १८२, १६६, २२८, २७१, ३१६, ३२७, ३५३, ४००, ४५०-४५२
आपोकायो	४२३
आपोषातु	१४३, १४८, १४९, २०७, २०९
आभाषातु	१२७, १२८
आयतनान पटिलाभो	४
आयुसङ्कारा, खिव्यन्ति	२२१
आरम्भणकुसलो	४८०, ४८३
आरम्भणमेतं	५६, ५७
आविसाव	१०४
आसन्दिपञ्चमा, पुरिसा	४१६
आसवान खयो होति, एव पस्सतो	२७
आहारनिरोषा, रूपनिरोषो	२८६
आहारसमुदया, रूपसमुदयो	२८६, २९१
आहारा, चत्तारो	१२, १३, ८४
— तण्हानिदाना	१२
आहारो, कवळीकारो	८४
आहुनेय्यो	५६
आळवको	१६७

इ

इकवणिका, राजगहे	२१५
इद्धामिसङ्कारं, अमिसङ्कासि	३१७
इद्धिविधं पच्चनुभोमि	१०४, १७८
इदं उप्पज्जति, इमस्सुप्पादा	२६
इदं न होति, इमस्सि असति	२६
इद्ध निरुज्झति, इमस्स निरोषा	२६
इद होति, इमस्सि सति	२६
इन्द्रियसते	४२३
इन्द्रियान पञ्चन्न	३६६
इसिगिल्लिपस्सं	३४२
इसिपत्तने, न्नाराणसिधं	८६
— भिगदाये	६६, १६४, १८५, २६५, ३५१, ३८०, ३८२, ३८५-३८८

उ

उक्कण्डकेन, नाम रोगजातेन फुट्टो	१६२, २२६
उच्चैद, एत	२०

उट्टानकुसलो	४८३, ४८५
उण्हवलाहका, देवा	४६८
उत्तानकुत्तानको, विद्य खायति	७६
उत्तानो, धम्मो	२६
उपनिसा, निम्बिदाय	२८
उपवाणो, आयस्मा	३६
उपादानकखन्वा	२६४, २८८, ३७४, ४०४
उपादाननिरोषा, भवनिरोषो	३, ६, ३३
उपादाननिरोषो, तण्हानिरोषा	३, १५, ३३
उपादानपच्चया, भवो	३, ७
उपादानूपनिसो, भवो	२६
उपादान	५, २८
— किपच्चया	७
— तण्हापच्चया	३७
— तण्हूपनिसं	२६
उपादापरितस्सना	२५४
उपादियमानो	३०१
उपालि, आयस्मा	१३२
उपेक्खको सतिमा सुखविहारी	१५१
उपेक्खासतिपारिसुद्धि, अटुक्खमसुख	४५२
उपोसथो, नागराजा	३६२
उपोसथं, उपवसन्ति	४५६, ४५७
उप्पलवण्णा	१६७
उप्पादो, पठवीषातुया	१४६
उन्ममुत्तो, मुञ्जसि	४५३
उभो अत्ते अनुपगम्म	२०, ५२

ए

एकन्तदुक्खा, अभविस्स	१४७
एकन्तदुक्खी, अत्ता होति	४३२
एकन्तसुखी, अत्ता होति	४३२
एको अत्तो	१७
एव पस्सतो, आसवान खयो होति	२७
एसिकट्टायिट्ठिता	४२३
एहिपस्सिको	५६, १६७

ओ

ओकसारी	२४८
ओक्कन्तो सम्भत्तनियाम	४३६
ओक्कमनिया धम्मा, सद्धम्मस्स सम्मोत्ताय	१८७

श्रोतप्पी	१६५
श्रोपनेयिको	५६
श्रोपपातिका, नागा	४६०
श्रोपपातिकार्ण, नागार्ण सहव्यत	४५६
श्रोपपातिका, सत्ता	४१८
— सुपण्णा	४६२
श्रोरम्भिको, राजगहे	२१३
श्रोरम्भागियानि, सयोजनानि	२८५
श्रोळारिको वा सुखुभो वा, कवळोकारो आहारो	१२

क

ककुसन्धस्स, भगवतो	१०
कञ्चानगोत्तो, आयस्मा	१७
कञ्चानो, आयस्मा	१३०
कपिलवत्थुस्मि, निग्रोवाराणे	३१६
कप्पा अम्भतीता	१५५
कप्पो, आयस्मा	३८३
कवळीकारो, आहारो	१२, १३, ८३, ८४
कम्मवादा, समणद्वाहाणा	३०, ३२, ३४, ३५
कम्मान फलं विपाको	४१८
कम्मासधम्म नाम, कुल्लन निगमो	७६
कम्म अभिसङ्गत	५५
कलन्दकनिवाधे, राजगहे	१७४
— वेळुवने	१८, १०२, १८२, २०१, २११, २२८, २३५, २७६, २८१, ३४०, ३४४, ४५३
कलिङ्गरूपवाना	२२३
कलिङ्गस्स रञ्जो अग्गमहेसी	२१६
कस्सपकारामे, विहरति	३४४
कस्सपसदिसो	१६६
कस्सपस्स, भगवतो	११
— सम्मासम्बुद्धस्स पावचने, पापभिक्षु	२१६
कस्सपो	२०, १६३, १६६-१६८, १७६-१७६
— अचेलो	१८, २०
— आयस्मा	२१
— पूरणो	२६७
— भगवा	१६१
कळारत्तितियो, भिक्षु	४३, ४४, ४७
कामत्तण्हा	२६७

कामभवो	४
कामवितक्को	१२८, ३१८
कामुपादान	५
कामं तच्चो च न्हार च	२६
कायपरियन्तिकं, वेदनं	७१
कायविञ्जाण	५, २०४, २०६
कायसङ्कारो	५, ३५, ३६, ५०
कायसञ्चेतनाहेतु	३५
कायसम्फस्सजा, वेदना	५, २०५
कायसम्फस्सो	५, २०५, २०६
कायस्स, चातुमहाभूतिकस्स	८०, ८२
कायायतन	५
काया सत्तिमे, अकटा	४२३
कारणिको, राजगहे	२१३
काळसिला	३४२
कुल्लन निगमो, कम्मासधम्मं नाम	७६
कुल्लमु विहरति, भगवा	७६
कुल्लगणिकजाता	७६
कुल्लवरे, पपाते पव्वते	२४८, २५१
कुल्लपघात	१८३
कुसावती राजवानिप्यमुखानि	३६१
कुसावती राजधानी	३६२
कूटट्टा	४२३
कूटागारसालाय, महावने	२२२, २८७, ३३७
कूटागारं, महाव्यूह	३६२
कौणागमनस्स, भगवतो	११
कौमभिव्य विहरति, भगवा	३१६
— विहरन्ति, आयस्मा च भानन्दो .	६८, ३५३
— विहरन्ति, आयस्मा च मुसिलो	६८
— विहरन्ति भिक्षु	३४६

ख

खत्तियानी	३६२
खन्ववीजं	२८४
खन्वानं पातुभावो	४
खीणा जाति	२१
खुज्जुत्तरा उपामिका	१६६
खेमको, आयस्मा	३४६, ३५१
— भिक्षु	३४७, ३४६
खेमा, भिक्षुणी	१६७

ग	
गङ्गाय तीरं	३५८,४२०
गद्दुह्ननमत्तं, भेत्तचित्तं भावेव्य	२२०
गन्धगन्धे. अविबल्था देवा	४६४
गन्धतण्डा	५,२०६
गन्धव्वकगयिका, देवा	४६४
गन्धसञ्चेतना	२०६,२६०,४४१
गन्धसञ्ज्या	२०६,२८६,४४१
गन्धीरावभामो, पटिच्चसमुप्पादो	७६
गानकूटको, राजगहे	२१४
गिञ्जकूटा पव्वता, ओरोहत्तो	२१२,२१३,२१६
गिञ्जकूटे, पव्वते	१३२,१५६.१६०, २००,२११,३४२
गिञ्जकावनये	६३
गोघातको, राजगहे	२१२
गोचरकुसलो	४८०
- सुमारिस्म हीति	
गोतमो, आयत्था	३२
घ	
घाणविञ्ज्याणं	५,२०४,२०६
घाणसम्भस्सजा, वेदना	५,२०५
घाणसम्भस्सो	५,२०५,२०६
घाणायतनं	५
घोसिताराने	६८,३४६,३४३
च	
चकत्तायतने	५
चकत्तुना, दिव्वेन	१७६
चकत्तुविञ्ज्याण	५,६३,२०४,२०६
चकत्तुसम्भस्सजा, वेदना	५,२०५,२०६
चकत्तुसम्भस्सो	५,२०५,२०६
चकत्तु उदपादि, अनत्सुतेनु धम्ममु	११
चतन्तो, धानुवी	१४३
चनुत्थं ज्ञानं	१७७,४५२
चनुपरिवट्टं	२८८
चत्तारो आहाग	१२, १३, ८८
- मामे, परिवनति	
चन्दिमनुरिया, न उदेन्ति	४२४,४२६,३६५
चन्दूपमा	१६५

चानुमहाभूतिकत्त, कायत्त	८०, ८२
चानुमन्हाभूतिको, अयं पुरिसो	४१६
चित्तसङ्कारो	५, ३६, ५०
चित्तो, गहपति	१६६
चित्तं	८०-८२
चुतूपपातो	५७
चेतना	५
- हीना	
चेतोविमुत्ति, भेत्ता	१२१
	२६०
छ	
छन्दानान्त	१२३,१२५
छन्दरागो	४४७
छन्नो, आयत्था	३५१-३५३
छक्काभिजातियो	४२३
छिन्नपिलोतिको	२६
ज	
जनपदकल्याणी	१६६
जरसिङ्गालो	१६२,२२६
जरा	५, ३८
जरामरणनिरोधगामिनी, पटिपदा	३७
जरामरणनिरोधो, जातिनिरोधा	३७
जरामरणसमुदयो, जातिमुदया	३७
जरामरणस्त, पातुभावो	४४५
जरामरण	४,६,३७,३८, ४६, ५२
- अधिच्चसमुप्पन्न	
	६६
- जातिनिरोधा	
	४, ३३
- जातिपच्चया	
	३
- पररुक्कतं	
	६६
- नयडकत	
	६६
जाणुत्तोधि, ब्राह्मणो	६५
जाति	४, ३८, ५२
- अधिच्चसमुप्पन्ना	
	६६
- क्किपच्चया	
	७
- खीणा	
	३१
जानिनिरोधा, जरामरणनिरोधो	८, १२, ३७
- जरामरण	
	४, ३३
जातिनिरोधो	१५
- नदनिरोधा	
	३, ३३

जातिपञ्चया, जराभरण	३, ११
जाति, परङ्कता	६६
— भवपञ्चया	३, ७
— भवूपनिसा	२६
जातिसमुदया, जराभरणसमुदयो	३७
जाति, सयङ्कता	६६
जातूपनिसं, दुक्खं	२६
जिन्हायतनं	५
जिन्हायिञ्जाणं	५, २०४, २०६
जिन्ह्यासम्फसजा वेदना	५, २०५
जिन्ह्यासम्फसो	५, २०५, २०६
जीवितपरिपन्तिकं, वेदन	७१
जीवे	४२३
जेतवने	४१४
— अनाथपिण्डकस्स आरामे	३, १२, ६६, १११, ११५, १४३, १५१, १८०, १८७, १८९, २०३, २१६, २२३, २२७-२२९, ३०१, ३३१, ४५०, ४५६, ४६४, ४७२
— तिणकट्टुसालापलासं	२६७
झ	
झायी	४७८-४८५
ञ	
आणवस्थूनि, चतुवत्तारीसं	४८, ४९
आतिके विहरति, भगवा	६३, १३०
आयप्पटिपन्नो	५६
ठ	
ठित्तिकुसलो	४७८, ४८५
त	
तचगन्धे, अधिवरवा देवा	४६४
तप्हा	५, २८
— किपञ्चया	७
तप्हानिदाना, आहारा	१२
तप्हानिरोवा, उपादाननिरोवा	६, ३३, ३६
तप्हानिरोवा	१५
— वेदानानिरोवा	३, ३३
तप्हापञ्चया, उपादानं	३, ७, १४

तप्हा, पोनोभविका	३७३
— वेदानानिदाना	१३
— वेदनापञ्चया	३, ७
— वेदतूपनिसा	२६
तप्हासयोजनानं, सत्तानं	१५१, १५७
तप्हूपनिसं, उपादानं	२६
ततियं, ज्ञान	१७७, ४५१
तथागतो	२५
तदाहारनिरोवा	४२
तन्ताकुलकजाता	७६
तिण्ण सङ्गति, फस्सो	६१, ६३
तिम्बक्को, परिब्बाजको	२१
तिरोकुड्डु	१०४
तिरोपव्वतं	१०४
तिरोपाकार	१०४
तिरोभावं	१०४
तिविधूपपरिकखी	२६१, २६४
तिस्सो, आयस्सा	३२८
तिस्सो वेदना	४६
तुण्हीभावो, अरियो	२२७
तेचीवरिको	१५८, १७०, १७५
तेजोकायो	४२३
तेजोवातु	१४३, १४८, १४९, २०७, २०९, ४४५
तं जीव तं सरीरं ति वा	५२, ४७२
थ	
थालिपाकसतानि	२०१
थुल्लतिस्सा, भिक्खुनी	१८१, १८३
थेरनामको, भिक्खु	२३५
द	
दक्खिणागिरिस्मि	१८२
दसवलनमन्नागतो	२५, २६
दसाराहणं आनको, मुदिङ्गो	२२२
दस्सनसम्पन्नो	३८, ५१
दासको, आयस्सा	३४७-३४९
दिट्ठमम्मनिब्धानप्यत्तो	१८, ६८, ३७७
दिट्ठि, उप्पज्जति	४१७-४२६
दिट्ठिगतानि, लोके उप्पज्जन्ति	४७२, ४७७

दिदि, पमीना	१३१	- वस्तवलाहका	४६८
- मजिनामा	१३१	- सीतवलाहका	४६८
दिद्रियो	३१८	द्वट्टनारकाया	४२३
दिद्रिगम्पदम्प पुग्गानम्प	११५	द्वट्टिपटिपदा	४२३
दिद्रिगम्पत्रो, पन्चिमात्रो	३८, ५०, ५१	द्वयकारी	४५६-४६२
दिद्रि, हीमा	१३१	द्वयनिग्गिनी, तीतो	१७
दिद्रुपादान	५		
दिव्वग्ग	२२६		
दिव्वनारदान, निक्क	१३२	धम्मरां रको	१८, १३३, ३७७
दिव्वान, मंनशातुया	१७८	धम्मवग्गुणटिनाओ	११५, ११६
दिव्वेन, चरमना	१७६	धम्मच्छन्दा	१२६
दिनामुत्तो, भुञ्जानि	५५३	धम्मट्टिनिञ्जाण	१०६
दीग्गन्	१५२	धम्मनपरा	५, २०६
दुग्गान वग्गम्प, निरोधो होनि	८, ३३, ५७	धम्मदीपा	२७४
- नमुटथो होनि	३, ५, ५६, ५७, ६०	धम्मपातु	८८
दुग्गानिरोधगानिनिया पटिपदाण, सञ्जाण	५	धम्मपरियेवना	१२६
दुग्गानिरोधगानिनि पटिपद	३७३	धम्मपरिच्छाहो	१२६
दुग्गानिरोधो, सञ्जाण	५	धम्मनाओ	१२६
दुग्गानिरोध	३७३	धम्मनक्खुप्पो	१२५
दुग्गानमुदये, सञ्जाण	५	धम्मनच्चेतना	२०६, २६०, ४४१
दुग्गानमुदयं	३७३	धम्मनञ्ज्या	१२५, २०६, २६०, ४४१
दुग्गाना, वेदना	४६	धम्मनम्फस्सजा, वेदना	१२५
दुग्गानुपनिगा, मद्धा	२६	धम्मराप्फस्सो	१२५
दुग्गरो, वग्गा	४२३	धम्मरानुधम्मपटिपत्रो	१८
- सञ्जाण	५	धम्मा, पटिच्चत्तमुप्पस्रा	२४
दुक्कतं	२८	- भगवन्नेत्तिका	१६६
- अधिच्चनमुप्पज	१६, ३०-३२, ३६	धम्मो, जाण	५१
- जातूपनिव	२६	धम्मो, उत्तारो	२६
- परं वत	१६, ३६	- नन्दिट्टिको	१६७
- नयं वतं	१६, ३६	धातुनानत्त	१२१, १२३, १२५
दुत्तियो, अन्तो	१७	धातुपो, चतस्सो	१४३
दुत्तियं, ज्ञान	१७६, २२७, ४५१	- सत्त	१२७
वेवदत्तस्स, अजातनत्तुकुमारो	२०१	धातुमो व	१३१, १३३-१३५
वेवदत्ते, अचिरपक्काले	२००	धुतवादा, भिक्खू	१३२
वेवदत्तो	१३२		
वेवदहं, सक्कान निग्गो	२४५		
देवा, उण्हवलाहका	४६८	नकुलपिता, गहपति	२४१, २४२, २४४
- गन्धक्यायिका	४६४	नखत्तिखाय पसु आरोपेत्ता	११५, २१६
- बलाहक्यायिका	४६८	नत्ति	५७
		नरियता लोके	१७

घ

न

नन्दमाता	१९६	नेकखम्मच्छन्दो	१२६
नन्दिकक्षया, रागकक्षयो	२८२	नेकखम्मवातुं	१२६
नन्दो, आयस्मा	२३३	नेकखम्मपरियेसना	१२६
न हीति तथागतो पर मरणा ति वा	४७२	नेकखम्मपरिळाहो	१२६
नागयोनियो, चतस्सो	४५६	नेकखम्मवितक्को	१२६
नागराजा, उपोसथो	३६२	नेकखम्मसकूप्यो	१२६
नागवाससते	४२३	नेकखम्मसञ्जा	१२६
नागा	२२४	नेवसञ्जानासञ्जायतनवातु	१२७, १२८
नागान सहव्यत, श्रोपपातिकान	४५६	नेवसञ्जानासञ्जायतनं, समतिककम्म	१७७, ४५३
नामरूपनिदान, सळायतन	१३	नेव समाधिस्मिं समाधिकुसलो होति, न च	
नामरूपनिरोधा, सळायतननिरोधो	३, ६	समाधिस्मिं समापत्तिकुसलो	४७८
नामरूपनिरोधो, विञ्जाननिरोधा	३	नंब होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा	४७२
नामरूपपच्चया, सळायतन	३, ७	नो कल्लो, पञ्हो	१४, ५२
नामरूपस्स, अबक्कन्ति	८६		
नामरूपूपनिस, सळायतन	२६		
नामरूप	५		
- किंपच्चया	७		
- विञ्जाननिदान	१३		
- विञ्जानपच्चया	३, ८		
- विञ्जानूपनिसं	२६		
नामं	५		
नारदो, आयस्मा	६८, १००		
निकेतसारी	२४६		
निगण्ठिगन्धा	४२३		
निग्रोवारामे, कपिलवटयुस्मिं	३१६		
निब्बान	४०२		
निव्विदा	४०२		
- यथाभूतज्ञाणदस्सनूपनिसा	२६		
निव्विदाय, उपनिसा	२८		
निव्विदूपनिसो, विरागो	२६		
निव्विन्द, विरज्जति	१०८		
निव्वेधिकपञ्जो	५१		
नियतिसङ्गतिभावपरिणता	४२२		
नियतो ४१७, ४१८, ४२०, ४२१, ४२३-४२५, ४२८			
निरयसते	४२३		
निशत्तिपया	२६६		
निरोधो, दुक्खकलन्धस्स	५७		
निस्सरण	१४४, २६३, २६५		
- पठवीधातुया	१४५		
स०२ - ६३			
		पञ्छाभूमगामिका	२४५
		पञ्चवणिगयो, भिक्खू	२६५, २६७
		पञ्चिन्द्रियानि	२७८
		पञ्चुपादानकलन्धा	२७६, ३२३, ३७३
		पञ्चात्तिपथा	२६६
		पञ्चाय, अभिसमयो	६६
		पञ्चाविमुतो	१०६, २६४
		पञ्हो, नो कल्लो	१४, ५२
		पटिच्चसमुप्पाधा, धम्मा	२४, २५
		पटिच्चसमुप्पादो	३, ४, २४, २५
		- गम्भीरावभातो	७६
		पटिपदा, रूपनिरोधगामिनी	२८६
		- सक्कायनिरोधगामिनी	२७६
		- सक्कायसमुदयगामिनी	२७६
		पठमं, ज्ञानं	७६, ४५०
		पठवीकायो	४२३
		पठवीधातु १४३, १४८, १४९, २०७, २०६	
		पठवीधातुया, अस्सादो	१४५
		- आदीनवो	१४५
		- उप्पादो	१४८, ४४५
		- निस्स णं	१४५
		पणिधि, हीनो	१३१
		पणीता, दिट्ठि	१३१
		- नञ्जा	१३१

पत्तगन्धे, अधिवत्था देवा	४६४	पिण्डपातिको	१५८, १७०, १७५
पत्थना, हीना	१३१	पिण्डाय चरित्वा, सपदानं	४५३
पपटिकगन्धे, अधिवत्था देवा	४६४	पिण्डोल्यं	३१७
पपातसतानि	४२३	मितुच्छ्रापुत्तो	३२८
पपाता	४२३	पीति	२८
पव्वते, मिज्झकूटे	१३२, १५६, १६०	- पामोज्जूपनिसा	२६
परङ्कता, जाति	६६	पीतिसुख, विवेकज	४५०
परङ्कते, जरामरण	६६	- समाधिजं	४७१
पराभवाय	२००	पीतूपनिसा, पस्सिद्धि	२६
परिव्याजकसते	४२३	पुगलो, हीनो	१३१
परिव्याजका, अञ्जातिरिथया	१०२, ३३७	पुञ्जाक्खेत्त, लोक्कस	५६
परिव्याजकानं आरामो, अञ्जातिरिथयान	२६	पुण्णो आयस्सा, मन्ताणियुत्तो	१३२, ३२७
परिव्याजको, तिसम्बरुको	२१	पुनव्भवाधि निव्वत्ति	५६, ८७, ८८
- सुसिमो	१०३	पुप्फगन्धे, अधिवत्था देवा	४६४
परियेसनानानत्त	१२३, १२५	पुव्वा कोटि, न पञ्जायति	१५१, १५७, ३६५
परिवसति, चत्तारो भासे	२०	पुव्वारामे, मिगारमातुपासादे	३२३
परिवीमसमानो, भिक्खु	६६	पुव्वेनिवास, अनुस्सरामि	१०५, १७६
परिच्छाहनानत्त	१२३, १२५	पुरक्खरानो	२५०
परङ्कते, दुक्ख	१६, ३६	पुरिसदम्मसारथि	५६, ३११
पविट्ठो, आयस्सा	६८	पुरिसपुग्गला, अट्ठ	५६
पवुटा	४२३	पुरिसयुगानि, चत्तारि	५६
पस्सिद्धि	२८	पूत्तिकायेन दिट्ठेन, किं ते इमिना	३४१
- पीतूपनिसा	२६	पूरणो, कस्सपो	२६७
पस्सद्धूपनिस, सुख	२६	पेसात्ता, सत्त	४२३
पाचीनवंसो	१६२	पोनोभविका, तण्हा	३७३
पात्वाकासि, सितं	२११	पसुकूलिको, भिक्खु	१७०, १७५
पापभिक्खु, कस्सपरस्स सम्मासम्बुद्धस्स पावचने	२१६	पसु ओरोपेत्वा, नखसिद्धायं	२१६
पापभिक्खुनी	२१६		
पापसाभणो रो	२१७		
प सनख ::	२१६		
पच्छा, भिक्खु	१३३		
पामोज्जूपनिसा, पीति	२६		
पामोज्ज	२८		
- सद्धूपनिस	२६		
पारदारिको, राजगहे	२१५		
पारायणे, अजितपञ्चे	४१		
पालिलेय्यक	३१६		
पावेय्यका भिक्खू, तिसम्मत्ता	१५८		
पाहुयेयो	५६		
		फ	
		फलगन्धे, अधिवत्था देवा	४६४
		फलुवीज	२८४
		फस्सनानत्त	१२१, १२५
		फस्सनिदाना, वेदना	१३
		फस्सनि रोधा, वेदनागिरोधो	३, ६, ३३
		फस्सनि रोधो	१५
		- फस्सायतनानं असेसविरागनिरोधा	३३
		- सत्थायतननिरोधा	३
		फस्सपच्चया, वेदना	३, ७, १४
		फस्सायतनान असेसविरागनिरोधा, फस्स- निरोधो	३३

फस्साहारो, दद्रुञ्चो	८४
फस्सूपनिसा, वेदना	२६
फस्सो	५
— किंपच्चया	७
— तिण्ण सङ्गति	६१-६३
— दुत्तियो	१२, १३, ८३
— सळायतननिदानो	१३
— सळायतनपच्चया	३, ७, १४
— सळायतनूपनिसो	२६
फेग्गुण्ण्हे, ग्रधिवत्था देवा	४६४
फोट्टुव्वतण्हा	५, २०६
फोट्टुव्वसञ्चेतना	२०६, २६०, ४४१
फोट्टुव्वसञ्जा	२०६, २८६, ४४१

ब

बदरिकारामे	३४६
बहुस्सुता, भिक्खू	१३३
बाराणसिय, हसिपतने	६६
— विहरति भगवा १६४, १८५, २६५, ३८०	
— विहरन्ति	३८२, ३८५-३८८
— विहरन्ति भिक्खू	३५१
बालो, मातुगामो	१८१
बाळिसिको	१८६
बिळारो, सन्धिसमलसडकटीरे ठितो	२२५
बीजजातानि	२८४
बीजबीजञ्जेव पञ्चमं	२८४
बेलुवलट्टिकाय मूले, दिवाविहार निसीदि	३१६
बोधिसत्तस्स, विपस्सिस्स	६, ८
ब्याकत	१८६
ब्यापादच्छन्दो	१२६
ब्यापादपरियेसना	१२६
ब्यापादपरिळाहो	१२६
ब्यापादवितक्को	१२६, ३१८
ब्यापादसडकप्पो	१२६
ब्यापादसञ्जा	१२६
ब्रह्मचक्क, पवत्तेति	२५, २६
ब्रह्मचरियपरियोसानं	२६६
ब्रह्मचरियवासो	५३, ३६३
ब्रह्मचरिय, वुसित	२१
ब्रह्मञ्जात्य	४०

ब्रह्मलोका	१७८
ब्रह्मा, सहम्पति	३१६, ३१७

भ

भगवन्नेत्तिका, धम्मा	६६, १६६
भगवम्पटिसरणा, धम्मा	६६, १६६
भगवम्मूलका, धम्मा	६६, १६६
भग्गेसु विहरति, भगवा	२४१
भयानि, पञ्च	५८
भवतण्हा	२६५
भवदिट्ठि	३१८
भवनिरोधा, जातिनिरोधो	३, ८, ३३
भवनिरोधो	१५

— उपादाननिरोधा

भवनेत्तिनिरोधा	३, ३३
भवपच्चया, जाति	३, ७
भवूपनिसा, जाति	२६
भवो	४, २८
— उपादानपच्चया	३, ७
— उपादानूपनिसो	२६
— किंपच्चया	७

भारनिक्खेपन	२६१
भारहारो	२६१
भारादान	२६१
भारो	२६१
भिक्खुनुपस्सयो	१८०
भिक्खू, दिव्वचक्खुका	१३२
— धम्मकायिका	१३३
— धुतवादा	१३२
— पापिच्छा	१३३
— बहुस्सुता	१३३
— महापञ्जा	१३२
— महिद्धिका	१३२
— विनयवरा	१३३
भूमिजो, आयस्मा	३३, ३४
भैसकळावने, मिग्गदाये	२४१
— सुसुमारगिरे	२४१

म

मग्गञ्जू	२६५
----------	-----

मगो, अट्टुङ्गिको	३७, २८६
मज्झिमा, सञ्ज्ञा	१३१
मधुरकजातो विय, कायो	३२८
मनसिकारो	५
मनायतन	५
मनो, इति पि	८०
मनोविञ्ज्याण	५, २०४, २०६
मनोसङ्गार	३६
मनोसञ्चेतना ततिया	१२, १३, ८३
मनोसञ्चेतनाहारो	८५
मनोसञ्चेतनाहेतु	३५
मनोसम्फस्सजा, वेदना	५, २०५
मनोसम्फस्सो	५, २०५, २०६
मन्ताणिपुत्तो, पुण्णो आयस्मा	३२७
मरण	४, ३७, ३६
महाकञ्चानो आयस्मा, अवन्तीसु विहरति	२४८, २५१
महाकप्पिनो, आयस्मा	२३५
महाकस्सपो, आयस्मा	१३२, १६४, १६६, १७०, १७२, १७४, १८०-१८२, १८५, १८७
महाकोट्टिको, आयस्मा	६६, ३८५, ३८६, ३८८, ३८९
महापञ्जा, भिक्खु	१३२
महाव्यूह, कूटागार	३६२
महाभूता, चत्तारो	५, २८६, २६१
महामोगल्लानो, आयस्मा	१३२, २११, २२६
महालि, लिच्छवि	२६७
महावने, कूटागारसालाय	२२२, २६७, ३३७
महावन	३१६
महासमुद्दो जस्सुस्सति	३६५
महासरसी, अरञ्ज्यायतने	२२४
महिद्धिको, भिक्खु	१३२, २३६, २३७
मागण्डियपञ्चे, अट्टकवणिगये	२४८, २५१
मागवका	१६२
मागवो राजा, अजातसत्तु	२२३
मागविको, राजगहे	२१३
मातुगामो, वालो	१८१
मातुच्छापुत्तो, भगवतो	२३३
मारवम्भो	४०७
मारस्स, वट्ठो	३०१, ३०३
मारो	४०२

मिगदाये, इमिपतने	६६, १६४, १८५, २६५, ३५१, ३८०, ३८२, ३८५-३८८
— भेसकळावने	२४१
मिगराजा, सीहो	३१०, ३११
मिगारमातुपासावे, पुब्बारामे	३२३
मिच्छापट्टिपदा	६
मुञ्जवज्जभूता	७६
मुसिलो, आयस्मा	६८
मूलगन्धे, अशिवत्था देवा	४६४
मूलबीज	२८४
मेत्ता, चैतोविमुत्ति	२२०
मोळियफगुनो, आयस्मा	१३, ४३

य

यथाभूतज्ञाणदस्सनूपनिसा, निव्विदा	२६
यथाभूतज्ञाणदस्सन	२८
— समाभूपनिस	२६
यमको, आयस्मा	३३२
योनिपमुखसतसहस्साणि	४२३

र

रजोघातुयो	४२३
रथो वेजयन्तो	३६२
रसगन्धे, अशिवत्था देवा	४६४
रसतण्हा	५, २०६
रससञ्चेतना	८०६, २६०, ४४१
रससञ्ज्ञा	२०६, २८६, ४४१
रागक्खया, नन्दिक्खयो	२८२
राजगहे, अतिचारिणी	२१५
— इक्खणिका	२१५
— ओरम्भिको	२१३
— कलन्दकनिवापे	१७४
— कारणिको	२१३
— गामकूटको	२१४
— गोघातको	२१२
— पट्टिवसति	१०३
— पारदारिको	२१५
— पिण्डाय चरित्वा	३६
— मागविको	२१३

राजगृह, विहरति	१७२, १८२, २०१, ४५३
- विहरति भगवा	१८, १३२, १५६, १६०, २००, २३५, २७६, २८१, ३४०, ३४४
- विहरति, वेळुवने	२६, १५५, १५८
- वेळुवने	१६६, १७०, २१४
- साकृणिको	२१२
- सुकरिको	२१३
- सूवको	२१४
- सुतो	२१३
- हारिको नाम चोरघातको	२१६
राजगृह पिण्डाय पाविसि	२६
राधो, आयस्मा	४०२-४०४, ४०७, ४०९, ४१०
राहुलो, आयस्मा	२०३, २०५, २०९, २१०, ३५४
रूपच्छन्दो	१२५
रूपतप्हा	५, २०६, २०९
रूपनिरोधगामिनी, पटिपदा	२८६
रूपनिरोधो, आहारनिरोधो	२८६, २६१
रूपपरियेसना	१२५
रूपपरिच्छाहो	१२५
रूपभवो	४
रूपलाभो	१२५
रूपसङ्कल्पो	१२५
रूपसञ्चेतना	२०६, २०९, २६०, ४४१
रूपसञ्ज्ञा	१२५, २०५, २०९, २८६, ४४१
रूपसमुदयो, आहारसमुदयो	२८६, २६१
रूपसम्प्रसजा, वेदना	१२५
रूपी अत्ता ह्येति	४३१
रूप	५
रोहितस्सा त्वेव समञ्ज्ञा	१६१

ल

लक्ष्मणकभद्रियो, आयस्मा	२३१
लक्ष्मणो, आयस्मा	२११
लाभनान्त	१२५
लिच्छवि, महालि	२६७
लोकविदू	५६, ३११
लोकस्त, समुदयो	६२
लोकावतिको, ब्राह्मणो	६५
लोके अत्यिता	१७
- नत्यिता	१७

लोको, अनन्तवा	४७२
- अन्तवा	४२६, ४७२
- असस्ततो	४२५, ४७२
- सस्ततो	४२५, ४७२

व

वक्त्रलि, आयस्मा	३४०, ३४२, ३४३
वङ्कको	१६२
- त्वेव समञ्ज्ञा	१६१
वचीसङ्घारो	५, ३५, ३६, ५०
वचीसञ्चेतनाहेतु	३५
वच्छगोत्तो, परिव्वाजको	४७२-४७४
वञ्ज्ञा	४२३
बलाहककायिका, देवा	४६८
बलाहको, अस्सराजा	३६२
बस्सबलाहका, देवा	४६८
वाचा, हीना	१३१
वायोकायो	४२३
वायोवातु	१४३, १४८, १४९, २०७, २०९, ४४५
विज्जाचरणसम्पन्नो	५६, ३११
विज्जाणञ्चायतनवातु	१२७, १२८
विज्जाणञ्चायतनं	१७७
विज्जाणयातु	२०७, २०९
विज्जाणयातुया, उम्पादो	४४५
विज्जाणानिदान, नामरूपं	१३
विज्जाणानिरोधा, नामरूपनिरोधो	३, १०
विज्जाणानिरोधो, सङ्घारनिरोधा	३
विज्जाणपक्कया, नामरूप	३, ८
विज्जाणत्स, ठितिया	५६, ५७
विज्जाणाहारो	१४, ८५
विज्जाणूपनिस्स, नामरूपं	२६
विज्जाण	५, ८
- अपुञ्जूपग ह्येति	७०
- आनेञ्जूपगं ह्येति	७०
- किपक्कया	८
- चतुत्वं	१२, १३, ८४
- पुञ्जूपग ह्येति	७०
- सङ्घारनिदान	१३
- सङ्घारपक्कया	३, ८
- सङ्घाररूपनिस्स	२६

वितक्कविचारान, वूपसमा	४५१	वेदानानिरोधो	१५
वितक्को, हीनो	१३१	- फलसनिरोधो	३, २३
विदिनामुत्तो, भुञ्जसि	४५३	वेदनापचय्या, तण्हा	३, ७, १५
विनयथरा, भिक्खू	१३३	- फलसनिदाना	१३
विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स	६	- फलसपचय्या	३, ७
विभवतण्हा	२६७	- फलसूपनिसा	२६
विभवदिट्ठि	३१८	- मनोसम्फलसजा	५, २०५
विमुच्चत्ते, विरागा	१०८	- सुखा	४६
विमुत्ति	२७, ४०२	- सोतसम्फलसजा	५, २०५
- अकूप्या	२६४	वेदनूपनिसा, तण्हा	२६
- विरागूपनिसा	२६	वेदन, कायपरियन्तिक	७१
विमुत्तूपनिस, खये आण	२६	- जीवितपरियन्तिक	७१
विमोक्खा	४६	वेदेहिपुत्तो, अजातसत्तु	२२३
विरज्जति, निट्ठिन्दं	१०८	वेपुल्लो पण्वतो	१५६, १६१, १६२
विरागा, विमुच्चति	१०८	वेरम्भा, वाता वायन्ति	१६३
विरागूपनिसा, विमुत्ति	२६	वेलामिका	२६२
विरागो	२७, ४०२	वेसालिय विहरति, भगवा	२२२, २६७, ३३७
विरागो, निट्ठिवूपनिमो	२६	वेस्सभुस्स, भगवतो	१०
विवट्टकप्पे	१७६	वेळुकण्डकिया	१६६
विवेकज, पीतिसुख	४५०	वेळुवने, कलन्दकनिवापे	१८, १०२, १८२, २०१, २११, २२८, २३५, २७६, २८१, ३४०, ३४४, ४५३
विसाखो, पञ्चालपुत्तो	२३३	- राजगहे	२६, १६६, १७०, १७७, २१४
विहिंसापरियेसना	१२६		
विहिंसापरिळाहो	१२६		
विहिंसावितक्को	१२८, ३१८		
विहिंसासडकूप्यो	१२६	स	
विहिंसामञ्ज्या	१२६	सकदागामिना	३०१
वृट्ठान हुसलो	४७६	सकपञ्हे	७५१
वेजयन्तो, रथो	३६२	सक्कायनिरोधगामिनिपटिपदन्तो	३७२
वेदना	५	सक्कायनिरोधगामिनी, पटिपदा	२७८
- अद्रुक्कसमनुया	४६	सक्कायनिरोधन्तो	३७२
- कायसम्फलसजा	५, २०५	सक्कायन्तो	३७२
- किपचय्या	७	सक्कायपरियापत्ता	३११
- धानसम्फलसजा	५, २०५	सक्कायनमुदयगामिनी, पटिपदा	२७८
- धानुगम्फलसजा	५, २०५, २०६	सक्कायसमुदयन्तो	३७२
- जिट्ठानसम्फलसजा	५, २०५	सक्कायसमुदयो	३७२
- निम्भो	४६	सक्केसु विहरति, भगवा	२६१, ३१६
वेदनातानन	१२५	सक्कान निगमो, वेदयह	२६
वेदनानिदाना, तण्हा	१३	सक्कानपानन	१२३, १०१
वेदनानिरोधो, तण्हानिरोधो	३, २, ३३	सक्कानान्ना	६०

सङ्घारनिदान, विञ्जाणं	१३	सन्दिट्टिको, धम्मो	५६, १६७
सङ्घारनिरोधगामिनी, पटिपदा	५०	सन्धिसमलसङ्कटीरे ठितो, विळारो	२२५
सङ्घारनिरोधा, विञ्जाणनिरोधो	३, १०	सञ्चमत्थि	१७, ६५
सङ्घारनिरोधो, अविज्जानिरोधा	३६	सञ्चमेकत्तं	६६
— अविज्जाय त्वेव असस-		सञ्च नत्थि	१७
विरागनिरोधा	३	सञ्च पुथुत्त	६६
सङ्घारपचया, विञ्जाण	३, ८, ११	सपदान, पिण्डाय चरित्वा	४५३
सङ्घारसमुदयो, अविज्जासमुदया	३६	समणब्राह्मणा, कम्मवादा	३२
सङ्घारा	३, ३६, ५०, २६०	समाधि, अनिमित्तो	३१८
— अविज्जानिदाना	१३	समाधिकुसलो	४७६-४८१
— अविज्जापचया	८	समाधिज, पीतिसुख	४५१
— अविज्जूपनिसा	२८	समाधि	२८
— किपचया	८	— सुखूपनिसो	२६
सङ्घारूपनिस, विञ्जाण	२८	समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति,	
सञ्जा	५, २६०	समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च	४७८
सञ्जानानत्त	१२३, १२५	— समापत्तिकुसलो होति न समाधिस्मि	
सञ्जा, पणीता	१३१	समाधिकुसलो	४७८
— मज्झिमा	१३१	समायूपनिस, यथाभूतजाणदस्सन	२६
सञ्जावेदयितनिरोधभातु	१२७, १२८	समुदयो, दुक्खक्खन्वस्स	५६, ५७, ६०
सञ्जावेदयितनिरोध, उपसम्पज्ज		— लोकस्स	६२
विहरामि	१७८, ४५३	सम्पसादन, अञ्जत्तं	४५१
सञ्जा, हीना	१३१	सन्धोधिपरायणो	४१५-४१८, ४२०, ४२१, ४२३-४२५, ४२८
सञ्जोग्गमा	४२३	सम्मग्गता	४१६
सतिपट्टानेसु	३१८	सम्मस, अन्तर	६२
सत्तद्दानकुसलो	२६१	सम्माअजीवो	३७
सत्त, धातुयो	१२७	सम्माकम्मन्तो	३७
सत्तसत्तरि, आणवत्थूनि	५१	सम्मादस्सन	४०२
सत्ता, ससन्दन्ति समेन्ति	१३१, १३३-१३५	सम्मादिट्ठि	१७, ३७, २६०, ३७३
सत्तान, अविज्जानीवरजान	१५१, १५७	सम्मादिट्ठिकम्मममादाना	१७६
— तण्हासयोजनान	१५१, १५७	नम्मादिट्ठिका	१७६
सद्दत्तण्हा	५, २०६	नम्मापटिपदा	६
नद्दसञ्चेतना	२६०, ४४१	नम्मावाचा	३७
नद्दसञ्जा	२०६, २८६, ४४१	सम्मावायामो	३७
सद्धा	२८	नम्मानङ्कण्यो	३७
— युक्कूपनिसा	२६	सम्मासत्ति	३७
नद्दानुसारी	४३६	नम्मानमाधि	३७, २६०, ३७३
नद्दापच्यजितस्स	३६२	सम्मानम्युद्धो	५६, ३११
नद्दुपनिर्म्म, पामोञ्ज	२६	नयकना, जाति	६६
नग्यवजातो	२४६		

संयंक्त, द्रुक्ख	१९, ३६	सावत्थिनदान	३७३-३८०, ३८३, ३८४, ३९०
- जरामरण	९६		-४००, ४०२-४१३, ४१७, ४१८,
सरा, सत्त	४२३		४२०, ४२२-४३६, ४३९-४४१,
सविचार	४५०		४४३, ४४४, ४४७-४५१, ४५६
सवितक्क	४५०		-४५९, ४६१-४६३, ४६५, ४६६,
सस्सघात	३१८		४६९, ४७०, ४७२-४८०, ४८५
सस्सतो लोको	४२४, ४२५, ४७२		-४८७
ससंयोजना	१५८	सावत्थिय विहरति	३, १२, २२, २५, २७,
सहम्पति, ब्रह्मा	३१६, ३१७		३३, ३६-४१, ४३, ४८,
सळायतननिदानो, फस्सो	१३		५१, ५२, ५४-५८, ६०
सळायतननिरोधा, फस्सनिरोधो	३, ९		-६२, ६५-६७, ६९, ७३
सळायतननिरोधो, नामरूपनिरोधा	३		-७८, ८०, ८२, ८३, ८६,
सळायतनपच्चया, फस्सो	३, ७, १४		८९, १०२, १११, ११२, ११५,
सळायतनूपनिसो, फस्सो	२९		११९, १२१-१२८, १३१, १३५,
सळायतन	५		१३७-१४१, १४३, १४४, १४५,
- किंपच्चया	७		१४७-१४९, १५१-१५३, १५७,
- नामरूपनिदानं	१३		१६३, १६५, १६७, १७६, १८०,
- नामरूपपच्चया	३, ७		१८७, १८९-१९९, २०२, २१०,
- नामरूपनिसं	२९		२१९-२२३, २२५-२२८, २३०-
साकुणिको, राजगहे	२१२		२३४, २३६, २३७, २५२, २६१,
सामञ्जात्य	४०		३०१, ३२३, ४१४, ४५०, ४५६,
सामीचिप्पटिपन्नो	५९		४६४, ४७२
सारगन्धे, अशिवत्था देवा	४६४	सिखिस्स, भगवतो	१०
सारिपुत्त, आबुसो	९८	सिञ्जीनिकखसा	१९५
सारिपुत्तमोग्गल्लानं	१६२, १९६	सित, पात्वाकासि	२११
सारिपुत्तो, आयस्सा	२९-३१, ३३-३५, ४१	सिनेरे, पञ्चतराजा उट्ठति	३६५
	-४३, ४६, ४८, ९६, १३२,	सीतवलाहका, देवा	४६८
	१६४, १८५, १८६, २२८, २२९,	सीलम्बसुपादान	५
	२४२, २४४, २४५, २४८, ३३१,	सीहनाद, नवति	२६
	३३२, ३८०, ३८२, ३८५, ३८९,	सीहो, मिगराजा	३१०, ३११
	४५०-४५३	सुखदुक्खो, अत्ता होति	४३२
सावकयुग	१६१	सुखदुक्ख, अविच्चसमुत्पन्न	३५
सावत्थिनदानं	२५३, २५४, २५६, २६०, २६२	- अत्यकार अपरकार अविच्चसमुत्पन्न	११
	-२७१, २७३, २७४, २७६-२७८,	सुखा, वेदना	४६
	२८२-२८५, २८८, २९१, २९४,	सुखूपनिसो, समाधि	२९
	२९९, ३०२-३१०, ३१२, ३२७,	सुख	२८, ४२३
	३२८, ३५४-३५६, ३६०, ३६३,	- पस्सद्धूपनिस	२९
	३६५, ३६६, ३६८, ३७०, ३७२,	सुजातो, आयस्सा	२३१
		सुत्तक	१९०

सुतन्ता, कविकता	२२२	सोतसम्पत्सजा, वेदना	५,२०५
सुपण्योनियो, चतस्सो	४६१	सोतसम्पत्सो	५,२०५,२०६
सुपस्सो	१६२	सोतापत्तियङ्गेहि, चत्तूहि	५६
— त्वेव समञ्जा	१६१	सोतापत्तो	३८१,४१७-४२८
सुपिनसतानि	४२३	सोतायतन	५
सुपिना	४२३	सोभनस्सदोभनस्सान, अत्थङ्गमा	४५२
सुप्पिया, त्वेव समञ्जा	१६१	स्वाक्खातो	१६७
सुमधातु	१२७,१२८	सयीजनानि, ओरम्भागियानि	२८५
सुवण्णनिक्खसतस्स	१६५	ससन्दन्ति समेन्ति, सत्ता	१३१,१३३-१३५
सुत्तिमो, धायस्मा	१०६	ससारो, अनमतग्गोय	१५१,१५२,१५६-१५६,३६५
— परिव्वाजको	१०३		
सुसुमारगिरे, भेसकळावने	२४१		
सूकरिको, राजगहे	२१३	हृत्थको	१६६
सूचको, राजगहे	२१४	हुरिको नाम चोरघातको, राजगहे	२१६
सूचिकारो	१८१	हुरिहिकानि, गहपति	२४८,२५१
सूचिवाणिजको	१८१	हीना, चेतना	१३१
सूतो, राजगहे	२१३	— दिट्ठि	१३१
सेक्खो	४२	— पत्थना	१३१
सोकपरिदेवदुक्खदोभनस्सुपायासा	३	— वाचा	१३१
सो करोति सो पटिसवेदयति	६४	— सञ्जा	१३१
सोणो, गहपतिपुत्तो	२७६,२८१	हीनो, पणिधि	१३१
सोतधातु	२२६	— पुग्गलो	१३१
सोतधातुया, दिव्वाय	१७८	— वितक्को	१३१
सोतविञ्जाण	५,२०४,२०६	होति च न च होति तथागतो प मरणा ति वा	४७२
		होति तथागतो पर मरणा ति वा	४७२

गाथायो

असमाहित दुस्सील . . .	१४३	पविवित्तेहि अरियेहि	१३५
अस्सद्धमूलका पञ्च . . .	१४०	यतो च अरियसच्चानि . . .	१५७
एकस्सेकेन कप्पेन . . .	१५७	ये च सङ्गानवम्मासे . . .	४१, ४२
एवं कूसीतमागम्म . . .	१३५	सत्तिमा सनिदान च . . .	१४०
कूसीतं एककं वुत्तं . . .	१४०	स सत्तक्खत्तुपरम . . .	१५७
नयिदं सिधिलमारब्ध . . .	२३१	सो लो पनाय अक्खातो . . .	१५७
		ससग्गा वनथो जानो . . .	१३५

उपमायो

सेय्यथापि, अस्सजि, तेल च पटिच्च वट्ठि च पटिच्च तेलप्पदीपो ज्ञायेय्य, तस्सेव तेलस्स च वट्ठिया च परियादाना अनाहारो निब्बायेय्य	३४६
सेय्यथापि आकासे .	१०४, १७८
सेय्यथापि, आवुसो आनन्द, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा	३२७
सेय्यथापि, आवुसो, उप्पलस्स वा पटुमस्स वा पुण्डरीकस्स वा गन्धो	३४६
सेय्यथापि, आवुसो, कन्तारमग्गे उदपानो । तत्र नेवस्स रज्जु न उदकवारको .	१०१
सेय्यथापि, आवुसो, द्वे नल्लकलापियो अञ्जमञ्ज निस्साय तिट्ठेय्यु	६७
सेय्यथापि, आवुसो, महत्तिया लोणघटाय परित्ता लोणसकखराय यावदेव उपनिक्खेपनमत्ताय .	२३०
सेय्यथापि, आवुसो यमक, गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अड्डो महद्धनो महाभोगी, सो च आरत्तखसम्पन्नो	३३४
सेय्यथापि, आवुसो, वत्थ सङ्किक्कलिट्ठ मलगहितं । तमेन सामिका रजकस्स अनुप्पदज्जु	३५०
सेय्यथापि, आवुसो, हिमवतो पव्वतराजस्स परित्ता पासाणसकखरा यावदेव उपनिक्खेपनमत्ताय	२३०
सेय्यथापि उदके .	१०४, १७८
सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नाय वेदनाय खज्जामी ति .	३१३
सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेन रूपेन खज्जामी ति	३१३
सेय्यथापि, कस्सप, न ताव जातरूपस्स अन्तरधान होति याव न जातरूपप्पतिरूपक लोके उप्पज्जति .	१८७
सेय्यथापि, कस्सप, नावा आदिक्केनेव ओपिलवति	१८७
सेय्यथापि, तित्स्स, द्वे पुरिसा — एको पुरिसो अमगकुसलो, एको पुरिसो मगकुसलो .	३३०
सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिञ्जित वा बाह पसारेय्य, पसारित वा बाह समिञ्जेय्य	३१६
सेय्यथापि नाम बीजान तरुणान उदके अलभन्तान सिया अञ्जथत्त सिया विपरिणामो .	३१६
सेय्यथापि नाम वच्छस्स तरुणस्स मातर अपस्सन्तस्स सिया अञ्जथत्त सिया विपरिणामो .	३१६
सेय्यथापि नाम सुत्तगुळे खित्ते निब्बेठियमानमेव पनेति	४२४
सेय्यथापि नाम सूचिवाणिजको सूचिकारस्स सन्तिके सूचिं विक्केतव्व मञ्जेय्य .	१८१
सेय्यथापि पक्खी सकुणो ..	१०४, १७८
सेय्यथापि, भन्ते, जुण्हपक्खे चन्दस्स या रति वा दिवसो वा आगच्छति, वड्डतेव वण्णेन, वड्डति मण्डलेन, वड्डति आभाय, वड्डति आरोहपरिणाहेन ..	१७३, १७४
सेय्यथापि, भिक्खवे, अङ्गारकासु साधिकधोरिसा पुण्णा अङ्गारान वीतच्चिकान वीतधूमान .	८५
सेय्यथापि, भिक्खवे, अम्बपिण्डिया वण्टच्छिन्नाय यानि तत्थ अम्बानि वण्टपटिक्खानि सव्वानि तानि तदन्वयानि भवन्ति	३७०
सेय्यथापि, भिक्खवे, अय आकासे पाणि न सज्जति न गय्हति न बज्जति .	१६६
सेय्यथापि, भिक्खवे, अय गज्जा नदी महन्त फेणपिण्ड आवहेय्य	३५८
सेय्यथापि, भिक्खवे, अस्सतरी अत्तववाय गम्भ गण्हाति, पराभवाय गम्भ गण्हाति	२०१
सेय्यथापि, भिक्खवे, आपानीयकसो वण्णसम्पन्नो रस्सम्पन्नो । सो च खो विसेन ससट्ठो	६४, ६५
सेय्यथापि, भिक्खवे, आपोघातु .	२८५
सेय्यथापि, भिक्खवे, उपरिपव्वते थुल्लफूसितके देवे वत्सन्ते त उदक यथानिन्न पवत्तमान पव्वतकन्दरपदरसाखा परिपूरेति	२६
सेय्यथापि, भिक्खवे, उप्पल वा पटुम वा पुण्डरीक वा उदके जात उदके सबड्ड उदका अच्चुगम्म ठाति अनुपलित्त उदकेन ...	३५७

सेय्यथापि, भिक्खवे, कदली अत्तववाय फलं देति, परामवाय फलं देति .	२००
सेय्यथापि, भिक्खवे, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ट वा दस वा द्वादस वा तानस्सु कुक्कुटिया न सम्मा अविगयितानि .	३६८
सेय्यथापि, भिक्खवे, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ट वा दस वा द्वादस वा तानस्सु कुक्कुटिया सम्मा अविगयितानि .	३६९
सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारस्स या काचि गोपानसियो सव्वा ता कूटङ्गमा कूटनिन्ना कूटसमोसरणा, कूट तासं अग्गमक्खायति	३७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारस्स या काचि गोपानसियो सव्वा ता कूटङ्गमा कूटसमोसरणा कूटसमुग्घाता सव्वा ता समुग्घात गच्छन्ति	२१९
सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागार वा कूटागारसाल वा उत्तराय वा दक्खिणाय वा पाचीनाय वा वातपाना सुरिये उग्गच्छन्ते वातपानेन रस्मि पविसित्वा व्वास्स पतिट्ठिता .	८८
सेय्यथापि, भिक्खवे, खीर खीरेन ससन्दति समेति, तेल तेलेन ससन्दति समेति	१३४
सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं, खीरमहा दधि, दधिमहा नवनीतं, नवनीतमहा सप्पि, सप्पिमहा सप्पि-मण्डो तत्र अग्गमक्खायति	४७८
सेय्यथापि, भिक्खवे, गावी निच्चम्मा कूडु चे निस्साय तिट्ठेय्य । ये कुडुनिस्सिता पाणा ते नं खादेय्यु .	८४
सेय्यथापि, भिक्खवे, गिम्हान पच्छिमे भासे ठिते मज्झन्टिके काले मरीचिका फन्दति .	३५८
सेय्यथापि, भिक्खवे, चण्डस्स कुक्कुरस्स नासाय पित्त भिन्देय्यु, एव हि सो, भिक्खवे, कुक्कुरो भिय्यो-सीमत्ताय चण्डतरौ अस्स	२०१
सेय्यथापि, भिक्खवे, चत्तारो दळ्ढवम्मा धनुग्गहा सुसिक्खिता कतहत्वा कत्तुपासना चतुड्ढिसा ठिता अस्सु	२२१
सेय्यथापि, भिक्खवे, चोरं आगुचारिं गहेत्वा रज्जो दस्सेय्यु — अय ते देव, चोरो आगुचारी, इमस्म य इच्छसि तं दण्ड पणेहि	८५
सेय्यथापि, भिक्खवे, छवालालं उभतो पदित्त मज्जे गूथगत नेव गाभे कट्टय फरति नारज्जे कट्टय फरति .	३१८
सेय्यथापि, भिक्खवे, तरुणो रुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य कुहालपिटक आदाय .	७७
सेय्यथापि, भिक्खवे, तरुणो रुक्खो । तस्स पुरिसो कालेन काल मूलानि पलिमज्जेय्य, कालेन काल पसु ददेय्य, कालेन काल उदकं ददेय्य .	७७
सेय्यथापि, भिक्खवे, तेलं च पटिच्च वट्ठिं च पटिच्च तेलप्पदीपो ज्ञायेय्य; तत्र पुरिसो कालेन काल तेलं आसिञ्चेय्य वट्ठिं उपसहरेय्य .	७४
सेय्यथापि, भिक्खवे, तेलं च पटिच्च वट्ठिं च पटिच्च तेलप्पदीपो ज्ञायेय्य, तत्र पुरिसो न कालेन काल तेलं आसिञ्चेय्य न वट्ठिं उपसहरेय्य	७४
सेय्यथापि, भिक्खवे, दण्डो उपरिवेहाम खित्तो सकिं पि मूलेन निपतति सकिं पि मज्जेन निपतति, सकिं पि अन्तेन निपतति .	१५६
सेय्यथापि, भिक्खवे, दमत्रं वा कट्टवाहान वीत्ताय वा कट्टवाहान तिसाय वा कट्टवाहान चत्तारीत्ताय वा कट्टवाहानं महाअग्गिकज्जो जलेय्य	७३
सेय्यथापि, भिक्खवे, दीघलीनिना एक्का कण्ठकगहनं पविनेय्य . .	१६१
सेय्यथापि, भिक्खवे, द्विन्न कट्टान नट्टुट्टनमोवाना उम्मा जायति तेजो अभिनिञ्चतति .	८२
सेय्यथापि, भिक्खवे, द्वे जायम्पतिका परित्त सम्बान आदाय कन्ता रमग्गं पटिपरजेय्यु .	८४

सेय्यथापि, भिक्खवे, नदी पव्वतेय्या ओह्वारिनी दूरङ्गमा सीषसोता	३५५
सेय्यथापि, भिक्खवे, नळो अत्तवघाय फल देति, पराभवाय फलं देति . .	२००
सेय्यथापि, भिक्खवे, पञ्च वीजजातानि .	२८५
सेय्यथापि, भिक्खवे, पठवी घातु .	२८५
सेय्यथापि, भिक्खवे, पलगण्डस्स वा पलगण्डन्तेवासिस्स वा वासिजटे दिस्सन्ते अञ्जुलिपदानि दिस्सन्ति अञ्जुगुट्टपद	३६६
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो अरञ्जे पवने चरमानो पस्सेय्य पुराण मग्ग पुराणञ्जसं पुव्वकैहिं भनुस्सेहिं अनुयात	६०
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो आदित्त तिणुकक सुक्खे तिणदाये निक्खिपेय्य, तमेन ह्थेहिं च पादेहिं च खिप्पमेव निव्वापेय्य	१३०
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो आदित्त तिणुकक सुक्खे तिणदाये निक्खिपेय्य, नो च ह्थेहिं च पादेहिं च खिप्पमेव निव्वापेय्य	१२६
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो कुम्भकारपाका उण्ह कुम्भ उद्धरित्वा समे भूमिभागे पटिसिस्सेय्य	७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो जरुदपान वा ओलोकिय्य पव्वतविसम वा नदीविदुग्ग वा - अपकस्सेव कार्यं, अपकस्स चित्त	१६६
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महापठविद्या सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका उपनिक्खिपेय्य ..	११७
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महासमुद्दतो द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उद्धरेय्य .	११७
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो यं इमस्मिं जम्बुदीपे तिणकट्टसाखापलास त छेत्वा एकञ्च सहरित्वा चतुरङ्गुल घटिक कत्वा निक्खिपेय्य	१५१
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो सारत्थिको सारगवेसी सारपरियेसनं चरमानो तिण्ह कुठारिं आदाय वनं पविसेय्य	३५६
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो सिनेस्स पव्वतराजस्स सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खिपेय्य .	११६
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो हिमवतो पव्वतराजस्स सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खिपेय्य . .	११८
सेय्यथापि, भिक्खवे, पोकखरणो पञ्जासयोजनानि आयामेन पञ्जासयोजनानि वित्थारेन पञ्जासयोजनानि उव्वेवेन, पुण्णा उदकस्स समतित्तिका काकपेय्या . .	११५
सेय्यथापि, भिक्खवे, वव्वजलायको वव्वज लायित्वा अग्गे गहेत्वा ओधुनाति निद्धनाति निच्छोटेति ...	३७०
सेय्यथापि, भिक्खवे, बलवा पुरिसो वळ्हाय वाळरञ्जुया जञ्ज वेठेत्वा घसेय्य	१६८
सेय्यथापि, भिक्खवे, बाळिसिको आमिसगत वळिस गम्भीरे उदकरह्वे पक्खिपेय्य	१८६
सेय्यथापि, भिक्खवे, मकको अरञ्जे पवने चरमानो साल गण्हति, त मुञ्चित्वा अञ्च गण्हति . .	८१
सेय्यथापि, भिक्खवे, महापठवी परिकखयं परिआदान गच्छेय्य, ठपेत्वा सत्त कोलट्टिमत्तियो गुळिका ...	११७
सेय्यथापि, भिक्खवे, महास्खलो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य कूहालपिटकं आदाय	७५, ७६
सेय्यथापि, भिक्खवे, महास्खलो । तस्स यानि चैव मूलानि अघोगमानि यानि च तिरियङ्गमानि सव्वानि तानि उद्ध ओज अभिहरन्ति	७५, ७६
सेय्यथापि, भिक्खवे, महासमुद्दो परिकखय परिआदानं गच्छेय्य, उपेत्वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि .	११८
सेय्यथापि, भिक्खवे, मायाकारो वा मायाकारत्तेवासी वा चातुम्महापथे मायं विदसेय्य	३५६
सेय्यथापि, भिक्खवे, मीळ्हाका गूथादी गूथपूरा पुण्णा गूथस्स । पुरतो चस्स महागूथपुञ्जा	१६१

सेय्यथापि, भिक्खवे, यत्थिमा महानदियो संसन्दन्ति समेन्ति, सेय्यथीद - गङ्गा, यमुना, अचिरवती, सरभू, मही, ततो पुरितो द्वे वा तीणि वा उदकफूसितानि उद्धरेय्य	११६
सेय्यथापि, भिक्खवे, यत्थिमा महानदियो संसन्दन्ति समेन्ति, सेय्यथीद - गङ्गा, यमुना, अचिरवती, सरभू, मही, त उदक परिकल्प्य परियादानं गच्छेय्य . .	११६
सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचि तारकखान पभा सव्वा ता चन्दिमप्पभाय कल नावन्ति संळसिं	३७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि कुलानि अप्पत्थिकानि बहुपुरित्तानि तानि दुप्पवसियानि होन्ति चोरेहि कुम्भत्थेनवेग्हि	२२०
सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि कुलानि बहुत्थिकानि अप्पपुरित्तानि तानि सुप्पवसियानि होन्ति चोरेहि कुम्भत्थेनवेग्हि	२१६
सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि कृत्तुराजानो सब्बे ते रञ्जो चक्कवत्तिस्स अनुयन्ता भवन्ति, राजा तेस चक्कवत्ति अगमक्खायति	३७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि पुप्फगन्वा, वस्सिक तेस अगमक्खायति .	३७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि मूलगन्वा काळानुसारिगन्वो तेस अगमक्खायति	३७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि सारगन्वा, लोहितचन्दं तेस अगमक्खायति . .	३७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, रजको वा चित्तकारको वा रजनाय वा लाखाय वा हलिदिया वा नीलिया वा	२६७
सेय्यथापि, भिक्खवे, रजको वा चित्तकारको वा सति रजनाय वा लाखाय वा हलिदिया वा नीलिया वा	८७
सेय्यथापि, भिक्खवे, वेळु अत्तववाय फल देति, पराभवाय फलं देति .	२००
सेय्यथापि, भिक्खवे, सत्ति तिप्फकला	२२०
सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये कस्सको महानङ्गलेन कस्सन्तो सब्बानि मूलसन्तानकानि सम्पदालेन्तो कसति	३७०
सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये थुल्लफूसितके देवे वस्सन्ते उदके उदकवुच्चुल उप्पज्जति च व निरुज्जति च	३५८
सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये विद्धे विगतवलाहके देवे आदिच्चो नभ अब्भुस्सककमानो सब्ब आकासगतं तमगतं अभिविहुच्च भासते च तपते च विरोदते च	३७१
सेय्यथापि, भिक्खवे, सा गद्धुलवद्धो दळ्ढे खीले वा थम्भे वा उपनिवद्धो तमेव खील वा थम्भ वा अनुपरिवावति अनुपरिवत्तति	३६५
सेय्यथापि, भिक्खवे, गृथो गृथेन संसन्दति समेति, मूत्तं मुत्तेन संसन्दति समेति	१३४
सेय्यथापि, भिक्खवे, हिमवा पव्वतराजा परिकल्प परियादानं गच्छेय्य, ठपेत्वा सत्तं सासपमत्तियो पासाणसक्खरा	११६
सेय्यथापि, भिक्खु, आयमं नगरं योजनं आयामेन योजन वित्यारेन योजनं उब्बेवेन, पुण्ण सासपान गुळिकावद्ध	१५४
सेय्यथापि, भिक्खु, महासेलो पव्वतो योजनं आयामेन योजनं वित्यारेन योजनं उब्बेवेन अच्चिन्नो असुसिरो एकघनो .	१५३
सेय्यथापि, राव, कुमारका वा कुमारिकायो वा पस्वागारकेहि कीळन्ति ...	४०३
सेय्यथापि, सुत्थिम, चोर आगुचारिं गहेत्वा रञ्जो दस्सेय्यु - अयं ते, देव, चोरो आगुचारी ...	११०

सुद्धिपणं

विट्ठे	पत्तिय	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो	विट्ठे	पत्तिय	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
१२	६	प्रविज्जा ०	अविज्जा ०	१६८	१७	घसेय्य	घसेय्य
१६	१८	इम धम्म	इमं धम्मं	२१४	७	यव -	येव
१७	१७	सब्बे	सब्बं	२१६	१८	बहुतरा	बहुतरा
२५	२	० समुपन्ना	० समुप्पन्ना	२६७	१	भिकखवं	भिकखवे
३०	१६	० समुपन्नं	० समुप्पन्नं	२७८	२६	खन्व	खन्वे
४२	१२	यथामूत	यथाभूत	२८५	२८	अधि०	अधि०
४५	२८	एव व्याकरेय्यं	व्याकरेय्य	२९४	२२	भिकखव	भिकखवे
४८	२२	सत्त	सत्त	२९८	२०	सहेत	सहेत्त
५६	२३	अच्छिद्देहि	अच्छिद्देहि	२९९	१७	विञ्जाणस्मि	विञ्जाणस्मि
७१	२७	पञ्जापेथा	पञ्जायेथा	३०८	१	काचि	काचि
७७	६	एवमेवतस्स	एवमेतस्स	३१७	२७	उपायसेहि	उपायासेहि
८७	१३	हालिद्विया	हलिद्विया	३४७	१	भिवत्त	भिवत्तू
८८	६	अनुपायासे	अनुपायासं	३६२	१०	एकञ्जव	एकञ्जेव
९६	१५	अञ्जनेव	अञ्जनेव	३७५ (सिरो)		सात्ता०	सोत्ता०
१०५	२८	त	तं	३७६, ३९० ,,		तस्सुद्धान	तस्सुद्धानं
१११	१	द्वे	द्वे	४१० (सिरो)		निरोधम्मसुत्तं	निरोध- धम्मसुत्तं
"	"	पुत्तमंसन	पुत्तमसेन	४१२ (अधो)		समदयधम्मो	समुदयधम्मो
"	७	जरामरनिरोधं	जरामरण०	४२०	१४	कार	कार-
११२ (सिरो)		सत्थुसत्तं	सत्थुसुत्तं	४७३	१	अनक०	अनेक०
१२६	२८	वदना	वेदना	४८३	२३	भिकखव	भिकखवे
१३०	१	परियसमानो	परियेसमानो	४८७	१३	गोचरमलकं	गोचरमूत्तकं
१८६	२७	० चरियक	० चरियकं				

:०:

प्रकाशक - भिक्षु जगदीश काश्यप, पालि प्रकाशन मण्डल,
बिहार, नालन्दा (पटना)

मुद्रक : श्री कृष्णचन्द्रबेरी, विद्यामन्दिर प्रेस प्राइवेट लिमिटेड,
डो० १५।२४, मानसन्दिर, वाराणसी-१.

